శ్రీకృష్ణాయపరబ్రహ్మణేనమః.

హరిః ఓమ్.

శ్రీమద్దశోపనిషత్.

శ్రీకృష్ణద్వైపాయనవిరచితమ్

బ్రహ్మసూత్రమ్.

శ్రీమహాభారతే - భీష్మపర్వణి

శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మణాస్వపరమాంతరంగ

భక్తాయార్జునాయోపదేశితా నిఖిలోపనిషత్ప్రతిపాద్య

పరమతత్త్వార్థబోధకేయమ్

భగవద్గీతోపనిషదితివ్యవహార్యమాణమోక్షగ్రంథః

యనమదల-వేంకటాచార్యేణ

వివేకకళానిధి

ముద్రాక్షరశాలాయాం

ముద్రాక్షరైరఙ్కితస్సన్ విజయతేతరామ్.

MADRAS 1880.

ఉపనిషద్విషయసూచికా.

పత్రసంఖ్యా.

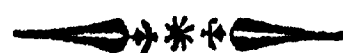
బ్రహ్మసూత్రాధ్యాయానుక్రమణికా.

శ్రీగీతోపనిషద్విషయసూచికా.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

ఈ శా వా స్యో ప ని ష త్.

హరిః ఓం ॥ ఈశావాస్యమిదగ్ం సర్వం యత్కించ జగత్యాం జగత్ । తేనత్యక్తేనభుంజీథామాగృధఃకస్యస్విద్ధనమ్॥ ౧ ॥ కుర్వన్నేవేహకర్మాణిజిజీవిషేచ్ఛతగ్ం సమాః । ఏవంత్వయినాన్యథేతోఽస్తినకర్మలిప్యతేనరే॥ ౨ ॥ అసుర్యానామతేలోకా అంధేనతమసావృతాః । తాగ్ంస్తేప్రేత్యాభిగచ్ఛంతియేకేచాత్మహనోజనాః ॥ ౩ ॥ అనేజదేకంమనసోజవీయోనైనద్దేవా ఆప్నువన్ పూర్వమర్షత్ । తద్ధావతోఽన్యానత్యేతి తిష్ఠత్తస్మిన్నపో మాతరిశ్వాదధాతి ॥ ౪ ॥ తదేజతితన్నైజతితద్దూరేతద్వదంతికే । తదంతరస్యసర్వస్య తదుసర్వస్యాస్య బాహ్యతః । ౫ ॥ యస్తు సర్వాణి భూతాని ఆత్మన్యేవానుపశ్యతి । సర్వభూతేషు చాత్మానంతతోనవిజుగుప్సతే। ౬॥ యస్మిన్ సర్వాణిభూతాని ఆత్మైవాభూద్విజానతః । తత్రకోమోహఃకశ్శోక ఏకత్వమనుపశ్యతః ॥ ౭ ॥ సపర్యగాచ్ఛుక్రమకాయమవ్రణమస్నావిరగ్ంశుద్ధమపాపవిద్ధం । కవిర్మనీషీపరిభూస్స్వయంభూః ర్యాథాతథ్యతోఽర్థాన్ వ్యదధాచ్ఛాశ్వతీభ్యస్సమాభ్యః ॥ ౮ ॥ అంధంతమః ప్రవిశంతియేఽవిద్యాముపాసతే । తతోభూయఇవతేతమోయఉవిద్యాయాగ్ంరతాః ॥ ౯ ॥ అన్యదేవాహుర్విద్యయా అన్యదేవాహురవిద్యయా । ఇతిశుశ్రుమధీరాణాం యేనస్తద్విచచక్షిరే ॥ ౧౦ ॥ విద్యాంచావిద్యాంచయస్తద్వేదోభయగ్ం సహ । అవిద్యయామృత్యుంతీర్త్వావిద్యయామృతమశ్నుతే ॥ ౧౧ ॥ అంధంతమఃప్రవిశంతియేఽసంభూతిముపాసతే । తతోభూయఇవతేతమోయఉసంభూత్యాగ్ంరతాః॥ ౧౨ ॥ అన్యదేవాహుస్సంభవాదన్యదాహురసంభవాత్ । ఇతిశుశ్రుమధీరాణాం యేనస్తద్విచచక్షిరే ॥ ౧౩ ॥ సంభూతించవినాశంచ యస్తద్వేదోభయగ్ం సహ । వినాశేనమృత్యుంతీర్త్వాసం

భూత్వామృతమశ్నుతే ॥ ౧౪ ॥ హిరణ్మయేనపాత్రేణ సత్యస్యాపిహితం
ముఖం। తత్త్వంపూషన్నపావృణు సత్యధర్మాయదృష్టయే ॥ ౧౫ ॥ పూష
న్నేకర్షేయమసూర్యప్రాజాపత్యవ్యూహరశ్మీన్। సమూహ తేజఃయత్తే
రూపం కల్యాణతమంతత్తేపశ్యామి । యోసావసౌ పురుషస్సోహమస్మి॥
౧౬॥ వాయురనిలమమృతమథేదంభస్మాన్తగ్ంశరీరం। ఓంక్రతోస్మరకృతగ్ం
స్మరక్రతోస్మరకృతగ్ంస్మర ॥ ౧౭ ॥ అగ్నేనయసుపథారాయే అస్మాన్
విశ్వానిదేవవయునానివిద్వాన్ । యుయోధ్యస్మజ్జుహురాణమేనో భూయి
ష్ఠాంతేనమ ఉక్తింవిధేమ ॥ ౧౮ ॥ .. .. *

ఈశావాస్యోపనిషత్సమాప్తా.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

కేనోపనిషత్ - ప్రథమఃఖణ్డః.

హరిఃఓం ॥ కేనేషితంపతతిప్రేషితం మనఃకేనప్రాణః ప్రథమఃప్రై
తియుక్తః । కేనేషితాం వాచమిమాం వదంతి చక్షుశ్శ్రోత్రంక ఉదేవో
యునక్తి ॥ ౧ ॥ శ్రోత్రస్యశ్రోత్రం మనసోమనో యద్వాచోహవాచం స
ఉప్రాణస్యప్రాణః । చక్షుషశ్చక్షురతిముచ్యధీరాః ప్రేత్యాస్మాల్లోకాద
మృతా భవన్తి ॥ ౨ ॥ నతత్రచక్షుర్గచ్ఛతి నవాగ్గచ్ఛతినో మనః । నవిద్మో
నవిజానీమోయథైతదను శిష్యాత్ ॥ ౩ ॥ అన్యదేవతద్విదితాదథోఅవిది
తాదధి । ఇతిశుశ్రుమపూర్వేషాంయేనస్తద్వ్యాచచక్షిరే ॥ ౪ ॥ యద్వా
చానభ్యుదితం యేనవాగభ్యుద్యతే । తదేవబ్రహ్మత్వంవిద్ధినేదం యదిదము
పాసతే ॥ ౫ ॥ యన్మనసానమనుతే యేనాహుర్మనోమతమ్ । తదేవబ్ర
హ్మత్వంవిద్ధినేదంయదిదముపాసతే ॥ ౬ ॥ యచ్చక్షుషానపశ్యతి యేనచ

క్షూంషి పశ్యతి । తదేవ బ్రహ్మ త్వం విద్ధి నేదం యదిదముపాసతే ॥ ౭ ॥ యచ్ఛ్రో
త్రేణ న శృణోతి యేన శ్రోత్రమిదం శ్రుతం । తదేవ బ్రహ్మ త్వం విద్ధి నేదం యది
దముపాసతే ॥ ౮ ॥ యత్ప్రాణేన న ప్రాణితి యేన ప్రాణః ప్రణీయతే । త
దేవ బ్రహ్మ త్వం విద్ధి నేదం యదిదముపాసతే ॥ ౯ ॥ ... ... *

అథ ద్వితీయః ఖణ్డః.

హరిః ఓం ॥ యది మన్యసే సువేదేతి దభ్రమేవాపి నూనం త్వం వేత్థ
బ్రహ్మణో రూపం । యదస్య త్వం యదస్య దేవేష్వథ ను మీమాంస్యమేవ తే మ
న్యే విదితం ॥ ౧ ॥ నాహం మన్యే సువేదేతి నో న వేదేతి వేద చ । యో నస్తద్వే
ద తద్వేద నో న వేదేతి వేద చ ॥ ౨ ॥ యస్యామతం తస్య మతం మతం యస్య న వే
ద సః । అవిజ్ఞాతం విజానతాం విజ్ఞాతమవిజానతాం ॥ ౩ ॥ ప్రతిబోధవిదితం
మతమమృతత్వం హి విన్దతే । ఆత్మనా విన్దతే వీర్యం విద్యయా విన్దతేఽమృతమ్ ॥
౪ ॥ ఇహ చేదవేదీదథ సత్యమస్తి న చేదిహావేదీన్మహతీ వినష్టిః । భూతేషు భూ
తేషు విచిన్త్య ధీరాః ప్రేత్యాస్మాల్లోకాదమృతా భవన్తి ॥ ౫ ॥ ... *

అథ తృతీయః ఖణ్డః

హరిః ఓం ॥ బ్రహ్మ హ దేవేభ్యో విజిగ్యే తస్య హ బ్రహ్మణో విజయే దేవా
అమహీయన్త । త ఐక్షన్తాస్మాకమేవాయం విజయోఽస్మాకమేవాయం మహి
మేతి ॥ ౧ ॥ తద్ధైషాం విజజ్ఞౌ తేభ్యో హ ప్రాదుర్బభూవ తన్న వ్యజానన్త కి
మిదం యక్షమితి ॥ ౨ ॥ తేఽగ్నిమబ్రువన్ జాతవేద ఏతద్విజానీహి కిమేత
ద్యక్షమితి తథేతి ॥ ౩ ॥ తదభ్యద్రవత్తమభ్యవదత్కోఽసీత్యగ్నిర్వా అహమ
స్మీత్యబ్రవీజ్జాతవేదా వా అహమస్మీతి ॥ ౪ ॥ తస్మింస్త్వయి కిం వీర్యమిత్యపీ
దం సర్వం దహేయం యదిదం పృథివ్యామితి ॥ ౫ ॥ తస్మై తృణం నిదధావేతద్ద
హేతి తదుపప్రేయాయ సర్వజవేన తన్న శశాక దగ్ధుం స తత ఏవ నివవృతే నై
తదశకం విజ్ఞాతుం యదేతద్యక్షమితి ॥ ౬ ॥ అథ వాయుమబ్రువన్ వాయవే
తద్విజానీహి కిమేతద్యక్షమితి తథేతి ॥ ౭ ॥ తదభ్యద్రవత్తమభ్యవదత్కోఽసీ
తి వాయుర్వా అహమస్మీత్యబ్రవీన్మాతరిశ్వా వా అహమస్మీతి ॥ ౮ ॥ తస్మిం

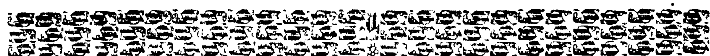
స్తస్మింస్త్వయి కిం వీర్యమిత్యపీదగ్ం సర్వమాదదీయం యదిదం పృథివ్యామితి ॥ ౯ ॥ తస్మై తృణం నిదధావేతదాదత్స్వేతి తదుపప్రేయాయ సర్వజవేన తన్న శశాకాదాతుం స తత ఏవ నివవృతే । నైతదశకం విజ్ఞాతుం యదేతద్యక్షమితి ॥ ౧౦ ॥ అథేన్ద్రమబ్రువన్మఘవన్నేతద్విజానీహి కిమేతద్యక్షమితి తథేతి తదభ్యద్రవత్తస్మాత్తిరోదధే ॥ ౧౧ ॥ స తస్మిన్నేవాకాశే స్త్రియమాజగామ బహుశోభమానాముమాం హైమవతీం తాగ్ం హోవాచ కిమేతద్యక్షమితి ॥ ౧౨ ॥

అథ చతుర్థః ఖణ్డః.

హరిః ఓం ॥ సా బ్రహ్మేతి హోవాచ బ్రహ్మణో వా ఏతద్విజయే మహీయధ్వమితి తతో హైవ విదాఞ్చకార బ్రహ్మేతి ॥ ౧ ॥ తస్మాద్వా ఏతే దేవా అతితరామివాన్యాన్దేవాన్ యదగ్నిర్వాయురిన్ద్రస్తే హ్యేనన్నేదిష్ఠం పస్పృశుస్తే హ్యేనత్ప్రథమో విదాఞ్చకార బ్రహ్మేతి ॥ ౨ ॥ తస్మాద్వా ఇన్ద్రోఽతితరామివాన్యాన్దేవాన్ స హ్యేనన్నేదిష్ఠం పస్పర్శ స హ్యేనత్ప్రథమో విదాఞ్చకార బ్రహ్మేతి ॥ ౩ ॥ తస్యైష ఆదేశో యదేతద్విద్యుతో వ్యద్యుతదా ఇతీన్న్యమీమిషదా ఇత్యధిదైవతమ్ ॥ ౪ ॥ అథాధ్యాత్మం యదేతద్గచ్ఛతీవ చ మనోఽనేన చైతదుపస్మరత్యభీక్ష్ణం సఙ్కల్పః ॥ ౫ ॥ తద్ధ తద్వనం నామ తద్వనమిత్యుపాసితవ్యం స య ఏతదేవం వేదాభి హైనం సర్వాణి భూతాని సంవాఞ్ఛన్తి ॥ ౬ ॥ ఉపనిషదం భో బ్రూహీత్యుక్తా త ఉపనిషద్బ్రాహ్మీం వావ త ఉపనిషదమబ్రూమేతి ॥ ౭ ॥ తస్యై తపో దమః కర్మేతి ప్రతిష్ఠా వేదాస్సర్వాఙ్గాని సత్యమాయతనం ॥ ౮ ॥ యో వా ఏతామేవం వేదాపహత్య పాప్మానమనన్తే స్వర్గే లోకే జ్యేయే ప్రతితిష్ఠతి ప్రతితిష్ఠతి ॥ ౯ ॥ ... ... *

కేనోపనిషత్సమాప్తా.

శ్రీగురుభ్యో నమః.

కఠోపనిషత్

అథ ప్రథమవల్లీ

హరిః ఓమ్॥ ఉశన్ హ వై వాజశ్రవసః సర్వవేదసం దదౌ తస్య హ నచికేతా నామ పుత్ర ఆస ॥ ౧ ॥ తగ్ం హ కుమారగ్ం సన్తం దక్షిణాసు నీయమానాసు శ్రద్ధావివేశ సోఽమన్యత ॥ ౨ ॥ పీతోదకా జగ్ధతృణా దుగ్ధదోహా నిరిన్ద్రియాః। అనన్దా నామ తే లోకాస్తాన్ స గచ్ఛతి తా దదత్ ॥ ౩ ॥ స హోవాచ పితరం తత కస్మై మాం దాస్యసీతి। ద్వితీయం తృతీయం తగ్ం హోవాచ మృత్యవే త్వా దదామీతి ॥ ౪ ॥ బహూనామేమి ప్రథమో బహూనామేమి మధ్యమః। కిగ్ం స్విద్యమస్య కర్తవ్యం యన్మయాఽద్య కరిష్యతి ॥ ౫ ॥ అనుపశ్య యథా పూర్వే ప్రతిపశ్య తథాఽపరే। సస్యమివ మర్త్యః పచ్యతే సస్యమివాజాయతే పునః ॥ ౬ ॥ వైశ్వానరః ప్రవిశత్యతిథిర్బ్రాహ్మణో గృహాన్। తస్యైతాగ్ం శాన్తిం కుర్వన్తి హర వైవస్వతోదకమ్ ॥ ౭ ॥ ఆశాప్రతీక్షే సఙ్గతగ్ం సూనృతాం చేష్టాపూర్తే పుత్రపశూగ్ంశ్చ సర్వాన్। ఏతద్వృఙ్క్తే పురుషస్యాల్పమేధసో యస్యానశ్నన్వసతి బ్రాహ్మణో గృహే ॥ ౮ ॥ తిస్రో రాత్రీర్యదవాత్సీర్గృహే మేఽనశ్నన్బ్రహ్మన్నతిథిర్నమస్యః। నమస్తేఽస్తు బ్రహ్మన్స్వస్తి మేఽస్తు తస్మాత్ప్రతి త్రీన్వరాన్వృణీష్వ ॥ ౯ ॥ శాన్తసఙ్కల్పః సుమనా యథా స్యాద్వీతమన్యుర్గౌతమో మాఽభి మృత్యో। త్వత్ప్రసృష్టం మాఽభివదేత్ప్రతీత ఏతత్త్రయాణాం ప్రథమం వరం వృణే ॥ ౧౦ ॥ యథా పురస్తాద్భవితా ప్రతీత ఔద్దాలకిరారుణిర్మత్ప్రసృష్టః। సుఖగ్ం రాత్రీః శయితా వీతమన్యుస్త్వాం దదృశివాన్మృత్యుముఖాత్ప్రముక్తమ్ ॥ ౧౧ ॥ స్వర్గే లోకే న భయం కించనాస్తి న తత్ర త్వం న జరయా బిభేతి। ఉభే తీర్త్వా అశనాయాపిపాసే శోకాతిగో మోద

తేస్వర్గలోకే ॥ ౧౨ ॥ సత్వమగ్నిగ్ం స్వర్గ్యమధ్యేషిమృత్యో ప్రబ్రూహితగ్ం
శ్రద్దధానాయమహ్యం । స్వర్గలోకా అమృతత్వంభజంతఏతద్ద్వితీయేనవృణే
వరేణ ॥ ౧౩ ॥ ప్రతేబ్రవీమితదుమేనిబోధస్వర్గ్యమగ్నింనచికేతఃప్రజా
నన్ । అనంతలోకాప్తిమథోప్రతిష్ఠాం విద్ధిత్వమేతం నిహితం గుహాయామ్॥
౧౪ ॥ లోకాదిమగ్నింతమువాచతస్మై యా ఇష్టకాయావతీర్వాయథావా।
సచాపితత్ప్రత్యవదద్యథోక్తమథాస్యమృత్యుఃపునరేవాహతుష్టః ॥ ౧౫ ॥
తమబ్రవీత్ప్రీయమాణోమహాత్మావరంతవేహాద్యదదామిభూయః। తవైవ
నామ్నాభవితాయమగ్నిఃసృంకాంచేమామనేకరూపాంగృహాణ॥౧౬॥త్రి
ణాచికేతస్త్రిభిరేత్యసంధిం త్రికర్మకృత్తరతి జన్మమృత్యూ । బ్రహ్మజజ్ఞందేవ
మీడ్యంవిదిత్వానిచాయ్యేమాగ్ంశాంతిమత్యంతమేతి॥ ౧౭॥ త్రిణాచికేతస్త్ర
యమేతద్విదిత్వాయఏవం విద్వాగ్ంశ్చినుతేనాచికేతం । సమృత్యుపాశాన్
పురతఃప్రణోద్యశోకాతిగోమోదతేస్వర్గలోకే ॥ ౧౮ ॥ యోవాప్యేతాం
బ్రహ్మజజ్ఞాత్మభూతాంచితిం విదిత్వాచినుతేనాచికేతం । సఏవభూత్వా
బ్రహ్మజజ్ఞాత భూతః । కరోతితద్యేనపునర్నజాయతే ॥ ౧౯ ॥ ఏషతే౽
గ్నిర్నచికేతస్స్వర్గ్యోయమవృణీథాద్వితీయేనవరేణ । ఏతమగ్నింతవైవ
ప్రవక్ష్యంతి । జనాసస్తృతీయంవరన్నచికేతోవృణీష్వ ॥ ౨౦ ॥ యేయం
ప్రేతేవిచికిత్సామనుష్యే అస్తీత్యేకేనాయమస్తీతిచైకే । ఏతద్విద్యామను
శిష్టస్త్వయాహంవరాణామేషవరస్తృతీయః ॥ ౨౧ ॥ దేవైరత్రాపివిచి
కిత్సితంపురానహిసువిజ్ఞేయమణురేషధర్మః । అన్యంవరంనచికేతోవృణీష్వ
మామోపరోత్సీరతిమాసృజైనమ్ ॥ ౨౨ ॥ దేవైరత్రాపివిచికిత్సితంకిలత్వ
ఞ్చమృత్యోయన్నసువిజ్ఞేయమాత్థ । వక్తాచాస్యత్వాదృగన్యో నలభ్యోనా
న్యోవరస్తుల్య ఏతస్యకశ్చిత్ ॥ ౨౩ ॥ శతాయుషఃపుత్రపౌత్రాన్వృణీష్వ
బహూన్పశూన్హస్తిహిరణ్యమశ్వాన్।భూమేర్మహదాయతనంవృణీష్వ
స్వయంచజీవశరదోయావదిచ్ఛసి ॥ ౨౩ ॥ ఏతత్తుల్యంయదిమన్యసేవరంవృ
ణీష్వవిత్తంచిరజీవికాఞ్చ । మహాభూమౌనచికేతస్త్వమేధికామానాం
త్వాకామభాజంకరోమి ॥ ౨౪ ॥ యేయే కామా దుర్లభా మర్త్యలోకేస

ర్వాన్ కామాగ్ ఛన్దతః ప్రార్థయస్వ ఇమా రామాః సరథాః సతూర్యా న హీదృశా లమ్భనీయా మనుష్యైః అభిర్మత్ప్రత్తాభిః పరిచారయస్వ నచికేతో మరణం మానుప్రాక్షీః॥ ౨౬ ॥ శ్వోభావా మర్త్యస్య యదన్తకైతత్ సర్వేన్ద్రియాణాం జరయన్తి తేజః । అపి సర్వం జీవితమల్పమేవ తవైవ వాహాస్తవ నృత్తగీతే ॥ ౨౭ ॥ న విత్తేన తర్పణీయో మనుష్యో లప్స్యామహే విత్తమద్రాక్ష్మ చేత్త్వా । జీవిష్యామో యావదీశిష్యసి త్వం వరస్తు మే వరణీయస్స ఏవ ॥ ౨౮ ॥ అజీర్యతామమృతానాముపేత్య జీర్యన్మర్త్యః క్వధఃస్థః ప్రజానన్ । అభిధ్యాయన్ వర్ణరతిప్రమోదానతిదీర్ఘే జీవితే కో రమేత ॥ ౨౯ ॥ యస్మిన్నిదం విచికిత్సన్తి మృత్యో యత్సామ్పరాయే మహతి బ్రూహి నస్తత్ । యోఽయం వరో గూఢమనుప్రవిష్టో నాన్యం తస్మాన్నచికేతా వృణీతే॥ ౩౦॥ ... *

అథ ద్వితీయవల్లీ.

హరిః ఓం ॥ అన్యచ్ఛ్రేయోఽన్యదుతైవ ప్రేయస్తే ఉభే నానార్థే పురుషగ్ం సినీతః। తయోః శ్రేయ ఆదదానస్య సాధు భవతి హీయతేఽర్థాద్య ఉ ప్రేయో వృణీతే ॥ ౧ ॥ శ్రేయశ్చ ప్రేయశ్చ మనుష్యమేతస్తౌ సంపరీత్య వివినక్తి ధీరః । శ్రేయో హి ధీరోఽభి ప్రేయసో వృణీతే ప్రేయో మన్దో యోగక్షేమాద్వృణీతే ॥ ౨ ॥ స త్వం ప్రియాన్ ప్రియరూపాగ్ంశ్చ కామానభిధ్యాయన్నచికేతోఽత్యస్రాక్షీః । నైతాగ్ం సృఙ్కాం విత్తమయీమవాప్తో యస్యాం మజ్జన్తి బహవో మనుష్యాః ॥ ౩ ॥ దూరమేతే విపరీతే విషూచీ అవిద్యా యా చ విద్యేతి జ్ఞాతా । విద్యాభీప్సినం నచికేతసం మన్యే న త్వా కామా బహవోఽలోలుపన్త॥ ౪ ॥ అవిద్యాయామన్తరే వర్తమానాః స్వయం ధీరాః పణ్డితం మన్యమానాః । దన్ద్రమ్యమాణాః పరియన్తి మూఢా అన్ధేనైవ నీయమానా యథాన్ధాః ॥ ౫ ॥ న సామ్పరాయః ప్రతిభాతి బాలం ప్రమాద్యన్తం విత్తమోహేన మూఢం । అయం లోకో నాస్తి పర ఇతి మానీ పునః పునర్వశమాపద్యతే మే ॥ ౬ ॥ శ్రవణాయాపి బహుభిర్యో న లభ్యః శృణ్వన్తోఽపి బహవో యం న విద్యుః। ఆశ్చర్యో వక్తా కుశలోఽస్య లబ్ధా ఆశ్చర్యో జ్ఞాతా కుశలానుశిష్టః ॥ ౭ ॥ న నరేణావరేణ ప్రోక్త ఏష సువిజ్ఞేయో బహుధా చిన్త్యమానః । అనన్యప్రో

క్తేగతిరత్రనాస్తి అణీయాన్ హ్యతర్క్యమణుప్రమాణాత్ ॥ ౮ ॥ నైషా
తర్కేణమతిరాపనేయా ప్రోక్తాన్యేనైవసుజ్ఞానాయప్రేష్ఠ । యాంత్వమా
పః సత్యధృతిర్బతాసి త్వాదృఙ్నో భూయాన్నచికేతః ప్రష్టా ॥ ౯ ॥ జానా
మ్యహగ్ శేవధిరిత్యనిత్యం నహ్యధ్రువైః ప్రాప్యతేహిధ్రువంతత్ । తతో
మయానాచికేతశ్చితోఽగ్నిరనిత్యైర్ద్రవ్యైః ప్రాప్తవానస్మినిత్యమ్॥ ౧౦ ॥
కామస్యాప్తింజగతః ప్రతిష్ఠాంక్రతోరానన్త్యమభయస్యపారం । స్తోమ
మహదురుగాయం ప్రతిష్ఠాందృష్ట్వా ధృత్యాధీరోనచికేతోఽత్యస్రాక్షీః॥
౧౧ ॥ తందుర్దర్శంగూఢమనుప్రవిష్టంగుహాహితం గహ్వరేష్ఠం పురాణం।
అధ్యాత్మయోగాధిగమేనదేవం మత్వాధీరోహర్షశోకౌజహాతి ॥ ౧౨ ॥
ఏతచ్ఛ్రుత్వాసం పరిగృహ్యమర్త్యః ప్రవృహ్య ధర్మ్యమణుమేతమాప్య।
సమోదతేమోదనీయగ్ హిలబ్ధ్వా వివృతగ్ సద్మనచికేతసంమన్యే ॥ ౧౩ ॥
అన్యత్రధర్మాదన్యత్రాధర్మాదన్యత్రాస్మాత్కృతాకృతాత్ । అన్యత్రభూ
తాచ్చభవ్యాచ్చయత్తత్పశ్యతితద్వద॥ ౧౪ ॥ సర్వేవేదాయత్పదమామనం
తితపాగ్ సిసర్వాణిచయద్వదంతి । యదిచ్ఛన్తోబ్రహ్మచర్యంచరన్తితత్తేప
దగ్ సంగ్రహేణబ్రవీమ్యోమిత్యేతత్ ॥ ౧౫ ॥ ఏతద్ధ్యేవాక్షరంబ్రహ్మైత
ద్ధ్యేవాక్షరం పరం । ఏతద్ధ్యేవాక్షరం జ్ఞాత్వాయో యదిచ్ఛతితస్యతత్॥
౧౬॥ ఏతదాలంబనగ్ శ్రేష్ఠమేతదాలంబనంపరం। ఏతదాలంబనంజ్ఞాత్వా
బ్రహ్మలోకేమహీయతే॥ ౧౭ ॥ నజాయతేమ్రియతేవావిపశ్చిన్నాయంకు
తశ్చిన్నబభూవకశ్చిత్ । అజోనిత్యశ్శాశ్వతోఽయంపురాణో నహన్యతేహ
న్యమానేశరీరే ॥ ౧౮ ॥ హంతాచేన్మన్యతేహంతుగ్ హతశ్చేన్మన్యతేహ
తమ్। ఉభౌతౌనవిజానీతో నాయగ్ హంతినహన్యతే॥ ౧౯॥ అణోరణీయాన్మ
హతోమహీయానాత్మాస్యజంతోర్నిహితోగుహాయాం। తమక్రతుః పశ్యతివీ
తశోకోధాతుః ప్రసాదాన్మహిమానమాత్మనః ॥ ౨౦ ॥ ఆసీనోదూరంవ్ర
జతిశయానోయాతిసర్వతః । కస్తంమదామదందేవంమదన్యోజ్ఞాతుమర్హతి॥
౨౧ ॥ అశరీరగ్ శరీరేష్వనవస్థేష్వవస్థితం । మహాన్తం విభుమాత్మానం।

మత్వాధీరోనశోచతి॥౨౨॥నాయమాత్మాప్రవచనేనలభ్యోనమేధయానబ
హునాశ్రుతేన । యమేవైషవృణుతేతేనలభ్యస్తస్యైషఆత్మావివృణుతేత
నూగ్‌స్వామ్॥౨౩॥నావిరతోదుశ్చరితాన్నాశాన్తోనాసమాహితః।నాశాన్త
మానసోవాపిప్రజ్ఞానేనైనమాప్నుయాత్ ॥ ౨౪ ॥ యస్యబ్రహ్మచక్షత్రంచ
ఉభేభవతఓదనః। మృత్యుర్యస్యోపసేచనంకఇత్థావేదయత్రసః॥ ... ౨౫

అథతృతీయవల్లీ.

హరిః ఓం ॥ ఋతంపిబన్తౌసుకృతస్యలోకేగుహాం ప్రవిష్టౌపరమే
పరార్ధ్యే । ఛాయాతపౌబ్రహ్మవిదోవదన్తిపఞ్చాగ్నయోయేచత్రిణాచి
కేతాః ॥ ౧ ॥ యస్సేతురీజానానామక్షరంబ్రహ్మయత్పరం। అభయంతితీర్ష
తాంపారంనాచికేతగ్‌శకేమహి ॥ ౨ ॥ ఆత్మానగ్‌ రథినంవిద్ధిశరీరగ్‌రథ
మేవతు।బుద్ధిన్తుసారథింవిద్ధిమనఃప్రగ్రహమేవచ॥ ౩ ॥ ఇంద్రియాణిహయా
నాహుర్విషయాగ్‌ స్తేషుగోచరాన్ । ఆత్మేంద్రియమనోయుక్తం భోక్తే
త్యాహుర్మనీషిణః ॥ ౪ ॥ యస్త్వవిజ్ఞానవాన్భవత్యయుక్తేనమనసాసదా।
తస్యేన్ద్రియాణ్యవశ్యానిదుష్టాశ్వాఇవసారథేః ॥ ౫ ॥ యస్తువిజ్ఞానవాన్భ
వతియుక్తేనమనసాసదా । తస్యేన్ద్రియాణివశ్యానిసదశ్వాఇవసారథేః॥
౬ ॥ యస్త్వవిజ్ఞానవాన్భవత్యమనస్కస్సదాఽశుచిః । నసతత్పదమా
ప్నోతిసగ్‌ సారంచాధిగచ్ఛతి ॥ ౭ ॥ యస్తువిజ్ఞానవాన్భవతిసమనస్కస్స
దాశుచిః । సతుతత్పదమాప్నోతియస్మాద్భూయోనజాయతే ॥ ౮ ॥ విజ్ఞాన
సారథిర్యస్తుమనఃప్రగ్రహవాన్నరః। సోఽధ్వనఃపారమాప్నోతితద్విష్ణోః
పరమంపదం॥౯॥ఇంద్రియేభ్యఃపరాహ్యర్థాఅర్థేభ్యశ్చపరంమనః।మనసశ్చ
పరాబుద్ధిర్బుద్ధేరాత్మామహాన్పరః॥౧౦॥మహతఃపరమవ్యక్తమవ్యక్తాత్పురు
షఃపరః।పురుషాన్నపరంకించిత్సాకాష్ఠాసాపరాగతిః ౧౧॥ ఏషసర్వేషు
భూతేషు గూఢోత్మా నప్రకాశతే । దృశ్యతేత్వగ్ర్యయాబుద్ధ్యాసూక్ష్మ
యాసూక్ష్మదర్శిభిః॥౧౨॥యచ్ఛేద్వాఙ్మనసీ।ప్రాజ్ఞస్తద్యచ్ఛేజ్జ్ఞానఆత్మని। జ్ఞాన
మాత్మనిమహతినియచ్ఛేత్తద్యచ్ఛేచ్ఛాన్తఆత్మని॥౧౩॥ ఉత్తిష్ఠతజాగ్రతప్రా

ప్యవరాన్నిబోధత । క్షురస్యధారానిశితాదురత్యయా దుర్గంపథస్తత్కవయోవదన్తి ॥ ౧౪ ॥ అశబ్దమస్పర్శమరూపమవ్యయంతథారసంనిత్యమగన్ధవచ్చయత్ । అనాద్యనన్తంమహతఃపరంధ్రువంనిచాయ్యతంమృత్యుముఖాత్ప్రముచ్యతే ॥ ౧౫ ॥ నాచికేతముపాఖ్యానంమృత్యుప్రోక్తగ్ంసనాతనమ్। ఉక్త్వాశ్రుత్వాచమేధావీబ్రహ్మలోకేమహీయతే ॥ ౧౬ ॥ యఇమంపరమంగుహ్యంశ్రావయేద్బ్రహ్మసంసది । ప్రయతశ్శ్రాద్ధకాలేవా తదానంత్యాయకల్పతే తదానంత్యాయకల్పత ఇతి ॥ ౧౭ ॥ ... ... *

ఇతిప్రథమోధ్యాయస్సమాప్తః.

కఠోపనిషద్ద్వితీయాధ్యాయే చతుర్థవల్లీ.

హరిః ఓం ॥ పరాఞ్చిఖానివ్యతృణత్స్వయంభూస్తస్మాత్పరాఙ్పశ్యతినాంతరాత్మన్ । కశ్చిద్ధీరఃప్రత్యగాత్మానమైక్షదావృత్తచక్షురమృతత్వమిచ్ఛన్ ॥ ౧ ॥ పరాచఃకామాననుయన్తిబాలాస్తేమృత్యోర్యన్తివితతస్యపాశమ్। అథధీరాఅమృతత్వంవిదిత్వాధ్రువమధ్రువేష్విహనప్రార్థయన్తే। ౨॥ యేనరూపంరసంగన్ధంశబ్దాన్స్పర్శాగ్ంశ్చమైథునాన్ । ఏతేనైవవిజానాతికిమత్రపరిశిష్యతే ॥ ఏతద్వైతత్ ॥ ౩ ॥ స్వప్నాన్తంజాగరితాంతంచోభౌయేనానుపశ్యతి । మహాన్తంవిభుమాత్మానంమత్వాధీరోనశోచతి॥ ౪ ॥ యఇమంమధ్వదంవేదాఆత్మానంజీవమన్తికాత్। ఈశానంభూతభవ్యస్యనతతోవిజుగుప్సతే॥ ఏతద్వైతత్॥౫॥ యఃపూర్వంతపసోజాతమద్భ్యఃపూర్వమజాయత।గుహాంప్రవిశ్యతిష్ఠన్తంయోభూతేభిర్వ్యపశ్యత॥ఏతద్వైతత్ ॥ ౬ ॥ యాప్రాణేనసంభవత్యదితిర్దేవతామయీ । గుహాంప్రవిశ్యతిష్ఠంతీయాభూతేభిర్వ్యజాయత॥ఏతద్వైతత్॥౭॥ అరణ్యోర్నిహితోజాతవేదాగర్భఇవసుభృతోగర్భిణీభిః। దివేదివఈడ్యోజాగృవద్భిర్హవిష్మద్భిర్మనుష్యేభిరగ్నిః॥ఏతద్వైతత్॥ ౮ ॥ యతశ్చోదేతిసూర్యోఅస్తంయత్రచగచ్ఛతి । తందేవాస్సర్వేర్పితాస్తదునాత్యేతికశ్చన॥ ఏతద్వైతత్ ॥ ౯ ॥ యదేవే

హాతదముత్ర యదముత్రతదన్విహ । మృత్యోస్సమృత్యుమాప్నోతి యఇహ
నానేవపశ్యతి ॥ ౧౦ ॥ మనసైవేదమాప్తవ్యం నేహనానాస్తికించన । మృ
త్యోస్సమృత్యుంగచ్ఛతి యఇహనానేవపశ్యతి ॥ ౧౧ ॥ అఙ్గుష్ఠమాత్రఃపురు
షోమధ్య ఆత్మనితిష్ఠతి । ఈశానోభూతభవ్యస్య నతతోవిజుగుప్సతే । ఏత
ద్వైతత్ ॥ ౧౨ ॥ అఙ్గుష్ఠమాత్రఃపురుషో జ్యోతిరివాధూమకః । ఈశానో
భూతభవ్యస్యసఏవాద్యసఉశ్వః॥ ఏతద్వైతత్ ॥ ౧౩ ॥ యథోదకందుర్గే
వృష్టంపర్వతేషు విధావతి । ఏవంధర్మాన్పృథక్ పశ్యంస్తానేవాను విధా
వతి ॥ ౧౪ ॥ యథోదకంశుద్ధేశుద్ధమాసిక్తంతాదృగేవభవతి । ఏవంమునే
ర్విజానత ఆత్మా భవతిగౌతమ ॥ ౧౫ ॥ ... ... *

అథద్వితీయాధ్యాయే పంచమవల్లీ.

హరిః ఓం ॥ పురమేకాదశద్వారమజస్యావక్రచేతసః । అనుష్ఠాయ
నశోచతి విముక్తశ్చ విముచ్యతే ॥ ఏతద్వైతత్ ॥ ౧ ॥ హగ్ంసశ్శుచిషద్వ
సురన్తరిక్షసద్ధోతా వేదిషదతిథిర్దురోణసత్ । నృషద్వరసదృతసద్వ్యోమసద
బ్జాగోజాఋతజా అద్రిజాఋతంబృహత్ ॥ ౨ ॥ ఊర్ధ్వంప్రాణమున్న
యత్యపానంప్రత్యగస్యతి । మధ్యేవామనమాసీనం విశ్వేదేవా ఉపాసతే॥
౩ ॥ అస్యవిస్రంసమానస్యశరీరస్థస్యదేహినః । దేహాద్విముచ్యమానస్యకిమ
త్రపరిశిష్యతే ॥ ఏతద్వైతత్ ॥ ౪ ॥ నప్రాణేన నాపానేనమర్త్యో జీవతిక
శ్చన । ఇతరేణతుజీవన్తియస్మిన్నేతావుపాశ్రితౌ ॥ ౫ ॥ హన్తతఇదంప్రవ
క్ష్యామిగుహ్యంబ్రహ్మసనాతనమ్ । యథాచమరణం ప్రాప్యఆత్మాభవతి
గౌతమ ॥ ౬ ॥ యోనిమన్యేప్రపద్యన్తే శరీరత్వాయదేహినః । స్థాణుమ
న్యేనుసంయన్తియథాకర్మ యథాశ్రుతం ॥ ౭ ॥ యఏషసుప్తేషుజాగర్తికా
మంకామంపురుషోనిర్మిమాణః । తదేవశుక్రంతద్బ్రహ్మతదేవామృతము
చ్యతేతస్మింల్లోకాశ్రితాస్సర్వేతదునాత్యేతికశ్చన ॥ ఏతద్వైతత్ ॥ ౮ ॥ అగ్ని
ర్యథైకోభువనంప్రవిష్టో రూపంరూపంప్రతిరూపోబభూవ । ఏకస్తథాస

ర్వభూతాంతరాత్మా రూపంరూపంప్రతిరూపోబహిశ్చ ॥ ౯ ॥ వాయుర్య
థైకో భువనం ప్రవిష్టో రూపంరూపం ప్రతిరూపో బభూవ । ఏకస్తథా సర్వ
భూతాంతరాత్మా రూపంరూపం ప్రతిరూపో బహిశ్చ ॥ ౧౦ ॥ సూర్యో య
థా సర్వలోకస్య చక్షుర్న లిప్యతే చాక్షుషైర్బాహ్యదోషైః । ఏకస్తథా
సర్వభూతాంతరాత్మా న లిప్యతే లోకదుఃఖేన బాహ్యః ॥ ౧౧ ॥ ఏకో వశీ సర్వ
భూతాంతరాత్మా ఏకం బీజం బహుధా యః కరోతి । తమాత్మస్థం యేనుప
శ్యన్తి ధీరాస్తేషాం సుఖం శాశ్వతం నేతరేషామ్ ॥ ౧౨ ॥ నిత్యో నిత్యానాం
చేతనశ్చేతనానామేకో బహూనాం యో విదధాతి కామాన్ । తమాత్మస్థం
యేనుపశ్యన్తి ధీరాస్తేషాం శాన్తిశ్శాశ్వతీ నేతరేషామ్ ॥ ౧౩ ॥ తదేతదితి మన్య
న్తేనిర్దేశ్యం పరమం సుఖం । కథన్ను తద్విజానీయాం కిము భాతి విభాతి వా ॥ ౧౪ ॥
న తత్ర సూర్యో భాతి న చంద్రతారకం నేమా విద్యుతో భాన్తి కుతోయమగ్నిః ।
తమేవ భాన్తమనుభాతి సర్వం తస్య భాసా సర్వమిదం విభాతి ॥ ౧౫ ॥ ... *

అథ ద్వితీయాధ్యాయే షష్ఠీవల్లీ.

హరిః ఓం ॥ ఊర్ధ్వమూలోఽవాక్శాఖ ఏషోశ్వత్థస్సనాతనః తదే
వ శుక్రం తద్బ్రహ్మ తదేవామృతముచ్యతే । తస్మిల్లోకాశ్శ్రితాస్సర్వే తదు
నాత్యేతి కశ్చన ॥ ఏతద్వై తత్ ॥ ౧ ॥ యదిదం కించ జగత్సర్వం ప్రాణ ఏజతి
నిస్సృతం । మహద్భయం వజ్రముద్యతం య ఏతద్విదురమృతాస్తే భవన్తి ॥ ౨ ॥
భయాదస్యాగ్నిస్తపతి భయాత్తపతి సూర్యః । భయాదింద్రశ్చ వాయుశ్చ మృ
త్యుర్ధావతి పంచమః ॥ ౩ ॥ ఇహ చేదశకద్బోద్ధుం ప్రాక్శరీరస్య విస్రసః । తత
స్సర్గేషు లోకేషు శరీరత్వాయ కల్పతే ॥ ౪ ॥ యథాదర్శే తథాత్మని యథా
స్వప్నే తథా పితృలోకే । యథాప్సు పరీవ దదృశే తథా గన్ధర్వలోకే ఛాయా
తపయోరివ బ్రహ్మలోకే ॥ ౫ ॥ ఇన్ద్రియాణాం పృథగ్భావముదయాస్తమయౌ
చ యత్ । పృథగుత్పద్యమానానాం మత్వా ధీరో న శోచతి ॥ ౬ ॥ ఇన్ద్రియే
భ్యః పరం మనో మనసస్సత్త్వముత్తమం । సత్త్వాదధి మహానాత్మా మహతో
వ్యక్తముత్తమమ్ ॥ ౭ ॥ అవ్యక్తాత్తు పరః పురుషో వ్యాపకో లింగ ఏవ చ । యజ్జ్ఞా

త్వా ముచ్యతే జన్తురమృతత్వంచ గచ్ఛతి ॥ ౮ ॥ న సందృశే తిష్ఠతి రూపమస్య న
చక్షుషా పశ్యతి కశ్చనైనం। హృదా మనీషా మనసాభిక్లిప్తో య ఏతద్విదురమృ
తాస్తే భవన్తి ॥ ౯ ॥ యదా పంచావతిష్ఠన్తే జ్ఞానాని మనసా సహ। బుద్ధిశ్చ న వి
చేష్టతి తామాహుః పరమాం గతిమ్ ॥ ౧౦ ॥ తాం యోగమితి మన్యన్తే స్థిరామి
న్ద్రియధారణామ్ । అప్రమత్తస్తదా భవతి యోగో హి ప్రభవాప్యయౌ ॥
౧౧ ॥ నైవ వాచా న మనసా ప్రాప్తుం శక్యో న చక్షుషా । అస్తీతి బ్రువతోఽన్యత్ర
కథం తదుపలభ్యతే ॥ ౧౨ ॥ అస్తీత్యేవోపలబ్ధవ్యస్తత్త్వభావేన చోభయోః।
అస్తీత్యేవోపలబ్ధస్య తత్త్వభావః ప్రసీదతి ॥ ౧౩ ॥ యదా సర్వే ప్రముచ్యన్తే కా
మా యేఽస్య హృది శ్రితాః । అథ మర్త్యోఽమృతో భవత్యత్ర బ్రహ్మ సమశ్నుతే ।
౧౪ ॥ యదా సర్వే ప్రభిద్యన్తే హృదయస్యేహ గ్రన్థయః । అథ మర్త్యోఽమృ
తో భవత్యేతావదనుశాసనమ్ ॥ ౧౫ ॥ శతం చైకా చ హృదయస్య నాడ్యస్తా
సాం మూర్ధానమభినిఃసృతైకా । తయోర్ధ్వమాయన్నమృతత్వమేతి విష్వ
ఙ్ఙన్యా ఉత్క్రమణే భవన్తి ॥ ౧౬ ॥ అఙ్గుష్ఠమాత్రః పురుషోఽన్తరాత్మా సదా జ
నానాం హృదయే సన్నివిష్టః। తం స్వాచ్ఛరీరాత్ప్రవృహేన్ముఞ్జాదివేషీకాం
ధైర్యేణ। తం విద్యాచ్ఛుక్రమమృతం తం విద్యాచ్ఛుక్రమమృతమితి ॥ ౧౭ ॥ మృ
త్యుప్రోక్తాం నచికేతోఽథ లబ్ధ్వా విద్యామేతాం యోగవిధిఞ్చ కృత్స్నం ॥ బ్రహ్మ
ప్రాప్తో విరజోఽభూద్విమృత్యురన్యోఽప్యేవం యో విదధ్యాత్మమేవ ॥ ౧౮ ॥
సహ నావవతు సహ నౌ భునక్తు సహ వీర్యం కరవావహై । తేజస్వినావధీత
మస్తు మా విద్విషావహై ఓం శాన్తిశ్శాన్తిశ్శాన్తిః ॥ ౧౯ ॥ … … … *

ఇతి కఠోపనిషత్సమాప్తా.

శ్రీగురుభ్యో నమః.

ప్రశ్నోపనిషత్ - ప్రథమః ప్రశ్నః.

హరిః ఓం ॥ సుకేశా చ భారద్వాజః శైబ్యశ్చ సత్యకామః సౌర్యాయణీ చ గార్గ్యః కౌసల్యశ్చాశ్వలాయనో భార్గవో వైదర్భిః కబన్ధీ కాత్యాయనస్తే హైతే బ్రహ్మపరాః బ్రహ్మనిష్ఠాః పరం బ్రహ్మాన్వేషమాణా ఏష హ వై తత్సర్వం వక్ష్యతీతి తే హ సమిత్పాణయో భగవన్తం పిప్పలాదముపసన్నాః ॥ ౧ ॥ తాన్ హ స ఋషిరువాచ భూయ ఏవ తపసా బ్రహ్మచర్యేణ శ్రద్ధయా సంవత్సరం సంవత్స్యథ యథా కామం ప్రశ్నాన్ పృచ్ఛథ యది విజ్ఞాస్యామః సర్వం హ వో వక్ష్యామ ఇతి ॥ ౨ ॥ అథ కబన్ధీ కాత్యాయన ఉపేత్య పప్రచ్ఛ భగవన్ కుతో హ వా ఇమాః ప్రజాః ప్రజాయన్త ఇతి ॥ ౩ ॥ తస్మై స హోవాచ ప్రజాకామో వై ప్రజాపతిః స తపోఽతప్యత స తపస్తప్త్వా స మిథునముత్పాదయతే । రయిం చ ప్రాణం చేత్యేతౌ మే బహుధా ప్రజాః కరిష్యత ఇతి ॥ ౪ ॥ ఆదిత్యో హ వై ప్రాణో రయిరేవ చన్ద్రమాః రయిర్వా ఏతత్సర్వం యన్మూర్తం చామూర్తఞ్చ తస్మాన్మూర్తిరేవ రయిః ॥ ౫ ॥ అథాదిత్య ఉదయన్యత్ప్రాచీం దిశం ప్రవిశతి తేన ప్రాచ్యాన్ ప్రాణాన్ రశ్మిషు సన్నిధత్తే । యద్దక్షిణాం యత్ప్రతీచీం యదుదీచీం యదధో యదూర్ధ్వం యదన్తరా దిశో యత్సర్వం ప్రకాశయతి తేన సర్వాన్ ప్రాణాన్ రశ్మిషు సన్నిధత్తే ॥ ౬ ॥ స ఏష వైశ్వానరో విశ్వరూపః ప్రాణోఽగ్నిరుదయతే తదేతదృచాభ్యుక్తమ్ ॥ ౭ ॥ విశ్వరూపం హరిణం జాతవేదసం పరాయణం జ్యోతిరేకం తపన్తం సహస్రరశ్మిః శతధా వర్తమానః ప్రాణః ప్రజానాముదయత్యేష సూర్యః ॥ ౮ ॥ సంవత్సరో వై ప్రజాపతిస్తస్యాయనే దక్షిణం చోత్తరం చ తద్యే హ వై తదిష్టాపూర్తే కృతమిత్యుపాసతే తే చాన్ద్రమసమేవ లోకమభిజయన్తే త ఏవ పునరావర్తన్తే తస్మాదేత ఋషయః ప్రజాకామా దక్షిణం ప్రతిప

స్యన్తే ఏష హ వై రయిర్యః పితృయాణః ॥ ౯ ॥ అథోత్తరేణ తపసా బ్రహ్మ
చర్యేణ శ్రద్ధయా విద్యయాత్మానమన్విష్యాదిత్యమభిజయన్తే ఏతద్వై ప్రా
ణానామాయతనమేతదమృతమభయమేతత్పరాయణమేతస్మాన్న పునరా
వర్తన్త ఇత్యేష నిరోధః ॥ తదేష శ్లోకః ॥ ౧౦ ॥ పఞ్చపాదం పితరం ద్వాద
శాకృతిం దివ ఆహుః పరే అర్ధే పురీషిణమ్ । అథేమే అన్య ఉ పరే విచక్షణం సప్త
చక్రే షడర ఆహురర్పితమితి ॥ ౧౧ ॥ మాసో వై ప్రజాపతిస్తస్య కృష్ణపక్ష
ఏవ రయిః శుక్లః ప్రాణస్తస్మాదేతే ఋషయః శుక్ల ఇష్టం కుర్వన్తీతర ఇత
రస్మిన్ ॥ ౧౨ ॥ అహోరాత్రో వై ప్రజాపతిస్తస్యాహరేవ ప్రాణో రా
త్రిరేవ రయిః ప్రాణం వా ఏతే ప్రస్కన్దన్తి । యే దివా రత్యా సంయుజ్యన్తే
బ్రహ్మచర్యమేవ తద్యద్రాత్రౌ రత్యా సంయుజ్యన్తే ॥ ౧౩ ॥ అన్నం వై ప్ర
జాపతిస్తతో హ వై తద్రేతస్తస్మాదిమాః ప్రజాః ప్రజాయన్త ఇతి ॥ ౧౪ ॥ తద్యే
హ తత్ప్రజాపతీవ్రతఞ్చరన్తి తే మిథునముత్పాదయన్తే । తేషామేవైష
బ్రహ్మలోకో యేషాం తపో బ్రహ్మచర్యం యేషు సత్యం ప్రతిష్ఠితమ్ ॥ ౧౫ ॥ తేషా
మసౌ విరజో బ్రహ్మలోకో న యేషు జిహ్మమనృతం న మాయా చేతి ॥ ... ౧౬

అథ ద్వితీయ ప్రశ్నః.

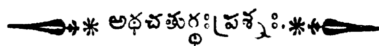
హరిః ఓం ॥ అథ హైనం భార్గవో వైదర్భిః పప్రచ్ఛ । భగవన్ కత్యేవ
దేవాః ప్రజాం విధారయన్తే కతర ఏతత్ప్రకాశయన్తే కః పునరేషాం వరి
ష్ఠ ఇతి ॥ ౧ ॥ తస్మై స హోవాచాకాశో హ వా ఏష దేవో వాయురగ్నిరాపః పృ
థివీ వాఙ్మనశ్చక్షుః శ్రోత్రం చ తే ప్రకాశ్యాభివదన్తి వయమేతద్బాణమవ
ష్టభ్య విధారయామః ॥ ౨ ॥ తాన్ వరిష్ఠః ప్రాణ ఉవాచ ॥ మా మోహమాప
ద్యథాహమేవైతత్ పఞ్చధాత్మానం ప్రవిభజ్యైతద్బాణమవష్టభ్య విధా
రయామీతి ॥ ౩ ॥ తేఽశ్రద్దధానా బభూవుః సోఽభిమానాదూర్ధ్వముత్క్రామ
త ఇవ తస్మిన్నుత్క్రామత్యథేతరే సర్వ ఏవోత్క్రామన్తే తస్మిగ్ంశ్చ ప్రతిష్ఠ
మానే సర్వ ఏవ ప్రతిష్ఠన్తే । తద్యథా మక్షికా మధుకరరాజానముత్క్రామన్తం
సర్వా ఏవోత్క్రామన్తే తస్మిగ్ంశ్చ ప్రతిష్ఠమానే సర్వా ఏవ ప్రాతిష్ఠన్త
ఏవం వాఙ్మనశ్చక్షుః శ్రోత్రం చ తే ప్రీతాః ప్రాణం స్తున్వన్తి ॥ ౪ ॥ ఏషో

గ్నిస్తపత్యేషసూర్యఏషపర్జన్యోమఘవానేషవాయుః। ఏషపృథివీరయిర్దేవః
సదసచ్చామృతఞ్చయత్ ॥ ౫ ॥ అరాఇవరథనాభౌ ప్రాణేసర్వం ప్రతిష్ఠితం।
ఋచోయజూంషిసామానియజ్ఞఃక్షత్రంబ్రహ్మచ ॥ ౬ ॥ ప్రజాపతిశ్చరసిగ
ర్భేత్వమేవప్రతిజాయసే। తుభ్యంప్రాణప్రజాస్త్విమాబలింహరన్తియః
ప్రాణైః ప్రతితిష్ఠసి ॥ ౭ ॥ దేవానామసివహ్నితమఃపితౄణాం ప్రథమా
స్వధా।ఋషీణాంచరితంసత్యమథర్వాంగిరసామసి ॥ ౮ ॥ ఇన్ద్రస్త్వం ప్రా
ణతేజసారుద్రోసిపరిరక్షితా। త్వమన్తరిక్షేచరసి సూర్యస్త్వం జ్యోతిషాం
పతిః ॥ ౯ ॥ యదాత్వమభివర్షస్యథేమాః ప్రాణతే ప్రజాః। ఆనన్దరూపాస్తి
ష్ఠన్తికామాయాన్నంభవిష్యతీతి ॥ ౧౦ ॥ వ్రాత్యస్త్వం ప్రాణైకఋషిర
త్తావిశ్వస్యసత్పతిః। వయమాద్యస్యదాతారఃపితాత్వంమాతరిశ్వనః ॥ ౧౧ ॥
యాతేతనూర్వాచిప్రతిష్ఠితా యాశ్రోత్రేయాచ చక్షుషి। యాచమన
సిసన్తతాశివాంతాంకురుమోత్క్రమీః ॥ ౧౨ ॥ ప్రాణస్యేదం వశేస
ర్వం త్రిదివేయత్ప్రతిష్ఠితం। మాతేవపుత్రాన్ రక్షస్వశ్రీశ్చప్రజ్ఞాంచ
ధేహినఇతి ॥ ౧౩ ॥ ... ... *

అథతృతీయఃప్రశ్నః.

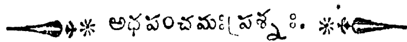
హరిః ఓం ॥ అథహైనంకౌసల్యశ్చాశ్వలాయనఃపప్రచ్ఛ। భగవన్కు
తఏషప్రాణోజాయతేకథమాయాత్యస్మిన్ఛరీరే ఆత్మానంవా ప్రవిభజ్య
కథం ప్రాతిష్ఠతేకేనోత్క్రమతేకథం బాహ్యమభిధత్తేకథమధ్యాత్మమితి ॥
౧ ॥ తస్మైసహోవాచాతి ప్రశ్నాన్ పృచ్ఛసి బ్రహ్మిష్ఠోసీతి తస్మాత్తేహం
బ్రవీమి ॥ ౨ ॥ ఆత్మనఏషప్రాణోజాయతే। యథైషాపురుషేచ్ఛాయైత
స్మిన్నేతదాతతంమనోకృతేనాయాత్యస్మింఛరీరే ॥ ౩ ॥ యథాసమ్రాడే
వాధికృతాన్వినియుఙ్క్తే। ఏతాన్గ్రామానేతాన్గ్రామానధితిష్ఠస్వేత్యే
వమేవైషప్రాణఃఇతరాన్ప్రాణాన్పృథక్పృథగేవసన్నిధత్తే ॥ ౪ ॥
పాయూపస్థేపానంచక్షుశ్శ్రోత్రేముఖనాసికాభ్యాం ప్రాణస్స్వయం
ప్రాతిష్ఠతేమధ్యేతుసమానః। ఏషహ్యేతద్ధుతమన్నంసమం నయతితస్మాదే
తాస్సప్తార్చిషో భవన్తి ॥ ౫ ॥ హృది హ్యేష ఆత్మా అత్రైతదేక శతం

నాడీనాం తాసాం శతం శతమేకైకస్యాం ద్వాసప్తతిర్ద్వాసప్తతిః ప్రతిశాఖా నాడీసహస్రాణి భవన్త్యాసు వ్యానశ్చరతి ॥ ౬ ॥ అథైకయోర్ధ్వ ఉదానః పుణ్యేన పుణ్యంలోకం నయతి పాపేన పాపముభాభ్యామేవ మనుష్యలోకం ॥ ౭ ॥ ఆదిత్యో హ వై బాహ్యః ప్రాణ ఉదయత్యేష హ్యేనం చాక్షుషం ప్రాణమనుగృహ్ణానః । పృథివ్యాం యా దేవతా సైషా పురుషస్యాపానమవష్టభ్యాన్తరా యదాకాశస్స సమానో వాయుర్వ్యానః ॥ ౮ ॥ తేజో హ వై ఉదానస్తస్మాదుపశాన్తతేజాః । పునర్భవమిన్ద్రియైర్మనసి సమ్పద్యమానైః ॥ ౯ ॥ యచ్చిత్తస్తేనైష ప్రాణమాయాతి ప్రాణస్తేజసా యుక్తః । సహాత్మనా యథా సంకల్పితం లోకం నయతి ॥ ౧౦ ॥ య ఏవం విద్వాన్ ప్రాణం వేద । న హాస్య ప్రజా హీయతేఽమృతో భవతి తదేష శ్లోకః ॥ ౧౧ ॥ ఉత్పత్తిమాయతిం స్థానం విభుత్వం చైవ పఞ్చధా । అధ్యాత్మం చైవ ప్రాణస్య విజ్ఞాయామృతమశ్నుతే విజ్ఞాయామృతమశ్నుత ఇతి ॥ ౧౨ ॥ ... . *

హరిః ఓం ॥ అథ హైనం సౌర్యాయణీ గార్గ్యః పప్రచ్ఛ । భగవన్నేతస్మిన్ పురుషే కాని స్వపన్తి కాన్యస్మిన్ జాగ్రతి కతర ఏష దేవః స్వప్నాన్ పశ్యతి కస్యైతత్సుఖం భవతి కస్మిన్ను సర్వే సంప్రతిష్ఠితా భవన్తీతి ॥ ౧ ॥ తస్మై స హోవాచ యథా గార్గ్య మరీచయోఽర్కస్యాస్తం గచ్ఛతః సర్వా ఏతస్మింస్తేజోమణ్డల ఏకీభవన్తి । తాః పునః పునరుదయతః ప్రచరన్త్యేవం హ వై తత్సర్వం పరే దేవే మనస్యేకీభవతి । తేన తర్హ్యేష పురుషో న శృణోతి న పశ్యతి న జిఘ్రతి న రసయతే న స్పృశతే నాభివదతే నాదత్తే నానన్దయతే న విసృజతే నేయాయతే స్వపితీత్యాచక్షతే ॥ ౨ ॥ ప్రాణాగ్నయ ఏవైతస్మిన్ పురే జాగ్రతి । గార్హపత్యో హ వా ఏషోఽపానో వ్యానోఽన్వాహార్యపచనో యద్గార్హపత్యాత్ప్రణీయతే ప్రణయనాదాహవనీయః ప్రాణః ॥ ౩ ॥ యదుచ్ఛ్వాసనిశ్వాసావేతావాహుతీ సమం నయతీతి స సమానః । మనో హ వావ యజమాన ఇష్టఫలమేవోదానః స ఏనం యజమానమహరహర్బ్రహ్మ గమయతి ॥ ౪ ॥

అత్రైష దేవస్స్వప్నే మహిమానమనుభవతి । యద్దృష్టం దృష్టమనుపశ్యతి శ్రుతం శ్రుతమేవార్థమనుశృణోతి దేశదిగన్తరైశ్చ ప్రత్యనుభూతం పునః పునః ప్రత్యనుభవతి దృష్టం చాదృష్టం చ శ్రుతఞ్చాశ్రుతఞ్చానుభూతఞ్చాననుభూతఞ్చ సర్వం పశ్యతి సర్వః పశ్యతి॥ ౫॥ స యదా తేజసాభిభూతో భవతి। అత్రైష దేవస్స్వప్నాన్న పశ్యత్యథ తదైతస్మిఞ్ఛరీరే ఏతత్సుఖం భవతి॥ ౬ ॥ స యథా సోమ్య వయాంసి వాసోవృక్షం సంప్రతిష్ఠన్తే । ఏవం హ వై తత్సర్వం పర ఆత్మని సంప్రతిష్ఠతే ॥ ౭ ॥ పృథివీ చ పృథివీమాత్రా చాపశ్చాపోమాత్రా చ తేజశ్చ తేజోమాత్రా చ వాయుశ్చ వాయుమాత్రా చాకాశశ్చాకాశమాత్రా చ చక్షుశ్చ ద్రష్టవ్యం చ శ్రోత్రం చ శ్రోతవ్యం చ ఘ్రాణం చ ఘ్రాతవ్యం చ రసశ్చ రసయితవ్యం చ త్వక్చ స్పర్శయితవ్యం చ వాక్చ వక్తవ్యం చ హస్తౌ చాదాతవ్యం చోపస్థశ్చానన్దయితవ్యఞ్చ పాయుశ్చ విసర్జయితవ్యఞ్చ పాదౌ చ గన్తవ్యం చ మనశ్చ మన్తవ్యం చ బుద్ధిశ్చ బోద్ధవ్యం చాహంకారశ్చాహంకర్తవ్యఞ్చ చిత్తఞ్చ చేతయితవ్యఞ్చ తేజశ్చ విద్యోతయితవ్యం చ ప్రాణశ్చ విధారయితవ్యం చ ॥ ౮ ॥ ఏష హి ద్రష్టా స్ప్రష్టా శ్రోతా ఘ్రాతా రసయితా మన్తా బోద్ధా కర్తా విజ్ఞానాత్మా పురుషః స పరేఽక్షరే ఆత్మని సంప్రతిష్ఠతే ॥ ౯ ॥ స యో హ వై తదచ్ఛాయమశరీరమలోహితం శుభ్రమక్షరం వేదయతే యస్తు సోమ్య । స సర్వజ్ఞస్సర్వో భవతి తదేష శ్లోకః ॥ ౧౦ ॥ విజ్ఞానాత్మా సహ దేవైశ్చ సర్వైః ప్రాణా భూతాని సంప్రతిష్ఠన్తి యత్ర । తదక్షరం వేదయతే యస్తు సోమ్య స సర్వజ్ఞస్సర్వమేవావివేశేతి ॥ ౧౧ ॥ ... ... ※

అథ పంచమః ప్రశ్నః.

హరిః ఓం ॥ అథ హైనం శైబ్యస్సత్యకామః పప్రచ్ఛ । స యో హ వై తద్భగవన్మనుష్యేషు ప్రాయణాన్తమోంకారమభిధ్యాయీత । కతమం వావ స తేన లోకం జయతీతి ॥ ౧ ॥ తస్మై స హోవాచ । ఏతద్వై సత్యకామ పరం చాపరఞ్చ । బ్రహ్మ యదోంకారస్తస్మాద్విద్వానేతేనైవాయతనేనైకతరమన్వే

తి॥ ౨॥ సయద్యేకమాత్రమభిధ్యాయీత సతేనైవ సంవేదితస్తూర్ణమేవ జగత్యా
మభిసంపద్యతే తమృచో మనుష్యలోకముపనయన్తే సతత్ర తపసా బ్రహ్మచ
ర్యేణ శ్రద్ధయా సంపన్నో మహిమానమనుభవతి॥ ౩॥ అథయది ద్విమాత్రేణమ
నసి సంపద్యతే సోఽన్తరిక్షం యజుర్భిరున్నీయతే । ససోమలోకం ససోమలోకే
విభూతిమనుభూయ పునరావర్తతే ॥ ౪ ॥ యః పునరేతం త్రిమాత్రేణో
మిత్యేతేనైవాక్షరేణ పరం పురుషమభిధ్యాయీత స తేజసి సూర్యే సంపన్నః।
యథా పాదోదరస్త్వచా వినిర్ముచ్యత ఏవం హ వై స పాప్మనా వినిర్ముక్తః।
స సామభిరున్నీయతే బ్రహ్మలోకం స ఏతస్మాజ్జీవఘనాత్పరాత్పరం పురిశ
యం పురుషమీక్షతే తదేతౌ శ్లోకౌ భవతః॥ ౫ ॥ తిస్రో మాత్రా మృత్యుమత్యః
ప్రయుక్తా అన్యోన్యసక్తా అనవిప్రయుక్తాః । క్రియాసు బాహ్యాభ్యన్తరమ
ధ్యమాసు సమ్యక్ప్రయుక్తాసు న కంపతే జ్ఞః॥ ౬ ॥ ఋగ్భిరేతం యజుర్భిరన్త
రిక్షం సామభిర్యత్తత్కవయో వేదయన్తే । తమోఙ్కారేణైవాయతనేనా
న్వేతి విద్వాన్యత్తచ్ఛాన్తమజరమమృతమభయం పరం చేతి॥ ౭ ॥ ... *

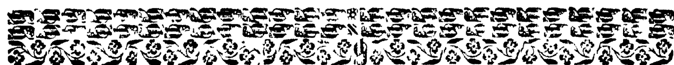
అథ షష్ఠః ప్రశ్నః.

హరిః ఓం॥ అథ హైనం సుకేశా భారద్వాజః పప్రచ్ఛ భగవన్హిరణ్య
నాభః కౌసల్యో రాజపుత్రో మాముపేత్యైతం ప్రశ్నమపృచ్ఛత । షోడశ
కలం భారద్వాజ పురుషం వేత్థ తమహం కుమారమబ్రువం నాహమిమం వేద
యద్యహమిమమవేదిషం కథం తే నావక్ష్యమితి సమూలో వా ఏష పరిశుష్యతి
యోఽనృతమభివదతి తస్మాన్నార్హామ్యనృతం వక్తుం స తూష్ణీం రథమారుహ్య
ప్రవవ్రాజ । తం త్వా పృచ్ఛామి క్వాసౌ పురుష ఇతి॥ ౧॥ తస్మై స హోవాచ।
ఇహైవాన్తఃశరీరే సోమ్య స పురుషో యస్మిన్నేతాః షోడశ కలాః ప్రభవన్తీతి॥
౨ ॥ స ఈక్షాంచక్రే । కస్మిన్నహముత్క్రాన్త ఉత్క్రాన్తో భవిష్యామి
కస్మిన్వా ప్రతిష్ఠితే ప్రతిష్ఠాస్యామీతి ॥ ౩ ॥ స ప్రాణమసృజత ప్రాణాచ్ఛ్ర
ద్ధాం ఖం వాయుర్జ్యోతిరాపః పృథివీన్ద్రియం । మనోఽన్నమన్నాద్వీర్యం
తపో మన్త్రాః కర్మ లోకా లోకేషు చ నామ చ ॥ ౪ ॥ స యథేమా నద్యస్స్యన్ద

మానాః సముద్రాయణా స్సముద్రం ప్రాప్యాస్తం గచ్ఛన్తి భిద్యేతే తా
సాం నామరూపే సముద్ర ఇత్యేవం ప్రోచ్యతే ఏవమేవాస్య పరి ద్రష్టురి
మాష్షోడశకలాః పురుషాయణాః పురుషం ప్రాప్యాస్తంగచ్ఛన్తి భిద్యేతే
తాసాంనామరూపే పురుష ఇత్యేవంప్రోచ్యతే సఏషోకలోఽమృతోభవ
తితదేషశ్లోకః ॥ ౫ ॥ అరాఇవరథనాభౌకలాయస్మిన్ప్రతిష్ఠితాః । తంవే
ద్యంపురుషంవేదయథామావోమృత్యుఃపరివ్యథాఇతి॥ ౬ ॥ తాన్హోవాచైతావదే
వాహమేతత్పరంబ్రహ్మ వేదనాతఃపరమస్తీతి ॥౭॥ తేతమర్చయన్తస్త్వంహి
నః పితాయోఽస్మాకమవిద్యాయాః పరంపారం తారయసీతి నమః పరమ
ఋషిభ్యోనమః పరమఋషిభ్యః ॥ ౮ ॥ .. .. *

ప్రశ్నోపనిషత్సమాప్తా.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

ముండకోపనిషత్ప్రథమముండకే - ప్రథమఃఖణ్డః.

హరిః ఓం ॥ బ్రహ్మాదేవానాంప్రథమస్సంబభూవ విశ్వస్యకర్తాభు
వనస్యగోప్తా । సబ్రహ్మవిద్యాం సర్వవిద్యాప్రతిష్ఠామథర్వాయ జ్యేష్ఠపు
త్రాయప్రాహ ॥ ౧ ॥ అథర్వణేయాంప్రవదేతబ్రహ్మాథర్వాతాంపురోవా
చాంగిరేబ్రహ్మవిద్యాం । సభారద్వాజాయ సత్యవాహాయ ప్రాహభార
ద్వాజోఽఙ్గిరసేపరావరాం॥ ౨ ॥ శౌనకోహవై మహాశాలోఽఙ్గిరసంవిధి
వదుపసన్నఃపప్రచ్ఛ । కస్మిన్నుభగవోవిజ్ఞాతే సర్వమిదంవిజ్ఞాతంభవతీతి॥
౩॥ తస్మైసహోవాచ ॥ ద్వేవిద్యేవేదితవ్యేఇతిహస్మయద్బ్రహ్మవిదోవద

న్తి పరా చైవాపరా చ॥ ౪॥ తత్రాపరా ఋగ్వేదో యజుర్వేదస్సామవేదో౽
థర్వవేదశ్శిక్షా కల్పో వ్యాకరణం నిరుక్తం ఛన్దో జ్యోతిషమితి అథ పరా య
యా తదక్షరమధిగమ్యతే ॥ ౫ ॥ యత్తదద్రేశ్యమగ్రాహ్యమగోత్రమవర్ణమ
చక్షుశ్శ్రోత్రం తదపాణిపాదం। నిత్యం విభుం సర్వగతం సుసూక్ష్మం తదవ్య
యం యద్భూతయోనిం పరిపశ్యన్తి ధీరాః ॥ ౬ ॥ యస్మాత్పరం నాపరమస్తి
కించిద్యస్మాన్నాణీయో న జ్యాయో౽స్తి కశ్చిత్ । వృక్ష ఇవ స్తబ్ధో దివి తిష్ఠత్యేక
స్తేనేదం పూర్ణం పురుషేణ సర్వమ్ ॥ ౭ ॥ యథోర్ణనాభిః సృజతే గృహ్ణతే చ
యథా పృథివ్యామోషధయః సంభవన్తి । యథా సతః పురుషాత్కేశలో
మాని తథాక్షరాత్సంభవతీహ విశ్వం॥ ౮ ॥ తపసా చీయతే బ్రహ్మ తతో౽
న్నమభిజాయతే । అన్నాత్ప్రాణో మనః సత్యం లోకాః కర్మసు చామృతం॥
౯ ॥ యస్సర్వజ్ఞః సర్వవిద్యస్య జ్ఞానమయం తపః । తస్మాదేతద్బ్రహ్మ నామ
రూపమన్నం చ జాయతే॥ ౧౦॥ ... ... *

అథ ప్రథమముణ్డకే- ద్వితీయః ఖణ్డః.

హరిః ఓం॥ తదేతత్సత్యం। మన్త్రేషు కర్మాణి కవయో యాన్యపశ్యం
స్తాని త్రేతాయాం బహుధా సన్తతాని । తాన్యాచరథ నియతం సత్యకామా
ఏష వః పన్థాస్సుకృతస్య లోకే ॥ ౧ ॥ యదా లేలాయతే హ్యర్చిస్సమిద్ధే హవ్య
వాహనే । తదాజ్యభాగావన్తరేణాహుతీః ప్రతిపాదయేచ్ఛ్రద్ధయాహు
తమ్॥ ౨॥ యస్యాగ్నిహోత్రమదర్శమపౌర్ణమాసమచాతుర్మాస్యమనాగ్రయ
ణమతిథివర్జితం చ । అహుతమవైశ్వదేవమవిధినాహుతమాసప్తమాంస్తస్య
లోకాన్ హినస్తి ॥ ౩॥ కాళీ కరాళీ చ మనోజవా చ సులోహితా యా చ సుధూ
మ్రవర్ణా । స్ఫులింగినీ విశ్వరూపీ చ దేవీ లేలాయమానా ఇతి సప్తజిహ్వాః ॥ ౪॥
ఏతేషు యశ్చరతే భ్రాజమానేషు యథాకాలం చాహుతయో హ్యాదదాయన్।
తం నయన్త్యేతాస్సూర్యస్య రశ్మయో యత్ర దేవానాం పతిరేకో౽ధివాసః॥
ఏహ్యేహీతి తమాహుతయస్సువర్చసః సూర్యస్య రశ్మిభిర్యజమానం వహన్తి
ప్రియాం వాచమభివదన్త్యో౽ర్చయన్త్య ఏష వః పుణ్యస్సుకృతో బ్రహ్మలో

కః॥ ౬॥ ప్లవా హ్యేతే అదృఢా యజ్ఞరూపా అష్టాదశోక్తమవరం యేషు కర్మ।
ఏతచ్ఛ్రేయో యేఽభినందంతి మూఢా జరామృత్యుం తే పునరేవాపి యంతి॥ ౭॥
అవిద్యాయామంతరే వర్తమానాః స్వయం ధీరాః పండితం మన్యమానాః।
జంఘన్యమానాః పరియంతి మూఢా అంధేనైవ నీయమానా యథాంధాః॥ ౮॥
అవిద్యాయాం బహుధా వర్తమానా వయం కృతార్థా ఇత్యభిమన్యంతి బాలాః।
యత్కర్మిణో న ప్రవేదయంతి రాగాత్తేనాతురాః క్షీణలోకాశ్చ్యవంతే॥
౯॥ ఇష్టాపూర్తం మన్యమానా వరిష్ఠం నాన్యచ్ఛ్రేయో వేదయంతే ప్రమూఢాః।
నాకస్య పృష్ఠే తే సుకృతేఽనుభూత్వా ఇమం లోకం హీనతరం వా విశంతి॥
౧౦॥ తపఃశ్రద్ధే యే హ్యుపవసంత్యరణ్యే శాంతా విద్వాంసో భైక్ష్యచ
ర్యాం చరంతః। సూర్యద్వారేణ తే విరజాః ప్రయాంతి యత్రామృతః స పురు
షో హ్యవ్యయాత్మా॥ ౧౧॥ పరీక్ష్య లోకాన్కర్మచితాన్ బ్రాహ్మణో నిర్వే
దమాయాన్నాస్త్యకృతః కృతేన। తద్విజ్ఞానార్థం స గురుమేవాభిగచ్ఛేత్సమి
త్పాణిః శ్రోత్రియం బ్రహ్మనిష్ఠం॥ ౧౨॥ తస్మై స విద్వానుపసన్నాయ సమ్య
క్ప్రశాంతచిత్తాయ శమాన్వితాయ। యేనాక్షరం పురుషం వేద సత్యం ప్రో
వాచ తాం తత్త్వతో బ్రహ్మవిద్యామ్॥ ౧౩॥ ... ... *

ఇతి ప్రథమముండకోపనిషత్సమాప్తా.

అథ ద్వితీయముండకే ప్రథమః ఖణ్డః.

హరిః ఓం॥ తదేతత్సత్యం। యథా సుదీప్తాత్పావకాద్విస్ఫులిఙ్గాః
సహస్రశః ప్రభవంతే సరూపాః। తథాక్షరాద్వివిధాః సోమ్య భావాః। ప్ర
జాయంతే తత్ర చైవాపి యంతి॥ ౧॥ దివ్యో హ్యమూర్తః పురుషః స బాహ్యాభ్య
ంతరో హ్యజః। అప్రాణో హ్యమనాః శుభ్రో హ్యక్షరాత్పరతః పరః॥ ౨॥
ఏతస్మాజ్జాయతే ప్రాణో మనః సర్వేంద్రియాణి చ। ఖం వాయుర్జ్యోతిరాపః
పృథివీ విశ్వస్య ధారిణీ॥ ౩॥ అగ్నిర్మూర్ధా చక్షుషీ చంద్రసూర్యౌ దిశశ్శ్రో

శ్రోత్రే వాగ్వివృతాశ్చ వేదాః। వాయుః ప్రాణో హృదయం విశ్వమస్య పద్భ్యాం
పృథివీ హ్యేష సర్వభూతాన్తరాత్మా ॥ ౪ ॥ తస్మాదగ్నిస్సమిధో యస్య
సూర్యః సోమాత్పర్జన్య ఓషధయః పృథివ్యాం । పుమాన్ రేతస్సించతి యో
షితాయాం బహ్వీః ప్రజాః పురుషాత్సంప్రసూతాః ॥ ౫ ॥ తస్మాదృచస్సా
మ యజూంషి దీక్షా యజ్ఞాశ్చ సర్వే క్రతవో దక్షిణాశ్చ । సంవత్సరశ్చ యజ
మానశ్చ లోకాః సోమో యత్ర పవతే యత్ర సూర్యః ॥ ౬ ॥ తస్మాచ్చ దేవా
బహుధా సంప్రసూతాః సాధ్యా మనుష్యాః పశవో వయాంసి । ప్రాణా
పానౌ వ్రీహియవౌ తపశ్చ శ్రద్ధా సత్యం బ్రహ్మచర్యం విధిశ్చ ॥ ౭ ॥ సప్త ప్రా
ణాః ప్రభవన్తి తస్మాత్సప్తార్చిషస్సమిధస్సప్త హోమాః । సప్త ఇమే లోకా
యేషు చరన్తి ప్రాణా గుహాశయా నిహితాస్సప్త సప్త ॥ ౮ ॥ అతస్సము
ద్రా గిరయశ్చ సర్వేఽస్మాత్స్యందన్తే సిన్ధవస్సర్వరూపాః। అతశ్చ సర్వా
ఓషధయో రసశ్చ యేనైష భూతైస్తిష్ఠతే హ్యన్తరాత్మా ॥ ౯ ॥ పురుష ఏవేదం
విశ్వం కర్మ తపో బ్రహ్మ పరామృతం । ఏతద్యో వేద నిహితం గుహాయాం సో
ఽవిద్యాగ్రన్థిం వికిరతీహ సోమ్య ॥ ౧౦ ॥ .. .. *

అథ ద్వితీయముండకే- ద్వితీయఖణ్డః.

హరిః ఓం ॥ ఆవిస్సన్నిహితం గుహాచరం నామ మహత్పదమత్రైతత్స
మర్పితం । ఏజత్ప్రాణన్నిమిషచ్చ యదేతజ్జానథ సదసద్వరేణ్యం పరం విజ్ఞా
నాద్యద్వరిష్ఠం ప్రజానాం ॥ ౧ ॥ యదర్చిమద్యదణుభ్యోఽణు యస్మిన్ లోకా ని
హితా లోకినశ్చ । తదేతదక్షరం బ్రహ్మ స ప్రాణస్తదు వాఙ్మనః । తదేతత్స
త్యం తదమృతం తద్వేద్ధవ్యం సోమ్య విద్ధి ॥ ౨ ॥ ధనుర్గృహీత్వౌపనిషదం మహా
స్త్రం శరం హ్యుపాసానిశితం సన్ధయీత । ఆయమ్య తద్భావగతేన చేతసా ల
క్ష్యం తదేవాక్షరం సోమ్య విద్ధి ॥ ౩ ॥ ప్రణవో ధనుశ్శరో హ్యాత్మా బ్రహ్మ తల్ల
క్ష్యముచ్యతే। అప్రమత్తేన వేద్ధవ్యం శరవత్తన్మయో భవేత్ ॥ ౪ ॥ యస్మిన్
ద్యౌః పృథివీ చాన్తరిక్షమోతం మనస్సహ ప్రాణైశ్చ సర్వైః । తమేవైకం
జానథ ఆత్మానమన్యా వాచో విముంచథ అమృతస్యైష సేతుః ॥ ౫ ॥

ఇవరథనాభౌ సంహతా యత్ర నాడ్యః సఏషోంతశ్చరతే బహుధా జాయమా
నః। ఓమిత్యేవం ధ్యాయథ ఆత్మానం స్వస్తి వః పారాయ తమసః పరస్తాత్॥ ౬॥
యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిద్యస్యైష మహిమా భువి। దివ్యే బ్రహ్మపురే హ్యేష వ్యో
మన్యాత్మా ప్రతిష్ఠితః॥ ౭ ॥ మనోమయః ప్రాణశరీరనేతా ప్రతిష్ఠితోన్నే
హృదయం సన్నిధాయ। తద్విజ్ఞానేన పరిపశ్యన్తి ధీరా ఆనన్దరూపమమృతం
యద్విభాతి॥ ౮ ॥ భిద్యతే హృదయగ్రన్థిశ్ఛిద్యన్తే సర్వసంశయాః। క్షీయన్తే
చాస్య కర్మాణి। తస్మిన్ దృష్టే పరావరే॥ ౯ ॥ హిరణ్మయే పరే కోశే విర
జం బ్రహ్మ నిష్కలం। తచ్ఛుభ్రం జ్యోతిషాం జ్యోతిః తద్యదాత్మవిదో విదుః॥ ౧౦
న తత్ర సూర్యో భాతి న చన్ద్రతారకం నేమా విద్యుతో భాన్తి కుతోయమగ్నిః।
తమేవ భాన్తమనుభాతి సర్వం తస్య భాసా సర్వమిదం విభాతి॥ ౧౧ ॥ బ్రహ్మై
వేదమమృతం పురస్తాత్ బ్రహ్మ పశ్చాద్బ్రహ్మ దక్షిణతశ్చోత్తరేణ। అధశ్చో
ర్ధ్వం చ ప్రసృతం బ్రహ్మైవేదం విశ్వమిదం వరిష్ఠం॥ ౧౨॥ ... *

ఇతి ద్వితీయముండకోపనిషత్సమాప్తా.

అథ తృతీయముండకే ప్రథమఃఖణ్డః.

హరిః ఓం॥ ద్వా సుపర్ణా సయుజా సఖాయా సమానం వృక్షం పరిషస్వ
జాతే। తయోరన్యః పిప్పలం స్వాద్వత్త్యనశ్నన్నన్యో అభిచాకశీతి॥ ౧ ॥ సమా
నే వృక్షే పురుషో నిమగ్నో అనీశయా శోచతి ముహ్యమానః। జుష్టం యదా ప
శ్యత్యన్యమీశమస్య మహిమానమితి వీతశోకః॥ ౨ ॥ యదా పశ్యః పశ్యతే రు
క్మవర్ణం కర్తారమీశం పురుషం బ్రహ్మయోనిం। తదా విద్వాన్ పుణ్యపాపే
విధూయ నిరంజనః పరమం సామ్యముపైతి॥ ౩ ॥ ప్రాణో హ్యేష యస్సర్వ
భూతైర్విభాతి విజానన్ విద్వాన్ భవతే నాతివాదీ। ఆత్మక్రీడ ఆత్మరతిః
క్రియావానేష బ్రహ్మవిదాం వరిష్ఠః॥ ౪॥ సత్యేన లభ్యస్తపసా హ్యేష ఆత్మా
సమ్యగ్జ్ఞానేన బ్రహ్మచర్యేణ నిత్యం। అన్తశ్శరీరే జ్యోతిర్మయో హి శుభ్రో యం

పశ్యంతియతయఃక్షీణదోషాః ॥ ౫ ॥ సత్యమేవజయతేనానృతంసత్యేనపం
థావితతోదేవయానః । యేనాక్రమన్త్యృషయోహ్యాప్తకామా యత్రత
త్సత్యస్యపరమంనిధానం॥ ౬ ॥ బృహచ్చతద్దివ్యమచింత్యరూపంసూక్ష్మాచ్చ
తత్సూక్ష్మతరంవిభాతి। దూరాత్సుదూరేతదిహాన్తికేచ। పశ్యత్స్విహైవని
హితంగుహాయాం ॥ ౭ ॥ నచక్షుషాగృహ్యతేనాపివాచానాన్యైర్దేవైస్త
పసాకర్మణావా । జ్ఞానప్రసాదేనవిశుద్ధసత్వస్తతస్తుతం పశ్యతేనిష్కలం
ధ్యాయమానః ॥ ౮ ॥ ఏషోఽణురాత్మా చేతసా వేదితవ్యోయస్మిన్ప్రాణః
పంచధాసంవివేశ । ప్రాణైశ్చిత్తంసర్వమోతంప్రజానాంయస్మిన్ విశు
ద్ధేవిభవత్యేషఆత్మా॥౯॥యంయంలోకంమనసాసంవిభాతి। విశుద్ధసత్వః
కామయతేయాంశ్చకామాన్ । తంతంలోకంజయతేతాంశ్చ కామాంస్త
స్మాదాత్మజ్ఞంహ్యర్చయేద్భూతికామః॥౧౦॥ ... ... *

అథతృతీయముండకే-ద్వితీయఃఖణ్డః.

హరిః ఓం॥ సవేదైతత్పరమంబ్రహ్మధామయత్రవిశ్వంనిహితంభా
తిశుభ్రం । ఉపాసతేపురుషంయేహ్యకామాస్తేశుక్రమేతదతివర్తన్తిధీరాః॥
౧ ॥ కామాన్యఃకామయతేమన్యమానఃసకామభిర్జాయతేతత్రతత్ర। ప
ర్యాప్తకామస్యకృతాత్మనస్త్విహైవసర్వేప్రవిలీయన్తికామాః॥౨॥ నాయ
మాత్మాప్రవచనేనలభ్యోన మేధయాన బహునాశ్రుతేన । యమేవైషవృ
ణుతేతేనలభ్యస్తస్యైషఆత్మా వివృణుతేతనూంస్వామ్ ॥ ౩ ॥ నాయమా
త్మాబలహీనేనలభ్యోనచప్రమాదాత్తపసోవాప్యలింగాత్।ఏతైరుపాయై
ర్యతతేయస్తువిద్వాంస్తస్యైషఆత్మావిశతేబ్రహ్మధామ ॥ ౪ ॥ సంప్రా
ప్యైనమృషయోజ్ఞానతృప్తాః కృతాత్మానోవీతరాగాఃప్రశాన్తాః। తేసర్వ
గంసర్వతఃప్రాప్య ధీరాయుక్తాత్మానస్సర్వమేవావిశన్తి॥ ౫ ॥ వేదాన్త
విజ్ఞానసునిశ్చితార్థాస్సన్న్యాసయోగాద్యతయశ్శుద్ధసత్వాః। తేబ్రహ్మలో
కేషుపరాన్తకాలేపరామృతాఃపరిముచ్యన్తిసర్వే ॥ ౬ ॥ గతాఃకలాఃపంచ
దశప్రతిష్ఠాదేవాశ్చసర్వేప్రతిదేవతాసు । కర్మాణివిజ్ఞానమయశ్చఆత్మాప

రేఽవ్యయేసర్వఏకీభవన్తి॥ ౭ ॥ యథానద్యస్స్యన్దమానాస్సముద్రేఽస్తంగ
చ్ఛన్తినామరూపేవిహాయ। తథావిద్వాన్నామరూపాద్విముక్తఃపరాత్పరం
పురుషముపైతిదివ్యం ॥ ౮ ॥ సయోహవైతత్పరమంబ్రహ్మవేదబ్రహ్మైవభ
వతినాస్యాబ్రహ్మవిత్కులేభవతి । తరతిశోకంతరతిపాప్మానంగుహాగ్రన్థి
భ్యోవిముక్తోఽమృతోభవతి ॥ ౯ ॥ తదేతదృచాభ్యుక్తం। క్రియావన్తశ్శ్రో
త్రియాబ్రహ్మనిష్ఠాస్స్వయంజుహ్వతేఏకర్షిꣳశ్రద్ధయన్తః । తేషామేవై
తాంబ్రహ్మవిద్యాంవదేతశిరోవ్రతంవిధివద్యైస్తుచీర్ణమ్ ॥ ౧౦ ॥ తదేత
త్సత్యమృషిరంగిరాఃపురోవాచనైతదచీర్ణవ్రతోఽధీతే । నమఃపరమర్షి
భ్యోనమః పరమర్షిభ్యః ॥ ౧౧ ॥ ... ... *

ముండకోపనిషత్సమాప్తా.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

మాండూక్యోపనిషత్ - ప్రథమఃఖణ్డః.

హరిః ఓం ॥ ఓమిత్యేత దక్షర మిదగ్ం సర్వంతస్యోప వ్యాఖ్యానం భూతంభవద్భవిష్యదితి । సర్వమోంకార ఏవయచ్చాన్యత్త్రికాలాతీతం తద ప్యోంకార ఏవ ॥ ౧ ॥ సర్వగ్ం హ్యేతద్బ్రహ్మాయమాత్మా బ్రహ్మసోఽయ మాత్మా చతుష్పాత్ ॥ ౨ ॥ ... ... *

అథద్వితీయఃఖండః.

హరిః ఓం ॥ జాగరితస్థానోబహిఃప్రజ్ఞస్సప్తాంగఏకోనవింశతిముఖః స్థూలభుగ్వైశ్వానరఃప్రథమఃపాదః ॥ ౧ ॥ స్వప్నస్థానోఽన్తఃప్రజ్ఞస్సప్తాంగ ఏకోనవింశతిముఖః ప్రవివిక్తభుక్తైజసోద్వితీయఃపాదః ॥ ౨ ॥ యత్ర

సుప్తోనకంచనకామం కామయతేనకంచనస్వప్నంపశ్యతితత్సుషుప్తం। సుషుప్తస్థాన ఏకీభూతః ప్రజ్ఞానఘన ఏవానందమయోహ్యానన్దభుక్చేతోముఖః ప్రాజ్ఞస్తృతీయఃపాదః ॥ ౩ ॥ ఏషసర్వేశ్వరఏషసర్వజ్ఞఏషో౽న్తర్యామ్యేష యోనిస్సర్వస్యప్రభవాప్యయౌహిభూతానాం॥ ౪॥ అత్రైతేశ్లోకాభవన్తి॥ బహిః ప్రజ్ఞోవిభుర్విశ్వోహ్యన్తః ప్రజ్ఞస్తుతైజసః । ఘనప్రజ్ఞస్తథా ప్రాజ్ఞఏక ఏవత్రిధాస్మృతః ॥ ౫ ॥ దక్షిణాక్షిముఖేవిశ్వోమనస్యన్తశ్చతైజసః। ఆకాశేచహృది ప్రాజ్ఞస్త్రిధా దేహే వ్యవస్థితః ॥ ౬ ॥ విశ్వోహిస్థూలభుఙ్నిత్యం తైజసః ప్రవివిక్తభుక్ । ఆనన్దభుక్తథా ప్రాజ్ఞస్త్రిధా భోగంనిబోధత ॥ ౭ ॥ స్థూలంతర్పయతేవిశ్వం ప్రవివిక్తంతుతైజసం । ఆనన్దశ్చతథా ప్రాజ్ఞం త్రిధాతృప్తింనిబోధత ॥ ౮ ॥ త్రిషుధామసుయద్భోజ్యంభోక్తాయశ్చప్రకీర్తితః । వేదైతదుభయంయస్తుసభుంజానోనలిప్యతే ॥ ౯ ॥ ప్రభవస్సర్వభావానాం సతామితి వినిశ్చయః । సర్వంజనయతి ప్రాణశ్చేతోంశూన్పురుషఃపృథక్ ॥ ౧౦ ॥ విభూతిం ప్రసవంత్వన్యేమన్యన్తేసృష్టిచిన్తకాః । స్వప్నమాయాస్వరూపేతిసృష్టిరన్యైర్వికల్పితా॥౧౧॥ ఇచ్ఛామాత్రంప్రభోస్సృష్టిరితిస్సృష్టౌవినిశ్చితాః । కాలాత్ప్రసూతింభూతానాంమన్యన్తేకాలచింతకాః॥ ౧౨ ॥ భోగార్థంసృష్టిరిత్యన్యేక్రీడార్థమితిచాపరే । దేవస్యైషస్వభావోయమాప్తకామస్యకాస్పృహేతి॥౧౩॥ నాన్తః ప్రజ్ఞంనబహిః ప్రజ్ఞంనోభయతః ప్రజ్ఞంన ప్రజ్ఞానఘనంన ప్రజ్ఞంనా ప్రజ్ఞం అదృష్టమవ్యవహార్యమగ్రాహ్యమలక్షణమచింత్యమవ్యపదేశ్యమైకాత్మ్యప్రత్యయసారంప్రపంచోపశమంశాన్తంశివమద్వైతంచతుర్థం మన్యన్తేస ఆత్మాసవిజ్ఞేయః ॥ ౧౪ ॥ నివృత్తేస్సర్వదుఃఖానామీశానఃప్రభురవ్యయః। అద్వైతస్సర్వభావానాందేవస్తుర్యోవిభుస్స్మృతః ॥ ౧౫ ॥ కార్యకారణబద్ధౌతావిష్యేతేవిశ్వతైజసౌ । ప్రాజ్ఞఃకారణబద్ధస్తుద్వౌతౌతుర్యేనసిధ్యతః॥౧౬॥నాత్మానంనాపరాంశ్చైవనసత్యంనాపిచానృతం ప్రాజ్ఞఃకిం

చనసంవేత్తితుర్యం తత్సర్వదృక్సదా ॥ ౧౭ ॥ ద్వైతస్యాగ్రహణం తుల్య
ముభయోః ప్రాజ్ఞతుర్యయోః । బీజనిద్రాయుతః ప్రాజ్ఞః సాచతుర్యేనవిద్య
తే ॥ ౧౮ ॥ స్వప్ననిద్రాయుతావాద్యౌ ప్రాజ్ఞస్త్వస్వప్ననిద్రయా । నని
ద్రాంనైవచస్వప్నంతుర్యే పశ్యన్తినిశ్చితాః ॥ ౧౯ ॥ అన్యథా గృహ్ణత
స్స్వప్నోనిద్రాతత్త్వమజానతః । విపర్యాసేతయోః క్షీణేతురీయంపద
మశ్నుతే ॥ ౨౦ ॥ అనాదిమాయయాసుప్తోయదాజీవః ప్రబుధ్యతే । అజమ
నిద్రమస్వప్నమద్వైతంబుధ్యతేతదా ॥ ౨౧ ॥ ప్రపంచోయదివిద్యేతనివర్తే
తనసంశయః । మాయామాత్రమిదంద్వైతమద్వైతంపరమార్థతః ॥ ౨౨ ॥
వికల్పోవినివర్తేతకల్పితోయదికేనచిత్ । ఉపదేశాదయంవాదోజ్ఞాతేద్వై
తంనవిద్యతే ॥ ౨౩ ॥ ... ... *

అక్షరశ్రుతిఖండః.

హరిః ఓం ॥ సోయమాత్మాధ్యక్షరమోంకారోఽధిమాత్రంపాదా
మాత్రామాత్రాశ్చపాదా అకారఉకారోమకారఇతి ॥ ౧ ॥ జాగరితస్థానో
వైశ్వానరోఽకారః ప్రథమామాత్రా ఆప్తేరాదిమత్వాద్వా ఆప్నోతిహవై
సర్వాన్కామానాదిశ్చభవతియఏవంవేద ॥ ౨ ॥ స్వప్నస్థానస్తైజసఉకారో
ద్వితీయామాత్రోత్కర్షా దుభయత్వాద్వా ఉత్కర్షతిహవైజ్ఞానసన్తతింస
మానశ్చ భవతినాస్యాబ్రహ్మవిత్కులేభవతియఏవంవేద ॥ ౩ ॥ సుషుప్తస్థా
నః ప్రాజ్ఞోమకారస్తృతీయామాత్రామితేరపీతేర్వామినోతిహవా ఇదగ్
సర్వమపీతిశ్చభవతియఏవంవేద ॥ ౪ ॥ అత్రైతేశ్లోకాభవన్తి। విశ్వస్యాత్వ
వివక్షాయామాదిసామాన్యముత్కటం । మాత్రాసంప్రతిపత్తౌస్యాదాప్తి
సామాన్యమేవచ ॥ ౫ ॥ తైజసస్యోత్వవిజ్ఞానేఉత్కర్షోదృశ్యతేస్ఫుటం। మా
త్రాసంప్రతిపత్తౌస్యాదుభయత్వంతథావిధం ॥ ౬ ॥ మకారభావేప్రాజ్ఞ
స్యమానసామాన్యముత్కటం । మాత్రాసంప్రతిపత్తౌతులయసామాన్య
మేవచ ॥ ౭ ॥ త్రిషుధామసుయత్తుల్యంసామాన్యంవేత్తినిశ్చితః । సపూజ్యః

స్సర్వభూతానాంవంద్యశ్చైషమహామునిః ॥ ౮ ॥ అకారోనయతేవిశ్వము
కారశ్చాపితైజసం । మకారశ్చపునఃప్రాజ్ఞంనామాత్రేవిద్యతేగతిః ॥ ౯ ॥

అథచతుర్థఃఖండః.

హరిః ఓం॥అమాత్రశ్చతుర్థోఽవ్యవహార్యః ప్రపంచోపశమశ్శివోఽద్వైతఏవమోంకార ఆత్మైవసంవిశత్యాత్మనాత్మానంయఏవంవేదయఏవంవేద॥ ౧॥ ఓంకారంపాదశోవిద్యాత్పాదామాత్రానసంశయః । ఓంకారంపాదశోజ్ఞాత్వానకించిదపిచింతయేత్ ॥ ౨ ॥ యుంజీత ప్రణవే చేతః ప్రణవో బ్రహ్మనిర్భయం । ప్రణవేనిత్యయుక్తస్యనభయం విద్యతేక్వచిత్ ॥ ౩ ॥ ప్రణవోహ్యపరం బ్రహ్మ ప్రణవశ్చ పరస్మృతః । అపూర్వోఽనన్తరోబాహ్యోనపరః ప్రణవోఽవ్యయః ॥ ౪ ॥ సర్వస్య ప్రణవో హ్యాదిర్మధ్యమన్తస్తథైవచ । ఏవంహి ప్రణవంజ్ఞాత్వావ్యశ్నుతేతదనన్తరం॥ ౫ ॥ ప్రణవంహీశ్వరంవిద్యాత్సర్వస్యహృదిసంస్థితం । సర్వవ్యాపినమోంకారంమత్వాధీరోనశోచతి॥ ౬॥ అమాత్రోనన్తమాత్రశ్చద్వైతస్యోపశమశ్శివః।ఓంకారోవిదితోయేనసమునిర్నేతరోజనస్సమునిర్నేతరోజనఇతి॥ ౭ ॥ ... *

మాండూక్యోపనిషత్సమాప్తా.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

గౌడపాదీయకారికాయాం ద్వితీయం

వైతథ్యప్రకరణమ్.

వైతథ్యంసర్వభావానాంస్వప్న ఆహుర్మనీషిణః । అన్తస్థానాత్తుభావానాంసంవృతత్వేనహేతునా ॥ ౧ ॥ అదీర్ఘత్వాచ్చకాలస్యగత్వాదే

శాన్నపశ్యతి । ప్రతిబుద్ధశ్చవైసర్వస్తస్మిన్దేశేనవిద్యతే ॥ ౨ ॥ అభావశ్చ
రథాదీనాంశ్రూయతేన్యాయపూర్వకం । వైతథ్యంతేనవైప్రాప్తంస్వప్న
ఆహుఃప్రకాశితం ॥ ౩ ॥ అన్తస్థానాత్తుభేదానాంతస్మాజ్జాగరితేస్మృతం
యథాతత్రతథాస్వప్నేసంవృతత్వేనభిద్యతే ॥ ౪ ॥ స్వప్నజాగరితస్థానే
హ్యేకమాహుర్మనీషిణః । భేదానాంహిసమత్వేనప్రసిద్ధేనైవ హేతునా॥
౫॥ఆదావన్తేచయన్నాస్తివర్తమానేపితత్తథా । వితథైస్సదృశాస్సన్తో
వితథాఇవలక్షితాః ॥ ౬ ॥ సప్రయోజనతాతేషాంస్వప్నేవిప్రతిపద్యతే
తస్మాదాద్యన్తవత్త్వేనమిథ్యైవఖలుతేస్మృతాః ॥ ౭ ॥ అపూర్వంస్థాని
ధర్మోహియథాస్వర్గనివాసినాం । తానయంప్రేక్షతేగత్వాయథైవేహ
సుశిక్షితః ॥ ౮ ॥ స్వప్నవృత్తావపిత్వన్తశ్చేతసాకల్పితంత్వసత్ । బహిశ్చే
తోగృహీతంసద్దృష్టంవైతథ్యమేతయోః ॥ ౯ ॥ జాగ్రద్వృత్తావపిత్వన్తశ్చే
తసాకల్పితంత్వసత్ । బహిశ్చేతోగృహీతంసద్యుక్తంవైతథ్యమేతయోః॥
౧౦ ॥ ఉభయోరపివైతథ్యంభేదానాంస్థానయోర్యది । కఏతాన్బుధ్యతే
భేదాన్కోవైతేషాంవికల్పకః॥౧౧॥కల్పయత్యాత్మనాత్మానమాత్మాదేవ
స్స్వమాయయా । సఏవబుధ్యతేభేదానితివేదాన్తనిశ్చయః ॥ ౧౨ ॥ విక
రోత్యపరాన్భావానన్తశ్చిత్తేవ్యవస్థితాన్ । నియతాంశ్చబహిశ్చిత్తఏవం
కల్పయతేప్రభుః॥౧౩॥చిత్తకాలాహియేన్తస్తుద్వయకాలాశ్చయేబహిః।
కల్పితాఏవతేసర్వేవిశేషోనాన్యహేతుకః ॥ ౧౪ ॥ అవ్యక్తాఏవయేన్తస్తు
స్ఫుటాఏవచయేబహిః । కల్పితాఏవతేసర్వేవిశేషస్త్విన్ద్రియాన్తరే॥౧౫
జీవంకల్పయతేపూర్వంతతోభావాన్పృథగ్విధాన్ । బాహ్యానాధ్యాత్మి
కాంశ్చైవయథావిద్యస్తథాస్మృతిః ॥ ౧౬ ॥ అనిశ్చితాయథారజ్జురన్ధ
కారేవికల్పితా।సర్పధారాదిభిర్భావైస్తద్వదాత్మావికల్పితః॥ ౧౭ ॥ నిశ్చి
తాయాంయథారజ్జ్వాంవికల్పోవినివర్తతే।రజ్జురేవేతిచాద్వైతంతద్వదా
త్మవినిశ్చయః॥ ౧౮ ॥ ప్రాణాదిభిరనన్తైశ్చభావైరేతైర్వికల్పితః।మాయై
షాతస్యదేవస్యయయాసమ్మోహితస్స్వయం ॥ ౧౯ ॥ ప్రాణఇతిప్రాణ

భూతానీతిచతద్విదః। గుణా ఇతిగుణవిదస్తత్త్వానీతిచతద్విదః ॥ ౨౦ ॥
దాఇతిపాదవిదోవిషయాఇతితద్విదః । లోకాఇతిలోకవిదోదేవాఇతిచ
ద్విదః॥ ౨౧॥ వేదాఇతిచవేదవిదోయజ్ఞాఇతిచతద్విదః । భోక్తేతిచభోక్తృ
దోభోజ్యమితిచతద్విదః ॥ ౨౨ ॥ సూక్ష్మఇతిసూక్ష్మవిదఃస్థూల ఇతిచత
దః। మూర్తఇతిమూర్తవిదోఽమూర్తఇతిచతద్విదః॥ ౨౩॥ కాలఇతికాల
దోదిశఇతిచతద్విదః।వాదాఇతివాదవిదోభువనానీతితద్విదః ॥ ౨౪ ॥ మన
తిమనోవిదోబుద్ధిరితిచతద్విదః। చిత్తమితిచిత్తవిదోధర్మాధర్మౌచతద్విదః॥
౨౫ ॥ పఞ్చవింశకఇత్యేకేషడ్వింశఇతిచాపరే। ఏకత్రింశకఇత్యాహురన
న్తఇతిచాపరే ॥ ౨౬ ॥ లోకాఁ లోక విదః ప్రాహురాశ్రమాఇతితద్వి
దః । స్త్రీపున్నపుంసకంలైఙ్గాఃపరాపరమథాపరే ॥ ౨౭ ॥ సృష్టిరితిసృష్టి
విదోలయఇతిచతద్విదః । స్థితిరితిస్థితివిదఃసర్వేచేహతుసర్వదా॥ ౨౮॥ యం
భావందర్శయేద్యస్యతంభావంసతుపశ్యతి । తంచావతిసభూత్వాసౌతద్గ్ర
హస్సముపైతితమ్ ॥ ౨౯ ॥ ఏతైరేషోఽపృథగ్భావైఃపృథగేవేతిలక్షితః। ఏ
వంయోవేదతత్త్వేనకల్పయేత్సోఽవిశఙ్కితః ॥ ౩౦ ॥ స్వప్నమాయేయథా
దృష్టేగన్ధర్వనగరంయథా । తథావిశ్వమిదందృష్టంవేదాన్తేషువిచక్షణైః॥
౩౧॥ ననిరోధోనచోత్పత్తిర్నబద్ధోనచసాధకః । నముముక్షుర్నవైముక్త
ఇత్యేషాపరమార్థతా ॥ ౩౨ ॥ భావైరసద్భిరేవాయ మద్వయేనచకల్పితః।
భావాఅప్యద్వయేనైవతస్మాదద్వయతాశివా ॥ ౩౩ ॥ నాత్మభావేన నానే
దంనస్వేనాపికథంచన।నపృథఙ్నాపృథక్కించిదితితత్త్వవిదోవిదుః॥ ౩౪ ॥
వీతరాగభయక్రోధైర్మునిభిర్వేదపారగైః। నిర్వికల్పోహ్యయందృష్టఃప్రప
ఞ్చోపశమోఽద్వయః ॥ ౩౫ ॥ తస్మాదేవంవిదిత్వైనమద్వైతేయోజయే
త్స్మృతిం। అద్వైతంసమనుప్రాప్యజడవల్లోకమాచరేత్॥ ౩౬॥ నిస్తుతిర్ని
ర్నమస్కారోనిస్స్వధాకారఏవచ । చలాచలనికేతశ్చయతిర్యాదృచ్ఛికో
భవేత్॥ ౩౭॥ తత్త్వమాధ్యాత్మికం దృష్ట్వాతత్త్వం దృష్ట్వాతు బాహ్యతః।
తత్త్వీభూతస్తదారామస్తత్త్వాదప్రచ్యుతోభవేత్ ॥ ౩౮ ॥ *

అథతృతీయమద్వైతప్రకరణమ్.

ఉపాసనాశ్రితో ధర్మో జాతే బ్రహ్మణి వర్తతే । ప్రాగుత్పత్తేరజం సర్వం తేనాసౌ కృపణస్స్మృతః ॥ ౧ ॥ అతో వక్ష్యామ్యకార్పణ్యమజాతిసమతాంగతమ్ । యథా న జాయతే కించిజ్జాయమానం సమన్తతః ॥ ౨ ॥ ఆత్మా హ్యాకాశవజ్జీవైర్ఘటాకాశైరివోదితః । ఘటాదివచ్చ సంఘాతైర్జాతావేతన్నిదర్శనమ్ ॥ ౩ ॥ ఘటాదిషు ప్రలీనేషు ఘటాకాశాదయో యథా । ఆకాశే సంప్రలీయన్తే తద్వజ్జీవా ఇహాత్మని ॥ ౪ ॥ యథైకస్మిన్ ఘటాకాశే రజోధూమాదిభిర్యుతే । న సర్వే సంప్రయుజ్యన్తే తద్వజ్జీవాస్సుఖాదిభిః ॥ ౫ ॥ రూపకార్యసమాఖ్యాశ్చ భిద్యన్తే తత్ర తత్ర వై । ఆకాశస్య న భేదోఽస్తి తద్వజ్జీవేషు నిర్ణయః ॥ ౬ ॥ నాకాశస్య ఘటాకాశో వికారావయవౌ యథా । నైవాత్మనస్సదా జీవో వికారావయవౌ తథా ॥ ౭ ॥ యథా భవతి బాలానాం గగనం మలినం మలైః । తథా భవత్యబుద్ధానామాత్మాపి మలినో మలైః ॥ ౮ ॥ మరణే సంభవే చైవ గత్యాగమనయోరపి । స్థితౌ సర్వశరీరేషు ఆకాశేనావిలక్షణః ॥ ౯ ॥ సంఘాతాస్స్వప్నవత్సర్వే ఆత్మమాయావిసర్జితాః । ఆధిక్యే సర్వసామ్యే వా నోపపత్తిర్హి విద్యతే ॥ ౧౦ ॥ రసాదయో హి యే కోశా వ్యాఖ్యాతాస్తైత్తిరీయకే । తేషామాత్మా పరో జీవః ఖం యథా సంప్రకాశితః ॥ ౧౧ ॥ ద్వయోర్ద్వయోర్మధుజ్ఞానే పరం బ్రహ్మ ప్రకాశితం । పృథివ్యాముదరే చైవ యథాకాశః ప్రకాశితః ॥ ౧౨ ॥ జీవాత్మనోరనన్యత్వమభేదేన ప్రశస్యతే । నానాత్వం నిన్ద్యతే యచ్చ తదేవంహి సమంజసం ॥ ౧౩ ॥ జీవాత్మనోః పృథక్త్వం యత్ప్రాగుత్పత్తేః ప్రకీర్తితమ్ । భవిష్యద్వృత్త్యా గౌణం తన్ముఖ్యత్వం హి న యుజ్యతే ॥ ౧౪ ॥ మృల్లోహవిస్ఫులింగాద్యైః సృష్టిర్యా చోదితాన్యథా । ఉపాయస్సోఽవతారాయ నాస్తి భేదః కథంచన ॥ ౧౫ ॥ ఆశ్రమాస్త్రివిధా హీనమధ్యమోత్కృష్టదృష్టయః । ఉపాసనోపదిష్టేయం తదర్థమనుకమ్పయా ॥ ౧౬ ॥ స్వసిద్ధాన్తవ్యవస్థాసు ద్వైతినో నిశ్చితా దృఢమ్ । పరస్పరం విరుధ్యన్తే తైరయం న విరుధ్యతే ॥ ౧౭ ॥ అద్వైతం పరమార్థో హి ద్వైతం తద్భేద

ఉచ్యతే। తేషాముభయథాద్వైతంతేనాయంనవిరుధ్యతే॥ ౧౮ ॥ మాయ
యాభిద్యతేహ్యేతన్నాన్యథాఽజంకథంచన। తత్త్వతోభిద్యమానేహిమర్త్య
తామమృతంవ్రజేత్॥౧౯॥అజాతస్యైవభావస్యజాతిమిచ్ఛన్తివాదినః। అజా
తోహ్యమృతో భావోమర్త్యతాం కథమేష్యతి ॥ ౨౦ ॥ నభవత్యమృతంమ
ర్త్యంనమర్త్యమమృతంతథా। ప్రకృతేరన్యథా భావోనకథంచిద్భవిష్యతి॥
౨౧॥ స్వభావేనామృతోయస్యభావోగచ్ఛతిమర్త్యతాం। కృతకేనామృత
స్తస్యకథంస్థాస్యతినిశ్చలః ॥ ౨౨ ॥ భూతతో భూతతోవాపిసృజ్యమానేస
మాశ్రుతిః।నిశ్చితంయుక్తియుక్తంచయత్తద్భవతినేతరత్ ॥ ౨౩ ॥ నేహనా
నేతిచామ్నాయాదిన్ద్రోమాయాభిరిత్యపి। అజాయమానోబహుధామాయ
యాజాయతేతుసః॥౨౪॥ సమ్భూతేరపవాదాచ్చసమ్భవఃప్రతిషిధ్యతే। కో
న్వేనంజనయేదితికారణంప్రతిషిధ్యతే॥ ౨౫ ॥ సఏషనేతినేతీతివ్యాఖ్యాతంని
హ్నుతేయతః। సర్వమగ్రాహ్యభావేనహేతునాజంప్రకాశతే॥౨౬॥ సతో
హిమాయయాజన్మయుజ్యతేనతుతత్త్వతః।తత్త్వతోజాయతేయస్యజాతం
తస్యహిజాయతే ॥౨౭॥ అసతోమాయయాజన్మతత్త్వతోనైవయుజ్యతే।వ
న్ధ్యాపుత్రోనతత్త్వేనమాయయావాపిజాయతే॥౨౮॥యథాస్వప్నేద్వయా
భాసంస్పన్దతేమాయయామనః ॥తథాజాగ్రద్ద్వయాభాసం స్పన్దతేమాయ
యామనః॥ ౨౯॥ అద్వయంచద్వయాభాసంమనస్స్వప్నేనసంశయః। అద్వ
యంచద్వయాభాసంతథాజాగ్రన్నసంశయః॥ ౩౦॥ మనోదృశ్యమిదంద్వై
తంయత్కించిత్సచరాచరం।మనసోహ్యమనీభావేద్వైతంనైవోపలభ్యతే॥
౩౧॥ఆత్మసత్యానుబోధేననసఙ్కల్పయతేయదా। అమనస్తాంతదాయాతి
గ్రాహ్యాభావేతదగ్రహం॥౩౨॥అకల్పకమజంజ్ఞానంజ్ఞేయాభిన్నంప్రచక్షతే।
బ్రహ్మజ్ఞేయమజంనిత్యమజేనాజంవిబుధ్యతే॥ ౩౩ ॥నిగృహీతస్యమనసోనిర్వి
కల్పస్యధీమతః। ప్రచారస్సతువిజ్ఞేయఃసుషుప్తేఽన్యోనతత్సమః॥౩౪॥లీయతే
హిసుషుప్తేతన్నిగృహీతంనలీయతే। తదేవనిర్భయంబ్రహ్మజ్ఞానాలోకంస
మన్తతః॥౩౫॥అజమనిద్రమస్వప్నమనామకమరూపకమ్।సకృద్విభాతంసర్వ
జ్ఞంనోపచారఃకథంచన ॥ ౩౬ ॥ సర్వాభిలాపవిగతస్సర్వచిన్తాసముత్థితః సు

ప్రశాన్తస్సకృజ్జ్యోతిస్సమాధిరచలోఽభయః॥ ౩౭॥ గ్రహోనతత్రనోత్సర్గశ్చి
న్తాయత్రనవిద్యతే। ఆత్మసంస్థంతదాజ్ఞానమజాతిసమతాంగతం ॥ ౩౮ ॥
అస్పర్శయోగోవై నామదుర్దర్శస్సర్వయోగిభిః । యోగినోబిభ్యతిహ్యస్మాద
భయేభయదర్శినః॥ ౩౯ ॥ మనసోనిగ్రహాయత్తమభయం సర్వయోగినాం।
దుఃఖక్షయఃప్రబోధశ్చాప్యక్షయాశాన్తిరేవచ॥ ౪౦॥ ఉత్సేకఉదధేర్యద్వ
త్కుశాగ్రేణైకబిన్దునా। మనసోనిగ్రహస్తద్వద్భవేదపరిఖేదతః॥ ౪౧॥ ఉపా
యేననిగృహ్ణీయాద్విక్షిప్తంకామభోగయోః। సుప్రసన్నంలయే చైవయథా
కామోలయస్తథా ॥ ౪౨ ॥ దుఃఖంసర్వమనుస్మృత్యకామభోగాన్నివర్త
యేత్ । అజంసర్వమనుస్మృత్యజాతంనైవతుపశ్యతి ॥ ౪౩ ॥ లయేసంబో
ధయేచ్చిత్తంవిక్షిప్తంశమయేత్పునః। సకషాయంవిజానీయాత్సమప్రాప్తం
నచాలయేత్॥ ౪౪॥ నాస్వాదయేత్సుఖంతత్రనిస్సఙ్గః ప్రజ్ఞయాభవేత్। నిశ్చ
లంనిశ్చరచ్చిత్తమేకీకుర్యాత్ప్రయత్నతః ॥ ౪౫ ॥ యదానలీయతే చిత్తం
నచవిక్షిప్యతేపునః । అనిఙ్గనమనాభాసం నిష్పన్నంబ్రహ్మతత్తదా ॥ ౪౬ ॥
స్వస్థంశాన్తంసనిర్వాణమకథ్యంసుఖముత్తమం। అజమజేనజ్ఞేయేనసర్వజ్ఞంప
రిచక్షతే ॥ ౪౭ ॥ నకశ్చిజ్జాయతేజీవస్సంభవోఽస్యనవిద్యతే। ఏతత్తదుత్త
మంసత్యంయత్రకించిన్నజాయతే॥ ౪౮ ॥ ... ... *

అథ చతుర్థమలాతశాన్తిప్రకరణమ్.

జ్ఞానేనాకాశకల్పేనధర్మాన్యోగగనోపమాన్। జ్ఞేయాభిన్నేనసం
బుద్ధస్తంవన్దేద్విపదాంవరమ్॥ ౧॥ అస్పర్శయోగోవైనామసర్వసత్త్వసుఖో
హితః। అవివాదోఽవిరుద్ధశ్చదేశితస్తంనమామ్యహమ్ ॥ ౨ ॥ భూతస్యజా
తిమిచ్ఛన్తివాదినఃకేచిదేవహి । అభూతస్యాపరేధీరా వివదన్తఃపరస్పరం॥
౩॥భూతంనజాయతేకించిదభూతంనైవజాయతే।వివదన్తోఽద్వయాహ్యే
వమజాతింఖ్యాపయన్తితే ॥ ౪ ॥ ఖ్యాప్యమానామజాతింతైరనుమోదామ
హేవయం। వివదామోనతైస్సార్ధమవివాదంనిబోధత ॥ ౫ ॥ అజాతస్యై
వధర్మస్యజాతి మిచ్ఛన్తివాదినః । అజాతోహ్యమృతోధర్మోమర్త్యతాంకథ
మేష్యతి। ౬॥నభవత్యమృతంమర్త్యంనమర్త్యమమృతంతథా। ప్రకృతేరన్య

థాభావోనకథంచిద్భవిష్యతి॥ ౭ ॥ స్వభావేనామృతోయస్యధర్మోగచ్ఛతి
మర్త్యతాం।కృతకేనామృతస్తస్యకథంస్థాస్యతినిశ్చలః॥ ౮ ॥ సాంసిద్ధికీస్వా
భావికీసహజాఅకృతాచయా। ప్రకృతిస్సేతివిజ్ఞేయాస్వభావంనజహాతియా॥
౯॥ జరామరణనిర్ముక్తాస్సర్వేధర్మాస్స్వభావతః।జరామరణమిచ్ఛన్తశ్చ్య
వన్తేతన్మనీషయా॥ ౧౦॥ కారణంయస్యవైకార్యంకారణంతస్యజాయతే।
జాయమానంకథమజంభిన్నంనిత్యంకథంచతత్॥ ౧౧ ॥ కారణాద్యద్యనన్య
త్వమతఃకార్యమజంయది। జాయమానాద్ధివైకార్యాత్ కారణంతేకథంధ్రు
వమ్ ॥ ౧౨ ॥ అజాద్వైజాయతేయస్యదృష్టాన్తస్తస్యనాస్తివై। జాతాచ్చ
జాయమానస్యనవ్యవస్థాప్రసజ్యతే॥ ౧౩ ॥ హేతోరాదిఃఫలంయేషామాది
ర్హేతుఃఫలస్యచ। హేతోఃఫలస్యచానాదిఃకథంతైరుపవర్ణ్యతే॥ ౧౪ ॥ హే
తోరాదిఃఫలంయేషామాదిర్హేతుఃఫలస్యచ। తథాజన్మభవేత్తేషాంపుత్రా
జ్జన్మపితుర్యథా ॥ ౧౫ ॥ సంభవేహేతుఫలయోరేషితవ్యఃక్రమస్త్వయా।
యుగపత్సంభవేయస్మాదసంబన్ధోవిషాణవత్ ॥ ౧౬ ॥ ఫలాదుత్పద్యమాన
స్సన్నతేహేతుఃప్రసిధ్యతి । అప్రసిద్ధఃకథంహేతుః ఫలముత్పాదయిష్యతి॥
౧౭॥యదిహేతోఃఫలాత్సిద్ధిఃఫలసిద్ధిశ్చహేతుతః । కతరత్పూర్వనిష్పన్నం
యస్యసిద్ధిరపేక్షయా॥౧౮॥ అశక్తిరపరిజ్ఞానంక్రమకోపోఽథవాపునః । ఏవం
హిసర్వథాబుద్ధైరజాతిఃపరిదీపితా॥ ౧౯ ॥ బీజాఙ్కురాఖ్యోదృష్టాన్తస్స
దాసాధ్యసమోహిసః । నహిసాధ్యసమోహేతుఃసిద్ధౌసాధ్యస్యయుజ్యతే॥
౨౦॥ పూర్వాపరాపరిజ్ఞానమజాతేఃపరిదీపకం । జాయమానాద్ధివైధర్మా
త్కథంపూర్వంనగృహ్యతే॥ ౨౧ ॥ స్వతోవాపరతోవాపినకించిద్వస్తుజా
యతే।సదసత్సదసద్వాపినకించిద్వస్తుజాయతే॥౨౨॥ హేతుర్నజాయతేఽ
నాదేఃఫలంచాపిస్వభావతః । ఆదిర్నవిద్యతేయస్యతస్యహ్యాదిర్నవిద్యతే॥
౨౩ ॥ ప్రజ్ఞప్తేస్సనిమిత్తత్వమన్యథాద్వయనాశతః । సంక్లేశస్యోపలబ్ధేశ్చ
పరతన్త్రాస్తితామతా ॥ ౨౪ ॥ ప్రజ్ఞప్తేస్సనిమిత్తత్వమిష్యతేయుక్తిదర్శ
నాత్ । నిమిత్తస్యానిమిత్తత్వమిష్యతేభూతదర్శనాత్ ॥ ౨౫ ॥ చిత్తంనసం
స్పృశత్యర్థంనార్థాభాసంతథైవచ। అభూతోహియతశ్చార్థోనార్థాభాస

స్తతః పృథక్ ॥ ౨౬ ॥ నిమిత్తం న సదా చిత్తం సంస్పృశత్యధ్వసు త్రిషు। అనిమి
త్తో విపర్యాసః కథం తస్య భవిష్యతి॥ ౨౭ ॥ తస్మాన్న జాయతే చిత్తం చిత్తదృ
శ్యం న జాయతే। తస్య పశ్యన్తి యే జాతిం ఖే వై పశ్యన్తి తే పదం ॥ ౨౮ ॥ అజా
తం జాయతే యస్మాదజాతిః ప్రకృతిస్తతః । ప్రకృతేరన్యథాభావో న కథంచి
ద్భవిష్యతి॥ ౨౯ ॥ అనాదేరన్తవత్త్వం చ సంసారస్య న సేత్స్యతి । అనన్తతా
చాదిమతో మోక్షస్య న భవిష్యతి॥ ౩౦ ॥ ఆదావన్తే చ యన్నాస్తి వర్తమానేఽపి
తత్తథా। వితథైః సదృశాః సన్తోఽవితథా ఇవ లక్షితాః॥ ౩౧ ॥ సప్రయోజ
నతా తేషాం స్వప్నే విప్రతిపద్యతే । తస్మాదాద్యన్తవత్త్వేన మిథ్యైవ ఖలు
తే స్మృతాః ॥ ౩౨ ॥ సర్వే ధర్మా మృషా స్వప్నే కాయస్యాన్తర్నిదర్శనాత్।
సంవృతేఽస్మిన్ ప్రదేశే వై భూతానాం దర్శనం కుతః॥ ౩౩॥ న యుక్తం దర్శనం
గత్వా కాలస్యానియమాద్గతౌ । ప్రతిబుద్ధశ్చ వై సర్వస్తస్మిన్ దేశే న విద్యతే॥
౩౪॥ మిత్రాద్యైః సహ సంమన్త్ర్య సంబుద్ధో న ప్రపద్యతే । గృహీతం చాపి
యత్కించిత్ ప్రతిబుద్ధో న పశ్యతి॥ ౩౫॥ స్వప్నే చావస్తుకః కాయః పృథగన్య
స్య దర్శనాత్। యథా కాయస్తథా సర్వం చిత్తదృశ్యమవస్తుకం॥ ౩౬ ॥ గ్రహ
ణాజ్జాగరితవత్తద్ధేతుః స్వప్న ఇష్యతే । తద్ధేతుత్వాత్తు తస్యైవ సజ్జాగరిత
మిష్యతే॥ ౩౭॥ ఉత్పాదస్యాప్రసిద్ధత్వాదజం సర్వముదాహృతం । న చ భూ
తాదభూతస్య సంభవోఽస్తి కథంచన ॥ ౩౮ ॥ అసజ్జాగరితే దృష్ట్వా స్వప్నే
పశ్యతి తన్మయః। అసత్స్వప్నేఽపి దృష్ట్వా చ ప్రతిబుద్ధో న పశ్యతి॥ ౩౯ ॥ నాస్త్య
సద్ధేతుకమసత్ సదసద్ధేతుకం తథా । సచ్చ సద్ధేతుకం నాస్తి సద్ధేతుకమసత్కు
తః॥ ౪౦॥ విపర్యాసాద్యథా జాగ్రదచిన్త్యాన్ భూతవత్స్పృశేత్ । తథా
స్వప్నే విపర్యాసాద్ధర్మాంస్తత్రైవ పశ్యతి ॥ ౪౧ ॥ ఉపలమ్భాత్సమాచా
రాదస్తివస్తుత్వవాదినాం । జాతిస్తు దేశితా బుద్ధైరజాతేస్త్రసతాం సదా॥
౪౨ ॥ అజాతేస్త్రసతాం తేషాముపలమ్భాద్వియన్తి యే। జాతిదోషా న సే
త్స్యన్తి దోషోఽప్యల్పో భవిష్యతి ॥ ౪౩॥ ఉపలమ్భాత్సమాచారాన్మాయాహ

స్తీయథోచ్యతే। ఉపలమ్భాత్సమాచారాదస్తివస్తుతథోచ్యతే ॥ ౪౪ ॥ జా
త్యాభాసంచలాభాసంవస్త్వాభాసంతథైవచ। అజాచలమవస్తుత్వంవిజ్ఞా
నంశాన్తమద్వయం॥ ౪౫॥ ఏవంనజాయతేచిత్తమేవంధర్మాఅజాస్స్మృతాః।
ఏవమేవవిజానన్తోనపతన్తివిపర్యయే ॥ ౪౬ ॥ ఋజువక్రాదికాభాసమలా
తస్పన్దితంయథా। గ్రహణగ్రాహకాభాసంవిజ్ఞానస్పన్దితంతథా॥ ౪౭॥ అస్ప
న్దమానమలాతమనాభాసమజంయథా । అస్పన్దమానంవిజ్ఞానమనాభాస
మజంతథా ॥ ౪౮ ॥ అలాతేస్పన్దమానేవైనాభాసాఅన్యతోభువః। నతతో
న్యత్రనిస్స్పన్దాన్నాలాతంప్రవిశన్తితే॥ ౪౯ ॥ ననిర్గతాఅలాతాత్తేద్రవ్య
త్వాభావయోగతః । విజ్ఞానేపితథైవస్యురాభాసస్యావిశేషతః ॥ ౫౦ ॥
విజ్ఞానేస్పన్దమానేవైనాభాసాఅన్యతోభువః । నతతోఽన్యత్రనిస్పన్దాన్నవి
జ్ఞానంవిశన్తితే॥ ౫౧॥ ననిర్గతావిజ్ఞానాత్తేద్రవ్యత్వాభావయోగతః॥ కార్య
కారణతాభావాద్యతోచిన్త్యాస్సదైవతే॥ ౫౨ ॥ ద్రవ్యంద్రవ్యస్యహేతు
స్స్యాదన్యదన్యస్యచైవహి । ద్రవ్యత్వమన్యభావోవాధర్మాణాంనోపప
ద్యతే॥ ౫౩॥ ఏవంనచిత్తజాధర్మాశ్చిత్తంవాపినధర్మజం । ఏవంహేతుఫలా
జాతింప్రవిశన్తిమనీషిణః॥ ౫౪॥ యావద్ధేతుఫలావేశస్తావద్ధేతుఫలోద్భవః।
క్షీణేహేతుఫలావేశేనాస్తిహేతుఫలోద్భవః॥ ౫౫ ॥ యావద్ధేతుఫలావేశః
సంసారస్తావదాయతః। క్షీణేహేతుఫలావేశేసంసారంనప్రపద్యతే॥ ౫౬॥
సంవృత్యాజాయతేసర్వంశాశ్వతంనాస్తితేనవై। సద్భావేనహ్యజంసర్వము
చ్ఛేదస్తేననాస్తివై ॥ ౫౭ ॥ ధర్మాయఇతిజాయన్తేజాయన్తేతేనతత్త్వతః।
జన్మమాయోపమంతేషాంసాచమాయానవిద్యతే ॥ ౫౮ ॥ యథామాయా
మయాద్బీజాజ్జాయతేతన్మయోఙ్కురః। నాసౌనిత్యోనచోచ్ఛేదీతద్వద్ధర్మేషు
యోజనా ॥ ౫౯ ॥ నాజేషుసర్వధర్మేషుశాశ్వతాశాశ్వతాభిధా। యత్రవ
ర్ణానవర్తన్తేవివేకస్తత్రనోచ్యతే॥ ౬౦॥ యథాస్వప్నేద్వయాభాసంచిత్తం
చలతిమాయయా। తథాజాగ్రద్ద్వయాభాసంచిత్తంచలతిమాయయా॥ ౬౧॥
అద్వయంచద్వయాభాసంచిత్తంస్వప్నేనసంశయః । అద్వయంచద్వయా
భాసంతథాజాగ్రన్నసంశయః ॥ ౬౨ ॥ స్వప్నదృక్ప్రచరన్స్వప్నేదిక్షు

వై దశసుస్థితాన్ । అణ్డజాన్ స్వేదజాన్ వాపి జీవాన్ పశ్యతి యాన్ సదా॥
౬౩ ॥ స్వప్నదృక్చిత్తదృశ్యాస్తే న విద్యన్తే తతః పృథక్ । తథా తద్దృశ్యమేవే
దం స్వప్నదృక్చిత్తమిష్యతే॥ ౬౪ ॥ చరన్ జాగరితే జాగ్రద్దిక్షు వై దశసు స్థితాన్
అణ్డజాన్ స్వేదజాన్ వాపి జీవాన్ పశ్యతి యాన్ సదా ॥ ౬౫ ॥ జాగ్రచ్చిత్తే
క్షణీయాస్తే న విద్యన్తే తతః పృథక్ । తథా తద్దృశ్యమేవేదం జాగ్రతశ్చిత్త
మిష్యతే ॥ ౬౬ ॥ ఉభే హ్యన్యోన్యదృశ్యే తే కిం తదస్తీతి చోచ్యతే । లక్షణా
శూన్యముభయం తన్మతేనైవ గృహ్యతే॥ ౬౭ ॥ యథా స్వప్నమయో జీవో జా
యతే మ్రియతేపి చ । తథా జీవా అమీ సర్వే భవన్తి న భవన్తి చ ॥ ౬౮ ॥ యథా
మాయామయో జీవో జాయతే మ్రియతేపి చ । తథా జీవా అమీ సర్వే భవన్తి
న భవన్తి చ॥ ౬౯ ॥ యథా నిర్మితకో జీవో జాయతే మ్రియతేపి వా । తథా జీవా
అమీ సర్వే భవన్తి న భవన్తి చ॥ ౭౦ ॥ న కశ్చిజ్జాయతే జీవః సమ్భవోస్య న విద్యతే।
ఏతత్తదుత్తమం సత్యం యత్ర కిఞ్చిన్న జాయతే ॥ ౭౧ ॥ చిత్తస్పన్దితమేవే
దం గ్రాహ్యగ్రాహకవద్ద్వయం । చిత్తం నిర్విషయం నిత్యమసఙ్గం తేన కీర్తి
తం॥ ౭౨ ॥ యోస్తి కల్పితసంవృత్యా పరమార్థేన నాస్త్యసౌ। పరతన్త్రాభిసం
వృత్యా స్యాన్నాస్తి పరమార్థతః ॥ ౭౩ ॥ అజః కల్పితసంవృత్యా పరమార్థే
న నాప్యజః। పరతన్త్రాభినిష్పత్త్యా సంవృత్యా జాయతే తు సః॥ ౭౪ ॥ అభూ
తాభినివేశోస్తి ద్వయం తత్ర న విద్యతే । ద్వయాభావం స బుద్ధ్వైవ నిర్నిమిత్తో
న జాయతే॥ ౭౫ ॥ యదా న లభతే హేతూనుత్తమాధమమధ్యమాన్। తదా
న జాయతే చిత్తం హేత్వభావే ఫలం కుతః॥ ౭౬ ॥ అనిమిత్తస్య చిత్తస్య యాను
త్పత్తిస్సమాద్వయా। అజాతస్యైవ సర్వస్య చిత్తదృశ్యం హి తద్యతః॥ ౭౭ ॥ బు
ద్ధ్వానిమిత్తతాం సత్యాం హేతుం పృథగనాప్నువన్ । వీతశోకం తథా కామ
మభయం పదమశ్నుతే॥ ౭౮ ॥ అభూతాభినివేశాద్ధి సదృశే తత్ప్రవర్తతే।
వస్త్వభావం స బుద్ధ్వైవ నిస్సఙ్గం వినివర్తతే॥ ౭౯ ॥ నివృత్తస్యాప్రవృత్తస్య
నిశ్చలా హి తదా స్థితిః। విషయస్స హి బుద్ధానాం తత్సామ్యమజమద్వయం॥ ౮౦ ॥
అజమనిద్రమస్వప్నం ప్రభాతం భవతి స్వయం। సకృద్విభాతో హ్యేవైష

ర్మోధాతుస్వభావతః ॥ ౮౧ ॥ సుఖమావ్రియతేనిత్యం దుఃఖంవివ్రియతేస
దా। యస్యకస్యచధర్మస్యగ్రహేణభగవానసౌ ॥ ౮౨ ॥ అస్తినాస్త్యస్తినా
స్తీతినాస్తినాస్తీతివాపునః। చలస్థిరోభయాభావైరావృణోత్యేవబాలిశః॥
౮౩॥ కోట్యశ్చతస్రఏతాస్తుగ్రహైర్యాసాంసదావృతః।భగవానాభిరస్పృ
ష్టోయేనదృష్టస్ససర్వదృక్ ॥ ౮౪ ॥ ప్రాప్యసర్వజ్ఞతాంకృత్స్నాంబ్రాహ్మ
ణ్యంపదమద్వయం । అనాపన్నాదిమధ్యాన్తంకిమతఃపరమీహతే ॥ ౮౫ ॥
విప్రాణాంవినయోహ్యేషశమః ప్రాకృతఉచ్యతే । దమః ప్రకృతిదాన్త
త్వాదేవంవిద్వాంఛమంవ్రజేత్ ॥ ౮౬ ॥ సవస్తుసోపలమ్భంచద్వయంలౌకి
కమిష్యతే। అవస్తుసోపలమ్భంచశుద్ధంలౌకికమిష్యతే।౮౭॥ అవస్త్వనుపల
మ్భంచలోకోత్తరమితిస్మృతం। జ్ఞానంజ్ఞేయంచవిజ్ఞేయంసదాబుద్ధైః ప్రకీ
ర్తితమ్ ॥ ౮౮ ॥ జ్ఞానేచత్రివిధేజ్ఞేయేక్రమేణవిదితేస్వయం।సర్వజ్ఞతాహి
సర్వత్రభవతీహమహాధియః॥ ౮౯ ॥ హేయజ్ఞేయాప్యపాక్యానివిజ్ఞేయాన్య
గ్రయాణతః। తేషామన్యత్రవిజ్ఞేయాదుపలమ్భస్త్రిషుస్మృతః॥ ౯౦ ॥ ప్రకృ
త్యాకాశవజ్జ్ఞేయాస్సర్వేధర్మాఅనాదయః। విద్యతేనహినానాత్వంతేషాం
క్వచనకించన ॥ ౯౧ ॥ ఆదిబుద్ధాః ప్రకృత్యైవసర్వేధర్మాస్సునిశ్చితాః। య
స్యైవంభవతిక్షాన్తిస్సోమృతత్వాయకల్పతే ॥ ౯౨ ॥ ఆదిశాన్తాహ్యనుత్ప
న్నాః ప్రకృత్యైవసునిర్వృతాః । సర్వేధర్మాస్సమాభిన్నా అజంసామ్యం
విశారదం॥ ౯౩॥ వైశారద్యంతువైనాస్తిభేదేవిచరతాంసదా। భేదనిమ్నాః
పృథగ్వాదాస్తస్మాత్తేకృపణాస్స్మృతాః ॥ ౯౪ ॥ అజేసామ్యేతుయేకేచిద్భ
విష్యన్తిసునిశ్చితాః। తేహిలోకేమహాజ్ఞానాస్తచ్చలోకోనగాహతే ॥ ౯౫ ॥
అజేష్వజమసంక్రాన్తంధర్మేషుజ్ఞానమిష్యతే । యతోనక్రమతేజ్ఞానమస
ఙ్గంతేనకీర్తితం ॥ ౯౬ ॥ అణుమాత్రేపివైధర్మ్యేజాయమానేవిపశ్చితః।
ఆసఙ్గతాసదానాస్తికిముతావరణచ్యుతిః॥ ౯౭॥ అలబ్ధావరణాస్సర్వేధర్మాః
ప్రకృతినిర్మలాః । ఆదౌబుద్ధాస్తథాముక్తాబుధ్యన్తఇతినాయకాః ॥ ౯౮ ॥
క్రమతేనహిబుద్ధస్యజ్ఞానంధర్మేషుతాయినః । సర్వేధర్మాస్తథాజ్ఞానంనైత

ద్బుద్ధేనభాషితం ॥ ౯౯ ॥ దుర్దర్శమతిగమ్భీరమజంసామ్యంవిశారదం । బు
ద్ధ్వాపదమనానాత్వం నమస్కుర్మోయథాబలమ్ ॥ ౧౦౦ ॥ ... *

ఇతిగౌడపాదాచార్యకృతౌమాణ్డూక్యోపనిష
దర్థావిష్కరణకారికా సమాప్తా.

శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యకృతమంగళశ్లోకాః.

అజమపిజనియోగం ప్రాపదైశ్వర్యయోగాదగతిచగతిమత్తాం ప్రా
పదేకంహ్యనేకం । వివిధవిషయధర్మగ్రాహిముగ్ధేక్షణానాం ప్రణతభయ
విహన్తృబ్రహ్మయత్తన్నతోఽస్మి॥ ౧

ప్రజ్ఞావైశాఖవేధక్షుభితజలనిధేర్వేదనామ్నోన్తరస్థంభూతాన్యా
లోక్యమగ్నాన్యవిరతజననగ్రాహఘోరేసముద్రే । కారుణ్యాదుద్దధా
రామృతమిదమమరైర్దుర్లభంభూతహేతోర్యస్తంపూజ్యాభిపూజ్యం పరమ
గురుమముంపాదపాతైర్నతోఽస్మి॥ ౨

యత్ప్రజ్ఞాలోకభాసాప్రతిహతిమగమత్స్వాన్తమోహాన్ధకారోమ
జ్జోన్మజ్జచ్చఘోరేహ్యసకృదుపజనోదన్వతిత్రాసనేమే । యత్పాదావా
శ్రితానాం శ్రుతిశమవినయప్రాప్తిరగ్ర్యాహ్యమోఘా తత్పాదౌ పావనీ
యౌభవభయవినుదౌసర్వభావైర్నమస్యే॥ ౩

శ్రీగురుభ్యోనమః.

శ్రీమతేనారాయణపరబ్రహ్మణేనమః.

తైత్తిరీయోపనిషత్ - శీక్షావల్లీ - ప్రథమాధ్యాయః.

అథ ప్రథమోఽనువాకః.

హరిః ఓమ్ ॥ శంనోమిత్రశ్శంవరుణః। శంనోభవత్వర్యమా। శంన ఇన్ద్రోబృహస్పతిః। శంనోవిష్ణురురుక్రమః। నమోబ్రహ్మణే। నమస్తేవాయో। త్వమేవప్రత్యక్షంబ్రహ్మాసి। త్వామేవప్రత్యక్షంబ్రహ్మవదిష్యామి। ఋతంవదిష్యామి। సత్యంవదిష్యామి॥ ౧ ॥ తన్మామవతు। తద్వక్తారమవతు। అవతుమాం। అవతువక్తారం॥ ఓంశాన్తిశ్శాన్తిశ్శాన్తిః॥ సత్యంవదిష్యామిపఞ్చ॥

అథ ద్వితీయోఽనువాకః

శీక్షాంవ్యాఖ్యాస్యామః। వర్ణస్స్వరః। మాత్రాబలం। సామసన్తానః। ఇత్యుక్తశ్శీక్షాధ్యాయః॥ శీక్షాంపఞ్చ॥ ... . *

అథ తృతీయోఽనువాకః.

సహనౌయశః। సహనౌబ్రహ్మవర్చసం। అథాతస్సగ్ంహితాయా ఉపనిషదంవ్యాఖ్యాస్యామః। పఞ్చస్వధికరణేషు। అధిలోకమధిజ్యౌతిషమధివిద్యమధిప్రజమధ్యాత్మం। తామహాసగ్ంహితా ఇత్యాచక్షతే। అథాధిలోకం। పృథివీపూర్వరూపం। ద్యౌరుత్తరరూపం। ఆకాశస్సన్ధిః॥ ౧॥ వాయుస్సన్ధానం। ఇత్యధిలోకం। అథాధిజ్యౌతిషం। అగ్నిః పూర్వరూపం। ఆదిత్యఉత్తరరూపం। ఆపస్సన్ధిః। వైద్యుతస్సన్ధానం। ఇత్యధిజ్యౌతిషం। అథాధివిద్యం। ఆచార్యఃపూర్వరూపం॥ ।అన్తేవాస్యుత్తరరూపం। విద్యాసన్ధిః। ప్రవచనగ్ం సన్ధానం। ఇత్యధివిద్యం। అథాధిప్రజం। మాతాపూర్వరూపం। పితోత్తరరూపం। ప్రజాసన్ధిః। ప్రజననగ్ంసన్ధానం। ఇత్యధిప్రజం॥ 3 ॥ అథాధ్యాత్మం। అధరాహనుఃపూర్వరూపం। ఉత్తరాహనురుత్తరరూపం। వాక్సన్ధిః। జిహ్వాసన్ధానం। ఇత్యధ్యాత్మం। ఇమామహాసం

సగ్ంహితాః। య ఏవమేతా మహాసగ్ంహితా వ్యాఖ్యాతా వేద। సంధీయతే ప్రజయా పశుభిః। బ్రహ్మవర్చసేనాన్నాద్యేన సువర్గ్యేణ లోకేన ॥ ౪ ॥ సంధి రాచార్యః పూర్వరూపమిత్యధి ప్రజం లోకేన॥ ... ... *

✱ అథచతుర్థోఽనువాకః. ✱

యశ్ఛన్దసామృషభో విశ్వరూపః। ఛన్దోభ్యోఽధ్యమృతాత్సంబభూవ। స మేన్ద్రో మేధయా స్పృణోతు। అమృతస్య దేవ ధారణో భూయాసం। శరీరం మే విచర్షణం। జిహ్వా మే మధుమత్తమా। కర్ణాభ్యాం భూరి విశ్రువం। బ్రహ్మణః కోశోఽసి మేధయాఽపిహితః। శ్రుతం మే గోపాయ। ఆవహన్తీ వితన్వానా॥ ౧ ॥ కుర్వాణాఽచీరమాత్మనః। వాసాగ్ంసి మమ గావశ్చ। అన్నపానే చ సర్వదా। తతో మే శ్రియమావహ। లోమశాం పశుభిః సహ స్వాహా। ఆ మాయన్తు బ్రహ్మచారిణః స్వాహా। వి మాఽఽయన్తు బ్రహ్మచారిణః స్వాహా। ...

యశోజనేఽసాని స్వాహా। శ్రేయాన్వస్యసోఽసాని స్వాహా। తం త్వా భగ ప్రవిశాని స్వాహా। స మా భగ ప్రవిశ స్వాహా ॥ ౨ ॥ తస్మిన్త్సహస్రశాఖే। నిభగాహం త్వయి మృజే స్వాహా। యథాఽఽపః ప్రవతాఽఽయన్తి। యథా మాసా అహర్జరం। ఏవం మాం బ్రహ్మచారిణః। ధాతరాయన్తు సర్వతః స్వాహా। ప్రతివేశోఽసి ప్ర మా * పాహి ప్ర మా పద్యస్వ ॥ ౩ ॥ వితన్వానా ప్రవిశ స్వాహా సప్త చ॥ ... ... *

✱ అథపఞ్చమోఽనువాకః. ✱

భూర్భువస్సువరితి వా ఏతాస్తిస్రో వ్యాహృతయః। తాసాము హ స్మైతాం చతుర్థీం। మాహాచమస్యః ప్రవేదయతే। మహ ఇతి। తద్బ్రహ్మ। స ఆత్మా। అఙ్గాన్యన్యా దేవతాః। భూరితి వా అయం లోకః। భువ ఇత్యన్తరిక్షం। సువరిత్యసౌ లోకః ॥ ౧ ॥ మహ ఇత్యాదిత్యః। ఆదిత్యేన వావ సర్వే లోకా మహీయన్తే। భూరితి వా అగ్నిః। భువ ఇతి వాయుః। సువరిత్యాదిత్యః। మహ ఇతి చన్ద్రమాః। చన్ద్రమసా వావ సర్వాణి జ్యోతీగ్ంషి మహీయన్తే। భూరితి వా ఋచః। భువ ఇతి సామాని। సువరితి యజూగ్ంషి ॥ ౨ ॥ మహ ఇతి బ్రహ్మ। బ్రహ్మణా వావ సర్వే వేదా మహీయన్తే। భూరితి వై ప్రాణః। భువ ఇత్యపా

---

* భాహీతి పాఠాంతరమ్

నః। సువరితివ్యానః। మహఇత్యన్నం। అన్నేనవావ సర్వే ప్రాణా మహీయంతే। తావాఏతాశ్చతస్రశ్చతుర్ధా। చతస్రశ్చతస్రో వ్యాహృతయః। తా యో వేద। సవేదబ్రహ్మ। సర్వేస్మై దేవాబలిమావహంతి ॥ ౩ ॥ అసౌలోకోయజూగ్ంషి వేదద్వేచ॥ ... ... *

అథషష్ఠోనువాకః.

సయఏషోంతర్హృదయ ఆకాశః। తస్మిన్నయంపురుషోమనోమయః। అమృతోహిరణ్మయః। అంతరేణతాలుకే। యఏషస్తన ఇవావలంబతే। సేంద్రయోనిః। యత్రాసౌ కేశాంతోవివర్తతే। వ్యపోహ్యశీర్షకపాలే। భూరిత్యగ్నౌప్రతితిష్ఠతి। భువఇతివాయౌ ॥ ౧ ॥ సువరిత్యాదిత్యే మహ। ఇతిబ్రహ్మణి। ఆప్నోతిస్వారాజ్యం। ఆప్నోతిమనసస్పతిం। వాక్పతిశ్చక్షుష్పతిః। శ్రోత్రపతిర్విజ్ఞానపతిః। ఏతత్తతోభవతి। ఆకాశశరీరంబ్రహ్మ। సత్యాత్మప్రాణారామంమన ఆనందం। శాంతిసమృద్ధమమృతం ॥ ౨ ॥ ఇతిప్రాచీనయోగ్యోపాస్స్వ ॥ వాయౌ వమృతమేకంచ। ... ... *

అథసప్తమోఽనువాకః.

పృథివ్యంతరిక్షంద్యౌర్దిశోవాంతరదిశః। అగ్నిర్వాయురాదిత్యశ్చంద్రమానక్షత్రాణి। ఆపఓషధయోవనస్పతయ ఆకాశ ఆత్మా। ఇత్యధిభూతం। అథాధ్యాత్మం। ప్రాణోవ్యానోపాన ఉదానస్సమానః। చక్షుశ్శ్రోత్రంమనోవాక్త్వక్। చర్మమాగ్ంసగ్ంస్నావాస్థిమజ్జా। ఏతదధివిధాయ ఋషిరవోచత్। పాఙ్క్తంవాఇదగ్ంసర్వం ॥ ౧ ॥ పాఙ్క్తేనైవపాఙ్క్తగ్ంస్పృణోతీతి ॥ సర్వమేకంచ॥ .. .. *

అథ అష్టమోఽనువాకః.

ఓమితిబ్రహ్మ। ఓమితీదగ్ంసర్వం। ఓమిత్యేతదనుకృతిర్హస్మవా అప్యోశ్రావయేత్యాశ్రావయంతి। ఓమితిసామానిగాయంతి। ఓగ్ంశోమితిశస్త్రాణిశగ్ంసంతి। ఓమిత్యధ్వర్యుః ప్రతిగరంప్రతిగృణాతి। ఓమితిబ్రహ్మప్రసౌతి ఓమిత్యగ్నిహోత్రమనుజానాతి। ఓమితిబ్రాహ్మణః ప్రవక్ష్యన్నాహ। బ్రహ్మోపాప్నవానీతి। బ్రహ్మైవోపాప్నోతి ॥ ౧ ॥ ఓందశ॥ ... *

అథ నవమోఽనువాకః

ఋతంచ స్వాధ్యాయప్రవచనేచ। సత్యంచ స్వాధ్యాయప్రవచనేచ। తపశ్చ స్వాధ్యాయప్రవచనేచ। దమశ్చ స్వాధ్యాయప్రవచనేచ। శమశ్చ స్వాధ్యాయప్రవచనేచ। అగ్నయశ్చ స్వాధ్యాయప్రవచనేచ। అగ్నిహోత్రంచ స్వాధ్యాయప్రవచనేచ। అతిథయశ్చ స్వాధ్యాయప్రవచనేచ। మానుషంచ స్వాధ్యాయప్రవచనేచ। ప్రజాచ స్వాధ్యాయప్రవచనేచ॥౧॥ ప్రజనశ్చ స్వాధ్యాయప్రవచనేచ। ప్రజాతిశ్చ స్వాధ్యాయప్రవచనేచ। సత్యమితి సత్యవచా రాథీతరః। తప ఇతి తపోనిత్యః పౌరుశిష్టిః। స్వాధ్యాయప్రవచనే ఏవేతి నాకో మౌద్గల్యః। తద్ధి తపస్తద్ధి తపః। ప్రజాచ స్వాధ్యాయప్రవచనేచ షట్చ॥ ... *

అథ దశమోఽనువాకః.

అహం వృక్షస్య రేరివా। కీర్తిః పృష్ఠంగిరేరివ। ఊర్ధ్వపవిత్రో వాజినీవ స్వమృతమస్మి। ద్రవిణగ్ం సువర్చసం। సుమేధా అమృతోక్షితః। ఇతి త్రిశంకోర్వేదానువచనం॥ అహగ్ం షట్॥ .. .. *

అథ ఏకాదశోఽనువాకః

వేదమనూచ్యాచార్యోంతేవాసినమనుశాస్తి। సత్యంవద। ధర్మంచర। స్వాధ్యాయాన్మా ప్రమదః। ఆచార్యాయ ప్రియంధనమాహృత్య ప్రజాతంతుం మా వ్యవచ్ఛేత్సీః। సత్యాన్న ప్రమదితవ్యం। ధర్మాన్న ప్రమదితవ్యం। కుశలాన్న ప్రమదితవ్యం। భూత్యై న ప్రమదితవ్యం। స్వాధ్యాయప్రవచనాభ్యాం న ప్రమదితవ్యం ॥ ౧ ॥ దేవపితృకార్యాభ్యాం న ప్రమదితవ్యం। మాతృదేవోభవ। పితృదేవోభవ। ఆచార్యదేవోభవ। అతిథిదేవోభవ। యాన్యనవద్యాని కర్మాణి। తాని సేవితవ్యాని। నో ఇతరాణి। యాన్యస్మాకగ్ం సుచరితాని। తాని త్వయోపాస్యాని॥ ౨ ॥ నో ఇతరాణి। యే కేచాస్మచ్ఛ్రేయాగ్ంసో బ్రాహ్మణాః। తేషాం త్వయాసనేన ప్రశ్వసితవ్యం। శ్రద్ధయా దేయం। అశ్రద్ధయా దేయం। శ్రియా దేయం। హ్రియా దేయం। భియా దేయం। సంవిదా దేయం॥ అథ యది తే కర్మవిచికిత్సా వా వృత్తవిచికిత్సా వా స్యాత్ ॥ ౩ ॥ యేత

త్ర బ్రాహ్మణాస్సమ్మర్శినః యుక్తాఆయుక్తాః ఆలూక్షాధర్మ కామాస్స్యుః యథా తేతత్రవ ర్తేరన్। తథాతత్రవ ర్తేథాః అథాభ్యాఖ్యాతేషు। యేత త్ర బ్రాహ్మణాస్సంమర్శినః యుక్తాఆయుక్తాః అలూక్షాధర్మకామాస్స్యుః యథా తే తేషువ ర్తేరన్॥౪॥ తథా తేషువ ర్తేథాః ఏషఆదేశః ఏషఉపదేశః ఏషా వేదోపనిషత్। ఏతదనుశాసనం ఏవముపాసితవ్యం ఏవముచైతదుపాస్యం॥ స్వాధ్యాయప్రవచనాభ్యాంనప్రమదితవ్యంతానిత్యోపాస్యానివిచికిత్సావాస్యాత్తేషువ ర్తేరన్సప్తచ॥ ... ... *

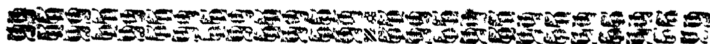
అథ ద్వాదశోనువాకః,

శంనోమిత్రశ్శంవరుణః । శంనోభవత్వర్యమా । శంనఇన్ద్రోబృహస్పతిః శంనోవిష్ణురురుక్రమః నమోబ్రహ్మణే। నమస్తేవాయో। త్వమేవ ప్రత్యక్షంబ్రహ్మాసి। త్వామేవప్రత్యక్షంబ్రహ్మవాదిషం। ఋతమవాదిషం। సత్యమవాదిషం॥ ౧ ॥ తన్మామావీత్।తద్వక్తారమావీత్।ఆవీన్మాం। ఆవీద్వక్తారం॥ ఓంశాంతిశ్శాంతిశ్శాంతిః। సత్యంవదిష్యామిపఞ్చచ॥ ... *

ఇతిశిక్షావల్లీప్రథమాధ్యాయస్సమాప్తా.

శంనశ్శీక్షాగ్ సహవాయశ్ఛందసాంభూః సయఃపృథివ్యామిత్యృతంచాహంవేదమనూచ్యశంనోద్వాదశ । శంనోమహ ఇత్యాదిత్యోనో ఇతరాణిత్రయోవిగ్ శతిః ॥ శంనోవక్తారం॥ ... . *

హరిఃఓమ్ ॥ శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

తైత్తిరీయోపనిషత్ - ఆనన్దవల్లీ - ద్వితీయాధ్యాయః.

అథ ప్రథమోఽనువాకః

హరిః ఓం ॥ సహనావవతు । సహనౌభునక్తు । సహవీర్యంకరవావహై । తేజస్వినావధీతమస్తు । మావిద్విషావహై । ఓం శాన్తిశ్శాన్తిశ్శాన్తిః॥ బ్రహ్మవిదాప్నోతిపరం। తదేషాభ్యుక్తా। సత్యంజ్ఞానమనన్తంబ్రహ్మ। యో వేదనిహితంగుహాయాంపరమేవ్యోమన్॥ సోఽశ్నుతే। సర్వాన్ కామాన్ సహ। బ్రహ్మణావిపశ్చితేతి। తస్మాద్వా ఏతస్మాదాత్మన ఆకాశస్సంభూతః। ఆకాశాద్వాయుః। వాయోరగ్నిః। అగ్నేరాపః। అద్భ్యః పృథివీ। పృథివ్యా ఓషధయః। ఓషధీభ్యోఽన్నం। అన్నాత్పురుషః॥ స వా ఏష పురుషోఽన్నరసమయః। తస్యేదమేవశిరః। అయందక్షిణః పక్షః। అయముత్తరః పక్షః। అయమాత్మా। ఇదంపుచ్ఛంప్రతిష్ఠా। తదప్యేషశ్లోకోభవతి॥ ... *

అథ ద్వితీయోఽనువాకః.

అన్నాద్వై ప్రజాః ప్రజాయన్తే। యాః కాశ్చ పృథివీగ్ంశ్రితాః। అథో అన్నేనైవజీవన్తి। అథైనదపియన్త్యన్తతః। అన్నగ్ంహి భూతానాంజ్యేష్ఠం। తస్మాత్సర్వౌషధముచ్యతే। సర్వంవై తేఽన్నమాప్నువన్తి। యేఽన్నంబ్రహ్మోపాసతే। అన్నగ్ంహిభూతానాంజ్యేష్ఠం। తస్మాత్సర్వౌషధముచ్యతే॥౧॥ అన్నాద్భూతానిజాయన్తే। జాతాన్యన్నేనవర్ధన్తే। అద్యతేఽత్తిచభూతాని। తస్మాదన్నంతదుచ్యతఇతి। తస్మాద్వా ఏతస్మాదన్నరసమయాత్ । అన్యోఽన్తర ఆత్మా ప్రాణమయః। తేనైషపూర్ణః। స వా ఏష పురుషవిధ ఏవ। తస్యపురుషవిధతాం అన్వయంపురుషవిధః॥౨॥ తస్యప్రాణ ఏవ శిరః। వ్యానోదక్షిణః పక్షః। అపాన ఉత్తరః పక్షః। ఆకాశ ఆత్మా। పృథివీపుచ్ఛంప్రతిష్ఠా। తదప్యేషశ్లోకోభవతి॥*

అథ తృతీయోఽనువాకః.

ప్రాణందేవా అనుప్రాణన్తి। మనుష్యాః పశవశ్చ యే। ప్రాణోహి భూతానామాయుః। తస్మాత్సర్వాయుషముచ్యతే। సర్వమేవత ఆయుర్యన్తి। యే ప్రాణంబ్రహ్మోపాసతే। ప్రాణోహిభూతానామాయుః। తస్మాత్స

ర్వాయుషముచ్యత ఇతి। తస్యైష ఏవ శారీర ఆత్మా। యః పూర్వస్య॥౧॥ తస్మా
ద్వా ఏతస్మాత్ప్రాణమయాత్। అన్యోన్తర ఆత్మా మనోమయః। తేనైష పూ
ర్ణః। స వా ఏష పురుషవిధ ఏవ। తస్య పురుషవిధతాం। అన్వయం పురుషవిధః
తస్య యజురేవ శిరః। ఋగ్దక్షిణః పక్షః। సామోత్తరః పక్షః। ఆదేశ ఆత్మా॥
౨॥ అథర్వాఙ్గిరసః పుచ్ఛం ప్రతిష్ఠా। తదప్యేష శ్లోకో భవతి॥ .. *

అథచతుర్థోనువాకః.

యతో వాచో నివర్తంతే। అప్రాప్య మనసా సహ। ఆనందం బ్రహ్మ
ణో విద్వాన్। న బిభేతి కదాచనేతి। తస్యైష ఏవ శారీర ఆత్మా। యః పూర్వస్య
తస్మాద్వా ఏతస్మాన్మనోమయాత్। అన్యోంతర ఆత్మా విజ్ఞానమయః। తేనైష
పూర్ణః। స వా ఏష పురుషవిధ ఏవ॥౧॥ తస్య పురుషవిధతాం। అన్వయం పురుష
విధః। తస్య శ్రద్ధైవ శిరః। ఋతం దక్షిణః పక్షః। సత్యముత్తరః పక్షః। యోగ
ఆత్మా। మహః పుచ్ఛం ప్రతిష్ఠా। తదప్యేష శ్లోకో భవతి॥ .. ... *

అథపంచమోనువాకః.

విజ్ఞానం యజ్ఞం తనుతే। కర్మాణి తనుతేపి చ। విజ్ఞానం దేవాః సర్వే। బ్ర
హ్మ జ్యేష్ఠముపాసతే। విజ్ఞానం బ్రహ్మ చేద్వేద। తస్మాచ్చేన్న ప్రమాద్యతి। శరీ
రే పాప్మనో హిత్వా। సర్వాన్కామాన్సమశ్నుత ఇతి। తస్యైష ఏవ శారీర ఆ
త్మా। యః పూర్వస్య। ౧॥ తస్మాద్వా ఏతస్మాద్విజ్ఞానమయాత్ అన్యోన్తర ఆత్మా
నందమయః। తేనైష పూర్ణః। స వా ఏష పురుషవిధ ఏవ। తస్య పురుషవిధతాం। అ
న్వయం పురుషవిధః। తస్య ప్రియమేవ శిరః। మోదో దక్షిణః పక్షః। ప్రమోద ఉత్త
రః పక్షః। ఆనంద ఆత్మా॥౨॥ బ్రహ్మ పుచ్ఛం ప్రతిష్ఠా। తదప్యేష శ్లోకో భవతి॥

అథ షష్ఠోనువాకః

అసన్నేవ స భవతి। అసద్బ్రహ్మేతి వేద చేత్। అస్తి బ్రహ్మేతి చేద్వేద।
సంతమేనం తతో విదురితి। తస్యైష ఏవ శారీర ఆత్మా। యః పూర్వస్య। అథా
తోనుప్రశ్నాః। ఉతావిద్వానముం లోకం ప్రేత్య। కశ్చన గచ్ఛతి। ఆహో
విద్వానముం లోకం ప్రేత్య॥ ౧ ॥ కశ్చిత్సమశ్నుతా ౩ - ఉ। సోకామయత।
బహు స్యాం ప్రజాయేయేతి। స తపోతప్యత। స తపస్తప్త్వా। ఇదగ్ం సర్వమసృ

జత। యదిదంకించ । తత్సృష్ట్వా। తదేవానుప్రావిశత్। తదనుప్రవిశ్య॥౨॥ సచ్చత్యచ్చాభవత్। నిరుక్తంచానిరుక్తంచ। నిలయనంచానిలయనంచ।విజ్ఞానంచావిజ్ఞానంచ। సత్యంచానృతంచ సత్యమభవత్। యదిదంకించ। తత్సత్యమిత్యాచక్షతే। తదప్యేషశ్లోకోభవతి॥ ... ... *

అథ సప్తమోనువాకః.

అసద్వాఇదమగ్రఆసీత్। తతోవై సదజాయత। తదాత్మానగ్ స్వయమకురుత। తస్మాత్తత్సుకృతముచ్యతఇతి। యద్వై తత్సుకృతంరసోవై సః।రసగ్ హ్యేవాయంలబ్ధ్వానందీభవతి।కోహ్యేవాన్యాత్కః ప్రాణ్యాత్।యదేషఆకాశఆనందోనస్యాత్।ఏషహ్యేవానందయాతి॥౧॥యదాహ్యేవైషఏతస్మిన్నదృశ్యేనాత్మ్యేనిరుక్తేనిలయనేభయంప్రతిష్ఠాంవిందతే।అథసోభయంగతోభవతి।యదాహ్యేవైషఏతస్మిన్నుదరమంతరంకురుతే।అథతస్యభయంభవతి।తత్త్వేవభయంవిదుషోమన్వానస్య। తదప్యేషశ్లోకోభవతి॥ [... *

అథ అష్టమోనువాకః.

భీషాస్మాద్వాతఃపవతే। భీషోదేతిసూర్యః। భీషాస్మాదగ్నిశ్చేంద్రశ్చ। మృత్యుర్ధావతిపంచమఇతి।సైషానందస్యమీమాగ్ంసాభవతి।యువాస్యాత్సాధుయువాధ్యాయకః। ఆశిష్ఠోద్రఢిష్ఠోబలిష్ఠః। తస్యేయంపృథివీసర్వావిత్తస్యపూర్ణాస్యాత్। సఏకోమానుషఆనందః। శ్రోత్రియస్యచాకామహతస్య॥ ౧ ॥ తేయేశతంమానుషా ఆనందాః । సఏకోమనుష్యగంధర్వాణామానందః । శ్రోత్రియస్యచాకామహతస్య । తేయేశతంమనుష్యగంధర్వాణామానందాః । సఏకోదేవగంధర్వాణామానందః । శ్రోత్రియస్యచాకామహతస్య। తేయేశతందేవగంధర్వాణామానందాః। సఏకఃపితౄణాంచిరలోకలోకానామానందః। శ్రోత్రియస్యచాకామహతస్య। తేయేశతంపితౄణాంచిరలోకలోకానామానందాః॥ ౨ ॥ సఏకఆజానజానాందేవానామానందః। శ్రోత్రియస్యచాకామహతస్య। తేయేశతమాజానజానాందేవానామానందాః। సఏకఃకర్మదేవానాందేవానామానందః। యేకర్మణాదేవా

నవియంతి। శ్రోత్రియస్యచాకామహతస్య। తేయేశతంకర్మదేవానాందేవా నామానందాః। సఏకోదేవానామానందః। శ్రోత్రియస్యచాకామహతస్య తేయేశతందేవానామానందాః॥ ౩ ॥ సఏకఇంద్రస్యానందః। శ్రోత్రియస్య చాకామహతస్య। తేయేశతమిన్ద్రస్యానన్దాః। సఏకోబృహస్పతేరానన్దః। శ్రోత్రియస్యచాకామహతస్య। తేయేశతంబృహస్పతేరానన్దాః। సఏకఃప్ర జాపతేరానన్దః। శ్రోత్రియస్యచాకామహతస్య। తేయేశతంప్రజాపతేరా నన్దాః। సఏకోబ్రహ్మణఆనందః॥ ౪ ॥ శ్రోత్రియస్యచాకామహతస్య।సయ శ్చాయంపురుషే । యశ్చాసావాదిత్యే। సఏకః। సయఏవంవిత్। అస్మాల్లో కాత్ప్రేత్య। ఏతమన్నమయమాత్మానముపసంక్రామతి। ఏతంప్రాణమయ మాత్మానముపసంక్రామతి। ఏతంమనోమయ మాత్మానముపసంక్రామతి। ఏతంవిజ్ఞానమయ మాత్మానముపసంక్రామతి ॥ ౫ ॥ ఏతమానన్దమయమా త్మానముపసంక్రామతి। తదప్యేషశ్లోకోభవతి॥ ... ... *

అథ నవమోనువాకః.

యతోవాచోనివర్తంతే। అప్రాప్యమనసాసహ। ఆనందంబ్రహ్మ ణోవిద్వాన్। నబిభేతికుతశ్చనేతి। ఏతగ్ంహవావనతపతి।కిమహగ్ంసాధునా కరవం।కిమహంపాపమకరవమితి। సయఏవంవిద్వానేతేఆత్మానగ్ంస్పృణు తే।ఉభేహ్యేవైషఏతేఆత్మానగ్ంస్పృణుతే।యఏవంవేద॥౧॥ఇత్యుపనిషత్॥*

ఇత్యానందవల్లీ ద్వితీయోఽధ్యాయస్సమాప్తః.

బ్రహ్మవిదిదమయమిదమేకవిగ్ంశతిరన్నాదన్నరసమయాదన్నాత్ప్రా ణోవ్యానోపానఆకాశఃపృథివీపుచ్ఛగ్ంషడ్విగ్ంశతిః ప్రాణంయజుఋక్సా మాదేశోఽథర్వాంగిరసః పుచ్ఛంద్వావిగ్ంశతిర్యతశ్శ్రద్ధర్తగ్ం సత్యంయో గోమహస్సప్తాదశ విజ్ఞానంప్రియంమోదః ప్రమోద ఆనన్దోబ్రహ్మపుచ్ఛం ద్వావిగ్ంశతిరసన్నేవాథాష్టావిగ్ంశతిరసత్ షోడశఫేషా స్మాన్నానుషోమను ష్యగన్ధర్వాణాందేవగన్ధర్వాణాం పితౄణాంచిరలోకలోకానాం మాజాన

జానాంకర్మ దేవానాంయేకర్మణా దేవానామిన్ద్రస్య బృహస్పతేః ప్రజా
పతేర్బ్రహ్మణః సయశ్చసజ్కా-మిత్యేకప్రంచాశద్యతః కుతశ్చనైత
మేకాదశనవ॥ ... ... *

హరిః ఓం॥ శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

తైత్తిరీయోపనిషత్ - భృగువల్లీ.

అథ ప్రథమోఽనువాకః.

హరిః ఓం॥ సహనావవతు। సహనౌభునక్తు। సహవీర్యంకరవావహై।
తేజస్వినావధీతమస్తుమావిద్విషావహై। ఓంశాన్తిశ్శాన్తిశ్శాన్తిః॥ భృగుర్వై
వారుణిః। వరుణంపితరముపససార। అధీహిభగవోబ్రహ్మేతి। తస్మాఏతత్ప్రో
వాచ। అన్నంప్రాణంచక్షుశ్శ్రోత్రంమనోవాచమితి। తగ్ంహోవాచ। య
తోవాఇమానిభూతానిజాయన్తే। యేనజాతానిజీవన్తి। యత్ప్రయన్త్యభి
సంవిశన్తి। తద్విజిజ్ఞాసస్వ। తద్బ్రహ్మేతి। సతపోతప్యత। సతపస్తప్త్వా॥ .. *

అథద్వితీయోఽనువాకః.

అన్నంబ్రహ్మేతివ్యజానాత్। అన్నాద్ధ్యేవఖల్విమానిభూతానిజాయ
న్తే। అన్నేనజాతానిజీవన్తి। అన్నంప్రయన్త్యభిసంవిశన్తీతి। తద్విజ్ఞాయ। పు
నరేవవరుణంపితరముపససార। అధీహిభగవోబ్రహ్మేతి। తగ్ంహోవాచ।
తపసాబ్రహ్మవిజిజ్ఞాసస్వ। తపోబ్రహ్మేతి। సతపోతప్యత। సతపస్తప్త్వా॥ *

అథతృతీయోఽనువాకః.

ప్రాణోబ్రహ్మేతివ్యజానాత్। ప్రాణాద్ధ్యేవఖల్విమానిభూతాని
జాయన్తే। ప్రాణేనజాతానిజీవన్తి। ప్రాణంప్రయన్త్యభిసంవిశన్తీతి

తద్విజ్ఞాయ । పునరేవ వరుణం పితరముపససార। అధీహి భగవో బ్రహ్మేతి। తగ్ం హోవాచ । తపసా బ్రహ్మ విజిజ్ఞాసస్వ । తపో బ్రహ్మేతి । స తపోఽతప్యత । స తపస్తప్త్వా॥ ... ... *

అథ చతుర్థోఽనువాకః.

మనో బ్రహ్మేతి వ్యజానాత్ । మనసో హ్యేవ ఖల్విమాని భూతాని జాయంతే । మనసా జాతాని జీవంతి । మనః ప్రయంత్యభిసంవిశంతీతి । తద్విజ్ఞాయ । పునరేవ వరుణం పితరముపససార । అధీహి భగవో బ్రహ్మేతి। తగ్ం హోవాచ । తపసా బ్రహ్మ విజిజ్ఞాసస్వ । తపో బ్రహ్మేతి । స తపోఽతప్యత । స తపస్తప్త్వా॥ ... . *

అథ పంచమోఽనువాకః.

విజ్ఞానం బ్రహ్మేతి వ్యజానాత్ । విజ్ఞానాద్ధ్యేవ ఖల్విమాని భూతాని జాయంతే । విజ్ఞానేన జాతాని జీవంతి । విజ్ఞానం ప్రయంత్యభిసంవిశంతీతి । తద్విజ్ఞాయ । పునరేవ వరుణం పితరముపససార । అధీహి భగవో బ్రహ్మేతి । తగ్ం హోవాచ । తపసా బ్రహ్మ విజిజ్ఞాసస్వ । తపో బ్రహ్మేతి। స తపోఽతప్యత । స తపస్తప్త్వా॥ ... ... *

అథ షష్ఠోఽనువాకః.

ఆనందో బ్రహ్మేతి వ్యజానాత్ । ఆనందాద్ధ్యేవ ఖల్విమాని భూతాని జాయంతే । ఆనందేన జాతాని జీవంతి । ఆనందం ప్రయంత్యభిసంవిశంతీతి। సైషా భార్గవీ వారుణీ విద్యా పరమే వ్యోమన్ ప్రతిష్ఠితా । స య ఏవం వేద ప్రతితిష్ఠతి । అన్నవానన్నాదో భవతి । మహాన్ భవతి ప్రజయా పశుభిర్బ్రహ్మవర్చసేన । మహాన్ కీర్త్యా॥ ... ... *

అథ సప్తమోఽనువాకః.

అన్నం న నింద్యాత్। తద్వ్రతం। ప్రాణో వా అన్నం। శరీరమన్నాదం। ప్రాణే శరీరం ప్రతిష్ఠితం। శరీరే ప్రాణః ప్రతిష్ఠితః। తదేతదన్నమన్నే ప్రతిష్ఠితం। స య ఏతదన్నమన్నే ప్రతిష్ఠితం వేద ప్రతితిష్ఠతి అన్నవానన్నాదో భవతి । మహాన్ భవతి ప్రజయా పశుభిర్బ్రహ్మవర్చసేన। మహాన్ కీర్త్యా॥

అథ అష్టమోఽనువాకః.

అన్నం న పరిచక్షీత । తద్వ్రతమ్ । ఆపో వా అన్నమ్ । జ్యోతిరన్నాదమ్ । అప్సు జ్యోతిః ప్రతిష్ఠితమ్ । జ్యోతిష్యాపః ప్రతిష్ఠితాః । తదేతదన్నమన్నే ప్రతిష్ఠితమ్ । స య ఏతదన్నమన్నే ప్రతిష్ఠితం వేద ప్రతితిష్ఠతి। అన్నవానన్నాదో భవతి । మహాన్భవతి ప్రజయా పశుభిర్బ్రహ్మవర్చసేన। మహాన్కీర్త్యా॥ ... ... *

అథ నవమోఽనువాకః.

అన్నం బహు కుర్వీత। తద్వ్రతమ్ । పృథివీ వా అన్నమ్ । ఆకాశోఽన్నాదః । పృథివ్యామాకాశః ప్రతిష్ఠితః । ఆకాశే పృథివీ ప్రతిష్ఠితా । తదేతదన్నమన్నే ప్రతిష్ఠితమ్ । స య ఏతదన్నమన్నే ప్రతిష్ఠితం వేద ప్రతితిష్ఠతి । అన్నవానన్నాదో భవతి । మహాన్భవతి ప్రజయా పశుభిర్బ్రహ్మవర్చసేన। మహాన్కీర్త్యా ॥ ... ... *

అథ దశమోఽనువాకః.

న కంచన వసతౌ ప్రత్యాచక్షీత। తద్వ్రతమ్। తస్మాద్యయా కయా చ విధయా బహ్వన్నం ప్రాప్నుయాత్ । అరాధ్యస్మా అన్నమిత్యాచక్షతే। ఏతద్వై ముఖతోఽన్నꣳ రాద్ధమ్। ముఖతోఽస్మా అన్నꣳ రాధ్యతే । ఏతద్వై మధ్యతోఽన్నꣳ రాద్ధమ్। మధ్యతోఽస్మా అన్నꣳ రాధ్యతే । ఏతద్వా అంతతోఽన్నꣳ రాద్ధమ్। అంతతోఽస్మా అన్నꣳ రాధ్యతే॥ ౧ ॥ య ఏవం వేద। క్షేమ ఇతి వాచి। యోగక్షేమ ఇతి ప్రాణాపానయోః । కర్మేతి హస్తయోః । గతిరితి పాదయోః। విముక్తిరితి పాయౌ । ఇతి మానుషీః సమాజ్ఞాః । అథ దైవీః । తృప్తిరితి వృష్టౌ। బలమితి విద్యుతి ॥ ౨ ॥ యశ ఇతి పశుషు। జ్యోతిరితి నక్షత్రేషు । ప్రజాతిరమృతమానంద ఇత్యుపస్థే । సర్వమిత్యాకాశే । తత్ప్రతిష్ఠేత్యుపాసీత । ప్రతిష్ఠావాన్భవతి । తన్మహ ఇత్యుపాసీత । మహాన్భవతి । తన్మన ఇత్యుపాసీత మానవాన్భవతి ॥ ౩ ॥ తన్నమ ఇత్యుపాసీత । నమ్యంతేఽస్మై కామాః। తద్బ్రహ్మేత్యుపాసీత । బ్రహ్మవాన్భవతి । తద్బ్రహ్మణః పరిమర ఇత్యు

పాసీత । పర్యేణంమ్రియంతే ద్విషంతస్సపత్నాః । పర్యేప్రియా భ్రాతృ
వ్యాః। సయశ్చాయంపురుషే। యశ్చాసావాదిత్యే। సఏకః॥౪॥ సయఏవం
విత్ । అస్మాల్లోకాత్ప్రేత్య । ఏతమన్నమయ మాత్మాన ముపసంక్రమ్య
ఏతంప్రాణమయమాత్మాన ముపసంక్రమ్య । ఏతంమనోమయమాత్మాన
ముపసంక్రమ్య । ఏతంవిజ్ఞానమయ మాత్మానముపసంక్రమ్య । ఏతమానంద
మయమాత్మానముపసంక్రమ్య । ఇమాల్లోకాన్కామాన్నీ కామరూప్యను
సంచరన్ । ఏతత్సామ గాయన్నాస్తే । హా౩వుహా౩వుహా౩వు ॥ ౫ ॥
అహమన్నమహమన్నమహమన్నం । అహమన్నాదోహ మన్నాదోహమ
న్నాదః । అహగ్గ్ శ్లోకకృదహగ్గ్ శ్లోకకృదహగ్గ్ శ్లోకకృత్ । అహమస్మిప్రథ
మజాఋతా౩స్య । పూర్వందేవోభ్యోఅమృతస్యనా౩భా౩ఇ । యోమా
దదాతిసఇదేవమా౩వా౩ః । అహమన్నమన్నమదంతమా౩ద్మి । అహం
విశ్వంభువనమభ్యభవా౩ం। సువర్ణజ్యోతీః। యఏవంవేద। ఇత్యుపనిషత్॥
౬॥ రాధ్యతేవిద్యేతిమానహాన్భవత్యేకోహా౩వుయఏవంవేదైకంచ॥...*

భృగుస్తస్మైయతోవితంతితద్విజిజ్ఞాసస్వతత్త్రియోదశాన్నంప్రాణం
మనోవిజ్ఞానమితివిజ్ఞాయ తం తపసాద్వాదశద్వాదశానంద ఇతి సైషాదశా
న్నంననింద్యాత్ప్రాణశ్శరీరమన్నంనపరిచక్షీతా పోజ్యోతిరన్నంబహుకు
ర్వీతపృథివ్యామాకాశ ఏకాదశైకాదశనకంచనైకషష్టిరేకాన్నవిగ్ శతిరె
కాన్నవిగ్ శతిః। సహనావవతు। సహనౌభునక్తు। సహవీర్యంకరవావహై।
తేజస్వినావధీతమస్తుమావిద్విషావహై ॥ ఓంశాంతిశ్శాంతిశ్శాంతిః॥ ... *

ఓంతత్సత్ హరిఃఓమ్ ॥ శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

ఇతిభృగువల్లీసమాప్తా.

శ్రీ గురుభ్యో నమః.

తైత్తిరీయోపనిషత్ - షష్ఠః ప్రశ్నః - నారాయణమ్.

షష్ఠం ప్రశ్నే ప్రథమోఽనువాకః

అంభస్యపారే భువనస్య మధ్యే నాకస్య పృష్ఠే మహతో మహీయాన్
శుక్రేణ జ్యోతీగ్ంషి సమనుప్రవిష్టః ప్రజాపతిశ్చరతి గర్భే అంతః।
యస్మిన్నిదగ్ం సంచ విచైతి సర్వం యస్మిన్ దేవా అధి విశ్వే నిషేదుః।
తదేవ భూతం తదు భవ్యమా ఇదం తదక్షరే పరమే వ్యోమన్ ।౧। యేనావృతం
ఖంచ దివం మహీం చ యేనాదిత్యస్తపతి తేజసా భ్రాజసా చ। యమంతస్సము
ద్రే కవయో వయంతి యదక్షరే పరమే ప్రజాః। యతః ప్రసూతా జగతః ప్ర
సూతీ తోయేన జీవాన్ వ్యచసర్జ భూమ్యాం। యదోషధీభిః పురుషాన్ పశూగ్ంశ్చ
వివేశ భూతాని చరాచరాణి।౩॥ అతః పరం నాన్యదణీయసగ్ం హి పరాత్ప
రం యన్మహతో మహాంతం। యదేకమవ్యక్తమనంతరూపం విశ్వం పురాణం త
మసః పరస్తాత్॥౪॥ తదేవర్తం తదు సత్యమాహుస్తదేవ బ్రహ్మ పరమం కవీ
నాం। ఇష్టాపూర్తం బహుధా జాతం జాయమానం। విశ్వం బిభర్తి భువనస్య
నాభిః॥౫॥ తదేవాగ్నిస్తద్వాయుస్తత్సూర్యస్తదు చంద్రమాః। తదేవ శుక్ర
మమృతం తద్బ్రహ్మ తదాపస్స ప్రజాపతిః। ౬॥ సర్వే నిమేషా జజ్ఞిరే విద్యుతః
పురుషాదధి। కలా ముహూర్తాః కాష్ఠాశ్చాహోరాత్రాశ్చ సర్వశః। అర్ధ
మాసా మాసా ఋతవస్సంవత్సరశ్చ కల్పతాం।౭। స ఆపః ప్రదుఘే ఉభే ఇమే
అంతరిక్షమథో సువః। నైనమూర్ధ్వం న తిర్యంచం న మధ్యే పరిజగ్రభత్। న త
స్యేశే కశ్చన తస్య నామ మహద్యశః॥౮॥ న సందృశే తిష్ఠతి రూపమస్య న చక్షు
షా పశ్యతి కశ్చనైనం। హృదా మనీషా మనసాభిక్లృప్తో ౯ య ఏనం విదురమృతా
స్తే భవంతి॥౧౦॥ అద్భ్యస్సంభూతో హిరణ్యగర్భ ఇత్యష్టౌ ఏష హి దేవః ప్రది
శోనుసర్వాః పూర్వో హి జాతస్స ఉ గర్భే అంతః। స విజాయమానస్స జనిష్యమా
ణః ప్రత్యఙ్ముఖాస్తిష్ఠతి విశ్వతోముఖః॥౧౧॥ విశ్వతశ్చక్షురుత విశ్వతోముఖో
విశ్వతో హస్త ఉత విశ్వతస్పాత్। సం బాహుభ్యాం నమతి సంపతత్రైర్ద్యావా

పృథివీజనయన్దేవఏకః ॥౧౨॥ వేనస్తత్పశ్యన్విశ్వాభువనానివిద్వాన్ । యత్ర
విశ్వంభవత్యేకనీడం । యస్మిన్నిదంసఞ్చవిచైతిసర్వం । సఓతఃప్రోతశ్చవిభుః
ప్రజాసు ॥౧౩॥ ప్రతద్వోచేఅమృతన్నువిద్వాన్గన్ధర్వోనామనిహితంగుహాసు
త్రీణిపదానిహితంగుహాసుయస్తద్వేదసవితుఃపితాసత్ ॥౧౪॥ సనోబన్ధుర్జ
నితాసవిధాతాధామానివేదభువనానివిశ్వా । యత్రదేవాఅమృతమానశా
నాస్తృతీయేధామన్నభ్యైరయన్త ॥౧౫॥ పరిద్యావాపృథివీయన్తిసద్యఃప
రిలోకాన్పరిదిశఃపరిసువః । ఋతస్యతన్తుంవితతంవిచృత్యతదపశ్యత్తదభ
వత్ప్రజాసు ॥౧౬॥ పరీత్యలోకాన్పరీత్యభూతాని పరీత్యసర్వాః ప్రదిశోదిశ
శ్చ । ప్రజాపతిఃప్రథమజాఋతస్యాత్మనాత్మానమభిసంబభూవ ॥౧౭॥ సదస
స్పతిమద్భుతంప్రియమిన్ద్రస్యకామ్యం । సనింమేధామయాసిషం ॥౧౮॥ ఉద్దీప్యస్వ
స్వజాతవేదోఽపఘ్నన్నిరృతిం మమ । పశూగ్ంశ్చమహ్యమావహజీవనం
చదిశోదిశ ॥౧౯॥ మానోహిగ్ంసీజ్జాతవేదో గామశ్వంపురుషంజగత్ । అబిభ్ర
దగ్నఆగహి శ్రియామాపరిపాతయ ॥ ౨౦ ॥ పురుషస్యవిద్మసహస్రాక్ష
స్యమహాదేవస్యధీమహి । తన్నోరుద్రఃప్రచోదయాత్ ॥ ౨౧ ॥ తత్పురు
షాయవిద్మహేమహాదేవాయధీమహి । తన్నోరుద్రఃప్రచోదయాత్ ॥౨౨॥
తత్పురుషాయవిద్మహేవక్రతుణ్డాయధీమహి । తన్నోదన్తిః ప్రచోద
యాత్ ॥ ౨౩ ॥ తత్పురుషాయవిద్మహేచక్రతుణ్డాయధీమహి । తన్నో
గరుడఃప్రచోదయాత్ ॥ ౨౪ ॥ కాత్యాయనాయవిద్మహేకన్యకుమారిధీమ
హి । తన్నోదుర్గిఃప్రచోదయాత్ ॥ ౨౫ ॥ నారాయణాయవిద్మహేవాసు
దేవాయధీమహి । తన్నోవిష్ణుఃప్రచోదయాత్ ॥ ౨౬ ॥ సహస్రపరమాదే
వీశతమూలాశతాఙ్కురా । సర్వగ్ంహరతుమేపాపందూర్వాదుస్స్వప్ననా
శనీ ॥ ౨౭ ॥ అశ్వక్రాన్తేరథక్రాన్తేవిష్ణుక్రాన్తేవసున్ధరా । శిరసా
ధారితాదేవిరక్షస్వమాంపదేపదే । ఉద్ధృతాసివరాహేణకృష్ణేనశతబా
హునా ॥౨౮॥ భూమిర్ధేనుర్ధరణీలోకధారిణీ । మృత్తికేహనమేపాపంయన్మ
యాదుష్కృతంకృతం । త్వయాహతేనపాపేనగచ్ఛామిపరమాంగతిం । మృత్తి
కేదేహిమేపుష్టింత్వయిసర్వంప్రతిష్ఠితం ॥ ౨౯ ॥ గన్ధద్వారాందురాధర్ష
ఆంనిత్యపుష్టాంకరీషిణీం । ఈశ్వరీగ్ంసర్వభూతానాంతామిహోపహ్వయే

యేత్రి ష్టుం॥ ౩౦ ॥ హిరణ్యశృంగంవరుణంప్రపద్యే తీర్థంమే దేహియాచి
తః। యన్మయాభుక్తమసాధూనాంపాపేభ్యశ్చప్రతిగ్రహః। యన్మేమనసా
వాచాకర్మణావాదుష్కృతంకృతం । తన్నఇంద్రోవరుణోబృహస్పతిస్స
వితాచపునంతుపునఃపునః ॥ ౩౧ ॥ సుమిత్రానఆపఓషధయస్సంతుదుర్మి
త్రాస్తస్మైభూయాసుర్యోఽస్మాన్ద్వేష్టియంచవయంద్విష్మః ॥ ౩౨ ॥ నమో
గ్నయేఽప్సుమతేనమఇంద్రాయ నమోవరుణాయ నమో వారుణ్యై నమో
ద్భ్యః॥ ౩౩॥ యదపాంక్రూరంయదమేధ్యంయదశాంతంతదపగచ్ఛతాత్
అత్యాశనాదతీపానాద్యచ్చఉగ్రాత్ప్రతిగ్రహాత్ । తన్నోవరుణో రాజా పా
ణినాహ్యవమర్శతు॥ ౩౪ ॥సోఽహమపాపోవిరజోనిర్ముక్తోముక్తకిల్బిషః। నాక
స్యపృష్ఠమారుహ్యగచ్ఛేద్బ్రహ్మసలోకతాం॥ ౩౫ ॥ ఇమంమేగంగేయము
నేసరస్వతిశుతుద్రిస్తోమగ్ంసచతాపరుష్ణియా। అసిక్న్యామరుద్వృధేవిత
స్తయార్జీకీయేశృణుహ్యాసుషోమయా॥ ౩౬ ॥ ఋతంచసత్యంచాభీద్ధాత్త
పసోఽధ్యజాయతతతోరాత్రిరజాయత। తతస్సముద్రోఅర్ణవః । సముద్రా
దర్ణవాదధిసంవత్సరోఅజాయత॥ ౩౭ ॥ అహోరాత్రాణివిదధద్విశ్వ
స్యమిషతోవశీ। సూర్యాచంద్రమసౌధాతాయథాపూర్వమకల్పయత్ । ది
వంచపృథివీంచాంతరిక్షమథోసువః ॥ ౩౮ ॥ యత్పృథివ్యాంరజస్స్వమాం
తరిక్షేవిరోదసీ । ఇమాగ్ంస్తదాపో వరుణః పునాత్వఘమర్షణః ॥ ౩౯ ॥
ఏషభూతస్యభవ్యేభువనస్యగోప్తా । ఏషపుణ్యకృతాం లోకానేషమృత్యో
ర్హిరణ్మయం । ద్యావాపృథివ్యోర్హిరణ్మయగ్ంసగ్ంశ్రితంసువః । సన
స్సువస్సగ్ంశిశాధి ॥ ౪౦ ॥ ఆర్ద్రంజ్వలతి జ్యోతిరహమస్మి। జ్యోతిర్జ్వలతి
బ్రహ్మాహమస్మి। యోఽహమస్మి బ్రహ్మాహమస్మి । అహమేవాహం మాంజు
హోమి స్వాహా ॥ ౪౧ ॥ అకార్యకార్యవకీర్ణీ స్తేనో భ్రూణహా గురుత
ల్పగః । వరుణోఽపామఘమర్షణస్తస్మాత్పాపాత్ప్రముచ్యతే॥ ౪౨॥ రజో
భూమిస్త్వమాంరోదయస్వప్రవదంతిధీరాః । పునంతుఋషయఃపునంతు
వసవఃపునాతువరుణః పునాత్వఘమర్షణః ॥ ౪౩ ॥ ఆక్రాన్సముద్రఃప్ర
థమే విధర్మన్ జనయన్ప్రజా భువనస్య రాజా । వృషా పవిత్రే అధిసానో

అవ్యైబృహతోస్సమోవావృధేసువానఇందుః॥ ౪౪॥ జాతవేదసేసునవామసోమమరాతీయతోనిదహాతివేదః। సనఃపర్షదతిదుర్గాణివిశ్వానావేవసింధుందురితాత్యగ్నిః॥ ౪౫॥ తామగ్నివర్ణాంతపసాజ్వలంతీంవైరోచనీంకర్మఫలేషుజుష్టాం।దుర్గాందేవీంశరణమహంప్రపద్యేసుతరసితరసేనమః॥ ౪౬॥ అగ్నేత్వంపారయానవ్యోఅస్మాన్స్వస్తిభిరతిదుర్గాణివిశ్వా। పూశ్చపృథ్వీబహులానఉర్వీభవాతోకాయతనయాయశంయోః ॥ ౪౭ ॥ విశ్వానినోదుర్గహాజాతవేదస్సింధుంననావాదురితాతిపర్షి। అగ్నేఅత్రివన్మనసాగృణానోస్మాకంభూత్వవితాతనూనాం ॥ ౪౮ ॥ పృతనాజితగ్ంసహమానముగ్రమగ్నిగ్ంహువేమపరమాత్సధస్థాత్।సనఃపర్షదతిదుర్గాణివిశ్వాక్షామద్దేవోతిదురితాత్యగ్నిః॥ ౪౯ ॥ ప్రత్నోషికమీడ్యోఅధ్వరేషుసనాచ్చహోతానవ్యశ్చసత్సి।స్వాంచాగ్నేతనువంపిప్రియస్వాస్మభ్యంచసౌభగమాయజస్వ॥ ... *

⟶* అథద్వితీయోఽనువాకః. *⟵

భూరగ్నయేపృథివ్యైస్వాహా। భువోవాయవేంతరిక్షాయస్వాహా।సువరాదిత్యాయదివేస్వాహా।భూర్భువస్సువశ్చంద్రమసేదిగ్భ్యస్స్వాహా।నమోదేవేభ్యస్స్వధాపితృభ్యోభూర్భువస్సువరోం॥ ... ... *

⟶* అథతృతీయోఽనువాకః. *⟵

భూరన్నమగ్నయేపృథివ్యైస్వాహా। భువోన్నంవాయవేంతరిక్షాయస్వాహా। సువరన్నమాదిత్యాయదివేస్వాహా। భూర్భువస్సువరన్నంచంద్రమసేదిగ్భ్యస్స్వాహా। నమోదేవేభ్యస్స్వధాపితృభ్యోభూర్భువస్సువరన్నమోం॥ ... ... *

⟶* అథచతుర్థోఽనువాకః. *⟵

భూరగ్నయేచపృథివ్యైచమహతేచస్వాహా। భువోవాయవేచాంతరిక్షాయచమహతేచస్వాహా। సువరాదిత్యాయచదివేచమహతేచస్వాహా।భూర్భువస్సువశ్చంద్రమసేచనక్షత్రేభ్యశ్చదిగ్భ్యశ్చమహతేచస్వాహా।నమోదేవేభ్యస్స్వధాపితృభ్యోభూర్భువస్సువర్మహరోం॥ ... *

అథపఞ్చమోఽనువాకః.

పాహినోఅగ్న ఏనసేస్వాహా । పాహినోవిశ్వవేదసేస్వాహా। యజ్ఞంపాహివిభావసోస్వాహా। సర్వంపాహిశతక్రతోస్వాహా॥ ... *

అథషష్ఠోఽనువాకః.

యశ్ఛందసామృషభోవిశ్వరూపశ్ఛందోభ్యశ్ఛందాంస్యావివేశ। సతాంశిక్యః ప్రోవాచోపనిషదింద్రోజ్యేష్ఠ ఇంద్రియాయ ఋషిభ్యో నమోదేవేభ్యస్స్వధాపితృభ్యోభూర్భువస్సువరోం॥ ... ... *

అథసప్తమోఽనువాకః.

నమోబ్రహ్మణేధారణంమేఅస్త్వనిరాకరణంధారయితాభూయాసంకర్ణయోశ్శ్రుతంమాచ్యోఢ్వంమమాముష్యఓం॥ ... ... *

అథ అష్టమోఽనువాకః.

ఋతంతపస్సత్యంతపశ్శ్రుతంతపశ్శాన్తంతపోదానంతపోయజ్ఞస్తపోభూర్భువస్సువర్బ్రహ్మైతదుపాస్స్వైతత్తపః॥ ... ... *

అథనవమోఽనువాకః.

యథావృక్షస్యసంపుష్పితస్యదూరాద్గంధోవాత్యేవంపుణ్యస్యకర్మణోదూరాద్గంధోవాతి। యథాసిధారాంకర్తేవహితామవక్రామేత్। యద్యువేయువేహవావిహ్వదిష్యామికర్తంవదిష్యామీత్యేవ మన్నృతాదాత్మానంజుగుప్సేత్॥ ... ... *

అథదశమోనువాకః.

అణోరణీయాన్మహతోమహీయానాత్మాగుహాయాంనిహితోఽస్యజంతోః। తమక్రతుంపశ్యతివీతశోకోధాతుఃప్రసాదాన్మహిమానమీశం॥ ౧ ॥ సప్తప్రాణాఃప్రభవన్తితస్మాత్సప్తార్చిషస్సమిధస్సప్తజిహ్వాః। సప్తఇమేలోకాయేషుచరంతిప్రాణాగుహాశయాన్నిహితాస్సప్తసప్త॥౨॥ అతస్సముద్రాగిరయశ్చసర్వేఽస్మాత్స్యందంతేసింధవస్సర్వరూపాః। అతశ్చవి

శ్చౌషధయోరసాశ్చ యేనైష భూతస్తిష్ఠత్యంతరాత్మా ॥ ౩ ॥ బ్రహ్మా దేవా
నాంపదవీః కవీనామృషిర్విప్రాణాం మహిషో మృగాణాం । శ్యేనో గృధ్రా
ణాం స్వధితిర్వనానాం సోమః పవిత్రమత్యేతి రేభన్ ॥ ౪ ॥ అజామేకాం లో
హితశుక్లకృష్ణాం బహ్వీం ప్రజాం జనయంతీం సరూపాం । అజో హ్యేకో జుష
మాణో ను శేతే జహాత్యేనాం భుక్తభోగామజోఽన్యః ॥ ౫ ॥ హంసః శుచిషద్వ
సురంతరిక్షసద్ధోతా వేదిషదతిథిర్దురోణసత్ । నృషద్వరసదృతసద్వ్యోమ
సదబ్జా గోజా ఋతజా అద్రిజా ఋతం బృహత్ ॥ ౬ ॥ యస్మాజ్జాతా న పరా
నైవ కించనాస య ఆవివేశ భువనాని విశ్వా । ప్రజాపతిః ప్రజయా సం విదాన
స్త్రీణి జ్యోతీంషి సచతే స షోడశీ ॥ ౭ ॥ విధర్తారం హవామహే । వసోః కువి
ద్వనాతి నః । సవితారం నృచక్షసం ॥ ౮ ॥ అద్యా నో దేవ సవితః ప్రజావత్సా
వీస్సౌభగం । పరా దుష్వప్నియం సువ ॥ ౯ ॥ విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని ప
రాసువ । యద్భద్రం తన్మ ఆసువ ॥ ౧౦ ॥ మధు వాతా ఋతాయతే మధుక్షర
న్తి సింధవః । మాధ్వీర్నస్సంత్వోషధీః ॥ ౧౧ ॥ మధు నక్తముతోషసి మధుమ
త్పార్థివగ్ం రజః । మధు ద్యౌరస్తు నః పితా ॥ ౧౨ ॥ మధుమాన్నో వనస్పతిర్మధు
మాగ్ం అస్తు సూర్యః । మాధ్వీర్గావో భవంతు నః ॥ ౧౩ ॥ ఘృతం మిమిక్షే ఘృ
తమస్య యోనిర్ఘృతే శ్రితో ఘృతమువస్య ధామ । అనుష్వధమావహ మాద
యస్వ స్వాహాకృతం వృషభ వక్షి హవ్యం ॥ ౧౪ ॥ సముద్రాదూర్మిర్మధు
మాగ్ం ఉదారదుపాగ్ంశునా సమమృతత్వమానట్ । ఘృతస్య నామ గుహ్యం
యదస్తి జిహ్వా దేవానామమృతస్య నాభిః ॥ ౧౫ ॥ వయం నామ ప్రబ్రవామా
ఘృతేనాస్మిన్ యజ్ఞే ధారయామా నమోభిః । ఉప బ్రహ్మా శృణవచ్ఛస్యమానం చ
తుశ్శృంగోఽవమీద్గౌర ఏతత్ ॥ ౧౬ ॥ చత్వారి శృంగా త్రయో అస్య పాదా ద్వే
శీర్షే సప్త హస్తాసో అస్య । త్రిధా బద్ధో వృషభో రోరవీతి మహో దేవో మ
ర్త్యాగ్ం ఆవివేశ ॥ ౧౭ ॥ త్రిధా హితం పణిభిర్గుహ్యమానం గవి దేవాసో ఘృ
తమన్వవిందన్ । ఇంద్ర ఏకం సూర్య ఏకం జజాన వేనాదేకం స్వధయా నిష్టత
క్షుః ॥ ౧౮ ॥ యో దేవానాం ప్రథమం పురస్తాద్విశ్వాధికో రుద్రో మహర్షిః ।
హిరణ్యగర్భం పశ్యత జాయమానం స నో దేవశ్శుభయా స్మృత్యా సంయునక్తు ॥
౧౯ ॥ యస్మాత్పరం నాపరమస్తి కించిద్యస్మాన్నాణీయో న జ్యాయోఽస్తి కశ్చిత్ ।

వృక్షఇవస్తబ్ధోదివితిష్ఠత్యేకస్తేనేదంపూర్ణంపురుషేణసర్వం॥ ౨౦ ॥ నకర్మ
ణానప్రజయాధనేన త్యాగేనైకే అమృతత్వమానశుః । పరేణనాకంనిహి
తంగుహాయాం । విభ్రాజతేయద్యతయోవిశంతి॥ ౨౧ ॥ వేదాంతవిజ్ఞానసు
నిశ్చితార్థాస్సన్యాసయోగాద్యతయశ్శుద్ధసత్త్వాః। తేబ్రహ్మలోకేతుపరాం
తకాలేపరామృతాత్పరిముచ్యన్తిసర్వే॥ ౨౨॥ దహ్రంవిపాప్మంపరవేశ్మభూ
తంయత్పుండరీకంపురమధ్యసంస్థం । తత్రాపిదహ్రంగగనంవిశోకస్తస్మిన్
యదంతస్తదుపాసితవ్యం॥ ౨౩ ॥ యోవేదాదౌస్వరఃప్రోక్తో వేదాంతేచ
ప్రతిష్ఠితః । తస్యప్రకృతిలీనస్యయఃపరస్సమహేశ్వరః॥ ... ౨౪

అథఏకాదశోనువాకః

సహస్రశీర్షందేవంవిశ్వాక్షంవిశ్వశంభువం । విశ్వంనారాయణం
దేవమక్షరంపరమంప్రభుం । విశ్వతఃపరమాన్నిత్యంవిశ్వంనారాయణగ్ంహ
రిం । విశ్వమేవేదంపురుషస్తద్విశ్వముపజీవతి । పతింవిశ్వస్యాత్మేశ్వరగ్ంశా
శ్వతగ్ంశివమచ్యుతం । నారాయణంమహాజ్ఞేయంవిశ్వాత్మానంపరాయణం
నారాయణపరంబ్రహ్మతత్త్వంనారాయణఃపరః । నారాయణపరోజ్యోతి
రాత్మానారాయణఃపరః । యచ్చకించిజ్జగత్సర్వం దృశ్యతేశ్రూయతేపివా।
అంతర్బహిశ్చతత్సర్వం వ్యాప్య నారాయణస్స్థితః । అనంతమవ్యయం కవిం
సముద్రేంతం విశ్వ శంభువం । పద్మకోశప్రతీకాశగ్ం హృదయంచాప్యధో
ముఖం । అధోనిష్ట్యావితస్త్యాంతు నాభ్యాముపరితిష్ఠతి । హృదయంతద్వి
జానీయాద్విశ్వస్యాయతనంమహత్। సంతతంసిరాభిస్తులంబత్యాకోశసన్ని
భం। తస్యాన్తేసుషిరంసూక్ష్మంతస్మిన్సర్వంప్రతిష్ఠితం। తస్యమధ్యేమహా
నగ్నిర్విశ్వార్చిర్విశ్వతోముఖః । సోగ్రభుగ్విభజంతిష్ఠన్నాహారమజరఃక
విః। సంతాపయతిస్వందేహమాపాదతలమస్తకం। తస్యమధ్యేవహ్నిశిఖా
అణీయోర్ధ్వావ్యవస్థితః నీలతోయదమధ్యస్థావిద్యుల్లేఖేవభాస్వరా।నీవా
రశూకవత్తన్వీపీతాభాస్వత్యణూపమా । తస్యాశ్శిఖాయామధ్యేపరమా
త్మావ్యవస్థితః। సబ్రహ్మసశివస్సేంద్రస్సోక్షరఃపరమస్స్వరాట్॥ ... *

అథద్వాదశోఽనువాకః.

ఋతంసత్యంపరంబ్రహ్మపురుషంకృష్ణపింగళం। ఊర్ధ్వరేతంవిరూ
పాక్షంవిశ్వరూపాయవైనమః॥ ... ... *

అథత్రయోదశోఽనువాకః.

ఆదిత్యోవాఏషఏతన్మండలంతపతితత్ర తాఋచస్తదృచాం మండలం
సఋచాం లోకోఽథయ ఏషఏతస్మిన్మండలేఽర్చిర్దీప్యతే తానిసామానితత్సా
మ్నాంమండలంససామ్నాం లోకోఽథయ ఏష ఏతస్మిన్మండలేఽర్చిషిపురుష
స్తానియజూంషి సయజుషాంమండలం సయజుషాం లోకస్సైషాత్రయ్యేవ
విద్యాతపతియఏషోఽంతరాదిత్యేహిరణ్మయఃపురుషః॥ ... ... *

అథచతుర్దశోఽనువాకః

ఆదిత్యోవై తేజఓజోబలంయశశ్చక్షుశ్శ్రోత్రమాత్మామనోమన్యుర్మ
నుర్మృత్యుస్సత్యోమిత్రోవాయురాకాశఃప్రాణోలోకపాలఃకఃకింకంతత్స
త్యమన్నమాయురమృతోజీవోవిశ్వఃకతమస్స్వయంభుఃప్రజాపతిస్సంవత్స
రఇతిసంవత్సరోఽసావాదిత్యోయఏషపురుషఏషభూతానామధిపతిర్బ్రహ్మ
ణస్సాయుజ్యంసలోకతామాప్నోత్యేతాసామేవదేవతానాం సాయుజ్యం
సార్ష్టితాంసమానలోకతామాప్నోతియఏవంవేదేత్యుపనిషత్॥ ... *

అథపంచదశోఽనువాకః.

ఘృణిస్సూర్య ఆదిత్యోమర్చయంతితపస్సత్యంమధుక్షరంతి। తద్బ్ర
హ్మతదాపఆపోజ్యోతీరసోఽమృతంబ్రహ్మభూర్భువస్సువరోం॥ ... *

అథషోడశోఽనువాకః.

సర్వోవై రుద్రస్తస్మైరుద్రాయనమోఅస్తు। పురుషోవైరుద్రస్సన్మ
హోనమోనమః। విశ్వంభూతంభువనంచిత్రంబహుధాజాతంజాయమా
నంచయత్। సర్వోహ్యేషరుద్రస్తస్మైరుద్రాయనమోఅస్తు॥ ... *

—* అథసప్తదశోనువాకః. *—

కద్రుద్రాయప్రచేతసే మీఢుష్టమాయతవ్యసే। వోచేమశంతమం హృదే। సర్వోహ్యేషరుద్రస్తస్మై రుద్రాయనమో అస్తు॥ ... *

—* అథఅష్టాదశోనువాకః. *—

నమోహిరణ్యబాహవే హిరణ్యపతయేంబికాపతయ ఉమాపతయే నమోనమః॥ ... ... *

—* అథఏకోనవింశోనువాకః *—

యస్యవైకఙ్కత్యగ్నిహోత్రహవణీ భవతిప్రతిష్ఠితాప్రత్యేవాస్యాహుతయస్తిష్ఠంత్యథోప్రతిష్ఠిత్యై॥ ... ... *

—* అథవింశోనువాకః. *—

కృణుష్వపాజ ఇతిపంచ॥ ... ... *

—* అథ ఏకవింశోనువాకః. *—

అదితిర్దేవాగంధర్వామనుష్యాః పితరో సురాస్తేషాం సర్వభూతానాంమాతా మేదినీమహతీమహీ సావిత్రీగాయత్రీ జగత్యుర్వీపృథ్వీబహులా విశ్వాభూతాకతమాకాయాసాసత్యేత్యమృతేతివసిష్ఠః॥ ... *

—* అథ ద్వావింశోనువాకః *—

ఆపోవా ఇదంసర్వం విశ్వాభూతాన్యాపః ప్రాణావా ఆపః పశవ ఆపోమృతమాపోన్న మాపస్సమ్రాడాపోవిరాడాపస్స్వరాడాపశ్ఛందాగ్ స్యాపోజ్యోతీగ్ ష్యాపస్సత్య మాప స్సర్వా దేవతా ఆపో భూర్భువస్సువరాప ఓం॥ ... ... *

—* అథ త్రయోవింశోనువాకః. *—

ఆపఃపునన్తుపృథివీంపృథివీపూతాపునాతుమాం। పునన్తుబ్రహ్మణస్పతిఃబ్రహ్మపూతాపునాతుమాం। యదుచ్ఛిష్టమభోజ్యంయద్వాదుశ్చరితం మమసర్వంపునన్తుమామాపోఽసతాంచప్రతిగ్రహంస్వాహా॥ ... *

—* అథ చతుర్వింశానువాకః. *—

అగ్నిశ్చమామనుశ్చమన్యుపత యశ్చమన్యుకృతేభ్యః। పాపేభ్యోరక్షంతాం। యదహ్నాపాపమకార్షంమనసావాచాహస్తాభ్యాం। పద్భ్యాముదరేణ శిశ్నా । అహస్తదవలుంపతు। యత్కించదురితంమయి । ఇదమహంమామమృతయోనౌ । సత్యేజ్యోతిషి జుహోమి స్వాహా॥ ... ... *

—* అథ పంచవింశానువాకః. *—

సూర్యశ్చమామన్యుశ్చమన్యుపతయశ్చమన్యుకృతేభ్యః । పాపేభ్యోరక్షంతాం యద్రాత్రియాపాపమకార్షం । మనసా వాచా హస్తాభ్యాంపద్భ్యాముదరేణశిశ్నా రాత్రిస్తదవలుంపతు యత్కించదురితంమయిఇదమహంమామమృతయోనౌ । సూర్యేజ్యోతిషిజుహోమిస్వాహా॥ ... *

—* అథ షడ్వింశానువాకః. *—

ఆయాతు వరదా దేవీ । అక్షరంబ్రహ్మసమ్మితం । గాయత్రీం ఛందసాంమాతేదంబ్రహ్మజుషస్వనః । ఓజోసిసహోసిబలమసిభ్రాజోసి దేవానాంధామనామాసి । విశ్వమసివిశ్వాయుస్సర్వమసి సర్వాయురభిభూరోం గాయత్రీమావాహయామి॥ ... ... *

—* అథ సప్తవింశానువాకః. *—

ఓంభూః । ఓంభువః । ఓంసువః । ఓంమహః । ఓంజనః । ఓంతపః। ఓంసత్యం । ఓంతత్సవితుర్వరేణియం । భర్గోదేవస్యధీమహి । ధియోయోనఃప్రచోదయాత్॥ ... ... *

—* అథ అష్టవింశానువాకః. *—

ఓమాపోజ్యోతీరసోమృతంబ్రహ్మభూర్భువస్సువరోం॥ ... *

—* అథ ఏకోనత్రింశానువాకః. *—

ఓంభూర్భువస్సువర్మహర్జనస్తపస్సత్యంతత్బ్రహ్మతదాపఆపోజ్యోతీరసోమృతంబ్రహ్మభూర్భువస్సువరోం । ఓంతద్బ్రహ్మ । ఓంతద్వాయుః। ఓంతదాత్మా। ఓంతత్సర్వం। ఓంతత్పురోర్నమః॥ ... .. *

—* అథ త్రింశోఽనువాకః. *—

ఉత్తమేశిఖరేదేవీ భూమ్యాంపర్వత మూర్ధని । బ్రాహ్మణేభ్యోఽభ్యనుజ్ఞానంగచ్ఛదేవియథాసుఖం॥ ... ... *

—* అథ ఏకత్రింశానువాకః. *—

ఓమంతశ్చరతిభూతేషుగుహాయాంవిశ్వమూర్తిషు త్వం : జ్ఞస్త్వం విష్ణుస్త్వంవషట్కారస్త్వంరుద్రస్త్వంబ్రహ్మాత్వంప్రజాపతిః॥ .. *

—* అథద్వాత్రింశోఽనువాకః. *—

అమృతోపస్తరణమసి। ప్రాణేనివిష్టోఽమృతంజుహోమిప్రాణాయస్వాహాఅపానేనివిష్టోఽమృతంజుహోమి । అపానాయస్వాహా । వ్యానేనివిష్టోఽమృతంజుహోమివ్యానాయస్వాహా । ఉదానేనివిష్టోఽమృతంజుహోమి। ఉదానాయస్వాహా। సమానేనివిష్టోఽమృతంజుహోమి। సమానాయస్వాహా బ్రహ్మణిమఆత్మాఽమృతత్వాయ॥ ... ... *

—* అథత్రయస్త్రింశోఽనువాకః. *—

ప్రాణేనివిష్టోఽమృతంజుహోమిశివోమావిశాప్రదాహాయ ప్రాణాయస్వాహా । అపానేనివిష్టోఽమృతంజుహోమి శివోమావిశాప్రదాహాయాపానాయస్వాహా । వ్యానేనివిష్టోఽమృతంజుహోమిశివోమావిశాప్రదాహాయవ్యానాయస్వాహా । ఉదానేనివిష్టోఽమృతంజుహోమి శివోమా విశాప్రదాహాయ । ఉదానాయస్వాహా । సమానేనివిష్టోఽమృతంజుహోమిశివోమావిశాప్రదాహాయ సమానాయస్వాహా । బ్రహ్మణిమ ఆత్మాఽమృతత్వాయ । అమృతాపిధానమసి॥ ... ... *

—* అథ చతుస్త్రింశోఽనువాకః. *—

శ్రద్ధాయాంప్రాణేని విశ్యాఽమృతం హుతం ప్రాణమన్నేనాప్యాయస్వ । అపానేనివిశ్యాఽమృతంహుతంఅపానమన్నేనాప్యాయస్వ । వ్యానేనివిశ్యాఽమృతం హుతంవ్యానమన్నే నాప్యాయస్వ । ఉదానేనివిశ్యాఽమృతం హుతముదానమన్నేనాప్యాయస్వ । సమానేనివిశ్యాఽమృతంహుతంసమానమన్నేనాప్యాయస్వ । బ్రహ్మణిమ ఆత్మాఽమృతత్వాయ॥ ... *

అథ పఞ్చత్రింశోనువాకః.

ప్రాణానాం గ్రంథిరసి రుద్రో మా విశాంతకస్తేనాన్నే నాప్యాయస్వ॥ ... ... *

అథషట్త్రింశోనువాకః.

అఙ్గుష్ఠమాత్రః పురుషోఙ్గుష్ఠంచ సమాశ్రితః ; ఈశస్సర్వస్య జగతః ప్రభుః ప్రీణాతివిశ్వభుక్॥ ... . *

అథసప్తత్రింశోనువాకః.

మేధాదేవీజుషమాణాన ఆగాద్విశ్వాచీభద్రా సుమనస్యమానా। త్వయాజుష్టాజుషమాణాదురుక్తాన్బృహద్వదేమవిదథేసువీరాః। త్వయాజుష్టఋషిర్భవతిదేవిత్వయాబ్రహ్మాగతశ్రీరుతత్వయా। త్వయాజుష్టశ్చిత్రం విందతేవసుసానోజుషస్వద్రవిణేనమేధే॥ ... ... *

అథ అష్టత్రింశోనువాకః.

మేధాంమ ఇంద్రోదదాతుమేధాందేవీసరస్వతీమేధాంమే అశ్వినాదేవావాధత్తాం పుష్కరస్రజౌ। అప్సరాసుయామేధా గంధర్వేషుచయన్మనః। దైవీమేధామనుష్యజాసామాంమేధాసురభిర్జుషతాం॥ ... *

అథ ఏకోనచత్వారింశోనువాకః.

సద్యోజాతం ప్రపద్యామిసద్యోజాతాయవై నమః॥ ... *

అథచత్వారింశోనువాకః.

భవేభవేనాతిభవేభజస్వమాంభవోద్భవాయనమః॥ ... *

అథ ఏకచత్వారింశోనువాకః.

వామదేవాయనమోజ్యేష్ఠాయనమోరుద్రాయనమః। కాలాయనమః కలవికరణాయనమోబలవికరణాయనమోబల ప్రమథనాయనమస్సర్వభూతదమనాయనమోమనోన్మనాయనమః॥ ... ... *

అథద్విచత్వారింశోనువాకః.

అఘోరేభ్యోథఘోరేభ్యోఘోరఘోరతరేభ్యస్సర్వతస్సర్వశర్వేభ్యోనమస్తే అస్తురుద్రరూపేభ్యః॥ ... ... *

అథత్రిచత్వారింశోనువాకః.

తత్పురుషాయ విద్మహేమహాదేవాయధీమహితన్నోరుద్రః ప్రచోదయాత్॥ ... ... *

అథ చతుశ్చత్వారింశోనువాకః.

ఈశానస్సర్వవిద్యానామీశ్వర స్సర్వభూతానాం బ్రహ్మాధిపతిర్బ్రహ్మణోధిపతిర్బ్రహ్మాశివోమే అస్తుసదాశివోం॥ ... ... *

అథపఞ్చచత్వారింశోనువాకః.

బ్రహ్మమేతుమాం। మధుమేతుమాం। బ్రహ్మమేవ మధుమేతుమాం యాస్తేసోమప్రజావత్సోభిసోఅహం। దుస్స్వప్నహందురుష్వహ। యాస్తే సోమప్రాణాం స్తాఞ్జుహోమి। త్రిసుపర్ణమయాచితం బ్రాహ్మణాయదద్యాత్ బ్రహ్మహత్యాంవాఏతేఘ్నంతి। యేబ్రాహ్మణాస్త్రిసుపర్ణంపఠంతి। తేసోమంప్రాప్నువంతి। ఆసహస్రాత్పఙ్క్తింపునన్తి ఓమ్॥ ... *

అథషట్చత్వారింశోనువాకః.

బ్రహ్మమేధయామధుమేధయా। బ్రహ్మమేవమధుమేధయా। బ్రహ్మమేధవా। మధుమేధవా। బ్రహ్మమేవమధుమేధవా॥ ... ... *

అథ సప్తచత్వారింశోనువాకః.

బ్రహ్మదేవానాంపదవీః కవీనామృషిర్విప్రాణాం మహిషోమృగాణాం। శ్యేనోగృధ్రాణాం స్వధితిర్వనానాంసోమః పవిత్రమత్యేతిరేభన్। హంసశ్శుచిషద్వసురంతరిక్షసద్ధోతావేదిషదతిథిర్దురోణసత్। నృషద్వరసదృతసద్వ్యోమసదబ్జాగోజాఋతజాఅద్రిజాఋతంబృహత్। యఇమం త్రిసుపర్ణమయాచితంబ్రాహ్మణాయదద్యాత్। వీరహత్యాంవాఏతేఘ్నన్తి

యేబ్రాహ్మణాస్త్రిసువర్ణంపఠన్తి । తేసోమంప్రాప్నువన్తి । ఆసహస్రాత్పఙ్క్తింపునన్తి ఓం॥ ... ... *

అథ అష్టచత్వారింశోనువాకః.

ప్రాణాపానవ్యానోదానసమానా మేశుధ్యన్తాంజ్యోతిరహంవిరజా విపాప్మాభూయాసగ్ స్వాహా । వాఙ్మనశ్చక్షుశ్శ్రోత్రజిహ్వాఘ్రాణరేతో బుద్ధ్యాకూతిసఙ్కల్పా మేశుధ్యన్తాం జ్యోతిరహం విరజావిపాప్మాభూయాసగ్ స్వాహా । శిరఃపాణిపాదపార్శ్వపృష్ఠోదరజంఘశిశ్నోపస్థపాయవో మేశుధ్యన్తాంజ్యోతిరహంవిరజావిపాప్మాభూయాసగ్ స్వాహా । త్వక్చర్మమాంసరుధిరమేదోస్థిమజ్జామేశుధ్యన్తాం జ్యోతిరహంవిరజావిపాప్మాభూయాసగ్ స్వాహా । శబ్దస్పర్శరూపరసగన్ధామేశుధ్యన్తాంజ్యోతిరహంవిరజా విపాప్మాభూయాసగ్ స్వాహా। పృథివ్యప్తేజోవాయ్వాకాశామేశుధ్యన్తాం జ్యోతిరహంవిరజావిపాప్మాభూయాసగ్ స్వాహా। అన్నమయప్రాణమయ మనోమయ విజ్ఞానమయానందమయా మే శుధ్యన్తాం జ్యోతిరహం విరజా విపాప్మాభూయాసగ్ స్వాహా। వివిట్టిస్వాహా। ఘృషోత్కాయస్వాహా। ఉత్తిష్ఠపురుషాహరిలోహితపింగళాక్షీదేహి దేహిదదాపయితామేశుధ్యన్తాంజ్యోతిరహంవిరజావిపాప్మాభూయాసగ్ స్వాహా। ఓంస్వాహా॥ *

అథ ఏకోనపంచాశోనువాకః.

సత్యంపరంపరంసత్యంసత్యేనన సువర్గాల్లోకాచ్చ్యవన్తేకదాచన సతాంహిసత్యంతస్మాత్సత్యేరమన్తే। తపఇతితపోనానశనాత్పరంయద్ధిపరం తపస్తద్దుర్ధర్షంతద్దురాధర్షంతస్మాత్తపసిరమన్తే । దమఇతినియతంబ్రహ్మచారిణస్తస్మాద్దమేరమన్తే । శమఇత్యరణ్యేమునయస్తస్మాచ్ఛమేరమన్తే।దానమితిసర్వాణి భూతాని ప్రశంసన్తిదానాన్నాతిదుష్కరంతస్మాద్దానేరమన్తే । ధర్మఇతిధర్మేణసర్వమిదంపరిగృహీతంధర్మాన్నాతిదుశ్చరంతస్మాద్ధర్మేరమన్తే । ప్రజనఇతిభూయాంసస్తస్మాద్భూయిష్ఠాః ప్రజాయన్తే। తస్మాద్భూయిష్ఠాఃప్రజననేరమన్తే। అగ్నయఇత్యాహతస్మాదగ్నయ ఆధాతవ్యా అగ్నిహోత్రమిత్యాహతస్మాదగ్నిహోత్రేరమన్తే। యజ్ఞ ఇతి

యజ్ఞోహిదేవానాంయజ్ఞేనహిదేవాదివంగతా స్తస్మాద్యజ్ఞేరమంతే। మాన
సమితివిద్వాంస స్తస్మాద్విద్వాంస ఏవమానసేరమంతే। న్యాసఇతిబ్రహ్మాహి
పరఃపరోహి బ్రహ్మాతానివా ఏతాన్యవరాణితపాంసిన్యాస ఏవాత్యరేచ
యద్య ఏవంవేదేత్యుపనిషత్॥ ... ... ✻

అథ పంచాశోనువాకః.

ప్రాజాపత్యోహారుణి స్సుపర్ణేయః ప్రజాపతిం పితరముపససార
కింభగవంతఃపరమంవదంతీతి । తస్మైప్రోవాచ । సత్యేనవాయురావాతిస
త్యేనాదిత్యోరోచతేదివిసత్యంవాచః ప్రతిష్ఠాసత్యేసర్వంప్రతిష్ఠితంతస్మా
త్సత్యంపరమంవదంతి । తపసాదేవాదేవతామగ్ర ఆయన్ తపసర్షయస్సు
వరన్వవిందన్ తపసా సపత్నాన్ప్రణుదామారాతీం స్తపసి సర్వంప్రతిష్ఠి
తంతస్మాత్తపః పరమంవదంతి దమేనదాన్తాః కిల్బిష మవధూన్వంతి దమేన
బ్రహ్మచారిణస్సువరగచ్ఛన్ దమోభూతానాం దురాధర్షందమే సర్వం
ప్రతిష్ఠితంతస్మాద్దమఃపరమంవదంతి। శమేనశాంతాశ్శివమాచరంతి శమేన
నాకంమునయోన్వవిన్దన్ శమోభూతానాం దురాధర్షంశమేసర్వంప్రతిష్ఠి
తంతస్మాచ్ఛమఃపరమంవదంతి । దానంయజ్ఞానాంవరూథందక్షిణాలోకే
దాతారంసర్వభూతాన్యుపజీవంతి దానేనారాతీరపానుదంతదానే నద్వి
షంతోమిత్రాభవంతిదానేసర్వంప్రతిష్ఠితంతస్మాద్దానం పరమం వదంతి।
ధర్మోవిశ్వస్యజగతఃప్రతిష్ఠాలోకేధర్మిష్ఠంప్రజాఉపసర్పంతిధర్మేణపాపమ
పనుదతి ధర్మేసర్వం ప్రతిష్ఠితంతస్మాద్ధర్మం పరమంవదంతి ప్రజననంవై
ప్రతిష్ఠాసాధుప్రజాయాస్తంతుంతన్వానః పితృణామనృణోభవతి । తదేవ
తస్యానృణం। తస్మాత్ప్రజననంపరమంవదన్తి। అగ్నయోవైత్రయీవిద్యా
దేవయానః పంథాగార్హపత్యఋక్పృథివీరథన్తరమన్వాహార్యపచనోయ
జురంతరిక్షంవామదేవ్యమాహవనీయస్సామ సువర్గోలోకోబృహత్తస్మాద
గ్నీన్పరమంవదన్తి అగ్నిహోత్రంసాయంప్రాతర్గృహాణాంనిష్కృతిస్స్వి
ష్టంసుహుతం యజ్ఞక్రతూనాంప్రాయణంసువర్గస్యలోకస్య జ్యోతిస్తస్మా
దగ్నిహోత్రం పరమంవదన్తి । యజ్ఞ ఇతియజ్ఞోహి దేవానాం యజ్ఞేన హి

దేవాది వంగతా యజ్ఞేనా సురాన పానుదన్తయజ్ఞేనద్విషన్తోమిత్రాభవన్తి యజ్ఞేసర్వం ప్రతిష్ఠితంతస్మాద్యజ్ఞం పరమంవదన్తి మానసం వైప్రాజాపత్యంపవిత్రం మానసేన మనసా సాధుపశ్యతి మానసా ఋషయః ప్రజా అసృజన్తమానసేసర్వం ప్రతిష్ఠితం తస్మాన్మానసంపరమంవదన్తి । న్యాస ఇత్యాహుర్మనీషిణో బ్రహ్మాణం బ్రహ్మా విశ్వః కతమస్స్వయంభుః ప్రజాపతిస్సంవత్సర ఇతిసంవత్సరోసావాదిత్యోయఏష ఆదిత్యేపురుషస్స పరమేష్ఠీ బ్రహ్మాత్మాయాభి రాదిత్యస్తపతిరశ్మిభిస్తాభిః పర్జన్యోవర్షతి పర్జన్యేనౌషధివనస్పతయః ప్రజాయన్త ఓషధివనస్పతిభిరన్నం భవత్యన్నేన ప్రాణాః ప్రాణైర్బలం బలేనతపస్తపసా శ్రద్ధాశ్రద్ధయా మేధామేధయా మనీషా మనీషయామనోమనసా శాంతిశ్శాన్త్యాచిత్తంచిత్తేన స్మృతింస్మృత్యాస్మారంస్మారేణ విజ్ఞానంవిజ్ఞానే నాత్మానం వేదయతితస్మాదన్నం దదన్సర్వాణ్యేతాని దదాత్యన్నాత్ప్రాణాభవన్తి భూతానాం ప్రాణైర్మనోమనసశ్చవిజ్ఞానం విజ్ఞానాదానందో బ్రహ్మయోనిస్సవాఏషపురుషఃపంచధాపంచాత్మాయేనసర్వమిదంప్రోతం పృథివీంచాంతరిక్షంచద్యౌశ్చదిశశ్చావాన్తరదిశాశ్చసవైసర్వమిదంజగత్ సచభూతంసచభవ్యం। జిజ్ఞాసక్లృప్తఋతజారయిష్ఠా శ్రద్ధాసత్యోమహస్వాన్ । తపసోవరిష్ఠాజ్ఞాత్వాతమేవంమనసాహృదాచ । భూయోనమృత్యుముప యాహివిద్వాన్ । తస్మాన్న్యాసమేషాం తపసామతిరిక్తమాహుః॥ ... ... *

⸺*అథ ఏకపంచాశోనువాకః.*⸺

వసురణ్యోవిభూరసి ప్రాణేత్వమసి సంధాతా బ్రహ్మన్ త్వమసివిశ్వసృక్ । తేజోదాస్త్వమస్యగ్నేర్వర్చోదాస్త్వమసి సూర్యస్యద్యుమ్నోదాస్త్వమసిచన్ద్రమసఉపయామగృహీతోసి।బ్రహ్మణేత్వామహసఓమిత్యాత్మానంయుంజీతైతద్వైమహోపనిషదందేవానాంగుహ్యంయఏవంవేదబ్రహ్మణోమహిమానమాప్నోతితస్మాద్బ్రహ్మణోమహిమానమిత్యుపనిషత్॥

అథ ద్విపంచాశోనువాకః.

తస్యైవంవిదుషో యజ్ఞస్యాత్మా యజమానః శ్రద్ధాపత్నీ శరీరమిధ్మ
మురో వేదిర్లోమాని బర్హి ర్వేదశ్శిఖా హృదయం యూపః కామ ఆజ్యంమ
న్యుః పశు స్తపోగ్నిః శమయితా దక్షిణా। వాగ్ఘోతా ప్రాణ ఉద్గాతా చక్షుర
ధ్వర్యుర్మనో బ్రహ్మశ్రోత్రమగ్నీ న్యావద్ధ్రియతే సా దీక్షా యదశ్నాతియ
త్పిబతి తదస్య సోమపానం యద్రమతే తదుపసదః యత్సంచ త్యుపవిశత్యుత్తి
ష్ఠతే చ స ప్రవర్గ్యః యన్ముఖం। తదాహవనీయః యదస్య విజ్ఞానం తజ్జుహోతి
యత్సాయం ప్రాతరత్తి తత్సమిధో యత్సాయం ప్రాతర్మధ్యందినంచ తా
నిసవనాని యే అహోరాత్రే తే దర్శపూర్ణమాసౌ యే అర్ధమాసాశ్చమా
సాశ్చ తే చాతుర్మాస్యాని యె ఋతవస్తే పశుబంధా యే సంవత్సరాశ్చ పరి
వత్సరాశ్చ తే హర్గణాః సర్వవేద సం వా ఏతత్సత్రం యన్మరణం తదవభృథ
ఏతద్వై జరామర్యమగ్నిహోత్రం య ఏవం విద్వాను దగయనే ప్రమీయతే।
దేవానామేవ మహిమానం గత్వాదిత్యస్య సాయుజ్యం గచ్ఛత్యథ యో దక్షిణే
ప్రమీయతే పితృణామేవ మహిమానం గత్వా చంద్రమసస్సాయుజ్యం గచ్ఛ
త్యేతౌ వై సూర్యాచంద్రమసోర్మహిమానౌ బ్రాహ్మణో విద్వానభిజయ
తి తస్మాద్బ్రహ్మణో మహిమానమాప్నోతి తస్మాద్బ్రహ్మణో మహిమాన
మిత్యుపనిషత్॥ ... ... *

షష్ఠ ప్రశ్నః సమాప్తః.

హరిః ఓం॥ శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

తైత్తిరీయోపనిషత్-పురుషసూక్తమ్.

హరిః ఓం ॥ తచ్ఛంయోరావృణీమహే। గాతుంయజ్ఞాయ। గాతుం యజ్ఞపతయే। దైవీస్స్వస్తిరస్తునః స్వస్తిర్మానుషేభ్యః। ఊర్ధ్వంజిగాతుభేషజం। శంనోఅస్తుద్విపదే। శంచతుష్పదే। ఓంశాన్తిశ్శాన్తిశ్శాన్తిః॥ ... *

సహస్రశీర్షాపురుషః। సహస్రాక్షస్సహస్రపాత్। సభూమింవిశ్వతోవృత్వా। అత్యతిష్ఠద్దశాంగులం ॥ ౧ ॥ పురుషఏవేదగ్ంసర్వం। యద్భూతంయచ్చభవ్యం। ఉతామృతత్వస్యేశానః। యదన్నేనాతిరోహతి ॥ ౨ ॥ ఏతావానస్యమహిమా। అతోజ్యాయాగ్ంశ్చపూరుషః। పాదోస్యవిశ్వాభూతాని। త్రిపాదస్యామృతందివి ॥ ౩ ॥ త్రిపాదూర్ధ్వఉదైత్పురుషః। పాదోస్యేహాభవాత్పునః। తతోవిష్వఙ్వ్యక్రామత్। సాశనానశనేఅభి॥ ౪ ॥ తస్మాద్విరాడజాయత। విరాజోఅధిపూరుషః। సజాతోఅత్యరిచ్యత। పశ్చాద్భూమిమథోపురః ॥ ౫ ॥ యత్పురుషేణహవిషా। దేవాయజ్ఞమతన్వత। వసన్తోస్యాసీదాజ్యం। గ్రీష్మఇధ్మశ్శరద్ధవిః॥ ౬ ॥ సప్తాస్యాసన్పరిధయః। త్రిస్సప్తసమిధఃకృతాః। దేవాయద్యజ్ఞంతన్వానాః। అబధ్నన్పురుషంపశుమ్ ॥ ౭ ॥ తంయజ్ఞంబర్హిషిప్రౌక్షన్। పురుషంజాతమగ్రతః। తేనదేవా అయజన్త। సాధ్యాఋషయశ్చయే॥ ౮ ॥ తస్మాద్యజ్ఞాత్సర్వహుతః। సంభృతంపృషదాజ్యం। పశూగ్ంస్తాగ్ంశ్చక్రేవాయవ్యాన్। ఆరణ్యాన్గ్రామ్యాశ్చయే ॥ ౯ ॥ తస్మాద్యజ్ఞాత్సర్వహుతః। ఋచస్సామానిజజ్ఞిరే। ఛందాగ్ంసిజజ్ఞిరేతస్మాత్। యజుస్తస్మాదజాయత ॥ ౧౦ ॥ తస్మాదశ్వాఅజాయన్త। యేకేచోభయాదతః। గావోహజజ్ఞిరేతస్మాత్। తస్మాజ్జాతాఅజావయః॥ ౧౧ ॥ యత్పురుషంవ్యదధుః। కతిధావ్యకల్పయన్। ముఖంకిమస్య కౌ బాహూ। కావూరూపాదావుచ్యేతే॥ ౧౨ ॥ బ్రాహ్మణోస్యముఖమాసీత్। బాహూరాజన్యఃకృతః। ఊరూతదస్యయద్వైశ్యః। పద్భ్యాగ్ంశూద్రో

అజాయత ॥ ౧౩ ॥ చంద్రమామనసోజాతః। చక్షోస్సూర్యోఅజాయత।
ముఖాదింద్రశ్చాగ్నిశ్చ । ప్రాణాద్వాయురజాయత ॥ ౧౪ ॥ నాభ్యాఆసీ
దంతరిక్షం । శీర్ష్ణోద్యౌస్సమవర్తత । పద్భ్యాంభూమిర్దిశశ్శ్రోత్రాత్
తథాలోకాగ్ం అకల్పయన్ ॥ ౧౫ ॥ వేదాహమేతం పురుషంమహాన్తం।
ఆదిత్యవర్ణంతమసస్తుపారే। సర్వాణిరూపాణివిచిత్యధీరః। నామానికృ
త్వాఽభివదన్యదాస్తే॥ ౧౬॥ ధాతాపురస్తాద్యముదాజహార।శక్రఃప్రవి
ద్వాన్ ప్రదిశశ్చతస్రః । తమేవంవిద్వానమృతఇహభవతి । నాన్యఃపంథా
అయనాయవిద్యతే॥ ౧౭ ॥ యజ్ఞేనయజ్ఞమయజన్తదేవాః। తానిధర్మాణిప్ర
థమాన్యాసన్ । తేహనాకంమహిమానస్సచంతే । యత్రపూర్వేసాధ్యా
స్సంతిదేవాః॥ ౧౮ ॥ అద్భ్యస్సంభూతఃపృథివ్యైరసాచ్చ । విశ్వకర్మణస్స
మవర్తతాధి । తస్యత్వష్టావిదధద్రూపమేతి । తత్పురుషస్య విశ్వమాజాన
మగ్రే ॥ ౧౯ ॥ వేదాహమేతంపురుషంమహాన్తం। ఆదిత్యవర్ణంతమసఃపర
స్తాత్ । తమేవంవిద్వానమృతఇహభవతి। నాన్యఃపంథావిద్యతేయనాయ॥
౨౦ ॥ ప్రజాపతిశ్చరతిగర్భేఅంతః । అజాయమానోబహుధావిజాయతే।
తస్యధీరాఃపరిజానన్తియోనిం। మరీచీనాంపదమిచ్ఛన్తివేధసః॥ ౨౧ ॥ యో
దేవేభ్యఆతపతి। యోదేవానాంపురోహితః। పూర్వోయోదేవేభ్యోజాతః।
నమోరుచాయబ్రాహ్మయే॥ ౨౨॥ రుచంబ్రాహ్మంజనయన్తః। దేవాఅగ్రే
తదబ్రువన్। యస్త్వైవంబ్రాహ్మణోవిద్యాత్। తస్యదేవాఅసన్వశే ॥ ౨౩॥
హ్రీశ్చతేలక్ష్మీశ్చపత్న్యౌ । అహోరాత్రేపార్శ్వే । నక్షత్రాణిరూపమ్
అశ్వినౌవ్యాత్తం॥ ౨౪॥ ఇష్టంమనిషాణ। అముంమనిషాణ। సర్వంమనిషాణ।
ఓంశాన్తిశ్శాన్తిశ్శాన్తిః॥ ... ...

హరిః ఓమ్ ॥ శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

బృహదారణ్యకోపనిషత్ - తృతీయాధ్యాయః.

అథ ప్రథమం బ్రాహ్మణమ్.

హరిః ఓమ్॥ఉషావా అశ్వస్య మేధ్యస్య శిరః। సూర్యశ్చక్షుర్వాతః ప్రాణో వ్యాత్తమగ్నిర్వైశ్వానరః సంవత్సర ఆత్మాశ్వస్య మేధ్యస్య ద్యౌః పృష్ఠమన్తరిక్షముదరం పృథివీ పాజస్యం దిశః పార్శ్వే అవాన్తరదిశః పర్శవ ఋతవోఽఙ్గాని మాసాశ్చార్ధమాసాశ్చ పర్వాణ్యహోరాత్రాణి ప్రతిష్ఠా నక్షత్రాణ్యస్థీని నభో మాంసాని। ఊవధ్యం సికతాః సిన్ధవో గుదా యకృచ్చ క్లోమానశ్చ పర్వతా ఓషధయశ్చ వనస్పతయశ్చ లోమాని ఉద్యన్పూర్వార్ధో నిమ్లోచన్ జఘనార్ధో యద్విజృంభతే తద్విద్యోతతే యద్విధూనుతే తత్ స్తనయతి యన్మేహతి తద్వర్షతి వాగేవాస్య వాక్॥ ౧ ॥ అహర్వా అశ్వం పురస్తాన్మహిమాన్వజాయత తస్య పూర్వే సముద్రే యోనీ రాత్రిరేనం పశ్చాన్మహిమాన్వజాయత తస్యాపరే సముద్రే యోని రేతౌ వా అశ్వం మహిమానావభితస్సంబభూవతుః హయో భూత్వా దేవానవహద్వాజీ గన్ధర్వానర్వా సురానశ్వో మనుష్యాన్ సముద్ర ఏవాస్య బన్ధుః సముద్రో యోనిః॥ ... ... *

అథ ద్వితీయం బ్రాహ్మణమ్.

హరిః ఓం॥నైవేహ కించనాగ్ర ఆసీన్మృత్యునైవేదమావృత మాసీదశనాయయాఽశనాయా హి మృత్యుస్తన్మనోఽకురుతాత్మన్వీ స్యామితి సోఽర్చన్నచరత్తస్యార్చత ఆపోఽజాయన్తార్చతే వై మే కమభూదితి తదేవార్కస్యార్కత్వం। కగ్ం హ వా అస్మై భవతి య ఏవమేతదర్కస్యార్కత్వం వేద॥౧॥ఆపో వా అర్కస్తద్యదపాగ్ం శర ఆసీత్తత్సమహన్యత సా పృథివ్యభవత్తస్యామశ్రామ్యత్ తస్య శ్రాన్తస్య తప్తస్య తేజో రసో నిరవర్తతాగ్నిః॥ ౨ ॥ స త్రేధాత్మానం వ్యకురుతాదిత్యం తృతీయం వాయుం తృతీయగ్ం స ఏష ప్రాణస్త్రేధా విహితః తస్య ప్రాచీ దిక్ శిరోఽసౌ చాసౌ చేర్మౌ అథాస్య ప్రతీచీ దిక్పుచ్ఛ

మసౌ చాసౌ చ సక్థ్యౌ దక్షిణా చోదీచీ చ పార్శ్వే ద్యౌః పృష్ఠమన్తరిక్షముద
రమియమురస్స ఏషోఽప్సు ప్రతిష్ఠితో యత్ర క్వచైతి తదేవ ప్రతితిష్ఠత్యేవం వి
ద్వాన్॥౩॥సోఽకామయత ద్వితీయో మ ఆత్మా జాయేతేతి స మనసా వాచం మి
థునగ్‍ం సమభవదశనాయా మృత్యుస్తద్యద్రేత ఆసీత్స సంవత్సరోఽభవత్ న
హ పురా తతస్సంవత్సర ఆస తమేతావన్తం కాలమబిభః యావాన్సంవత్స
రస్తమేతావతః కాలస్య పరస్తాదసృజత । తం జాతమభివ్యాదదాత్ స భాణ
కరోత్సైవ వాగభవత్॥౪॥ స ఐక్షత యది వా ఇమమభిమగ్‍ంస్యే కనీయోఽన్నం
కరిష్య ఇతి స తయా వాచా తేనాత్మనేదగ్‍ం సర్వమసృజత యదిదం కించర్చో య
జూగ్‍ంషి సామాని ఛన్దాగ్‍ంసి యజ్ఞాన్ ప్రజాః పశూన్। స యద్యదేవాసృజత
తత్తదత్తుమధ్రియత సర్వం వా అత్తీతి తదదితేరదితిత్వగ్‍ం సర్వస్యైతస్యాత్తా
భవతి సర్వమస్యాన్నం భవతి య ఏవమేతదదితేరదితిత్వం వేద॥౫॥సోఽకామ
యత భూయసా యజ్ఞేన భూయో యజేయేతి సోఽశ్రామ్యత్స తపోఽతప్యత తస్య
శ్రాన్తస్య తప్తస్య యశో వీర్యముదక్రామత్ । ప్రాణా వై యశో వీర్యం త
త్ప్రాణేషూత్క్రాన్తేషు శరీరగ్‍ం శ్వయితుమధ్రియత తస్య శరీర ఏవ మన
ఆసీత్॥౬॥ సోఽకామయత మేధ్యం మ ఇదగ్‍ం స్యాదాత్మన్వ్యనేన స్యామితి। త
తోఽశ్వస్సమభవద్య[2]దశ్వత్తన్మేధ్యమభూదితి తదేవాశ్వమేధస్యాశ్వమేధ
త్వం।ఏష హ వా అశ్వమేధం వేద । య ఏనమేవం వేద। తమనవరుధ్యైవామ
న్యత తగ్‍ం సంవత్సరస్య పరస్తాదాత్మన ఆలభత। పశూన్దేవతాభ్యః ప్రత్యౌ
హత్ । తస్మాత్సర్వదైవత్యం ప్రోక్షితం ప్రాజాపత్యమాలభన్తే । ఏష వా
అశ్వమేధో య ఏష తపతి తస్య సంవత్సర ఆత్మాయమగ్నిరర్కస్తస్యేమే లో
కా ఆత్మానస్తావేతావర్కాశ్వమేధౌ సో పునరేకైవ దేవతా భవతి మృత్యు
రేవాప పునర్మృత్యుం జయతి నైనం మృత్యురాప్నోతి మృత్యురస్యాత్మా భవ
త్యేతాసాం దేవతానామేకో భవతి॥౭॥ ... ... *

అథ తృతీయం బ్రాహ్మణమ్.

ద్వయా హ ప్రాజాపత్యా దేవాశ్చాసురాశ్చ । తతః కానీయసా ఏవ
దేవా జ్యాయసా అసురాః త ఏషు లోకేష్వస్పర్ధన్త తే హ దేవా ఊచుర్హన్తాసు

2 యదశ్వయదితి రఙ్గరామానుజీయపాఠః.

రాస్వర్జ్ఞఉద్గీథేనాత్యయామేతి ॥ ౧ ॥ తేహవాచమూచుస్త్వంనఉద్గాయేతి తథేతి తేభ్యో వాగుదగాయత్ యోవాచిభోగస్తందేవేభ్య ఆగాయత్ యత్కల్యాణంవదతి తదాత్మనే తేవిదురనేనవైన ఉద్గాత్రాత్యేష్యన్తీతితమభిద్రుత్యపాప్మనావిధ్యన్ సయస్సపాప్మాయదేవేదమప్రతిరూపంవదతిసఏవసపాప్మా ॥ ౨ ॥ అథహప్రాణమూచుస్త్వంనఉద్గాయేతి తథేతి తేభ్యః ప్రాణఉదగాయద్యః ప్రాణేభోగస్తందేవేభ్యఆగాయత్ యత్కల్యాణం జిఘ్రతితదాత్మనేతే విదురనేనవైన ఉద్గాత్రాత్యేష్యన్తీతితమభిద్రుత్యపాప్మనావిధ్యన్ సయస్స పాప్మాయదేవె దమప్రతిరూపం జిఘ్రతి సఏవ సపాప్మా ॥ ౩ ॥ అథహచక్షురూచుస్త్వంన ఉద్గాయేతిత థేతి తేభ్యశ్చక్షురుదగాయత్ యశ్చక్షుషి భోగస్తం దేవేభ్య ఆగాయద్యత్కల్యాణంపశ్యతితదాత్మనె తె విదురనేనవైన ఉద్గాత్రాత్యేష్యన్తీతి తమభిద్రుత్య పాప్మనా విధ్యన్ సయస్సపాప్మాయదేవేదమప్రతిరూపంపశ్యతి సఏవసపాప్మా ॥ ౪ ॥ అథ హశ్రోత్రమూచుస్త్వంనఉద్గాయేతి తథేతి తేభ్యః శ్రోత్ర ముదగాయత్ యశ్శ్రోత్రేభోగస్తందేవేభ్య ఆగాయద్యత్కల్యాణగ్ం శృణోతి తదాత్మనే తేవిదురనేనవైన ఉద్గాత్రాత్యేష్యన్తీతి తమభిద్రుత్యపాప్మనా విధ్యన్సయస్సపాప్మాయదెవేదమప్రతిరూపగ్ంశృణోతిసఏవసపాప్మా ॥ ౫ ॥ అథహమన ఊచుస్త్వంన ఉద్గాయేతితథేతితేభ్యోమనఉదగాయత్ యోమనసిభోగస్తందేవేభ్య ఆగాయద్యత్కల్యాణగ్ంసఙ్కల్పయతితదాత్మనేతేవిదురనేనవైనఉద్గాత్రాత్యేష్యన్తీతి తమభిద్రుత్య పాప్మనావిధ్యన్ సయ స్సపాప్మాయదేవెదమప్రతిరూపగ్ం సఙ్కల్పయతి సఏవసపాప్మైవముఖల్వేతాదేవతాఃపాప్మభిరుపాసృజన్నేవమేనాఃపాప్మనావిధ్యన్ ॥ ౬ ॥ అథహేమమాసన్యంప్రాణమూచుస్త్వంనఉద్గాయేతితథేతితేభ్య ఏష ప్రాణఉదగాయత్తేవిదురనేనవైనఉద్గాత్రాత్యేష్యన్తీతితమభిద్రుత్య పాప్మనావిత్సన్ సయథాశ్మానమృత్వాలోష్టోవిధ్వగ్ంసేతైవగ్ంహైవవిధ్వగ్ంసమానావిష్వఞ్చోవినేశుస్తతోదేవాఅభవన్పరాసురాభవత్యాత్మనాపరాస్యద్విషన్ పాప్మాభ్రాతృవ్యోభవతియఏవంవెద ॥ ౭ ॥ తేహోచుః క్వనుసోఽభూద్యోన ఇత్థమ

స క్షేత్యయాస్యే న్తరితి సోయాస్య ఆఙ్గిరసోఙ్గానాగ్ హి రసః॥ ౮ ॥ సా వా ఏషా దేవతా దూర్నామ దూరగ్ హ్యస్యా మృత్యుర్దూరగ్ హ వా అస్మాన్మృత్యుర్భవతి య ఏవం వేద॥ ౯ ॥ సా వా ఏషా దేవతైతాసాం దేవతానాం పాప్మానం మృత్యుమపహత్య యత్రాసాం దిశామన్తస్తద్గమయాఞ్చకార తదాసాం పాప్మనో విన్యదధాత్తస్మాన్న జనమియాన్నాన్తమియాన్నేత్పాప్మానం మృత్యుమన్వవాయానీతి॥ ౧౦ ॥ సా వా ఏషా దేవతైతాసాం దేవతానాం పాప్మానం మృత్యుమపహత్యాథైనా మృత్యుమత్యవహత్॥ ౧౧ ॥ స వై వాచమేవ ప్రథమామత్యవహత్సా యదా మృత్యుమత్యముచ్యత సోఽగ్నిరభవత్సోఽయమగ్నిః పరేణ మృత్యుమతిక్రాన్తో దీప్యతే ॥ ౧౨ ॥ అథ ప్రాణమత్యవహత్స యదా మృత్యుమత్యముచ్యత స వాయురభవత్సోఽయం వాయుః పరేణ మృత్యుమతిక్రాన్తః పవతే॥ ౧౩ ॥ అథ చక్షురత్యవహత్తద్యదా మృత్యుమత్యముచ్యత స ఆదిత్యోఽభవత్సోఽసావాదిత్యః పరేణ మృత్యుమతిక్రాన్తస్తపతి ॥ ౧౪ ॥ అథ శ్రోత్రమత్యవహత్తద్యదా మృత్యుమత్యముచ్యత తా దిశోఽభవగ్స్తా ఇమా దిశః పరేణ మృత్యుమతిక్రాన్తాః ॥ ౧౫ ॥ అథ మనోఽత్యవహత్తద్యదా మృత్యుమత్యముచ్యత స చన్ద్రమా అభవత్సోఽసౌ చన్ద్రః పరేణ మృత్యుమతిక్రాన్తో భాత్యేవగ్ హ వా ఏనమేషా దేవతా మృత్యుమతివహతి య ఏవం వేద॥ ౧౬॥ అథాత్మనేఽన్నాద్యమాగాయద్యద్ధి కించాన్నమద్యతేఽనేనైవ తదద్యత ఇహ ప్రతితిష్ఠతి॥ ౧౭॥ తే దేవా అబ్రువన్నేతావద్వా ఇదగ్ సర్వం యదన్నం తదాత్మన ఆగాసీరను నోఽస్మిన్నన్న ఆభజస్వేతి తే వై మాభిసంవిశతేతి తథేతి తగ్ సమన్తం పరిణ్యవిశన్త తస్మాద్యదనేనాన్నమత్తి తేనైతాస్తృప్యన్త్యేవగ్ హ వా ఏనగ్ స్వా అభిసంవిశన్తి భర్తా స్వానాగ్ శ్రేష్ఠః పుర ఏతా భవత్యన్నాదోఽధిపతిర్య ఏవం వేద య ఉ హైవంవిదగ్ స్వేషు ప్రతి ప్రతిర్బుభూషతి న హైవాలం భార్యేభ్యో భవత్యథ య ఏవైతమనుభవతి యో వైతమను భార్యాన్బుభూర్షతి స హైవాలం భార్యేభ్యో భవతి ॥ ౧౮ ॥ సోఽయాస్య ఆఙ్గిరసోఽఙ్గానాగ్ హి రసః। ప్రాణో వా అఙ్గానాగ్ రసః ప్రాణో హి వా అఙ్గానాగ్ రసస్తస్మాద్యస్మాత్కస్మాచ్చాఙ్గాత్ప్రాణ ఉత్క్రామతి తదేవ తచ్ఛుష్యత్యేష హి వా అఙ్గానాగ్ రసః॥ ౧౯ ॥ ఏష ఉ ఏవ బృహస్పతిర్వా

గ్వై బృహతీ తస్యా ఏష పతిస్తస్మాదు బృహస్పతిః ॥ ౨౦ ॥ ఏష ఉ ఏవ బ్రహ్మ
ణస్పతిర్వాగ్వై బ్రహ్మ తస్యా ఏష పతిస్తస్మాదు బ్రహ్మణస్పతిః॥ ౨౧ ॥ ఏష
ఉ ఏవ సామ వాగ్వై సామైష సా చామశ్చేతి తత్సామ్నః సామత్వం। యద్వేవ
సమః ప్లుషిణా సమో మశకేన సమో నాగేన సమ ఏభిస్త్రిభిర్లోకైః సమోఽనే
న సర్వేణ తస్మాద్వేవ సామాశ్నుతే సామ్నః సాయుజ్యꣳ సలోకతాం జయ
తి య ఏవమేతత్సామ వేద॥ ౨౨ ॥ ఏష ఉ వా ఉద్గీథః ప్రాణో వా ఉత్ప్రాణేన
హీదꣳ సర్వముత్తబ్ధం వాగేవ గీథోచ్చ గీథా చేతి స ఉద్గీథః॥ ౨౩ ॥ * తద్ధాపి
బ్రహ్మదత్తశ్చైకితానేయో రాజానం భక్షయన్నువాచాయం త్యస్య రాజా
మూర్ధానం విపాతయతాద్యదితోఽయాస్యాఙ్గిరసోఽన్యేనోదగాయదితి వాచా
చ హ్యేవ స ప్రాణేన చోదగాయదితి॥ ౨౪ ॥ తస్య హైతస్య సామ్నో యః స్వం
వేద భవతి హాస్య స్వం తస్య వై స్వర ఏవ స్వం తస్మాదార్త్విజ్యం కరిష్యన్వాచి స్వ
రమిచ్ఛేత తయా వాచా స్వరసంపన్నయార్త్విజ్యం కుర్యాత్తస్మాద్యజ్ఞే స్వర
వన్తం దిదృక్షన్త ఏవ। అథో యస్య స్వం భవతి భవతి హాస్య స్వం య ఏవమేతత్సా
మ్నః స్వం వేద॥ ౨౫ ॥ తస్య హైతస్య సామ్నో యః సువర్ణం వేద భవతి హాస్య
సువర్ణం తస్య వై స్వర ఏవ సువర్ణం భవతి హాస్య సువర్ణం య ఏవమేతత్సామ్నః సు
వర్ణం వేద॥ ౨౬ ॥ * తస్య హైతస్య సామ్నో యః ప్రతిష్ఠాం వేద ప్రతి హ
తిష్ఠతి తస్య వై వాగేవ ప్రతిష్ఠా వాచి హి ఖల్వేష ఏతత్ప్రాణః ప్రతిష్ఠితో గీయ
తేఽన్న ఇత్యు హైక ఆహుః॥ ౨౭॥ అథాతః పవమానానామేవాభ్యారోహః
స వై ఖలు ప్రస్తోతా సామ ప్రస్తౌతి స యత్ర ప్రస్తుయాత్తదేతాని జపేత్
అసతో మా సద్గమయ తమసో మా జ్యోతిర్గమయ మృత్యోర్మాఽమృతం గమయేతి
స యదాహాసతో మా సద్గమయేతి మృత్యుర్వా అసత్సదమృతం మృత్యోర్మాఽమృ
తం గమయామృతం మా కుర్విత్యేవైతదాహ తమసో మా జ్యోతిర్గమయేతి మృ
త్యుర్వై తమో జ్యోతిరమృతం మృత్యోర్మాఽమృతం గమయామృతం మా కుర్వి
త్యేవైతదాహ మృత్యోర్మాఽమృతం గమయేతి నాత్ర తిరోహితమివాస్తి అథ

---

* చైకితాయనేయ ఇతిరఙ్గరామానుజీయపాఠః.
* ప్రతిష్ఠితో గీయతే ఇత్యు హైక ఇతిరఙ్గరామానుజీయపాఠః.

యానీతరాణి స్తోత్రాణి తేష్వాత్మనేన్నాద్యమాగాయేత్తస్మాదు తేషు వరం వృణీతయంకామంకామయేతతగ్ స ఏష ఏవంవిదుద్గాతాత్మనే వా యజమానాయవా యంకామం కామయతే తమాగాయతి తద్ధైతల్లోకజిదేవ న హైవాలోక్యతాయా ఆశాస్తి య ఏవమేతత్సామవేద॥ ... ... *

అథచతుర్థంబ్రాహ్మణమ్.

హరిః ఓం ॥ ఆత్మైవేదమగ్రఆసీత్పురుషవిధః సోఽనువీక్ష్య నాన్యదాత్మనోఽపశ్యత్సోఽహమస్మీత్యగ్రేవ్యాహరత్తతోఽహన్నామాభవత్తస్మాదప్యేతర్హ్యామన్త్రితోఽహమయమిత్యేవాగ్ర ఉక్త్వాథాన్యన్నామ ప్రబ్రూతే యదస్య భవతి స యత్పూర్వోఽస్మాత్సర్వస్మాత్సర్వాన్పాప్మన ఔషత్తస్మాత్పురుష ఔషతి హ వై స తం యోఽస్మాత్పూర్వో బుభూషతి య ఏవం వేద ॥ ౧ ॥ సోఽబిభేత్తస్మాదేకాకీ బిభేతి స హాయమీక్షాంచక్రే యన్మదన్యన్నాస్తి కస్మాన్ను బిభేమీతి తత ఏవాస్య భయం వీయాయ కస్మాద్ధ్యభేష్యత్ ద్వితీయాద్వై భయం భవతి॥ ౨ ॥ * స వై నైవ రేమే తస్మాదేకాకీ న రమతే స ద్వితీయమైచ్ఛత్ । స హైతావానాస యథా స్త్రీపుమాంసౌ సంపరిష్వక్తౌ స ఇమమేవాత్మానం ద్వేధాఽపాతయత్తతః పతిశ్చ పత్నీ చాభవతాం తస్మాదిదమర్ధబృగలమివ స్వ ఇతి హ స్మాహ యాజ్ఞవల్క్యస్తస్మాదయమాకాశః । స్త్రీయా పూర్యత ఏవ తాగ్ సమభవత్తతో మనుష్యా అజాయన్త ॥ ౩॥ ◘ సో హేయమీక్షాంచక్రే కథం ను మాత్మన ఏవ జనయిత్వా సంభవతి హన్త తిరోఽసానీతి సా గౌరభవదృషభ ఇతరస్తాగ్ సమేవాభవత్తతో గావోఽజాయన్త బడబేతరాఽభవదశ్వవృష ఇతరో గర్దభీతరా గర్దభ ఇతరస్తాగ్ సమేవాభవత్తత ఏకశఫమజాయతాజేతరాఽభవద్బస్త ఇతరోఽవిరితరా మేష ఇతరస్తాగ్ సమేవాభవత్తతోఽజావయోఽజాయన్తైవమేవ యదిదం కించ మిథునమా పిపీలికాభ్యస్తత్సర్వమసృజత ॥ ౪ ॥ సోఽవేదహం వావ సృష్టిరస్మ్యహగ్ హీదగ్ సర్వమసృక్షీతి తతః సృష్టిరభవత్సృష్ట్యాగ్ హాస్యైతస్యాం భవతి య ఏవం వేద॥ ౫ ॥ అ

* తస్మాదయమేకాంశస్త్రియేతి రఙ్గరామానుజీయపాఠః.

◘ మేష ఇతరస్తాంతాగ్ సమేవాభవదితి రఙ్గరామానుజీయపాఠః.

థేత్యభ్యమన్థత్స ముఖాచ్చ యోనేర్హస్తాభ్యాం చాగ్నిమసృజత తస్మాదేతదుభయమలోమకమన్తరతోఽలోమకా హి యోనిరన్తరతః తద్యదిదమాహురముం యజాముం యజేత్యేకైకం దేవమేతస్యైవ సా విసృష్టిరేష ఉ హ్యేవ సర్వే దేవాః । అథ యత్కిం చేదమార్ద్రం తద్రేతసోఽసృజత తదు సోమః ఏతావద్వా ఇదగ్ం సర్వమన్నం చైవాన్నాదశ్చ సోమ ఏవాన్నమగ్నిరన్నాదః సైషా బ్రహ్మణోఽతిసృష్టిః । యచ్ఛ్రేయసో దేవానసృజతాథ యన్మర్త్యస్సన్నమృతానసృజత తస్మాదతిసృష్టిరతిసృష్ట్యాగ్ం హాస్యైతస్యాం భవతి య ఏవం వేద ॥ ౬ ॥ * తద్ధేదం తర్హ్యవ్యాకృతమాసీత్తన్నామరూపాభ్యామేవ వ్యాక్రియతాసౌ నామాయమిదగ్ం రూప ఇతి తదిదమప్యేతర్హి నామరూపాభ్యామేవ వ్యాక్రియతేఽసౌ నామాయమిదగ్ం రూప ఇతి స ఏష ఇహ ప్రవిష్టః ఆ నఖాగ్రేభ్యో యథా క్షురః క్షురధానేఽవహితః స్యాద్విశ్వంభరో వా విశ్వంభరకులాయే తన్న పశ్యన్త్యకృత్స్నో హి స ప్రాణన్నేవ ప్రాణో నామ భవతి వదన్వాక్పశ్యగ్ంశ్చక్షుః శృణ్వఞ్ఛ్రోత్రం మన్వానో మనస్తాన్యస్యైతాని కర్మనామాన్యేవ స యోఽత ఏకైకముపాస్తే న స వేదాకృత్స్నో హ్యేషోఽత ఏకైకేన భవత్యాత్మేత్యేవోపాసీతాత్ర హ్యేతే సర్వ ఏకం భవన్తి తదేతత్పదనీయమస్య సర్వస్య యదయమాత్మాఽనేన హ్యేతత్సర్వం వేద । యథా హ వై పదేనానువిన్దేదేవం కీర్తిం శ్లోకం విన్దతే య ఏవం వేద ॥ ౭ ॥ ¶ తదేతత్ప్రేయః పుత్రాత్ప్రేయో విత్తాత్ప్రేయోఽన్యస్మాత్సర్వస్మాదన్తరతరం యదయమాత్మా స యోఽన్యమాత్మనః ప్రియం బ్రువాణం బ్రూయాత్ ప్రియగ్ం రోత్స్యతీతీశ్వరో హ తథైవ స్యాదాత్మానమేవ ప్రియముపాసీత స య ఆత్మానమేవ ప్రియముపాస్తే న హాస్య ప్రియం ప్రమాయుకం భవతి ॥ ౮ ॥ తదాహుర్యద్బ్రహ్మవిద్యయా సర్వం భవిష్యన్తో మనుష్యా మన్యన్తే కిము తద్బ్రహ్మావేద్యస్మాత్తత్సర్వమభవదితి ॥ ౯ ॥ బ్రహ్మ వా ఇదమగ్ర ఆసీత్తదాత్మానమేవా-

---

* తం న పశ్యన్త్యకృత్స్న ఇతి రఙ్గరామానుజీయ పాఠః.

¶ ప్రేయః పుత్రాత్ప్రేయో విత్తాదితి అన్తరతరో యదయమితి చ రఙ్గరామానుజీయ పాఠః

వైత్ । అహం బ్రహ్మాస్మీతి తస్మాత్తత్సర్వమభవత్ తద్యో యో దేవానాం ప్ర
త్యబుధ్యత స ఏవ తదభవత్తథార్షీణాం తథా మనుష్యాణాం తద్ధైతత్ప
శ్యన్నృషిర్వామదేవః ప్రతిపేదేఽహం మనురభవగ్ం సూర్యశ్చేతి తదిదమప్యేత
ర్హి య ఏవం వేదాహం బ్రహ్మాస్మీతి స ఇదగ్ం సర్వం భవతి తస్య హ న దేవాశ్చ నా
భూత్యా ఈశతే ఆత్మా హ్యేషాగ్ం స భవతి అథ యోఽన్యాం దేవతాముపాస్తే
అన్యోఽసావన్యోఽహమస్మీతి న స వేద యథా పశురేవగ్ం స దేవానాం యథా హ వై
బహవః పశవో మనుష్యం భుఞ్జ్యురేవమేకైకః పురుషో దేవాన్ భునక్త్యేక
స్మిన్నేవ పశావాదీయమానేఽప్రియం భవతి కిము బహుషు తస్మాదేషాం త
న్న ప్రియం యదేతన్మనుష్యా విద్యుః ॥ ౧౦ ॥ బ్రహ్మ వా ఇదమగ్ర ఆసీదేకమే
వ తదేకగ్ం సన్న వ్యభవత్ తచ్ఛ్రేయో రూపమత్యసృజత క్షత్రం యాన్యేతా
ని దేవత్రా క్షత్రాణీన్ద్రో వరుణః సోమో రుద్రః పర్జన్యో యమో మృత్యు
రీశాన ఇతి తస్మాత్క్షత్రాత్పరం నాస్తి తస్మాద్బ్రాహ్మణః క్షత్రియమధస్తా
దుపాస్తే రాజసూయే క్షత్ర ఏవ తద్యశో దధాతి సైషా క్షత్రస్య యోనిర్యద్బ్ర
హ్మ తస్మాద్యద్యపి రాజా పరమతాం గచ్ఛతి బ్రహ్మైవాన్తత ఉపనిశ్రయతి
స్వాం యోనిం య ఉ ఏనగ్ం హినస్తి స్వాగ్ం స యోనిమృచ్ఛతి స పాపీయాన్ భవతి
యథా శ్రేయాగ్ంసగ్ం హిగ్ంసిత్వా ॥ ౧౧ ॥ స నైవ వ్యభవత్ స విశమసృజ
త యాన్యేతాని దేవజాతాని గణశ ఆఖ్యాయన్తే వసవో రుద్రా ఆదిత్యా విశ్వే
దేవా మరుత ఇతి ॥ ౧౨ ॥ స నైవ వ్యభవత్ స శౌద్రం వర్ణమసృజత పూషణమి
యం వై పూషేయగ్ం హీదగ్ం సర్వం పుష్యతి యదిదం కిఞ్చ ॥ ౧౩ ॥ స నైవ వ్య
భవత్తచ్ఛ్రేయో రూపమత్యసృజత ధర్మం తదేతత్క్షత్రస్య క్షత్రం యద్ధర్మస్త
స్మాద్ధర్మాత్పరం నాస్త్యథో అబలీయాన్ బలీయాగ్ంసమాశగ్ంసతే ధర్మేణ
యథా రాజ్ఞైవం యో వై స ధర్మః సత్యం వై తత్తస్మాత్సత్యం వదన్తమాహుర్ధ
ర్మం వదతీతి ధర్మం వా వదన్తగ్ం సత్యం వదతీత్యేతద్ధ్యేవైతదుభయం భవతి ॥
౧౪ ॥ తదేతద్బ్రహ్మ క్షత్రం విట్ శూద్రస్తదగ్నినైవ దేవేషు బ్రహ్మాభవ
ద్బ్రాహ్మణో మనుష్యేషు క్షత్రియేణ క్షత్రియో వైశ్యేన వైశ్యః శూద్రేణ
శూద్రస్తస్మాదగ్నావేవ దేవేషు లోకమిచ్ఛన్తే బ్రాహ్మణే మనుష్యేష్వేతా
భ్యాగ్ం హి రూపాభ్యాం బ్రహ్మాభవత్ అథ యో హ వా అస్మాల్లోకాత్స్వం

లోకమదృష్ట్వాప్రైతిస ఏనమవిదితోనభునక్తి యథావేదోవాఽననూక్తో
న్యద్వాకర్మాకృతంయదిహవా అప్యనేవంవిన్మహత్పుణ్యంకర్మకరోతితద్ధా
స్యాన్తతః క్షీయత ఏవాత్మానమేవలోకముపాసీతసయ ఆత్మానమేవలోక
ముపాస్తేనహాస్యకర్మ క్షీయతే అస్మాద్ధ్యేవాత్మనోయద్యత్కామ యతేత
త్తత్సృజతే॥౧౫॥ * అథో అయం వా ఆత్మా సర్వేషాం భూతానాం లోకః స
యజ్జుహోతి యద్యజతే తేన దేవానాం లోకోఽథ యదనుబ్రూతే తేన ఋషీ
ణామథ యత్పితృభ్యో నిపృణాతి యత్ప్రజామిచ్ఛతే తేన పితౄణామథ య
న్మనుష్యాన్వాసయతే యదేభ్యోఽశనం దదాతి తేన మనుష్యాణాం అథ య
త్పశుభ్యస్తృణోదకం విన్దతి తేన పశూనాం యదస్య గృహేషు శ్వాపదా వ
యాగ్‌స్యాపిపీలికాభ్య ఉపజీవన్తి తేన తేషాం లోకో యథాహవై స్వాయ
లోకాయారిష్టిమిచ్ఛేదేవగ్‌ హైవం విదే సర్వాణి భూతాన్యరిష్టి మిచ్ఛన్తి త
ద్వా ఏతద్విదితం మీమాగ్‌సితమ్॥ ౧౬॥ ※ ఆత్మైవేదమగ్ర ఆసీదేక ఏవ సోఽకా
మయత జాయా మే స్యాదథ ప్రజాయేయాథ విత్తం మే స్యాదథ కర్మ కుర్వీయే
త్యేతావాన్వై కామో నేచ్ఛగ్‌శ్చ నాతో భూయో విన్దేత్తస్మాదప్యేతర్హ్యే
కాకీ కామయతే జాయా మే స్యాదథ ప్రజాయేయాథ విత్తం మే స్యాదథకర్మ
కుర్వీయేతి స యావదప్యేతేషామేకైకం న ప్రాప్నోత్యకృత్స్న ఏవ తావ
న్మన్యతే తస్యో కృత్స్నతా మన ఏవాస్యాత్మా వాగ్జాయా। ప్రాణః ప్రజా చ
క్షుర్మానుషం విత్తం చక్షుషా హి తద్విన్దతే శ్రోత్రం దైవగ్‌ శ్రోత్రేణ హి త
చ్ఛృణోత్యాత్మైవాస్య కర్మాత్మనా హి కర్మ కరోతి స ఏష పాఙ్క్తో యజ్ఞః పా
ఙ్క్తః పశుః పాఙ్క్తః పురుషః పాఙ్క్తమిదగ్‌ సర్వం యదిదం కించ తదిదగ్‌
సర్వమాప్నోతి య ఏవం వేద॥ ... ... *

అథ పఞ్చమం బ్రాహ్మణమ్.

యత్సప్తాన్నాని మేధయా తపసాఽజనయత్పితా ఏకమస్య సాధారణం
ద్వే దేవానభాజయత్రీణ్యాత్మనేఽకురుత పశుభ్య ఏకం ప్రాయచ్ఛత్తస్మిన్స

---

* అరిష్టమిచ్ఛేదితి, అరిష్టమిచ్ఛన్తీతి చ రఙ్గరామానుజీయపాఠః

※ తస్మాత్తాని న క్షీయన్త ఇతి రఙ్గరామానుజీయపాఠః.

ర్వం ప్రతిష్ఠితం యచ్చప్రాణితి యచ్చనకస్మాత్తానిన క్షీయన్తేద్యమానాని సర్వదాయోవైతా మక్షితిం వేదసోఽన్నమత్తిప్రతీకేన సదేవానపి గచ్ఛతిస ఊర్జ ముపజీవతీతి శ్లోకాః॥ ౧॥ * యత్సప్తాన్నానిమేధయాతపసాఽజనయత్పి తేతిమేధయాహితపసాఽజనయత్పితైకమస్య సాధారణమితీ దమేవాస్య త త్సాధారణమన్నంయదిదమద్యతే। సయఏతదుపాస్తేనసపాప్మనోవ్యావర్త తేమిశ్రగ్ హ్యేతత్। ద్వేదేవానభాజయదితిహుతంచ ప్రహుతంచతస్మాద్దే వేభ్యోజుహ్వతిప్రచజుహ్వత్యథో ఆహుర్దర్శపూర్ణ మాసావితితస్మాన్నేష్టి యాజుకస్స్యాత్ పశుభ్య ఏకం ప్రాయచ్ఛదితి తత్పయః। పయోహ్యేవా గ్రేమనుష్యాశ్చ పశవశ్చోపజీవన్తి తస్మాత్కుమారం జాతంఘృతం వైవా గ్రేప్రతిలేహయన్తిస్తనం వానుధాపయన్త్యథవత్సంజాతమాహురతృణా దఇతితస్మిన్సర్వం ప్రతిష్ఠితం। యచ్చప్రాణితియచ్చనేతి పయసిహీదగ్ స ర్వంప్రతిష్ఠితం యచ్చప్రాణితియచ్చన। తద్యదిదమాహుః సంవత్సరంపయ సాజుహ్వదప పునర్మృత్యుంజయతీతి నతథా విద్యాద్యదహరేవ జుహో తితదహః పునర్మృత్యుమపజయత్యేవం విద్వాన్సర్వగ్ హిదేవేభ్యోఽన్నా ద్యంప్రయచ్ఛతికస్మాత్తానినక్షీయన్తేఽద్యమానానిసర్వదేతిపురుషోవాఅక్షి తిఃసహీదమన్నంపునఃపునర్జనయతే। యోవైతామక్షితింవేదేతిపురుషోవా అక్షితిః సహీదమన్నం ధియాధియాజనయతే కర్మభిర్యద్ధైతన్న కుర్యా త్క్షీయేతహసోఽన్నమత్తిప్రతీకేనేతిముఖం ప్రతీకంముఖే నేత్యేతత్సదేవాన పిగచ్ఛతిసఊర్జముపజీవతీతి ప్రశగ్ సా॥ ౨॥ త్రీణ్యాత్మనేఽకురుతేతిమనోవా చంప్రాణంతాన్యాత్మనేఽకురుతాన్యత్రమనాఅభూవం నాదర్శమన్యత్రమ నాఅభూవంనాశ్రౌషమితిమనసాహ్యేవపశ్యతిమనసాశృణోతి। కామస్సం కల్పోవిచికిత్సాశ్రద్ధాఽశ్రద్ధాధృతిరధృతిర్హ్రీర్ధీర్భీరిత్యేతత్సర్వంమనఏవ తస్మాదపిపృష్ఠత ఉపస్పృష్టోమనసా విజానాతియః కశ్చశబ్దోవాగేవసా। ఏషాహ్యన్తమాయత్తైషాహిన ప్రాణోఽపానోవ్యానఉదానస్సమానో ఽనఇత్యేతత్సర్వంప్రాణఏవఏతన్మయోవాఅయమాత్మావాఙ్మయోమనో మయః ప్రాణమయః॥ ౩॥ త్రయోలోకాఏతఏవవాగేవాయంలోకోమ

---

* ప్రతిలిలెహాయన్తీతి, తస్మాత్తానినక్షీయన్త ఇతిచరఙ్గరామానుజీయపాఠః.

నోఽన్తరిక్షలోకః ప్రాణోఽసౌ లోకః ॥ ౪ ॥ త్రయో వేదా ఏత ఏవ వాగే
వర్గ్వేదో మనో యజుర్వేదః ప్రాణస్సామవేదః ॥ ౫ ॥ దేవాః పితరో మను
ష్యా ఏత ఏవ వాగేవ దేవా మనః పితరః ప్రాణో మనుష్యాః ॥ ౬ ॥ పితా మా
తా ప్రజైత ఏవ మన ఏవ పితా వాఙ్మాతా ప్రాణః ప్రజా ॥ ౭ ॥ విజ్ఞాతం వి
జిజ్ఞాస్యమవిజ్ఞాతమేత ఏవ యత్కించ విజ్ఞాతం వాచస్తద్రూపం వాగ్ఘి విజ్ఞా
తా వాగేనం తద్భూత్వావతి ॥ ౮ ॥ యత్కించ విజిజ్ఞాస్యం మనసస్తద్రూపం
మనో హి విజిజ్ఞాస్యం మన ఏనం తద్భూత్వావతి ॥ ౯ ॥ యత్కించావిజ్ఞా
తం ప్రాణస్య తద్రూపం ప్రాణో హ్యవిజ్ఞాతః ప్రాణ ఏనం తద్భూత్వా
వతి ॥ ౧౦ ॥ తస్యై వాచః పృథివీ శరీరం జ్యోతీరూపమయమగ్నిస్తద్యావ
త్యేవ వాక్తావతీ పృథివీ తావానయమగ్నిః ॥ ౧౧ ॥ అథైతస్య మనసో ద్యౌశ్శ
రీరం జ్యోతీరూపమసావాదిత్యస్తద్యావదేవ మనస్తావతీ ద్యౌస్తావానసా
వాదిత్యస్తౌ మిథునగ్ం సమైతాం తతః ప్రాణోఽజాయత స ఇన్ద్రః స ఏషోఽ
సపత్నో ద్వితీయో వై సపత్నో నాస్య సపత్నో భవతి య ఏవం వేద ॥ ౧౨ ॥ అథై
తస్య ప్రాణస్యాపశ్శరీరం జ్యోతీరూపమసౌ చన్ద్రస్తద్యావానేవ ప్రాణ
స్తావత్య ఆపస్తావానసౌ చన్ద్రస్త ఏతే సర్వ ఏవ సమాస్సర్వేఽనన్తాః స యో
హైతానన్తవత ఉపాస్తేఽన్తవన్తగ్ం స లోకం జయత్యథ యో హైతానన
న్తానుపాస్తేఽనన్తగ్ం స లోకం జయతి ॥ ౧౩ ॥ స ఏష సంవత్సరః ప్రజాపతిః షో
డశకలస్తస్య రాత్రయ ఏవ పఞ్చదశ కలా ధ్రువైవాస్య షోడశీ కలా స రాత్రిభి
రేవా చ పూర్యతేఽప చ క్షీయతే సోఽమావాస్యాగ్ం రాత్రిమేతయా షోడ
శ్యా కలయా సర్వమిదం ప్రాణభృదనుప్రవిశ్య తతః ప్రాతర్జాయతే తస్మా
దేతాగ్ం రాత్రిం ప్రాణభృతః ప్రాణం న విచ్ఛిన్ద్యాదపి కృకలాసస్యైతస్యా
ఏవ దేవతాయా అపచిత్యై ॥ ౧౪ ॥ యో వై స సంవత్సరః ప్రజాపతిః షోడశక
లోఽయమేవ స యోఽయమేవంవిత్పురుషస్తస్య విత్తమేవ పఞ్చదశ కలా ఆ
త్మైవాస్య షోడశీ కలా స విత్తేనైవా చ పూర్యతేఽప చ క్షీయతే తదేతన్న
భ్యం యదయమాత్మా ప్రధిర్విత్తం తస్మాద్యద్యపి సర్వజ్యానిం జీయత ఆత్మనా
చేజ్జీవతి ప్రధినాగాదిత్యేవాహుః ॥ ౧౫ ॥ అథ త్రయో వావ లోకా మనుష్య
లోకః పితృలోకో దేవలోక ఇతి సోఽయం మనుష్యలోకః పుత్రేణైవ జయ్యో

నాన్యేన కర్మణా కర్మణా పితృలోకో విద్యయా దేవలోకో దేవలోకో వై లో
కానాగ్ శ్రేష్ఠస్తస్మాద్విద్యాం ప్రశగ్ంసన్తి ॥ ౧౬ ॥ అథాతః సమ్ప్రత్తిర్య
దా ప్రైష్యన్మన్యతేఽథ పుత్రమాహ త్వం బ్రహ్మ త్వం యజ్ఞస్త్వం లోక ఇతి
స పుత్రః ప్రత్యాహాహం బ్రహ్మాహం యజ్ఞోఽహం లోక ఇతి యద్వై కించానూ
క్తం తస్య సర్వస్య బ్రహ్మేత్యేకతా యే వై కే చ యజ్ఞాస్తేషాగ్ం సర్వేషాం య
జ్ఞ ఇత్యేకతా యే వై కే చ లోకాస్తేషాగ్ం సర్వేషాం లోక ఇత్యేకతైతా
వద్వా ఇదగ్ం సర్వమేతన్మా సర్వగ్ం సన్నయమితోఽభునజదితి తస్మాత్
పుత్రమనుశిష్టం లోక్యమాహుస్తస్మాదేనమనుశాసతి స యదైవంవిదస్మా
ల్లోకాత్ప్రైత్యథైభిరేవ ప్రాణైః సహ పుత్రమావిశతి । స యద్యనేన కిం
చిదక్ష్ణయాఽకృతం భవతి తస్మాదేనగ్ం సర్వస్మాత్పుత్రో ముఞ్చతి తస్మాత్పు
త్రో నామ స పుత్రేణైవాస్మిల్లోకే ప్రతితిష్ఠత్యథైనమేతే దైవాః ప్రాణా అమృ
తా ఆవిశన్తి ॥ ౧౭ ॥ పృథివ్యై చైనమగ్నేశ్చ దైవీ వాగావిశతి సా వై దైవీ వా
గ్యయా యద్యదేవ వదతి తత్తద్భవతి ॥ ౧౮ ॥ దివశ్చైనమాదిత్యాచ్చ దైవం మ
న ఆవిశతి తద్వై దైవం మనో యేనానన్ద్యేవ భవత్యథో న శోచతి ॥ ౧౯ ॥ అ
ద్భ్యశ్చైనం చన్ద్రమసశ్చ దైవః ప్రాణ ఆవిశతి స వై దైవః ప్రాణో యః స
ఞ్చరగ్ంశ్చాసఞ్చరగ్ంశ్చ న వ్యథతేఽథో న రిష్యతి స ఏవంవిత్సర్వేషాం భూ
తానామాత్మా భవతి యథైషా దేవతైవగ్ం స యథైతాం దేవతాగ్ం సర్వా
ణి భూతాన్యవన్త్యేవగ్ం హైవంవిదగ్ం సర్వాణి భూతాన్యవన్తి । యదు కిం
చేమాః ప్రజాః శోచన్త్యమైవాసాం తద్భవతి పుణ్యమేవాముం గచ్ఛతి న హ
వై దేవాన్పాపం గచ్ఛతి ॥ ౨౦ ॥ అథాతో వ్రతమీమాగ్ంసా ప్రజాపతిర్హ
కర్మాణి ససృజే తాని సృష్టాన్యన్యోన్యేనాస్పర్ధన్త వదిష్యామ్యేవాహమితి వా
గ్దధ్రే ద్రక్ష్యామ్యహమితి చక్షుః శ్రోష్యామ్యహమితి శ్రోత్రమేవ మన్యాని క
ర్మాణి యథాకర్మ తాని మృత్యుః శ్రమో భూత్వోపయేమే తాన్యాప్నోత్తా
న్యాప్త్వా మృత్యురవారున్ధ తస్మాచ్ఛ్రామ్యత్యేవ వాక్ శ్రామ్యతి చక్షుః శ్రా
మ్యతి శ్రోత్రమథేమమేవ నాప్నోద్యోఽయం మధ్యమః ప్రాణస్తాని జ్ఞాతుం దధ్రి
రేఽయం వై నః శ్రేష్ఠో యః సఞ్చరగ్ంశ్చాసఞ్చరగ్ంశ్చ న వ్యథతేఽథో న రిష్యతి హన్తా
స్యైవ సర్వే రూపమసామేతి త ఏతస్యైవ సర్వే రూపమభవగ్ంస్తస్మాదేతఏ

తేనాఖ్యాయన్తే ప్రాణా ఇతి తేనహవావతత్కులమాచక్షతే యస్మిన్కు
లేభవతియ ఏవంవేదయ ఉహైవంవిదాస్పర్ధతేఽనుశుష్యహైవాన్తతో మ్రి
యతఇత్యధ్యాత్మమ్ ॥ ౨౧॥ అథాధిదైవతం జ్వలిష్యామ్యేవాహమిత్యగ్నిర్ద
ధ్రేతప్స్యామ్యహమిత్యాదిత్యో భాస్యామ్యహమితిచన్ద్రమా ఏవమన్యాదేవ
తాయథాదేవతగ్ం సయథైషాం ప్రాణానాంమధ్యమః ప్రాణఏవమేతా
సాం దేవతానాం వాయుః మ్లోచన్తిహ్యన్యాదేవతానవాయుః సైషానస్తమి
తాదేవతాయద్వాయుః ॥ ౨౨ ॥ అథైషశ్లోకోభవతియతశ్చోదేతిసూర్యో
స్తంయత్రచగచ్ఛతీతిప్రాణాద్వా ఏషఉదేతిప్రాణేఽస్తమేతితం దేవాశ్చక్రి
రేధర్మగ్ం సఏవాద్యసఉశ్వఇతి యద్వా ఏతేఽముర్హ్యధ్రియన్తతదేవాప్యద్యకు
ర్వన్తి । తస్మాదేకమేవవ్రతంచరేత్ప్రాణ్యాచ్చైవాపాన్యాచ్చనేన్మాపా
ప్మామృత్యురాప్నవదితియద్యుచరేత్సమాపిపయిషేత్తేనో ఏతస్యై దేవతా
యైసాయుజ్యగ్ం సలోకతాంజయతి॥ ౨౩

త్రయం వా ఇదం నామ రూపం కర్మ తేషాం నామ్నాం వాగిత్యేతదేషా
ముక్థమతోహిసర్వాణి నామాన్యుత్తిష్ఠన్త్యేతదేషాగ్ం సామైతద్ధిసర్వైర్నా
మభిస్సమమేతదేషాం బ్రహ్మైతద్ధి సర్వాణి నామాని బిభర్తి ॥ ౧ ॥ అథరూపా
ణాంచక్షురిత్యేతదేషాముక్థమతోహిసర్వాణి రూపాణ్యుత్తిష్ఠన్త్యేతదే
షాగ్ం సామైతద్ధిసర్వై రూపైః సమమేతదేషాం బ్రహ్మైతద్ధిసర్వాణిరూపా
ణిబిభర్తి ॥ ౨ ॥ అథకర్మణామాత్మేత్యేతదేషాముక్థమతోహిసర్వాణికర్మా
ణ్యుత్తిష్ఠన్త్యేతదేషాగ్ం సామైతద్ధిసర్వైః కర్మభిః సమమేతదేషాంబ్రహ్మై
తద్ధిసర్వాణికర్మాణిబిభర్తి తదేతత్త్రయగ్ం సదేకమయమాత్మాత్మో ఏకస్స
న్నేతత్త్రయం తదేతదమృతగ్ం సత్యేనఛన్నం ప్రాణోవా అమృతంనా
మరూపేసత్యంతాభ్యామయం ప్రాణశ్ఛన్నః॥ ... .. *

ఇతిబృహదారణ్యకే-తృతీయోఽధ్యాయస్సమాప్తః

గుభ్యోనమః.

చతుర్థాధ్యాయే-ప్రథమబ్రాహ్మణమ్.

హరిః ఓమ్ ॥ దృప్తబాలాకిర్హానూచానో గార్గ్య ఆస స హోవాచాజాతశత్రుం కాశ్యం బ్రహ్మ తే బ్రువాణీతి స హోవాచాజాతశత్రుః సహస్రమేతస్యాం వాచి దద్మో జనకో జనక ఇతి వై జనా ధావన్తీతి ॥ ౧ ॥ స హోవాచ గార్గ్యో య ఏవాసావాదిత్యే పురుష ఏతమేవాహం బ్రహ్మోపాస ఇతి స హోవాచాజాతశత్రుర్మా మైతస్మిన్ సంవదిష్ఠా అతిష్ఠాః సర్వేషాం భూతానాం మూర్ధా రాజేతి వా అహమేతముపాస ఇతి స య ఏతమేవముపాస్తే ఽతిష్ఠాః సర్వేషాం భూతానాం మూర్ధా రాజా భవతి ॥ ౨ ॥ స హోవాచ గార్గ్యో య ఏవాసౌ చన్ద్రే పురుష ఏతమేవాహం బ్రహ్మోపాస ఇతి స హోవాచాజాతశత్రుర్మా మైతస్మిన్ సంవదిష్ఠా బృహన్పాణ్డరవాసాః సోమో రాజేతి వా అహమేతముపాస ఇతి స య ఏతమేవముపాస్తే ఽహరహర్హ సుతః ప్రసుతో భవతి నాస్యాన్నం క్షీయతే ॥ ౩ ॥ స హోవాచ గార్గ్యో య ఏవాసౌ విద్యుతి పురుష ఏతమేవాహం బ్రహ్మోపాస ఇతి స హోవాచాజాతశత్రుర్మా మైతస్మిన్ సంవదిష్ఠాస్తేజస్వీతి వా అహమేతముపాస ఇతి స య ఏతమేవముపాస్తే తేజస్వీ హ భవతి తేజస్వినీ హాస్య ప్రజా భవతి ॥ ౪ ॥ స హోవాచ గార్గ్యో య ఏవాయమాకాశే పురుష ఏతమేవాహం బ్రహ్మోపాస ఇతి స హోవాచాజాతశత్రుర్మా మైతస్మిన్ సంవదిష్ఠాః పూర్ణమప్రవర్తీతి వా అహమేతముపాస ఇతి స య ఏతమేవముపాస్తే పూర్యతే హ ప్రజయా పశుభిర్నాస్యాస్మాల్లోకాత్ప్రజోద్వర్తతే ॥ ౫ ॥ స హోవాచ గార్గ్యో య ఏవాయం వాయౌ పురుష ఏతమేవాహం బ్రహ్మోపాస ఇతి స హోవాచాజాతశత్రుర్మా మైతస్మిన్ సంవదిష్ఠా ఇన్ద్రో వైకుణ్ఠో ఽపరాజితా సేనేతి వా అహమేతముపాస ఇతి స య ఏతమేవముపాస్తే జిష్ణుర్హాపరాజిష్ణుర్భవత్యన్యతస్త్యజాయీ ॥ ౬ ॥ స హోవాచ గార్గ్యో య ఏవాయమగ్నౌ పురుష ఏతమేవాహం బ్రహ్మోపాస ఇతి స హోవాచాజాతశత్రుర్మా మైతస్మిన్ సంవదిష్ఠా విషాసహిరితి వా అహమే

తముపాసఇతిసయఏతమేవముపాస్తేవిషాసహిర్హభవతివిషాసహిర్హాస్య
ప్రజాభవతి॥ ౭ ॥ సహోవాచ గార్గ్యోయఏవాయమప్సుపురుషఏతమేవా
హంబ్రహ్మోపాసఇతిసహోవాచాజాతశత్రుర్మామైతస్మిన్సంవదిష్ఠాః
ప్రతిరూపఇతివాఅహమేతముపాసఇతిసయఏతమేవముపాస్తేప్రతిరూపగ్ం
హైవైనముపగచ్ఛతినాప్రతిరూపమథోప్రతిరూపోస్మాజ్జాయతే॥౮॥సహో
వాచగార్గ్యోయఏవాయమాదర్శే పురుషఏతమేవాహంబ్రహ్మోపాస
ఇతిసహోవాచాజాతశత్రుర్మామైతస్మిన్ సంవదిష్ఠారోచిష్ణురితి వాఅహ
మేతముపాసఇతి సయఏతమేవ ముపాస్తే రోచిష్ణుర్హభవతిరోచిష్ణుర్హాస్య
ప్రజాభవత్యథోయైస్సన్నిగచ్ఛతిసర్వాగ్ం స్తానతిరోచతే॥౯॥ సహోవా
చగార్గ్యోయఏవాయంయన్తంపశ్చాచ్ఛబ్దోనూదేత్యేతమేవాహంబ్రహ్మో
పాసఇతిసహోవాచాజాతశత్రుర్మామైతస్మిన్సంవదిష్ఠా అసురితివాఅహ
మేతముపాసఇతి సయఏతమేవముపాస్తేసర్వగ్ం హైవాస్మింల్లోకఆయురేతి
నైనంపురాకాలాత్ప్రాణోజహాతి॥ ౧౦ ॥ సహోవాచగార్గ్యోయఏవా
యందిక్షుపురుష ఏతమేవాహం బ్రహ్మోపాస ఇతిసహోవాచాజాతశ
త్రుర్మామైతస్మిన్సంవదిష్ఠాద్వితీయోఽనపగఇతివాఅహమేతముపాసఇతి
సయఏతమేవముపాస్తేద్వితీయవాన్హభవతినాస్మాద్గణశ్ఛిద్యతే ॥ ౧౧ ॥
సహోవాచగార్గ్యోయఏవాయంఛాయామయఃపురుషఏతమేవాహంబ్ర
హ్మోపాసఇతిసహోవాచాజాతశత్రుర్మామైతస్మిన్సంవదిష్ఠామృత్యురితి
వాఅహమేతముపాసఇతి సయఏతమేవముపాస్తే సర్వగ్ం హైవాస్మింలోక
ఆయురేతినైనం పురాకాలాన్మృత్యురాగచ్ఛతి ॥౧౨॥ సహోవాచగార్గ్యో
యఏవాయమాత్మనిపురుష ఏతమేవాహం బ్రహ్మోపాసఇతిసహోవాచా
జాతశత్రుర్మామైతస్మిన్సంవదిష్ఠా ఆత్మన్వీతివా అహమేతముపాసఇతిస
యఏతమేవముపాస్తేఆత్మన్వీహభవత్యాత్మన్వినీహాస్యప్రజాభవతిసహతూ
ష్ణీమాసగార్గ్యః ॥ ౧౩ ॥ సహోవాచాజాతశత్రురేతావన్నూ ఇత్యేతా
వద్ధీతినైతావతావిదితంభవతీతిసహోవాచగార్గ్యఉపత్వాయానీతి ॥౧౪॥
సహోవాచాజాత శత్రుఃప్రతిలోమంవైతద్యద్బ్రాహ్మణఃక్షత్రియ ము
పేయాద్బ్రహ్మమేవక్ష్యతీతివ్యేవత్వా జ్ఞాపయిష్యామీతితం పాణావాదా

యౌ తత్స్థౌ తౌ హ పురుషగ్ం సుప్తమాజగ్మతు స్తమేతైర్నామభిరామన్త్రయాం
చక్రే బృహన్పాణ్డరవాసః సోమ రాజన్నితి స నోత్తస్థౌ తం పాణినాపేషం బో
ధయాంచకార స హోత్తస్థౌ ॥౧౫॥ స హోవాచాజాతశత్రుర్యత్రైష ఏత
త్సుప్తోఽభూద్య ఏష విజ్ఞానమయః పురుషః క్వైష తదాభూత్కుత ఏతదాగా
దితి తదు హ న మేనే గార్గ్యః ॥౧౬॥ స హోవాచాజాతశత్రుర్యత్రైష ఏతత్సు
ప్తోఽభూద్య ఏష విజ్ఞానమయః పురుషస్తదేషాం ప్రాణానాం విజ్ఞానేన విజ్ఞా
నమాదాయ య ఏషోఽన్తర్హృదయ ఆకాశస్తస్మిఞ్ఛేతే తాని యదా గృహ్ణాత్యథ
హైతత్పురుషః స్వపితి నామ తద్గృహీత ఏవ ప్రాణో భవతి గృహీతా వాక్
గృహీతం చక్షుర్గృహీతగ్ం శ్రోత్రం గృహీతం మనః ॥౧౭॥ స యత్రైతత్స్వప్న్య
యా చరతి తే హాస్య లోకాస్తదుతేవ మహారాజో భవత్యుతేవ మహాబ్రాహ్మ
ణ ఉతేవోచ్చావచం నిగచ్ఛతి స యథా మహారాజో జానపదాన్ గృహీత్వా
స్వే జనపదే యథాకామం పరివర్తేతైవమేవైష ఏతత్ప్రాణాన్ గృహీత్వా
స్వే శరీరే యథాకామం పరివర్తతే ॥౧౮॥ అథ యదా సుషుప్తో భవతి యదా
న కస్యచన వేద హితా నామ నాడ్యో ద్వాసప్తతిః సహస్రాణి హృదయాత్పురీత
తమభిప్రతిష్ఠన్తే తాభిః ప్రత్యవసృప్య పురీతతి శేతే స యథా కుమారో వా మ
హారాజో వా మహాబ్రాహ్మణో వాతిఘ్నీమానన్దస్య గత్వా శయీతైవమేవై
ష ఏతచ్ఛేతే ॥౧౯॥ స యథోర్ణనాభిస్తన్తునోచ్చరేద్యథాగ్నేః క్షుద్రా విస్ఫు
లిఙ్గా వ్యుచ్చరన్త్యేవమేవాస్మాదాత్మనః సర్వే ప్రాణాః సర్వే లోకాః స
ర్వే దేవాః సర్వాణి భూతాని వ్యుచ్చరన్తి తస్యోపనిషత్సత్యస్య సత్యమితి ప్రా
ణా వై సత్యం తేషామేష సత్యమ్ ॥ ౨౦

అథ ద్వితీయం బ్రాహ్మణమ్

యో హ వై శిశుగ్ం సాధానగ్ం సప్రత్యాధానగ్ం సస్థూణగ్ం సదామం వే
ద సప్త హ ద్విషతో భ్రాతృవ్యానవరుణద్ధి । అయం వావ శిశుర్యోఽయం మధ్య
మః ప్రాణస్తస్యేదమేవాధానమిదం ప్రత్యాధానం ప్రాణః స్థూణాన్నం
దామ ॥౧॥ తమేతాః సప్తాక్షితయ ఉపతిష్ఠన్తే తద్యా ఇమా అక్షన్లోహిన్యో
రాజయస్తాభిరేనగ్ం రుద్రోఽన్వాయత్తోఽథ యా అక్షన్నాపస్తాభిః పర్జన్యో
యా కనీనికా తయాదిత్యో యత్కృష్ణం తేనాగ్నిర్యచ్ఛుక్లం తేనేన్ద్రోఽధరయై

నంవత్స్రాన్యాపృథివ్యన్వాయత్తాద్యౌరుత్తరయా నాస్యాన్నం క్షీయతే య ఏవం వేద ॥ ౨ ॥ * తదేష శ్లోకో భవతి అర్వాగ్బిలశ్చమస ఊర్ధ్వబుధ్నస్తస్మిన్యశో నిహితం విశ్వరూపం తస్యాసత ఋషయః సప్త తీరే వాగష్టమీ బ్రహ్మణా సంవిదానేతి అర్వాగ్బిలశ్చమస ఊర్ధ్వబుధ్న ఇతీదం తచ్ఛిర ఏష హ్యర్వాగ్బిలశ్చమస ఊర్ధ్వబుధ్నస్తస్మిన్యశో నిహితం విశ్వరూపమితి ప్రాణా వై యశో నిహితం విశ్వరూపం ప్రాణానేతదాహ తస్యాసత ఋషయః సప్త తీర ఇతి ప్రాణా వా ఋషయః ప్రాణానేతదాహ వాగష్టమీ బ్రహ్మణా సంవిదానేతి వాగ్ఘ్యష్టమీ బ్రహ్మణా సంవిదత్తే ॥ ౩ ॥ ※ ఇమావేవ గౌతమభరద్వాజావయమేవ గౌతమో యం భరద్వాజ ఇమావేవ విశ్వామిత్రజమదగ్నీ అయమేవ విశ్వామిత్రో యం జమదగ్నిరిమావేవ వసిష్ఠకశ్యపావయమేవ వసిష్ఠో యం కశ్యపో వాగేవాత్రిర్వాచా హ్యన్నమద్యతే ఽత్తిర్హ వై నామైతద్యదత్రిరితి సర్వస్యాత్తా భవతి సర్వమస్యాన్నం భవతి య ఏవం వేద ॥ ... ... ※

అథ తృతీయం బ్రాహ్మణమ్

ద్వే వావ బ్రహ్మణో రూపే మూర్తం చైవామూర్తం చ మర్త్యం చామృతం చ స్థితం చ యచ్చ సచ్చ త్యచ్చ ॥ ౧ ॥ తదేతన్మూర్తం యదన్యద్వాయోశ్చాన్తరిక్షాచ్చైతన్మర్త్యమేతత్స్థితమేతత్సత్తస్యైతస్య మూర్తస్యైతస్య మర్త్యస్యైతస్య స్థితస్యైతస్య సత ఏష రసో య ఏష తపతి సతో హ్యేష రసః ॥ ౨ ॥ అథామూర్తం వాయుశ్చాన్తరిక్షం చైతదమృతమేతద్యదేతత్త్యత్తస్యైతస్యామూర్తస్యైతస్యామృతస్యైతస్య యతస్త్యస్యైష రసో య ఏష ఏతస్మిన్మణ్డలే పురుషస్త్యస్య హ్యేష రస ఇత్యధిదైవతమ్ ॥ ౩ ॥ అథాధ్యాత్మమిదమేవ మూర్తం యదన్యత్ప్రాణాచ్చ యశ్చాయమన్తరాత్మన్నాకాశ ఏతన్మర్త్యమేతత్స్థితమేతత్సత్తస్యైతస్య మూర్తస్యైతస్య మర్త్యస్యైతస్య స్థితస్యైతస్య సత ఏష రసో యచ్చక్షుః సతో హ్యేష రసః ॥ ౪ ॥ అథామూర్తం ప్రాణశ్చ యశ్చాయమన్తరాత్మన్నాకాశ ఏతదమృతమేతద్యదేతత్త్యత్తస్యైతస్యామూర్తస్యై

---

* ఇదన్తు దేవశిర ఇతి వాగ్ఘ్యష్టమీ బ్రహ్మణా సంవిత్తేతి చ రఙ్గరామానుజీయః,

※ అత్రిర్హ వై నామైతద్యదత్త్రిరితి రఙ్గరామానుజీయపాఠః.

తస్యామృతస్యైతస్య యత ఏతస్యత్యస్యైష రసో యోఽయం దక్షిణేఽక్షన్పు
రుషస్త్యస్య హ్యేష రసః ॥ ౫ ॥ తస్య హైతస్య పురుషస్య రూపం యథా మాహా
రజనం వాసో యథా పాణ్డ్వావికం యథేన్ద్రగోపో యథాఽగ్న్యర్చిర్య
థా పుణ్డరీకం । యథా సకృద్విద్యుత్తగ్ం సకృద్విద్యుత్తేవ హ వా అస్య శ్రీర్భవ
తి య ఏవం వేదాథాత ఆదేశో నేతి నేతి। న హ్యేతస్మాదితి నేత్యన్యత్పరమస్త్య
థ నామధేయగ్ం సత్యస్య సత్యమితి ప్రాణా వై సత్యం తేషామేష సత్యం ॥ ౬ ॥

అథ చతుర్థబ్రాహ్మణమ్.

మైత్రేయీతి హోవాచ యాజ్ఞవల్క్య ఉద్యాస్యన్వా అరేఽహమస్మాత్
స్థానాదస్మి హన్త తేఽనయా కాత్యాయన్యాఽన్తం కరవాణీతి ॥ ౧ ॥ సా హో
వాచ మైత్రేయీ । యన్ను మ ఇయం భగోః సర్వా పృథివీ విత్తేన పూర్ణా స్యా
త్కథం తేనామృతా స్యామితి నేతి హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యో యథైవోపక
రణవతాం జీవితం తథైవ తే జీవితగ్ం స్యాదమృతత్వస్య తు నాశాస్తి విత్తేనేతి ॥ ౨ ॥
సా హోవాచ మైత్రేయీ యేనాహం నామృతా స్యాం కిమహం తేన కుర్యాం
య దేవ భగవాన్వేద తదేవ మే బ్రూహీతి ॥ ౩ ॥ * స హోవాచ యాజ్ఞవ
ల్క్యః ప్రియా బతారే నః సతీ ప్రియం భాషస ఏహ్యాస్స్వ వ్యాఖ్యాస్యామి తే
వ్యాచక్షాణస్య తు మే నిదిధ్యాసస్వేతి ॥ ౪ ॥ ▪ స హోవాచ న వా అరే పత్యుః కా
మాయ పతిః ప్రియో భవత్యాత్మనస్తు కామాయ పతిః ప్రియో భవతి న వా అరే
జాయాయై కామాయ జాయా ప్రియా భవత్యాత్మనస్తు కామాయ జాయా ప్రి
యా భవతి। న వా అరే పుత్రాణాం కామాయ పుత్రాః ప్రియా భవన్త్యాత్మనస్తు
కామాయ పుత్రాః ప్రియా భవన్తి। న వా అరే విత్తస్య కామాయ విత్తం ప్రియం
భవత్యాత్మనస్తు కామాయ విత్తం ప్రియం భవతి । న వా అరే బ్రహ్మణః కా
మాయ బ్రహ్మ ప్రియం భవత్యాత్మనస్తు కామాయ బ్రహ్మ ప్రియం భవతి।
న వా అరే క్షత్రస్య కామాయ క్షత్రం ప్రియం భవత్యాత్మనస్తు కామాయ క్ష
త్రం ప్రియం భవతి న వా అరే లోకానాం కామాయ లోకాః ప్రియా భవన్త్య

---

* నిదిధ్యాసస్వేతి బ్రవీతు మే భగవానితీతి రఙ్గరామానుజీయ పాఠః.

▪ సర్వం విదితం భవతీతి రఙ్గరామానుజీయ పాఠః.

త్మనస్తుకామాయలోకాః ప్రియాభవన్తి । నవాఅరేదేవానాం కామాయ
దేవాః ప్రియాభవన్త్యాత్మనస్తుకామాయదేవాఃప్రియాభవన్తి । నవాఅరే
భూతానాం కామాయ భూతాని ప్రియాణి భవన్త్యాత్మనస్తు కామాయ
భూతానిప్రియాణిభవన్తి । నవాఅరేసర్వస్యకామాయసర్వం ప్రియంభవ
త్యాత్మనస్తుకామాయసర్వంప్రియంభవత్యాత్మావా అరేద్రష్టవ్యః శ్రోత
వ్యోమన్తవ్యోనిదిధ్యాసితవ్యోమైత్రేయ్యాత్మనోవా అరేదర్శనేన శ్రవణేన
మత్యావిజ్ఞానేనేదగ్ం సర్వంవిదితం ॥ ౫ ॥ బ్రహ్మతంపరాదాద్యోన్యత్రాత్మ
నోబ్రహ్మవేదక్షత్రంతంపరాదాద్యోన్యత్రాత్మనఃక్షత్రంవేదలోకాస్తం
పరాదుర్యోన్యత్రాత్మనో లోకాన్వేదదేవాస్తం పరాదుర్యోన్యత్రాత్మ
నోదేవాన్వేదభూతానితం పరాదుర్యోన్యత్రాత్మనోభూతాని వేదసర్వ
న్తంపరాదాద్యోన్యత్రాత్మనః సర్వంవేదేదం బ్రహ్మేదంక్షత్రమిమేలో
కాఇమేదేవాఇమానిభూతానీదగ్ం సర్వంయదయమాత్మా ॥ ౬ ॥ సయథాదు
న్దుభేర్హన్యమానస్యనబాహ్యాఞ్ఛబ్దాఞ్ శక్నుయాద్గ్రహణాయదున్దుభేస్తు
గ్రహణేనదున్దుభ్యాఘాతస్యవాశబ్దోగృహీతః ॥ ౭ ॥ * సయథాశఙ్ఖస్యధ్మా
యమానస్యనబాహ్యాఞ్ఛబ్దాఞ్ శక్నుయాద్గ్రహణాయ శఙ్ఖస్యతుగ్రహణేన
శఙ్ఖధ్మస్యవాశబ్దోగృహీతః ॥ ౮ ॥ సయథావీణాయైవాద్యమానాయైనబాహ్యా
ఞ్ఛబ్దాఞ్ శక్నుయాద్గ్రహణాయ వీణాయైతుగ్రహణేనవీణావాదస్యవాశ
బ్దోగృహీతః ॥ ౯ ॥ సయథార్ద్రైధాగ్నేరభ్యాహితాత్పృథగ్ధూమావినిశ్చ
రన్త్యేవంవా అరేస్యమహతో భూతస్యనిశ్వసితమేతద్యదృగ్వేదోయజుర్వే
దఃసామవేదోఽథర్వాఙ్గిరసఇతిహాసఃపురాణంవిద్యాఉపనిషదశ్లోకాఃసూ
త్రాణ్యనువ్యాఖ్యానానివ్యాఖ్యానాన్యస్యైవైతాని సర్వాణినిశ్వసితాని ॥
౧౦ ॥ సయథాసర్వాసామపాగ్ం సముద్రఏకాయనమేవగ్ం సర్వేషాగ్ం స్ప
ర్శానాంత్వగేకాయనమేవగ్ం సర్వేషాగ్ం రసానాంజిహ్వైకాయనమేవగ్ం
సర్వేషాగ్ం గన్ధానాగ్ం నాసికేకాయనమేవగ్ం సర్వేషాగ్ం రూపాణాంచక్షు
రేకాయనమేవగ్ం సర్వేషాగ్ం శబ్దానాగ్ం శ్రోత్రమేకాయనమేవగ్ం సర్వే

* శఙ్ఖధ్మానస్యేతిరఙ్గరామానుజీయపాఠః.

షాగ్ సఙ్కల్పానాగ్ మన ఏకాయనమేవగ్ సర్వాసాగ్ విద్యానాగ్ హృద
యమేకాయనమేవగ్ సర్వేషాగ్ కర్మణాగ్ హస్తావేకాయనమేవగ్ సర్వే
షామానన్దానాముపస్థ ఏకాయనమేవగ్ సర్వేషాగ్ విసర్గాణాగ్ పాయురే
కాయనమేవగ్ సర్వేషామధ్వనాగ్ పాదావేకాయనమేవగ్ సర్వేషాగ్ వే
దానాగ్ వాగేకాయనం॥౧౧॥ * సయథా సైన్ధవఖిల్య ఉదకే ప్రాస్త ఉదక
మేవానువిలీయేత నహాఽస్యోద్గ్రహణాయేవ స్యాత్ యతో యతస్త్వాదదీత ల
వణమేవైవం వా అర ఇదం మహద్భూతమనన్తమపారం విజ్ఞానఘన ఏవ। ఏతే
భ్యో భూతేభ్యః సముత్థాయ తాన్యేవానువినశ్యతి న ప్రేత్య సంజ్ఞాస్తీత్యరే
బ్రవీమీతి హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యః॥౧౨॥ సా హోవాచ మైత్రేయ్యత్రైవ
మా భగవానమూముహన్న ప్రేత్య సంజ్ఞాస్తీతి స హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యో
న వా అరేఽహం మోహం బ్రవీమ్యలం వా అర ఇదం విజ్ఞానాయ ॥ ౧౩ ॥ యత్ర
హి ద్వైతమివ భవతి తదితర ఇతరం పశ్యతి తదితర ఇతరం జిఘ్రతి తదితర ఇత
రగ్ శృణోతి తదితర ఇతరమభివదతి తదితర ఇతరం మనుతే తదితర ఇతరం వి
జానాతి యత్ర వా అస్య సర్వమాత్మైవాభూత్తత్కేన కం జిఘ్రేత్తత్కేన కం
పశ్యేత్తత్కేన కగ్ శృణుయాత్తత్కేన కమభివదేత్తత్కేన కం మన్వీత తత్కే
న కం విజానీయాత్। యేనేదగ్ సర్వం విజానాతి తం కేన విజానీయాత్ విజ్ఞాతా
రమరే కేన విజానీయాదితి॥ ౧౪

అథ పఞ్చమం బ్రాహ్మణమ్

ఇయం పృథివీ సర్వేషాం భూతానాం మధ్వస్యై పృథివ్యై సర్వాణి
భూతాని మధు యశ్చాయమస్యాం పృథివ్యాం తేజోమయోఽమృతమయః పు
రుషో యశ్చాయమధ్యాత్మగ్ శారీరస్తేజోమయోఽమృతమయః పురుషో
ఽయమేవ స యోఽయమాత్మేదమమృతమిదం బ్రహ్మేదగ్ సర్వమ్॥ ౧ ॥ ఇమా ఆ
పస్సర్వేషాం భూతానాం మధ్వాసామపాగ్ సర్వాణి భూతాని మధు య
శ్చాయమాస్వప్సు తేజోమయోఽమృతమయః పురుషో యశ్చాయమధ్యాత్మ
గ్ రైతసస్తేజోమయోఽమృతమయః పురుషోఽయమేవ స యోఽయమాత్మే

---

* నహాస్యోద్గ్రహణాయైవస్యాదితి రఙ్గరామానుజీయపాఠః.

దమమృతమిదంబ్రహ్మేదగ్ం సర్వమ్॥౨॥ అయమగ్నిస్సర్వేషాంభూతానాం
మధ్వస్యాగ్నేః సర్వాణిభూతానిమధుయశ్చాయమస్మిన్నగ్నౌ తేజోమయో
ఽమృతమయః పురుషో యశ్చాయమధ్యాత్మంవాఙ్మయ స్తేజోమయోఽమృత
మయః పురుషో ఽ యమేవసయోఽయమాత్మేదమమృతమిదంబ్రహ్మేదగ్ం స
ర్వమ్॥ ౩ ॥ అయంవాయుస్సర్వేషాంభూతానాంమధ్వస్యవాయోః సర్వా
ణిభూతాని మధుయశ్చాయమస్మిన్వాయౌ తేజోమయో ఽమృతమయః పురు
షో యశ్చాయమధ్యాత్మం ప్రాణ స్తేజోమయోఽమృతమయః పురుషోఽ య
మేవసయోఽయమాత్మేదమమృతమిదంబ్రహ్మేదగ్ం సర్వమ్ ॥ ౪ ॥ అయమాది
త్యస్సర్వేషాంభూతానాంమధ్వస్యాదిత్యస్యసర్వాణిభూతానిమధుయశ్చా
యమస్మిన్నాదిత్యే తేజోమయో ఽమృతమయః పురుషో యశ్చాయ మధ్యా
త్మంచాక్షుష స్తేజోమయో ఽమృతమయః పురుషోఽ యమేవసయోఽయమా
త్మేదమమృతమిదంబ్రహ్మేదగ్ం సర్వమ్ ॥ ౫ ॥ ఇమాదిశస్సర్వేషాంభూతా
నాంమధ్వాసాం దిశాగ్ం సర్వాణిభూతాని మధుయశ్చాయ మాసుదిక్షు తే
జోమయోఽమృతమయః పురుషో యశ్చాయ మధ్యాత్మగ్ం శ్రౌత్రః ప్రాతి
శ్రుత్క స్తేజోమయోఽమృతమయః పురుషోఽ యమేవసయోఽయమాత్మేద
మమృతమిదంబ్రహ్మేదగ్ం సర్వమ్॥౬॥ అయంచన్ద్రస్సర్వేషాంభూతానాం
మధ్వస్యచన్ద్రస్యసర్వాణిభూతాని మధుయశ్చాయమస్మిగ్ంశ్చన్ద్రే తేజోమ
యోఽమృతమయః పురుషో యశ్చాయ మధ్యాత్మంమానస స్తేజోమయోఽ
మృతమయః పురుషోఽ యమేవసయోఽయమాత్మేదమమృతమిదంబ్రహ్మేదగ్ం
సర్వం ॥ ౭ ॥ ఇయంవిద్యుత్సర్వేషాంభూతానాంమధ్వస్యైవిద్యుతేసర్వా
ణిభూతానిమధుయశ్చాయమస్యాంవిద్యుతి తేజోమయో ఽ మృతమయః పు
రుషో యశ్చాయమధ్యాత్మం తైజస స్తేజోమయో ఽ మృతమయః పురుషోఽ
యమేవసయోఽయమాత్మేదమమృతమిదంబ్రహ్మేదగ్ం సర్వం॥౮॥అయగ్ం స్తన
యిత్నుః సర్వేషాంభూతానాంమధ్వస్య స్తనయిత్నోః సర్వాణిభూతానిమ
ధుయశ్చాయ మస్మిగ్ం స్తనయిత్నౌ తేజోమయోఽ మృతమయః పురుషో య
శ్చాయమధ్యాత్మగ్ం శాబ్దస్సౌవర స్తేజోమయోఽమృతమయః పురుషోఽయ
మేవసయోఽయమాత్మేదమమృతమిదంబ్రహ్మేదగ్ం సర్వమ్ ॥ ౯ ॥ అయమా

కాశస్స ర్వేషాంభూతానాం మధ్వస్యాకాశస్యసర్వాణి భూతానిమధుయ
శ్చాయమస్మిన్నాకాశే తేజోమయోఽ మృతమయః పురుషోయశ్చాయమ
ధ్యాత్మగ్ హృద్యాకాశ స్తేజోమయోఽ మృతమయఃపురుషోఽ యమేవస
యోయమాత్మేదమమృతమిదం బ్రహ్మేదగ్ సర్వం ॥ ౧౦ ॥ అయంధర్మస్స
ర్వేషాంభూతానాం మధ్వస్యధర్మస్యసర్వాణిభూతాని మధుయశ్చాయమ
స్మిన్ధర్మే తేజోమయోఽ మృతమయఃపురుషోయశ్చాయమ ధ్యాత్మంధార్మ
స్తేజోమయో ఽ మృతమయఃపురుషోఽయమేవసయోయమాత్మేదమమృత
మిదంబ్రహ్మేదగ్ సర్వమ్ ॥౧౧॥ ఇదగ్ సత్యగ్ సర్వేషాంభూతానాంమధ్వ
స్యసత్యస్యసర్వాణిభూతానిమధుయశ్చాయమస్మిన్సత్యే తేజోమయోఽ మృ
తమయఃపురుషోయశ్చాయమధ్యాత్మగ్ సాత్య స్తేజోమయోఽ మృతమయః
పురుషో ఽ యమేవసయోయమాత్మేద మమృతమిదంబ్రహ్మేదగ్ సర్వమ్॥
౧౨ ॥ ఇదంమానుషగ్ సర్వేషాంభూతానాంమధ్వస్యమానుషస్యసర్వాణి
భూతానిమధుయశ్చాయ మస్మిన్మానుషే తేజోమయో ఽ మృతమయఃపురు
షోయశ్చాయమధ్యాత్మంమానుష స్తేజోమయో ఽ మృతమయఃపురుషోఽ
యమేవసయోయమాత్మేదమమృతమిదంబ్రహ్మేదగ్ సర్వమ్ ॥౧౩॥ అయ
మాత్మాసర్వేషాం భూతానాం మధ్వస్యాత్మనఃసర్వాణిభూతానిమధుయ
శ్చాయమస్మిన్నాత్మని తేజోమయో ఽ మృతమయః పురుషోయశ్చాయమా
త్మా తేజోమయోఽమృతమయఃపురుషోఽయమేవసయోయమాత్మేదమమృ
తమిదంబ్రహ్మేదగ్ సర్వమ్ ॥ ౧౪ ॥ సవాఅయమాత్మాసర్వేషాంభూతా
నామధిపతిస్సర్వేషాం భూతానాగ్ రాజాతద్యథారథనాభౌచరథనేమౌ
చారాః సర్వేసమర్పితా ఏవమేవాస్మిన్నాత్మనిసర్వే ప్రాణాస్సర్వేలోకా
స్సర్వేదేవాస్సర్వాణిభూతానిసర్వఏతఆత్మానస్సమర్పితాః॥౧౫॥ ఇదంవై
తన్మధుదధ్యఙ్ఙాథర్వణోఽశ్విభ్యామువాచ తదేతదృషిఃపశ్యన్నవోచత్ త
ద్వాంనరాసనయేదగ్ సఉగ్రమావిష్కృణోమితన్యతుర్నవృష్టిం। దధ్యఙ్
హయన్మధ్వాథర్వణోవామశ్వస్యశీర్ష్ణాప్రయదీమువాచేతి॥ ౧౬॥ ఇదంవై
తన్మధుదధ్యఙ్ఙాథర్వణోశ్విభ్యామువాచతదేతదృషిః పశ్యన్నవోచత్ అథ
ర్వణాయాశ్వినా దధీచేశ్వ్యగ్ శిరఃప్రత్యైరయతం। సవాంమధు ప్రవో

చదృతాయఞ్ త్వాష్ట్రం యద్దస్రా వపికక్ష్యం వామితి॥౧౭॥ * ఇదం వై తన్మధుదధ్యఙ్ఙాథర్వణోఽశ్విభ్యామువాచ తదేతదృషిః పశ్యన్నవోచత్ పురశ్చక్రే ద్విపదః పురశ్చక్రే చతుష్పదః । పురః స పక్షీ భూత్వా పురః పురుష ఆవిశదితి స వా అయం పురుషః సర్వాసు పూర్షు పురిశయో నైనేన కించ నానావృతం నైనేన కించనాసంవృతమ్॥౧౮॥ ఇదం వై తన్మధు దధ్యఙ్ఙాథర్వణోఽశ్విభ్యామువాచ తదేతదృషిః పశ్యన్నవోచత్ రూపం రూపం ప్రతిరూపో బభూవ తదస్య రూపం ప్రతిచక్షణాయ । ఇన్ద్రో మాయాభిః పురురూప ఈయతే యుక్తా హ్యస్య హరయః శతా దశేతి అయం వై హరయోఽయం వై దశ చ సహస్రాణి బహూని చానన్తాని చ తదేతద్బ్రహ్మాపూర్వమనపరమనన్తరమబాహ్యమయమాత్మా బ్రహ్మ సర్వానుభూరిత్యనుశాసనమ్॥ ౧౯

అథ షష్ఠం బ్రాహ్మణమ్.

అథ వంశః పౌతిమాష్యో గౌపవనాద్గౌపవనః పౌతిమాష్యాత్పౌతిమాష్యో గౌపవనాద్గౌపవనః కౌశికాత్కౌశికః కౌణ్డిన్యాత్కౌణ్డిన్యః శాణ్డిల్యాచ్ఛాణ్డిల్యః కౌశికాచ్చ గౌతమాచ్చ గౌతమః॥ ౧ ॥ ఆగ్నివేశ్యాదాగ్నివేశ్యః శాణ్డిల్యాచ్చానభిమ్లాతాచ్చానభిమ్లాత ఆనభిమ్లాతాదానభిమ్లాత ఆనభిమ్లాతాదానభిమ్లాతో గౌతమాద్గౌతమః సైతవప్రాచీనయోగ్యాభ్యాగ్ సైతవప్రాచీనయోగ్యౌ పారాశర్యాత్పారాశర్యో భారద్వాజాద్భారద్వాజో భారద్వాజాచ్చ గౌతమాచ్చ గౌతమో భారద్వాజాద్భారద్వాజః పారాశర్యాత్పారాశర్యో వైజవాపాయనాద్వైజవాపాయనః కౌశికాయనేః కౌశికాయనిః॥౨॥ ఘృతకౌశికాద్ఘృతకౌశికః పారాశర్యాయణాత్పారాశర్యాయణః పారాశర్యాత్పారాశర్యో జాతూకర్ణ్యాజ్జాతూకర్ణ్య ఆసురాయణాచ్చ యాస్కాచ్చాసురాయణస్త్రైవణేస్త్రైవణిరౌపజన్ధనేరౌపజన్ధనిరాసురేరాసురిర్భారద్వాజాద్భారద్వాజ ఆత్రేయాదాత్రేయో మాణ్టేర్మాణ్టిర్గౌతమాద్గౌతమో గౌతమాద్గౌతమో వాత్స్యాద్వాత్స్యః శాణ్డిల్యాచ్ఛాణ్డిల్యః కైశోర్యాత్కాప్యాత్కైశోర్యః కాప్యః కుమారహారితాత్కు-

---

* నానేనకించ నానావృతం నానేనకించ నేతిరఙ్గరామానుజీయపాఠః

మాంఢహారితో గాలవాద్గాలవో విదర్భీ కౌణ్డిన్యాద్విదర్భీ కౌణ్డిన్యో వత్సనపా
తో బాభ్రవాద్వత్సనపాద్బాభ్రవః పథస్సౌభరాత్పన్థాస్సౌభరోఽయాస్యా
దాఙ్గిరసాదయాస్య ఆఙ్గిరస ఆభూతేస్త్వాష్ట్రాదాభూతిస్త్వాష్ట్రో విశ్వరూ
పాత్త్వాష్ట్రాద్విశ్వరూపస్త్వాష్ట్రోఽశ్విభ్యామశ్వినా దధీచ ఆథర్వణాద్దధ్య
ఙ్ఙాథర్వణోఽథర్వణో దైవాదథర్వా దైవో మృత్యోః ప్రాధ్వꣳసనాన్మృత్యుః
ప్రాధ్వꣳసనః ప్రధ్వꣳసనాత్ప్రధ్వꣳసన ఏకఋషేరేకఋషిర్విప్రచిత్తేర్వి
ప్రచిత్తిర్వ్యష్టేర్వ్యష్టిస్సనారోస్సనారుస్సనాతనాత్సనాతనస్సనకాత్సనకః
పరమేష్ఠినః పరమేష్ఠీ బ్రహ్మణో బ్రహ్మ స్వయమ్భు బ్రహ్మణే నమః॥ ౩

ఇతి బృహదారణ్యకే- చతుర్థాధ్యాయస్సమాప్తః.

శ్రీ గురుభ్యో నమః

పఞ్చమాధ్యాయే-ప్రథమం బ్రాహ్మణమ్.

హరిః ఓమ్। జనకో హ వైదేహో బహుదక్షిణేన యజ్ఞేనేజే తత్ర హ
కురుపాఞ్చాలానాం బ్రాహ్మణా అభిసమేతా బభూవుస్తస్య హ జనకస్య వై
దేహస్య విజిజ్ఞాసా బభూవ కస్స్విదేషాం బ్రాహ్మణానామనూచానతమ
ఇతి స హ గవాꣳ సహస్రమవరురోధ దశ దశ పాదా ఏకైకస్యాః శృఙ్గయో
రాబద్ధా బభూవుః॥ ౧॥ తాన్హోవాచ బ్రాహ్మణా భగవన్తో యో వో బ్రహ్మిష్ఠః
స ఏతా గా ఉదజతామితి। తే హ బ్రాహ్మణా న దధృషురథ హ యాజ్ఞవల్క్యః
స్వమేవ బ్రహ్మచారిణమువాచైతాస్సోమ్యోదజ సామశ్రవ ఇతి తా హో
దాచకార తే హ బ్రాహ్మణాశ్చుక్రుధుః కథం నో బ్రహ్మిష్ఠో బ్రువీతేత్యథ
హ జనకస్య వైదేహస్య హోతాశ్వలో బభూవ స హైనం పప్రచ్ఛ త్వం ను
ఖలు నో యాజ్ఞవల్క్య బ్రహ్మిష్ఠోఽసీ ౩ ఇతి స హోవాచ నమో వయం బ్రహ్మి
ష్ఠాయ కుర్మో గోకామా ఏవ వయꣳ స్మ ఇతి తꣳ హ తత ఏవ ప్రష్టుం దధ్రే హో
తాశ్వలః॥ ౨॥ యాజ్ఞవల్క్యేతి హోవాచ యదిదꣳ సర్వం మృత్యునాఽఽప్తꣳ

సర్వంమృత్యునాభిపన్నం కేన యజమానో మృత్యోరాప్తిమతి ముచ్యత ఇతి
హోత్రర్త్విజాగ్నినా వాచా వాగ్వై యజ్ఞస్య హోతా తద్యేయం వాక్సో
యమగ్నిస్సహోతా సముక్తిస్సాతిముక్తిః॥ ౩॥ యాజ్ఞవల్క్యేతి హోవాచ
యదిదగ్ం సర్వమహోరాత్రాభ్యామాప్తగ్ం సర్వమహోరాత్రాభ్యామ
భిపన్నం కేన యజమానోఽహోరాత్రయోరాప్తిమతి ముచ్యత ఇత్యధ్వర్యు
ణర్త్విజా చక్షుషాదిత్యేన చక్షుర్వై యజ్ఞస్యాధ్వర్యుస్తద్యదిదం చక్షుస్సో
సావాదిత్యస్సోఽధ్వర్యుస్సముక్తిస్సాతిముక్తిః ॥ ౪॥ యాజ్ఞవల్క్యేతి హోవా
చ యదిదగ్ం సర్వం పూర్వపక్షాపరపక్షాభ్యామాప్తగ్ం సర్వం పూర్వపక్షా
పరపక్షాభ్యామభిపన్నం కేనయజమానః పూర్వపక్షాపరపక్షయోరాప్తిమ
తిముచ్యత ఇత్యుద్గాత్రర్త్విజా వాయునా ప్రాణేన ప్రాణో వై యజ్ఞస్యో
ద్గాతా తద్యోఽయం ప్రాణస్స వాయుస్స ఉద్గాతా సముక్తిస్సాతిముక్తిః ॥ ౫ ॥
యాజ్ఞవల్క్యేతి హోవాచ యదిదమన్తరిక్షమనారమ్బణ మివ కేనాక్రమేణ
యజమానః స్వర్గం లోకమాక్రమత ఇతి బ్రహ్మణర్త్విజా మనసా - చన్ద్రేణ
మనో వై యజ్ఞస్య బ్రహ్మా తద్యదిదం మనస్సోఽసౌ చన్ద్రస్స బ్రహ్మా సముక్తిస్సా
తిముక్తిరిత్యతి మోక్షా అథసమ్పదః ॥ ౬॥ యాజ్ఞవల్క్యేతి హోవాచ కతిభిర
యమద్యర్గ్భిర్హోతాస్మిన్యజ్ఞే కరిష్యతీతి తిసృభిరితి కతమాస్తాస్తిస్ర ఇతి పురో
నువాక్యా చ యాజ్యా చ శస్యైవ తృతీయా కిం తాభిర్జయతీతి యత్కిం చేదం
ప్రాణభృదితి ॥ ౭ ॥ యాజ్ఞవల్క్యేతి హోవాచ కత్యయమద్యాధ్వర్యురస్మి
న్యజ్ఞ ఆహుతీర్హోష్యతీతి తిస్ర ఇతి కతమాస్తాస్తిస్ర ఇతి యా హుతా ఉజ్వలంతి
యా హుతా అతినేదన్తే యా హుతా అధిశేరతే కిం తాభిర్జయతీతి యా హుతా
ఉజ్జ్వలన్తి దేవలోకమేవ తాభిర్జయతి దీప్యత ఇవ హి దేవలోకో యా హుతా
అతినేదన్తే పితృలోక*మేవ తాభిర్జయత్యతి వ హి పితృలోకో యా హుతా
అధిశేరతే మనుష్యలోకమేవ తాభిర్జయత్యధ ఇవ హి మనుష్యలోకః ॥ ౮॥ యా
జ్ఞవల్క్యేతి హోవాచ కతిభిరయమద్య బ్రహ్మా యజ్ఞం దక్షిణతో దేవతాభిర్గో
పాయతీత్యేకయేతి కతమా సైకేతి మన ఏవేత్యనన్తం వై మనోఽనన్తా విశ్వే దేవా

* ఏవమివహిపితృలోక ఇతిరఙ్గరామానుజీయపాఠః.

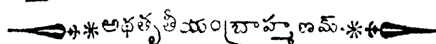
అనన్తమేవస తేనలోకం జయతి॥ ౯ ॥ యాజ్ఞవల్క్యేతి హోవాచ కత్యయమ
ద్యోద్గాతాస్మిన్యజ్ఞే స్తోత్రియాః స్తోష్యతీతి తిస్ర ఇతి కతమాస్తాస్తిస్ర ఇతి పు
రోనువాక్యా చ యాజ్యా చ శస్యైవ తృతీయా కతమాస్తా యా అధ్యాత్మమి
తి ప్రాణ ఏవ పురోనువాక్యాఽపానో యాజ్యా వ్యానః శస్యా కిం తాభిర్జ
యతీతి పృథివీలోకమేవ పురోనువాక్యయా జయత్యన్తరిక్షలోకం యాజ్యయా
ద్యులోకꣳ శస్యయా తతో హ హోతాశ్వల ఉపరరామ॥ ౧౦

అథ ద్వితీయం బ్రాహ్మణమ్.

అథ హైనం జారత్కారవ ఆర్తభాగః ప్రపచ్ఛ యాజ్ఞవల్క్యేతి హో
వాచ కతి గ్రహాః కత్యతిగ్రహా ఇతి । అష్టౌ గ్రహా అష్టావతిగ్రహా ఇతి । యయే
తేష్టౌ గ్రహా అష్టావతిగ్రహాః కతమ ఇతి॥ ౧ ॥ ※ ప్రాణో వై గ్రహః సో
పానేనాతిగ్రాహేణ గృహీతోఽపానేన హి గన్ధాఞ్జిఘ్రతి ॥ ౨ ॥ వా
గ్వై గ్రహః స నామ్నాతిగ్రాహేణ గృహీతో వాచా హి నామాన్యభివదతి॥
౩ ॥ జిహ్వా వై గ్రహః స రసేనాతిగ్రాహేణ గృహీతో జిహ్వయా హి రసాన్వి
జానాతి ॥ ౪ ॥ చక్షుర్వై గ్రహః స రూపేణాతిగ్రాహేణ గృహీతశ్చక్షు
షా హి రూపాణి పశ్యతి ॥ ౫ ॥ శ్రోత్రం వై గ్రహః స శబ్దేనాతిగ్రాహేణ గృ
హీతః శ్రోత్రేణ హి శబ్దాఞ్ఛృణోతి ॥ ౬ ॥ మనో వై గ్రహః స కామేనాతిగ్రా
హేణ గృహీతో మనసా హి కామాన్కామయతే ॥ ౭ ॥ హస్తౌ వై గ్రహః స క
ర్మణాతిగ్రాహేణ గృహీతో హస్తాభ్యాꣳ హి కర్మ కరోతి ॥ ౮ ॥ త్వగ్వై గ్ర
హః స స్పర్శేనాతిగ్రాహేణ గృహీతస్త్వచా హి స్పర్శాన్వేదయత ఇత్యేతే
ష్టౌ గ్రహా అష్టావతిగ్రహాః॥ ౯ ॥ * యాజ్ఞవల్క్యేతి హోవాచ యదిదꣳ స
ర్వం మృత్యోరన్నం కా స్విత్సా దేవతా యస్యా మృత్యురన్నమిత్యగ్నిర్వై మృ
త్యుః సోఽపామన్నమప పునర్మృత్యుం జయతి ॥ ౧౦ ॥ యాజ్ఞవల్క్యేతి హో
వాచ యత్రాయం పురుషో మ్రియత ఉదస్మాత్ప్రాణాః క్రామన్త్యా
హో౩ నేతి నేతి హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యోఽత్రైవ సమవనీయన్తే స ఉచ్ఛ్వ

※ ద్వితీయాదినవమాన్తఖణ్డేషు- అతిగ్రాహేణగృహీత ఇతి రఙ్గరామానుజీయ
* అప పునర్మృత్యుం జయతి ఏవం వేదేతి రఙ్గరామానుజీయపాఠః.

యత్యాధ్మాయత్యాధ్మాతో మృతశ్శేతే ॥ ౧౧ ॥ యాజ్ఞవల్క్యేతి హోవా
చ యత్రాయం పురుషో మ్రియతే కిమేనం న జహాతీతి నామేత్యనన్తం వై నా
మానన్తా విశ్వేదేవా అనన్తమేవ స తేన లోకం జయతి ॥ ౧౨ ॥ యాజ్ఞవల్క్యేతి
హోవాచ యత్రాస్య పురుషస్య మృతస్యాగ్నిం వాగప్యేతి వాతం ప్రాణ
శ్చక్షురాదిత్యం మనశ్చన్ద్రం దిశశ్శ్రోత్రం పృథివీగ్ం శరీరమాకాశమాత్మౌ
షధీర్లోమాని వనస్పతీన్కేశా అప్సు లోహితం చ రేతశ్చ నిధీయతే క్వాయం త
దా పురుషో భవతీత్యాహర సోమ్య హస్తమార్తభాగావామేవైతస్య వేదిష్యా
వో న నావేతత్సజన ఇతి తౌ హోత్క్రమ్య మన్త్రయాఞ్చక్రాతే తౌ హ
యదూచతుః కర్మ హైవ తదూచతురథ యత్ప్రశశగ్ంసతుః కర్మ హైవ త
త్ప్రశశగ్ంసతుః పుణ్యో వై పుణ్యేన కర్మణా భవతి పాపః పాపేనేతి తతో హ
జారత్కారవ ఆర్తభాగ ఉపరరామ ॥ ౧౩

అథ తృతీయం బ్రాహ్మణమ్.

※ అథ హైనం భుజ్యుర్లాహ్యాయనిః పప్రచ్ఛ యాజ్ఞవల్క్యేతి హో
వాచ । మద్రేషు చరకాః పర్యవ్రజామ తే పతఞ్చలస్య కాప్యస్య గృహానైమ త
స్యాసీద్దుహితా గన్ధర్వగృహీతా తమపృచ్ఛామ కోఽసీతి సోఽబ్రవీత్సుధన్వా
ఙ్గిరస ఇతి తం యదా లోకానామన్తానపృచ్ఛామాథైనమబ్రూమ క్వ పారిక్షి
తా అభవన్నితి క్వ పారిక్షితా అభవన్స త్వా పృచ్ఛామి యాజ్ఞవల్క్య క్వ పారి
క్షితా అభవన్నితి ॥ ౧ ॥ స హోవాచోవాచ వై సోఽగచ్ఛన్వై తే తద్యత్రాశ్వ
మేధయాజినో గచ్ఛన్తీతి క్వ న్వశ్వమేధయాజినో గచ్ఛన్తీతి ద్వాత్రిగ్ంశతం వై దే
వరథాహ్న్యాన్యయం లోకస్తగ్ం సమన్తం పృథివీ ద్విస్తావత్పర్యేతి తాగ్ం సమ
న్తం పృథివీం ద్విస్తావత్సముద్రః పర్యేతి తద్యావతీ క్షురస్య ధారా యావద్వా
మక్షికాయాః పత్రం తావానన్తరేణాకాశస్తానిన్ద్రస్సుపర్ణో భూత్వా వా
యవే ప్రాయచ్ఛత్తాన్వాయురాత్మని ధిత్వా తత్రాగమయద్యత్రాశ్వమే
ధయాజినో భవన్నిత్యేవమివ వై స వాయుమేవ ప్రశశగ్ంస తస్మాద్వాయురే
వ వ్యష్టిర్వాయుస్సమష్టిరప పునర్మృత్యుం జయతి య ఏవం వేద తతో హ భుజ్యు
ర్లాహ్యాయనిరుపరరామ ॥ ౨

※ అథ హైనం బ్రూమ క్వ పారిక్షితా ఇతి రఙ్గరామానుజీయపాఠః.

అథచతుర్థబ్రాహ్మణమ్.

అథహైనముషస్తశ్చాక్రాయణః పప్రచ్ఛయాజ్ఞవల్క్యేతిహోవాచయత్సాక్షాదపరోక్షాద్బ్రహ్మయఆత్మాసర్వాన్తరస్తం మేవ్యాచక్ష్వేత్యేషత ఆత్మాసర్వాన్తరః కతమోయాజ్ఞవల్క్యసర్వాన్తరోయఃప్రాణేనప్రాణితిసతఆత్మాసర్వాన్తరోయోపానేనాపానితిసత ఆత్మాసర్వాన్తరోయోవ్యానేనవ్యానితిసత ఆత్మాసర్వాన్తరోయ ఉదానేనోదానితిసత ఆత్మాసర్వాన్తరఏషతఆత్మాసర్వాన్తరః॥ ౧ ॥ సహోవాచోషస్తశ్చాక్రాయణోయథావిబ్రూయాదసౌగౌరసావశ్వఇత్యేవమేవైతద్వ్యపదిష్టంభవతియదేవసాక్షాదపరోక్షాద్బ్రహ్మయఆత్మాసర్వాన్తరస్తంమేవ్యాచక్ష్వేత్యేషత ఆత్మాసర్వాన్తరః కతమోయాజ్ఞవల్క్యసర్వాన్తరః। నదృష్టేర్ద్రష్టారంపశ్యేర్నశ్రుతేఃశ్రోతారగ్ంశృణుయాన్నమతేర్మన్తారంమన్వీథానవిజ్ఞాతేర్విజ్ఞాతారం విజానీయాః। ఏషత ఆత్మాసర్వాన్తరోతోన్యదార్తంతతోహోషస్తశ్చాక్రాయణఉపరరామ॥ ... ౨

అథపంచమంబ్రాహ్మణమ్

* అథహైనంకహోళఃకౌషీతకేయఃపప్రచ్ఛయాజ్ఞవల్క్యేతిహోవాచయదేవసాక్షాదపరోక్షాద్బ్రహ్మయఆత్మాసర్వాన్తరస్తంమేవ్యాచక్ష్వేత్యేషతఆత్మాసర్వాన్తరః।కతమోయాజ్ఞవల్క్యసర్వాన్తరోయోऽశనాయాపిపాసేశోకంమోహంజరాంమృత్యుమత్యేతి॥ఏతంవైతమాత్మానంవిదిత్వాబ్రాహ్మణాఃపుత్రైషణాయాశ్చవిత్తైషణాయాశ్చలోకైషణాయాశ్చవ్యుత్థాయ। అథభిక్షాచర్యంచరన్తియాహ్యేవపుత్రైషణాసావిత్తైషణాయావిత్తైషణాసాలోకైషణోభేహ్యేతేఏషణేఏవభవతః।తస్మాద్బ్రాహ్మణఃపాణ్డిత్యంనిర్విద్యబాల్యేనతిష్ఠాసేత్ బాల్యంచపాణ్డిత్యంచనిర్విద్యాథమునిరమౌనంచమౌనంచనిర్విద్యాథబ్రాహ్మణఃసబ్రాహ్మణఃకేనస్యాద్యేనస్యాత్తేనేదృశఏవాతోऽన్యదార్తంతతోహ కహోళః కౌషీతకేయ ఉపరరామ॥ ౧

---

* పుత్రేషణావిత్తేషణాలోకేషణేతి, ఉభేహ్యేతేఏషణేఏవేతిరఙ్గరామా,

అథషష్ఠంబ్రాహ్మణమ్.

అథ హైనం గార్గీ వాచక్నవీ పప్రచ్ఛ యాజ్ఞవల్క్యేతి హోవాచ యదిదగ్ సర్వ మప్స్వోతంచ ప్రోతంచ కస్మిన్ను ఖల్వాప ఓతాశ్చ ప్రోతాశ్చేతి వాయౌ గార్గీతి కస్మిన్ను ఖలు వాయురోతశ్చ ప్రోతశ్చేత్యన్తరిక్షలోకేషు గార్గీతి కస్మిన్ను ఖల్వన్తరిక్షలోకా ఓతాశ్చ ప్రోతాశ్చేతి గన్ధర్వలోకేషు గార్గీతి కస్మిన్ను ఖలు గన్ధర్వలోకా ఓతాశ్చ ప్రోతాశ్చేత్యాదిత్యలోకేషు గార్గీతి కస్మిన్ను ఖల్వాదిత్యలోకా ఓతాశ్చ ప్రోతాశ్చేతి చన్ద్రలోకేషు గార్గీతి కస్మిన్ను ఖలు చన్ద్రలోకా ఓతాశ్చ ప్రోతాశ్చేతి నక్షత్రలోకేషు గార్గీతి కస్మిన్ను ఖలు నక్షత్రలోకా ఓతాశ్చ ప్రోతాశ్చేతి దేవలోకేషు గార్గీతి కస్మిన్ను ఖలు దేవలోకా ఓతాశ్చ ప్రోతాశ్చేతీన్ద్రలోకేషు గార్గీతి కస్మిన్ను ఖల్విన్ద్రలోకా ఓతాశ్చ ప్రోతాశ్చేతి ప్రజాపతి లోకేషు గార్గీతి కస్మిన్ను ఖలు ప్రజాపతిలోకా ఓతాశ్చ ప్రోతాశ్చేతి బ్రహ్మలోకేషు గార్గీతి కస్మిన్ను ఖలు బ్రహ్మలోకా ఓతాశ్చ ప్రోతాశ్చేతి స హోవాచ గార్గి మాతి ప్రాక్షీర్మా తే మూర్ధా వ్యపప్తదనతిప్రశ్న్యాం వై దేవతామతిపృచ్ఛసి గార్గి మాతి ప్రాక్షీరితి తతో హ గార్గీ వాచక్నవ్యుపరరామ॥ ౧

అథసప్తమంబ్రాహ్మణమ్.

అథ హైనముద్దాలక ఆరుణిః పప్రచ్ఛ యాజ్ఞవల్క్యేతి హోవాచ మద్రేష్వవసామ పతంజలస్య కాప్యస్య గృహేషు యజ్ఞమధీయానాస్తస్యాసీద్భార్యా గన్ధర్వగృహీతా తమపృచ్ఛామ కోఽసీతి సోఽబ్రవీత్ కబన్ధ ఆథర్వణ ఇతి సోఽబ్రవీత్పతంజలం కాప్యం యాజ్ఞికాగ్ శ్చ వేత్థ ను త్వం కాప్య తత్సూత్రం యేనాయం చ లోకః పరశ్చ లోకః సర్వాణి చ భూతాని సందృబ్ధాని భవన్తీతి సోఽబ్రవీత్పతంజలః కాప్యో నాహం తద్భగవన్వేదేతి సోఽబ్రవీత్పతంజలం కాప్యం యాజ్ఞికాగ్ శ్చ వేత్థ ను త్వం కాప్య తమన్తర్యామిణం య ఇమం చ లోకం పరం చ లోకగ్ సర్వాణి చ భూతాని యోఽన్తరో యమయతీతి సోఽబ్రవీత్పతంజలః కాప్యో నాహం తం భగవన్వేదేతి సోఽబ్రవీత్పతంజలం కాప్యం యాజ్ఞికాగ్ శ్చ యో వై తత్కాప్య సూత్రం విద్యాత్తం చాన్తర్యామిణమితి స బ్రహ్మవిత్స లోకవిత్స దేవవిత్స వేదవిత్స భూతవిత్స ఆత్మవిత్స సర్వవిదితి

తేభ్యోఽబ్రవీత్తదహం వేద తచ్చేత్త్వం యాజ్ఞవల్క్య సూత్రమవిద్వాగ్ స్తం
చాన్తర్యామిణం బ్రహ్మగవీరుదజసే మూర్ధా తే విపతిష్యతీతి వేద వా అహం
గౌతమ తత్సూత్రం తం చాన్తర్యామిణమితి యో వా ఇదం కశ్చిద్బ్రూయాద్వేద
వేదేతి యథా వేత్థ తథా బ్రూహీతి ॥ ౧ ॥ స హోవాచ వాయుర్వై గౌతమ తత్
సూత్రం వాయునా వై గౌతమ సూత్రేణాయఞ్చ లోకః పరశ్చ లోకః సర్వా
ణి చ భూతాని సన్దృబ్ధాని భవన్తి తస్మాద్వై గౌతమ పురుషం ప్రేతమాహు
ర్వ్యస్రగ్ సిషతాస్యాఙ్గానీతి వాయునా హి గౌతమ సూత్రేణ సన్దృబ్ధాని భవ
న్తీత్యేవమేవైతద్యాజ్ఞవల్క్యాన్తర్యామిణం బ్రూహీతి ॥ ౨ ॥ యః పృథివ్యాం
తిష్ఠన్పృథివ్యా అన్తరో యం పృథివీ న వేద యస్య పృథివీ శరీరం యః పృథివీమన్త
రో యమయత్యేష త ఆత్మాన్తర్యామ్యమృతః ॥ ౩ ॥ యోఽప్సు తిష్ఠన్నద్భ్యోఽన్తరో
యమాపో న విదుర్యస్యాపశ్శరీరం యోఽపోఽన్తరో యమయత్యేష త ఆత్మాన్త
ర్యామ్యమృతః ॥ ౪ ॥ యోఽగ్నౌ తిష్ఠన్నగ్నేరన్తరో యమగ్నిర్న వేద యస్యాగ్ని
శ్శరీరం యోఽగ్నిమన్తరో యమయత్యేష త ఆత్మాన్తర్యామ్యమృతః ॥ ౫ ॥ యోఽన్తరి
క్షే తిష్ఠన్నన్తరిక్షాదన్తరో యమన్తరిక్షం న వేద యస్యాన్తరిక్షగ్ం శరీరం యో
ఽన్తరిక్షమన్తరో యమయత్యేష త ఆత్మాన్తర్యామ్యమృతః ॥ ౬ ॥ యో వాయౌ తిష్ఠ
న్వాయోరన్తరో యం వాయుర్న వేద యస్య వాయుశ్శరీరం యో వాయుమన్త
రో యమయత్యేష త ఆత్మాన్తర్యామ్యమృతః ॥ ౭ ॥ యో దివి తిష్ఠన్దివోఽన్తరో యం
ద్యౌర్న వేద యస్య ద్యౌశ్శరీరం యో దివమన్తరో యమయత్యేష త ఆత్మాన్త
ర్యామ్యమృతః ॥ ౮ ॥ య ఆదిత్యే తిష్ఠన్నాదిత్యాదన్తరో యమాదిత్యో న వేద య
స్యాదిత్యశ్శరీరం య ఆదిత్యమన్తరో యమయత్యేష త ఆత్మాన్తర్యామ్యమృతః
౯ ॥ యో దిక్షు తిష్ఠన్దిగ్భ్యోఽన్తరో యం దిశో న విదుర్యస్య దిశశ్శరీరం యో దిశోఽన్త
రో యమయత్యేష త ఆత్మాన్తర్యామ్యమృతః ॥ ౧౦ ॥ యశ్చన్ద్రతారకే తిష్ఠగ్
శ్చన్ద్రతారకాదన్తరో యం చన్ద్రతారకం న వేద యస్య చన్ద్రతారకగ్ం శరీ
రం యశ్చన్ద్రతారకమన్తరో యమయత్యేష త ఆత్మాన్తర్యామ్యమృతః ॥ ౧౧
య ఆకాశే తిష్ఠన్నాకాశాదన్తరో యమాకాశో న వేద యస్యాకాశశ్శరీరం
య ఆకాశమన్తరో యమయత్యేష త ఆత్మాన్తర్యామ్యమృతః ॥ ౧౨ ॥ య
స్తమసి తిష్ఠగ్ స్తమసోఽన్తరో యం తమో న వేద యస్య తమశ్శరీరం యస్తమో
ఽన్తరో యమయత్యేష త ఆత్మాన్తర్యామ్యమృతః ॥ ౧౩ ॥ యస్తేజసి తిష్ఠగ్ స్తే

జసో న్తరోయ న్తేజో నవేదయస్య తేజశ్శరీరంయ స్తేజో న్తరో యమయ త్యే
షతఆత్మా న్తర్యామ్యమృతఇత్యధిదైవతమథాధిభూతమ్॥ ౧౪ ॥ యస్సర్వే
షుభూతేషుతిష్ఠన్ సర్వేభ్యోభూతేభ్యో న్తరోయగ్ం సర్వాణి భూతానినవి
దుర్యస్యసర్వాణిభూతాని శరీరంయస్సర్వాణి భూతాన్య న్తరోయ మయః
త్యేషతఆత్మా న్తర్యామ్యమృతఇత్యధిభూతమథాధ్యాత్మమ్॥౧౫॥ యఃప్రా
ణేతిష్ఠన్ ప్రాణాదంతరోయంప్రాణోన వేదయస్య ప్రాణశ్శరీరంయః
ప్రాణమన్తరోయమయత్యేషతఆత్మా న్తర్యామ్యమృతః ॥౧౬॥ యోవాచి
తిష్ఠన్వాచో న్తరోయం వాఙ్న వేదయస్యవాక్శరీరం యోవాచ మన్తరోయ
మయత్యేషతఆత్మా న్తర్యామ్యమృతః ॥౧౭॥ యశ్చక్షుషితిష్ఠగ్ంశ్చక్షుషో న్త
రోయంచక్షుర్న వేదయస్యచక్షుశ్శరీరంయశ్చక్షుర న్తరోయమయత్యేషత
ఆత్మా న్తర్యామ్యమృతః ॥౧౮॥ యశ్శ్రోత్రేతిష్ఠన్ శ్రోత్రాద న్తరోయగ్ం
శ్రోత్రంనవేదయస్య శ్రోత్రగ్ం శరీరంయశ్శ్రోత్రమ న్తరోయ మయత్యేష
తఆత్మా న్తర్యామ్యమృతః ॥ ౧౯ ॥ యోమనసితిష్ఠన్మనసో న్తరోయంమనోన
వేదయస్య మనశ్శరీరం యోమనో న్తరోయమయత్యేషత ఆత్మా న్తర్యామ్య
మృతః ॥ ౨౦ ॥ యస్త్వచితిష్ఠగ్ం స్త్వచో న్తరోయ న్త్వఙ్న వేదయస్యత్వ
గ్ం శరీరంయ స్త్వచమ న్తరోయమయ త్యేషత ఆత్మా న్తర్యామ్య మృతః ॥
౨౧ ॥ యోవిజ్ఞానేతిష్ఠన్ విజ్ఞానాద న్తరోయంవిజ్ఞానంనవేదయస్యవిజ్ఞానగ్ం
శరీరంయోవిజ్ఞానమన న్తరోయమయత్యేషత ఆత్మా న్తర్యామ్యమృతః ॥౨౨॥
యోరేతసితిష్ఠన్ రేతసో న్తరోయగ్ం రేతోన వేదయస్య రేత శ్శరీరం యోరే
తో న్తరోయమయత్యేషతఆత్మా న్తర్యామ్యమృతోఽదృష్టో ద్రష్టాఽశ్రుతః
శ్రోతాఽమతోమన్తాఽవిజ్ఞాతో విజ్ఞాతానాన్యోతో స్తిద్రష్టానాన్యోతో స్తి
శ్రోతానాన్యోతో స్తిమన్తానాన్యోతో స్తివిజ్ఞాతైషత ఆత్మా న్తర్యామ్యమృతో
ఽతోఽన్యదార్తంతతోహోద్దాలకఆరుణిరుపరరామ॥ ... ౨౩

అథఅష్టమంబ్రాహ్మణమ్.

* అథహవాచక్నవ్యువాచ బ్రాహ్మణాభగవన్తోహన్తాహ మిమం

---

* బ్రహ్మాద్యం జేతేతతాచేన్నైన ఏవఏష్యతిమూర్ధాస్యవిపతి
ష్యతీతిప్రచ్ఛగార్గీతిరఙ్గరామానఏయపాఠః.

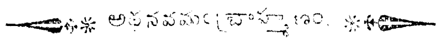
ద్వౌ ప్రశ్నౌ ప్రక్ష్యామి తౌ చేన్మే వక్ష్యతి న వై జాతు యుష్మాకమిమం కశ్చిద్బ్ర
హ్మోద్యం జేతేతి పృచ్ఛ గార్గీతి ॥ ౧ ॥ ※ సా హోవాచాహం వై త్వా యాజ్ఞ
వల్క్య యథా కాశ్యో వా వైదేహో వోగ్రపుత్ర ఉజ్జ్యం ధనురధిజ్యం కృత్వా
ద్వౌ బాణవన్తౌ సపత్నాతివ్యాధినౌ హస్తే కృత్వోపోత్తిష్ఠేదేవమేవాహం
త్వాం ద్వాభ్యాం ప్రశ్నాభ్యాముపోదస్థాం తౌ మే బ్రూహీతి పృచ్ఛ గార్గీతి॥
౨ ॥ సా హోవాచ యదూర్ధ్వం యాజ్ఞవల్క్య దివో యదవాక్పృథివ్యా య
దన్తరా ద్యావాపృథివీ ఇమే యద్భూతం చ భవచ్చ భవిష్యచ్చేత్యాచక్షతే క
స్మిగ్ంస్తదోతం చ ప్రోతం చేతి ॥ ౩ ॥ స హోవాచ యదూర్ధ్వం గార్గి దివో య
దవాక్పృథివ్యా యదన్తరా ద్యావాపృథివీ ఇమే యద్భూతం చ భవచ్చ భవిష్య
చ్చేత్యాచక్షత ఆకాశే తదోతం చ ప్రోతం చేతి ॥ ౪ ॥ ※ సా హోవాచ నమస్తే
ऽస్తు యాజ్ఞవల్క్య యో మ ఏతం వ్యవచోऽపరస్మై ధారయస్వేతి పృచ్ఛ గా
ర్గీతి ॥ ౫ ॥ సా హోవాచ యదూర్ధ్వం యాజ్ఞవల్క్య దివో యదవాక్పృథి
వ్యా యదన్తరా ద్యావాపృథివీ ఇమే యద్భూతం చ భవచ్చ భవిష్యచ్చేత్యాచ
క్షతే కస్మిగ్ంస్తదోతం చ ప్రోతం చేతి ॥ ౬ ॥ * స హోవాచ యదూర్ధ్వం గా
ర్గి దివో యదవాక్పృథివ్యా యదన్తరా ద్యావాపృథివీ ఇమే యద్భూతం చ భవ
చ్చ భవిష్యచ్చేత్యాచక్షత ఆకాశ ఏవ తదోతం చ ప్రోతం చేతి కస్మిన్ను ఖల్వా
కాశ ఓతశ్చ ప్రోతశ్చేతి ॥ ౭ ॥ స హోవాచైతద్వై తదక్షరం గార్గి బ్రాహ్మ
ణా అభివదన్త్యస్థూలమనణ్వహ్రస్వమదీర్ఘమలోహితమస్నేహమచ్ఛా
యమతమోऽవాయ్వనాకాశమసఙ్గమరసమగన్ధమచక్షుష్కమశ్రోత్రమవా
గమనోऽతేజస్కమప్రాణమముఖమమాత్రమనన్తరమబాహ్యం న తద
శ్నాతి కిఞ్చన న తదశ్నాతి కశ్చన ॥ ౮ ॥ ఏతస్య వా అక్షరస్య ప్రశాసనే గార్గి సూ
ర్యాచన్ద్రమసౌ విధృతౌ తిష్ఠత ఏతస్య వా అక్షరస్య ప్రశాసనే గార్గి ద్యావాపృ

※ అహం వై యాజ్ఞవల్క్యేతి రఙ్గరామానుజీయపాఠః

※ యో మ ఏతం వ్యవోచోऽపరస్మై ఇతి రఙ్గరామానుజీయపాఠః.

* సా హోవాచ యదూర్ధ్వం యాజ్ఞవల్క్య దివో యదర్వా
క్పృథివ్యా ఇతి రఙ్గరామానుజీయపాఠః

ధివ్యావిధృతే తిష్ఠతః। ఏతస్య వా అక్షరస్య ప్రశాసనే గార్గి నిమేషా ముహూర్తా అహోరాత్రాణ్యర్ధమాసా మాసా ఋతవస్సంవత్సరా ఇతి విధృతాస్తిష్ఠన్త్యేతస్య వా అక్షరస్య ప్రశాసనే గార్గి ప్రాచ్యోఽన్యా నద్యస్స్యన్దన్తే శ్వేతేభ్యః పర్వతేభ్యః ప్రతీచ్యోఽన్యా యాం యాం చ దిశమన్వేతస్య వా అక్షరస్య ప్రశాసనే గార్గి దదతో మనుష్యాః ప్రశగ్ంసన్తి యజమానం దేవా దర్వీం పితరోఽన్వాయత్తాః ॥ ౯ ॥ యో వా ఏతదక్షరం గార్గ్యవిదిత్వాఽస్మింల్లోకే జుహోతి యజతే తపస్తప్యతే బహూని వర్షసహస్రాణ్యన్తవదేవాస్య తద్భవతి యో వా ఏతదక్షరం గార్గ్యవిదిత్వాఽస్మాల్లోకాత్ప్రైతి స కృపణోఽథ య ఏతదక్షరం గార్గి విదిత్వాఽస్మాల్లోకాత్ప్రైతి స బ్రాహ్మణః ॥ ౧౦ ॥ తద్వా ఏతదక్షరం గార్గ్యదృష్టం ద్రష్ట్రశ్రుతగ్ం శ్రోత్రఽమతం మన్త్రఽవిజ్ఞాతం విజ్ఞాతృ నాన్యదతోఽస్తి ద్రష్టృ నాన్యదతోఽస్తి శ్రోతృ నాన్యదతోఽస్తి మన్తృ నాన్యదతోఽస్తి విజ్ఞాత్రేతస్మిన్ను ఖల్వక్షరే గార్గ్యాకాశ ఓతశ్చ ప్రోతశ్చేతి ॥ ౧౧ ॥ సా హోవాచ బ్రాహ్మణా భగవన్తస్తదేవ బహు మన్యేధ్వం యదస్మాన్నమస్కారేణ ముచ్యేధ్వం న వై జాతు యుష్మాకమిమం కశ్చిద్బ్రహ్మోద్యం జేతేతి తతో హ వాచక్నవ్యుపరరామ ॥ ౧౨

అథ నవమం బ్రాహ్మణం.

అథ హైనం విదగ్ధశ్శాకల్యః పప్రచ్ఛ కతి దేవా యాజ్ఞవల్క్యేతి స హైతయైవ నివిదా ప్రతిపేదే యావన్తో వైశ్వదేవస్య నివిద్యుచ్యన్తే త్రయశ్చ త్రీ చ శతా త్రయశ్చ త్రీ చ సహస్రేత్యోమితి హోవాచ కత్యేవ దేవా యాజ్ఞవల్క్యేతి త్రయస్త్రిగ్ంశదిత్యోమితి హోవాచ కత్యేవ దేవా యాజ్ఞవల్క్యేతి షడిత్యోమితి హోవాచ కత్యేవ దేవా యాజ్ఞవల్క్యేతి త్రయ ఇత్యోమితి హోవాచ కత్యేవ దేవా యాజ్ఞవల్క్యేతి ద్వావిత్యోమితి హోవాచ కత్యేవ దేవా యాజ్ఞవల్క్యేత్యధ్యర్ధ ఇత్యోమితి హోవాచ కత్యేవ దేవా యాజ్ఞవల్క్యేత్యేక ఇత్యోమితి హోవాచ కతమే తే త్రయశ్చ త్రీ చ శతా త్రయశ్చ త్రీ చ సహస్రేతి ॥ ౧ ॥ స హోవాచ మహిమాన ఏవైషామేతే త్రయస్త్రిగ్ంశత్త్వేవ దేవా ఇతి కతమే తే త్రయస్త్రిగ్ంశదిత్యష్టౌ వసవ ఏకాదశ రుద్రా ద్వాదశాదిత్యాస్త ఏకత్రిగ్ంశదిన్ద్రశ్చైవ ప్రజాపతిశ్చ త్రయస్త్రిగ్ంశా

వితి ॥ ౨ ॥ కతమే వసవ ఇత్యగ్నిశ్చ పృథివీ చ వాయుశ్చాన్తరిక్షం చాదిత్యశ్చ
ద్యౌశ్చ చన్ద్రమాశ్చ నక్షత్రాణి చైతే వసవ ఏతేషు హీదం వసు సర్వగ్ం హి
తమితి తస్మాద్వసవ ఇతి॥ ౩॥ కతమే రుద్రా ఇతి దశేమే పురుషే ప్రాణా ఆ
త్మైకాదశస్తే యదాస్మాచ్ఛరీరాన్మర్త్యాదుత్క్రామన్త్యథ రోదయన్తి త
ద్యద్రోదయన్తి తస్మాద్రుద్రా ఇతి॥ ౪ ॥ కతమ ఆదిత్యా ఇతి ద్వాదశ వై మా
సాః సంవత్సరస్యైత ఆదిత్యా ఏతే హీదగ్ం సర్వమాదదానా యన్తి తే యదిదగ్ం
సర్వమాదదానా యన్తి తస్మాదాదిత్యా ఇతి ॥ ౫ ॥ కతమ ఇన్ద్రః కతమః ప్రజా
పతిరితి స్తనయిత్నురేవేన్ద్రో యజ్ఞః ప్రజాపతిరితి కతమ స్తనయిత్నురిత్యశ
నిరితి కతమో యజ్ఞ ఇతి పశవ ఇతి ॥ ౬ ॥ కతమే షడిత్యగ్నిశ్చ పృథివీ చ వాయు
శ్చాన్తరిక్షం చాదిత్యశ్చ ద్యౌశ్చైతే షడేతే హీదగ్ం సర్వగ్ం షడితి॥ ౭॥ కతమే తే
త్రయో దేవా ఇతీమ ఏవ త్రయో లోకా ఏషు హీమే సర్వే దేవా ఇతి కతమౌ తౌ
ద్వౌ దేవావిత్యన్నం చైవ ప్రాణశ్చేతి కతమోఽధ్యర్ధ ఇతి యోఽయం పవత ఇతి॥
౮॥ * తదాహుర్యదయమేక ఇవైవ పవతేఽథ కథమధ్యర్ధ ఇతి యదస్మిన్నిదగ్ం
సర్వమధ్యార్ధ్నోత్తేనాధ్యర్ధ ఇతి కతమ ఏకో దేవ ఇతి ప్రాణ ఇతి స బ్రహ్మ త్య
దిత్యాచక్షతే॥ ౯ ॥ పృథివ్యేవ యస్యాయతనమగ్నిర్లోకో మనో జ్యోతిర్యో
వై తం పురుషం విద్యాత్సర్వస్యాత్మనః పరాయణగ్ం స వై వేదితా స్యాత్ । యా
జ్ఞవల్క్య వేద వా అహం తం పురుషగ్ం సర్వస్యాత్మనః పరాయణం యమాత్థ య
ఏవాయగ్ం శారీరః పురుషః స ఏష వదైవ శాకల్య తస్య కా దేవతేత్యమృతమితి
హోవాచ ॥ ౧౦ ॥ కామ ఏవ యస్యాయతనగ్ం హృదయం లోకో మనో జ్యో
తిర్యో వై తం పురుషం విద్యాత్సర్వస్యాత్మనః పరాయణగ్ం స వై వేదితా స్యాత్
యాజ్ఞవల్క్య వేద వా అహం తం పురుషగ్ం సర్వస్యాత్మనః పరాయణం యమా
త్థ య ఏవాయం కామమయః పురుషః స ఏష వదైవ శాకల్య తస్య కా దేవతేతి
స్త్రియ ఇతి హోవాచ ॥ ౧౧॥ రూపాణ్యేవ యస్యాయతనం చక్షుర్లోకో మ
నో జ్యోతిర్యో వై తం పురుషం విద్యాత్సర్వస్యాత్మనః పరాయణగ్ం స వై వేది
తా స్యాద్యాజ్ఞవల్క్య వేద వా అహం తం పురుషగ్ం సర్వస్యాత్మనః పరాయణం

* యదయమేక ఏవ పవత ఇతి కాణ్వపాఠః మాధ్యందినీయపాఠః.

యమాత్థయ ఏవాసావాదిత్యే పురుషస్సఏషవదైవశాకల్యతస్య కాదేవతేతి సత్యమితిహోవాచ ‖ ౧౨‖ ఆకాశ ఏవయస్యాయతనగ్ శ్రోత్రంలోకోమనోజ్యోతిర్యోవై తంపురుషంవిద్యాత్సర్వస్యాత్మనఃపరాయణగ్ సవై వేదితాస్యాద్యాజ్ఞవల్క్య వేదవాఅహంతంపురుషగ్ సర్వస్యాత్మనః పరాయణంయమాత్థయ ఏవాయగ్ శ్రౌత్రః ప్రాతిశ్రుత్కఃపురుషఃస ఏషవదైవశాకల్యతస్యకాదేవతేతిదిశఇతిహోవాచ ‖ ౧౩ ‖ తమఏవయస్యాయతనగ్ హృదయంలోకో మనోజ్యోతిర్యోవై తంపురుషంవిద్యాత్సర్వస్యాత్మ నఃపరాయణగ్ సవై వేదితాస్యాద్యాజ్ఞవల్క్య వేదవా అహంతంపురుషగ్ సర్వస్యాత్మనఃపరాయణంయమాత్థయ ఏవాయంఛాయామయః పురుషఃసఏషవదైవశాకల్యతస్యకాదేవతేతిమృత్యురితిహోవాచ ‖ ౧౪ ‖ రూపాణ్యేవయస్యాయతనంచక్షుర్లోకోమనోజ్యోతిర్యోవై తంపురుషం విద్యాత్సర్వస్యాత్మనఃపరాయణగ్ సవై వేదితాస్యాద్యాజ్ఞవల్క్య వేదవాఅహంతంపురుషగ్ సర్వస్యాత్మనఃపరాయణంయమాత్థయఏవాయమాదర్శే పురుషస్సఏషవదైవశాకల్యతస్యకాదేవతేత్యసురితిహోవాచ ‖ ౧౫ ‖ ఆపఏవయస్యాయతనగ్ హృదయంలోకో మనోజ్యోతిర్యోవై తంపురుషం విద్యాత్సర్వస్యాత్మనఃపరాయణగ్ సవై వేదితా స్యాద్యాజ్ఞవల్క్య వేదవా అహంతంపురుషగ్ సర్వస్యాత్మనఃపరాయణం యమాత్థయఏవాయమప్సుపురుషస్సఏషవదైవశాకల్యతస్యకాదేవతేతివరుణఇతిహోవాచ ‖౧౬‖ రేతఏవయస్యాయతనగ్ హృదయంలోకోమనోజ్యోతిర్యోవైతంపురుషంవిద్యాత్సర్వస్యాత్మనఃపరాయణగ్ సవై వేదితాస్యాద్యాజ్ఞవల్క్య వేదవాఅహంతంపురుషగ్ సర్వస్యాత్మనఃపరాయణం యమాత్థయ ఏవాయంపుత్రమయః పురుషస్సఏషవదైవశాకల్యతస్యకాదేవతేతి ప్రజాపతిరితిహోవాచ ‖ ౧౭ ‖ శాకల్యేతిహోవాచయాజ్ఞవల్క్యస్త్వాగ్ స్విదిమే బ్రాహ్మణాఅఙ్గారావక్షయణమక్రతా౩ఇతి ‖ ౧౮ ‖ యాజ్ఞవల్క్యేతిహోవాచ శాకల్యోయదిదంకురుపాంచాలానాం బ్రాహ్మణానత్యవాదీఃకిం బ్రహ్మవిద్వానితిదిశోవేదసదేవాస్సప్రతిష్ఠాఇతియద్దిశోవేత్థసదేవాస్సప్రతిష్ఠాః ‖ ౧౯ ‖ కిందేవతోస్యాంప్రాచ్యాందిశ్యసీత్యాదిత్యదేవతఇతిస ఆదిత్యఃకస్మిన్ప్రతిష్ఠితఇతిచక్షుషీతికస్మి

న్ను చక్షుః ప్రతిష్ఠితమితిరూపేష్వితి చక్షుషాహిరూపాణిపశ్యతికస్మిన్ను
రూపాణి ప్రతిష్ఠితానీతిహృదయ ఇతిహోవాచయస్మాద్ధృదయేనహిరూ
పాణిసర్వోలోకోజానాతి తస్మాద్ధృదయే హ్యేవరూపాణిప్రతిష్ఠితానిభ
వంతీత్యేవమేవైతద్యాజ్ఞవల్క్య॥౨౦॥కిందేవతోఽస్యాం దక్షిణాయాందిశ్య
సీతియమదేవత ఇతిసయమః కస్మిన్ప్రతిష్ఠితఇతియజ్ఞ ఇతికస్మిన్నుయజ్ఞఃప్రతి
ష్ఠితఇతిదక్షిణాయామితికస్మిన్ను దక్షిణాప్రతిష్ఠితేతి శ్రద్ధాయామితియదా
హ్యేవశ్రద్ధత్తేఽథదక్షిణాందదాతి శ్రద్ధాయాగ్ హ్యేవదక్షిణాప్రతిష్ఠితే
తికస్మిన్నుశ్రద్ధా ప్రతిష్ఠితేతిహృదయ ఇతిహోవాచహృదయేనహిశ్రద్ధాం
జానాతిహృదయే హ్యేవ శ్రద్ధాప్రతిష్ఠితా భవతీత్యేవ మేవై తద్యాజ్ఞవ
ల్క్య ॥౨౧॥ కిందేవతోఽస్యాంప్రతీచ్యాందిశ్యసీతివరుణదేవతఇతిసవరు
ణఃకస్మిన్ప్రతిష్ఠిత ఇత్యప్స్వితికస్మిన్నాపఃప్రతిష్ఠితా ఇతిరేతసీతికస్మిన్ను
రేతఃప్రతిష్ఠితమితిహృదయ ఇతితస్మాదపిప్రతిరూపంజాత మాహుర్హృద
యాదివసృప్తోహృదయాదివనిర్మిత ఇతిహృదయేహ్యేవ రేతఃప్రతిష్ఠితంభవ
తీత్యేవమేవైతద్యాజ్ఞవల్క్య ॥౨౨॥ కిందేవతోఽస్యాముదీచ్యాందిశ్యసీతసో
మదేవత ఇతిససోమః కస్మిన్ప్రతిష్ఠితయితి దీక్షాయామితికస్మిన్నుదీక్షాప్ర
తిష్ఠితేతిసత్యఇతితస్మాదపిదీక్షిత మాహుస్సత్యంవదేతిసత్యేహ్యేవదీక్షాప్ర
తిష్ఠితేతకస్మిన్నుసత్యంప్రతిష్ఠితమితిహృదయ ఇతిహోవాచహృదయేనహిస
త్యంజానాతిహృదయేహ్యేవసత్యం ప్రతిష్ఠితంభవతీత్యే వమేవైతద్యాజ్ఞవ
ల్క్య ॥ ౨౩ ॥ కిందేవతోఽస్యాంధ్రువాయాందిశ్యసీత్యగ్నిదేవతయితిసో
ఽగ్నిఃకస్మిన్ప్రతిష్ఠితఇతివాచీతికస్మిన్నువాక్ప్రతిష్ఠితేతిహృదయఇతికస్మిన్ను
హృదయంప్రతిష్ఠితమితి ॥ ౨౪ ॥ అహల్లికేతిహోవాచయాజ్ఞవల్క్యోయ
త్రైతదన్యత్రాస్మన్మన్యాసైయద్ధ్యేతదన్యత్రాస్మత్స్యాచ్ఛ్వానోవైనద
దద్యుర్వయాగ్ సివైనద్విమథ్నీరన్నితి ॥ ౨౫ ॥ కస్మిన్నుత్వంచాత్మాచప్రతి
ష్ఠితౌస్థఇతిప్రాణఇతికస్మిన్నుప్రాణః ప్రతిష్ఠితయిత్యపానఇతికస్మిన్న్వ
పానఃప్రతిష్ఠిత ఇతివ్యానఇతికస్మిన్నువ్యానఃప్రతిష్ఠిత ఇత్యుదానఇతికస్మిన్ను
దానఃప్రతిష్ఠిత యితిసమాన ఇతిసయేషనేతి నేతీత్యాత్మాఽగృహ్యోనహి
గృహ్యతేఽశీర్యోనహిశీర్యతేఽసఙ్గోనహిసజ్యతేఽసితోనవ్యథతేనరిష్యతి।

ఏతాన్యష్టావాయతనాన్యష్టౌలోకా అష్టౌదేవా అష్టౌపురుషాస్సయస్తాన్పు
రుషాన్నిరూహ్యప్రత్యూహ్యాత్యక్రామత్తంత్వౌపనిషదంపురుషంపృచ్ఛామి
తంచేన్మేనవివక్ష్యసి మూర్ధాతేవిపతిష్యతీతి । తగ్ంహనమేనే శాకల్యస్తస్య
హమూర్ధావిపపాతాపిహాస్యపరిమోషిణోఽస్థీన్యపజహ్రురన్యన్మన్యమానాః
౨౬॥అథహోవాచబ్రాహ్మణాభగవన్తోయోవఃకామయతేసమాపృచ్ఛతు
సర్వేవామాపృచ్ఛతయోవఃకామయతేతంవః । పృచ్ఛామిసర్వాన్వావఃపృ
చ్ఛామీతితేహబ్రాహ్మణానదధృషుః॥౨౭॥తాన్హైతైశ్శ్లోకైఃపప్రచ్ఛ।యథా
వృక్షోవనస్పతిస్తథైవపురుషోఽమృషా।తస్యలోమానిపర్ణానిత్వగస్యోత్పా
టికాబహిః।త్వచఏవాస్యరుధిరంప్రస్యన్దిత్వచఉత్పటః। తస్మాత్తదాతృణ్ణా
త్ప్రైతిరసోవృక్షాదివాహతాత్। మాగ్ంసాన్యస్యశకరాణికినాటగ్ంస్నావ
తత్స్థిరం।అస్థీన్యన్తరతోదారూణిమజ్జామజ్జోపమాకృతా।యద్వృక్షోవృక్ణో
రోహతిమూలాన్నవతరఃపునః।మర్త్యస్స్విన్మృత్యునావృక్ణఃకస్మాన్మూలా
త్ప్రరోహతి।రేతసఇతిమావోచతజీవతస్తత్ప్రజాయతే। ధానారుహఇవ
వైవృక్షోఽఞ్జసాప్రేత్యసంభవః।యత్సమూలమావృహేయుర్వృక్షంనపు
నరాభవేత్।మర్త్యస్స్విన్మృత్యునావృక్ణఃకస్మాన్మూలాత్ప్రరోహతి జాత
ఏవనజాయతేకోన్వేనంజనయేత్పునః।విజ్ఞానమానందంబ్రహ్మరాతిర్దాతుఃప
రాయణం।తిష్ఠమానస్యతద్విదఇతి॥ ౨౮

ఇతిపఞ్చమాధ్యాయస్సమాప్తః-ఓంతత్సత్.

శ్రీ గురుభ్యో నమః.

బృహదారణ్యకోపనిషత్-షష్ఠాధ్యాయే-ప్రథమంబ్రాహ్మణమ్.

హరిఃఓం॥జనకోహవైదేహ ఆసాంచక్రేఽథహయాజ్ఞవల్క్యఆవ
వ్రాజ।తగ్ంహోవాచయాజ్ఞవల్క్యకిమర్థమచారీః పశూనిచ్ఛన్నణ్వన్తానితి।
ఉభయమేవసమ్రాడితిహోవాచ॥ ౧॥ యత్తేకశ్చిదబ్రవీత్తచ్ఛృణవామేత్య

బ్రవీన్మే జిత్వా శైలినిర్వాగ్వై బ్రహ్మేతి యథా మాతృమాన్పితృమానాచార్యవాన్బ్రూయాత్తథా తచ్ఛైలినోఽబ్రవీద్వాగ్వై బ్రహ్మేత్యవదతో హి కిగ్ స్యాదిత్యబ్రవీత్తు తే తస్యాయతనం ప్రతిష్ఠాం న మేఽబ్రవీదిత్యేకపాద్వా ఏతత్సమ్రాడితి స వై నో బ్రూహి యాజ్ఞవల్క్య వాగేవాయతన మాకాశః ప్రతిష్ఠా ప్రజ్ఞేత్యేనదుపాసీత। కా ప్రజ్ఞతా యాజ్ఞవల్క్య। వాగేవ సమ్రాడితి హోవాచ। వాచా వై సమ్రాడ్బన్ధుః ప్రజ్ఞాయత ఋగ్వేదో యజుర్వేదస్సామవేదోఽథర్వాఙ్గిరస ఇతిహాసః పురాణం విద్యా ఉపనిషదశ్శ్లోకాస్సూత్రాణ్యనువ్యాఖ్యానాని వ్యాఖ్యానానీష్టగ్ హుతమాశితం పాయితమయం చ లోకః పరశ్చ లోకస్సర్వాణి చ భూతాని వాచైవ సమ్రాట్ప్రజ్ఞాయన్తే వాగ్వై సమ్రాట్పరమం బ్రహ్మ। నైనం వాగ్జహాతి సర్వాణ్యేనం భూతాన్యభిక్షరన్తి దేవో భూత్వా దేవానప్యేతి య ఏవం విద్వానేతదుపాస్తే। హస్త్యృషభగ్ సహస్రం దదామీతి హోవాచ జనకో వైదేహః। స హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యః పితా మేఽమన్యత నాననుశిష్య హరేతేతి ॥ ౨ ॥ * యదేవ తే కశ్చిదబ్రవీత్తచ్ఛృణవామేత్యబ్రవీన్మ ఉదఙ్కశ్శౌల్బాయనః ప్రాణో వై బ్రహ్మేతి యథా మాతృమాన్పితృమానాచార్యవాన్బ్రూయాత్తథా తచ్ఛౌల్బాయనోఽబ్రవీత్ప్రాణో వై బ్రహ్మేత్యప్రాణతో హి కిగ్ స్యాదిత్యబ్రవీత్తు తే తస్యాయతనం ప్రతిష్ఠాం న మేఽబ్రవీదిత్యేకపాద్వా ఏతత్సమ్రాడితి స వై నో బ్రూహి యాజ్ఞవల్క్య ప్రాణ ఏవాయతనమాకాశః ప్రతిష్ఠా ప్రియమిత్యేనదుపాసీత కా ప్రియతా యాజ్ఞవల్క్య ప్రాణ ఏవ సమ్రాడితి హోవాచ ప్రాణస్య వై సమ్రాట్కామాయాయాజ్యం యాజయత్యప్రతిగృహ్యస్య ప్రతిగృహ్ణాత్యపి తత్రేవ ధాశఙ్కం భవతి యాం దిశమేతి ప్రాణస్యైవ సమ్రాట్కామాయ ప్రాణో వై సమ్రాట్పరమం బ్రహ్మ నైనం ప్రాణో జహాతి సర్వాణ్యేనం భూతాన్యభిక్షరన్తి దేవో భూత్వా దేవానప్యేతి య ఏవం విద్వానేతదుపాస్తే హస్త్యృషభగ్ సహస్రం దదామీతి హోవాచ జనకో వైదేహస్స హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యః పితా మేఽమన్యత నాననుశిష్య హరేతేతి॥ ౩ ॥ యదేవ తే కశ్చిదబ్రవీత్తచ్ఛృణవామేత్య

* తత్ర వధాశఙ్కా భవతీతి శాఙ్కరః పాఠః.

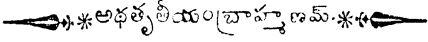
బ్రవీన్మే బర్కుర్వార్ష్ణశ్చక్షుర్వై బ్రహ్మేతి యథామాతృమాన్పితృమానా
చార్యవాన్బ్రూయాత్తథా తద్వార్ష్ణోఽబ్రవీచ్చక్షుర్వై బ్రహ్మేత్యపశ్య
తో హి కిగ్ స్యాదిత్యబ్రవీత్తు తే తస్యాయతనం ప్రతిష్ఠాం న మేఽబ్రవీదిత్యేకపా
ద్వా ఏతత్సమ్రాడితి స వై నో బ్రూహి యాజ్ఞవల్క్య చక్షురేవాయతన
మాకాశః ప్రతిష్ఠా సత్యమిత్యేనదుపాసీత కా సత్యతా యాజ్ఞవల్క్య చక్షు
రేవ సమ్రాడితి హోవాచ చక్షుషా వై సమ్రాట్ పశ్యన్తమాహురద్రాక్షీరితి,
స ఆహాద్రాక్షమితి తత్సత్యం భవతి చక్షుర్వై సమ్రాట్ పరమం బ్రహ్మ నైనం చ
క్షుర్జహాతి సర్వాణ్యేనం భూతాన్యభిక్షరన్తి దేవో భూత్వా దేవానప్యేతి య ఏ
వం విద్వానేతదుపాస్తే హస్త్యృషభగ్ సహస్రం దదామీతి హోవాచ జన
కో వైదేహః స హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యః పితా మేఽమన్యత నాననుశిష్య హరే
తేతి ॥ ౪ ॥ యదేవ తే కశ్చిదబ్రవీత్తచ్ఛృణవామేత్యబ్రవీన్మే గర్దభీవిపీతో భా
రద్వాజః శ్రోత్రం వై బ్రహ్మేతి యథా మాతృమాన్పితృమానాచార్యవా
న్బ్రూయాత్తథా తద్భారద్వాజోఽబ్రవీచ్ఛ్రోత్రం వై బ్రహ్మేత్యశృణ్వ
తో హి కిగ్ స్యాదిత్యబ్రవీత్తు తే తస్యాయతనం ప్రతిష్ఠాం న మేఽబ్రవీదిత్యేకపా
ద్వా ఏతత్సమ్రాడితి స వై నో బ్రూహి యాజ్ఞవల్క్య శ్రోత్రమేవాయతన
మాకాశః ప్రతిష్ఠానన్త ఇత్యేనదుపాసీత కాఽనన్తతా యాజ్ఞవల్క్య దిశ ఏవ
సమ్రాడితి హోవాచ తస్మాద్వై సమ్రాడపి యాం కాం చ దిశం గచ్ఛతి నైవా
స్యా అన్తం గచ్ఛత్యనన్తా హి దిశో దిశో వై సమ్రాట్ శ్రోత్రగ్ శ్రోత్రం వై
సమ్రాట్ పరమం బ్రహ్మ నైనగ్ శ్రోత్రం జహాతి సర్వాణ్యేనం భూతాన్యభి
క్షరన్తి దేవో భూత్వా దేవానప్యేతి య ఏవం విద్వానేతదుపాస్తే హస్త్యృ
షభగ్ సహస్రం దదామీతి హోవాచ జనకో వైదేహః స హోవాచ యాజ్ఞవ
ల్క్యః పితా మేఽమన్యత నాననుశిష్య హరేతేతి ॥ ౫ ॥ యదేవ తే కశ్చిదబ్రవీత్త
చ్ఛృణవామేత్యబ్రవీన్మే సత్యకామో జాబాలో మనో వై బ్రహ్మేతి యథా
మాతృమాన్పితృమానాచార్యవాన్బ్రూయాత్తథా తజ్జాబాలోఽబ్రవీన్మనో
వై బ్రహ్మేత్యమనసో హి కిగ్ స్యాదిత్యబ్రవీత్తు తే తస్యాయతనం ప్రతిష్ఠాం
న మేఽబ్రవీదిత్యేకపాద్వా ఏతత్సమ్రాడితి స వై నో బ్రూహి యాజ్ఞవల్క్య
మన ఏవాయతనమాకాశః ప్రతిష్ఠానన్ద ఇత్యేనదుపాసీత కాఽఽనన్దతా యా

జ్ఞవల్క్య మన ఏవ సమ్రాడితి హోవాచ మనసా వై సమ్రాట్ స్త్రియమభి
హార్యతే తస్యాం ప్రతిరూపః పుత్రో జాయతే స ఆనన్దో మనో వై సమ్రాట్ పర
మం బ్రహ్మ నైనం మనో జహాతి సర్వాణ్యేనం భూతాన్యభిక్షరన్తి దేవో భూ
త్వా దేవానప్యేతి య ఏవం విద్వానేతదుపాస్తే హస్త్యృషభగ్ం సహస్రం
దదామీతి హోవాచ జనకో వైదేహః స హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యః పితా మే
ఽమన్యత నాననుశిష్య హరేతేతి ॥ ౬ ॥ యదేవ తే కశ్చిదబ్రవీత్తచ్ఛృణవామే
త్యబ్రవీన్మే విదగ్ధః శాకల్యో హృదయం వై బ్రహ్మేతి యథా మాతృమాన్ పితృ
మానాచార్యవాన్ బ్రూయాత్తథా తచ్ఛాకల్యో బ్రవీద్ధృదయం వై బ్రహ్మే
త్యహృదయస్య హి కిగ్ం స్యాదిత్యబ్రవీత్తు తే తస్యాయతనం ప్రతిష్ఠాం న మే బ్రవీ
దిత్యేకపాద్వా ఏతత్ సమ్రాడితి స వై నో బ్రూహి యాజ్ఞవల్క్య హృదయ
మేవాయతనమాకాశః ప్రతిష్ఠా స్థితిరిత్యేనదుపాసీత కా స్థితతా యాజ్ఞవ
ల్క్య హృదయమేవ సమ్రాడితి హోవాచ హృదయం వై సమ్రాట్ సర్వే
షాం భూతానామాయతనగ్ం హృదయం వై సమ్రాట్ సర్వేషాం భూతానాం
ప్రతిష్ఠా హృదయే హ్యేవ సమ్రాట్ సర్వాణి భూతాని ప్రతిష్ఠితాని భవన్తి
హృదయం వై సమ్రాట్ పరమం బ్రహ్మ నైనగ్ం హృదయం జహాతి సర్వాణ్యే
నం భూతాన్యభిక్షరన్తి దేవో భూత్వా దేవానప్యేతి య ఏవం విద్వానేతదు
పాస్తే హస్త్యృషభగ్ం సహస్రం దదామీతి హోవాచ జనకో వైదేహః స
హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యః పితా మేఽమన్యత నాననుశిష్య హరేతేతి ॥ ౭

అథ ద్వితీయం బ్రాహ్మణమ్.

జనకో హ వైదేహః కూర్చాదుపావసర్పన్నువాచ నమస్తేఽస్తు యాజ్ఞ
వల్క్యానుమా శాధీతి స హోవాచ యథా వై సమ్రాణ్మహాన్తమధ్వానమే
ష్యన్ రథం వా నావం వా సమాదదీతైవమేవైతాభిరుపనిషద్భిః సమాహితా
త్మాఽస్యేవం బృన్దారక ఆఢ్యః సన్నధీతవేద ఉక్తోపనిషత్క ఇతో విముచ్యమా
నః క్వ గమిష్యసీతి నాహం తద్భగవన్ వేద యత్ర గమిష్యామీత్యథ వై తేఽహం త
ద్వక్ష్యామి యత్ర గమిష్యసీతి బ్రవీతు భగవానితి ॥ ౧ ॥ ఇన్ధో హ వై నామైష యో
ఽయం దక్షిణేఽక్షన్ పురుషస్తం వా ఏతమిన్ధగ్ం సన్తమిన్ద్ర ఇత్యాచక్షతే ప
రోక్షేణైవ పరోక్షప్రియా ఇవ హి దేవాః ప్రత్యక్షద్విషః ॥ ౨ ॥ అథైతద్వామేఽ

క్షిణే పురుషరూపమే షాస్యపత్నీ విరాట్తయోరేషసగ్ స్తావో య ఏషోఽంత
ర్హృదయ ఆకాశోఽథైనయోరేతదన్నం య ఏషోఽంతర్హృదయే లోహిత
పిండోఽథైనయోరేతత్ప్రావరణం యదేతదన్తర్హృదయే జాలకమివా
థైనయోరేషా సృతిస్సంచరణీ యైషా హృదయాదూర్ధ్వా నాడ్యుచ్చరతి
యథా కేశస్సహస్రధా భిన్న ఏవమస్యైతా హితా నామ నాడ్యోఽన్తర్హృదయే
ప్రతిష్ఠితా భవంత్యేతాభిర్వా ఏతదాస్రవదాస్రవతి తస్మాదేష ప్రవివిక్తాహా
రతర ఇవైవ భవత్యస్మాచ్ఛారీరాదాత్మనః॥ ౩ ॥ తస్య ప్రాచీ దిక్ప్రాఞ్చః ప్రా
ణా దక్షిణా దిగ్దక్షిణే ప్రాణాః ప్రతీచీ దిక్ప్రత్యంచః ప్రాణా ఉదీచీ దిగుదంచః
ప్రాణా ఊర్ధ్వా దిగూర్ధ్వాః ప్రాణా అవాచీ దిగవాంచః ప్రాణాస్సర్వా దిశ
స్సర్వే ప్రాణాస్స ఏష నేతి నేత్యాత్మాఽగృహ్యో న హి గృహ్యతేఽశీర్యో
న హి శీర్యతేఽసంగో న హి సజ్యతేఽసితో న వ్యథతే న రిష్యత్యభయం వై జ
నక ప్రాప్తోఽసీతి హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యః స హోవాచ జనకో వైదేహోఽ
భయం త్వా గచ్ఛతాద్యాజ్ఞవల్క్య యో నో భగవన్నభయం వేదయసే నమ
స్తేఽస్త్విమే విదేహా అయమహమస్మి ౩ ఇతి॥ ౪

అథ తృతీయం బ్రాహ్మణమ్.

జనకగ్ం హ వైదేహం యాజ్ఞవల్క్యో జగామ స మేనే న వదిష్య ఇత్యథ హ
యజ్జనకశ్చ వైదేహో యాజ్ఞవల్క్యశ్చాగ్నిహోత్రే సముదాతే తస్మై హ యా
జ్ఞవల్క్యో వరం దదౌ స హ కామప్రశ్నమేవ వవ్రే తగ్ం హాస్మై దదౌ తగ్ం స
మ్రాడేవ పూర్వం పప్రచ్ఛ॥ ౧ ॥ యాజ్ఞవల్క్య కింజ్యోతిరయం పురుష ఇతి। ఆది
త్యజ్యోతిః సమ్రాడితి హోవాచ ఆదిత్యేనైవాయం జ్యోతిషాస్తే పల్యయతే కర్మ కు
రుతే విపల్యేతీత్యేవమేవైతద్యాజ్ఞవల్క్య॥ ౨ ॥ అస్తమిత ఆదిత్యే యాజ్ఞవల్క్య
కింజ్యోతిరేవాయం పురుష ఇతి చన్ద్రమా ఏవాస్య జ్యోతిర్భవతీతి చన్ద్రమసై
వాయం జ్యోతిషాస్తే పల్యయతే కర్మ కురుతే విపల్యేతీత్యేవమేవైతద్యాజ్ఞవ
ల్క్య॥ ౩ ॥ అస్తమిత ఆదిత్యే యాజ్ఞవల్క్య చన్ద్రమస్యస్తమితే కింజ్యోతిరేవా
యం పురుష ఇత్యగ్నిరేవాస్య జ్యోతిర్భవతీత్యగ్నినైవాయం జ్యోతిషాస్తే ప
ల్యయతే కర్మ కురుతే విపల్యేతీత్యేవమేవైతద్యాజ్ఞవల్క్య॥ ౪ ॥ అస్తమిత
ఆదిత్యే యాజ్ఞవల్క్య చన్ద్రమస్యస్తమితే శాన్తేఽగ్నౌ కింజ్యోతిరేవాయం పు

రుషఇతివాగేవాస్య జ్యోతిర్భవతీతివాచైవాయంజ్యోతిషాస్తేపల్యయతేక
ర్మకురుతేవిపల్యేతీతి తస్మాద్వైసమ్రాడపియత్ర స్వఃపాణిర్న వినిర్జ్ఞాయ
తేథయత్ర వాగుచ్చరత్యుపైవతత్ర న్యేతీత్యేవమేవైతద్యాజ్ఞవల్క్య॥౫॥ అస్త
మితఆదిత్యేయాజ్ఞవల్క్య చన్ద్రమస్యస్తమితే శాంతేఽగ్నౌ శాంతాయాంవా
చికింజ్యోతిరేవాయం పురుష ఇత్యాత్మైవాస్య జ్యోతిర్భవతీత్యాత్మనైవా
యంజ్యోతిషాస్తేపల్యయతేకర్మ కురుతేవిపల్యేతీతి ॥ ౬ ॥ కతమఆత్మేతియో
యంవిజ్ఞానమయః ప్రాణేషుహృద్యన్తర్జ్యోతిః పురుషః। ససమానస్సన్ను
భౌలోకావనుసంచరతిధ్యాయతీవ లేలాయతీవ। సహిస్వప్నో భూత్వేమం
లోకమతిక్రామతిమృత్యోరూపాణి॥ ౭ ॥ సవా అయం పురుషోజాయమానశ్శ
రీరమభిసంపద్యమానః పాప్మభిస్సగ్ స్సృజ్యతేస ఉత్క్రామన్మ్రియమాణః
పాప్మనోవిజహాతి॥ ౮ ॥ తస్యవాఏతస్యపురుషస్యద్వేఏవస్థానేభవతఇదఞ్చ
పరలోకస్థానంచసన్ధ్యం తృతీయగ్ స్వప్నస్థానం తస్మిన్ సన్ధ్యే స్థానేతి
ష్ఠన్నేతేఉభేస్థానేపశ్యతీదంచ పరలోకస్థానంచ। అథయథాక్రమోఽయం
పరలోకస్థానేభవతి తమాక్రమమాక్రమ్యోభయాన్ పాప్మన ఆనందాగ్
శ్చపశ్యతి॥ సయత్ర ప్రస్వపిత్యస్యలోకస్యసర్వావతో మాత్రామపాదా
యస్వయం విహత్యస్వయం నిర్మాయస్వేనభాసాస్వేనజ్యోతిషా ప్రస్వపి
త్యత్రాయంపురుషస్స్వయంజ్యోతిర్భవతి॥ ౯ ॥ నతత్రరథానరథయోగా
నపన్థానోభవన్త్యథరథాన్ రథయోగాన్పథస్సృజతేనతత్రానన్దాము
దః ప్రముదోభవన్త్యథానన్దాన్ముదః ప్రముదస్సృజతేనతత్రవేశాన్తాః పు
ష్కరిణ్యస్స్రవన్త్యోభవన్త్యథవేశాన్తాః పుష్కరిణ్యస్స్రవన్త్యస్సృజతేస
హికర్తా ॥ ౧౦ ॥ తదేతేశ్లోకాభవన్తి। స్వప్నేనశారీరమభిప్రహత్యాసుప్త
స్సుప్తానభిచాకశీతి। శుక్రమాదాయపునరేతిస్థానగ్ హిరణ్మయః పురుష
ఏకహగ్‌సః ॥ ౧౧ ॥ ప్రాణేనరక్షన్నవరంకులాయంబహిష్కులాయాద
మృతశ్చరిత్వా। స ఈయతేఽమృతోయత్రకామగ్ హిరణ్మయఃపురుషఏక
హగ్‌సః ॥ ౧౨ ॥ స్వప్నాన్తఉచ్చావచమీయమానోరూపాణిదేవఃకురుతే
బహూని। ఉతేవస్త్రీభిస్సహమోదమానోజక్షదుతేవాపిభయానిపశ్యన్॥
౧౩ ॥ ఆరామమస్యపశ్యన్తినతంపశ్యతికశ్చనేతి। తంనాయతమ్బోధయేది

త్యాహుః । దుర్భిషజ్యగ్ం హాస్మై భవతియమేష న ప్రతిపద్యతే అథో ఖల్వాహు
ర్జాగరితదేశ ఏవాస్యైష ఇతి యాని హ్యేవ జాగ్రత్పశ్యతి తాని సుప్త ఇత్య
త్రాయం పురుషస్స్వయం జ్యోతిర్భవతి సోఽహం భగవతే సహస్రం దదామ్య
త ఊర్ధ్వం విమోక్షాయ బ్రూహీతి ॥౧౪॥ స వా ఏష ఏతస్మిన్ సంప్రసాదే ర
త్వా చరిత్వా దృష్ట్వైవ పుణ్యం చ పాపం చ । పునః ప్రతిన్యాయం ప్రతియో
న్యాద్రవతి స్వప్నాయైవ స యత్తత్ర కించిత్పశ్యత్యనన్వాగతస్తేన భవత్యసం
గో హ్యయం పురుష ఇత్యేవమేవైతద్యాజ్ఞవల్క్య సోఽహం భగవతే సహస్రం
దదామ్యత ఊర్ధ్వం విమోక్షాయైవ బ్రూహీతి ॥౧౫॥ * స వా ఏష ఏతస్మిన్
స్వప్నే రత్వా చరిత్వా దృష్ట్వైవ పుణ్యం చ పాపం చ పునః ప్రతిన్యాయం
ప్రతియోన్యాద్రవతి బుద్ధాన్తాయైవ స యత్తత్ర కించిత్పశ్యత్యనన్వాగతస్తేన
భవత్యసంగో హ్యయం పురుష ఇత్యేవమేవైతద్యాజ్ఞవల్క్య సోఽహం భగ తే
సహస్రం దదామ్యత ఊర్ధ్వం విమోక్షాయైవ బ్రూహీతి ॥౧౬॥ స వా ఏష
ఏతస్మిన్ బుద్ధాన్తే రత్వా చరిత్వా దృష్ట్వైవ పుణ్యం చ పాపం చ పునః ప్రతి
న్యాయం ప్రతియోన్యాద్రవతి స్వప్నాన్తాయైవ ॥౧౭॥ తద్యథా మహామ
త్స్య ఉభే కూలే అనుసంచరతి పూర్వం చాపరం చైవమేవాయం పురుష ఏతా
వుభావన్తావనుసంచరతి స్వప్నాన్తం చ బుద్ధాన్తం చ ॥ ౧౮ ॥ తద్యథాస్మి
న్నాకాశే శ్యేనో వా సుపర్ణో వా విపరిపత్య శ్రాన్తస్సగ్ంహత్య పక్షౌ సల్లయా
యైవ ధ్రియత ఏవమేవాయం పురుష ఏతస్మా అన్తాయ ధావతి యత్ర సుప్తో న
కంచన కామం కామయతే న కంచన స్వప్నం పశ్యతి ॥౧౯॥ తా వా అస్యైతా
హితా నామ నాడ్యో యథా కేశస్సహస్రధా భిన్నస్తావతాణిమ్నా తిష్ఠన్తి శు
క్లస్య నీలస్య పింగళస్య హరితస్య లోహితస్య పూర్ణా అథ యత్రైనం ఘ్నన్తీవ
జినన్తీవ హస్తీవ విచ్ఛాయయతి గర్తమివ పతతి । యదేవ జాగ్రద్భయం పశ్య
తి తదత్రావిద్యయా మన్యతే అథ యత్ర దేవ ఇవ రాజేవాహమేవేదగ్ం సర్వో
ఽస్మీతి మన్యతే సోఽస్య పరమో లోకః ॥౨౦॥ తద్వా అస్యైతదతిచ్ఛన్దా అపహత
పాప్మాఽభయగ్ం రూపం । తద్యథా ప్రియయా స్త్రియా సమ్పరిష్వక్తో న బా

---

* ఏతస్మిన్ స్వప్నాన్తే రత్వేతి రఙ్గరామానుజీయపాఠః.

హ్యం కించన వేద నాన్తర మేవమేవాయం పురుషః ప్రాజ్ఞేనాత్మనా సంపరి
ష్వక్తో న బాహ్యం కించన వేద నాన్తరమ్। తద్వా అస్యైతదాప్తకామమాత్మ
కామమకామగ్ం రూపగ్ం శోకాన్తరమ్॥౨౧॥ అత్ర పితాఽపితా భవతి మాతా
ఽమాతా లోకా అలోకా దేవా అదేవా వేదా అవేదాః। అత్ర స్తేనోఽస్తేనో భ
వతి భ్రూణహాఽభ్రూణహా చాండాలోఽచాండాలః పౌల్కసోఽపౌల్కస
శ్శ్రమణోఽశ్రమణస్తాపసోఽతాపసోఽనన్వాగతం పుణ్యేనానన్వాగ
తం పాపేన తీర్ణో హి తదా సర్వాంఛోకాన్హృదయస్య భవతి॥౨౨॥ యద్వై
తన్న పశ్యతి పశ్యన్వై తన్న పశ్యతి। న హి ద్రష్టుర్దృష్టేర్విపరిలోపో విద్య
తేఽవినాశిత్వాత్। న తు తద్ద్వితీయమస్తి తతోఽన్యద్విభక్తం యత్పశ్యేత్॥
౨౩॥ యద్వై తన్న జిఘ్రతి జిఘ్రన్వై తన్న జిఘ్రతి న హి ఘ్రాతుర్ఘ్రాతేర్విపరి
లోపో విద్యతేఽవినాశిత్వాన్న తు తద్ద్వితీయమస్తి తతోఽన్యద్విభక్తం యజ్జి
ఘ్రేత్॥ ౨౪॥ యద్వై తన్న రసయతే రసయన్వై తన్న రసయతే న హి రసయి
తూ రసయతేర్విపరిలోపో విద్యతేఽవినాశిత్వాన్న తు తద్ద్వితీయమస్తి తతోఽ
న్యద్విభక్తం యద్రసయేత్॥ ౨౫॥ యద్వై తన్న వదతి వదన్వై తన్న వదతి న
హి వక్తుర్వక్తేర్విపరిలోపో విద్యతేఽవినాశిత్వాన్న తు తద్ద్వితీయమస్తి తతో
ఽన్యద్విభక్తం యద్వదేత్॥ ౨౬॥ యద్వై తన్న శృణోతి శృణ్వన్వై తన్న శృ
ణోతి న హి శ్రోతుః శ్రుతేర్విపరిలోపో విద్యతేఽవినాశిత్వాన్న తు తద్ద్వితీయ
మస్తి తతోఽన్యద్విభక్తం యచ్ఛృణుయాత్॥౨౭॥ యద్వై తన్న మనుతే మన్వా
నో వై తన్న మనుతే న హి మన్తుర్మతేర్విపరిలోపో విద్యతేఽవినాశిత్వాన్న తు త
ద్ద్వితీయమస్తి తతోఽన్యద్విభక్తం యన్మన్వీత॥ ౨౮॥ యద్వై తన్న స్పృశతి
స్పృశన్వై తన్న స్పృశతి న హి స్ప్రష్టుః స్పృష్టేర్విపరిలోపో విద్యతేఽవినాశి
త్వాన్న తు తద్ద్వితీయమస్తి తతోఽన్యద్విభక్తం యత్స్పృశేత్॥ ౨౯॥ యద్వై
తన్న విజానాతి విజానన్వై తన్న విజానాతి న హి విజ్ఞాతుర్విజ్ఞాతేర్విపరిలో
పో విద్యతేఽవినాశిత్వాన్న తు తద్ద్వితీయమస్తి తతోఽన్యద్విభక్తం యద్విజానీ
యాత్॥ ౩౦॥ యత్ర వా అన్యదివ స్యాత్తత్రాన్యోఽన్యత్పశ్యేదన్యోఽన్య
జ్జిఘ్రేదన్యోఽన్యద్రసయేదన్యోఽన్యద్వదేదన్యోఽన్యచ్ఛృణుయాదన్యోఽ
న్యన్మన్వీతాన్యోఽన్యత్స్పృశేదన్యోఽన్యద్విజానీయాత్॥ ౩౧॥ సలిల ఏకో ద్ర

ష్టాద్వైతో భవత్యేష బ్రహ్మలోకస్సమ్రాడితి హైనమనుశశాస యాజ్ఞవ
ల్క్య ఏషాస్య పరమా గతిరేషాస్య పరమా సంపదేషోస్య పరమో లోక ఏ
షోస్య పరమ ఆనన్ద ఏతస్యైవానన్దస్యాన్యాని భూతాని మాత్రాముపజీవన్తి॥
౩౨॥ స యో మనుష్యాణాగ్ం రాద్ధస్సమృద్ధో భవత్యన్యేషామధిపతిస్సర్వై
ర్మానుష్యైర్భోగైస్సంపన్నతమస్స మనుష్యాణాం పరమ ఆనన్దోథ యే శతం
మనుష్యాణామానందాస్స ఏకః పితౄణాం జితలోకానామానందోథ యే శ
తం పితౄణాం జితలోకానామానందాః స ఏకో గంధర్వలోక ఆనన్దోథ యే
శతం గంధర్వలోక ఆనన్దాః స ఏకః కర్మదేవానామానన్దో యే కర్మణా దేవత్వ
మభిసమ్పద్యన్తే । అథ యే శతం కర్మదేవానామానన్దాస్స ఏక ఆజానదేవానా
మానన్దో యశ్చ శ్రోత్రియోవృజినోకామహతోథ యే శతమాజానదేవానా
మానన్దాస్స ఏకః ప్రజాపతిలోక ఆనన్దో యశ్చ శ్రోత్రియోవృజినోకామహ
తోథ యే శతం ప్రజాపతిలోక ఆనన్దాస్స ఏకో బ్రహ్మలోక ఆనన్దో యశ్చ శ్రో
త్రియోవృజినోకామహతోథైష ఏవ పరమ ఆనన్దః । ఏష బ్రహ్మలోకస్సమ్రా
డితి హోవాచ యాజ్ఞవల్క్య సోహం భగవతే సహస్రం దదామ్యత ఊర్ధ్వం
విమోక్షాయైవ బ్రూహీత్యత్ర హ యాజ్ఞవల్క్యో బిభయాఞ్చకార మేధా
వీ రాజా సర్వేభ్యో మాన్తేభ్య ఉదరౌత్సీదితి॥ ౩౩॥ స వా ఏష ఏతస్మిన్ స్వప్నా
న్తే రత్వా చరిత్వా దృష్ట్వైవ పుణ్యం చ పాపం చ పునః ప్రతిన్యాయం ప్రతియో
న్యాద్రవతి బుద్ధాన్తాయైవ ॥ ౩౪॥ * తద్యథానస్సుసమాహితముత్సర్జద్యా
యాదేవమేవాయగ్ం శారీర ఆత్మా ప్రాజ్ఞేనాత్మనాన్వారూఢ ఉత్సర్జన్యాతి
యత్రైతదూర్ధ్వోచ్ఛ్వాసీ భవతి ॥ ౩౫॥ స యత్రాయమణిమానం న్యే
తి జరయా వోపతపతా వాణిమానం నిగచ్ఛతి తద్యథామ్రం వోదుంబరం వా పి
ప్పలం వా బన్ధనాత్ప్రముచ్యత ఏవమేవాయం పురుష ఏభ్యోఙ్గేభ్యస్సంప్ర
ముచ్య పునః ప్రతిన్యాయం ప్రతియోన్యాద్రవతి ప్రాణాయైవ ॥ ౩౬॥ తద్య
థా రాజానమాయాన్తముగ్రాః ప్రత్యేనసస్సూతగ్రామణ్యోన్నైః పా
నైరావసథైః ప్రతికల్పన్తేయమాయాత్యయమాగచ్ఛతీత్యేవగ్ం హైవంవి

* ఏతదూర్ధ్వోచ్ఛ్వాసీ భవతీతి రఙ్గరామానుజీయపాఠః.

దగ్ం సర్వాణి భూతాని ప్రతికల్పన్త ఇదం బ్రహ్మాయాతీదమాగచ్ఛతీతి ॥ ౩౭ ॥

* తద్యథా రాజానం ప్రయియాసన్త ముగ్రాః ప్రత్యేనసః సూతగ్రామణ్యో ఽభిసమాయన్త్యేవమేవేమమాత్మానమన్తకాలే సర్వే ప్రాణా అభిసమాయన్తి యత్రైతదూర్ధ్వోచ్ఛ్వాసీ భవతి॥ ౩౮

అథ చతుర్థబ్రాహ్మణమ్.

* స యత్రాయమాత్మాబల్యం న్యేత్య సమ్మోహమివ న్యేత్యథైనమేతే ప్రాణా అభిసమాయన్తి స ఏతాస్తేజోమాత్రాః సమభ్యాదదానో హృదయమేవాన్వవక్రామతి స యత్రైష చాక్షుషః పురుషః పరాఙ్పర్యావర్తతే ఽథారూపజ్ఞో భవతి ॥ ౧ ॥ ఏకీభవతి న పశ్యతీత్యాహురేకీభవతి న జిఘ్రతీత్యాహురేకీభవతి న రసయత ఇత్యాహురేకీభవతి న వదతీత్యాహురేకీభవతి న శృణోతీత్యాహురేకీభవతి న మనుత ఇత్యాహురేకీభవతి న స్పృశతీత్యాహురేకీభవతి న విజానాతీత్యాహుస్తస్య హైతస్య హృదయస్యాగ్రం ప్రద్యోతతే తేన ప్రద్యోతేనైష ఆత్మా నిష్క్రామతి । చక్షుషో వా మూర్ధ్నో వాఽన్యేభ్యో వా శరీరదేశేభ్యస్తముత్క్రామన్తం ప్రాణోఽనూత్క్రామతి ప్రాణమనూత్క్రామన్తగ్ం సర్వే ప్రాణా అనూత్క్రామన్తి సవిజ్ఞానో భవతి సవిజ్ఞానమేవాన్వవక్రామతి । తం విద్యాకర్మణీ సమన్వారభేతే పూర్వప్రజ్ఞా చ ॥ ౨ ॥ తద్యథా తృణజలాయుకా తృణస్యాన్తం గత్వాఽన్యమాక్రమమాక్రమ్యాత్మానముపసగ్ంహరత్యేవమేవాయమాత్మేదగ్ం శరీరం నిహత్యావిద్యాం గమయిత్వాఽన్యమాక్రమమాక్రమ్యాత్మానముపసగ్ంహరతి॥ ౩॥ తద్యథా పేశస్కారీ పేశసో మాత్రాముపాదాయాన్యన్నవతరం కల్యాణతరగ్ం రూపం తనుత ఏవమేవాయమాత్మేదగ్ం శరీరం నిహత్యావిద్యాం గమయిత్వాఽన్యన్నవతరం కల్యాణతరగ్ం రూపం కురుతే పిత్ర్యం వా గాన్ధర్వం వా దైవం వా ప్రాజాపత్యం వా బ్రాహ్మం వాఽన్యేషాం వా భూతానామ్॥ ౪ ॥ స వా అయమాత్మా బ్రహ్మ విజ్ఞానమయో మనోమయః ప్రా

---

* యత్రైతదూర్ధ్వోచ్ఛ్వాసీ భవతీతి రఙ్గరామానుజీయపాఠః.

* పర్యావర్తతేఽథారూపజ్ఞో భవతీతి రఙ్గరామానుజీయపాఠః.

ణమయశ్చక్షుర్మయశ్శ్రోత్రమయః పృథివీమయ ఆపోమయో వాయుమ
య ఆకాశమయస్తేజోమయోఽతేజోమయః కామమయోఽకామమయః
క్రోధమయోఽక్రోధమయో ధర్మమయోఽధర్మమయస్సర్వమయస్తద్యదేతది
దంమయోఽదోమయ ఇతి యథాకారీ యథాచారీ తథా భవతి సాధుకారీ సా
ధుర్భవతి పాపకారీ పాపో భవతి పుణ్యః పుణ్యేన కర్మణా భవతి పాపః పా
పేన। అథో ఖల్వాహుః కామమయ ఏవాయం పురుష ఇతి స యథాకామో భవతి
తత్క్రతుర్భవతి యత్క్రతుర్భవతి తత్కర్మ కురుతే యత్కర్మ కురుతే తదభి
సంపద్యతే ॥ ౫ ॥ తదేష శ్లోకో భవతి తదేవ సక్తస్సహ కర్మణైతి లింగం మ
నో యత్ర నిషక్తమస్య। ప్రాప్యాంతం కర్మణస్తస్య యత్కించేహ కరో
త్యయమ్। తస్మాల్లోకాత్పునరేత్యస్మై లోకాయ కర్మణ ఇతి ను కామయమా
నోఽథాకామయమానో యోఽకామో నిష్కామ ఆప్తకామ ఆత్మకామః
న తస్య ప్రాణా ఉత్క్రామంతి బ్రహ్మైవ సన్ బ్రహ్మాప్యేతి॥ ౬ ॥ తదేష శ్లో
కో భవతి। యదా సర్వే ప్రముచ్యంతే కామా యేఽస్య హృది శ్రితాః। అథ మర్త్యో
ఽమృతో భవత్యత్ర బ్రహ్మ సమశ్నుత ఇతి తద్యథాఽహినిర్ల్వయనీ వల్మీకే మృ
తా ప్రత్యస్తా శయీతైవమేవేదగ్ం శరీరగ్ం శేతే। అథాయమశరీరోఽమృతః
ప్రాణో బ్రహ్మైవ తేజ ఏవ సోఽహం భగవతే సహస్రం దదామీతి హోవా
చ జనకో వైదేహః॥ ౭ ॥ తదేతే శ్లోకా భవన్తి॥ అణుః పన్థా వితతః పురాణో
మాగ్ స్పృష్టోఽనువిత్తో మయైవ। తేన ధీరా అపియన్తి బ్రహ్మవిదస్స్వర్గం
లోకమిత ఊర్ధ్వా విముక్తాః॥ ౮ ॥ తస్మింఛుక్లముత నీలమాహుః పింగళగ్ం హరితం
లోహితంచ। ఏష పంథా బ్రహ్మణా హానువిత్తః తేనైతి బ్రహ్మవిత్పుణ్యకృ
త్తైజసశ్చ॥ ౯ ॥ అన్ధంతమః ప్రవిశన్తి యేఽవిద్యాముపాసతే। తతో భూయ
ఇవ తే తమో య ఉ విద్యాయాగ్ం రతాః॥ ౧౦ ॥ అనన్దా నామ తే లోకా అన్ధేన త
మసాఽవృతాః। తాగ్ంస్తే ప్రేత్యాభిగచ్ఛన్త్యవిద్వాగ్ంసోఽబుధో జనాః॥ ౧౧॥
ఆత్మానంచేద్విజానీయాదయమస్మీతి పూరుషః। కిమిచ్ఛన్కస్య కామాయ
శరీరమనుసంజ్వరేత్ ॥ ౧౨ ॥ * యస్యానువిత్తః ప్రతిబుద్ధ ఆత్మాఽస్మిన్సన్దే

---

* అస్మిన్సందేహే గహనే ఇతి రంగరామానుజీయపాఠః.

హ్యే గహనే ప్రవిష్టః। స విశ్వకృత్స హి సర్వస్య కర్తా తస్య లోకస్స ఉ లోక ఏవ॥
౧౩॥ ఇహైవ సన్తోఽథ విద్మస్తద్వయం న చేదవేదిర్మహతీ వినష్టిః। య ఏతద్వి
దురమృతాస్తే భవన్త్యథేతరే దుఃఖమేవాపియన్తి॥౧౪॥ యదైతమనుపశ్య
త్యాత్మానం దేవమఞ్జసా। ఈశానం భూతభవ్యస్య న తతో విజుగుప్సతే॥౧౫
* యస్మాదర్వాక్సంవత్సరోఽహోభిః పరివర్తతే। తద్దేవా జ్యోతిషాం జ్యో
తిరాయుర్హోపాసతేఽమృతం॥ ౧౬॥ యస్మిన్ పంచ పంచజనా ఆకాశశ్చ ప్ర
తిష్ఠితః। తమేవ మన్య ఆత్మానం విద్వాన్ బ్రహ్మామృతోఽమృతం॥ ౧౭॥ ప్రాణ
స్య ప్రాణముత చక్షుషశ్చక్షురుత శ్రోత్రస్య శ్రోత్రం। మనసో యే మనో
విదుః। తే నిచిక్యుర్బ్రహ్మ పురాణమగ్ర్యమ్॥ ౧౮॥ మనసైవానుద్రష్టవ్యం
నేహ నానాస్తి కించన। మృత్యోస్స మృత్యుమాప్నోతి య ఇహ నానేవ పశ్యతి॥
౧౯॥ ఏకధైవానుద్రష్టవ్యమేతదప్రమేయం ధ్రువం। విరజః పర ఆకాశాద
జ ఆత్మా మహాన్ ధ్రువః॥ ౨౦॥ తమేవ ధీరో విజ్ఞాయ ప్రజ్ఞాం కుర్వీత బ్రా
హ్మణః। నానుధ్యాయాద్బహూన్ శబ్దాన్వాచో విగ్లాపనగ్ం హి తదితి॥౨౧॥
* స వా ఏష మహానజ ఆత్మా యోఽయం విజ్ఞానమయః ప్రాణేషు య ఏషోఽన్త
ర్హృదయ ఆకాశ స్తస్మిఞ్ఛేతే సర్వస్య వశీ సర్వస్యేశానః సర్వస్యాధిపతిస్స న
సాధునా కర్మణా భూయాన్నో ఏవాసాధునా కనీయాన్। ఏష సర్వేశ్వర ఏష
భూతాధిపతిరేష భూతపాల ఏష సేతుర్విధరణ ఏషాం లోకానామసంభేదా
య తమేతం వేదానువచనేన బ్రాహ్మణా వివిదిషన్తి। యజ్ఞేన దానేన తపసా
ఽనాశకేనైతమేవ విదిత్వా మునిర్భవతి। ఏతమేవ ప్రవ్రాజినో లోకమిచ్ఛన్తః
ప్రవ్రజన్తి। ఏతద్ధస్మ వై తత్పూర్వే విద్వాగ్ంసః ప్రజాం న కామయన్తే కిం ప్ర
జయా కరిష్యామః। యేషాం నోఽయమాత్మాఽయం లోక ఇతి తే హ స్మ పుత్రైష
ణాయాశ్చ విత్తైషణాయాశ్చ లోకైషణాయాశ్చ వ్యుత్థాయాథ భిక్షాచర్యం చ
రన్తి యా హ్యేవ పుత్రైషణా సా విత్తైషణా యా విత్తైషణా సా లోకైషణోభే
హ్యేతే ఏషణే ఏవ భవతః। స ఏష నేతి నేత్యాత్మాఽగృహ్యో న హి గృహ్యతేఽ

* తం దేవా ఇతి రఙ్గరామానుజీయపాఠః.

* పుత్రైషణా విత్తైషణా లోకైషణేత్యుభే హ్యేతే ఏషణ ఇతి చ రఙ్గరామానుజీ

శీర్యో నహిశీర్యతేఽసంగో నహిసజ్యతేఽసితో నవ్యథతే నరిష్యత్యేతము హై
వై తే న తరత ఇతి। అతః పాపమకరవమిత్యతః కల్యాణమకరవమిత్యుభే ఉ హై
వైష ఏతే తరతి నైనం కృతాకృతే తపతః॥౨౨॥ తదేతదృచాభ్యుక్తం। ఏష నిత్యో
మహిమా బ్రాహ్మణస్య న వర్ధతే కర్మణా నో కనీయాన్ ॥ తస్యైవ స్యాత్ప
దవిత్తం విదిత్వా న లిప్యతే కర్మణా పాపకేనేతి । తస్మాదేవంవిచ్ఛాంతో దాం
త ఉపరత స్తితిక్షుస్స మాహితో భూత్వాత్మన్యేవాత్మానం పశ్యతి సర్వమా
త్మానం పశ్యతి నైనం పాప్మా తరతి సర్వం పాప్మానం తరతి నైనం పాప్మా త
పతి సర్వం పాప్మానం తపతి విపాపో విరజో విచికిత్సో బ్రాహ్మణో భవత్యే
ష బ్రహ్మలోకస్సమ్రాడితి హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యస్సోఽహం భగవతే విదే
హాన్ దదామి మాం చాపి సహ దాస్యాయేతి ॥౨౩॥ స వా ఏష మహానజ ఆత్మా
న్నాదో వసుదానో విన్దతే వసు య ఏవం వేద ॥ ౨౪ ॥ స వా ఏష మహానజ ఆ
త్మాఽజరోఽమరోఽమృతోఽభయో బ్రహ్మాభయం వై బ్రహ్మాభయగ్ం హి
వై బ్రహ్మ భవతి య ఏవం వేద॥ ౨౫

అథ పంచమం బ్రాహ్మణమ్.

అథ హ యాజ్ఞవల్క్యస్య ద్వే భార్యే బభూవతు ర్మైత్రేయీ చ కాత్యా
యనీ చ తయోర్హ మైత్రేయీ బ్రహ్మవాదినీ బభూవ స్త్రీప్రజ్ఞైవ తర్హి కా
త్యాయన్యథ హ యాజ్ఞవల్క్యోఽన్యద్వృత్తముపాకరిష్యన్ ॥౧॥ మైత్రేయీ
తి హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యః ప్రవ్రజిష్యన్వా అరేఽహమస్మాత్స్థానాదస్మి
హంత తేఽనయా కాత్యాయన్యాంతం కరవాణీతి ॥౨॥ సా హోవాచ మైత్రే
యీ యన్ను మ ఇయం భగోస్సర్వా పృథివీ విత్తేన పూర్ణా స్యాత్స్యాన్న్వహం
తేనామృతాఽహో నేతి నేతి హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యో యథైవోపకరణవ
తాం జీవితం తథైవ తే జీవితగ్ం స్యాదమృతత్వస్య తు నాశాస్తి విత్తేనేతి॥౩॥ సా
హోవాచ మైత్రేయీ యేనాహం నామృతా స్యాం కిమహం తేన కుర్యాం య
దేవ భగవాన్వేత్థ తదేవ మే వి బ్రూహీతి ॥౪॥ స హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యః
ప్రియా వై ఖలు నో భవతీ సతీ ప్రియమవృధత్ హంత తర్హి భవత్యేతద్వ్యాఖ్యా
స్యామి తే వ్యాచక్షాణస్య తు మే నిదిధ్యాసస్వేతి ॥౫॥ స హోవాచ న వా అరే ప
త్యుః కామాయ పతిః ప్రియో భవత్యాత్మనస్తు కామాయ పతిః ప్రియో భవతి। న

వా అరే జాయాయై కామాయ జాయా ప్రియా భవత్యాత్మనస్తు కామాయ జా
యా ప్రియా భవతి । న వా అరే పుత్రాణాం కామాయ పుత్రాః ప్రియా భ
వన్త్యాత్మనస్తు కామాయ పుత్రాః ప్రియా భవన్తి । న వా అరే విత్తస్య కా
మాయ విత్తం ప్రియం భవత్యాత్మనస్తు కామాయ విత్తం ప్రియం భవతి । న
వా అరే పశూనాం కామాయ పశవః ప్రియా భవన్త్యాత్మనస్తు కామాయ పశ
వః ప్రియా భవన్తి । న వా అరే బ్రహ్మణః కామాయ బ్రహ్మ ప్రియం భవత్యా
త్మనస్తు కామాయ బ్రహ్మ ప్రియం భవతి । న వా అరే క్షత్రస్య కామాయ క్ష
త్రం ప్రియం భవత్యాత్మనస్తు కామాయ క్షత్రం ప్రియం భవతి । న వా అరే
లోకానాం కామాయ లోకాః ప్రియా భవన్త్యాత్మనస్తు కామాయ లోకాః
ప్రియా భవన్తి । న వా అరే దేవానాం కామాయ దేవాః ప్రియా భవన్త్యాత్మ
నస్తు కామాయ దేవాః ప్రియా భవన్తి । న వా అరే వేదానాం కామాయ వేదాః
ప్రియా భవన్త్యాత్మనస్తు కామాయ వేదాః ప్రియా భవన్తి । న వా అరే భూతా
నాం కామాయ భూతాని ప్రియాణి భవన్త్యాత్మనస్తు కామాయ భూతాని ప్రి
యాణి భవన్తి । న వా అరే సర్వస్య కామాయ సర్వం ప్రియం భవత్యాత్మనస్తు
కామాయ సర్వం ప్రియం భవతి । ఆత్మా వా అరే ద్రష్టవ్యః శ్రోతవ్యో మన్త
వ్యో నిదిధ్యాసితవ్యో మైత్రేయ్యాత్మని ఖల్వరే దృష్టే శ్రుతే మతే విజ్ఞాత ఇదగ్
సర్వం విదితమ్ ॥౬॥ బ్రహ్మ తం పరాదాద్యోఽన్యత్రాత్మనో బ్రహ్మ వేద క్ష
త్రం తం పరాదాద్యోఽన్యత్రాత్మనః క్షత్రం వేద లోకాస్తం పరాదుర్యోఽన్య
త్రాత్మనో లోకాన్వేద దేవాస్తం పరాదుర్యోఽన్యత్రాత్మనో దేవాన్వేద వే
దాస్తం పరాదుర్యోఽన్యత్రాత్మనో వేదాన్వేద భూతాని తం పరాదుర్యో
ఽన్యత్రాత్మనో భూతాని వేద సర్వం తం పరాదాద్యోఽన్యత్రాత్మనస్సర్వం
వేదేదం బ్రహ్మేదం క్షత్రమిమే లోకా ఇమే దేవా ఇమే వేదా ఇమాని సర్వాణి
భూతానీదగ్ సర్వం యదయమాత్మా ॥౭॥ స యథా దున్దుభేర్హన్యమాన
స్య న బాహ్యాఞ్ఛబ్దాఞ్ఛక్నుయాద్గ్రహణాయ దున్దుభేస్తు గ్రహణేన దున్
దుభ్యాఘాతస్య వా శబ్దో గృహీతః ॥౮॥ స యథా శంఖస్య ధ్మాయమానస్య
న బాహ్యాఞ్ఛబ్దాఞ్ఛక్నుయాద్గ్రహణాయ శంఖస్య తు గ్రహణేన శంఖధ్మ
స్య వా శబ్దో గృహీతః ॥౯॥ స యథా వీణాయై వాద్యమానాయై న బాహ్యాఞ్

శబ్దాన్ శక్నుయాద్గ్రహణాయ వీణాయైతు గ్రహణేనవీణావాదస్యవాశ
బ్దోగృహీతః ॥౧౦॥ సయథార్ద్రైధాగ్నేరభ్యాహితస్యపృథగ్ధూమావినిశ్చ
రంత్యేవంవా అరే ఽస్యమహతోభూతస్యనిశ్వసితమేతద్యదృగ్వేదోయజు
ర్వేదస్సామవేదోఽథర్వాఙ్గిరసయితిహాసఃపురాణంవిద్యా ఉపనిషదశ్లోకా
స్సూత్రాణ్యనువ్యాఖ్యానానివ్యాఖ్యానానీష్టగ్ం హుతమాశితంపాయిత
మయంచలోకః పరశ్చలోకస్సర్వాణిచ భూతాన్యస్యైవైతానిసర్వాణిని
శ్వసితాని॥౧౧॥ సయథాసర్వాసామపాగ్ం సముద్రఏకాయనమేవగ్ం సర్వే
షాగ్ంస్పర్శానాన్త్వగేకాయనమేవగ్ం సర్వేషాగ్ంరసానాం జిహ్వైకాయ
నమేవగ్ం సర్వేషాంగన్ధానాం నాసికేకాయనమేవగ్ం సర్వేషాగ్ం రూపా
ణాంచక్షురేకాయనమేవగ్ం సర్వేషాగ్ం శబ్దానాగ్ం శ్రోత్రమేకాయనమే
వగ్ంసర్వేషాగ్ం సంకల్పానాంమనఏకాయనమేవగ్ంసర్వాసాంవిద్యానాగ్ం
హృదయమేకాయనమేవగ్ం సర్వేషాగ్ంకర్మణాగ్ంహస్తావేకాయనమేవగ్ం
సర్వేషామానన్దానాముపస్థఏకాయనమేవగ్ంసర్వేషాంవిసర్గాణాగ్ం పా
యురేకాయనమేవగ్ం సర్వేషామధ్వనాం పాదావేకాయనమేవగ్ం సర్వే
షాంవేదానాగ్ంవాగేకాయనం॥౧౨॥సయథాసైన్ధవఘనోఽనన్తరోఽబా
హ్యఃకృత్స్నోరసఘనఏవైవంవా అరేఽయమాత్మాఽనన్తరోఽబాహ్యఃకృ
త్స్నఃప్రజ్ఞానఘన యేవైతేభ్యోభూతేభ్యస్సముత్థాయతాన్యేవానువిన
శ్యతినప్రేత్యసంజ్ఞాస్తీత్యరేబ్రవీమీతిహోవాచయాజ్ఞవల్క్యః ॥౧౩॥ సా
హోవాచమైత్రేయ్యత్రైవమాభగవాన్ మోహాన్తమాపీపిపన్నవాఅహ
మిమంవిజానామీతిసహోవాచనవా అరేహంమోహం బ్రవీమ్యవినాశీవా
అరేయమాత్మాఽనుచ్ఛిత్తిధర్మా॥౧౪॥ యత్రహిద్వైతమివభవతితదితరఇ
తరంపశ్యతితదితర ఇతరంజిఘ్రతితదితరయితరగ్ంరసయతే తదితరయితర
మభివదతితదితరయితరగ్ంశృణోతితదితరఇతరంమనుతేతదితరఇతరగ్ంస్పృ
శతితదితర యితరంవిజానాతియత్రత్వస్యసర్వమాత్మైవాభూత్తత్కేనకం
పశ్యేత్తత్కేనకంజిఘ్రేత్తత్కేనకగ్ం రసయేత్తత్కేనకమభివదేత్తత్కేన
కగ్ంశృణుయాత్తత్కేనకం మన్వీతతత్కేనకగ్ం స్పృశేత్తత్కేనకంవిజానీ
యాద్యేనేదగ్ంసర్వంవిజానాతితంకేన విజానీయాత్సఏషనేతినేత్యాత్మా

గృహ్యోనహిగృహ్యతేఽ శీర్యోనహిశీర్యతేఽ సఙ్గోనహిసజ్యతేఽ సితో
నవ్యథతేనరిష్యతివిజ్ఞాతారమరేకేన విజానీయాదిత్యుక్తానుశాసనాసిమైత్రే
య్యేతావదరేఖల్వమృతత్వమితిహోక్త్వా యాజ్ఞవల్క్యో విజహార॥ ౧౫

అథవగ్ంశః పౌతిమాష్యాత్పౌతిమాష్యో గౌపవనాద్గౌపవనః పౌతిమా
ష్యాత్పౌతిమాష్యో గౌపవనాద్గౌపవనః కౌశికాత్కౌశికః కౌణ్డిన్యాత్కౌణ్డి
న్యః శాణ్డిల్యాచ్ఛాణ్డిల్యః కౌశికాచ్చ గౌతమాచ్చ గౌతమః ॥౧॥ ఆగ్నివేశ్యా
దాగ్నివేశ్యో గార్గ్యాద్గార్గ్యో గార్గ్యాద్గార్గ్యో గౌతమాద్గౌతమః సైతవా
త్సైతవః పారాశర్యాయణాత్పారాశర్యాయణో గార్గ్యాయణాద్గార్గ్యా
యణ ఉద్దాలకాయనాదుద్దాలకాయనో జాబాలాయనాజ్జాబాలాయనో మా
ధ్యన్దినాయనాన్మాధ్యన్దినాయనః సౌకరాయణాత్సౌకరాయణః కాషాయ
ణాత్కాషాయణః సాయకాయనాత్సాయకాయనః కౌశికాయనేః కౌశి
కాయనిః ॥౨॥ ఘృతకౌశికాద్ఘృతకౌశికః పారాశర్యాయణాత్పారాశర్యా
యణః పారాశర్యాత్పారాశర్యో జాతూకర్ణ్యాజ్జాతూకర్ణ్య ఆసురాయ
ణాచ్చ యాస్కాచ్చాసురాయణస్త్రైవణేస్త్రైవణి రౌపజన్ధనేరౌపజన్ధని
రాసురేరాసురిర్భారద్వాజాద్భారద్వాజ ఆత్రేయాదాత్రేయో మాణ్టేర్మా
ణ్టిర్గౌతమాద్గౌతమో గౌతమాద్గౌతమో వాత్స్యాద్వాత్స్యః శాణ్డిల్యాచ్ఛా
ణ్డిల్యః కైశోర్యాత్కాప్యాత్కైశోర్యః కాప్యః కుమారహారితాత్కుమార
హారితో గాలవాద్గాలవో విదర్భీకౌణ్డిన్యాద్విదర్భీకౌణ్డిన్యో వత్సనపాతో బా
భ్రవాద్వత్సనపాద్బాభ్రవః పథస్సౌభరాత్పన్థాస్సౌభరోఽయాస్యాదాఙ్గి
రసాదయాస్య ఆఙ్గిరస ఆభూతేస్త్వాష్ట్రాదాభూతిస్త్వాష్ట్రో విశ్వరూపా
త్త్వాష్ట్రాద్విశ్వరూపస్త్వాష్ట్రోఽశ్విభ్యామశ్వినౌ దధీచ ఆథర్వణాద్దధ్యఙ్ఙా
థర్వణోఽథర్వణో దైవాదథర్వా దైవో మృత్యోః ప్రాధ్వగ్ంసనాన్మృత్యుః
ప్రాధ్వగ్ంసనః ప్రధ్వగ్ంసనాత్ప్రధ్వగ్ంసన ఏకఋషేరేకఋషిర్విప్రచిత్తే
ర్విప్రచిత్తిర్వ్యష్టేర్వ్యష్టిస్సనారోః సనారుః సనాతనాత్సనాతనః సనగా
త్సనగః పరమేష్ఠినః పరమేష్ఠీ బ్రహ్మణో బ్రహ్మ స్వయమ్భు బ్రహ్మణే నమః ॥ ౩

ఇతిషష్ఠాధ్యాయస్సమాప్తః - ఓంతత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

బృహదారణ్యకోపనిషత్-సప్తమాధ్యాయః.

అథ ప్రథమం బ్రాహ్మణమ్.

హరిః ఓమ్॥ పూర్ణమదః పూర్ణమిదం పూర్ణాత్పూర్ణముదచ్యతే। పూర్ణస్య పూర్ణమాదాయ పూర్ణమేవావశిష్యతే॥ ౧॥ ఓం ౩ ఖం బ్రహ్మ। ఖం పురాణం వాయురం ఖమితి హ స్మాహ కౌరవ్యాయణీపుత్రో వేదో౽యం బ్రాహ్మణా విదుర్వేదైనేన యద్వేదితవ్యమ్॥ ౨

అథ ద్వితీయం బ్రాహ్మణమ్.

త్రయాః ప్రాజాపత్యాః ప్రజాపతౌ పితరి బ్రహ్మచర్యమూషుర్దేవా మనుష్యా అసురా ఉషిత్వా బ్రహ్మచర్యం దేవా ఊచుర్బ్రవీతు నో భవానితి తేభ్యో హైతదక్షరమువాచ ద ఇతి వ్యజ్ఞాసిష్టా౩ ఇతి వ్యజ్ఞాసిష్మేతి హోచుర్దామ్యతేతి న ఆత్థేత్యోమితి హోవాచ వ్యజ్ఞాసిష్టేతి॥ ౧॥ అథ హైనం మనుష్యా ఊచుర్బ్రవీతు నో భవానితి తేభ్యో హైతదేవాక్షరమువాచ ద ఇతి వ్యజ్ఞాసిష్టా౩ ఇతి వ్యజ్ఞాసిష్మేతి హోచుర్దత్తేతి న ఆత్థేత్యోమితి హోవాచ వ్యజ్ఞాసిష్టేతి॥ ౨॥ అథ హైనమసురా ఊచుర్బ్రవీతు నో భవానితి తేభ్యో హైతదేవాక్షరమువాచ ద ఇతి వ్యజ్ఞాసిష్టా౩ ఇతి వ్యజ్ఞాసిష్మేతి హోచుర్దయధ్వమితి న ఆత్థేత్యోమితి హోవాచ వ్యజ్ఞాసిష్టేతి తదేతదేవైషా దైవీ వాగనువదతి స్తనయిత్నుర్దదద ఇతి దామ్యత దత్త దయధ్వమితి తదేతత్త్రయగ్ం శిక్షేద్దమం దానం దయామితి॥ ౩

అథ తృతీయం బ్రాహ్మణమ్.

ఏష ప్రజాపతిర్యద్ధృదయమేతద్బ్రహ్మైతత్సర్వం తదేతత్త్ర్యక్షరగ్ం హృదయమితి హృ ఇత్యేకమక్షరమభిహరన్త్యస్మై స్వాశ్చాన్యే చ య ఏవం వేద ద ఇత్యేకమక్షరం దదత్యస్మై స్వాశ్చాన్యే చ య ఏవం వేద యమిత్యేకమక్షరమేతి స్వర్గం లోకం య ఏవం వేద॥ ౧

అథచతుర్థంబ్రాహ్మణమ్

* తద్వైతదేతదేవతదాససత్యమేవస యో హైతంమహద్యక్షంప్ర
థమజంవేదసత్యం బ్రహ్మేతిజయతీమాఁల్లోకాన్జితఇన్న్వసావసద్యఏవమే
తంమహద్యక్షంప్రథమజంవేదసత్యంబ్రహ్మేతిసత్యగ్ హ్యేవబ్రహ్మ ॥ ౧ ॥
ఆపఏవేదమగ్ర ఆసుస్తా ఆపః సత్యమసృజన్త సత్యం బ్రహ్మ బ్రహ్మ ప్రజాపతిం
ప్రజాపతిర్దేవాగ్ స్తే దేవాస్సత్యమేవోపాసతే తదేతత్త్ర్యక్షరగ్ సత్య
మితిసఇత్యేకమక్షరంతీత్యేకమక్షరం యమిత్యేకమక్షరంప్రథమోత్తమేఅక్ష
రేసత్యంమధ్యతోఽనృతంతదేతదనృతముభయతస్సత్యేనపరిగృహీతగ్ సత్య
భూయమేవభవతినైనంవిద్వాగ్ సమనృతగ్ హినస్తి॥ ... ౨

అథపంచమంబ్రాహ్మణమ్.

తద్యత్సత్యమసౌసఆదిత్యోయఏషఏతస్మిన్మండలేపురుషోయశ్చాయం
దక్షిణేఽక్షన్పురుషస్తావేతావన్యోన్యస్మిన్ప్రతిష్ఠితావశ్మిభిరేషోఽస్మిన్ప్రతిష్ఠితః
ప్రాణైరయమముష్మిన్సయదోత్క్రమిష్యన్భవతి శుద్ధమేవైతన్మండలంపశ్య
తినైనమేతేరశ్మయః ప్రత్యాయన్తి ॥౧॥ యఏషఏతస్మిన్మండలేపురుషస్తస్య
భూరితిశిరఏకగ్ శిరఏకమేతదక్షరంభువ ఇతిబాహూద్వౌబాహూద్వేఏతే
అక్షరేసువరితిప్రతిష్ఠాద్వేప్రతిష్ఠేద్వేఏతేఅక్షరేతస్యోపనిషదహరితిహ
న్తిపాప్మానంజహాతిచయఏవంవేద ॥ ౨॥ యోఽయందక్షిణేఽక్షన్పురుషస్తస్య
భూరితిశిరఏకగ్ శిరఏకమేతదక్షరంభువ ఇతిబాహూద్వౌబాహూద్వేఏతే
అక్షరేసువరితిప్రతిష్ఠాప్రతిష్ఠేద్వేద్వేఏతేఅక్షరేతస్యోపనిషదహమితిహ
న్తిపాప్మానంజహాతిచయఏవంవేద॥ ౩

అథషష్ఠంబ్రాహ్మణమ్.

మనోమయోఽయం పురుషోభాస్సత్యస్తస్మిన్నన్తర్హృదయే యథా
వ్రీహిర్వాయవోవాసఏషసర్వస్యేశానః సర్వస్యాధిపతిస్సర్వమిదం ప్రశా
స్తియదిదంకిఞ్చ॥ ౧

---

* సయోహైతన్మహద్యక్షమితిరఙ్గరామానుజీయపాఠః.

అథసప్తమంబ్రాహ్మణమ్.

విద్యుద్బ్రహ్మేత్యాహుర్విదానాద్విద్యుద్విద్యత్యేనంపాప్మనో య
ఏవంవేదవిద్యుద్బ్రహ్మేతివిద్యుద్ధ్యేవబ్రహ్మ॥ ౧

అథఅష్టమంబ్రాహ్మణమ్.

వాచంధేనుముపాసీత తస్యాశ్చత్వారః స్తనాఃస్వాహాకారోవష
ట్కారోహన్తకారస్స్వధాకారస్తస్యైద్వౌస్తనౌదేవా ఉపజీవన్తిస్వాహా
కారంచవషట్కారంచహన్తకారంమనుష్యాస్స్వధాకారంపితరస్తస్యాః
ప్రాణఋషభోమనోవత్సః॥ ౧

అథనవమంబ్రాహ్మణమ్.

అయమగ్నిర్వైశ్వానరోయోఽయమన్తఃపురుషే యేనేదమన్నంపచ్య
తేయదిదమద్యతేతస్యైషఘోషోభవతి యమేతత్కర్ణావపిధాయశృణోతి
సయదోత్క్రమిష్యన్భవతి నైనంఘోషగ్ంశృణోతి॥ ... ౧

అథదశమంబ్రాహ్మణమ్.

యదావైపురుషోఽస్మాల్లోకాత్ప్రైతిసవాయుమాగచ్ఛతితస్మైస
తత్రవిజిహీతేయథారథచక్రస్య ఖంతేనస ఊర్ధ్వఆక్రమతేసఆదిత్యమాగ
చ్ఛతితస్మైసతత్రవిజిహీతేయథాలమ్బరస్యఖంతేనస ఊర్ధ్వఆక్రమతేసచ
న్ద్రమసమాగచ్ఛతి తస్మైసతత్రవిజిహీతేయథా దున్దుభేఃఖంతేనస ఊర్ధ్వ
ఆక్రమతేసలోకమాగచ్ఛత్యశోకమహిమంతస్మిన్వసతిశాశ్వతీస్సమాః॥౧॥

అథఏకాదశంబ్రాహ్మణమ్.

ఏతద్వైపరమంతపోయద్వ్యాహితస్తప్యతేపరమగ్ంహైవ లోకంజ
యతియఏవంవేదైతద్వైపరమంతపోయంప్రేతమరణ్యగ్ంహరన్తి పరమగ్ం
హైవలోకంజయతియఏవంవేదైతద్వై పరమంతపోయంప్రేతమగ్నావ
భ్యాదధతిపరమగ్ంహైవలోకంజయతియఏవంవేద॥ ౧

అథద్వాదశంబ్రాహ్మణమ్.

అన్నంబ్రహ్మేత్యేకఆహుస్తన్నతథాపూయతివా అన్నమృతేప్రా
ణాత్ప్రాణోబ్రహ్మేత్యేక ఆహుస్తన్నతథాశుష్యతివై ప్రాణఋతేఽ
న్నాదేతేహత్వేవదేవతే ఏకధాభూయంభూత్వాపరమతాంగచ్ఛతస్తద్ధ

స్మాహ ప్రాతృదః పితరంకిగ్ం స్విదేవైవంవిదుషే సాధుకుర్యాంకిమేవాస్మా అసాధుకుర్యామితి సహస్మాహ పాణినా మా ప్రాతృద కస్త్వేనయోరేకధాభూయం భూత్వా పరమతాంగచ్ఛతీతి తస్మా ఉ హైతదువాచ వీత్యన్నం వై వ్యన్నే హీమాని సర్వాణి భూతాని విష్టానిరమితి ప్రాణో వై రం ప్రాణే హీమాని సర్వాణి భూతాని రమన్తే సర్వాణి హ వా అస్మిన్భూతాని విశన్తి సర్వాణి భూతాని రమన్తే య ఏవం వేద॥ ౧

—* అథ త్రయోదశం బ్రాహ్మణమ్. *—

ఉక్థం ప్రాణో వా ఉక్థం ప్రాణో హీదగ్ం సర్వముత్థాపయత్యుద్ధాస్మాదుక్థవిద్వీరస్తిష్ఠత్యుక్థస్య సాయుజ్యగ్ం సలోకతాం జయతి య ఏవం వేద ॥ ౧ ॥ యజుః ప్రాణో వై యజుః ప్రాణే హీమాని సర్వాణి భూతాని యుజ్యన్తే యుజ్యన్తే హాస్మై సర్వాణి భూతాని శ్రైష్ఠ్యాయ యజుషః సాయుజ్యగ్ం సలోకతాం జయతి య ఏవం వేద॥ ౨ ॥ సామ ప్రాణో వై సామ ప్రాణే హీమాని సర్వాణి భూతాని సమ్యఞ్చి సమ్యఞ్చి హాస్మై సర్వాణి భూతాని శ్రైష్ఠ్యాయ కల్పన్తే సామ్నః సాయుజ్యగ్ం సలోకతాం జయతి య ఏవం వేద ॥ ౩ ॥ క్షత్రం ప్రాణో వై క్షత్రం ప్రాణో హి వై క్షత్రం త్రాయతే హైనం ప్రాణః క్షణితోః ప్రక్షత్రమత్రమాప్నోతి క్షత్రస్య సాయుజ్యగ్ం సలోకతాం జయతి య ఏవం వేద॥ ౪

—* అథ చతుర్దశం బ్రాహ్మణమ్. *—

భూమిరన్తరిక్షం ద్యౌరిత్యష్టావక్షరాణ్యష్టాక్షరగ్ం హ వా ఏకం గాయత్రై పదమేతదు హైవాస్యా ఏతత్స యావదేషు త్రిషు లోకేషు తావద్ధ జయతి యోఽస్యా ఏతదేవం పదం వేద॥ ౧॥ ఋచో యజూగ్ంషి సామానీత్యష్టావక్షరాణ్యష్టాక్షరగ్ం హ వా ఏకం గాయత్రై పదమేతదు హైవాస్యా ఏతత్స యావతీయం త్రయీవిద్యా తావద్ధ జయతి యోఽస్యా ఏతదేవం పదం వేద॥ ౨ ॥ ప్రాణోఽపానో వ్యాన ఇత్యష్టావక్షరాణ్యష్టాక్షరగ్ం హ వా ఏకం గాయత్రై పదమేతదు హైవాస్యా ఏతత్స యావదిదం ప్రాణి తావద్ధ జయతి యోఽస్యా ఏతదేవం పదం వేదాథాస్యా ఏతదేవ తురీయం దర్శతం పదం పరోరజా య ఏష తపతి యద్వై చతుర్థం తత్తురీయం దర్శతం పదమితి దదృశ ఇవ హ్యేష పరోరజా ఇతి సర్వము హ్యేవైష రజ ఉపర్యుపరి తపత్యేవగ్ం హైవ శ్రియా య

శసాతపతియోస్యాపితదేవంపదంవేద ॥౩॥ * సైషాగాయత్ర్యేతస్మిగ్ం
స్తురీయదర్శతేపదేపరోరజసి ప్రతిష్ఠితా తద్వైతత్సత్యే ప్రతిష్ఠితం చక్షు
ర్వైసత్యంచక్షుర్హివై సత్యంతస్మాద్యదిదానీంద్వౌవివదమానా వేయాతా
మహమదర్శమహమశ్రౌషమితి య ఏవబ్రూయాదహమదర్శమితి తస్మాఏవ
శ్రద్దధ్యామతద్వైతత్సత్యంబలే ప్రతిష్ఠితం ప్రాణోవైబలంతత్ప్రాణేప్ర
తిష్ఠితం తస్మాదాహుర్బలగ్ం సత్యాదోగీయ ఇత్యేవమేషాగాయత్ర్యధ్యా
త్మం ప్రాణేప్రతిష్ఠితాసా హైషాగయాగ్ం స్తత్రే ప్రాణావైగయాస్త
త్ప్రాణాగ్ం స్తత్రే తద్యద్గయాగ్ం స్తత్రే తస్మాద్గాయత్రీనామ సయామేవా
మూగ్ం సావిత్రీ మన్వాహైషైవ సయస్మా అన్వాహతస్యప్రాణాగ్ం
స్త్రాయతే ॥౪॥ తాగ్ం హైతామేకేసావిత్రీమనుష్టుభమన్వాహుర్వాగను
ష్టుబేతద్వాచ మనుబ్రూమ ఇతినతథాకుర్యాద్గాయత్రీమేవ సావిత్రీమను
బ్రూయాద్యదిహవా అప్యేవంవిద్బహ్వివ ప్రతిగృహ్ణాతినహైవతద్గాయ
త్ర్యాఏకఞ్చనపదమ్ప్రతి ॥౫॥ సయఇమాగ్ం స్త్రీన్లోకాన్పూర్ణాన్ప్రతిగృ
హ్ణీయాత్సోస్యా ఏతత్ప్రథమంపదమాప్నుయాదథయావతీయంత్రయీవి
ద్యాయస్తావత్ప్రతిగృహ్ణీయాత్సోస్యాఏతద్ద్వితీయంపదమాప్నుయాదథ
యావదిదంప్రాణియస్తావత్ప్రతిగృహ్ణీయాత్సోస్యాఏతత్తృతీయంప
దమాప్నుయాదథాస్యాఏతదేవతురీయందర్శతంపదం పరోరజాయఏష
తపతినైవకేనచనాప్యంకుత ఉఏతావత్ప్రతిగృహ్ణీయాత్ ॥౬॥ తస్యాఉప
స్థానంగాయత్ర్యస్యేకపదీద్విపదీత్రిపదీచతుష్పద్యపదసినహిపద్యసేనమ
స్తేతురీయాయదర్శతాయపదాయపరోరజసే అసావదోమాప్రాపదితి
యంద్విష్యాదసావస్మైకామోమాసమృద్ధీతి వానహైవాస్మైసకామఋద్ధ్యతే
యస్మాఏవముపతిష్ఠతేఽహమదఃప్రాపమితివా ॥౭॥ ఏతద్ధవైతజ్జన
కోవైదేహోబుడిలమాశ్వతరాశ్విమువాచయన్నుహోయద్గాయత్రీవిద
బ్రూథాఅథకథగ్ంహస్తీభూతోవహసీతిముఖగ్ంహ్యస్యాస్సమ్రాణ్ణవిదాఞ్చ

---

* తస్మాదేవశ్రద్దధ్యామేతి, బలంసత్యాదోజీయఇతి, ఏష్షైసవసా యస్మా, ఇతిచరఙ్గరామానుజీయపాఠః.

కారేతిహోవాచతస్యా అగ్ని రేవ ముఖంయదిహవా అపిబహ్వివాగ్నావ భ్యాదధతిసర్వమేవతత్సన్దహత్యేవగ్ హైవైవంవిద్యద్యపి బహ్వివపాపం కురుతేస్వమేవతత్సమ్ప్సాయశుద్ధఃపూతో౽జరో౽మృతసమ్భవతి॥ ౭

——* అథపఞ్చదశంబ్రాహ్మణమ్. *——

* హిరణ్మయేనపాత్రేణ సత్యస్యాపిహితంముఖం। తత్త్వంపూ షన్నపావృణుసత్య ధర్మాయదృష్టయే । పూషన్నేకర్షేయమసూర్య ప్రా జాపత్యవ్యూహరశ్మీన్।సమూహ తేజోయత్తేరూపంకల్యాణతమంత త్తేప శ్యామియోసావసౌపురుషఃసోహమస్మి।వాయురనిలమమృతమ థేదంభస్మా న్తగ్ శరీరం। ఓం ౩ క్రతోస్మరకృతగ్స్మర క్రతోస్మరకృతగ్స్మర । అగ్నే నయసుపథారాయే అస్మాన్విశ్వానిదేవ వయునానివిద్వాన్ । యుయోధ్య స్మజ్జుహురాణమేనోభూయిష్ఠాంతేనమఉక్తింవిధేమ॥ ... ౧

ఇతిసప్తమో౽ధ్యాయస్సమాప్తః - ఓంతత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

బృహదారణ్యకోపనిషత్-అష్టమాధ్యాయః.

* అథప్రథమం బ్రాహ్మణమ్. *

హరిఃఓం ॥ యోహవై జ్యేష్ఠంచ శ్రేష్ఠంచవేదజ్యేష్ఠశ్చశ్రేష్ఠశ్చస్వా నాంభవతి ప్రాణోవై జ్యేష్ఠశ్చ శ్రేష్ఠశ్చ జ్యేష్ఠశ్చశ్రేష్ఠశ్చస్వానాం భవత్య పిచయేషాంబుభూషతియఏవంవేద ॥ ౧ ॥ యోహవై వసిష్ఠాంవేదవసిష్ఠా స్వానాంభవతివాగ్వై వసిష్ఠా వసిష్ఠస్వానాంభవత్యపిచ ఏషాంబుభూ షతియఏవంవేద ॥ ౨ ॥ యోహవై ప్రతిష్ఠాంవేదప్రతితిష్ఠతిసమేప్రతితిష్ఠతిదు ర్గేచక్షుర్వై ప్రతిష్ఠాచక్షుషాహి సమేచదుర్గేచప్రతితిష్ఠతిప్రతితిష్ఠతిసమేప్ర తితిష్ఠతిదుర్గేయఏవంవేద ॥ ౩ ॥ యోహవై సమ్పదంవేదసగ్ హాస్మై పద్యతే

---

* సర్వమేవతత్సందహతీతిరఙ్గరామానుజీయపాఠః.

* వాయురనిలమమృతమథేదమితిరఙ్గరామానుజీయపాఠః.

యం కామం కామయతే శ్రోత్రం వై సమ్పత్ శ్రోత్రే హీమే సర్వే వేదా అభిస
మ్పన్నాః సగ్ం హాస్మై పద్యతే యం కామం కామయతే య ఏవం వేద॥౪॥ యో హ
వా ఆయతనం వేదాయతనగ్ం స్వానాం భవత్యాయతనం జనానాం మనో వా
ఆయతనమాయతనగ్ం స్వానాం భవత్యాయతనం జనానాం య ఏవం వేద॥
౫॥ యో హ వై ప్రజాపతిం వేద ప్రజాయతే హ ప్రజయా పశుభీ రేతో వై ప్రజా
పతిః ప్రజాయతే హ ప్రజయా పశుభిర్య ఏవం వేద॥౬॥ తే హేమే ప్రాణా
అహగ్ం శ్రేయసే వివదమానా బ్రహ్మ జగ్ముస్తద్ధోచుః కో నో వసిష్ఠ ఇతి తద్
హోవాచ యస్మిన్ వ ఉత్క్రాన్త ఇదగ్ం శరీరం పాపీయో మన్యతే స వో వసి
ష్ఠ ఇతి॥౭॥ వాగ్ఘోచ్చక్రామ సా సంవత్సరం ప్రోష్యాగత్యోవాచ కథమశకత
మదృతే జీవితుమితి తే హోచుర్యథా కలా అవదన్తో వాచా ప్రాణన్తః ప్రా
ణేన పశ్యన్తశ్చక్షుషా శృణ్వన్తః శ్రోత్రేణ విద్వాగ్ంసో మనసా ప్రజాయమా
నా రేతసైవమజీవిష్మేతి ప్రవివేశ హ వాక్॥౮॥ చక్షుర్హోచ్చక్రామ తత్సం
వత్సరం ప్రోష్యాగత్యోవాచ కథమశకత మదృతే జీవితుమితి తే హోచుర్యథా
అన్ధా అపశ్యన్తశ్చక్షుషా ప్రాణన్తః ప్రాణేన వదన్తో వాచా శృణ్వన్తః శ్రో
త్రేణ విద్వాగ్ంసో మనసా ప్రజాయమానా రేతసైవమజీవిష్మేతి ప్రవివేశ హ
చక్షుః॥౯॥ శ్రోత్రగ్ం హోచ్చక్రామ తత్సంవత్సరం ప్రోష్యాగత్యోవాచ క
థమశకత మదృతే జీవితుమితి తే హోచుర్యథా బధిరా అశృణ్వన్తః శ్రోత్రేణ
ప్రాణన్తః ప్రాణేన వదన్తో వాచా పశ్యన్తశ్చక్షుషా విద్వాగ్ంసో మనసా ప్ర
జాయమానా రేతసైవమజీవిష్మేతి ప్రవివేశ హ శ్రోత్రం॥౧౦॥ మనో హో
చ్చక్రామ తత్సంవత్సరం ప్రోష్యాగత్యోవాచ కథమశకత మదృతే జీవితుమి
తి తే హోచుర్యథా ముగ్ధా అవిద్వాగ్ంసో మనసా ప్రాణన్తః ప్రాణేన వద
న్తో వాచా పశ్యన్తశ్చక్షుషా శృణ్వన్తః శ్రోత్రేణ ప్రజాయమానా రేతసైవమ
జీవిష్మేతి ప్రవివేశ హ మనః॥౧౧॥ రేతో హోచ్చక్రామ తత్సంవత్సరం ప్రో
ష్యాగత్యోవాచ కథమశకత మదృతే జీవితుమితి తే హోచుర్యథా క్లీబా అప్రజా
యమానా రేతసా ప్రాణన్తః ప్రాణేన వదన్తో వాచా పశ్యన్తశ్చక్షుషా శృ
ణ్వన్తః శ్రోత్రేణ విద్వాగ్ంసో మనసైవమజీవిష్మేతి ప్రవివేశ హ రేతః॥౧౨॥
అథ హ ప్రాణ ఉత్క్రమిష్యన్యథా మహాసుహయః సైన్ధవః పడ్వీశశఙ్కూన్స

బృహే దేవగ్ హైవేమాన్ప్రాణాన్సంబబర్హ తే హోచుర్మా భగవఉత్క్రా
మీర్న వై శక్ష్యామస్త్వదృతే జీవితుమితి తస్యో మే బలిం కురుతేతి తథేతి॥౧౩॥
సా హ వాగువాచ యద్వా అహం వసిష్ఠాస్మి త్వం తద్వసిష్ఠోసీతి యద్వా అహం
ప్రతిష్ఠాస్మి త్వం తత్ప్రతిష్ఠోసీతి చక్షుర్యద్వా అహగ్ సమ్పదస్మి త్వం తత్సమ్పద
సీతి శ్రోత్రం యద్వా అహమాయతనమస్మి త్వం తదాయతనమసీతి మనో య
ద్వా అహం ప్రజాతిరస్మి త్వం తత్ప్రజాతిరసీతి రేతస్తస్యో మే కిమన్నం కిం మే
వాస ఇతి యదిదం కించాశ్వభ్య ఆ క్రిమిభ్య ఆ కీటపతఙ్గేభ్యస్తత్తే౽న్నమాపో
వాస ఇతి న హ వా అస్యానన్నం జగ్ధం భవతి నానన్నం ప్రతిగృహీతం య ఏవమే
తదనస్యాన్నం వేద తద్విద్వాగ్ సః శ్రోత్రియా అశిష్యన్త ఆచామన్త్యశిత్వా
చాచామన్త్యేతమేవ తదనమనగ్నం కుర్వన్తో మన్యన్తే॥ ... ౧౪

అథ ద్వితీయం బ్రాహ్మణమ్.

* శ్వేతకేతుర్హ వా ఆరుణేయః పఞ్చాలానాం పరిషదమాజగామ స
ఆజగామ జైబలిం ప్రవాహణం పరిచారయమాణం తముదీక్ష్యాభ్యువాద కు
మారా౩ ఇతి స భో౩ ఇతి ప్రతిశుశ్రావానుశిష్టోన్వసి పిత్రేత్యోమితి హోవా
చ ॥ ౧ ॥ వేత్థ యథేమాః ప్రజాః ప్రయత్యో విప్రతిపద్యన్తా౩ ఇతి నేతి హో
వాచ వేత్థో యథేమం లోకం పునరాపద్యన్తా౩ ఇతి నేతి హోవాచ వేత్థో య
థా౽సౌ లోక ఏవం బహుభిః పునః పునః ప్రయద్భిర్న సమ్పూర్యతా౩ ఇతి నే
తి హోవాచ వేత్థో యతిథ్యామాహుత్యాగ్ హుతాయామాపః పురుషవా
చో భూత్వా సముత్థాయ వదన్తి౩ ఇతి నేతి హైవోవాచ వేత్థో దేవయానస్య
వా పథః ప్రతిపదం పితృయాణస్య వా యత్కృత్వా దేవయానం వా పన్థానం
ప్రతిపద్యన్తే పితృయాణం వా పి హి న ఋషేర్వచః శ్రుతం । ద్వే సృతీ అశృ
ణవం పితౄణామహం దేవానాముత మర్త్యానాం । తాభ్యామిదం విశ్వమే
జత్సమేతి యదన్తరా పితరం మాతరం చేతి । నాహమత ఏకం చ న వేదేతి హో
వాచ ॥ ౨ ॥ అథైనలవసత్యోపమన్త్రయాఞ్చక్రే౽నాదృత్య వసతిం కుమా
రః ప్రదుద్రావ స ఆజగామ పితరం తగ్ హోవాచేతి వావ కిల నో భవాన్పు
రానుశిష్టానవోచదితి కథగ్ సుమేధ ఇతి పఞ్చ మా ప్రశ్నాన్ రాజన్యబన్ధుర

---

* పాఞ్చాలానాం పరిషదమితి గ్జగామానుజీయ పాఠః.

ప్రష్టా తతో నైకఞ్చన వేదేతి కథమేత ఇతీమ ఇతిహ ప్రతీకాన్యుదాజహార॥
౩ ॥ సహోవాచ తథా నస్త్వం తాత జానీథాః యథా యదహం కిఞ్చన వేద
సర్వమహం తత్తుభ్యమవోచం ప్రేహి తు తత్ర ప్రతీత్య బ్రహ్మచర్యం వత్స్యా
వ ఇతి భవానేవ గచ్ఛత్వితి స ఆజగామ గౌతమో యత్ర ప్రవాహణస్య జైబలేరా
స తస్మా ఆసన మాహృత్యోదక మాహారయాఞ్చకారాథ హాస్మా అర్ఘ్యం
చకార తగ్ంహోవాచ వరం భవతే గౌతమాయ దద్మ ఇతి॥ ౪ ॥ స హోవాచ
ప్రతిజ్ఞాతో మ ఏష వరో యాం తు కుమారస్యాన్తే వాచమభాషథాస్తామేవ మే
బ్రూహీతి॥ ౫॥ స హోవాచ దైవేషు వై గౌతమ తద్వరేషు మానుషాణాం
బ్రూహీతి॥ ౬॥ స హోవాచ విజ్ఞాయతే హాస్తి హిరణ్యస్యాపాత్తం గో అశ్వా
నాం దాసీనాం ప్రవారాణాం పరిధానస్య మానో భవాన్ బహోరనన్తస్యా
పర్యన్తస్యాభ్యవదాన్యో భూదితి స వై గౌతమ తీర్థేనేచ్ఛాసా ఇత్యుపైమ్యహం
భవన్తమితి వాచా హ స్మైవ పూర్వ ఉపయన్తి స హోపాయనకీర్త్యోవాస॥ ౭॥
స హోవాచ తథా నస్త్వం గౌతమ మాపరాధాస్తవ చ పితామహా యథే
యం విద్యేతః పూర్వం న కస్మిగ్ంశ్చన బ్రాహ్మణ ఉవాస తాం త్వహం తుభ్యం
వక్ష్యామి కో హి త్వైవం బ్రువన్తమర్హతి ప్రత్యాఖ్యాతుమితి ॥ ౮ ॥ అసౌ వై
లోకోఽగ్నిర్గౌతమ తస్యాదిత్య ఏవ సమిద్రశ్మయో ధూమో హరర్చిర్దిశోఽఙ్గారా
అవాన్తరదిశో విస్ఫులిఙ్గాస్తస్మిన్నేతస్మిన్నగ్నౌ దేవాశ్శ్రద్ధాం జుహ్వతి త
స్యా ఆహుత్యై సోమో రాజా సమ్భవతి॥ ౯ ॥ పర్జన్యో వా అగ్నిర్గౌతమ తస్య
సంవత్సర ఏవ సమిదభ్రాణి ధూమో విద్యుదర్చిరశని రఙ్గారా హ్రాదునయో
విస్ఫులిఙ్గాస్తస్మిన్నేతస్మిన్నగ్నౌ దేవాస్సోమగ్ం రాజానం జుహ్వతి తస్యా
ఆహుత్యై వృష్టిస్సమ్భవతి ॥ ౧౦ ॥ అయం వై లోకోఽగ్నిర్గౌతమ తస్య పృథివ్యే
వ సమిదగ్నిర్ధూమో రాత్రిరర్చిశ్చన్ద్రమా అఙ్గారా నక్షత్రాణి విస్ఫులిఙ్గా
స్తస్మిన్నేతస్మిన్నగ్నౌ దేవా వృష్టిం జుహ్వతి తస్యా ఆహుత్యా అన్నగ్ంసమ్భ
వతి॥ ౧౧॥ పురుషో వా అగ్నిర్గౌతమ తస్య వ్యాత్తమేవ సమిత్ప్రాణో ధూమో
వాగర్చిశ్చక్షురఙ్గారాశ్శ్రోత్రం విస్ఫులిఙ్గాస్తస్మిన్నేతస్మిన్నగ్నౌ దేవా
అన్నం జుహ్వతి తస్యా ఆహుత్యై రేతస్సమ్భవతి॥ ౧౨॥ యోషా వా అగ్నిర్గౌ
తమ తస్యా ఉపస్థ ఏవ సమిల్లోమాని ధూమో యోనిరర్చిర్యదన్తః కరోతి తే

ఙ్గారా అభినన్దా విస్ఫులిఙ్గా స్తస్మిన్నేతస్మిన్నగ్నౌ దేవా రేతో జుహ్వతి తస్యా ఆహుత్యై పురుషస్సమ్భవతి స జీవతి యావజ్జీవత్యథ యదా మ్రియతే॥
౧౩॥ అథైనమగ్నయే హరన్తి తస్యాగ్నిరేవాగ్నిర్భవతి సమిత్సమిద్ధూమో ధూమోఽర్చిరర్చిరఙ్గారా అఙ్గారా విస్ఫులిఙ్గా విస్ఫులిఙ్గా స్తస్మిన్నేతస్మిన్నగ్నౌ దేవాః పురుషం జుహ్వతి తస్యా ఆహుత్యై పురుషో భాస్వరవర్ణస్సమ్భవతి॥
౧౪॥* తే య ఏవమేతద్విదుః యే చామీ అరణ్యే శ్రద్ధాగ్ం సత్యముపాసతే తేఽర్చిరభిసమ్భవన్త్యర్చిషోఽహరహ్న ఆపూర్యమాణపక్షమాపూర్యమాణపక్షాద్యాన్ షణ్మాసానుదఙ్ఙాదిత్య ఏతిమాసేభ్యో దేవలోకం దేవలోకాదాదిత్యమాదిత్యాద్వైద్యుతం తాన్వైద్యుతాత్పురుషో మానస ఏత్య బ్రహ్మలోకాన్గమయతి తేషు బ్రహ్మలోకేషు పరాః పరావతో వసన్తి తేషాం న పునరావృత్తిః॥౧౫॥ అథ యే యజ్ఞేన దానేన తపసా లోకాఞ్జయన్తి తే ధూమమభిసమ్భవన్తి ధూమాద్రాత్రిగ్ం రాత్రేరపక్షీయమాణపక్షమపక్షీయమాణపక్షాద్యాన్ షణ్మాసాన్దక్షిణాఽఽదిత్య ఏతి మాసేభ్యః పితృలోకం పితృలోకాచ్చన్ద్రం తే చన్ద్రం ప్రాప్యాన్నం భవన్తి తాగ్ంస్తత్ర దేవా యథా సోమగ్ం రాజానమాప్యాయస్వాపక్షీయస్వేత్యేవమేనాగ్ంస్తత్ర భక్షయన్తి తేషాం యదా తత్పర్యవైత్యథేమమేవాకాశమభినిష్పద్యన్త ఆకాశాద్వాయుం వాయోర్వృష్టిం వృష్టేః పృథివీం తే పృథివీం ప్రాప్యాన్నం భవన్తి తే పునః పురుషాగ్నౌ హూయన్తే తతో యోషాగ్నౌ జాయన్తే ▪ తే లోకాన్ప్రత్యుత్థాయినస్త ఏవమేవానుపరివర్తన్తేఽథ య ఏతౌ పన్థానౌ న విదుస్తే కీటాః పతఙ్గా యదిదం దన్దశూకమ్॥ ౧౬

అథ తృతీయం బ్రాహ్మణమ్.

స యః కామయేత మహత్ప్రాప్నుయామిత్యుదగయన ఆపూర్యమాణపక్షస్య పుణ్యాహే ద్వాదశాహముపసద్వ్రతీ భూత్వౌదుమ్బరే కగ్ంసే చమసే వా సర్వౌషధం ఫలానీతి సమ్భృత్య పరిసమూహ్య పరిలిప్యాగ్నిము

---

* పరాః పరావన్త ఇతి రఙ్గరామానుజీయపాఠః.

▪ తే లోకప్రత్యుత్థాయిన ఇతి శాఙ్కరః పాఠః.

పసమాధాయ పరిస్తీర్యావృతాజ్యగ్ం సగ్ంస్కృత్యపుగ్ం సానకృత్రేణమ
న్థగ్ంసన్నీ యజుహోతి । యావన్తోదేవా స్త్వయిజాతవేదస్తిర్యఞ్చో ఘ్నన్తి
పురుషస్యకామాన్ తేభ్యోహంభాగధేయంజుహోమితే మాతృప్తాస్స
ర్వైఃకామైస్తర్పయన్తుస్వాహా। యాతిరశ్చీనిపద్యతేఽహంవిధరణీఇతి। తాం
త్వాఘృతస్యధారయా...జేసగ్ం...ధనీమహగ్ంస్వాహా॥౧॥ జ్యేష్ఠాయస్వా
హా శ్రేష్ఠాయస్వాహేత్యగ్నౌహుత్వామన్థేసగ్ంస్రవమవనయతి ప్రాణా
యస్వాహావసిష్ఠాయై స్వాహేత్యగ్నౌ హుత్వామన్థేసగ్ంస్రవమవనయతి
వాచేస్వాహాప్రతిష్ఠాయై స్వాహేత్యగ్నౌ హుత్వామన్థేసగ్ంస్రవమవన
యతిచక్షుషేస్వాహాసమ్పదేస్వాహేత్యగ్నౌ హుత్వామన్థేసగ్ంస్రివమవ
నయతిశ్రోత్రాయస్వాహా ఆయతనాయస్వాహేత్యగ్నౌహుత్వామన్థేసగ్ం
స్రివమవనయతి మనసేస్వాహా ప్రజాత్యైస్వాహేత్యగ్నౌహుత్వామన్థే
సగ్ంస్రివమవనయతిరేతసేస్వాహేత్యగ్నౌ హుత్వామన్థేసగ్ంస్రివమవన
యతి॥౨॥అగ్నయేస్వాహేత్యగ్నౌహుత్వామన్థేసగ్ంస్రివమవనయతిసోమా
యస్వాహేత్యగ్నౌ హుత్వామన్థేసగ్ంస్రివమవనయతిభూస్స్వాహేత్య
గ్నౌహుత్వామన్థేసగ్ం స్రివమవనయతిభువస్స్వాహేత్యగ్నౌహుత్వామ
న్థేసగ్ంస్రివమవనయతి సువస్స్వాహేత్యగ్నౌ హుత్వామన్థేసగ్ం స్రివమ
వనయతిభూర్భువస్సువస్స్వాహేత్యగ్నౌహుత్వామన్థేసగ్ంస్రివమవనయ
తి బ్రహ్మణేస్వాహేత్యగ్నౌహుత్వామన్థేసగ్ంస్రివమవనయతిక్షత్రాయ
స్వాహేత్యగ్నౌహుత్వామన్థేసగ్ంస్రివమవనయతి భూతాయస్వాహేత్య
గ్నౌహుత్వామన్థేసగ్ం స్రివమవనయతిభవిష్యతేస్వాహేత్యగ్నౌహుత్వా
మన్థేసగ్ం స్రివమవనయతి విశ్వాయస్వాహేత్యగ్నౌ హుత్వామన్థేసగ్ంస్రి
వమవనయతి సర్వాయస్వాహేత్యగ్నౌ హుత్వామన్థేసగ్ంస్రివమవనయతి
ప్రజాపతయేస్వాహేత్యగ్నౌ హుత్వామన్థేసగ్ంస్రివమవనయతి ॥ ౩ ॥ అ
థైనమభిమృశతిభ్రమదసిజ్వలదసి పూర్ణమసిప్రస్తబ్ధమస్యేకసభమసిహింకృ
తమసిహింక్రియమాణమ...ఉద్గీయమానమసి శ్రావితమసిప్ర
త్యాశ్రావితమస్యార్ద్రే...సన్దీప్తమసి విభూరసి ప్రభూరస్యన్నమసిజ్యోతిరసి
నిధనమసిసంవర్గోఽసీతి॥౪॥అథైనముద్యచ్ఛత్యామగ్ంస్యామగ్ంహితేమహి

సహి రాజేశానోఽధిపతిః సమాగ్ం రాజేశానోఽధిపతింకరోత్వితి॥ ౫॥ అథై
నమాచామతి తత్సవితుర్వరేణ్యంమధు వాతా ఋతాయతే మధుక్షరన్తి సిన్ధవః
మాధ్వీర్నస్సన్త్వోషధీర్భూః స్వాహా। భర్గో దేవస్యధీమహిమధు నక్తముతో
షసో మధుమత్పార్థివగ్ం రజః మధుద్యౌరస్తునః పితా భువస్స్వాహా । ధియో
యోనః ప్రచోదయాత్ మధుమాన్నో వనస్పతిర్మధుమాగ్ం అస్తుసూర్యః మా
ధ్వీర్గావో భవన్తునస్సువస్స్వాహేతి । సర్వాంచ సావిత్రీమన్వాహ సర్వా
శ్చమధుమతీరహమేవేదగ్ం సర్వం భూయాసం భూర్భువస్సువస్స్వాహేత్య
న్తత ఆచమ్య పాణీ ప్రక్షాళ్య జఘనేనాగ్నిం ప్రాక్శిరాస్సంవిశతి ప్రాతరా
దిత్యముపతిష్ఠతే దిశామేక పుణ్డరీకమస్యహంమనుష్యాణామేకపుణ్డరీకంభూ
యాసమితియథేతమేత్యజఘనేనాగ్నిమాసీనో వగ్ంశంజపతి॥ ౬॥ తగ్ం హైత
ముద్దాలక ఆరుణిర్వాజసనేయాయ యాజ్ఞవల్క్యాయాన్తేవాసిన ఉక్త్వోవా
చాపియ ఏనగ్ం శుష్కే స్థాణౌ నిషించేజ్జాయేరఞ్ఛాఖాః ప్రరోహేయుః ప
లాశానీతి॥ ౭॥ ఏతము హైవ వాజసనేయో యాజ్ఞవల్క్యో మధుకాయ పైం
గ్యాయాన్తేవాసిన ఉక్త్వోవాచాపియ ఏనగ్ం శుష్కే స్థాణౌ నిషిఞ్చేజ్జాయేరఞ్
శాఖాః ప్రరోహేయుః పలాశానీతి ॥ ౮ ॥ ఏతము హైవ మధుకః పైఙ్గ్యశ్చూ
లాయ భాగవిత్తయేఽన్తేవాసిన ఉక్త్వోవాచాపియ ఏనగ్ం శుష్కే స్థాణౌ నిషి
ఞ్చేజ్జాయేరఞ్ఛాఖాః ప్రరోహేయుః పలాశానీతి ॥ ౯ ॥ ఏతము హైవ చూ
లో భాగవిత్తిర్జానకయ ఆయస్థూణాయాన్తేవాసిన ఉక్త్వోవాచాపియ ఏనగ్ం
శుష్కే స్థాణౌ నిషిఞ్చేజ్జాయేరఞ్ఛాఖాః ప్రరోహేయుః పలాశానీతి॥ ౧౦ ॥
ఏతము హైవ జానకిరాయస్థూణః సత్యకామాయ జాబాలాయాన్తేవాసిన ఉ
క్త్వోవాచాపియ ఏనగ్ం శుష్కే స్థాణౌ నిషిఞ్చేజ్జాయేరఞ్ఛాఖాః ప్రరోహే
యుః పలాశానీతి ॥ ౧౧ ॥ ఏతము హైవ సత్యకామో జాబాలోఽన్తేవాసిభ్య
ఉక్త్వోవాచాపియ ఏనగ్ం శుష్కే స్థాణౌ నిషిఞ్చేజ్జాయేరఞ్ఛాఖాః ప్రరో
హేయుః పలాశానీతి తమేతంనాపుత్రాయ వాఽనన్తేవాసినే వా బ్రూ
యాత్ ॥ ౧౨ ॥ * చతురౌదుమ్బరో భవత్యౌదుమ్బరః స్రువ ఔదుమ్బరశ్చమ

* తాఙ్పిష్ట్వాదధనిశీరజ్గ్రామానుబేయపాఠః.

సఔదుమ్బరఇధ్మఔదుమ్బర్యావుపమన్థన్యౌదశ గ్రామ్యాణి ధాన్యాని భవన్తి వ్రీహియవాస్తిలమాషా అణుప్రియఙ్గవో గోధూమాశ్చ మసూరాశ్చ ఖల్వాశ్చ ఖలకులాశ్చ తాన్పిష్టాన్దధని మధుని ఘృత ఉపసిఞ్చత్యాజ్యస్య జుహోతి॥

అథ చతుర్థం బ్రాహ్మణమ్

ఏషాం వై భూతానాం పృథివీ రసః పృథివ్యా ఆపోఽపామోషధయ ఓషధీనాం పుష్పాణి పుష్పాణాం ఫలాని ఫలానాం పురుషః పురుషస్య రేతః॥౧॥ * స హ ప్రజాపతిరీక్షాఞ్చక్రే హన్తాస్మై ప్రతిష్ఠాం కల్పయానీతి స స్త్రియꣳ ససృజే తాꣳ సృష్ట్వాఽధ ఉపాస్త తస్మాత్స్త్రియమధ ఉపాసీత స ఏతం ప్రాఞ్చం గ్రావాణమాత్మన ఏవ సముదపారయత్తేనైనామభ్యసృజత్॥౨॥ ※ తస్యా వేదిరుపస్థో లోమాని బర్హిశ్చర్మాధిషవణే సమిద్ధో మధ్యతస్తౌ ముష్కౌ స యావాన్ హ వై వాజపేయేన యజమానస్య లోకో భవతి తావానస్య లోకో భవతి య ఏవం విద్వానధోపహాసం చరత్యాసాꣳ స్త్రీణాꣳ సుకృతం వృఙ్క్తేఽథ య ఇదమవిద్వానధోపహాసం చరత్యస్య స్త్రియః సుకృతం వృఞ్జతే॥౩॥ ఏతద్ధ స్మ వై తద్విద్వానుద్దాలక ఆరుణిరాహైతద్ధ స్మ వై తద్విద్వాన్నాకో మౌద్గల్య ఆహైతద్ధ స్మ వై తద్విద్వాన్కుమారహారిత ఆహ బహవో మర్యా బ్రాహ్మణాయనా నిరిన్ద్రియా విసుకృతోఽస్మాల్లోకాత్ప్రయన్తి య ఇదమవిద్వాꣳసోఽధోపహాసం చరన్తీతి బహు వా ఇదꣳ సుప్తస్య వా జాగ్రతో వా రేతః స్కన్దతి॥౪॥ తదభిమృశేదను వా మన్త్రయేత యన్మేఽద్య రేతః పృథివీమస్కాన్త్సీద్యదోషధీరప్యసరద్యదపః। ఇదమహం తద్రేత ఆదదే। పునర్మామైత్విన్ద్రియం పునస్తేజః పునర్భగః। పునరగ్నిర్ధిష్ణ్యా యథాస్థానం కల్పన్తామిత్యనామికాఙ్గుష్ఠాభ్యామాదాయాన్తరేణ స్తనౌ వా భ్రువౌ వా నిమృజ్యాత్॥౫॥ అథ యద్యుదక ఆత్మానం పరిపశ్యేత్తదభిమన్త్రయేత మయి తేజ ఇన్ద్రియం యశో ద్రవిణꣳ సుకృతమితి శ్రీర్హ వా ఏషా స్త్రీణాం యన్మలోద్వాసాస్తస్మాన్మలోద్వాససం యశస్వినీమభిక్రమ్యోపమన్త్రయేత॥౬॥ సా చేదస్మై

---

* స్త్రియమధ ఉపాసతే ఇతి గ్రన్థాన్తరానుమేయపాఠః.

※ మధ్యతస్తాని ఇతి గ్రన్థాన్తరానుమేయపాఠః.

సదద్యాత్కామమేనామ వక్రీణీయాత్ సాచేదస్మై నైవ దద్యాత్కామమే
నాంయష్ట్యావాపాణినావోపహత్యాతిక్రామేదిన్ద్రియేణ తేయశసాయ
శఆదదయిత్యయశాఏవభవతి ॥౭॥ సాచేదస్మైదద్యాదిన్ద్రియేణతేయశసా
యశఆదధామీతియశస్వినావేవభవతః ॥౮॥ సయామిచ్ఛేత్కామయేతమే
తితస్యామర్థంనిష్ఠాయముఖేనముఖగ్ం సన్ధాయోపస్థమస్యా అభిమృశ్యజపేత్
అంగాదంగాత్సమ్భవసిహృదయాదధిజాయసే। సత్వమఙ్గకషాయోసిదిగ్ధవి
ద్ధామివమాదయేమామమూంమయీతి ॥౯॥ అథయామిచ్ఛేన్నగర్భందధీతే
తితస్యామర్థంనిష్ఠాయముఖేనముఖగ్ం సన్ధాయాభిప్రాణ్యాపాన్యాదిన్ద్రియే
ణతేరేతసారేతఆదదఇత్యరేతాఏవభవతి ॥౧౦॥ అథయామిచ్ఛేద్దధీతేతిత
స్యామర్థంనిష్ఠాయముఖేనముఖగ్ం సన్ధాయాపాన్యాభిప్రాణ్యాదిన్ద్రియేణ
తేరేతసారేతఆదధామీతిగర్భిణ్యేవభవతి ॥౧౧॥ అథయస్యజాయాయైజా
రస్స్యాత్తంచేద్ద్విష్యాదామపాత్రేఽగ్నిముపసమాధాయప్రతిలోమగ్ం
శరబర్హిస్తీర్త్వాతస్మిన్నేతాశ్శరభృష్టీః ప్రతిలోమాస్సర్పిషాక్తాజుహుయా
న్మమసమిద్ధేఽహౌషీః ప్రాణాపానౌతఆదదేఽసావితి। మమసమిద్ధేఽహౌషీః
పుత్రపశూగ్ంస్తఆదదేఽసావితి । మమసమిద్ధేఽహౌషీరిష్టాసుకృతేతఆదదేఽ
సావితి । మమసమిద్ధేఽహౌషీరాశాపరాకాశౌతఆదదేఽసావితి । సవాఏ
షనిరిన్ద్రియోవిసుకృదస్మాల్లోకాత్ప్రైతియమేవంవిద్వాన్బ్రాహ్మణశ్శప
తితస్మాదేవం విచ్ఛ్రోత్రియస్యదారేణనోపహాసమిచ్ఛేదుతహ్యేవంవిత్ప
రోభవతి ॥౧౨॥ అథయస్యజాయామార్తవంవిన్దేత్త్ర్యహంకగ్ంసేనపిబే
దహతవాసానైనాంవృషలోనవృషల్యుపహన్యాత్త్రిరాత్రాన్త ఆప్లుత్యవ్రీ
హీనవఘాతయేత్ ॥౧౩॥ సయఇచ్ఛేత్పుత్రోమేశుక్లోజాయేతవేదమనుబ్రు
వీతసర్వమాయురియాదితి క్షీరౌదనంపాచయిత్వాసర్పిష్మన్తమశ్నీయాతా
మీశ్వరౌజనయితవై ॥౧౪॥ అథయఇచ్ఛేత్పుత్రోమేకపిలఃపిఙ్గలోజాయేత
ద్వౌవేదావనుబ్రువీత సర్వమాయురియాదితిదధ్యోదనంపాచయిత్వాసర్పిష్మ
న్తమశ్నీయాతామీశ్వరౌజనయితవై ॥౧౫॥ అథయఇచ్ఛేత్పుత్రోమేశ్యా
మోలోహితాక్షోజాయేతత్రీన్వేదాననుబ్రువీతసర్వమాయురియాదిత్యు
దోదనంపాచయిత్వాసర్పిష్మన్తమశ్నీయాతామీశ్వరౌజనయితవై ॥౧౬॥

అథయఇచ్ఛేద్దుహితా మేపణ్డితాజాయేత సర్వమాయురియాదితితిలౌదనం పాచయిత్వాసర్పిష్మన్తమశ్నీయాతామీశ్వరౌజనయితవై॥ ౧౭॥ అథయ ఇచ్ఛేత్పుత్రోమేపణ్డితోవిగీతస్సమితింగమః శుశ్రూషితాంవాచం భాషితా జాయేత సర్వాన్వేదాననుబ్రువీత సర్వమాయురియాదితిమాగ్ంసౌదనం పాచయిత్వా సర్పిష్మన్తమశ్నీయాతా మీశ్వరౌ జనయితవా ఔక్ష్ణేనవార్ష భేణవా ॥ ౧౮ ॥ అథాభిప్రాతరేవస్థాలీపాకావృతాజ్యంచేష్టిత్వాస్థాలీ పాకస్యోపఘాతం జుహోత్యగ్నయే స్వాహా అనుమతయే స్వాహా దేవా యసవిత్రేసత్యప్రసవాయస్వాహేతిహుత్వోద్ధృత్య ప్రాశ్యేతరస్యాః ప్ర యచ్ఛతిప్రక్షాళ్యపాణీ ఉదపాత్రం పూరయిత్వా తేనైనాం త్రిరభ్యుక్షతి ఉత్తిష్ఠాతోవిశ్వావసోఽన్యామిచ్ఛప్రపూర్వ్యాంసజాయాం పత్యాసహే తి॥౧౯॥అథైనామభిపద్యతేఅమోహమస్మి సాత్వగ్ం సాత్వమస్య మోహంసా మాహమస్మి ఋక్త్వంద్యౌరహం పృథివీత్వంతావేహిసగ్ంరభావహైసహ రేతోదధావహైపుగ్ంసేపుత్రాయవిత్తయఇతి॥ ౨౦ ॥ అథాస్యాఊరూ విహాపయతి విజిహీథాంద్యావాపృథివీఇతితస్యామర్థంనిష్ఠాయ ముఖేనము ఖగ్ంసన్ధాయ త్రిరేనామనులోమామనుమార్ష్టి విష్ణుర్యోనిం కల్పయతు త్వ ష్టారూపాణిపిగ్ంశతు ఆసిఞ్చతుప్రజాపతిర్ధాతా గర్భందధాతు తే । గర్భం ధేహిసినీవాలిగర్భంధేహిపృథుష్టుకే। గర్భంతే అశ్వినాదేవావాధత్తాంపు ష్కరస్రజౌ॥ ౨౧ ॥ హిరణ్మయీఅరణీయాభ్యాంనిర్మన్థతామశ్వినా। తత్తే గర్భంహవామహేదశమేమాసిసూతవే।యథాగ్నిగర్భాపృథివీయథాద్యౌ రిన్ద్రేణగర్భిణీ । వాయుర్దిశాంయథాగర్భ ఏవంగర్భందధామితేఽసావితి॥ ౨౨ ॥ సోష్యన్తీమద్భిరభ్యుక్షతి । యథావాయుఃపుష్కరిణీగ్ంసమిఙ్గయతి సర్వతః । ఏవా తేగర్భఏజతుసహావైతుజరాయుణా । ఇన్ద్రస్యాయంవ్రజః కృతఃసార్గళస్సపరిశ్రయః। తమిన్ద్రనిర్జహిగర్భేణసావరాగ్ంసహేతి॥౨౩॥ జాతేఽగ్నిముపసమాధాయఙ్క ఆధాయకగ్ంసే పృషదాజ్యగ్ం సన్నీయపృ షదాజ్యస్యోపఘాతంజుహోతి। అస్మిన్సహస్రంపుష్యాసమేధమానః స్వే గృహే। అస్యోపసద్యాంమాచ్ఛేత్సీత్ ప్రజయాచపశుభిశ్చస్వాహా। మయి ప్రాణాగ్ంస్త్వయిమనసాజుహోమి స్వాహా । యత్కర్మణాత్యరీరిచం

యద్వాన్యూనమిహాకరం। అగ్నిష్టత్స్విష్ట కృద్విద్వాంత్స్విష్టగ్ సుహుతం కరోతునస్స్వాహేతి॥ ౨౪ ॥ అథాస్యదక్షిణంకర్ణమభినిధాయవాగ్వాగితి త్రిః అథదధిమధుఘృతగ్ సన్నీయానన్తర్హితేనజాతరూపేణ ప్రాశయతి। భూస్తేదధామి। భువస్తేదధామి। సువస్తేదధామి। భూర్భువస్సువస్సర్వం త్వయిదధామీతి॥ ౨౫॥ అథాస్యనామకరోతివేదోఽసీతితదస్యతద్గుహ్యమేవ నామభవతి॥ ౨౬॥ అథైనంమాత్రేప్రదాయ స్తనంప్రయచ్ఛతియస్తేస్తనస్స శయోయోమయోభూర్యోరత్నధావసువిద్యస్సుదత్రః । యేనవిశ్వాపుష్య సివార్యాణిసరస్వతితమిహధాతవేకరితి॥ ౨౭॥ అథాస్యమాతరభిమన్త్రయతే । ఇలాసిమైత్రావరుణీ వీరేవీరమజీజనత్ । సాత్వంవీరవతీభవయాస్మాన్వీరవతోకరదితి। తంవాఏతమాహురతిపితాబతా భూరతి పితామహోబతాభూః పరమాంబతకాష్ఠాం ప్రాపిచ్ఛ్రియాయశసాబ్రహ్మవర్చసేనయ ఏవంవిదో బ్రాహ్మణస్యపుత్రోజాయతఇతి॥ ... ౨౮

—— అథపఞ్చమంబ్రాహ్మణమ్. ——

అథవగ్ంశః పౌతిమాషీపుత్రః కాత్యాయనీపుత్రాత్ కాత్యాయనీపుత్రో గౌతమీపుత్రాద్గౌతమీపుత్రో భారద్వాజీ పుత్రాద్భారద్వాజీపుత్రః పారాశరీపుత్రాత్పారాశరీపుత్ర ఔపస్వస్తీపుత్రాదౌపస్వస్తీపుత్రః పారాశరీపుత్రాత్పారాశరీపుత్రః కాత్యాయనీపుత్రాత్కాత్యాయనీపుత్రః కౌశికీపుత్రాత్కౌశికీపుత్ర ఆలమ్బీపుత్రాచ్చవైయాఘ్రపదీ పుత్రాచ్చవైయాఘ్రపదీపుత్రః కాణ్వీపుత్రాచ్చకాపీపుత్రాచ్చకాపీపుత్రః॥ ౧ ॥ ఆత్రేయీపుత్రాదాత్రేయీపుత్రో గౌతమీపుత్రాద్గౌతమీపుత్రో భారద్వాజీ పుత్రాద్భారద్వాజీపుత్రః పారాశరీపుత్రాత్పారాశరీపుత్రో వాత్సీపుత్రాద్వాత్సీపుత్రః పారాశరీపుత్రాత్పారాశరీ పుత్రో వార్కారుణీ పుత్రాద్వార్కారుణీపుత్రో వార్కారుణీ పుత్రాద్వార్కారుణీపుత్ర ఆర్తభాగీపుత్రాదార్తభాగీపుత్రః శౌఙ్గీపుత్రాచ్ఛౌఙ్గీపుత్రః సాఙ్కృతీపుత్రాత్సాఙ్కృతీపుత్ర ఆలమ్బాయనీపుత్రాదాలమ్బాయనీపుత్ర ఆలమ్బీపుత్రాదాలమ్బీపుత్రో జాయన్తీపుత్రాజ్జాయన్తీపుత్రో మాణ్డూకాయనీ పుత్రాన్మాణ్డూకాయనీపుత్రో మాణ్డూకీపుత్రాన్మాణ్డూకీపుత్రః శాణ్డిలీపుత్రాచ్ఛాణ్డిలీ పుత్రో రాథీతరీపు

త్రాద్రాధీతరీపుత్రో భాలుకీపుత్రాద్భాలుకీపుత్రః క్రౌఞ్చికీపుత్రాభ్యాం
క్రౌఞ్చికీపుత్రౌ వైదభృతీ పుత్రాద్వైదభృతీపుత్రః కార్శకేయీ పుత్రా
త్కార్శకేయీపుత్రః ప్రాచీనయోగీపుత్రా త్ప్రాచీన యోగీపుత్రః సా
ఞ్జీవీపుత్రాత్సాఞ్జీవీ పుత్రః ప్రాశ్నీ పుత్రాదాసురివాసినః ప్రాశ్నీ పుత్రః
ఆసురాయణాదాసురాయణ ఆసురేరాసురిః ॥ ౨ ॥ యాజ్ఞవల్క్యాద్యా
జ్ఞవల్క్య ఉద్దాలకాదుద్దాలకోఽరుణాదరుణ ఉపవేశేరుపవేశిః కుశ్రేః కు
శ్రిర్వాజశ్రవసో వాజశ్రవా జిహ్వావతో వాధ్యోగాజ్జిహ్వావాన్ వాధ్యోగోఽ
సితాద్వార్షగణాదసితో వార్షగణో హరితాత్కశ్యపాద్ధరితః కశ్యపః శిల్పా
త్కశ్యపాచ్ఛిల్పః కశ్యపః కశ్యపాన్నైధ్రువేః కశ్యపో నైధ్రువిర్వాచో
వాగమ్భిణ్యా అమ్భిణ్యాదిత్యాదాదిత్యాత్తానీమాని శుక్లానియజూగ్ంషి వాజ
సనేయేన యాజ్ఞవల్క్యేనాఖ్యాయన్తే ॥ ౩ ॥ సమానమా సాఞ్జీవీపుత్రా
త్సాఞ్జీవీపుత్రో మాణ్డూకాయనేర్మాణ్డూకాయనిః మాణ్డవ్యాన్మాణ్డవ్యః కౌ
త్సాత్కౌత్సో మాహిత్థేర్మాహిత్థిః వామకక్షాయణాద్వామకక్షాయణః
శాణ్డిల్యాచ్ఛాణ్డిల్యో వాత్స్యాద్వాత్స్యః కుశ్రేః కుశ్రిః యజ్ఞవచసో రాజస్త
మ్బాయనాద్యజ్ఞవచా రాజస్తమ్బాయనస్తురాత్కావషేయాత్తురః కావషే
యః ప్రజాపతేః ప్రజాపతిర్బ్రహ్మణో బ్రహ్మ స్వయమ్భు బ్రహ్మణే నమః ॥ ౪ ॥

ఇతి వాజసనేయకే బృహదారణ్యకేఽష్టమోఽధ్యాయః.

బృహదారణ్యకం సమాప్తమ్ । హరిః ఓమ్ తత్సత్.

శ్రీ గురుభ్యోనమః.

ఛాన్దోగ్యోపనిషత్ - ప్రథమప్రపాఠకః.

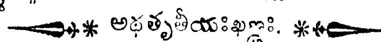
అథ ప్రథమఃఖణ్డః.

హరిఃఓమ్ ॥ ఓమిత్యేతదక్షరముద్గీథముపాసీత । ఓమితిహ్యుద్గాయతితస్యోపవ్యాఖ్యానమ్ ॥౧॥ ఏషాంభూతానాంపృథివీరసఃపృథివ్యాఆపోరసః అపామోషధయోరసఓషధీనాంపురుషోరసః పురుషస్యవాగ్రసోవాచఋగ్రసఋచస్సామరస స్సామ్న ఉద్గీథోరసః ॥ ౨ ॥ సఏషరసానాగ్ంరసతమఃపరమఃపరార్ధ్యోఽష్టమోయదుద్గీథః॥ ౩ ॥ కతమాకతమర్క్కతమత్కతమత్సామకతమఃకతమఉద్గీథఇతివిమృష్టంభవతి॥ ౪॥వాగేవర్క్ప్రాణస్సామఓమిత్యేతదక్షరముద్గీథఃతద్వా ఏతన్మిథునంయద్వాక్చప్రాణశ్చర్క్చసామచ ॥ ౫ ॥ తదేతన్మిథునమోమిత్యేతస్మిన్నక్షరేసగ్ంసృజ్యతే। యదావైమిథునౌసమాగచ్ఛతఆపయతోవై తావన్యోన్యస్యకామం ॥౬॥ ఆపయితాహవై కామానాంభవతియఏతదేవంవిద్వానక్షరముద్గీథముపాస్తే ॥ ౭॥ తద్వాఏతదనుజ్ఞాక్షరంయద్ధికించానుజానాత్యోమిత్యేవతదాహఏషోఏవసమృద్ధిర్యదనుజ్ఞాసమర్ధయితాహవై కామానాంభవతియ ఏతదేవంవిద్వానక్షరముద్గీథముపాస్తే ॥౮॥ తేనేయంత్రయీవిద్యావర్తతేఓమిత్యాశ్రావయత్యోమితిశగ్ంసత్యోమిత్యుద్గాయత్యేతస్యైవాక్షరస్యాపచిత్యై మహిమ్నారసేన॥౯॥ తేనోభౌకురుతోయశ్చైతదేవంవేదయశ్చనవేదనానాతువిద్యాచావిద్యాచయదేవవిద్యయాకరోతి శ్రద్ధయోపనిషదా తదేవవీర్యవత్తరంభవతీతిఖల్వేతస్యైవాక్షరస్యోపవ్యాఖ్యానంభవతి॥ ... ౧౦

అథద్వితీయఃఖణ్డః.

దేవాసురాహవై యత్రసంయేతిరే ఉభయే ప్రాజాపత్యాస్తద్ధదేవాఉద్గీథమాజహ్రురనేనైనానభిభవిష్యామఇతి ॥ ౧ ॥ తేహనాసిక్యంప్రాణముద్గీథముపాసాఞ్చక్రిరేతగ్ం హాసురాఃపాప్మనావివిధుః । తస్మాత్తేనో

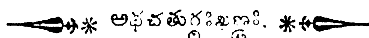
భయంజిఘ్రతిసురభిచదుర్గన్ధిచపాప్మనాహ్యేషవిద్ధః ॥ ౨ ॥ అథహవాచముద్గీ
థముపాసాఞ్చక్రిరేతాగ్ంహాసురాఃపాప్మనావివిధుః తస్మాత్తయోభయం
వదతిసత్యంచానృతంచపాప్మనాహ్యేషావిద్ధా ॥ ౩ ॥ అథహచక్షురుద్గీథ
ముపాసాఞ్చక్రిరేతద్ధాసురాః పాప్మనావివిధుస్తస్మాత్తేనోభయంపశ్యతిద
ర్శనీయంచాదర్శనీయంచపాప్మనాహ్యేతద్విద్ధమ్॥ ౪ ॥ అథహశ్రోత్రముద్గీ
థముపాసాఞ్చక్రిరేతద్ధాసురాః పాప్మనా వివిధుస్తస్మాత్తేనోభయగ్ంశృ
ణోతిశ్రవణీయంచాశ్రవణీయంచపాప్మనాహ్యేతద్విద్ధమ్ ॥ ౫ ॥ అథహమ
నఉద్గీథముపాసాఞ్చక్రిరేతద్ధాసురాః పాప్మనావివిధుస్తస్మాత్తేనోభయం
సఙ్కల్పతేసఙ్కల్పనీయంచాసఙ్కల్పనీయంచ పాప్మనాహ్యేతద్విద్ధమ్॥ ౬॥
అథహయ ఏవాయంముఖ్యః ప్రాణస్తముద్గీథముపాసాఞ్చక్రిరేతగ్ంహాసు
రాఋత్వావిదధ్వంసుర్యథాఽశ్మానమాఖణమృత్వావిధ్వగ్ంసేతైవమ్॥ ౭॥
యథాఽశ్మానమాఖణమృత్వావిధ్వగ్ంసత ఏవగ్ంహైవసవిధ్వగ్ంసతేయఏ
వంవిదిపాపంకామయతేయశ్చైనమభిదాసతిసఏషోఽశ్మాఖణః॥ ౮॥ నైవై
తేనసురభినదుర్గన్ధివిజానాత్యపహతపాప్మాహ్యేషతేనయదశ్నాతియత్పిబ
తితేనేతరాన్ప్రాణానవతిఏతముఏవాన్తతోఽవిత్త్వోత్క్రామతివ్యాదదా
త్యేవాన్తతఇతి ॥ ౯ ॥ తగ్ంహాఙ్గిరా ఉద్గీథముపాసాఞ్చక్ర ఏతముఏవాఙ్గిర
సంమన్యన్తేఽఙ్గానాంయద్రసః॥ ౧౦॥ తేనతగ్ంహబృహస్పతిరుద్గీథముపా
సాఞ్చక్రఏతముఏవబృహస్పతింమన్యన్తేవాగ్ఘిబృహతీతస్యాఏషపతిః॥౧౧
తేనతగ్ంహాయాస్య ఉద్గీథముపాసాఞ్చక్ర ఏతముఏవాయాస్యం మన్యన్తఆ
స్యాద్యదయతే॥౧౨॥ తేనతగ్ంహబకోదాల్భ్యోవిదాఞ్చకార। సహనైమి
షీయాణాముద్గాతా బభూవసహస్మైభ్యః కామానాగాయతి ॥ ౧౩ ॥
ఆగాతాహవై కామానాం భవతియఏతదేవం విద్వానక్షరముద్గీథముపా
స్తఇత్యధ్యాత్మమ్॥ ౧౪

అథతృతీయఃఖణ్డః.

అథాధిదైవతంయఏవాసౌతపతితముద్గీథముపాసీతోద్యన్వాఏషప్ర
జాభ్యఉద్గాయతిఉద్యగ్ంస్తమోభయమపహన్త్యపహన్తాహవైభయస్యతమ
సోభవతియఏవంవేద॥ ౧ ॥ * సమానఉఏవాయంచాసౌచోష్ణోఽయముష్ణో

* ఇమమముంచోద్గీథమితిగ్రన్థాన్తరపాఠః.

సౌ స్వర ఇతీమమాచక్షతే స్వర ఇతి ప్రత్యాస్వర ఇత్యముంతస్మాద్వా ఏతమి
మమముంచోద్గీథముపాసీత ॥౨॥ అథ ఖలు వ్యానమేవోద్గీథముపాసీత యద్వై
ప్రాణితి స ప్రాణో యదపానితి సోఽపానః అథ యః ప్రాణాపానయోస్సన్ధిః
స వ్యానో యో వ్యానస్సా వాక్ । తస్మాదప్రాణన్ననపానన్వాచమభివ్యాహ
రతి ॥౩॥ యా వాక్సర్క్తస్మాదప్రాణన్ననపానన్నృచమభివ్యాహరతి యర్క్త
త్సామ తస్మాదప్రాణన్ననపానన్సామ గాయతి యత్సామ స ఉద్గీథస్తస్మాద
ప్రాణన్ననపానన్నుద్గాయతి ॥౪॥ అతో యాన్యన్యాని వీర్యవన్తి కర్మాణి యథా
ఽగ్నేర్మన్థనమాజేః సరణం దృఢస్య ధనుష ఆయమనమప్రాణన్ననపాన
గ్ స్తాని కరోత్యేతస్య హేతోర్వ్యానమేవోద్గీథముపాసీత ॥౫॥ అథ ఖలూద్గీ
థాక్షరాణ్యుపాసీతోద్గీథ ఇతి ప్రాణ ఏవోత్ప్రాణేన హ్యుత్తిష్ఠతి వాగ్గీర్వాచో
హ గిర ఇత్యాచక్షతేఽన్నం థమన్నే హీదగ్ం సర్వగ్ం స్థితమ్ ॥౬॥ ద్యౌరేవోదన్త
రిక్షం గీః పృథివీ థమాదిత్య ఏవోద్వాయుర్గీరగ్నిస్థగ్ం సామవేద ఏవోద్యజుర్వే
దో గీరృగ్వేదస్థం దుగ్ధేఽస్మై వాగ్దోహం యో వాచో దోహః అన్నవానన్నా
దో భవతి య ఏతాన్యేవం విద్వానుద్గీథాక్షరాణ్యుపాస్త ఉద్గీథ ఇతి ॥౭॥ అథ ఖ
ల్వాశీస్సమృద్ధిరుపసరణానీత్యుపాసీత యేన సామ్నా స్తోష్యన్స్యాత్తత్సా
మోపధావేత్ ॥౮॥ యస్యామృచి తామృచం యదార్షేయం తమృషిం యాం దే
వతామభిష్టోష్యన్స్యాత్తాం దేవతాముపధావేత్ ॥౯॥ యేన ఛన్దసా స్తోష్య
న్స్యాత్తచ్ఛన్ద ఉపధావేద్యేన స్తోమేన స్తోష్యమాణస్స్యాత్తగ్ం స్తోమము
పధావేత్ ॥౧౦॥ యాం దిశమభిష్టోష్యన్స్యాత్తాం దిశముపధావేత్ ॥౧౧॥ ఆ
త్మానమన్తత ఉపసృత్య స్తువీత కామం ధ్యాయన్నప్రమత్తోఽభ్యాశో హ యదస్మై
స కామస్సమృద్ధ్యేత యత్కామః స్తువీతేతి యత్కామః స్తువీతేతి ॥ ౧౨

అథ చతుర్థః ఖణ్డః.

ఓమిత్యేతదక్షరముద్గీథముపాసీతోమితి హ్యుద్గాయతి తస్యోపవ్యా
ఖ్యానం ॥ ౧ ॥ దేవా వై మృత్యోర్బిభ్యతస్త్రయీం విద్యాం ప్రావిశగ్ంస్తే ఛ
న్దోభిరచ్ఛాదయన్యదేభిరచ్ఛాదయగ్ంస్తచ్ఛన్దసాం ఛన్దస్త్వం ॥ ౨ ॥ తాను త
త్ర మృత్యుర్యథా మత్స్యముదకే పరిపశ్యేదేవం పర్యపశ్యదృచి సామ్ని యజు
షి తే ను విదిత్వోర్ధ్వా ఋచస్సామ్నో యజుషస్స్వరమేవ ప్రావిశన్ ॥ ౩ ॥

యదావా ఋచమాప్నోత్యోమిత్యేవాతిస్వరత్యేవగ్ సామైవం యజురేష ఉ
స్వరో యదేతదక్షరమేతదమృతమభయం తత్ప్రవిశ్య దేవా అమృతా అభయా
అభవన్ ॥౪॥ స య ఏతదేవం విద్వానక్షరం ప్రణౌత్యేతదేవాక్షరగ్ స్వరమ
మృతమభయం ప్రవిశతి తత్ప్రవిశ్య యదమృతా దేవా స్తదమృతో భవతి॥ ౫

అథ పఞ్చమః ఖణ్డః.

అథ ఖలు య ఉద్గీథస్స ప్రణవో యః ప్రణవస్స ఉద్గీథ ఇత్యసౌ వా ఆదిత్య
ఉద్గీథ ఏష ప్రణవ ఓమితి హ్యేష స్వరన్నేతి ॥౧॥ ఏతము ఏవాహమభ్యగాసిషం
తస్మాన్మమ త్వమేకో౽సీతి హ కౌషీతకిః పుత్రమువాచ । రశ్మీగ్ స్త్వం పర్యా
వర్తయాద్బహవో వై తే భవిష్యన్తీత్యధిదైవతం ॥౨॥ అథాధ్యాత్మం య ఏవా
యం ముఖ్యః ప్రాణ స్తముద్గీథముపాసీతోమితి హ్యేష స్వరన్నేతి ॥ ౩ ॥ ఏత
ము ఏవాహమభ్యగాసిషం తస్మాన్మమ త్వమేకో౽సీతి హ కౌషీతకిః పుత్రమువా
చ ప్రాణగ్ స్త్వం భూమానమభిగాయతాద్బహవో మే భవిష్యన్తీతి ॥ ౪ ॥ అ
థ ఖలు య ఉద్గీథస్స ప్రణవో యః ప్రణవస్స ఉద్గీథ ఇతి హోతృషదనాద్ధైవాపి
దురుద్గీథమనుసమాహరతీత్యనుసమాహరతీతి॥ ౫

అథ షష్ఠః ఖణ్డః.

ఇయమేవర్గగ్నిః సామ తదేతదేతస్యామృచ్యధ్యూఢగ్ సామ తస్మాదృ
చ్యధ్యూఢగ్ సామ గీయత ఇయమేవ సా౽గ్నిరమ స్తత్సామ॥౧॥ అన్తరిక్షమే
వర్గ్వాయుస్సామ తదేతదేతస్యామృచ్యధ్యూఢగ్ సామ తస్మాదృచ్యధ్యూఢ
గ్ సామ గీయతే౽న్తరిక్షమేవ సా వాయురమ స్తత్సామ ॥౨॥ ద్యౌరేవర్గాదిత్య
స్సామ తదేతదేతస్యామృచ్యధ్యూఢగ్ సామ తస్మాదృచ్యధ్యూఢగ్ సామ గీయ
తే ద్యౌరేవ సా ఆదిత్యో౽మ స్తత్సామ॥ ౩॥ నక్షత్రాణ్యేవర్క్చన్ద్రమాస్సా
మ తదేతదేతస్యామృచ్యధ్యూఢగ్ సామ తస్మాదృచ్యధ్యూఢగ్ సామ గీయతే
నక్షత్రాణ్యేవ సా చన్ద్రమా అమ స్తత్సామ ॥ ౪ ॥ అథ యదేతదాదిత్యస్య శు
క్లం భాస్సైవర్గథ యన్నీలం పరః కృష్ణం తత్సామ తదేతదేతస్యామృచ్య
ధ్యూఢగ్ సామ తస్మాదృచ్యధ్యూఢగ్ సామ గీయతే ॥౫ ॥ అథ యదేవైతదా
దిత్యస్య శుక్లం భాస్సైవ సా౽థ యన్నీలం పరః కృష్ణం తదమ స్తత్సామాథ య
ఏషో౽న్తరాదిత్యే హిరణ్మయః పురుషో దృశ్యతే హిరణ్యశ్మశ్రుర్హిరణ్యకేశ ఆప్ర

ణఖాత్సర్వఏవసువర్ణః ॥౬॥ తస్యయథాకప్యాసంపుణ్డరీకమేవమక్షిణీతస్యో
దితినామసఏషసర్వేభ్యఃపాప్మభ్యఉదితఉదేతిహవై సర్వేభ్యఃపాప్మభ్యోయ
ఏవంవేద ॥ ౭ ॥ తస్యర్క్చసామచ గేష్ణౌతస్మాదుద్గీథస్తస్మాత్త్వేవోద్గా
తైతస్యహిగాతాసఏషయేచాముష్మాత్పరాఞ్చోలోకాస్తేషాంచేష్టే దేవ
కామానాంచేత్యధిదైవతం॥ ౮

అథసప్తమఃఖణ్డః.

అథాధ్యాత్మంవాగేవర్క్ప్రాణస్సామతదేతదేతస్యామృచ్యధ్యూఢగ్ సామతస్మాదృచ్యధ్యూఢగ్ సామగీయతే వాగేవసాప్రాణోఽమస్తత్సామ ॥౧॥ చక్షురేవర్గాత్మాసామతదేతదేతస్యామృచ్యధ్యూఢంసామతస్మాదృచ్యధ్యూఢంసామగీయతేచక్షురేవసాఆత్మాఽమస్తత్సామ ॥౨॥ శ్రోత్రమేవర్జ్మనః సామతదేతదేతస్యామృచ్యధ్యూఢంసామతస్మాదృచ్యధ్యూఢంసామగీయతేశ్రోత్రమేవసామనోఽమస్తత్సామ ॥ ౩ ॥ అథయదేతదక్ష్ణశ్శుక్లంభాస్సైవర్గథయన్నీలంపరఃకృష్ణంతత్సామతదేతదేతస్యామృచ్యధ్యూఢగ్ సామతస్మాదృచ్యధ్యూఢగ్ సామగీయతే అథయదేవైతదక్ష్ణః శుక్లభాస్సైవసాఽథయన్నీలంపరఃకృష్ణంతదమస్తత్సామ॥౪॥ అథయఏషోఽన్తరక్షిణిపురుషోదృశ్యతేసైవర్క్తత్సామతదుక్థంతద్యజుస్తద్బ్రహ్మతస్యైతస్యతదేవరూపంయదముష్యరూపంయావముష్యగేష్ణౌతౌగేష్ణౌ యన్నామతన్నామ॥౫॥ సఏషయేచైతస్మాదర్వాఞ్చోలోకాస్తేషాంచేష్టేమనుష్యకామాంచేతితద్యఇమేవీణాయాంగాయన్త్యేతంతేగాయన్తితస్మాత్తేధనసనయః॥ ౬ ॥ అథయఏతదేవం విద్వాన్సామగాయత్యుభౌ సగాయతిసోఽమునైవసఏషయేచాముష్మాత్పరాఞ్చోలోకాస్తాగ్ శ్చాప్నోతిదేవకామాగ్ శ్చ ॥ ౭ ॥ అథానేనైవయేచైతస్మాదర్వాఞ్చోలోకాస్తాగ్ శ్చాప్నోతిమనుష్యకామాగ్ శ్చతస్మాదుహైవంవిదుద్గాతా బ్రూయాత్॥౮॥కంతేకామమాగాయానీత్యేషహ్యేవకామాగానస్యేష్టేయఏతదేవంవిద్వాన్సామగాయతి సామగాయతి॥

అథఅష్టమఃఖణ్డః.

త్రయోహోద్గీథేకుశలాబభూవుశ్శిలకశ్శాలావత్యశ్చైకితాయనోదాల్భ్యఃప్రవాహణోజైబలిరితితేహోచురుద్గీథేవైకుశలాస్స్మోహ

నోద్గీథే కథాం వదామ ఇతి ‖ ౧ ‖ తథేతి హ సముపవివిశుః స హ ప్రవాహణో జైవలిరువాచ భగవన్తావగ్రే వదతాం బ్రాహ్మణయోర్వదతోర్వాచగ్ శ్రోష్యామీతి ‖ ౨ ‖ స హ శిలకః శాలావత్యశ్చైకితాయనం దాల్భ్యమువాచ హన్త త్వా పృచ్ఛానీతి పృచ్ఛేతి హోవాచ ‖ ౩ ‖ కా సామ్నో గతిరితి స్వర ఇతి హోవాచ స్వరస్య కా గతిరితి ప్రాణ ఇతి హోవాచ ప్రాణస్య కా గతిరిత్యన్నమితి హోవాచాన్నస్య కా గతిరిత్యాప ఇతి హోవాచ ‖ ౪ ‖ అపాం కా గతిరిత్యసౌ లోక ఇతి హోవాచ అముష్య లోకస్య కా గతిరితి న స్వర్గం లోకమతి నయేదితి హోవాచ స్వర్గం వయం లోకగ్ సామాభిసంస్థాపయామః స్వర్గసగ్ స్థావగ్ హి సామేతి ‖ ౫ ‖ తగ్ హ శిలకః శాలావత్యశ్చైకితాయనం దాల్భ్యమువాచాప్రతిష్ఠితం వై కిల తే దాల్భ్య సామ యస్త్వేతర్హి బ్రూయాన్మూర్ధా తే విపతిష్యతీతి మూర్ధా తే విపతేదితి ‖ ౬ ‖ హన్తాహమేతద్భగవత్తో వేదానీతి విద్ధీతి హోవాచాముష్య లోకస్య కా గతిరిత్యయం లోక ఇతి హోవాచాస్య లోకస్య కా గతిరితి న ప్రతిష్ఠాం లోకమతి నయేదితి హోవాచ ప్రతిష్ఠాం వయం లోకగ్ సామాభిసగ్ స్థాపయామః ప్రతిష్ఠాసగ్ స్థావగ్ హి సామేతి ‖ ౭ ‖ తగ్ హ ప్రవాహణో జైవలిరువాచాన్తవద్వై కిల తే శాలావత్య సామ యస్త్వేతర్హి బ్రూయాన్మూర్ధా తే విపతిష్యతీతి మూర్ధా తే విపతేదితి హన్తాహమేతద్భగవత్తో వేదానీతి విద్ధీతి హోవాచ ‖ ౮

—* అథ నవమః ఖణ్డః. *—

అస్య లోకస్య కా గతిరిత్యాకాశ ఇతి హోవాచ సర్వాణి హ వా ఇమాని భూతాన్యాకాశాదేవ సముత్పద్యన్త ఆకాశం ప్రత్యస్తం యన్త్యాకాశో హ్యేవైభ్యో జ్యాయానాకాశః పరాయణమ్ ‖ ౧ ‖ స ఏష పరోవరీయానుద్గీథః స ఏషోఽనన్తః పరోవరీయో హాస్య భవతి పరోవరీయసో హ లోకాఞ్జయతి య ఏతదేవం విద్వాన్ పరోవరీయాగ్ సముద్గీథముపాస్తే ‖ ౨ ‖ * తగ్ హైతమతిధన్వా శౌనక ఉదరశాణ్డిల్యాయోక్త్వోవాచ । యావత్త ఏనం ప్రజాయాముద్గీథం వేదిష్యన్తే పరోవరీయో హైభ్యస్తావదస్మిఁల్లోకే జీవనం భవిష్యతి ‖ ౩ ‖ తథా-

* యావత్త ఏనం ప్రజాయామితి రఙ్గరామానుజీయపాఠః

ముష్మిఁల్లోకేలోకఇతిసయఏతమేవంవిద్వానుపాస్తేపరోవరీయఏవహాస్యా
స్మిఁల్లోకేజీవనంభవతితథాఽముష్మిఁల్లోకేలోకఇతిలోకేలోకఇతి॥ ౪

అథదశమఃఖణ్డః.

※ మటచీహతేషు కురుష్వాటిక్యాసహ జాయయోషస్తిర్హచాక్రా
యణఇభ్యగ్రామేప్రద్రాణకఉవాస ॥ ౧ ॥ సహేభ్యంకుల్మాషాన్ఖాదన్తం
బిభిక్షేతꣳహోవాచ। నేతోఽన్యేవిద్యన్తేయచ్చయేమఇమఉపనిహితాఇ
తి॥౨॥ఏతేషాంమేదేహీతిహోవాచ తానస్మైప్రదదౌహన్తానుపానమిత్యు
చ్ఛిష్టంవైమేపీతꣳస్యాదితిహోవాచ ॥౩॥ నస్విదేతేఽప్యుచ్ఛిష్టాఇతినవాఅ
జీవిష్యమిమానఖాదన్నితిహోవాచ కామోమఉదపానమితి ॥౪॥ సహఖా
దిత్వాఽతిశేషాఞ్జాయాయాఆజహారసాగ్రఏవసుభిక్షాబభూవతాన్ప్రతి
గృహ్యనిదధౌ ॥౫ ॥ సహప్రాతఃసఞ్జిహానఉవాచయద్బతాన్నస్యలభేమహి
లభేమహిధనమాత్రాꣳరాజాసౌయక్ష్యతేసమాꣳసర్వైరార్త్విజ్యైర్వృ
ణీతేతి॥౬॥తంజాయోవాచహన్తపతఇమఏవకుల్మాషాఇతితాన్ఖాదిత్వాఽ
ముంయజ్ఞంవితతమేయాయ ॥ ౭ ॥ తత్రోద్గాతౄనాస్తావేస్తోష్యమాణా
నుపోపవివేశసహప్రస్తోతారమువాచ ॥౮ ॥ ప్రస్తోతర్యాదేవతాప్రస్తా
వమన్వాయత్తాతాంచేదవిద్వాన్ప్రస్తోష్యసిమూర్ధాతేవిపతిష్యతీతి॥ ౯ ॥
ఏవమేవోద్గాతారమువాచోద్గాతర్యాదేవతోద్గీథమన్వాయత్తాతాంచేద
విద్వానుద్గాస్యసిమూర్ధాతేవిపతిష్యతీతి ॥ ౧౦ ॥ ఏవమేవప్రతిహర్తారము
వాచప్రతిహర్తర్యాదేవతాప్రతిహారమన్వాయత్తాతాంచేదవిద్వాన్ప్రతి
హరిష్యసిమూర్ధాతేవిపతిష్యతీతితేహసమారతాస్తూష్ణీమాసాఞ్చక్రిరే॥౫

అథఏకాదశఃఖణ్డః.

అథహైనంయజమానఉవాచభగవన్తంవాఅహంవివిదిషాణీత్యుష
స్తిరస్మిచాక్రాయణఇతిహోవాచ ॥౧॥ * సహోవాచభగవన్తంవాఅహ
మేభిస్సర్వైరార్త్విజ్యైఃపర్యైషిషంభగవతోవాఅహమవిత్త్యాఽన్యాన

※ కురుష్వాటక్యాసహేతిరఙ్గరామానుజీయపాఠః.

* అహమవిద్యాన్యాసితిరఙ్గరామానుజీయపాఠః.

వృషి ॥౨॥ భగవాగ్ స్త్వేవమే సర్వై రార్త్విజ్యైరితి తథేత్యథ తర్హ్యేత ఏ
వ సమతిసృష్టా స్తువతాంయావ త్త్వేభ్యోధనం దద్యా స్తావన్మమదద్యాఇతిత
థేతిహయజమానఉవాచ॥ ౩॥అథ హైనం ప్రస్తోతోపససాద ప్రస్తోతర్యాదే
వతా ప్రస్తావమన్వాయ త్తా తాంచేదవిద్వాన్ ప్రస్తోష్యసిమూర్ధా తేవిపతి
ష్యతీతిమా భగవానవోచత్కతమా సా దేవ తేతి ॥ ౪ ॥ ప్రాణ ఇతి హోవా
చ సర్వాణిహవా ఇమానిభూతాని ప్రాణమేవాభిసంవిశన్తి ప్రాణమభ్యు
జ్జిహతే సైషా దేవతా ప్ర స్తావమన్వా యత్తా తాంచేదవిద్వాన్ ప్రాస్తో
ష్యో మూర్ధా తేవ్యపతిష్య త్తథో క్తస్యమయేతి ॥ ౫ ॥అథ హైనముద్గాతోపససా
దోద్గాతర్యా దేవతోద్గీథమన్వాయత్తా తాంచేద విద్వానుద్గాస్యసి మూర్ధా
తేవిపతిష్యతీతిమా భగవానవోచత్కతమా సా దేవ తేతి॥ ౬ ॥ఆదిత్యఇతి హో
వాచ సర్వాణిహవా ఇమానిభూతా న్యాదిత్యముచ్చైస్సన్తంగాయన్తి సైషా
దేవతోద్గీథమన్వాయత్తా తాంచేదవిద్వానుదగాస్యో మూర్ధా తే వ్యపతిష్య
త్తథో క్తస్యమయేతి ॥ ౭ ॥ అథ హైనం ప్రతిహర్తోపససాద ప్రతిహర్తర్యా దే
వతా ప్రతిహార మన్వాయత్తా తాంచేద విద్వాన్ప్రతిహరిష్యసి మూర్ధా తే
విపతిష్యతీతిమా భగవానవోచత్కతమా సా దేవ తేతి॥ ౮ ॥ అన్నమితి హో
వాచ సర్వాణిహవా ఇమానిభూతాన్యన్న మేవ ప్రతిహరమాణాని జీవన్తి సై
షా దేవతా ప్రతిహారమన్వాయత్తా తాంచేద విద్వాన్ప్రత్యహరిష్యో మూ
ర్ధా తేవ్యపతిష్య త్తథో క్తస్యమయేతి తథో క్తస్యమయేతి॥ ... ౯

అథ ద్వాదశః ఖణ్డః.

అథాతశ్శౌవఉద్గీథ స్తద్ధబకో దాల్భ్యో గ్లావో వా మైత్రేయః స్వాధ్యా
యముద్వవ్రాజ॥ ౧ ॥ తస్మై శ్వా శ్వేతః ప్రాదుర్బభూవ తమన్యే శ్వానఉపస
మేత్యోచురన్నంనో భగవానాగాయతు అశనాయామ వాఇతి॥ ౨॥ తాన్హోవా
చేహైవమా ప్రాతరుపసమీయాతేతి తద్ధబకో దాల్భ్యో గ్లావో వా మైత్రేయః
ప్రతిపాలయాఞ్చకార॥ ౩॥ తేహయథై వేదంబహిష్పవమానేన స్తోష్యమా
ణాః సగ్ రబ్ధాస్సర్పన్తీత్యేవమాససృపు స్తేహసముపవిశ్యహిఞ్చక్రుః॥ ౪॥ ఓమ
దా౩మోంపిబా౩మోం దేవో వరుణః ప్రజాపతిః సవితా౨ న్నమిహా౨
హరద౨ న్నపతే౨ న్నమిహాహరా౨ ౨ హరో ౩మితి॥ ౫

అథత్రయోదశఃఖణ్డః.

అయంవావలోకోహాఉకారోవాయుర్హాఇకారశ్చన్ద్రమా అథకారః ఆత్మేహకారోఽగ్నిరీకారః॥ ౧ ॥ ఆదిత్యఊకారఃనిహవఏకారోవిశ్వేదేవాఔహోఇకారః ప్రజాపతిర్హిఙ్కారః ప్రాణస్స్వరోఽన్నం యావాగ్విరాట్॥౨॥అనిరుక్తస్త్రయోదశస్తోభఃసఞ్చరోహుఙ్కారః॥ ౩॥ దుగ్ధేఽస్మైవాగ్దోహంయోవాచోదోహోఽన్నవానన్నాదో భవతి య ఏతామేవగ్ సామ్నాముపనిషదం వేదోపనిషదం వేదేతి॥ ౪

ఇతిచ్ఛాన్దోగ్యోపనిషది ప్రథమఃప్రపాఠకస్సమాప్తః.

హరిః ఓమ్ తత్సత్.

శ్రీ గురుభ్యో నమః.

ఛాన్దోగ్యోపనిషత్ - ద్వితీయః ప్రపాఠకః.

అథప్రథమఃఖణ్డః.

హరిఃఓమ్॥ సమస్తస్యఖలుసామ్నఉపాసనగ్ సాధు యత్ఖలుసాధుతత్సామేత్యాచక్షతేయదసాధుతదసామేతి॥౧॥తదుతాప్యాహుఃసామ్నైనముపాగాదితిసాధునైనముపాగాదిత్యేవతదాహురసామ్నైనముపాగాదిత్యసాధునైనముపాగాదిత్యేవతదాహుః॥౨॥అథోతాప్యాహుఃసామనోబతేతియత్సాధుభవతిసాధుబతేత్యేవతదాహుర సామనోబతేతి యదసాధుభవత్యసాధుబతేత్యేవతదాహుః॥ ౩ ॥సయఏతదేవంవిద్వాన్సాధుసామేత్యుపాస్తేఽభ్యాశోహయదేనగ్ సాధవోధర్మాఆచగచ్ఛేయురుపచనమేయుః॥

అథద్వితీయఃఖణ్డః.

లోకేషుపఞ్చవిధగ్ సామోపాసీతపృథివీహిఙ్కారఃఅగ్నిః ప్రస్తావోఽన్తరిక్షముద్గీథఆదిత్యఃప్రతిహారోద్యౌర్నిధనమిత్యూర్ధ్వేషు॥ ౧॥ అథావృత్తేషుద్యౌర్హిఙ్కారఆదిత్యఃప్రస్తావోఽన్తరిక్షముద్గీథోఽగ్నిః ప్రతి

హారః పృథివీనిధనం॥ ౨ ॥ కల్పన్తేహాస్మైలోకా ఊర్ధ్వాశ్చావృత్తాశ్చయఏత
దేవంవిద్వాంల్లోకేషుపఞ్చవిధంసామోపాస్తే॥ ౩

అథ తృతీయః ఖణ్డః.

వృష్టౌపఞ్చవిధగ్ సామోపాసీతపురోవాతో హిఙ్కారో మేఘో
జాయతేసప్రస్తావో వర్షతి సఉద్గీథో విద్యోతతే స్తనయతిసప్రతిహారః ఉద్గృ
హ్ణాతితన్నిధనం॥ ౧॥ వర్షతిహాస్మైవర్షయతిహ యఏతదేవంవిద్వాన్వృష్టౌప
ఞ్చవిధగ్ సామోపాస్తే॥ ౨

అథ చతుర్థః ఖణ్డః.

సర్వాస్వప్సుపఞ్చవిధగ్ సామోపాసీత మేఘోయత్సంప్లవతేసహి
ఙ్కారోయద్వర్షతిసప్రస్తావోయాః ప్రాచ్యస్స్యన్దన్తేస ఉద్గీథోయాఃప్రతీ
చ్యస్సప్రతిహారస్సముద్రోనిధనం॥౧॥నహాప్సుప్రైత్యప్సుమాన్భవతి యఏత
దేవంవిద్వాన్సర్వాస్వప్సుపఞ్చవిధగ్ సామోపాస్తే॥ ౨

అథ పఞ్చమః ఖణ్డః.

ఋతుషుపఞ్చవిధగ్ సామోపాసీతవసన్తోహిఙ్కారోగ్రీష్మః ప్రస్తా
వోవర్షాఉద్గీథశ్శరత్ప్రతిహారోహేమన్తోనిధనం॥ ౧॥ కల్పన్తేహాస్మాఋత
వఋతుమాన్భవతియఏతదేవంవిద్వానృతుషుపఞ్చవిధగ్ సామోపాస్తే॥*

అథ షష్ఠః ఖణ్డః.

పశుషుపఞ్చవిధగ్ సామోపాసీతాజాహిఙ్కారోఽవయః ప్రస్తా
వోగావఉద్గీథోఽశ్వాఃప్రతిహారఃపురుషోనిధనం॥ ౧ ॥ భవన్తిహాస్యపశవః
పశుమాన్భవతియఏతదేవంవిద్వాన్పశుషుపఞ్చవిధగ్ సామోపాస్తే ॥ ౨ ॥

అథ సప్తమః ఖణ్డః.

ప్రాణేషుపఞ్చవిధగ్ పరోవరీయస్సామోపాసీతప్రాణోహిఙ్కా
రోవాక్ప్రస్తావశ్చక్షురుద్గీథశ్శ్రోత్రం ప్రతిహారో మనోనిధనం పరోవరీ
యాగ్ సివైతాని ॥ ౧ ॥ పరోవరీయోహాస్యభవతిపరోవరీయసోహలోకా
ఞ్జయతియఏతదేవంవిద్వాన్ప్రాణేషుపఞ్చవిధంపరోవరీయస్సామోపాస్త
ఇతితుపఞ్చవిధస్య॥ ౨

.... * అథ అష్టమః ఖణ్డః. * ....

* అథ సప్తవిధస్య వాచస్సప్తవిధగ్ం సామోపాసీత యత్కిఞ్చ వాచో
హుమితి స హిఙ్కారో యత్ప్రేతి స ప్రస్తావో యదేతి స ఆదిః॥ ౧ ॥ యదుదితి స
ఉద్గీథో యత్ప్రతీతి స ప్రతిహారో యదుపేతి స ఉపద్రవో యన్నీతి తన్నిధనం॥
౨॥ దుగ్ధేఽస్మై వాగ్దోహం యో వాచో దోహోఽన్నవానన్నాదో భవతి య ఏత
దేవం విద్వాన్వాచం సప్తవిధగ్ం సామోపాస్తే॥ ౩

---** అథ నవమః ఖణ్డః. **---

అథ ఖల్వముమాదిత్యగ్ం సప్తవిధగ్ం సామోపాసీత సర్వదా సమస్తేన
సామ మాం ప్రతి మాం ప్రతీతి సర్వేణ సమస్తేన సామ॥౧॥ తస్మిన్నిమాని సర్వా
ణి భూతాన్యన్వాయత్తానీతి విద్యాత్తస్య యత్పురోదయాత్స హిఙ్కారస్తద
స్య పశవోఽన్వాయత్తాస్తస్మాత్తే హిం కుర్వన్తి హిఙ్కారభాజినో హ్యేతస్య
సామ్నః॥ ౨॥ అథ యత్ప్రథమోదితే స ప్రస్తావస్తదస్య మనుష్యా అన్వాయ
త్తాస్తస్మాత్తే ప్రస్తుతికామాః ప్రశగ్ంసాకామాః ప్రస్తావభాజినో హ్యేత
స్య సామ్నః॥ ౩॥ అథ యత్సఙ్గవవేలాయాగ్ం స ఆదిస్తదస్య వయాగ్ంస్యన్వాయ
త్తాని తస్మాత్తాన్యన్తరిక్షేఽనారమ్బణాన్యాదాయాత్మానం పరిపతన్త్యాది
భాజీని హ్యేతస్య సామ్నః॥ ౪ ॥ అథ యత్సమ్ప్రతి మధ్యన్దినే స ఉద్గీథస్తదస్య
దేవా అన్వాయత్తాస్తస్మాత్తే సత్తమాః ప్రాజాపత్యానాముద్గీథభాజినో
హ్యేతస్య సామ్నః ॥౫॥ అథ యదూర్ధ్వం మధ్యన్దినాత్ప్రాగపరాహ్ణాత్స ప్ర
తిహారస్తదస్య గర్భా అన్వాయత్తాస్తస్మాత్తే ప్రతిహృతా నావపద్యన్తే ప్రతి
హారభాజినో హ్యేతస్య సామ్నః॥౬॥ అథ యదూర్ధ్వమపరాహ్ణాత్ప్రాగస్త
మయాత్స ఉపద్రవస్తదస్యారణ్యా అన్వాయత్తాస్తస్మాత్తే పురుషం దృష్ట్వా
కక్షగ్ం శ్వభ్రమిత్యుపద్రవన్త్యుపద్రవభాజినో హ్యేతస్య సామ్నః ॥ ౭ ॥ అథ
యత్ప్రథమాస్తమితే తన్నిధనం తదస్య పితరోఽన్వాయత్తాస్తస్మాత్తాన్ని
దధతి నిధనభాజినో హ్యేతస్య సామ్న ఏవం ఖల్వముమాదిత్యగ్ం సప్తవిధగ్ం
సామోపాస్తే॥ ౮

---

* యత్కించ వాచో హుమితీతి రఙ్గరామానుజీయ పాఠః.

అథదశమఃఖణ్డః.

అథఖల్వాత్మసమ్మితమతిమృత్యుసప్తవిధగ్ం సామోపాసీతహిఙ్కార
ఇతిత్ర్యక్షరంప్రస్తావఇతిత్ర్యక్షరంతత్సమం ॥౧॥ ఆదిరితిద్వ్యక్షరంప్రతి
హారఇతిచతురక్షరంతతఇహైకంతత్సమం ॥౨॥ ఉద్గీథఇతిత్ర్యక్షరముపద్ర
వఇతిచతురక్షరం త్రిభిస్త్రిభిస్సమం భవత్యక్షరమతిశిష్యతేత్ర్యక్షరంతత్స
మం ॥ ౩ ॥ నిధనమితిత్ర్యక్షరంతత్సమమేవభవతితానిహవాఏతానిద్వావిగ్ం
శతిరక్షరాణి ॥ ౪ ॥ ఏకవిగ్ంశత్యాదిత్యమాప్నోత్యేకవిగ్ంశోవాఇతోఽసా
వాదిత్యోద్వావిగ్ంశేనపరమాదిత్యాజ్జయతితన్నాకంతద్విశోకం ॥ ౫ ॥ ఆ
ప్నోతిహాదిత్యస్య జయంపరోహాస్యాదిత్యజయాజ్జయోభవతియఏతదేవంవి
ద్వానాత్మసమ్మితమతిమృత్యుసప్తవిధగ్ం సామోపాస్తేసామోపాస్తే॥ ౬

అథఏకాదశఃఖణ్డః.

మనోహిఙ్కారో వాక్ప్రస్తావశ్చక్షురుద్గీథశ్శ్రోత్రంప్రతిహారః
ప్రాణోనిధనమేతద్గాయత్రంప్రాణేషుప్రోతం ॥ ౧ ॥ సయఏవమేతద్గాయ
త్రంప్రాణేషుప్రోతంవేదప్రాణీభవతిసర్వమాయురేతిజ్యోగ్జీవతిమహాన్ప్ర
జయాపశుభిర్భవతిమహాన్కీర్త్యామహామనాస్స్యాత్తద్వ్రతం॥ ౨

అథద్వాదశఃఖణ్డః.

ఆభిమన్థతిసహిఙ్కారో ధూమోజాయతే సప్రస్తావోజ్వలతిసఉద్గీ
థోఽఙ్గారాభవన్తిసప్రతిహారఉపశామ్యతితన్నిధనగ్ంసగ్ంశామ్యతితన్నిధ
నమేతద్రథన్తరమగ్నౌప్రోతం॥౧॥సయఏవమేతద్రథన్తరమగ్నౌప్రోతంవే
దబ్రహ్మవర్చస్యన్నాదోభవతిసర్వమాయురేతిజ్యోగ్జీవతిమహాన్ప్రజయా
పశుభిర్భవతిమహాన్కీర్త్యానప్రత్యఙ్ఙగ్నిమాచామేన్ననిష్ఠీవేత్తద్వ్రతం॥ ౨

అథత్రయోదశఃఖణ్డః.

ఉపమన్త్రయతేసహింకారోజ్ఞపయతేసప్రస్తావస్త్రియాసహశే
తేసఉద్గీథఃప్రతిస్త్రీసహశేతేస ప్రతిహారఃకాలంగచ్ఛతి తన్నిధనంపారం
గచ్ఛతితన్నిధనమేతద్వామదేవ్యం మిథునేప్రోతం॥ ౧॥ సయఏవమేతద్వా
మదేవ్యంమిథునేప్రోతం వేదమిథునీభవతి మిథునాన్మిథునాత్ప్రజాయతేస

ర్వమాయురేతిజ్యోగ్జీవతిమహాన్ప్రజయాపశుభిర్భవతి మహాన్కీర్త్యానకా
ఞ్చనపరిహరేత్తద్వ్రతం॥ ౨

అథచతుర్దశఃఖణ్డః

ఉద్యన్హింకారఉదితఃప్రస్తావోమధ్యన్దినఉద్గీథోఽ పరాహ్ణఃప్రతిహా
రోఽ స్తంయన్నిధనమేతద్బృహదాదిత్యేప్రోతం ॥౧॥ సయఏవమేతద్బృ
హదాదిత్యే ప్రోతంవేదతేజస్వ్యన్నాదోభవతి సర్వమాయురేతిజ్యోగ్జీవతి
మహాన్ప్రజయాపశుభిర్భవతిమహాన్కీర్త్యాతపన్తంననిన్దేత్తద్వ్రతం॥ ౨

అథపఞ్చదశఃఖణ్డః.

అభ్రాణిసమ్ప్లవన్తేసహింకారో మేఘోజాయతేసప్రస్తావోవర్షతి
సఉద్గీథ విద్యోతతేస్తనయతిసప్రతిహారఉద్గృహ్ణాతితన్నిధనమేతద్వైరూపం
పర్జన్యేప్రోతం ॥ ౧ ॥ సయఏవమేతద్వైరూపం పర్జన్యేప్రోతం వేదవిరూ
పాంశ్చసురూపాంశ్చపశూనవరున్ధేసర్వమాయురేతిజ్యోగ్జీవతిమహాన్ప్ర
జయాపశుభిర్భవతిమహాన్కీర్త్యావర్షన్తంననిన్దేత్తద్వ్రతం॥ ... ౨

అథషోడశఃఖణ్డః.

వసన్తోహింకారోగ్రీష్మఃప్రస్తావోవర్షాఉద్గీథశ్శరత్ప్రతిహారోహే
మన్తోనిధనమేతద్వైరాజమృతుషుప్రోతం ॥౧॥ సయఏవమేతద్వైరాజమృ
తుషుప్రోతంవేదవిరాజతిప్రజయాపశుభిర్బ్రహ్మవర్చసేనసర్వమాయురేతి
జ్యోగ్జీవతిమహాన్ప్రజయాపశుభిర్భవతిమహాన్కీర్త్యర్తూన్ననిన్దేతద్వ్రతం॥

అథసప్తదశఃఖణ్డః.

పృథివీహింకారోఽన్తరిక్షంప్రస్తావోద్యౌరుద్గీథోదిశఃప్రతిహారస్స
ముద్రోనిధనమేతాశ్శక్వర్యోలోకేషు ప్రోతాః ॥ ౧ ॥ సయఏవమేతాశ్శక్వ
ర్యోలోకేషు ప్రోతావేదలోకీభవతి సర్వమాయురేతి జ్యోగ్జీవతిమహాన్ప్ర
జయాపశుభిర్భవతిమహాన్కీర్త్యాలోకాన్ననిన్దేత్తద్వ్రతం॥ ... ౨

అథఅష్టాదశఃఖణ్డః.

అజాహింకారోఽవయః ప్రస్తావోగావఉద్గీథోఽశ్వాఃప్రతిహారః
పురుషోనిధనమేతా రేవత్యఃపశుషుప్రోతాః ॥౧॥ సయఏవమేతా రేవత్యః

పశుషు ప్రోతా వేద పశుమాన్భవతి సర్వమాయురేతి జ్యోగ్జీవతి మహాన్ప్రజయా పశుభిర్భవతి మహాన్కీర్త్యా పశూన్న నిన్దేత్తద్వ్రతమ్॥ ... ౨

అథఏకోనవింశః ఖణ్డః.

లోమహింకారస్త్వక్ప్రస్తావో మాగ్ంసముద్గీథోఽస్థి ప్రతిహారో మజ్జానిధనమేతద్యజ్ఞాయజ్ఞీయమఙ్గేషు ప్రోతం ॥౧॥ సయఏవమేతద్యజ్ఞాయజ్ఞీయమఙ్గేషు ప్రోతం వేదాఙ్గీభవతి వాఙ్గేనవిహూర్చ్ఛతిసర్వమాయురేతిజ్యోగ్జీవతిమహాన్ప్రజయా పశుభిర్భవతి మహాన్కీర్త్యాసంవత్సరం మజ్ఞోనాశ్నీయాత్తద్వ్రతంమజ్ఞోనాశ్నీయాదితివా॥ ౨

అథవింశః ఖణ్డః.

అగ్నిర్హింకారో వాయుః ప్రస్తావ ఆదిత్య ఉద్గీథో నక్షత్రాణి ప్రతిహారశ్చన్ద్రమానిధనమేతద్రాజనందేవతాసు ప్రోతం ॥౧॥ సయఏవమేతద్రాజనందేవతాసు ప్రోతంవేదైతాసామేవదేవతానాగ్ం సలోకతాగ్ంసార్ష్టితాగ్ంసాయుజ్యంగచ్ఛతి సర్వమాయురేతిజ్యోగ్జీవతి మహాన్ప్రజయాపశుభిర్భవతిమహాన్కీర్త్యాబ్రాహ్మణాన్ననిన్దేత్తద్వ్రతం॥ ౨

అథఏకవింశః ఖణ్డః.

త్రయీవిద్యాహింకారస్త్రయఇమేలోకాస ప్రస్తావోఽగ్నిర్వాయురాదిత్యస్సఉద్గీథో నక్షత్రాణివయాగ్ంసిమరీచయస్స ప్రతిహారస్సర్పాగన్ధర్వాః పితరస్తన్నిధనమేతత్సామసర్వస్మిన్ప్రోతం॥౧॥సయఏవమేతత్సామసర్వస్మిన్ప్రోతంవేదసర్వగ్ంహాభవతి॥౨॥తదేషశ్లోకః। యానిపఞ్చధాత్రీణిత్రీణితేభ్యోనజ్యాయఃపరమన్యదస్తి॥౩॥యస్తద్వేదసవేదసర్వగ్ం సర్వాదిశోబలిమస్మైహరన్తి।సర్వమస్మీత్యుపాసీతతద్వ్రతంతద్వ్రతం॥ ... ౨

అథద్వావింశః ఖణ్డః.

వినర్ది సామ్నోవృణేపశవ్యమిత్యగ్నేరుద్గీథోఽనిరుక్తంప్రజాపతేర్నిరుక్తస్సోమస్యమృదుశ్లక్ష్ణం వాయోశ్శ్లక్ష్ణంబలవదిన్ద్రస్యక్రౌఞ్చంబృహస్పతేరపధ్వాన్తం వరుణస్యతాన్సర్వానేవోపసేవేత వారుణం త్వేవవర్జయేత్ ॥ ౧ ॥ అమృతత్వందేవేభ్య ఆగాయానీత్యాగాయేత్స్వధాంపితృభ్యఆశాంమనుష్యేభ్యస్తృణోదకం పశుభ్యస్స్వర్గంలోకం యజమానాయాన్న

మాత్మనఆగాయానీత్యేతానిమనసాధ్యాయన్నప్రమత్తస్స్తువీత ॥ ౨ ॥ స
ర్వేస్వరాఇన్ద్రస్యాత్మానఃసర్వఊష్మాణఃప్రజాపతేరాత్మానఃసర్వేస్పర్శా
మృత్యోరాత్మానస్తంయదిస్వరేషూపాలభేతేన్ద్రగ్ంశరణంప్రపన్నోఽభూ
వంసత్వాప్రతివక్ష్యతీత్యేనంబ్రూయాత్ ॥ ౩ ॥ అథయద్యేనమూష్మసూపా
లభేత ప్రజాపతిగ్ం శరణం ప్రపన్నో ఽ భూవంసత్వా ప్రతిపేక్ష్యతీత్యేనం
బ్రూయాదథయద్యేనగ్ం స్పర్శేషూపాలభేతమృత్యుగ్ం శరణంప్రపన్నోఽ
భూవంసత్వా ప్రతిధక్ష్యతీత్యేనం బ్రూయాత్ ॥ ౪ ॥ * సర్వేస్వరాఘో
షవన్తోబలవన్తోవక్తవ్యాఇన్ద్రేబలం దదానీతిసర్వ ఊష్మాణో ఽ గ్రస్తా
అనిరస్తావివృతావక్తవ్యాః ప్రజాపతేరాత్మానంపరిదదానీతిసర్వేస్పర్శా
లేశేనానభినిహితావక్తవ్యామృత్యోరాత్మానంపరిహరాణీతి॥ ౫

.........* అథ త్రయోవింశః ఖణ్డః. *.........

త్రయోధర్మస్కన్ధాయజ్ఞోఽధ్యయనం దానమితిప్రథమస్తపఏవద్వితీ
యోబ్రహ్మచార్యాచార్యకులవాసీతృతీయో ఽ త్యన్తమాత్మానమాచార్యకు
లేఽవసాదయన్సర్వఏతేపుణ్యలోకాభవన్తి బ్రహ్మసగ్ంస్థోఽమృతత్వమేతి॥
౧॥ ప్రజాపతిర్లోకానభ్యతపత్తేభ్యోఽభితప్తేభ్యస్త్రయీవిద్యాసమ్ప్రా
స్రవత్తామభ్యతపత్తస్యాఅభితప్తాయాఏతాన్యక్షరాణిసమ్ప్రాస్రవన్తభూ
ర్భువస్స్వరితి ॥ ౨ ॥ తాన్యభ్యతపత్తేభ్యోఽభితప్తేభ్యఓఙ్కారస్సమ్ప్రాస్
వత్తద్యథాశఙ్కునా సర్వాణిపర్ణాని సన్తృణ్ణాన్యేవమోంకారేణ సర్వా
వాక్సన్తృణ్ణాఓంకారఏవేదగ్ సర్వమోంకారఏవేదగ్ సర్వం॥ ౩

.........* అథ చతుర్వింశః ఖణ్డః. ....

బ్రహ్మవాదినోవదన్తియద్వసూనాంప్రాతస్సవనగ్ం రుద్రాణాంమా
ధ్యన్దినగ్ం సవనమాదిత్యానాంచ విశ్వేషాంచదేవానాంతృతీయసవనం॥ ౧ ॥
క్వతర్హియజమానస్యలోక ఇతిసయస్తన్నవిద్యాత్కథం కుర్యాదథ విద్వా
న్కుర్యాత్ ॥ ౨ ॥ పురాప్రాతరనువాకస్యోపాకరణాజ్జఘనేనగార్హపత్య
స్యోదఙ్ముఖఉపవిశ్యసవాసవగ్ం సామాభిగాయతి॥ ౩ ॥ లోకద్వారమపావా

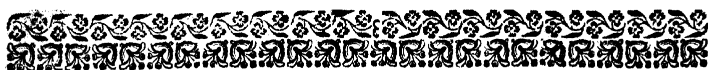
* ఇన్ద్రే బలందధానీతి రఙ్గరామానుజీయపాఠః.

ర్ణా౨-౩-౩-పశ్యేమత్వావయగ్ం రా ౩-౩-౩-౩౨-౩హుం౩ఆ౨-౩-౩జా
౩యో౩ఆ౧-౨-౪-౫ఇతి ॥ ౪ ॥ అథజుహోతినమోఽగ్నయేపృథివీక్షితే
లోకక్షితేలోకం మేయజమానాయవిన్దైషవై యజమానస్యలోకయేతాస్మి॥
౫॥అత్రయజమానఃపరస్తాదాయుషస్స్వాహా అపజహీపరిఘమిత్యుక్త్వో
త్తిష్ఠతితస్మైవసవఃప్రాతస్సవనగ్ం సంప్రయచ్ఛన్తి ॥ ౬ ॥ పురామాధ్యన్దిన
స్యసవనస్యోపాకరణాజ్జఘనేనాగ్నీధ్రీయస్యోదఙ్ముఖ ఉపవిశ్యసరౌద్రగ్ం
సామాభిగాయతి॥ ౭ ॥లోకద్వారమపావార్ణూ౨-౩-౩పశ్యేమత్వావయం
విరా౩-౩-౩-౩హుంఆ౩-౩జాయోఆ౩-౩-౩-౪-౫ఇతి॥ ౮ ॥ అథజుహో
తినమోవాయవేన్తరిక్షక్షితేలోక క్షితేలోకంమే యజమానాయవిన్దైషవై
యజమానస్యలోకఏతాస్మి ॥ ౯ ॥ అత్రయజమానఃపరస్తాదాయుషస్స్వా
హాఅపజహీపరిఘ మిత్యుక్త్వోత్తిష్ఠతితస్మైరుద్రామాధ్యన్దినగ్ం సవనగ్ం స
మ్ప్రయచ్ఛన్తి॥౧౦॥పురాతృతీయసవనస్యోపాకరణాజ్జఘనేనాహవనీయ
స్యోదఙ్ముఖఉపవిశ్యసఆదిత్యగ్ం సవైశ్వదేవగ్ం సామాభిగాయతి ॥౧౧॥ లో
కద్వారమపావార్ణూ౨-౩-౩పశ్యేమత్వావయగ్ం స్వారా౩-౩-౩-౩హుంఆ
౨-౩-౩జా౩యో౩ఆ౩-౪-౫ఇత్యాదిత్యం॥౧౨॥అథవైశ్వదేవంలోకద్వా
రమపావార్ణూ౨-౩-౩పశ్యేమత్వావయగ్ం సామ్రా౩-౩-౩-౩హుం ౩ఆ
౨-౩-౩జాయో౩ఆ౩-౧-౧-౧ఇతి ॥ ౧౩ ॥ అథజుహోతినమఆదిత్యేభ్యశ్చ
విశ్వేభ్యశ్చదేవేభ్యోదివిక్షిద్భ్యోలోకక్షిద్భ్యోలోకం మేయజమానాయవి
న్దత ॥ ౧౪ ॥ ఏషవైయజమానస్యలోకఏతాస్మ్యత్రయజమానఃపరస్తాదా
యుషఃస్వాహాఅపహతపరిఘమిత్యుక్త్వోత్తిష్ఠతి ॥౧౫॥ తస్మాఆదిత్యాశ్చవి
శ్వేచదేవాస్తృతీయసవనగ్ం సమ్ప్రయచ్ఛన్త్యేషహవైయజ్ఞస్యమాత్రాం
వేదయఏవంవేదయఏవంవేద॥ ౧౬

ఇతిఛాన్దోగ్యోపనిషది ద్వితీయఃప్రపాఠకస్సమాప్తః.

హరిః ఓమ్ తత్సత్.

శ్రీ గురుభ్యో నమః.

ఛాన్దోగ్యోపనిషత్ - తృతీయః ప్రపాఠకః.

అథ ప్రథమః ఖణ్డః.

హరిః ఓమ్॥ అసౌ వా ఆదిత్యో దేవమధు తస్య ద్యౌరేవ తిరశ్చీనవగ్ంశో
ఽన్తరిక్షమపూపో మరీచయః పుత్రాః ॥ ౧ ॥ తస్య యే ప్రాఞ్చో రశ్మయ
స్తా ఏవాస్య ప్రాచ్యో మధునాడ్యః ఋచ ఏవ మధుకృతః ఋగ్వేద ఏవ పుష్పం
తా అమృతా ఆపః॥ ౨॥ తా వా ఏతా ఋచః ఏతమృగ్వేదమభ్యతపగ్ంస్తస్యాభి
తప్తస్య యశస్తేజ ఇన్ద్రియం వీర్యమన్నాద్యగ్ం రసోఽజాయత॥ ౩॥ తద్వ్యక్ష
రత్తదాదిత్యమభితోఽశ్రయత్తద్వా ఏతద్యదేతదాదిత్యస్య రోహితగ్ం రూపం॥

అథ ద్వితీయః ఖణ్డః.

అథ యేస్య దక్షిణా రశ్మయస్తా ఏవాస్య దక్షిణా మధునాడ్యో యజూగ్ం
ష్యేవ మధుకృతో యజుర్వేద ఏవ పుష్పం తా అమృతా ఆపః ॥ ౧ ॥ తాని వా ఏ
తాని యజూగ్ంష్యేతం యజుర్వేదమభ్యతపగ్ంస్తస్యాభితప్తస్య యశస్తేజ ఇ
న్ద్రియం వీర్యమన్నాద్యగ్ం రసోఽజాయత॥ ౨ ॥ తద్వ్యక్షరత్తదాదిత్యమభి
తోఽశ్రయత్తద్వా ఏతద్యదేతదాదిత్యస్య శుక్లగ్ం రూపమ్॥ ... ౩

అథ తృతీయః ఖణ్డః.

అథ యేఽస్య ప్రత్యఞ్చో రశ్మయస్తా ఏవాస్య ప్రతీచ్యో మధునాడ్య
స్సామాన్యేవ మధుకృతః సామవేద ఏవ పుష్పం తా అమృతా ఆపః॥౧॥ తాని వా
ఏతాని సామాన్యేతగ్ం సామవేదమభ్యతపగ్ంస్తస్యాభితప్తస్య యశస్తేజ ఇ
న్ద్రియం వీర్యమన్నాద్యగ్ం రసోఽజాయత॥ ౨ ॥ తద్వ్యక్షరత్తదాదిత్యమభి
తోఽశ్రయత్తద్వా ఏతద్యదేతదాదిత్యస్య కృష్ణగ్ం రూపం॥ ... ౩

అథ చతుర్థః ఖణ్డః.

అథ యేఽస్యోదఞ్చో రశ్మయస్తా ఏవాస్యోదీచ్యో మధునాడ్యోఽథ
ర్వాఙ్గిరస ఏవ మధుకృత ఇతిహాసపురాణం పుష్పం తా అమృతా ఆపః॥౧॥ తే వా

ఏతేఽథర్వాఙ్గిరసఏతదితిహాస పురాణమభ్యతపగ్ స్తస్యాభితప్తస్యయశ స్తేజఇన్ద్రియంవీర్యమన్నాద్యగ్ రసోఽజాయత ॥౨॥ తద్వ్యక్షరత్తదాదిత్యమభితోఽశ్రయత్తద్వాఏతద్యదేతదాదిత్యస్యపరఃకృష్ణగ్ రూపం॥ ౩

* అథపఞ్చమఃఖణ్డః. *

అథయేఽస్యోర్ధ్వారశ్మయస్తాఏవాస్యోర్ధ్వామధునాడ్యోగుహ్యాఏవాదేశామధుకృతో బ్రహ్మైవపుష్పంతా అమృతాఆపః ॥౧॥ తేవాఏతేగుహ్యాఆదేశాఏతద్బ్రహ్మభ్యతపగ్ స్తస్యాభితప్తస్యయశస్తేజఇన్ద్రియంవీర్యమన్నాద్యగ్ రసోఽజాయత॥ ౨ ॥ తద్వ్యక్షరత్తదాదిత్యమభితోఽశ్రయత్తద్వాఏతద్యదేతదాదిత్యస్యమధ్యేక్షోభతఇవ ॥౩॥ తేవాఏతేరసానాగ్ రసావేదాహిరసాస్తేషామేతేరసాస్తానివాఏతాన్యమృతానామమృతానివేదాహ్యమృతాస్తేషామేతాన్యమృతాని॥ ౪

* అథషష్ఠఃఖణ్డః. *

తద్యత్ప్రథమమమృతం తద్వసవఉపజీవన్త్యగ్నినాముఖేననవై దేవాఅశ్నన్తినపిబన్త్యేతదేవామృతందృష్ట్వాతృప్యన్తి ॥ ౧ ॥ తఏతదేవరూపమభిసంవిశన్త్యేతస్మాద్రూపాదుద్యన్తి ॥౨॥ సయఏతదేవమమృతంవేదవసూనామేవైకోభూత్వాఽగ్నినైవముఖేనైతదేవామృతందృష్ట్వాతృప్యతిసయఏతదేవరూపమభిసంవిశత్యేతస్మాద్రూపాదుదేతి॥ ౩ ॥ సయావదాదిత్యః పురస్తాదుదేతా పశ్చాదస్తమేతావసూనా మేవతావదాధిపత్యగ్ స్వారాజ్యంపర్యేతా॥ ౪

* అథసప్తమఃఖణ్డః. *

అథయద్ద్వితీయమమృతంతద్రుద్రా ఉపజీవన్తీన్ద్రేణముఖేననవై దేవాఅశ్నన్తినపిబన్త్యేతదేవామృతందృష్ట్వాతృప్యన్తి॥ ౧ ॥ తఏతదేవరూపమభిసంవిశన్త్యేతస్మాద్రూపాదుద్యన్తి॥ ౨ ॥సయఏతదేవమమృతంవేదరుద్రాణామేవైకో భూత్వేన్ద్రేణైవముఖేనైతదేవామృతందృష్ట్వాతృప్యతిసఏతదేవరూపమభిసంవిశత్యేతస్మాద్రూపాదుదేతి॥౩॥సయావదాదిత్యః పురస్తాదుదేతాపశ్చాదస్తమేతాద్విస్తావద్దక్షిణతఉదేతోత్తరతోఽస్తమేతారుద్రాణామేవతావదాధిపత్యగ్ స్వారాజ్యంపర్యేతా॥ ... ౪

—* అథ అష్టమః ఖణ్డః. *—

అథ యత్తృతీయమమృతం తదాదిత్యా ఉపజీవన్తి వరుణేన ముఖేన న వై
దేవా అశ్నన్తి న పిబన్త్యేతదేవామృతం దృష్ట్వా తృప్యన్తి ॥ ౧ ॥ త ఏతదేవ రూ
పమభిసంవిశన్త్యేతస్మాద్రూపాదుద్యన్తి ॥ ౨ ॥ స య ఏతదేవమమృతం వేదాది
త్యానామేవైకో భూత్వా వరుణేనైవ ముఖేనైతదేవామృతం దృష్ట్వా తృప్యతి
స ఏతదేవ రూపమభిసంవిశత్యేతస్మాద్రూపాదుదేతి ॥ ౩ ॥ స యావదాది
త్యో దక్షిణత ఉదేతోత్తరతోఽస్తమేతా ద్విస్తావత్పశ్చాదుదేతా పురస్తాద
స్తమేతాఽదిత్యానామేవ తావదాధిపత్యꣳ స్వారాజ్యం పర్యేతా ॥ ౪

—* అథ నవమః ఖణ్డః. *—

అథ యచ్చతుర్థమమృతం తన్మరుత ఉపజీవన్తి సోమేన ముఖేన న వై దేవా
అశ్నన్తి న పిబన్త్యేతదేవామృతం దృష్ట్వా తృప్యన్తి ॥ ౧ ॥ త ఏతదేవ రూపమభి
సంవిశన్త్యేతస్మాద్రూపాదుద్యన్తి ॥ ౨ ॥ స య ఏతదేవమమృతం వేద మరు
తామేవైకో భూత్వా సోమేనైవ ముఖేనైతదేవామృతం దృష్ట్వా తృప్యతి స ఏ
తదేవ రూపమభిసంవిశత్యేతస్మాద్రూపాదుదేతి ॥ ౩ ॥ స యావదాదిత్యః ప
శ్చాదుదేతా పురస్తాదస్తమేతా ద్విస్తావదుత్తరత ఉదేతా దక్షిణతోఽస్తమే
తా మరుతామేవ తావదాధిపత్యꣳ స్వారాజ్యం పర్యేతా ॥ ... ౪

—* అథ దశమః ఖణ్డః. *—

అథ యత్పఞ్చమమమృతం తత్సాధ్యా ఉపజీవన్తి బ్రహ్మణా ముఖేన న
వై దేవా అశ్నన్తి న పిబన్త్యేతదేవామృతం దృష్ట్వా తృప్యన్తి ॥ ౧ ॥ త ఏతదేవ రూ
పమభిసంవిశన్త్యేతస్మాద్రూపాదుద్యన్తి ॥ ౨ ॥ స య ఏతదేవమమృతం వేద
సాధ్యానామేవైకో భూత్వా బ్రహ్మణైవ ముఖేనైతదేవామృతం దృష్ట్వా తృ
ప్యతి స ఏతదేవ రూపమభిసంవిశత్యేతస్మాద్రూపాదుదేతి ॥ ౩ ॥ స యావదా
దిత్య ఉత్తరత ఉదేతా దక్షిణతోఽస్తమేతా ద్విస్తావదూర్ధ్వ ఉదేతాఽర్వాఙ
స్తమేతా సాధ్యానామేవ తావదాధిపత్యꣳ స్వారాజ్యం పర్యేతా ॥ ౪

—* అథ ఏకాదశః ఖణ్డః. *—

అథ తత ఊర్ధ్వ ఉదేత్య నైవోదేతా నాస్తమేతైకల ఏవ మధ్యే స్థాతా త

దేషశ్లోకః ॥ ౧ ॥ * నవై తత్రననిమ్లోచనోదియాయకదాచన। దేవా స్తేనా
హగ్ సత్యేనమావిరాధిషిబ్రహ్మణేతి॥౨॥ నహవాఅస్మాఉదేతిననిమ్లోచతిస
కృద్దివాహైవాస్మైభవతియఏతామేవంబ్రహ్మోపనిషదంవేద ॥౩॥ తద్ధైత
ద్బ్రహ్మా ప్రజాపతయ ఉవాచ ప్రజాపతిర్మనవేమనుః ప్రజాభ్యస్తద్ధైతదు
ద్దాలకాయారుణయేజ్యేష్ఠాయపుత్రాయపితా బ్రహ్మప్రోవాచ ॥ ౪ ॥ ఇ
దంవావతజ్జ్యేష్ఠాయ పుత్రాయపితా బ్రహ్మప్రబ్రూయాత్ ప్రాణా
య్యాయవా న్తేవాసినే॥ ౫ ॥ నాన్యస్మైకస్మైచనయద్యప్యస్మాఇమామద్భిఃప
రిగృహీతాంధనస్యపూర్ణాం దద్యాదేతదేవతతోభూయ ఇత్యేతదేవతతో
భూయఇతి॥ ౬

........* అథద్వాదశఃఖణ్డః. *........

గాయత్రీవాఇదగ్ సర్వంభూతం యదిదంకిఞ్చవాగ్వైగాయత్రీవా
గ్వాఇదగ్ సర్వంభూతంగాయతిచత్రాయతేచ ॥౧॥ యావై సాగాయత్రీ
ఇయంవావసాయేయంపృథివ్యస్యాగ్ హీదగ్ సర్వంభూతంప్రతిష్ఠితమేతా
మేవనాతిశీయతే ॥౨॥ యావై సాపృథివీ ఇయంవావసా యదిదమస్మిన్పురు
షేశరీరమస్మిగ్ హీమే ప్రాణాః ప్రతిష్ఠితాఏతదేవనాతిశీయన్తే ॥ ౩ ॥ య
ద్వైతత్పురుషే శరీరమిదం వావతద్యదిదమస్మిన్నన్తః పురుషేహృదయమ
స్మిన్హీమే ప్రాణాః ప్రతిష్ఠితాఏతదేవనాతిశీయన్తే॥ ౪ ॥ సైషాచతుష్పదా
షడ్విధాగాయత్రీత దేతదృచాభ్యనూక్తం॥ ౫ ॥ తావానస్యమహిమాతతో
జ్యాయాగ్శ్చపూరుషః । పాదోఽస్యసర్వాభూతాని త్రిపాదస్యామృతందివీ
తి॥ ౬ ॥ యద్వైతద్బ్రహ్మేతీదం వావతద్యోయంబహిర్ధాపురుషాదాకా
శోయోవై సబహిర్ధాపురుషాదాకాశః॥ ౭॥ అయంవావసయోఽయమన్తఃపు
రుషఆకాశోయోవై సోఽన్తఃపురుషఆకాశః॥౮॥ * అయంవావసయోయ
మన్తర్హృదయ ఆకాశస్తదేతత్పూర్ణమప్రవర్తిపూర్ణామప్రవర్తినీగ్ శ్రియం
లభతేయఏవంవేద॥ ౯

---

* నవైతత్రననిమ్లోచేతిరఙ్గరామానుజీయపాఠః.

* యోయమన్తర్హృదయ ఆకాశోయోవైసోఽన్తర్హృదయ ఆకాశ
స్తదేతత్పూరమితిరఙ్గరామానుజీయపాఠః.

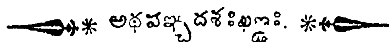
అథ త్రయోదశః ఖణ్డః.

తస్యహవాఏతస్యహృదయస్యపఞ్చ దేవ సుషయఃసయోఽస్యప్రాఙ్సుషిఃసప్రాణస్తచ్చక్షుస్స ఆదిత్యస్తదేతత్తేజోఽన్నాద్యమిత్యుపాసీత తేజస్వ్యన్నాదోభవతియ ఏవంవేద॥ ౧ ॥అథయోఽస్యదక్షిణస్సుషిఃసవ్యానస్తచ్ఛ్రోత్రగ్ంసచన్ద్రమాస్తదేతచ్ఛ్రీశ్చ యశశ్చేత్యుపాసీత శ్రీమాన్యశస్వీ భవతియఏవంవేద ॥ ౨ ॥ అథయోఽస్యప్రత్యఙ్సుషిఃసోఽపానఃసావాక్సోఽగ్నిస్తదేతద్బ్రహ్మవర్చసమన్నాద్యమిత్యుపాసీత బ్రహ్మవర్చస్వ్యన్నాదో భవతియఏవంవేద॥ ౩ ॥ అథయోఽస్యోదఙ్సుషిఃససమానస్తన్మనఃసపర్జన్యస్తదేతత్కీర్తిశ్చవ్యుష్టిశ్చేత్యుపాసీతకీర్తిమాన్వ్యుష్టిమాన్భవతియఏవంవేద॥ ౪ ॥ అథయోఽస్యోర్ధ్వస్సుషిస్సఉదానఃసవాయుస్సఆకాశస్తదేతదోజశ్చమహశ్చేత్యుపాసీత ఓజస్వీమహస్వాన్భవతియ ఏవంవేద॥ ౫ ॥తేవా ఏతేపఞ్చ బ్రహ్మపురుషాస్స్వర్గస్యలోకస్యద్వారపాఃసయఏతానేవంపఞ్చబ్రహ్మపురుషాన్స్వర్గస్యలోకస్య ద్వారపాన్వేదాస్యకులేవీరో జాయతేప్రతిపద్యతే స్వర్గంలోకం యఏతానేవంపఞ్చ బ్రహ్మపురుషాన్స్వర్గస్య లోకస్యద్వారపాన్వేద ॥ ౬ ॥అథయదతఃపరోదివోజ్యోతిర్దీప్యతేవిశ్వతఃపృష్ఠేషుసర్వతః పృష్ఠేష్వనుత్తమేషూత్తమేషు లోకేష్విదంవావతద్యదిదమస్మిన్నన్తఃపురుషేజ్యోతిః ॥ ౭ ॥తస్యైషాదృష్టిర్యత్రైతదస్మిఞ్ఛరీరేసగ్ంస్పర్శేనోష్ణిమానం విజానాతితస్యైషా శ్రుతిర్యత్రైతత్కర్ణావపిగృహ్యనినదమివనదథురివాగ్నేరివజ్వలతఉపశృణోతితదేతద్దృష్టంచ శ్రుతంచేత్యుపాసీతచక్షుష్యః శ్రుతోభవతియఏవంవేదయఏవంవేద॥ ౮

అథ చతుర్దశః ఖణ్డః.

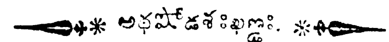
సర్వంఖల్విదంబ్రహ్మతజ్జలానితి శాన్తఉపాసీత అథఖలుక్రతుమయః పురుషోయథా క్రతురస్మిల్లోకేపురుషో భవతితథేతః ప్రేత్యభవతిసక్రతుం కుర్వీత ॥ ౧ ॥ మనోమయఃప్రాణశరీరో భారూపస్సత్యసఙ్కల్పఆకాశాత్మాసర్వకర్మాసర్వకామఃసర్వగన్ధస్సర్వరసస్సర్వమిదమభ్యాత్తోఽవాక్యనాదరః॥ ౨ ॥ఏషమఆత్మాన్తర్హృదయేఽణీయాన్వ్రీహేర్వాయవాద్వాసర్షపాద్వాశ్యామాకాద్వాశ్యామాక తణ్డులాద్వైషమ ఆత్మాన్తర్హృదయేజ్యా

యాన్ పృథివ్యా జ్యాయానన్తరిక్షాజ్జ్యాయాన్దివో జ్యాయానేభ్యో లోకేభ్యః ॥
౩॥ సర్వకర్మా సర్వకామస్సర్వగన్ధస్సర్వరసస్సర్వమిదమభ్యాత్తోఽవాక్యనా
దర ఏష మ ఆత్మాన్తర్హృదయ ఏతద్బ్రహ్మైతమితః ప్రేత్యాభిసమ్భవితాస్మీ
తి యస్య స్యాదద్ధా న విచికిత్సాస్తీతి హ స్మాహ శాణ్డిల్యశ్శాణ్డిల్యః॥ ౪

అథ పఞ్చదశః ఖణ్డః.

అన్తరిక్షోదరః కోశో భూమిబుధ్నో న జీర్యతి దిశో హ్యస్య స్రక్తయో
ద్యౌరస్యోత్తరం బిలగ్ం స ఏష కోశో వసుధానస్తస్మిన్ విశ్వమిదగ్ం శ్రితం॥ ౧॥
తస్య ప్రాచీ దిగ్జుహూర్నామ సహమానా నామ దక్షిణా రాజ్ఞీ నామ ప్రతీచీ
సుభూతా నామోదీచీ తాసాం వాయుర్వత్సః స య ఏతమేవం వాయుం దిశాం
వత్సం వేద న పుత్రరోదగ్ం రోదితి సోఽహమేతమేవం వాయుం దిశాం వత్సం వేద
మా పుత్రరోదగ్ం రుదం॥ ౨ ॥ అరిష్టం కోశం ప్రపద్యేఽమునాఽమునాఽము
నా ప్రాణం ప్రపద్యేఽమునాఽమునాఽమునా భూః ప్రపద్యేఽమునాఽము
నాఽమునా భువః ప్రపద్యేఽమునాఽమునాఽమునా సువః ప్రపద్యేఽమునా
ఽమునాఽమునా ॥ ౩ ॥ స యదవోచం ప్రాణం ప్రపద్య ఇతి ప్రాణో వా ఇ
దగ్ం సర్వం భూతం యదిదం కిఞ్చ తమేవ తత్ప్రాపత్సి॥ ౪ ॥ అథ యదవోచం
భూః ప్రపద్య ఇతి పృథివీం ప్రపద్యేఽన్తరిక్షం ప్రపద్యే దివం ప్రపద్య ఇత్యేవ త
దవోచం॥ ౫ ॥ అథ యదవోచం భువః ప్రపద్య ఇత్యగ్నిం ప్రపద్యే వాయుం ప్ర
పద్య ఆదిత్యం ప్రపద్య ఇత్యేవ తదవోచం ॥ ౬ ॥ అథ యదవోచగ్ం సువః ప్ర
పద్య ఇత్యృగ్వేదం ప్రపద్యే యజుర్వేదం ప్రపద్యే సామవేదం ప్రపద్య ఇత్యే
వ తదవోచం తదవోచం॥ ౭

అథ షోడశః ఖణ్డః.

పురుషో వావ యజ్ఞస్తస్య యాని చతుర్విగ్ంశతి వర్షాణి తత్ప్రాతస్సవనం
చతుర్విగ్ంశత్యక్షరా గాయత్రీ గాయత్రం ప్రాతస్సవనం తదస్య వసవోఽన్వా
యత్తాః ప్రాణా వావ వసవ ఏతే హీదగ్ం సర్వం వాసయన్తి ॥ ౧ ॥ తం చే
దేతస్మిన్వయసి కిఞ్చిదుపతపేత్స బ్రూయాత్ప్రాణా వసవ ఇదం మే ప్రాత
స్సవనం మాధ్యన్దినగ్ం సవనమనుసన్తనుతేతి మాహం ప్రాణానాం వసూనాం
మధ్యే యజ్ఞో విలోప్సీయేత్యుద్ధైవ తత ఏత్యగదో హ భవతి॥ ౨ ॥ అథ యాని చతు

శ్చత్వారిగ్ శదక్షరాత్రిష్టుప్ త్రైష్టుభంమాధ్యన్దినగ్ సవనంతదస్యరుద్రా అన్వాయత్తాః ప్రాణావావరుద్రా ఏతేహీదగ్ సర్వగ్ రోదయన్తి॥ ౩ ॥తంచేదేతస్మిన్వయసికిఞ్చిదుపతపేత్స బ్రూయాత్ప్రాణారుద్రా ఇదంమేమాధ్యన్దినగ్ సవనంతృతీయసవనమనుసన్తనుతేతిమాఽహం ప్రాణానాగ్ రుద్రాణాంమధ్యే యజ్ఞోవిలోప్సీయేత్యుద్ధైవతత ఏత్యగదోహభవతి ॥ ౪ ॥ అథయాన్యష్టాచత్వారిగ్ శద్వర్షాణితత్తృతీయసవనమష్టాచత్వారిగ్ శదక్షరాజగతీజాగతంతృతీయసవనంతదస్యాదిత్యాఅన్వాయత్తాః ప్రాణావావాదిత్యాఏతేహీదగ్ సర్వమాదదతే॥ ౫ ॥తంచేదేతస్మిన్వయశికిఞ్చిదుపతపేత్సబ్రూయాత్ప్రాణాఆదిత్యా ఇదంమేతృతీయసవనమాయురనుసన్తనుతేతిమాఽహం ప్రాణానామాదిత్యానాం మధ్యేయజ్ఞో విలోప్సీయేత్యుద్ధైవతత ఏత్యగదోహైవభవతి॥౬ ॥ ఏతద్ధస్మవైతద్విద్వానాహమహిదాసఐతరేయఃసకింమఏతదుపతపసియోఽహమనేనన ప్రేష్యామీతిసహషోడశం వర్షశతమజీవత్ప్రహషోడశంవర్షశతంజీవతియఏవంవేద॥ ౭

... .* అథసప్తదశఃఖణ్డః. *.........

సయదశిశిషతియత్పిపాసతియన్నరమతేతాఅస్యదీక్షా॥ ౧ ॥అథయదశ్నాతియత్పిబతియద్రమతేతదుపసదైరేతి॥ ౨ ॥అథయద్ధసతియజ్జక్షతియన్మైథునంచరతిస్తుతశస్త్రైరేవతదేతి॥ ౩॥అథయత్తపోదానమార్జవమహిగ్ సాసత్యవచనమితితా అస్యదక్షిణాః॥ ౪ ॥తస్మాదాహుఃసోష్యత్యసోష్టేతి పునరుత్పాదనమేవాస్యతన్మరణమేవావభృథః॥ ౫ ॥తద్ధైతద్ఘోర ఆఙ్గిరసఃకృష్ణాయదేవకీపుత్రాయోక్త్వోవాచాపిపాసఏవసబభూవసోఽన్తవేళాయామేతత్త్రయంప్రతిపద్యేతాక్షితమస్యచ్యుతమసి ప్రాణసగ్ శితమసీతితత్రైతేద్వేఋచౌభవతః ॥ ౬ ॥ ఆదిత్ప్రత్నస్యరేతసః ఉద్వయంతమసస్పరిజ్యోతిఃపశ్యన్తఉత్తరగ్ స్వః పశ్యన్తఉత్తరం దేవందేవత్రాసూర్యమగన్మజ్యోతిరుత్తమమితిజ్యోతిరుత్తమమితి॥ ౭

.........* అథఅష్టాదశఃఖణ్డః. *.........

మనోబ్రహ్మేత్యుపాసీతేత్యధ్యాత్మమథాధిదైవతమాకాశోబ్రహ్మే

త్యుభయమాదిష్టంభవత్యధ్యాత్మంచాధిదైవతంచ॥౧॥తదేతచ్చతుష్పాద్బ్ర
హ్మవాక్పాదః ప్రాణః పాదశ్చక్షుః పాదశ్శ్రోత్రంపాదఇత్యధ్యాత్మమథా
ధిదైవతమగ్నిః పాదోవాయుః పాదఆదిత్యః పాదోదిశః పాదఇత్యుభయ
మేవాదిష్టంభవత్యధ్యాత్మంచైవాధిదైవతంచ ॥ ౨ ॥ వాగేవబ్రహ్మణశ్చ
తుర్థః పాదః సోగ్నినాజ్యోతిషా భాతిచతపతిచ భాతిచతపతిచ కీర్త్యాయశ
సాబ్రహ్మవర్చసేనయఏవంవేద ॥ ౩ ॥ ప్రాణఏవబ్రహ్మణశ్చతుర్థఃపాదః
సవాయునాజ్యోతిషా భాతిచతపతిచభాతిచ తపతిచకీర్త్యాయశసాబ్రహ్మ
వర్చసేనయఏవంవేద ॥ ౪ ॥ చక్షురేవబ్రహ్మణశ్చతుర్థః పాదఃసఆదిత్యేన
జ్యోతిషాభాతిచతపతిచభాతిచతపతిచకీర్త్యాయశసా బ్రహ్మవర్చసేనయ
ఏవంవేద ॥ ౫ ॥ శ్రోత్రమేవబ్రహ్మణశ్చతుర్థః పాదఃసదిగ్భిర్జ్యోతిషాభాతి
చతపతిచభాతిచతపతిచకీర్త్యాయశసాబ్రహ్మవర్చసేనయఏవంవేదయ
ఏవంవేద॥ ౬

అథఏకోనవింశః ఖణ్డః.

ఆదిత్యోబ్రహ్మేత్యాదేశస్తస్యోపవ్యాఖ్యానమసదేవేదమగ్రఆసీత్।
తత్సదాసీత్తత్సమభవత్తదాణ్డంనిరవర్తతతత్సంవత్సరస్య మాత్రామశ
యతతన్నిరభిద్యతతే ఆణ్డకపాలేరజతంచసువర్ణంచాభవతాం॥౧॥తద్యద్ర
జతగ్ంసేయంపృథివీయత్సువర్ణగ్ం సాద్యౌర్యజ్జరాయుతేపర్వతాయదుల్బగ్ం
సమేఘోనీహారో యాధమనయస్తానద్యోయద్వాస్తేయముదకగ్ం ససము
ద్రః ॥ ౨ ॥ అథయత్తదజాయతసోసావాదిత్యస్తంజాయమానంఘోషాఉ
లూలవోనూదతిష్ఠన్ సర్వాణిచభూతానిసర్వేచకామాస్తస్మాత్తస్యోద
యంప్రతిప్రత్యాయనంప్రతిఘోషాఉలూలవోనూత్తిష్ఠన్తిసర్వాణిచభూ
తానిసర్వేచైవకామాః ॥ ౩ ॥ సయఏతమేవంవిద్వానాదిత్యంబ్రహ్మే
త్యుపాస్తేభ్యాసోహయదేనగ్ం సాధవోఘోషాఆచగచ్ఛేయురుపచని
మ్రేడేరన్నిమ్రేడేరన్॥ ౪

ఇతిఛాన్దోగ్యోపనిషది-తృతీయః ప్రపాఠకస్సమాప్తః.

హరిః ఓమ్ తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యో నమః.

ఛాన్దోగ్యోపనిషత్-చతుర్థః ప్రపాఠకః.

అథ ప్రథమః ఖణ్డః.

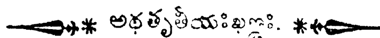
హరిః ఓమ్॥ జానశ్రుతిర్హ పౌత్రాయణః శ్రద్ధాదేయో బహుదాయీ బహుపాక్య ఆస స హ సర్వత ఆవసథాన్మాపయాఞ్చక్రే సర్వత ఏవ మేఽన్నమత్స్యన్తీతి॥ ౧॥ ❋ అథ హ హగ్ంసా నిశాయామతిపేతుస్తద్ధైవగ్ం హగ్ంసో హగ్ంసమభ్యువాద హో హో ఽయి భల్లాక్ష భల్లాక్ష జానశ్రుతేః పౌత్రాయణస్య సమం దివా జ్యోతిరాతతం తన్మా ప్రసాఙ్క్షీస్తత్త్వా మా ప్రధాక్షీరితి॥ ౨॥ తము హ పరః ప్రత్యువాచ కమ్వర ఏనమేతత్సన్తగ్ం సయుగ్వానమివ రైక్వమాత్థేతి యో ను కథగ్ం సయుగ్వా రైక్వ ఇతి॥ ౩॥ యథా కృతాయ విజితాయాధరేఽయాః సంయన్త్యేవమేనగ్ం సర్వం తదభిసమేతి యత్కిఞ్చ ప్రజాః సాధు కుర్వన్తి యస్తద్వేద యత్స వేద స మయైతదుక్త ఇతి॥ ౪॥ తదు హ జానశ్రుతిః పౌత్రాయణ ఉపశుశ్రావ స హ సఞ్జిహాన ఏవ క్షత్తారమువాచాఙ్గారే హ సయుగ్వానమివ రైక్వమాత్థేతి యో ను కథగ్ం సయుగ్వా రైక్వ ఇతి ॥ ౫ ॥ యథా కృతాయ విజితాయాధరేఽయాః సంయన్త్యేవమేనగ్ం సర్వం తదభిసమేతి యత్కిఞ్చ ప్రజాః సాధు కుర్వన్తి యస్తద్వేద యత్స వేద స మయైతదుక్త ఇతి॥ ౬ ॥ స హ క్షత్తాఽన్విష్య నావిదమితి ప్రత్యేయాయ తగ్ం హోవాచ యత్రారే బ్రాహ్మణస్యాన్వేషణా తదేనమర్చ్ఛేతి॥ ౭॥ సోఽధస్తాచ్ఛకటస్య పామానం కషమాణముపోపవివేశ తగ్ం హాభ్యువాద త్వం ను భగవః సయుగ్వా రైక్వ ఇత్యహగ్ం హ్యరా౩ ఇతి హ ప్రతిజజ్ఞే స హ క్షత్తాఽవిదమితి ప్రత్యేయాయ॥ ... ౮

అథ ద్వితీయః ఖణ్డః.

తదు హ జానశ్రుతిః పౌత్రాయణః షట్ఛతాని గవాం నిష్కమశ్వతరీరథం తదాదాయ ప్రతిచక్రమే తగ్ం హాభ్యువాద ॥ ౧ ॥ రైక్వేమాని షట్ఛతాని

❋ భో భో ఽయి భల్లాక్షేతి మా ప్రధాక్షీదితి చ రఙ్గరామానుజీయపాఠః.

గవామయంనిష్కోఽయమశ్వతరీరథోఽనుమఏతాంభగవోదేవతాగ్ం శాధి
యాందేవతాముపాస్సఇతి ॥ ౨ ॥ తముహపరఃప్రత్యువాచాహహారేత్వా
శూద్రతవైవసహగోభిరస్త్వితితదుహపునరేవజానశ్రుతిఃపౌత్రాయణస్స
హస్రంగవాంనిష్కమశ్వతరీరథందుహితరంతదాదాయప్రతిచక్రమే॥ ౩ ॥
తగ్ంహాభ్యువాదరైక్వేదగ్ంసహస్రంగవామయంనిష్కోఽయమశ్వతరీరథ
ఇయంజాయాయంగ్రామోయస్మిన్నాస్సేఽన్వేవమాభగవశ్శాధీతి ॥ ౪ ॥
తస్యాహముఖముపోద్గృహ్ణన్నువాచాజహారేమాశ్శూద్రానేనైవముఖే
నాలాపయిష్యథా ఇతితేహైతేరైక్వపర్ణానామమహావృషేషుయత్రా
స్మాఉవాససతస్మైహోవాచ॥ ౫

అథతృతీయఃఖణ్డః.

వాయుర్వావసంవర్గోయదావా అగ్నిరుద్వాయతివాయుమేవాప్యే
తియదాసూర్యోఽస్తమేతివాయుమేవాప్యేతియదాచన్ద్రోఽస్తమేతివాయు
మేవాప్యేతి ॥ ౧ ॥ యదాపఉచ్ఛుష్యన్తివాయుమేవాపియన్తివాయుర్హ్యేవై
తాన్సర్వాన్సంవృఙ్క్తఇత్యధిదైవతం ॥ ౨ ॥ అథాధ్యాత్మంప్రాణోవావ
సంవర్గఃసయదాస్వపితి ప్రాణమేవవాగప్యేతిప్రాణంచక్షుః ప్రాణగ్ంశ్రో
త్రంప్రాణంమనఃప్రాణోహ్యేవైతాన్సర్వాన్సంవృఙ్క్తఇతి॥ ౩ ॥ తౌవా
ఏతౌద్వౌసంవర్గౌ వాయురేవదేవేషుప్రాణః ప్రాణేషు ॥ ౪ ॥ అథహశౌ
నకంచకాపేయమభి ప్రతారిణంచకాక్షసేనిం పరివిష్యమాణౌబ్రహ్మచా
రీబిభిక్షేతస్మాఉహనదదతుః ॥ ౫ ॥సహోవాచమహాత్మనశ్చతురోదేవఏకః
కస్సజగారభువనస్యగోపాః। తంకాపేయనాభిపశ్యన్తిమర్త్యాఅభిప్రతా
రిన్బహుధావసన్తం।యస్మైవాఏతదన్నంతస్మాఏతన్నదత్తమితి ॥ ౬ ॥ త
దుహశౌనకః కాపేయః ప్రతిమన్వానః ప్రత్యేయాయఆత్మాదేవానాంజని
తాప్రజానాగ్ంహిరణ్యదగ్ంష్ట్రోబభసోఽనసూరిః । మహాన్తమస్యమహి
మానమాహురనద్యమానోయదనన్నమత్తీతివైవయం బ్రహ్మచారిన్నేద
ముపాస్మహేదత్తాస్మైభిక్షామితి ॥ ౭ ॥ తస్మాఉహదదుస్తేవా ఏతేపఞ్చా
న్యేదశసన్తస్తత్కృతం తస్మాత్సర్వాసుదిక్ష్వన్నమేవదశకృతగ్ం సైషావి

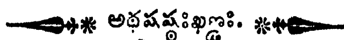
రాడన్నాదీ తయేతగ్ం సర్వం దృష్టగ్ం సర్వమస్యేదం దృష్టం భవత్యన్నాదో భవతి య ఏవం వేద య ఏవం వేద॥ ౮

అథ చతుర్థః ఖణ్డః.

సత్యకామో హ జాబాలో జబాలాం మాతర మామన్త్రయాఞ్చక్రే బ్రహ్మచర్యం భవతి వివత్స్యామి కింగోత్రో ఽన్వహమస్మీతి॥ ౧ ॥ సా హైన మువాచ నాహమేతద్వేద తాత యద్గోత్రస్త్వమసి బహ్వహం చరన్తీ పరిచారిణీ యౌవనే త్వామలభే సాహమేతన్న వేద యద్గోత్రస్త్వమసి జబాలా తు నామాహమస్మి సత్యకామో నామ త్వమసి స సత్యకామ ఏవ జాబాలో బ్రువీథా ఇతి॥ ౨॥ స హ హారిద్రుమతం గౌతమమేత్యోవాచ బ్రహ్మచర్యం భగవతి వత్స్యామ్యుపేయాం భగవన్తమితి ॥ ౩ ॥ తగ్ం హోవాచ కింగోత్రో ను సోమ్యాసీతి స హోవాచ నాహమేతద్వేద భో యద్గోత్రోఽహమస్మ్యపృచ్ఛం మాతరగ్ం సా మా ప్రత్యబ్రవీద్బహ్వహం చరన్తీ పరిచారిణీ యౌవనే త్వామలభే సాహమేతన్న వేద యద్గోత్రస్త్వమసి జబాలా తు నామాహమస్మి సత్యకామో నామ త్వమసీతి సోఽహగ్ం సత్యకామో జాబాలోఽస్మి భో ఇతి॥ ౪ ॥ తగ్ం హోవాచ నైతదబ్రాహ్మణో వివక్తుమర్హతి సమిధం సోమ్యాహరోప త్వా నేష్యే న సత్యాదగా ఇతి తముపనీయ కృశానామబలానాం చతుశ్శతా గా నిరాకృత్యోవాచేమాః సోమ్యానుసంవ్రజేతి తా అభిప్రస్థాపయన్నువాచ నాసహస్రేణావర్తేయేతి స హ వర్షగణం ప్రోవాస తా యదా సహస్రగ్ం సమ్పేదుః॥ ... ౫

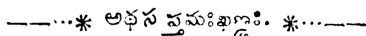
అథ పఞ్చమః ఖణ్డః.

అథ హైనమృషభోఽభ్యువాద సత్యకామా ౩ ఇతి భగవ ఇతి హ ప్రతిశుశ్రావ ప్రాప్తాః సోమ్య సహస్రగ్ం స్మః ప్రాపయ న ఆచార్యకులం॥ ౧ ॥ బ్రహ్మణశ్చ తే పాదం బ్రువాణీతి బ్రవీతు మే భగవానితి తస్మై హోవాచ ప్రాచీ దిక్కలా ప్రతీచీ దిక్కలా దక్షిణా దిక్కలోదీచీ దిక్కలైష వై సోమ్య చతుష్కలః పాదో బ్రహ్మణః ప్రకాశవాన్నామ ॥ ౨ ॥ స య ఏతమేవం విద్వాగ్ంశ్చతుష్కలం పాదం బ్రహ్మణః ప్రకాశవానిత్యుపాస్తే ప్రకాశవానస్మిల్లోకే భవతి ప్రకాశవతో హ లోకాఞ్జయతి య ఏతమేవం విద్వాగ్ంశ్చతుష్కలం పాదం బ్రహ్మణః ప్రకాశవానిత్యుపాస్తే॥ ౩

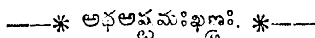
అథషష్ఠఃఖణ్డః.

అగ్నిష్టే పాదంవక్తేతిసహశ్వోభూతే గా అభిప్రస్థాపయాఞ్చకారతా
యత్రాభిసాయం బభూవుస్తత్రాగ్నిముప సమాధాయగా ఉపరుధ్యస
మిధమాధాయపశ్చాదగ్నేః ప్రాఙుపోపవివేశ ॥ ౧ ॥ తమగ్నిరభ్యువాదస
త్యకామా౩ ఇతిభగవఇతిహప్రతిశుశ్రావ ॥ ౨ ॥ బ్రహ్మణస్సోమ్య తే పాదం
బ్రువాణీతిబ్రవీతుమెభగవానితితస్మై హోవాచపృథివీకలా౽న్తరిక్షంకలా
ద్యౌఃకలాసముద్రః కలైష వై సోమ్యచతుష్కలః పాదోబ్రహ్మణో౽నన్త
వాన్నామ ॥ ౩ ॥ సయఏతమెవంవిద్వాగ్ శ్చతుష్కలంపాదంబ్రహ్మణో౽
నన్తవానిత్యుపాస్తే౽నన్తవానస్మిల్లోకేభవత్యనన్తవతోహలోకాఞ్జయతి
యఏతమెవంవిద్వాగ్ శ్చతుష్కలంపాదంబ్రహ్మణో౽నన్తవానిత్యుపాస్తే॥

అథసప్తమఃఖణ్డః.

హంగ్ సస్తేపాదంవక్తేతిసహశ్వోభూతేగా అభిప్రసాపయాఞ్చకా
రతాయత్రాభి సాయంబభూవుస్తత్రాగ్నిముపసమాధాయగా ఉపరుధ్య
సమిధమాధాయపశ్చాదగ్నేః ప్రాఙుపోపవివేశ ॥ ౧ ॥ తగ్ హంగ్ సఉపని
పత్యాభ్యువాదసత్యకామా౩ ఇతిభగవఇతిహప్రతిశుశ్రావ ॥ ౨ ॥ బ్రహ్మణ
స్సోమ్య తేపాదం బ్రువాణీతి బ్రవీతుమెభగవానితి తస్మైహోవాచాగ్నిఃక
లాసూర్యఃకలాచన్ద్రఃకలావిద్యుత్కలైష వై సోమ్యచతుష్కలఃపాదోబ్ర
హ్మణోజ్యోతిష్మాన్నామ॥ ౩ ॥సయఏతమేవంవిద్వాగ్ శ్చతుష్కలంపాదంబ్ర
హ్మణోజ్యోతిష్మానిత్యుపాస్తేజ్యోతిష్మానస్మిల్లోకేభవతి జ్యోతిష్మతోహలో
కాఞ్జయతి యఏతమేవంవిద్వాగ్ శ్చతుష్కలంపాదం బ్రహ్మణోజ్యోతి
ష్మానిత్యుపాస్తే॥ ౪

అథఅష్టమఃఖణ్డః.

మద్గుష్టే పాదంవక్తేతి సహశ్వోభూతేగా అభిప్రస్థాపయాఞ్చకార
తాయత్రాభి సాయంబభూవుస్తత్రాగ్నిముపసమాధాయగా ఉపరుధ్యస
మిధమాధాయపశ్చాదగ్నేఃప్రాఙుపోపవివేశ ॥ ౧॥ తంమద్గురుపనిపత్యా
భ్యువాదసత్యకామా౩ ఇతిభగవఇతిహప్రతి శుశ్రావ ॥ ౨ ॥ బ్రహ్మణస్సో
మ్య తేపాదంబ్రువాణీతి బ్రవీతుమెభగవానితి తస్మై హోవాచప్రాణః కలా
చక్షుః కలాశ్రోత్రంకలామనః కలైష వై సోమ్యచతుష్కలః పాదోబ్రహ్మ

ణఆయతనవాన్నామ॥ ౩ ॥ సయఏతమేవం విద్వాగ్ శ్చతుష్కలం పాదం బ్రహ్మణ ఆయతనవానిత్యుపాస్త ఆయతనవానస్మిల్లోకే భవత్యాయతనవతో హ లోకాఞ్జయతి యఏతమేవం విద్వాగ్ శ్చతుష్కలం పాదం బ్రహ్మణఆయతనవానిత్యుపాస్తే॥ ౪

—* అథనవమఃఖణ్డః. *—

ప్రాపహాచార్యకులం తమాచార్యో ౽ భ్యువాద సత్యకామా౩ ఇతిభగవ ఇతిహ ప్రతిశుశ్రావ ॥ ౧ ॥ బ్రహ్మవిదివవై సోమ్య భాసికో ను త్వా ౽ నుశశాసేత్యన్యే మనుష్యేభ్య ఇతిహ ప్రతిజజ్ఞే భగవాగ్ స్త్వేవ మే కామే బ్రూయాత్॥ ౨॥ శ్రుతగ్ హ్యేవ మే భగవద్దృశేభ్య ఆచార్యాద్ధైవ విద్యా విదితా సాధిష్ఠం ప్రాపదితి తస్మై హైత దేవో వాచాత్ర హ న కించన వీయాయేతి వీయాయేతి॥

—* అథదశమఃఖణ్డః. *—

ఉపకోశలో హ వై కామలాయనస్సత్యకామే జాబాలే బ్రహ్మచర్యము వాస తస్య హ ద్వాదశవర్షాణ్యగ్నీన్ పరిచచార సహ స్మాన్యానన్తేవాసినస్సమావర్తయగ్ స్తగ్ హ స్మైవ న సమావర్తయతి॥ ౧ ॥ * తం జాయోవాచ తప్తో బ్రహ్మచారీ కుశలమగ్నీన్ పరిచచారీన్మా త్వా ౽ గ్నయః పరిప్రవోచన్ప్రబ్రూహ్యస్మా ఇతి తస్మై హాప్రోచ్యైవ ప్రవాసాఞ్చక్రే ॥ ౨ ॥ సహ వ్యాధినా ౽ నశితుం దధ్రే తమాచార్య జాయోవాచ బ్రహ్మచారిన్న శాన కిం ను నాశ్నాసీతి సహోవాచ బహవ ఇమే ౽ స్మిన్పురుషే కామా నానాత్యయా వ్యాధిభిః ప్రతిపూర్ణో ౽ స్మి నాశిష్యామీతి ॥ ౩ ॥ అథ హాగ్నయస్సమూదిరే తప్తో బ్రహ్మచారీ కుశలం నః పర్యచారీత్ హన్తాస్మై ప్రబ్రవామేతి తస్మై హోచుః ॥ ౪ ॥ ప్రాణో బ్రహ్మ కం బ్రహ్మ ఖం బ్రహ్మేతి స హోవాచ విజానామ్యహం యత్ప్రాణో బ్రహ్మ కంచ తు ఖంచ న విజానామీతి తే హోచుర్యద్వావ కం తదేవ ఖం యదేవ ఖం తదేవ కమితి ప్రాణంచ హాస్మై తదాకాశంచోచుః॥ ... ౫

—* అథఏకాదశఃఖణ్డః. *—

అథ హైనం గార్హపత్యో ౽ నుశశాస పృథివ్యగ్నిరన్నమాదిత్య ఇతి య ఏ

* కుశలమగ్నీన్పర్యచారీదితి రఙ్గరామానుజీయపాఠః.

ష ఆదిత్యే పురుషో దృశ్యతే సోఽహమస్మి స ఏవాహమస్మీతి॥ ౧॥ స య ఏతమేవం విద్వానుపాస్తేఽపహతే పాపకృత్యాం లోకీ భవతి సర్వమాయురేతి జ్యోగ్జీవతి నాస్యావరపురుషాః క్షీయన్త ఉప వయం తం భుఞ్జామోఽస్మింశ్చ లోకేఽముష్మింశ్చ య ఏతమేవం విద్వానుపాస్తే॥ ౨

అథ ద్వాదశః ఖణ్డః.

అథ హైనమన్వాహార్యపచనోఽనుశశాసాపో దిశో నక్షత్రాణి చన్ద్రమా ఇతి య ఏష చన్ద్రమసి పురుషో దృశ్యతే సోఽహమస్మి స ఏవాహమస్మీతి॥ ౧॥ స య ఏతమేవం విద్వానుపాస్తేఽపహతే పాపకృత్యాం లోకీ భవతి సర్వమాయురేతి జ్యోగ్జీవతి నాస్యావరపురుషాః క్షీయన్త ఉప వయం తం భుఞ్జామోఽస్మింశ్చ లోకేఽముష్మింశ్చ య ఏతమేవం విద్వానుపాస్తే॥ ... ౨

అథ త్రయోదశః ఖణ్డః.

అథ హైనమాహవనీయోఽనుశశాస ప్రాణ ఆకాశో ద్యౌర్విద్యుదితి య ఏష విద్యుతి పురుషో దృశ్యతే సోఽహమస్మి స ఏవాహమస్మీతి॥ ౧ ॥ స య ఏతమేవం విద్వానుపాస్తేఽపహతే పాపకృత్యాం లోకీ భవతి సర్వమాయురేతి జ్యోగ్జీవతి నాస్యావరపురుషాః క్షీయన్త ఉప వయం తం భుఞ్జామోఽస్మింశ్చ లోకేఽముష్మింశ్చ య ఏతమేవం విద్వానుపాస్తే॥ ౨

అథ చతుర్దశః ఖణ్డః.

* తే హోచురుపకోసలైషా సోమ్య తేఽస్మద్విద్యాఽఽత్మవిద్యా చాచార్యస్తు తే గతిం వక్తేత్యాజగామ హాస్యాచార్యస్తమాచార్యోఽభ్యువాదోపకోసల౩ ఇతి॥ ౧॥ భగవ ఇతి హ ప్రతిశుశ్రావ బ్రహ్మవిద ఇవ సోమ్య తే ముఖం భాతి కో ను త్వాఽనుశశాసేతి కో ను మాఽనుశిష్యాద్భో ఇతీహాపేవ నిహ్నుతే ఇమే నూనమీదృశా అన్యాదృశా ఇతీహాగ్నీనభ్యూదే కిం ను సోమ్య కిల తేఽవోచన్నితి॥ ౨॥ ఇదమితి హ ప్రతిజజ్ఞే లోకాన్వావ కిల సోమ్య తేఽవోచన్నహం తు తే తద్వక్ష్యామి యథా పుష్కరపలాశ ఆపో న శ్లిష్యన్త ఏవమేవంవిది పాపం కర్మ న శ్లిష్యత ఇతి బ్రవీతు మే భగవానితి తస్మై హోవాచ॥ ౩

---

* అస్మద్విద్యాఽఽత్మవిద్యా చేతి రఙ్గరామానుజీయపాఠః.

అథ పఞ్చదశః ఖణ్డః.

* య ఏషోఽక్షిణి పురుషో దృశ్యత ఏష ఆత్మేతి హోవాచైతదమృతమభయమేతద్బ్రహ్మేతి తద్యద్యప్యస్మిన్ సర్పిర్వోదకం వా సిఞ్చన్తి వర్త్మనీ ఏవ గచ్ఛతి॥ ౧॥ ఏతగ్ం సంయద్వామ ఇత్యాచక్షత ఏతగ్ం హి సర్వాణి వామాన్యభిసంయన్తి సర్వాణ్యేనం వామాన్యభిసంయన్తి య ఏవం వేద॥ ౨॥ ఏష ఉ ఏవ వామనీరేష హి సర్వాణి వామాని నయతి సర్వాణి వామాని నయతి య ఏవం వేద॥ ౩॥ ఏష ఉ ఏవ భామనీరేష హి సర్వేషు లోకేషు భాతి సర్వేషు లోకేషు భాతి య ఏవం వేద॥ ౪॥ అథ యదు చైవాస్మిఞ్ఛవ్యం కుర్వన్తి యది చ నార్చిషమేవాభిసమ్భవన్త్యర్చిషోఽహరహ్న ఆపూర్యమాణపక్షమాపూర్యమాణపక్షాద్యాన్ షడుదఙ్ఙేతి మాసాగ్ంస్తాన్మాసేభ్యః సంవత్సరగ్ం సంవత్సరాదాదిత్యమాదిత్యాచ్చన్ద్రమసం చన్ద్రమసో విద్యుతం తత్పురుషోఽమానవః ॥ ౫ ॥ స ఏనాన్ బ్రహ్మ గమయత్యేష దేవపథో బ్రహ్మపథ ఏతేన ప్రతిపద్యమానా ఇమం మానవమావర్తం నావర్తన్తే నావర్తన్తే॥ ౬

అథ షోడశః ఖణ్డః.

ఏష హ వై యజ్ఞో యోఽయం పవత ఏష హ యన్నిదగ్ం సర్వం పునాతి యదేష హ యన్నిదగ్ం సర్వం పునాతి తస్మాదేష ఏవ యజ్ఞస్తస్య మనశ్చ వాక్చ వర్తనీ॥ ౧॥ తయోరన్యతరాం మనసా సగ్ంస్కరోతి బ్రహ్మా వాచా హోతాఽధ్వర్యురుద్గాతాఽన్యతరాగ్ం స యత్రోపాకృతే ప్రాతరనువాకే పురా పరిధానీయాయా ‡ బ్రహ్మా వ్యవవదతి॥ ౨॥ § అన్యతరామేవ వర్తనీగ్ం సగ్ంస్కరోతి హీయతేఽన్యతరా స యథైకపాద్వ్రజన్ రథో వైకేన చక్రేణ వర్తమానో రిష్యత్యేవమస్య యజ్ఞో రిష్యతి యజ్ఞగ్ం రిష్యన్తం యజమానోఽనురిష్యతి స ఇష్ట్వా పాపీయాన్ భవతి॥ ౩ ॥ ¶ అథ యత్రోపాకృతే ప్రాతరనువాకే న పురా పరి

---

* సిఞ్చతి వర్త్మనీ హ్యేవేతి రఙ్గరామానుజీయపాఠః.

‡ బ్రహ్మా వ్యవదతీతి రఙ్గరామానుజీయపాఠః.

§ వర్తనీగ్ం సగ్ంస్కుర్వన్తీతి రఙ్గరామానుజీయపాఠః.

¶ బ్రహ్మా వ్యదతీతి రఙ్గరామానుజీయపాఠః.

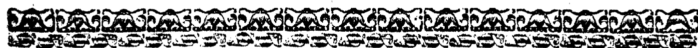
ధానీయాయా బ్రహ్మ వ్యవవదత్యుభే ఏవ వర్తనీసగ్ స్కుర్వన్తి నహీయతేఽ న్యతరా॥ ౪॥ సయథోభయపాద్వ్రజన్రథో వో బాభ్యాంచక్రాభ్యాంవర్త మానః ప్రతితిష్ఠత్యేవమస్య యజ్ఞః ప్రతితిష్ఠతియజ్ఞం ప్రతితిష్ఠన్తంయజమా నోఽనుప్రతితిష్ఠతిసఇష్ట్వా శ్రేయాన్భవతి॥ ౫

... .* అథసప్తదశఃఖణ్డః. *.........

ప్రజాపతిర్లోకానభ్యతపత్తేషాంతప్యమానానాగ్ రసాన్ ప్రాబృహదగ్నింపృథివ్యావాయుమన్తరిక్షాదాదిత్యందివః॥ ౧ ॥ సఏతాస్తిస్రోదేవతా అభ్యతపత్తాసాంతప్యమానానాగ్ రసాన్ ప్రాబృహదగ్నేః ఋచో వాయోర్యజూగ్ షిసామాన్యాదిత్యాత్॥ ౨॥ సఏతాంత్రయీంవిద్యామభ్యతపత్తస్యాస్తప్యమానాయారసాన్ ప్రాబృహద్భూరిత్యృగ్భ్యో భువరితి యజుర్భ్యస్స్వరితిసామభ్యః॥ ౩ ॥ తద్యద్యృక్తోరిష్యేద్భూస్స్వాహేతిగార్హపత్యేజుహుయాదృచామేవతద్రసేనర్చాం వీర్యేణర్చాంయజ్ఞస్యవిరిష్టగ్ సందధాతి॥ ౪॥ అథయదియజుష్టోరిష్యేద్భువస్స్వాహేతిదక్షిణాగ్నౌజుహుయాద్యజుషామేవతద్రసేనయజుషాంవీర్యేణయజుషాంయజ్ఞస్యవిరిష్టగ్ సందధాతి॥ ౫ ॥ అథయదిసామతోరిష్యేత్స్వస్స్వాహేత్యాహవనీయేజుహుయాత్సామ్నామేవతద్రసేనసామ్నాంవీర్యేణ సామ్నాంయజ్ఞస్య విరిష్టగ్ సందధాతి॥ ౬ ॥ తద్యథాలవణేనసువర్ణగ్ సందధ్యాత్సువర్ణేనరజతగ్ రజతేనత్రపుత్రపుణాసీసగ్ సీసేనలోహంలోహేనదారుదారుచర్మణా॥ ౭॥ ఏవమేషాంలోకానామాసాం దేవతానామస్యాస్త్రయ్యావిద్యాయా వీర్యేణ యజ్ఞస్యవిరిష్టగ్ సందధాతిభేషజకృతోహవాఏషయజ్ఞోయత్రైవంవిద్బ్రహ్మా భవతి॥ ౮॥ ఏషహవాఉదక్ప్రవణోయజ్ఞోయత్రైవంవిద్బ్రహ్మాభవత్యేవంవిదగ్ హవా ఏషాబ్రహ్మాణమనుగాథా యతోయత ఆవర్తతేతత్తద్గచ్ఛతి॥ ౯॥ మానవోబ్రహ్మైవైక ఋత్విక్కురూనశ్వాభిరక్షత్యేవం విద్ధవై బ్రహ్మా యజ్ఞంయజమానగ్ సర్వాగ్శ్చర్త్విజోఽభిరక్షతి తస్మాదేవంవిదమేవబ్రహ్మాణంకుర్వీతనానేవంవిదంనానేవంవిదమ్॥ ౧౦

ఇతిఛాన్దోగ్యోపనిషది-చతుర్థఃప్రపాఠకస్సమాప్తః.

హరిః ఓమ్ తత్సత్.

శ్రీ గురుభ్యో నమః.

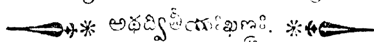
ఛాన్దోగ్యోపనిషత్-పఞ్చమః ప్రపాఠకః.

అథ ప్రథమః ఖణ్డః.

హరిః ఓమ్॥ యో హ వై జ్యేష్ఠం చ శ్రేష్ఠం చ వేద జ్యేష్ఠశ్చ హ వై శ్రేష్ఠశ్చ
భవతి ప్రాణో వావ జ్యేష్ఠశ్చ శ్రేష్ఠశ్చ॥ ౧ ॥ యో హ వై వసిష్ఠం వేద వసిష్ఠో హ
స్వానాం భవతి వాగ్వావ వసిష్ఠః॥ ౨ ॥ యో హ వై ప్రతిష్ఠాం వేద ప్రతి హ తిష్ఠత్య
స్మిగ్ శ్చ లోకేఽముష్మిగ్ శ్చ చక్షుర్వావ ప్రతిష్ఠా ॥ ౩ ॥ యో హ వై సమ్పదం
వేద సగ్ హాస్మై కామాః పద్యన్తే దైవాశ్చ మానుషాశ్చ శ్రోత్రం వావ సమ్పత్॥
౪ ॥ యో హ వా ఆయతనం వేదాయతనగ్ హ స్వానాం భవతి మనో హ వా ఆయ
తనం ॥ ౫ ॥ అథ హ ప్రాణా అహగ్ శ్రేయసి వ్యూదిరేఽహగ్ శ్రేయానస్మ్య
హగ్ శ్రేయానస్మీతి తే హ ప్రాణాః ప్రజాపతిం పితరమేత్యోచుర్భగవన్కో
నః శ్రేష్ఠ ఇతి ॥ ౬ ॥ తాన్ హోవాచ యస్మిన్వ ఉత్క్రాన్తే శరీరం పాపి
ష్ఠతరమివ దృశ్యేత స వః శ్రేష్ఠ ఇతి ॥ ౭ ॥ సా హ వాగుచ్చక్రామ సా సంవత్స
రం ప్రోష్య పర్యేత్యోవాచ కథమశకతర్తే మజ్జీవితుమితి యథా కలా అవదన్తః
ప్రాణన్తః ప్రాణేన పశ్యన్తశ్చక్షుషా శృణ్వన్తః శ్రోత్రేణ ధ్యాయన్తో మన
సైవమితి ప్రవివేశ హ వాక్ ॥ ౮ ॥ చక్షుర్హోచ్చక్రామ తత్సంవత్సరం ప్రోష్య
పర్యేత్యోవాచ కథమశకతర్తే మజ్జీవితుమితి యథాఽన్ధా అపశ్యన్తః ప్రాణ
న్తః ప్రాణేన వదన్తో వాచా శృణ్వన్తః శ్రోత్రేణ ధ్యాయన్తో మనసైవమితి
ప్రవివేశ హ చక్షుః॥ ౯ ॥ శ్రోత్రగ్ హోచ్చక్రామ తత్సంవత్సరం పర్యేత్యో
వాచ కథమశకతర్తే మజ్జీవితుమితి యథా బధిరా అశృణ్వన్తః ప్రాణన్తః ప్రా
ణేన వదన్తో వాచా పశ్యన్తశ్చక్షుషా ధ్యాయన్తో మనసైవమితి ప్రవివేశ హ
శ్రోత్రం॥ ౧౦ ॥ మనో హోచ్చక్రామ తత్సంవత్సరం ప్రోష్య పర్యేత్యోవా
చ కథమశకతర్తే మజ్జీవితుమితి యథా బాలా అమనసః ప్రాణన్తః ప్రాణేన వ
దన్తో వాచా పశ్యన్తశ్చక్షుషా శృణ్వన్తః శ్రోత్రేణైవమితి ప్రవివేశ హ మనః॥
౧౧ ॥ అథ హ ప్రాణ ఉచ్చిక్రమిష న్స యథా సుహయః పడ్వీశశఙ్కూన్స

క్షిదేదేవమితరాన్ప్రాణాన్సమఖిదత్తగ్ం హాభిసమేత్యోచుర్భగవన్నేధి
త్వం నః శ్రేష్ఠోఽసి మోత్క్రమీరితి॥ ౧౨ ॥అథ హైనం వాగువాచ యద
హం వసిష్ఠాస్మి త్వం తద్వసిష్ఠోఽసీత్యథ హైనం చక్షురువాచ యదహం ప్రతి
ష్ఠాస్మి త్వం తత్ప్రతిష్ఠాసీతి॥ ౧౩ ॥అథ హైనగ్ం శ్రోత్రమువాచ యదహగ్ం
సమ్పదస్మి త్వం తత్సమ్పదసీత్యథ హైనం మన ఉవాచ యదహమాయతనమస్మి
త్వం తదాయతనమసీతి॥ ౧౪ ॥న వై వాచో న చక్షూగ్ంషి న శ్రోత్రాణి న మనాగ్ం
సీత్యాచక్షతే ప్రాణా ఇత్యేవాచక్షతే ప్రాణో హ్యేవైతాని సర్వాణి భవతి॥

అథ ద్వితీయః ఖణ్డః.

స హోవాచ కిం మేఽన్నం భవిష్యతీతి యత్కించిదిదమా శ్వభ్య ఆ శకు
నిభ్య ఇతి హోచుస్తద్వా ఏతదనస్యాన్నమనో హ వై నామ ప్రత్యక్షం న హ వా
ఏవంవిది కిఞ్చనానన్నం భవతీతి॥ ౧ ॥స హోవాచ కిం మే వాసో భవిష్యతీత్యా
ప ఇతి హోచుస్తస్మాద్వా ఏతదశిష్యన్తః పురస్తాచ్చోపరిష్టాచ్చాద్భిః పరిదధతి
లమ్భుకో హ వాసో భవత్యనగ్నో హ భవతి॥ ౨ ॥తద్ధైతత్సత్యకామో జాబా
లో గోశ్రుతయే వైయాఘ్రపద్యాయోక్త్వోవాచ యద్యప్యేతచ్ఛుష్కాయ
స్థాణవే బ్రూయాజ్జాయేరన్నేవాస్మిఞ్ఛాఖాః ప్రరోహేయుః పలాశానీతి॥
౩ ॥ అథ యది మహజ్జిగమిషేదమావాస్యాయాం దీక్షిత్వా పౌర్ణమాస్యాగ్ం
రాత్రౌ సర్వౌషధస్య మన్థం దధిమధునోరుపమథ్య జ్యేష్ఠాయ శ్రేష్ఠాయ స్వా
హేత్యగ్నావాజ్యస్య హుత్వా మన్థే సమ్పాతమవనయేత్॥ ౪ ॥వసిష్ఠాయ స్వా
హేత్యగ్నావాజ్యస్య హుత్వా మన్థే సమ్పాతమవనయేత్ప్రతిష్ఠాయై స్వా
హేత్యగ్నావాజ్యస్య హుత్వా మన్థే సమ్పాతమవనయేత్సమ్పదే స్వాహేత్య
గ్నావాజ్యస్య హుత్వా మన్థే సమ్పాతమవనయేదాయతనాయ స్వాహేత్య
గ్నావాజ్యస్య హుత్వా మన్థే సమ్పాతమవనయేత్ ॥ ౫ ॥ అథ ప్రతిసృప్యాఞ్జ
లౌ మన్థమాధాయ జపత్యమో నామాస్యమా హి తే సర్వమిదగ్ం స హి జ్యేష్ఠః
శ్రేష్ఠో రాజాఽధిపతిః స మా జ్యైష్ఠ్యగ్ం శ్రైష్ఠ్యగ్ం రాజ్యమాధిపత్యం గమ
యత్వహమేవేదగ్ం సర్వమసానీతి ॥ ౬ ॥ అథ ఖల్వేతయర్చా పచ్ఛ ఆచామతి త
త్సవితుర్వృణీమహ ఇత్యాచామతి వయం దేవస్య భోజనమిత్యాచామతి శ్రే

ష్ఠగ్ సర్వధాతమమిత్యాచామతితురంభగస్యధీమహీతిసర్వంపిబతి॥ ౭ ॥నిర్ణి
జ్యకగ్ంసంచమసంవాపశ్చాదగ్నేః సంవిశతిచర్మణివాస్థణ్డిలేవావాచంయ
మోఽప్రసాహఃసయదిస్త్రియంపశ్యేత్సమృద్ధంకర్మేతివిద్యాత్॥ ౮ ॥తదే
షశ్లోకఃయదాకర్మసుకామ్యేషుస్త్రియగ్ స్వప్నేషుపశ్యతి । సమృద్ధింతత్ర
జానీయాత్తస్మిన్ స్వప్ననిదర్శనేతస్మిన్స్వప్ననిదర్శనే॥ ... ౯

అథతృతీయఃఖణ్డః.

శ్వేతకేతుర్హారుణేయః పఞ్చాలానాగ్ సమితిమేయాయతగ్ హ ప్రవాహణోజైవలిరువాచకుమారానుత్వాశిషత్పితేత్యనుహిభగవఇతి॥ ౧॥ వేత్థయదితోఽధిప్రజాః ప్రయన్తీతినభగవఇతివేత్థయథాపునరావర్తన్తా౩ఇతినభగవఇతివేత్థపథోర్దేవయానస్యపితృయాణస్యచవ్యావర్తనా౩ఇతినభగవఇతి॥ ౨ ॥వేత్థయథాఽసౌలోకోనసమ్పూర్యతా౩ఇతినభగవఇతివేత్థయథాపఞ్చమ్యామాహుతావాపఃపురుషవచసోభవన్తీతినైవభగవఇతి ॥ ౩ ॥ అథనుకిమనుశిష్టోఽవోచథాయోహీమానినవిద్యాత్కథగ్ సోఽనుశిష్టోబ్రువీతేతిసహాయస్తః పితురర్ధమేయాయతగ్ హోవాచాననుశిష్యవావకిలమాభగవానబ్రవీదనుత్వాఽశిషమితి ॥ ౪ ॥ పఞ్చమారాజన్యబన్ధుః ప్రశ్నానప్రాక్షీత్తేషాంనైకఞ్చనాశకంవివక్తుమితి సహోవాచ యథామాత్వంతాదైతానవదోయథాహమేషాంనైకఞ్చనవేదయద్యహమిమానవేదిష్యంకథంతేనావక్ష్యమితి॥ ౫ ॥సహగౌతమోరాజ్ఞోఽర్ధమేయాయతస్మైహ ప్రాప్తాయార్హాంచకారసహప్రాతస్సభాగఉదేయాయతగ్ హోవాచమానుషస్యభగవన్గౌతమ విత్తస్యవరంవృణీథా ఇతిసహోవాచతవైవరాజన్మానుషంవిత్తంయామేవకుమారస్యాన్తేవాచమభాషథాస్తామేవమేబ్రూహీతి॥౬॥సహకృచ్ఛ్రీబభూవతగ్ హచిరంవసేత్యాజ్ఞాపయాఞ్చకారతగ్ హోవాచయథామాత్వంగౌతమావదోయథేయంనప్రాక్త్వత్తః పురావిద్యాబ్రాహ్మణాన్గచ్ఛతితస్మాదు సర్వేషులోకేషు క్షత్రస్యైవప్రశాసనమభూదితితస్మైహోవాచ॥ ౭

అథచతుర్థఃఖణ్డః.

అసౌవావలోకోగౌతమాగ్నిస్తస్యాదిత్యఏవసమిద్రశ్మయోధూమో

ఽహరర్చిశ్చన్ద్రమా అఙ్గారా నక్షత్రాణివిస్ఫులిఙ్గాః॥౧॥ తస్మిన్నేతస్మిన్నగ్నౌ దేవాశ్శ్రద్ధాంజుహ్వతితస్యాఆహుతేస్సోమోరాజాసమ్భవతి॥ ౨

………* అథపఞ్చమః ఖణ్డః. *………

పర్జన్యోవావ గౌతమాగ్నిస్తస్యవాయురేవ సమిదభ్రంధూమోవిద్యుదర్చిరశనిరఙ్గారాహ్రాదునయోవిస్ఫులిఙ్గాః॥౧॥ తస్మిన్నేతస్మిన్నగ్నౌదేవాస్సోమగ్ం రాజానంజుహ్వతితస్యాఆహుతేర్వర్షగ్ం సమ్భవతి॥ ... ౨

*** అథషష్ఠః ఖణ్డః. ***

పృథివీవావ గౌతమాగ్నిస్తస్యాస్సంవత్సర ఏవసమిదా కాశోధూమో రాత్రిరర్చిర్దిశోఽఙ్గారా అవాన్తరదిశోవిస్ఫులిఙ్గాః॥౧॥ తస్మిన్నేతస్మిన్నగ్నౌదేవావర్షంజుహ్వతితస్యా ఆహుతేరన్నగ్ం సమ్భవతి॥ ... ౨

——…* అథసప్తమః ఖణ్డః. *…——

పురుషోవావ గౌతమాగ్నిస్తస్యవాగేవసమిత్ప్రాణోధూమోజిహ్వాఽర్చిశ్చక్షురఙ్గారాశ్శ్రోత్రంవిస్ఫులిఙ్గాః॥ ౧॥ తస్మిన్నేతస్మిన్నగ్నౌదేవా అన్నంజుహ్వతితస్యాఆహుతే రేతస్సమ్భవతి॥ ౨

——* అథఅష్టమః ఖణ్డః. *——

యోషావావ గౌతమాగ్నిస్తస్యాఉపస్థఏవసమిద్యదుపమన్త్రయతె సధూమోయోనిరర్చిర్యదన్తఃకరోతితేఽఙ్గారాఅభినన్దావిస్ఫులిఙ్గాః ॥ ౧ ॥ తస్మిన్నేతస్మిన్నగ్నౌదేవా రేతోజుహ్వతితస్యాఆహుతేర్గర్భస్సమ్భవతి॥౨॥

——* అథనవమః ఖణ్డః. *——

ఇతితుపఞ్చమ్యామాహుతావాపః పురుషవచసోభవన్తీతిస ఉల్బావృతోగర్భోదశవామాసానన్తశ్శయిత్వా యావద్వాఽథజాయతే ॥ ౧ ॥ సజాతోయావదాయుషంజీవతితంప్రేతందిష్టమితోఽగ్నయ ఏవహరన్తియతఏవేతోయతస్సమ్భూతోభవతి॥ ౨

*** అథదశమః ఖణ్డః. ***

తద్యఇత్థంవిదుఃయేచేమేఽరణ్యేశ్రద్ధాతపఇత్యుపాసతే తేఽర్చిషమభిసమ్భవన్త్యర్చిషోఽహరహ్న ఆపూర్యమాణపక్షమాపూర్యమాణ పక్షాద్యాన్షడుదఙ్ఙేతిమాసాగ్ంస్తాన్॥ ౧ ॥ మాసేభ్యస్సంవత్సరగ్ం సంవత్సరాదిత్యమాదిత్యాచ్చన్ద్రమసంచన్ద్రమసోవిద్యుతం తత్పురుషోఽమానవ స్సఏ

వాన్బ్రహ్మగమయత్యేష దేవయానః పన్థా ఇతి॥ ౨॥ అథయఇమే గ్రామ ఇష్టా
పూర్తే దత్తమిత్యుపాసతే తేధూమమభిసమ్భవన్తి ధూమాద్రాత్రిగ్ంరాత్రే
రపరపక్షమపరపక్షాద్యాన్ షడ్దక్షిణైతిమాసాగ్ స్తాన్నైతే సంవత్సరమ
భిప్రాప్నువన్తి॥ ౩॥ మాసేభ్యః పితృలోకం పితృలోకాదాకాశ మాకాశాచ్చ
న్ద్రమసమేష సోమో రాజా తద్దేవానామన్నం తం దేవా భక్షయన్తి॥ ౪॥ తస్మి
న్యావత్సమ్పాతముషిత్వాథై తమేవాధ్వానం పునర్నివర్తన్తే యథే తమా
కాశమాకాశాద్వాయుం వాయుర్భూత్వా ధూమో భవతి ధూమో భూత్వా
ఽభ్రం భవతి॥ ౫॥ అభ్రం భూత్వా మేఘో భవతి మేఘో భూత్వా ప్రవర్షతి త
ఇహ వ్రీహియవా ఓషధివనస్పతయ స్తిలమాషా ఇతి జాయన్తేఽతో వైఖలుదు
ర్నిష్ప్రపతరం యో యో హ్యన్నమత్తి యో రేతస్సిఞ్చతి తద్భూయ ఏవ భవతి॥
౬॥ తద్య ఇహ రమణీయచరణా అభ్యాశో హ యత్తే రమణీయాం యోనిమాప
ద్యేరన్ బ్రాహ్మణయోనిం వా క్షత్రియయోనిం వా వైశ్యయోనిం వాఽథయ ఇ
హ కపూయచరణా అభ్యాశో హ యత్తే కపూయాం యోనిమాపద్యేరన్ శ్వ
యోనిం వా సూకరయోనిం వా చణ్డాలయోనిం వా॥ ౭॥ అథైతయోః పథోర్న క
తరేణచ తానీమాని క్షుద్రాణ్యసకృదావర్తీని భూతాని భవన్తి జాయస్వ మ్రి
యస్వేత్యేతత్తృతీయగ్ స్థానం తేనాసౌ లోకో న సమ్పూర్యతే తస్మాజ్జుగుప్సే
త తదేష శ్లోకః॥ ౮॥ స్తేనో హిరణ్యస్య సురాం పిబగ్శ్చ గురో స్తల్పమావసన్
బ్రహ్మహా చైతే పతన్తి చత్వారః పఞ్చమశ్చాచరగ్ స్తైరితి॥ ౯॥ అథ హ య
ఏతానేవం పఞ్చాగ్నీన్ వేద న సహ తై రప్యాచరన్ పాప్మనా లిప్యతే శుద్ధః
పూతః పుణ్యలోకో భవతి య ఏవం వేద య ఏవం వేద॥ ... ౧౦

అథ ఏకాదశః ఖణ్డః.

ప్రాచీనశాల ఔపమన్యవః సత్యయజ్ఞః పౌలుషిరిన్ద్రద్యుమ్నో భాల్ల
వేయో జనశ్శార్కరాక్ష్యో బుడిల ఆశ్వతరాశ్వి స్తే హైతే మహాశాలా మహా
శ్రోత్రియాస్సమేత్య మీమాగ్ంసాంచక్రుః కో న ఆత్మా కిం బ్రహ్మేతి॥ ౧॥ తే హ
సమ్పాదయాంచక్రురుద్దాలకో వై భగవన్తోఽయమారుణిః సమ్ప్రతీమమా
త్మానం వైశ్వానరమధ్యేతి తగ్ం హన్తాభ్యాగచ్ఛామేతి తగ్ం హాభ్యాజగ్ముః॥ ౨॥
స హ సమ్పాదయాంచకార ప్రక్ష్యన్తి మామిమే మహాశాలా మహాశ్రోత్రియా

స్తేభ్యో న సర్వమివ ప్రతిపత్స్యే హన్తాహమన్యమభ్యనుశాసానీతి॥ ౩॥ తాన్ హోవాచాశ్వపతిర్వై భగవన్తోయం కైకేయస్సమ్ప్రతీమమాత్మానం వైశ్వానరమధ్యేతి తగ్ హన్తాభ్యాగచ్ఛామేతి తగ్ హాభ్యాజగ్ముః॥ ౪॥ తేభ్యో హ ప్రాప్తేభ్యః పృథగర్హాణి కారయాంచకార స హ ప్రాతస్సంజిహాన ఉవాచ న మే స్తేనో జనపదే న కదర్యో న మద్యపో నానాహితాగ్నిర్నావిద్వాన్న స్వైరీ స్వైరిణీ కుతో యక్ష్యమాణో వై భగవన్తోహమస్మి యావదేకైకస్మా ఋత్విజే ధనం దాస్యామి తావద్భగవద్భ్యో దాస్యామి వసన్తు భగవన్త ఇతి॥ ౫॥ తే హోచుర్యేన హైవార్థేన పురుషశ్చరేత్తగ్ హైవ వదేదాత్మానమేవేమం వైశ్వానరగ్ సంప్రత్యధ్యేషి తమేవ నో బ్రూహీతి॥ ౬॥ తాన్ హోవాచ ప్రాతర్వః ప్రతివక్తాస్మీతి తే హ సమిత్పాణయః పూర్వాహ్ణే ప్రతిచక్రమిరే తాన్ హా ౭
నుపనీయైవైతదువాచ॥ ... ...

........* అథ ద్వాదశః ఖణ్డః. *........

ఔపమన్యవ కం త్వమాత్మానముపాస్స ఇతి దివమేవ భగవో రాజన్నితి హోవాచైష వై సుతేజా ఆత్మా వైశ్వానరో యం త్వమాత్మానముపాస్సే తస్మాత్తవ సుతం ప్రసుతమాసుతం కులే దృశ్యతే॥ ౧॥ అత్స్యన్నం పశ్యసి ప్రియమత్త్యన్నం పశ్యతి ప్రియం భవత్యస్య బ్రహ్మవర్చసం కులే య ఏతమేవమాత్మానం వైశ్వానరముపాస్తే మూర్ధా త్వేష ఆత్మన ఇతి హోవాచ మూర్ధా
తే వ్యపతిష్యద్యన్మాం నాగమిష్య ఇతి॥ ౨

* అథ త్రయోదశః ఖణ్డః. *

అథ హోవాచ సత్యయజ్ఞం పౌలుషిం ప్రాచీనయోగ్య కం త్వమాత్మానముపాస్స ఇత్యాదిత్యమేవ భగవో రాజన్నితి హోవాచైష వై విశ్వరూప ఆత్మా వైశ్వానరో యం త్వమాత్మానముపాస్సే తస్మాత్తవ బహు విశ్వరూపం కులే దృశ్యతే॥ ౧॥ ప్రవృత్తోశ్వతరీరథో దాసీనిష్కోత్స్యన్నం పశ్యసి ప్రియమత్త్యన్నం పశ్యతి ప్రియం భవత్యస్య బ్రహ్మవర్చసం కులే య ఏతమేవమాత్మానం వైశ్వానరముపాస్తే చక్షుష్ట్వేతదాత్మన ఇతి హోవాచాన్ధోభవి
ష్యద్యన్మాం నాగమిష్య ఇతి॥ ౨

* అథ చతుర్దశః ఖణ్డః. *

అథ హోవాచేన్ద్రద్యుమ్నం భాల్లవేయం వైయాఘ్రపద్య కం త్వమా

త్మానముపాస్సఇతివాయుమేవ భగవో రాజన్నితిహోవాచైషవై * పృథగ్వర్త్మా త్మావైశ్వానరోయంత్వమాత్మానముపాస్సేతస్మాత్త్వాం పృథగ్బలయఆయన్తిపృథగ్రథశ్రేణయోఽనుయన్తి॥౧॥ అత్స్యన్నంపశ్యసిప్రియమత్త్యన్నంపశ్యతిప్రియం భవత్యస్య బ్రహ్మవర్చసంకులే యఏతమేవమాత్మానంవైశ్వానరముపాస్తేప్రాణస్త్వేష ఆత్మన ఇతిహోవాచప్రాణస్త ఉదక్రమిష్యద్యన్మాంనాగమిష్యఇతి॥ ... ...

అథ పఞ్చదశః ఖణ్డః.

అథహోవాచజనగ్ శార్కరాక్ష్యంశార్కరాక్ష్యకంత్వమాత్మానముపాస్స ఇత్యాకాశమేవభగవో రాజన్నితిహోవాచైషవై బహులఆత్మా వైశ్వానరోయంత్వమాత్మానముపాస్సేతస్మాత్త్వంబహులోసి ప్రజయాచధనేనచ॥ ౧ ॥ అత్స్యన్నంపశ్యసిప్రియమత్త్యన్నంపశ్యతిప్రియంభవత్యస్యబ్రహ్మవర్చసంకులేయఏతమేవమాత్మానంవైశ్వానర ముపాస్తేసన్దేహస్త్వేషఆత్మనఇతిహోవాచసన్దేహస్తేవ్యశీర్యద్యన్మాంనాగమిష్యఇతి॥

అథ షోడశః ఖణ్డః.

అథహోవాచబుడిలమాశ్వతరాశ్విం వైయాఘ్రపద్యకంత్వమాత్మానముపాస్సఇత్యపఏవభగవో రాజన్నితిహోవాచైషవై రయిరాత్మావైశ్వానరోయంత్వమాత్మానముపాస్సేతస్మాత్త్వగ్ రయిమాన్ పుష్టిమానసి॥౧ అత్స్యన్నంపశ్యసిప్రియమత్త్యన్నంపశ్యతి ప్రియంభవత్యస్య బ్రహ్మవర్చసంకులేయఏతమేవమాత్మానంవైశ్వానరముపాస్తేవస్తిస్త్వేష ఆత్మన ఇతిహోవాచవస్తిస్తేవ్యభేత్స్యద్యన్మాంనాగమిష్య ఇతి॥ ...

... .* అథ సప్తదశః ఖణ్డః. *.........

అథహోవాచోద్దాలకమారుణింగౌతమ కంత్వమాత్మానముపాస్స ఇతిపృథివీమేవభగవో రాజన్నితిహోవాచైషవై ప్రతిష్ఠాత్మా వైశ్వానరోయంత్వమాత్మానముపాస్సేతస్మాత్త్వంప్రతిష్ఠితోసి ప్రజయాచపశుభిశ్చ॥ ౧॥అత్స్యన్నంపశ్యసిప్రియమత్త్యన్నంపశ్యతి ప్రియంభవత్యస్య బ్రహ్మవ

---

* పృథగ్వర్త్మా వైశ్వానర ఇతి రఙ్గరామానుజీయపాఠః.

ర్చసంకులే య ఏతమేవమాత్మానం వైశ్వానరముపాస్తే పాదౌ త్వేతావాత్మన ఇతి హోవాచ పాదౌ తే వ్యమ్లాస్యేతాం యన్మాం నాగమిష్య ఇతి॥ ... ౨

........* అథ అష్టాదశః ఖణ్డః. *.........

తాన్ హోవాచైతే వై ఖలు యూయం పృథగివేమమాత్మానం వైశ్వానరం విద్వాగ్ంసోఽన్నమత్థ యస్త్వేతమేవం ప్రాదేశమాత్రమభివిమానమాత్మానం వైశ్వానరముపాస్తే స సర్వేషు లోకేషు సర్వేషు భూతేషు సర్వేష్వాత్మస్వన్నమత్తి॥ ౧॥ * తస్య హ వా ఏతస్యాత్మనో వైశ్వానరస్య మూర్ధైవ సుతేజాశ్చక్షుర్విశ్వరూపః ప్రాణః పృథగ్వర్త్మాత్మా సన్దేహో బహులో వస్తిరేవ రయిః పృథివ్యేవ పాదావుర ఏవ వేదిర్లోమాని బర్హిర్హృదయం గార్హపత్యో మనోఽన్వాహార్యపచన ఆస్యమాహవనీయః॥ ... ౨

———...* అథ ఏకోనవింశః ఖణ్డః. *...———

తద్యద్భక్తం ప్రథమమాగచ్ఛేత్తద్ధోమీయగ్ం స యాం ప్రథమామాహుతిం జుహుయాత్తాం జుహుయాత్ప్రాణాయ స్వాహేతి ప్రాణస్తృప్యతి॥౧॥ ప్రాణే తృప్యతి చక్షుస్తృప్యతి చక్షుషి తృప్యత్యాదిత్యస్తృప్యత్యాదిత్యే తృప్యతి ద్యౌస్తృప్యతి దివి తృప్యన్త్యాం యత్కించ ద్యౌశ్చాదిత్యశ్చాధితిష్ఠతస్తత్తృప్యతి తస్యానుతృప్తిం తృప్యతి ప్రజయా పశుభిరన్నాద్యేన తేజసా బ్రహ్మవర్చసేనేతి॥ ౨

———* అథ వింశః ఖణ్డః. *———

అథ యాం ద్వితీయాం జుహుయాత్తాం జుహుయాద్వ్యానాయ స్వాహేతి వ్యానస్తృప్యతి ॥ ౧ ॥ వ్యానే తృప్యతి శ్రోత్రం తృప్యతి శ్రోత్రే తృప్యతి చన్ద్రమాస్తృప్యతి చన్ద్రమసి తృప్యతి దిశస్తృప్యన్తి దిక్షు తృప్యన్తీషు యత్కించ దిశశ్చ చన్ద్రమాశ్చాధితిష్ఠన్తి తత్తృప్యతి తస్యానుతృప్తిం తృప్యతి ప్రజయా పశుభిరన్నాద్యేన తేజసా బ్రహ్మవర్చసేనేతి॥ ౨

* అథ ఏకవింశః ఖణ్డః. *

అథ యాం తృతీయాం జుహుయాత్తాం జుహుయాదపానాయ స్వాహే

---

* పృథగ్వర్త్మా సన్దేహ ఇతి రఙ్గరామానుజీయపాఠః.

త్యపానస్తృప్యతి ॥ ౧ ॥ అపానే తృప్యతి వాక్తృప్యతి వాచి తృప్యన్త్యామగ్నిస్తృప్యత్యగ్నౌ తృప్యతి పృథివీ తృప్యతి పృథివ్యాం తృప్యన్త్యాం యత్కించ పృథివీ చాగ్నిశ్చాధితిష్ఠతస్తత్తృప్యతి తస్యానుతృప్తిం తృప్యతి ప్రజయా పశుభిరన్నాద్యేన తేజసా బ్రహ్మవర్చసేనేతి॥ ౨

అథ ద్వావింశః ఖణ్డః.

అథ యాం చతుర్థీం జుహుయాత్తాం జుహుయాత్సమానాయ స్వాహేతి సమానస్తృప్యతి॥౧॥ సమానే తృప్యతి మనస్తృప్యతి మనసి తృప్యతి పర్జన్యస్తృప్యతి పర్జన్యే తృప్యతి విద్యుత్తృప్యతి విద్యుతి తృప్యన్త్యాం యత్కించ విద్యుచ్చ పర్జన్యశ్చాధితిష్ఠతస్తత్తృప్యతి తస్యానుతృప్తిం తృప్యతి ప్రజయా పశుభిరన్నాద్యేన తేజసా బ్రహ్మవర్చసేనేతి॥ ౨

అథ త్రయోవింశః ఖణ్డః.

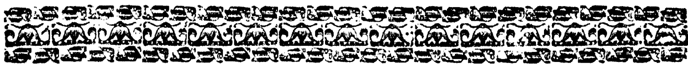
అథ యాం పంచమీం జుహుయాత్తాం జుహుయాదుదానాయ స్వాహేత్యుదానస్తృప్యతి॥౧॥ ఉదానే తృప్యతి వాయుస్తృప్యతి వాయౌ తృప్యత్యాకాశస్తృప్యత్యాకాశే తృప్యతి యత్కించ వాయుశ్చాకాశశ్చాధితిష్ఠతస్తత్తృప్యతి తస్యానుతృప్తిం తృప్యతి ప్రజయా పశుభిరన్నాద్యేన తేజసా బ్రహ్మవర్చసేనేతి॥

అథ చతుర్వింశః ఖణ్డః.

స య ఇదమవిద్వానగ్నిహోత్రం జుహోతి యథాఙ్గారానపోహ్య భస్మని జుహుయాత్తాదృక్తత్స్యాత్ ॥ ౧ ॥ అథ య ఏతదేవం విద్వానగ్నిహోత్రం జుహోతి తస్య సర్వేషు లోకేషు సర్వేషు భూతేషు సర్వేష్వాత్మసు హుతం భవతి॥౨॥ తద్యథేషీకతూలమగ్నౌ ప్రోతం ప్రదూయేతైవగ్ం హాస్య సర్వే పాప్మానః ప్రదూయన్తే య ఏతదేవం విద్వానగ్నిహోత్రం జుహోతి॥ ౩ ॥ తస్మాదు హైవంవిద్యద్యపి చణ్డాలాయోచ్ఛిష్టం ప్రయచ్ఛేదాత్మని హైవాస్య తద్వైశ్వానరే హుతగ్ం స్యాదితి తదేష శ్లోకః॥ ౪ ॥ యథేహ క్షుధితా బాలా మాతరం పర్యుపాసతే । ఏవగ్ం సర్వాణి భూతాన్యగ్నిహోత్రముపాసత ఇత్యగ్నిహోత్రముపాసత ఇతి॥ ౫

ఇతి చ్ఛాన్దోగ్యోపనిషది పఞ్చమః ప్రపాఠకస్సమాప్తః.

హరిః ఓమ్ తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

ఛాన్దోగ్యోపనిషత్-షష్ఠః ప్రపాఠకః.

అథ ప్రథమః ఖణ్డః.

హరిః ఓమ్ ॥ శ్వేతకేతుర్హారుణేయ ఆస తగ్ం హ పితోవాచ శ్వేతకేతో వస బ్రహ్మచర్యం న వై సోమ్యాస్మత్కులీనోఽననూచ్య బ్రహ్మబన్ధురివ భవతీతి॥ ౧ ॥ స హ ద్వాదశవర్ష ఉపేత్య చతుర్విగ్ంశతివర్షః సర్వాన్వేదానధీత్య మహామనా అనూచానమానీ స్తబ్ధ ఏయాయ తగ్ం హ పితోవాచ॥ ౨॥ శ్వేతకేతో యన్ను సోమ్యేదం మహామనా అనూచానమానీ స్తబ్ధోఽస్యుత తమాదేశమప్రాక్ష్యో యేనాశ్రుతగ్ం శ్రుతం భవత్యమతం మతమవిజ్ఞాతం విజ్ఞాతమితి కథం ను భగవస్స ఆదేశో భవతీతి॥ ౩ ॥ యథా సోమ్యైకేన మృత్పిణ్డేన సర్వం మృన్మయం విజ్ఞాతం స్యాద్వాచారమ్భణం వికారో నామధేయం మృత్తికేత్యేవ సత్యం॥ ౪॥ యథా సోమ్యైకేన లోహమణినా సర్వం లోహమయం విజ్ఞాతగ్ం స్యాద్వాచారమ్భణం వికారో నామధేయం లోహమిత్యేవ సత్యం॥ ౫॥ యథా సోమ్యైకేన నఖనికృన్తనేన సర్వం కార్ష్ణాయసం విజ్ఞాతగ్ం స్యాద్వాచారమ్భణం వికారో నామధేయం కృష్ణాయసమిత్యేవ సత్యం ఏవగ్ం సోమ్య స ఆదేశో భవతి॥ ౬॥ న వై నూనం భగవన్తస్త ఏతదవేదిషుర్యద్ధ్యేతదవేదిష్యన్ కథం మే నావక్ష్యన్నితి భగవాగ్ంస్త్వేవ మే తద్బ్రవీత్వితి తథా సోమ్యేతి హోవాచ॥ ... ౭

అథ ద్వితీయః ఖణ్డః.

సదేవ సోమ్యేదమగ్ర ఆసీదేకమేవాద్వితీయం తద్ధైక ఆహురసదేవేదమగ్ర ఆసీదేకమేవాద్వితీయం తస్మాదసతస్సజ్జాయత॥ ౧॥ కుతస్తు ఖలు సోమ్యైవగ్ం స్యాదితి హోవాచ కథమసతస్సజ్జాయేతేతి సత్త్వేవ సోమ్యేదమగ్ర ఆసీదేకమేవాద్వితీయం॥ ౨॥ * తదైక్షత బహు స్యాం ప్రజాయేయేతి తత్తేజోఽసృజత తత్తేజ ఐక్షత బహు స్యాం ప్రజాయేయేతి తదపోఽసృజత తస్మాద్యత్ర

---

* యత్ర క్వచ న శోచతీతి రఙ్గరామానుజీయ పాఠః.

క్వచశోచతిస్వేదతేవాపురుషస్తేజసఏవతదధ్యాపోజాయన్తే॥ ౩॥ ■ తా ఆప ఐక్షన్తబహ్వ్యస్స్యామప్రజాయేమహీతి తా అన్నమసృజన్తతస్మాద్యత్ర క్వచవర్షతితదేవభూయిష్ఠమన్నంభవత్యద్భ్యఏవతదధ్యన్నాద్యంజాయతే॥

——* అథతృతీయఃఖణ్డః. *——

తేషాంఖల్వేషాం భూతానాం త్రీణ్యేవబీజానిభవన్త్యాణ్డజంజీవజముద్భిజ్జమితి॥ ౧॥ సేయందేవతైక్షతహన్తాహమిమాస్తిస్రో దేవతా అనేనజీవే నాత్మనానుప్రవిశ్యనామరూపేవ్యాకరవాణీతి॥ ౨ ॥ తాసాంత్రివృతం త్రివృతమేకైకాఙ్కరవాణీతిసేయందేవతేమాస్తిస్రో దేవతాఅనేనైవజీవేనాత్మనానుప్రవిశ్యనామరూపేవ్యాకరోత్ ॥ ౩ ॥ తాసాంత్రివృతంత్రివృతమేకైకామకరోద్యథాతుఖలుసోమ్యేమాస్తిస్రో దేవతాస్త్రివృత్త్రివృదేకైకాభవతితన్మేవిజానీహీతి॥ ౪

——* అథచతుర్థఃఖణ్డః. *——

యదగ్నేరోహితగ్ం రూపంతేజసస్తద్రూపం యచ్ఛుక్లంతదపాంయత్కృష్ణంతదన్నస్యాపాగాదగ్నేరగ్నిత్వంవాచారమ్భణంవికారో నామధేయన్త్రీణిరూపాణీత్యేవసత్యం॥ ౧॥ యదాదిత్యస్యరోహితగ్ం రూపం తేజసస్తద్రూపంయచ్ఛుక్లంతదపాంయత్కృష్ణం తదన్నస్యాపాగాదాదిత్యాదాదిత్యత్వం వాచారమ్భణం వికారో నామధేయన్త్రీణి రూపాణీత్యేవసత్యం॥ ౨ ॥ యచ్చన్ద్రమసోరోహితగ్ం రూపంతేజసస్తద్రూపంయచ్ఛుక్లంతదపాంయత్కృష్ణంతదన్నస్యాపాగాచ్చన్ద్రాచ్చన్ద్రత్వం వాచారమ్భణం వికారో నామధేయన్త్రీణిరూపాణీత్యేవసత్యం॥ ౩ ॥ యద్విద్యుతోరోహితగ్ం రూపంతేజసస్తద్రూపంయచ్ఛుక్లం తదపాంయత్కృష్ణతదన్నస్యాపాగాద్విద్యుతోవిద్యుత్త్వంవాచారమ్భణంవికారో నామధేయన్త్రీణిరూపాణీత్యేవసత్యం॥ ౪ ॥ ఏతద్ధస్మవైతద్విద్వాగ్ంస ఆహుః పూర్వేమహాశాలామహాశ్రోత్రియానవోద్యకశ్చనాశ్రుతమమతమవిజ్ఞాతముదాహరిష్యతీతిహ్యేభ్యోవిదాంచక్రుః ॥ ౫ ॥ యదురోహితమివాభూదితితేజసస్తద్రూపమితి

■ యత్రక్వచనవర్షతీతిరఙ్గరామానుజీయపాఠః.

తద్విదాఞ్చక్రుః యదుశుక్లమివాభూదిత్యపాగ్ం రూపమితితద్విదాఞ్చక్రు
ర్యదుకృష్ణమివాభూదిత్యన్నస్యరూపమితితద్విదాంచక్రుః ॥ ౬ ॥ యద్వవి
జ్ఞాతమివాభూదిత్యేతాసామేవదేవతానాగ్ం సమాస ఇతితద్విదాంచక్రు
ర్యథాతుఖలుసోమ్యేమాస్తిస్రోదేవతాః పురుషం ప్రాప్య త్రివృత్త్రివృదే
కైకాభవతితన్మేవిజానీహీతి॥ ౭

.........* అథపఞ్చమః ఖణ్డః. *.........

అన్నమశితం త్రేధావిధీయతే తస్యయః స్థవిష్ఠోధాతుస్తత్పురీషంభవ
తియోమధ్యమస్తన్మాగ్ంసం యోऽణిష్ఠస్తన్మనః ॥ ౧ ॥ ఆపః పీతాస్త్రేధావిధీ
యన్తే తాసాం యః స్థవిష్ఠోధాతుస్తన్మూత్రం భవతియో మధ్యమస్తల్లోహి
తం యోऽణిష్ఠస్సప్రాణః॥ ౨ ॥ తేజోऽశితం త్రేధావిధీయతే తస్యయః స్థవి
ష్ఠోధాతుస్తదస్థిభవతియోమధ్యమస్సమజ్జాయోऽణిష్ఠః సా వాక్॥ ౩ ॥ అన్న
మయగ్ం హిసోమ్యమన ఆపోమయః ప్రాణస్తేజోమయీవాగితిభూయ ఏవ
మాభగవాన్విజ్ఞాపయత్వితి తథాసోమ్యేతిహోవాచ॥ ... ౪

* అథషష్ఠః ఖణ్డః. *

దధ్నస్సోమ్యమథ్యమానస్యయోऽణిమాసఊర్ధ్వస్సముదీషతి తత్సర్పి
ర్భవతి॥౧॥ఏవమేవఖలుసోమ్యాన్నస్యాశ్యమానస్యయోऽణిమా సఊర్ధ్వస్స
ముదీషతితన్మనోభవతి॥ ౨॥ అపాగ్ం సోమ్యపీయమానానాం యోऽణిమాస
ఊర్ధ్వస్సముదీషతిసప్రాణోభవతి॥ ౩ ॥ తేజసస్సోమ్యాశ్యమానస్యయోऽ
ణిమాసఊర్ధ్వస్సముదీషతిసావాగ్భవతి ॥ ౪ ॥ అన్నమయగ్ం హిసోమ్యమన
ఆపోమయః ప్రాణస్తేజోమయీవాగితిభూయఏవమాభగవాన్విజ్ఞాపయ
త్వితి తథాసోమ్యేతిహోవాచ॥ ౫

———...* అథసప్తమః ఖణ్డః. *...———

షోడశకలస్సోమ్యపురుషః పఞ్చదశాహానిమాశీః కామమపః పిబా
పోమయః ప్రాణోనపిబతోవిచ్ఛేత్స్యత ఇతి॥ ౧॥ సహపఞ్చదశాహానినాశా
థహైనముపససాదకింబ్రవీమిభో ఇత్యృచస్సోమ్యయజూగ్ంషి సామానీతి
సహోవాచనవైమాప్రతిభాన్తిభో ఇతి॥ ౨॥ తగ్ంహోవాచయథాసోమ్య
మహతోऽభ్యాహితస్యైకోऽఙ్గారః ఖద్యోతమాత్రః పరిశిష్టస్స్యాత్తేనతత

తోఽపినబహుదహేదేవꣳసోమ్యతే షోడశానాంకలానామేకా కలాఽతిశిష్టా
స్యాత్తయైతర్హి వేదాన్నానుభవస్యశానాథమే విజ్ఞాస్యసీతి॥ ౩ ॥ సహాశాథ
హైనముపససాదతꣳహయత్కిఞ్చపప్రచ్ఛసర్వꣳహప్రతిపేదేతꣳహో
వాచ॥ ౪ ॥ ※ యథాసోమ్యమహతోఽభ్యాహితస్యైకమఙ్గారం ఖద్యోతమా
త్రమ్పరిశిష్టన్తంతృణైరుప సమాధాయ ప్రజ్వలయేత్తేన తతోఽపిబహుద
హేత్॥ ౫ ॥ ఏవꣳసోమ్యతేషోడశానాం కలానామేకాకలాఽతిశిష్టాఽభూత్సా
న్నేనోపసమాహితా ప్రాజ్వాలీత్తయైతర్హి వేదాననుభవస్యన్నమయꣳ
హిసోమ్యమనఆపోమయః ప్రాణస్తేజోమయీ వాగితి తద్ధాస్య విజజ్ఞావి
తివిజజ్ఞావితి॥ ౬

——※ అథఅష్టమఃఖణ్డః. ※——

ఉద్దాలకోహారుణిశ్శ్వేతకేతుంపుత్రమువాచస్వప్నాన్తంమేసోమ్య
విజానీహీతియత్రైతత్పురుషస్స్వపితినామసతాసోమ్యతదా సంపన్నోభవ
తిస్వమపీతోభవతితస్మాదేనꣳస్వపితీత్యాచక్షతేస్వꣳహ్యపీతోభవతి॥ ౧ ॥
సయథాశకునిస్సూత్రేణ ప్రబద్ధోదిశన్దిశమ్పతిత్వాఽన్యత్రాయతనమల
బ్ధ్వాబన్ధనమేవోపశ్రయత ఏవమేవఖలుసోమ్యతన్మనోదిశన్దిశమ్పతిత్వాఽ
న్యత్రాయతనమలబ్ధ్వా ప్రాణమేవోపశ్రయతే ప్రాణబన్ధనꣳహిసోమ్య
మనఇతి ॥ ౨ ॥ ※ అశనాపిపాసేమేసోమ్యవిజానీహీతియత్రైతత్పురుషో
ఽశిశిషతినామాపఏవతదశితంనయన్తేతద్యథాగోనాయోఽశ్వనాయఃపురు
షనాయఇత్యేవన్తదపఆచక్షతేఽశనాయేతితత్రైతచ్ఛుఙ్గముత్పతితꣳసోమ్య
విజానీహినేదమమూలమ్భవిష్యతీతి ॥ ౩ ॥ తస్యక్వమూలꣳస్యాదన్యత్రా
న్నాదేవమేవఖలు సోమ్యాన్నేనశుఙ్గేనాపోమూలమన్విచ్ఛాద్భిస్సోమ్యశుఙ్గే
నతేజోమూలమన్విచ్ఛ తేజసాసోమ్యశుఙ్గేన సన్మూలమన్విచ్ఛ సన్మూలాస్సో
మ్యేమాస్సర్వాఃప్రజాస్సదాయతనాస్సత్ప్రతిష్ఠాః॥ ౪ ॥ అథయత్రైతత్పు
రుషఃపిపాసతినామ తేజఏవతత్పీతంనయతేతద్యథాగోనాయోఽశ్వనాయః

※ ప్రాజ్వలయేదితిరఙ్గరామానుజీయపాఠః.

※ అశనాయాపిపాసేఇతిరఙ్గరామానుజీయపాఠః.

పురుషనాయ ఇత్యేవం తత్తేజ ఆచష్ట ఉదన్యేతి తత్రైతదేవ శుఙ్గముత్పతితగ్ం సోమ్య విజానీహి నేదమమూలం భవిష్యతీతి ॥ ౫ ॥ తస్య క్వ మూలగ్ం స్యాదన్యత్రాద్భ్యోఽద్భిః సోమ్య శుఙ్గేన తేజో మూలమన్విచ్ఛ తేజసా సోమ్య శుఙ్గేన సన్మూలమన్విచ్ఛ సన్మూలాస్సోమ్యేమాస్సర్వాః ప్రజాస్సదాయతనాః సత్ప్రతిష్ఠా యథా తు ఖలు సోమ్యేమాస్తిస్రో దేవతాః పురుషం ప్రాప్య త్రివృత్త్రివృదేకైకా భవతి తదుక్తం పురస్తాదేవ భవత్యస్య సోమ్య పురుషస్య ప్రయతో వాఙ్మనసి సమ్పద్యతే మనః ప్రాణే ప్రాణస్తేజసి తేజః పరస్యాం దేవతాయాం స య ఏషోఽణిమా ॥ ౬ ॥ ఐతదాత్మ్యమిదగ్ం సర్వం తత్సత్యగ్ం స ఆత్మా తత్త్వమసి శ్వేతకేతో ఇతి భూయ ఏవ మా భగవాన్ విజ్ఞాపయత్వితి తథా సోమ్యేతి హోవాచ ॥ ౭

—※ అథ నవమః ఖణ్డః. ※—

యథా సోమ్య మధు మధుకృతో నిస్తిష్ఠన్తి నానాత్యయానాం వృక్షాణాగ్ం రసాన్ సమవహారమేకతాగ్ం రసం గమయన్తి ॥ ౧ ॥ తే యథా తత్ర న వివేకం లభన్తేఽముష్యాహం వృక్షస్య రసోఽస్మ్యముష్యాహం వృక్షస్య రసోఽస్మీత్యేవమేవ ఖలు సోమ్యేమాస్సర్వాః ప్రజాస్సతి సమ్పద్య న విదుస్సతి సమ్పద్యామహ ఇతి ॥ ౨ ॥ త ఇహ వ్యాఘ్రో వా సిగ్ంహో వా వృకో వా వరాహో వా కీటో వా పతఙ్గో వా దగ్ంశో వా మశకో వా యద్యద్భవన్తి తదాభవన్తి ॥ ౩ ॥ స య ఏషోఽణిమైతదాత్మ్యమిదగ్ం సర్వం తత్సత్యగ్ం స ఆత్మా తత్త్వమసి శ్వేతకేతో ఇతి భూయ ఏవ మా భగవాన్ విజ్ఞాపయత్వితి తథా సోమ్యేతి హోవాచ ॥ ... ౪

—※ అథ దశమః ఖణ్డః. ※—

ఇమాస్సోమ్య నద్యః పురస్తాత్ప్రాచ్యస్స్యన్దన్తే పశ్చాత్ప్రతీచ్యస్తాస్సముద్రాత్సముద్రమేవాపియన్తి స సముద్ర ఏవ భవతి తా యథా తత్ర న విదురియమహమస్మీయమహమస్మీతి ॥ ౧ ॥ ఏవమేవ ఖలు సోమ్యేమాస్సర్వాః ప్రజాస్సత ఆగమ్య న విదుస్సత ఆగచ్ఛామహ ఇతి త ఇహ వ్యాఘ్రో వా సిగ్ంహో వా వృకో వా వరాహో వా కీటో వా పతఙ్గో వా దగ్ంశో వా మశకో వా యద్యద్భవన్తి తదాభవన్తి ॥ ౨ ॥ స య ఏషోఽణిమైతదాత్మ్యమిదగ్ం సర్వం తత్సత్యగ్ం స ఆత్మా తత్త్వమసి శ్వేతకేతో ఇతి భూయ ఏవ మా భగవాన్ విజ్ఞాపయత్వితి తథా సోమ్యేతి హోవాచ ॥ ౩

అథ ఏకాదశః ఖణ్డః.

అస్య సోమ్య మహతో వృక్షస్య యో మూలేఽభ్యాహన్యాజ్జీవన్ స్రవేద్యో మధ్యేఽభ్యాహన్యాజ్జీవన్ స్రవేద్యోఽగ్రేఽభ్యాహన్యాజ్జీవన్ స్రవేత్స ఏష జీవేనాత్మనానుప్రభూతః పేపీయమానో మోదమానస్తిష్ఠతి ॥ ౧ ॥ తస్య యదేకాగ్ శాఖాం జీవో జహాత్యథ సా శుష్యతి ద్వితీయాం జహాత్యథ సా శుష్యతి తృతీయాం జహాత్యథ సా శుష్యతి సర్వం జహాతి సర్వః శుష్యత్యేవమేవ ఖలు సోమ్య విద్ధీతి హోవాచ ॥ ౨ ॥ జీవాపేతం వావ కిలేదం మ్రియతే న జీవో మ్రియత ఇతి స య ఏషోఽణిమైతదాత్మ్యమిదగ్ సర్వం తత్సత్యగ్ స ఆత్మా తత్త్వమసి శ్వేతకేతో ఇతి భూయ ఏవ మా భగవాన్ విజ్ఞాపయత్వితి తథా సోమ్యేతి హోవాచ ॥ ౩

అథ ద్వాదశః ఖణ్డః.

* న్యగ్రోధఫలమత ఆహరేతీదం భగవ ఇతి భిన్ధీతి భిన్నం భగవ ఇతి కిమత్ర పశ్యసీత్యణ్వ్య ఇవేమా ధానా భగవ ఇత్యాసామఙ్గైకాం భిన్ధీతి భిన్నా భగవ ఇతి కిమత్ర పశ్యసీతి న కిఞ్చన భగవ ఇతి ॥ ౧ ॥ తగ్ హోవాచ యం వై సోమ్యైతమణిమానం న నిభాలయస ఏతస్య వై కిల సోమ్యైషోఽణిమ్న ఏవం మహాన్యగ్రోధస్తిష్ఠతి ॥ ౨ ॥ శ్రద్ధత్స్వ సోమ్యేతి స య ఏషోఽణిమైతదాత్మ్యమిదగ్ సర్వం తత్సత్యగ్ స ఆత్మా తత్త్వమసి శ్వేతకేతో ఇతి భూయ ఏవ మా భగవాన్ విజ్ఞాపయత్వితి తథా సోమ్యేతి హోవాచ ॥ ౩

అథ త్రయోదశః ఖణ్డః.

లవణమేతదుదకేఽవధాయాథ మా ప్రాతరుపసీదథా ఇతి స హ తథా చకార తగ్ హోవాచ యద్దోషా లవణముదకేఽవాధా అఙ్గ తదాహరేతి తద్ధావమృశ్య న వివేద యథా విలీనమేవాఙ్గ ॥ ౧ ॥ † అస్యాన్తాదాచామేతి కథమితి లవణమితి మధ్యాదాచామేతి కథమితి లవణమిత్యన్తాదాచామేతి కథమితి లవణమిత్యభిప్రాస్యైతదథ మోపసీదథా ఇతి తద్ధ తథా చకార తచ్ఛశ్వత్సంవర్తతే తగ్ హోవాచాత్ర వావ కిల సత్సోమ్య న నిభాలయసేఽత్రైవ కిలేతి ॥

---

* ఫలమత ఆహరేతి రఙ్గరామానుజీయపాఠః.

† అథాస్యాదాచామేతి రఙ్గరామానుజీయపాఠః.

సయఏషో౽ణిమైతదాత్మ్యమిదగ్ సర్వంతత్సత్యగ్ సఆత్మాతత్త్వమసిశ్వేతకేతో ఇతిభూయఏవమాభగవాన్ విజ్ఞాపయత్వితితథాసోమ్యేతిహోవాచ॥

అథచతుర్దశఃఖణ్డః.

యథాసోమ్యపురుషంగన్ధారేభ్యో౽భినద్ధాక్షమానీయతంతతో౽తిజనే విసృజేత్సయథాతత్రప్రాఙ్వోదఙ్వా౽ధరాఙ్వా ప్రధ్మాయీతాభినద్ధాక్షఆనీతో౽భినద్ధాక్షో విసృష్టః॥ ౧॥ తస్యయథాభినహనంప్రముచ్యప్రబ్రూయాదేతాందిశంగన్ధారా ఏతాందిశం వ్రజేతి సగ్రామాద్గ్రామంపృచ్ఛన్ పణ్డితో మేధావీగన్ధారానేవోపసంపద్యేతైవమేవే హాచార్యవాన్ పురుషోవేదతస్యతావదేవచిరంయావన్నవిమోక్ష్యే౽థసంపత్స్యఇతి॥ ౨॥ సయఏషో౽ణిమైతదాత్మ్యమిదగ్ సర్వంతత్సత్యగ్ సఆత్మాతత్త్వమసిశ్వేతకేతో ఇతిభూయఏవమాభగవాన్విజ్ఞాపయత్వితితథాసోమ్యేతిహోవాచ॥ ౩

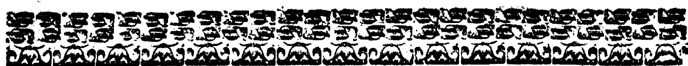
అథపఞ్చదశఃఖణ్డః.

పురుషగ్ సోమ్యోపతాపినంజ్ఞాతయః పర్యుపాసతే జానాసిమాం జానాసిమామితితస్యయావన్నవాఙ్మనసిసంపద్యతేమనః ప్రాణే ప్రాణస్తేజసి తేజఃపరస్యాందేవతాయాంతావజ్జానాతి॥ ౧॥ అథయదా౽స్యవాఙ్మనసిసంపద్యతేమనఃప్రాణే ప్రాణస్తేజసితేజఃపరస్యాం దేవతాయామథనజానాతి॥ ౨॥ సయఏషో౽ణిమైతదాత్మ్యమిదగ్ సర్వంతత్సత్యగ్ సఆత్మాతత్త్వమసిశ్వేతకేతో ఇతిభూయఏవమాభగవాన్విజ్ఞాపయత్వితితథాసోమ్యేతిహోవాచ॥

అథషోడశఃఖణ్డః.

పురుషగ్ సోమ్యోతహస్తగృహీతమానయన్త్యపహార్షీత్ స్తేయమకార్షీత్పరశుమస్మైతపతేతిసయదితస్యకర్తాభవతితతఏవానృతమాత్మానంకురుతే సో౽నృతాభిసన్ధో౽నృతేనాత్మానమన్తర్ధాయపరశుంతప్తంప్రతిగృహ్ణాతిసదహ్యతే౽థహన్యతే॥ ౧॥ అథయదితస్యాకర్తాభవతితతఏవసత్యమాత్మానంకురుతే ససత్యాభిసన్ధస్సత్యేనాత్మానమన్తర్ధాయపరశుంతప్తంప్రతిగృహ్ణాతిసనదహ్యతే౽థముచ్యతే॥ ౨॥ సయథాతత్రనదాహ్యేతైతదాత్మ్యమిదగ్ సర్వంతత్సత్యగ్ సఆత్మాతత్త్వమసిశ్వేతకేతో ఇతితద్ధాస్యవిజజ్ఞావితివిజజ్ఞావితి

ఇతిఛాన్దోగ్యోపనిషదిషష్ఠఃప్రపాఠకస్సమాప్తః.

శ్రీ గురుభ్యో నమః.

ఛాన్దోగ్యోపనిషత్ - సప్తమః ప్రపాఠకః.

అథ ప్రథమః ఖణ్డః.

అధీహి భగవ ఇతి హోపససాద సనత్కుమారం నారదస్తగ్ం హోవాచ యద్వేత్థ తేన మోపసీద తతస్త ఊర్ధ్వం వక్ష్యామీతి ॥౧॥ స హోవాచ ఋగ్వేదం భగవోఽధ్యేమి యజుర్వేదగ్ం సామవేదమాథర్వణం చతుర్థమితిహాసపురాణం పఞ్చమం వేదానాం వేదం పిత్ర్యగ్ం రాశిం దైవం నిధిం వాకోవాక్యమేకాయనం దేవవిద్యాం బ్రహ్మవిద్యాం భూతవిద్యాం క్షత్రవిద్యాం నక్షత్రవిద్యాగ్ం సర్పదేవజనవిద్యామేతద్భగవోఽధ్యేమి ॥౨॥ సోఽహం భగవో మన్త్రవిదేవాస్మి నాత్మవిచ్ఛ్రుతగ్ం హ్యేవ మే భగవద్దృశేభ్యస్తరతి శోకమాత్మవిదితి సోఽహం భగవశ్శోచామి తం మా భగవాఞ్ఛోకస్య పారం తారయత్వితి తగ్ం హోవాచ యద్వై కిఞ్చైతదధ్యగీష్ఠా నామైవైతత్ ॥౩॥ నామ వా ఋగ్వేదో యజుర్వేదస్సామవేద ఆథర్వణశ్చతుర్థ ఇతిహాసపురాణః పఞ్చమో వేదానాం వేదః పిత్ర్యో రాశిర్దైవో నిధిర్వాకోవాక్యమేకాయనం దేవవిద్యా బ్రహ్మవిద్యా భూతవిద్యా క్షత్రవిద్యా నక్షత్రవిద్యా సర్పదేవజనవిద్యా నామైవైతన్నామోపాస్స్వేతి ॥౪॥ స యో నామ బ్రహ్మేత్యుపాస్తే యావన్నామ్నో గతం తత్రాస్య యథాకామచారో భవతి యో నామ బ్రహ్మేత్యుపాస్తేఽస్తి భగవో నామ్నో భూయ ఇతి నామ్నో వావ భూయోఽస్తీతి తన్మే భగవాన్ బ్రవీత్వితి ॥ ... ౫

అథ ద్వితీయః ఖణ్డః.

వాగ్వావ నామ్నో భూయసీ వాగ్వా ఋగ్వేదం విజ్ఞాపయతి యజుర్వేదగ్ం సామవేదమాథర్వణం చతుర్థమితిహాసపురాణం పఞ్చమం వేదానాం వేదం పిత్ర్యగ్ం రాశిం దైవం నిధిం వాకోవాక్యమేకాయనం దేవవిద్యాం బ్రహ్మవిద్యాం భూతవిద్యాం క్షత్రవిద్యాం నక్షత్రవిద్యాగ్ం సర్పదేవజన విద్యాం దివం చ పృథివీం చ వాయుం చాకాశం చాపశ్చ తేజశ్చ దేవాగ్ంశ్చ మనుష్యాగ్ంశ్చ

పశూగ్ంశ్చ వయాగ్ంసి చ తృణవనస్పతీఞ్ఛ్వాపదాన్యాకీటపతఙ్గపిపీలికం ధర్మ
ఞ్చాధర్మఞ్చ సత్యఞ్చానృతఞ్చ సాధు చాసాధు చ హృదయజ్ఞఞ్చాహృదయజ్ఞం
చ యద్వై వాఙ్నాభవిష్యన్న ధర్మో నాధర్మో వ్యజ్ఞాపయిష్యన్న సత్యం నానృతం
న సాధు నాసాధు న హృదయజ్ఞో నాహృదయజ్ఞో వాగేవైతత్సర్వం విజ్ఞాపయ
తి వాచముపాస్స్వేతి ॥౧॥ స యో వాచం బ్రహ్మేత్యుపాస్తే యావద్వాచో గతం
తత్రాస్య యథా కామచారో భవతి యో వాచం బ్రహ్మేత్యుపాస్తేఽస్తి భగవో
వాచో భూయ ఇతి వాచో వావ భూయోఽస్తీతి తన్మే భగవాన్బ్రవీత్వితి ॥ ... ౨

అథ తృతీయః ఖణ్డః.

మనో వావ వాచో భూయో యథా వై ద్వే వామలకే ద్వే వా కోలే ద్వౌ
వాక్షౌ ముష్టిరనుభవత్యేవం వాచం చ నామ చ మనోఽనుభవతి స యదా మనసా
మనస్యతి మన్త్రానధీయీయేత్యథాధీతే కర్మాణి కుర్వీయేత్యథ కురుతే పుత్రా
గ్ంశ్చ పశూగ్ంశ్చేచ్ఛేయేత్యథేచ్ఛత ఇమం చ లోకమముం చేచ్ఛేయేత్యథేచ్ఛ
తే మనో హ్యాత్మా మనో హి లోకో మనో హి బ్రహ్మ మన ఉపాస్స్వేతి ॥ ౧ ॥
స యో మనో బ్రహ్మేత్యుపాస్తే యావన్మనసో గతం తత్రాస్య యథా కామచా
రో భవతి యో మనో బ్రహ్మేత్యుపాస్తేఽస్తి భగవో మనసో భూయ ఇతి మనసో
వావ భూయోఽస్తీతి తన్మే భగవాన్బ్రవీత్వితి ॥ ౨

అథ చతుర్థః ఖణ్డః.

సఙ్కల్పో వావ మనసో భూయాన్యదా వై సఙ్కల్పయతేఽథ మనస్య
త్యథ వాచమీరయతి తాము నామ్నీరయతి నామ్ని మన్త్రా ఏకం భవన్తి మన్త్రేషు
కర్మాణి ॥౧॥ తాని హ వా ఏతాని సఙ్కల్పైకాయనాని సఙ్కల్పాత్మకాని సఙ్క
ల్పే ప్రతిష్ఠితాని సమక్లృపతాం ద్యావాపృథివీ సమకల్పేతాం వాయుశ్చాకాశం
చ సమకల్పన్తామాపశ్చ తేజశ్చ తేషాగ్ం సఙ్క్లృప్త్యై వర్షగ్ం సఙ్కల్పతే వర్షస్య
సఙ్క్లృప్త్యా అన్నగ్ం సఙ్కల్పతేఽన్నస్య సఙ్క్లృప్త్యై ప్రాణాస్సఙ్కల్పన్తే ప్రా
ణానాగ్ం సఙ్క్లృప్త్యై మన్త్రాస్సఙ్కల్పన్తే మన్త్రాణాం సఙ్క్లృప్త్యై కర్మాణి సఙ్క
ల్పన్తే కర్మణాం సఙ్క్లృప్త్యై లోకస్సఙ్కల్పతే లోకస్య సఙ్క్లృప్త్యై సర్వగ్ం సఙ్క
ల్పతే స ఏష సఙ్కల్పస్సఙ్కల్పముపాస్స్వేతి ॥ ౨ ॥ స యస్సఙ్కల్పం బ్రహ్మేత్యు
పాస్తే సఙ్క్లృప్తాన్వై స లోకాన్ధ్రువాన్ధ్రువః ప్రతిష్ఠితాన్ప్రతిష్ఠితోఽవ్య

థమానానవ్యథమానోఽభిసిధ్యతియావత్సఙ్కల్పస్యగతం తత్రాస్య యథా కామచారో భవతి యస్సఙ్కల్పం బ్రహ్మేత్యుపాస్తేఽస్తి భగవస్సంకల్పాద్భూయఇతిసంకల్పాద్వావభూయోఽస్తీతితన్మేభగవాన్ బ్రవీత్వితి॥ ... ౩

——...* అథపఞ్చమఃఖణ్డః. *...——

చిత్తంవావసఙ్కల్పాద్భూయోయదావై చేతయతేఽథసఙ్కల్పయతేఽథమనస్యత్యథవాచమీరయతితామునామ్నీరయతినామ్ని మన్త్రా ఏకంభవన్తిమన్త్రేషుకర్మాణి॥౧॥ తానిహవాఏతానిచిత్తైకాయనానిచిత్తాత్మానిచిత్తేప్రతిష్ఠితానితస్మాద్యద్యపిబహువిదచిత్తోభవతినాయమస్తీత్యేవైనమాహుర్యదయంవేదయద్వాయంవిద్వాన్నేత్థమచిత్తస్స్యాదిత్యథయద్యల్పవిచ్చిత్తవాన్భవతితస్మాఏవోతశుశ్రూషన్తేచిత్తగ్ంహ్యేవైషామేకాయనంచిత్తమాత్మాచిత్తంప్రతిష్ఠాచిత్తముపాస్స్వేతి॥౨॥సయశ్చిత్తం బ్రహ్మేత్యుపాస్తే చిత్తాన్వైసలోకాన్ధ్రువాన్ధ్రువః ప్రతిష్ఠితాన్ ప్రతిష్ఠితోఽవ్యథమానానవ్యథమానోఽభిసిధ్యతి యావచ్చిత్తస్యగతంతత్రాస్య యథాకామచారో భవతియశ్చిత్తంబ్రహ్మేత్యుపాస్తేఽస్తి భగవశ్చిత్తాద్భూయ ఇతిచిత్తాద్వావభూయోఽస్తీతితన్మేభగవాన్బ్రవీత్వితి॥ ౩

———* అథషష్ఠఃఖణ్డః. *———

ధ్యానంవావచిత్తాద్భూయోధ్యాయతీవపృథివీధ్యాయతీవాన్తరిక్షం ధ్యాయతీవద్యౌర్ధ్యాయన్తీవాపోధ్యాయన్తీవపర్వతాధ్యాయన్తీవ దేవమనుష్యాస్తస్మాద్యఇహమనుష్యాణాం మహత్తాంప్రాప్నువంతి ధ్యానాపాదాగ్ంశాఇవైవతేభవన్త్యథయేఽల్పాః కలహినఃపిశునా ఉపవాదినస్తేఽథయేప్రభవోధ్యానాపాదాగ్ంశా ఇవైవతేభవంతిధ్యానముపాస్స్వేతి ॥౧॥ సయోధ్యానం బ్రహ్మేత్యుపాస్తేయావద్ధ్యానస్యగతంతత్రాస్యయథాకామచారోభవతియోధ్యానంబ్రహ్మేత్యుపాస్తేఽస్తిభగవోధ్యానాద్భూయ ఇతి ధ్యానాద్వావభూయోఽస్తీతితన్మేభగవాన్బ్రవీత్వితి॥ ... ౨

... .* అథసప్తమఃఖణ్డః. *.........

విజ్ఞానంవావధ్యానాద్భూయోవిజ్ఞానేనవా ఋగ్వేదంవిజానాతియజుర్వేదగ్ంసామవేదమాథర్వణం చతుర్థమితిహాసపురాణం పఞ్చమంవేదా

నాంవేదంపిత్ర్యగ్ం రాశిందైవంనిధింవాకోవాక్యమేకాయనందేవవిద్యాం
బ్రహ్మవిద్యాంభూతవిద్యాం క్షత్రవిద్యాం నక్షత్రవిద్యాగ్ంసర్పదేవ జనవి
ద్యాందివంచపృథివీంచవాయుఞ్చాకాశంచాపశ్చతేజశ్చ దేవాగ్ంశ్చ మను
ష్యాగ్ంశ్చవయాగ్ంసిచతృణవనస్పతీఞ్ఛ్వాపదాన్యాకీటపతఙ్గపిపీలికం ధర్మం
చాధర్మంచసత్యంచానృతంచసాధుచాసాధుచ హృదయజ్ఞఞ్చాహృదయజ్ఞ
ఞ్చాన్నంచరసఞ్చేమంచలోక మముంచవిజ్ఞానేనైవ విజానాతివిజ్ఞానము
పాస్స్వేతి॥ ౧ ॥ సయోవిజ్ఞానంబ్రహ్మేత్యుపాస్తేవిజ్ఞానవతోవై సలోకాఞ్
జ్ఞానవతోఽభిసిధ్యతియావద్విజ్ఞానస్యగతం తత్రాస్యయథా కామచారోభ
వతియోవిజ్ఞానం బ్రహ్మేత్యుపాస్తేఽస్తిభగవోవిజ్ఞానాద్భూయఇతివిజ్ఞానా
ద్వావభూయోస్తీతి తస్మైభగవాన్బ్రవీత్వితి॥ ౨

——* అథఅష్టమఃఖణ్డః. *——

బలంవావవిజ్ఞానాద్భూయోపిహశతంవిజ్ఞానవతా మేకోబలవానా
కంపయతేసయదాబలీభవత్యథోత్థాతాభవత్యుత్తిష్ఠన్ పరిచరితాభవతిపరి
చరన్నుపసత్తాభవత్యుపసీదన్ద్రష్టాభవతి శ్రోతాభవతి మన్తాభవతిబోద్ధా
భవతికర్తాభవతివిజ్ఞాతాభవతి బలేనవై పృథివీతిష్ఠతిబలేనాంతరిక్షం బలేన
ద్యౌర్బలేనపర్వతాబలేనదేవమనుష్యాబలేన పశవశ్చవయాగ్ంసిచతృణవన
స్పతయశ్శ్వాపదాన్యాకీటపతఙ్గపిపీలికంబలేనలోక స్తిష్ఠతిబలముపాస్స్వేతి॥
౧॥సయోబలంబ్రహ్మేత్యుపాస్తేయావద్బలస్యగతం తత్రాస్య యథాకామ
చారో భవతియోబలం బ్రహ్మేత్యుపాస్తేఽస్తిభగవో బలాద్భూయఇతిబ
లాద్వావభూయోస్తీతి తస్మైభగవాన్ బ్రవీత్వితి॥ ... ౨

——* అథనవమఃఖణ్డః. *——

అన్నంవావబలాద్భూయస్తస్మాద్యద్యపిదశరాత్రీర్నాశ్నీయాద్యద్యు
హజీవేదథవాఽద్రష్టాఽశ్రోతాఽమన్తాఽబోద్ధాఽకర్తాఽవిజ్ఞాతా భవత్య
థాన్నస్యాయైద్రష్టాభవతిశ్రోతాభవతిమన్తాభవతిబోద్ధాభవతికర్తాభవతి
విజ్ఞాభవత్యన్నముపాస్స్వేతి ॥ ౧ ॥ సయోన్నంబ్రహ్మేత్యుపాస్తేఽన్నవ
తో వై సలోకాన్పానవతోభిసిధ్యతియావదన్నస్యగతం తత్రాస్య యథా

కామచారో భవతి యో౽న్నం బ్రహ్మేత్యుపాస్తే౽స్తి భగవో౽న్నాద్భూయ
ఇత్యన్నాద్వావ భూయో౽స్తీతి తన్మే భగవాన్బ్రవీత్వితి॥ ... ౨

అథ దశమః ఖణ్డః.

ఆపో వా అన్నాద్భూయస్య స్తస్మాద్యదా సువృష్టిర్న భవతి వ్యాధీయన్తే
ప్రాణా అన్నంకనీయో భవిష్యతీత్యథయదా సువృష్టిర్భవత్యానందినః ప్రా
ణా భవన్త్యన్నం బహు భవిష్యతీత్యాప ఏవేమా మూర్తా యేయం పృథివీయ
దంతరిక్షం యద్ద్యౌర్యత్పర్వతా యద్దేవమనుష్యా యత్పశవశ్చ వయాగ్ సి చ
తృణవనస్పతయశ్శ్వాపదాన్యాకీటపతఙ్గపిపీలికమాప ఏవేమా మూర్తా అప
ఉపాస్స్వేతి ॥ ౧ ॥ సయో౽పో బ్రహ్మేత్యుపాస్త ఆప్నోతి సర్వాన్కామాగ్
స్తృప్తిమాన్ భవతి యావదపాం గతం తత్రాస్య యథా కామచారో భవతి
యో౽పో బ్రహ్మేత్యుపాస్తే౽స్తి భగవో౽ద్భ్యో భూయ ఇత్యద్భ్యో
వావ భూయో౽స్తీతి తన్మే భగవాన్ బ్రవీత్వితి॥ ౨

అథ ఏకాదశః ఖణ్డః.

తేజో వా అద్భ్యో భూయ స్తద్వా ఏతద్వాయు మాగృహ్యాకాశ మభిత
పతి తదాహుర్నిశోచతి నితపతి వర్షిష్యతి వా ఇతి తేజ ఏవ తత్పూర్వం దర్శయి
త్వా౽థాపస్సృజతే తదేతదూర్ధ్వాభిశ్చ తిరశ్చీభిశ్చ విద్యుద్భిరాహ్రాదాశ్చర
న్తి తస్మాదాహుర్విద్యోతతే స్తనయతి వర్షిష్యతి వా ఇతి తేజ ఏవ తత్పూర్వం దర్శ
యిత్వా౽థాపస్సృజతే తేజ ఉపాస్స్వేతి॥ ౧ ॥ సయ స్తేజో బ్రహ్మేత్యుపా
స్తే తేజస్వీ వై స తేజస్వతో లోకాన్ భాస్వతో౽పహత తమస్కానభిసిధ్యతి
యావత్తేజసో గతం తత్రాస్య యథా కామచారో భవతి య స్తేజో బ్రహ్మే
త్యుపాస్తే౽స్తి భగవ స్తేజసో భూయ ఇతి తేజసో వావ భూయో౽స్తీతి తన్మే భగ
వాన్ బ్రవీత్వితి॥ ౨

అథ ద్వాదశః ఖణ్డః.

ఆకాశో వావ తేజసో భూయానాకాశే వై సూర్యాచన్ద్రమసావుభౌ
విద్యున్నక్షత్రాణ్యగ్నిరాకాశేనాహ్వయత్యాకాశేన శృణోత్యాకాశేన
ప్రతిశృణోత్యాకాశే రమత ఆకాశే న రమత ఆకాశే జాయత ఆకాశమభిజా
యత ఆకాశముపాస్స్వేతి॥ ౧ ॥ సయ ఆకాశం బ్రహ్మేత్యుపాస్త ఆకాశవతో

వై సలోకాన్ ప్రకాశవతో౽సంబాధానురుగాయవతో౽భిసిధ్యతి యావదాకాశస్య గతం తత్రాస్య యథా కామచారో భవతి య ఆకాశం బ్రహ్మేత్యుపాస్తే౽స్తి భగవ ఆకాశాద్భూయ ఇత్యాకాశాద్వావ భూయో౽స్తీతి త భగవాన్ బ్రవీత్వితి॥ ౨

అథ త్రయోదశః ఖణ్డః.

స్మరో వా ఆకాశాద్భూయస్తస్మాద్యద్యపి బహవ ఆసీరన్న స్మరన్తో నైవ తే కంచన శృణుయుర్న మన్వీరన్న విజానీరన్ యదా వావ తే స్మరేయురథ శృణుయురథ మన్వీరన్నథ విజానీరన్ స్మరేణ వై పుత్రాన్విజానాతి స్మరేణ పశూన్స్మరముపాస్స్వేతి॥౧॥ స యః స్మరం బ్రహ్మేత్యుపాస్తే యావత్స్మరస్య గతం తత్రాస్య యథా కామచారో భవతి యః స్మరం బ్రహ్మేత్యుపాస్తే౽స్తి భగవః స్మరాద్భూయ ఇతి స్మరాద్వావ భూయో౽స్తీతి తన్మే భగవాన్ బ్రవీత్వితి॥

అథ చతుర్దశః ఖణ్డః.

ఆశా వావ స్మరాద్భూయస్యాశేద్ధో వై స్మరో మన్త్రానధీతే కర్మాణి కురుతే పుత్రాగ్ఁశ్చ పశూగ్ఁశ్చేచ్ఛత ఇమం చ లోకమముం చేచ్ఛత ఆశాముపాస్స్వేతి॥౧॥ స య ఆశాం బ్రహ్మేత్యుపాస్త ఆశయాస్య సర్వే కామాః సమృధ్యన్త్యమోఘా హాస్యాశిషో భవన్తి యావదాశాయా గతం తత్రాస్య యథా కామచారో భవతి య ఆశాం బ్రహ్మేత్యుపాస్తే౽స్తి భగవ ఆశాయా భూయ ఇత్యాశాయా వావ భూయో౽స్తీతి తన్మే భగవాన్ బ్రవీత్వితి॥ ... ౨

అథ పఞ్చదశః ఖణ్డః.

ప్రాణో వా ఆశాయా భూయాన్యథా వా అరా నాభౌ సమర్పితా ఏవమస్మిన్ప్రాణే సర్వగ్ం సమర్పితం ప్రాణః ప్రాణేన యాతి ప్రాణః ప్రాణం దదాతి ప్రాణాయ దదాతి ప్రాణో హ పితా ప్రాణో మాతా ప్రాణో భ్రాతా ప్రాణః స్వసా ప్రాణ ఆచార్యః ప్రాణో బ్రాహ్మణః॥౧॥ స యది పితరం వా మాతరం వా భ్రాతరం వా స్వసారం వాచార్యం వా బ్రాహ్మణం వా కిఞ్చిద్భృశమివ ప్రత్యాహ ధిక్త్వాస్త్విత్యేవైనమాహుః పితృహా వై త్వమసి మాతృహా వై త్వమసి భ్రాతృహా వై త్వమసి స్వసృహా వై త్వమస్యాచార్యహా వై త్వమసి బ్రాహ్మణహా వై త్వమసి॥౨॥ అథ యద్యప్యేనానుత్క్రాన్తప్రాణాన్

ఘూలేనసమాసంవ్యతీ సందహేనై ఎవైనం బ్రూయుః పితృహాసీతీ నమాతృహాసీతీ నభ్రాతృహాసీతీ నస్వసృహాసీతీ నాచార్యహాసీతీ నబ్రాహ్మణహాసీతి ॥ ౩ ॥ ప్రాణో హ్యేవై తానిసర్వాణి భవతీసవాఏషఏవంపశ్యన్నేవంమన్వానఏవంవిజానన్నతీవాదీభవతీ తఞ్చేద్బ్రూయురతీవాద్య సీత్యతీవాద్యస్మీతీ బ్రూయాన్నాపహ్నువీత॥ ౪

అథషోడశఃఖణ్డః.

ఏషతువాఅతీవదతీయస్సత్యేనాతీవదతీసోఽహంభగవస్సత్యేనాతీవదానీతీసత్యంత్వేవవిజిజ్ఞాసితవ్యమితీసత్యంభగవోవిజిజ్ఞాసఇతీ॥ ... ౧

అథసప్తదశఃఖణ్డః.

యదావైవిజానాత్యథసత్యంవదతీనావిజానన్ సత్యంవదతీవిజానన్నేవసత్యంవదతీవిజ్ఞానన్త్వేవవిజిజ్ఞాసితవ్యమితీవిజ్ఞానంభగవోవిజిజ్ఞాసఇతీ॥ ౧

అథఅష్టాదశఃఖణ్డః.

యదావై మనుతేఽథవిజానాతీనామత్వావిజానాతీమత్త్వైవవిజానాతీమతీస్త్వేవవిజిజ్ఞాసితవ్యేతీమతింభగవోవిజిజ్ఞాసఇతీ॥ ... ౧

అథఏకోనవింశఃఖణ్డః.

యదావై శ్రద్దధాత్య మనుతేనా శ్రద్దధన్మనుతే శ్రద్దధదేవ మనుతే శ్రద్ధాత్వేవవిజిజ్ఞాసితవ్యేతి శ్రద్ధాంభగవోవిజిజ్ఞాసఇతీ॥ ... ౧

అథవింశఃఖణ్డః.

యదావై నిస్తిష్ఠత్యథ శ్రద్దధాతినానిస్తిష్ఠఞ్ఛ్రద్దధాతి నిస్తిష్ఠన్నేవ శ్రద్దధాతినిష్ఠాత్వేవవిజిజ్ఞాసితవ్యేతినిష్ఠాం భగవోవిజిజ్ఞాసఇతి॥ ... ౧

అథఏకవింశఃఖణ్డః.

యదావై కరోత్యథనిస్తిష్ఠతినాకృత్వానిస్తిష్ఠతికృత్వైవనిస్తిష్ఠతి కృతిస్త్వేవవిజిజ్ఞాసితవ్యేతి కృతింభగవో విజిజ్ఞాసఇతి॥ ... ౧

అథద్వావింశఃఖణ్డః.

యదావై సుఖంలభతేఽథకరోతి నాసుఖంలబ్ధ్వాకరోతి సుఖమేవలబ్ధ్వాకరోతిసుఖంత్వేవవిజిజ్ఞాసితవ్యమితిసుఖంభగవో విజిజ్ఞాసఇతి॥ ౧

అథ త్రయోవింశః ఖణ్డః.

యో వై భూమా తత్సుఖం నాల్పే సుఖమస్తి భూమైవ సుఖం భూమా త్వేవ విజిజ్ఞాసితవ్య ఇతి భూమానం భగవో విజిజ్ఞాస ఇతి॥ ... ౧

అథ చతుర్వింశః ఖణ్డః.

యత్ర నాన్యత్పశ్యతి నాన్యచ్ఛృణోతి నాన్యద్విజానాతి స భూమాఽథ యత్రాన్యత్పశ్యత్యన్యచ్ఛృణోత్యన్యద్విజానాతి తదల్పం యో వై భూమా తదమృతమథ యదల్పం తన్మర్త్యగ్ం స భగవః కస్మిన్ప్రతిష్ఠిత ఇతి స్వే మహిమ్ని యది వా న మహిమ్నీతి॥౧॥ గో అశ్వమిహ మహిమేత్యాచక్షతే హస్తిహిరణ్యం దాసభార్యం క్షేత్రాణ్యాయతనానీతి * నాహమేవం బ్రవీమి బ్రవీమీతి హోవాచాన్యో హ్యన్యస్మిన్ప్రతిష్ఠిత ఇతి॥ ౨

అథ పఞ్చవింశః ఖణ్డః.

స ఏవాధస్తాత్స ఉపరిష్టాత్స పశ్చాత్స పురస్తాత్స దక్షిణతః స ఉత్తరతః స ఏవేదగ్ం సర్వమిత్యథాతోఽహఙ్కారాదేశ ఏవాహమేవాధస్తాదహముపరిష్టాదహం పశ్చాదహం పురస్తాదహం దక్షిణతోఽహముత్తరతోఽహమేవేదగ్ం సర్వమితి॥౧॥ అథాత ఆత్మాదేశ ఏవాత్మైవాధస్తాదాత్మోపరిష్టాదాత్మా పశ్చాదాత్మా పురస్తాదాత్మా దక్షిణత ఆత్మోత్తరత ఆత్మైవేదగ్ం సర్వమితి స వా ఏష ఏవం పశ్యన్నేవం మన్వాన ఏవం విజానన్నాత్మరతిరాత్మక్రీడ ఆత్మమిథున ఆత్మానన్దః స స్వరాడ్భవతి తస్య సర్వేషు లోకేషు కామచారో భవతి అథ యేఽన్యథాతో విదురన్యరాజానస్తే క్షయ్యలోకా భవన్తి తేషాగ్ం సర్వేషు లోకేష్వకామచారో భవతి॥ ౨

అథ షడ్వింశః ఖణ్డః.

తస్య హ వా ఏతస్యైవం పశ్యత ఏవం మన్వానస్యైవం విజానత ఆత్మతః ప్రాణ ఆత్మత ఆశాత్మతః స్మర ఆత్మత ఆకాశ ఆత్మతస్తేజ ఆత్మత ఆప ఆత్మత ఆవిర్భావతిరోభావావాత్మతోఽన్నమాత్మతో బలమాత్మతో విజ్ఞానమాత్మతో ధ్యానమాత్మతశ్చిత్తమాత్మతః సంకల్పమాత్మతో మన ఆత్మతో వాగాత్మతో నామాత్మతో మన్త్రా ఆత్మతః కర్మాణ్యాత్మత ఏవేదగ్ం సర్వమితి॥ ౧ ॥ తదేష శ్లో

---

* నాహమేవం బ్రవీమీతి స హోవాచేతి రఙ్గరామానుజీయపాఠః.

కఃనపశ్యోమృత్యుంపశ్యతినరోగంనోతదుఃఖతాం। సర్వగ్ హపశ్యఃపశ్యతి సర్వమాప్నోతిసర్వశఇతిసఏకధాభవతిత్రిధాభవతిపంచధా। సప్తధానవ ధాచైవపునశ్చైకాదశస్స్మృతః।శతంచదశచైకశ్చసహస్రాణిచవిగ్ శతిః ఆహారశుద్ధౌసత్త్వశుద్ధిస్సత్త్వశుద్ధౌధ్రువాస్మృతిః। స్మృతిలమ్భే సర్వగ్రన్థీ నాంవిప్రమోక్షఃతస్మైమృదితకషాయాయతమసఃపారందర్శయతిభగవాన్ సనత్కుమారస్తగ్ స్కన్దఇత్యాచక్షతేతగ్ స్కన్దఇత్యాచక్షతే॥ ౨

ఇతిచ్ఛాన్దోగ్యోపనిషదిసప్తమఃప్రపాఠకస్సమాప్తః.

హరిః ఓమ్ తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

ఛాన్దోగ్యోపనిషత్-అష్టమఃప్రపాఠకః.

అథప్రథమఃఖణ్డః.

హరిఃఓమ్ ॥ అథయదిదమస్మిన్బ్రహ్మపురేదహరంపుణ్డరీకంవేశ్మదహరోఽస్మిన్నంతరాకాశస్తస్మిన్యదన్తస్తదన్వేష్టవ్యంతద్వావవిజిజ్ఞాసితవ్యమితి॥ ౧ ॥ తఞ్చేద్బ్రూయుర్యదిదమస్మిన్బ్రహ్మపురేదహరంపుణ్డరీకంవేశ్మదహరోఽస్మిన్నన్తరాకాశః కింతదత్రవిద్యతేయదన్వేష్టవ్యం యద్వావవిజిజ్ఞాసితవ్యమితి॥ ౨॥సబ్రూయాద్యావాన్వాఅయమాకాశస్తావానేషోఽన్తర్హృదయఆకాశఉభేఅస్మిన్ద్యావాపృథివీఅన్తరేవసమాహితేఉభావగ్నిశ్చవాయుశ్చసూర్యాచన్ద్రమసావుభౌ విద్యున్నక్షత్రాణి యచ్చాస్యేహాస్తియచ్చనాస్తిసర్వంతదస్మిన్సమాహితమితి॥ ౩॥ తంచేద్బ్రూయురస్మిగ్ శ్చేదిదంబ్రహ్మపురేసర్వగ్ సమాహితగ్ సర్వాణిచభూతానిసర్వేచకామాయదైనజ్జరావాప్నోతిప్రధ్వగ్ సతేవాకింతతోఽతిశిష్యతఇతి॥ ౪ ॥ సబ్రూయాన్నాస్యజరయైతజ్జీర్యతినవధేనాస్యహన్యతఏతత్సత్యం బ్రహ్మపురమస్మిన్కామాస్సమాహితాఏషఆత్మాఽపహతపాప్మావిజరో విమృత్యుర్విశోకోవి

జిఘత్సోఽపిపాసస్సత్యకామస్సత్యసఙ్కల్పోయథాహ్యేవేహప్రజాఅన్వా
విశన్తియథానుశాసనం యంయమన్తమభికామాభవన్తియంజనపదంయం
క్షేత్రభాగన్తంతమేవోపజీవన్తి॥౫॥ * తద్యథేహకర్మజితోలోకఃక్షీయత
ఏవమేవాముత్రపుణ్యజితోలోకః క్షీయతేతద్యఇహాత్మానమననువిద్యవ్రజం
త్యేతాగ్ శ్చసత్యాన్కామాగ్ స్తేషాగ్ సర్వేషులోకేష్వకామచారోభవ
త్యథయఇహాత్మానమనువిద్యవ్రజన్త్యేతాగ్ శ్చసత్యాగ్ꣳకామాగ్ స్తేషాగ్
సర్వేషులోకేషుకామచారోభవతి॥ ౬

అథద్వితీయఃఖణ్డః.

సయదిపితృలోకకామోభవతిసఙ్కల్పాదేవాస్యపితరస్సముత్తిష్ఠన్తితే
తేనపితృలోకేనసంపన్నోమహీయతే ॥ ౧ ॥ అథయదిమాతృలోకకామో
భవతిసఙ్కల్పాదేవాస్యమాతరస్సముత్తిష్ఠన్తి తేనమాతృలోకేన సంపన్నోమ
హీయతే ॥ ౨ ॥ అథయదిభ్రాతృలోకకామోభవతిసఙ్కల్పాదేవాస్యభ్రాత
రస్సముత్తిష్ఠన్తితేనభ్రాతృలోకేనసంపన్నోమహీయతే ॥ ౩ ॥ అథయదిస్వ
సృలోక కామోభవతి సఙ్కల్పాదేవాస్యస్వసారస్సముత్తిష్ఠన్తి తేనస్వసృలో
కేనసంపన్నోమహీయతే ॥ ౪ ॥ అథయదిసఖిలోక కామోభవతి సఙ్కల్పా
దేవాస్యసఖాయస్సముత్తిష్ఠన్తితేనసఖిలోకేనసంపన్నోమహీయతే॥ ౫ ॥అ
థయదిగన్ధమాల్యలోక కామోభవతిసఙ్కల్పాదేవాస్యగన్ధమాల్యేసముత్తిష్ఠ
త స్తేనగన్ధమాల్యలోకేనసంపన్నోమహీయతే॥ ౬॥ అథయద్యన్నపానలో
కకామోభవతిసఙ్కల్పా దేవాస్యాన్నపానేసముత్తిష్ఠత స్తేనాన్నపానలో
కేనసంపన్నోమహీయతె॥ ౭ ॥ అథయదిగీతవాదిత్రలోకకామోభవతిసం
కల్పాదేవాస్యగీతవాదిత్రేసముత్తిష్ఠత స్తేన గీతవాదిత్రలోకేనసంపన్నోమ
హీయతే॥ ౮ ॥అథయదిస్త్రీలోకకామోభవతి సఙ్కల్పాదేవాస్యస్త్రియ
స్సముత్తిష్ఠన్తితేనస్త్రీలోకేన సంపన్నోమహీయతే ॥ ౯ ॥ యంయమన్తమ
భికామోభవతియఙ్కామయతే సోఽస్యసఙ్కల్పాదేవసముత్తిష్ఠతితేనపసం
న్నోమహీయతే॥ ౧౦

* కర్మచితోలోకః, పుణ్యచితోలోక , ఇతిరఙ్గరామానుజీయపాఠః.

అథ తృతీయః ఖణ్డః.

త ఇమే సత్యాః కామా అనృతాపిధానాస్తేషాగ్ం సత్యానాగ్ం సతామనృతమపిధానం యో యో హ్యస్యేతః ప్రైతి న తమిహ దర్శనాయ లభతే॥ ౧ ॥ అథ యే చాస్యేహ జీవా యే చ ప్రేతా యచ్చాన్యదిచ్ఛన్న లభతే సర్వం తదత్ర గత్వా విన్దతేఽత్ర హ్యస్యైతే సత్యాః కామా అనృతాపిధానాస్తద్యథాపి హిరణ్యనిధిం నిహితమక్షేత్రజ్ఞా ఉపర్యుపరి సంచరన్తో న విన్దేయురేవమేవేమాః సర్వాః ప్రజా అహరహర్గచ్ఛన్త్యేతం బ్రహ్మలోకం న విన్దన్త్యనృతేన హి ప్రత్యూఢాః ॥ ౨ ॥ స వా ఏష ఆత్మా హృది తస్యైతదేవ నిరుక్తగ్ం హృద్యయమితి తస్మాద్ధృదయమహరహర్వా ఏవంవిత్స్వర్గం లోకమేతి ॥ ౩ ॥ అథ య ఏష సంప్రసాదోఽస్మాచ్ఛరీరాత్సముత్థాయ పరం జ్యోతిరుపసంపద్య స్వేన రూపేణాభి నిష్పద్యత ఏష ఆత్మేతి హోవాచైతదమృత మభయమేతద్బ్రహ్మేతి తస్య హ వా ఏతస్య బ్రహ్మణో నామ సత్యమితి॥ ౪॥ ❁ తాని హ వా ఏతాని త్రీణ్యక్షరాణి సతీయమితి తద్యత్సత్తదమృత మథ యత్తి తన్మర్త్యమథ యద్యం తేనోభే యచ్ఛతి యదనేనోభే యచ్ఛతి తస్మాద్యమహరహర్వా ఏవంవిత్స్వర్గం లోకమేతి॥ ౫

అథ చతుర్థః ఖణ్డః.

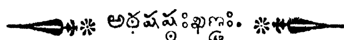
అథ య ఆత్మా స సేతుర్విధృతిరేషాం లోకానామసమ్భేదాయ నైతగ్ం సేతుమహోరాత్రే తరతో న జరా న మృత్యుర్న శోకో న సుకృతం న దుష్కృతగ్ం సర్వే పాప్మానోఽతో నివర్తన్తేఽపహతపాప్మా హ్యేష బ్రహ్మలోకః॥ ౧॥ తస్మాద్వా ఏతగ్ం సేతుం తీర్త్వాఽన్ధః సన్ననన్ధో భవతి విద్ధః సన్నవిద్ధో భవత్యుపతాపీ సన్ననుపతాపీ భవతి తస్మాద్వా ఏతగ్ం సేతుం తీర్త్వాఽపి నక్తమహరేవాభినిష్పద్యతే సకృద్విభాతో హ్యేవైష బ్రహ్మలోకః ॥ ౨ ॥ తద్య ఏవైతం బ్రహ్మలోకం బ్రహ్మచర్యేణానువిన్దన్తి తేషామేవైష బ్రహ్మలోకస్తేషాగ్ం సర్వేషు లోకేషు కామచారో భవతి॥ ౩

అథ పఞ్చమః ఖణ్డః.

అథ యద్యజ్ఞ ఇత్యాచక్షతే బ్రహ్మచర్యమేవ తద్బ్రహ్మచర్యేణ హ్యేవ

❁ త్రీణ్యక్షరాణి సత్తియమితి రఙ్గరామానుజీయపాఠః

యోజ్ఞాతారంవిన్దతేఽథయదిష్టమిత్యాచక్షతే బ్రహ్మచర్యమేవతద్బ్రహ్మ
చర్యేణహ్యేవేష్ట్వాత్మానమనువిన్దతే॥ ౧ ॥అథయత్సత్త్రాయణమిత్యాచ
క్షతేబ్రహ్మచర్యమేవతద్బ్రహ్మచర్యేణహ్యేవసతఆత్మనస్త్రాణంవిన్దతేఽ
థయన్మౌనమిత్యాచక్షతేబ్రహ్మచర్యమేవతద్బ్రహ్మచర్యేణహ్యేవాత్మాన
మనువిద్యమనుతే॥ ౨ ॥ అథయదనాశకాయనమిత్యాచక్షతేబ్రహ్మచర్యమే
వతదేషహ్యాత్మానశ్యతియం బ్రహ్మచర్యేణానువిన్దతేఽథయదరణ్యాయ
నమిత్యాచక్షతేబ్రహ్మచర్యమేవతదరశ్చహవైణ్యశ్చార్ణవౌబ్రహ్మలోకేతృ
తీయస్యామితోదివితదైరం మదీయగ్ం సరస్తదశ్వత్థస్సోమసవనస్తదపరాజి
తాపూర్బ్రహ్మణఃప్రభువిమితగ్ం హిరణ్మయం॥ ౩ ॥ తద్యఏవైతావరంచ
ణ్యంచార్ణవౌబ్రహ్మలోకేబ్రహ్మచర్యేణానువిన్దన్తితేషామేవైషబ్రహ్మలోక
స్తేషాగ్ం సర్వేషులోకేషుకామచారోభవతి॥ ౪

అథషష్ఠఃఖణ్డః.

అథయాఏతాహృదయస్య నాడ్యస్తాఃపిఙ్గళస్యాణిమ్నస్తిష్ఠన్తిశుక్లస్య
నీలస్యపీతస్యలోహితస్యేత్యసౌవాఆదిత్యః పిఙ్గళఏషశుక్లఏషనీలఏషపీతఏష
లోహితః॥ ౧ ॥తద్యథామహాపథఆతతఉభౌగ్రామౌగచ్ఛతీమఞ్చాముఞ్చై
వమేవైతాఆదిత్యస్యరశ్మయఉభౌలోకౌగచ్ఛన్తీమఞ్చాముఞ్చాముష్మాదా
దిత్యాత్ప్రతాయన్తేతా ఆసునాడీషుసృప్తాఆభ్యోనాడీభ్యఃప్రతాయన్తే
తేఽముష్మిన్నాదిత్యేసృప్తాః॥ ౨ ॥ తద్యత్రైతత్సుప్తస్సమస్తస్సమ్ప్రసన్న
స్స్వప్నంనవిజానాత్యాసుతదానాడీషుసృప్తోభవతితన్నకశ్చనపాప్మాస్పృ
శతితేజసాహితదాసమ్పన్నోభవతి॥ ౩ ॥ అథయత్రైతదబలిమానంనీతోభ
వతితమభితఆసీనాఆహుర్జానాసిమాం జానాసిమామితిసయావదస్మాచ్ఛరీ
రాదనుత్క్రాన్తోభవతితావజ్జానాతి॥ ౪ ॥ అథయత్రైతదస్మాచ్ఛరీరాదు
త్క్రామత్యథైతైరేవరశ్మిభిరూర్ధ్వమాక్రమతేసఓమితివాహోద్వా
మీయతేస యావత్క్షిప్యేన్మనస్తావదాదిత్యంగచ్ఛత్యేతద్వైఖలులోకద్వా
రంవిదుషాంప్రపదనంనిరోధోఽవిదుషాం॥ ౫ ॥తదేషశ్లోకఃశతంచైకాచ
హృదయస్యనాడ్యస్తాసాంమూర్ధానమభినిస్సృతైకాతయోర్ధ్వమాయన్న
మృతత్వమేతివిష్వఙ్ఙన్యాఉత్క్రమణేభవన్త్యుత్క్రమణేభవన్తి॥ ౬

అథసప్తమఃఖణ్డః.

యఆత్మాఽపహతపాప్మావిజరోవిమృత్యుర్విశోకోవిజిఘత్సోఽపిపాసస్సత్యకామస్సత్యసఙ్కల్పస్సోఽన్వేష్టవ్యస్సవిజిజ్ఞాసితవ్యస్ససర్వాగ్ శ్చలోకానాప్నోతిసర్వాగ్ శ్చకామాన్యస్తమాత్మానమనువిద్యవిజానాతీతిహప్రజాపతిరువాచ ॥ ౧ ॥ తద్ధోభయేదేవాసురాఅనుబుబుధిరేతేహోచుర్హంత తమాత్మానమన్విచ్ఛామోయమాత్మానమన్విష్యసర్వాగ్ శ్చలోకానాప్నోతి సర్వాగ్ శ్చకామానితీన్ద్రోహైవదేవానామభిప్రవవ్రాజవిరోచనోఽసురాణాం తౌహాసంవిదానా వేవసమిత్పాణీప్రజాపతి సకాశమాజగ్మతుః॥ ౨ తౌహద్వాత్రిగ్ శతంవర్షాణి బ్రహ్మచర్యమూషతుస్తౌహప్రజాపతిరువాచకిమిచ్ఛన్తావవాస్తమితితౌహోచతుర్యఆత్మాపహత పాప్మావిజరోవిమృత్యుర్విశోకోవిజిఘత్సోఽపిపాసస్సత్యకామస్సత్యసఙ్కల్పస్సోఽన్వేష్టవ్యస్సవిజిజ్ఞాసితవ్యస్ససర్వాగ్ శ్చలోకానాప్నోతి సర్వాగ్ శ్చకామాన్ యస్తమాత్మానమనువిద్యవిజానాతీతిభగవతోవచోవేదయన్తేతమిచ్ఛన్తావవాస్తమితి॥ ౩ ॥ * తౌహప్రజాపతిరువాచయఏషోఽక్షిణిపురుషోదృశ్యతఏషఆత్మేతిహోవాచైతదమృతమభయమేతద్బ్రహ్మేత్యథయోఽయంభగవోఽప్సుపరిఖ్యాయతేయశ్చాయమాదర్శేకతమఏషఇత్యేషఉఏవైషుసర్వేష్వన్తేషుపరిఖ్యాయతఇతిహోవాచ॥ ౪

అథఅష్టమఃఖణ్డః.

ఉదశరావఆత్మానమవేక్ష్యయదాత్మనోనవిజానీథస్తన్మేప్రబ్రూతమితితౌహోదశరావేఽవేక్షాంచక్రాతేతౌహప్రజాపతిరువాచకింపశ్యథఇతితౌహోచతుస్సర్వమేవేదమావాంభగవఆత్మానంపశ్యావఆలోమభ్యఆనఖేభ్యఃప్రతిరూపమితి ॥ ౧ ॥ తౌహప్రజాపతిరువాచసాధ్వలంకృతౌసువసనౌపరిష్కృతౌభూత్వోదశరావేఽవేక్షేథామితిహసాధ్వలంకృతౌసువసనౌపరిష్కృతౌభూత్వోదశరావేఽవేక్షాంచక్రాతేతౌహప్రజాపతిరువాచకింపశ్యథఇతి ॥ ౨ ॥ తౌహోచతుర్యథైవేదమావాంభగవస్సాధ్వలంకృతౌసువసనౌపరిష్కృతౌస్వఏవమేవేమౌభగవస్సాధ్వలంకృతౌసువ

---

* పరిఖ్యాయతఇతిసహోవాచేతిరఙ్గరామానుజీయపాఠః.

సనౌపరిష్కృతావిత్యేషఆత్మేతిహోవాచైతదమృతమభయమేతద్బ్రహ్మే
తితౌహశాన్తహృదయౌప్రవవ్రజతుః ॥ ౩ ॥ తౌహాన్వీక్ష్య ప్రజాపతిరువా
చఅనుపలభ్యాత్మానమననువిద్యవ్రజతో యతరఏతదుపనిషదో భవిష్యంతి దే
వావాఽసురావాతే పరాభవిష్యన్తీతిసహశాంతహృదయ ఏవవిరోచనోఽ
సురాఞ్జగామ తేభ్యోహై తాముపనిషదం ప్రోవాచాత్మైవేహమహయ్య
ఆత్మాపరిచర్య ఆత్మానమేవే హమహయన్నాత్మానం పరిచరన్నుభౌలో
కావవాప్నోతీమఞ్చాముఞ్చేతి ॥ ౪ ॥ తస్మాదప్యద్యేహాదదానమశ్రద్దధాన
మయజమానమాహురాసురో బతేత్యసురాణాగ్ం హ్యేషోపనిషత్ప్రేత
స్యశరీరంభిక్షయావసనేనాలంకారేణేతిసగ్ంస్కుర్వన్త్యేతేనహ్యముంలో
కంజేష్యన్తోమన్యన్తే॥ ౫

అథనవమఃఖణ్డః.

అథహేన్ద్రోఽప్రాప్యైవదేవానేతద్భయందదర్శయథైవఖల్వయ
మస్మిఞ్ఛరీరేసాధ్వలంకృతేసాధ్వలంకృతోభవతిసువసనేసువసనఃపరిష్కృ
తేపరిష్కృతః ఏవమేవాయమస్మిన్నన్ధేఽన్ధోభవతిస్రామేస్రామఃపరివృ
క్ణేపరివృక్ణోఽస్యైవశరీరస్యనాశమన్వేష నశ్యతినాహమత్రభోగ్యం పశ్యా
మీతి ॥ ౧ ॥ ససమిత్పాణిఃపునరేయాయతగ్ంహప్రజాపతిరువాచమఘవన్య
చ్ఛాంతహృదయః ప్రావ్రాజీస్సార్ధం విరోచనేనకిమిచ్ఛన్పునరాగమఇతిస
హోవాచయథైవఖల్వయం భగవోఽస్మిఞ్ఛరీరే సాధ్వలంకృతేసాధ్వ
లంకృతోభవతిసువసనేసువసనఃపరిష్కృతేపరిష్కృతఏవమేవాయమస్మిన్న
న్ధేఽన్ధోభవతిస్రామేస్రామః పరివృక్ణేపరివృక్ణోఽస్యైవశరీరస్యనాశమన్వేష
నశ్యతినాహమత్రభోగ్యం పశ్యామీతి ॥ ౨ ॥ ఏవమేవైష మఘవన్నితిహో
వాచైతన్త్వేవతేభూయోఽనువ్యాఖ్యాస్యామివసాపరాణిద్వాత్రిగ్ంశతం
వర్షాణీతిసహాపరాణిద్వాత్రిగ్ంశతంవర్షాణ్యువాసతస్మైహోవాచ॥ ౩

అథదశమఃఖణ్డః.

యఏషస్వప్నేమహీయమానశ్చరత్యేషఆత్మేతిహోవాచైతదమృత
మభయమేతద్బ్రహ్మేతిసహశాన్తహృదయః ప్రవవ్రాజసహాప్రాప్యైవ

దేవానేతద్భయం దదర్శతద్యద్యపీదగ్ శరీరమనంభవత్యనన్ధస్సభవతి యది
స్రామమస్రామోనవైషోస్యదోషేణదుష్యతి॥ ౧ ॥ నవధేనాస్యహన్యతేనా
స్యస్రామ్యేణస్రామోఘ్నంతిత్వే వైనంవిచ్ఛాదయన్తీవాప్రియవేత్తేవభవ
త్యపిరోదితీవనాహమత్రభోగ్యంపశ్యామితి॥ ౨॥ ససమిత్పాణిఃపునరేయా
యతగ్ంహప్రజాపతిరువాచ మఘవన్యచ్ఛాన్తహృదయః ప్రావ్రాజీఃకిమిచ్ఛ
న్పునరాగమఇతిసహోవాచతద్యద్యపీదంభగవశ్శరీరమంధంభవత్యనంధస్స
భవతియదిస్రామమస్రామోనైవైషోస్యదోషేణదుష్యతి॥ ౩॥ నవధేనాస్యహ
న్యతేనాస్యస్రామ్యేణస్రామోఘ్నన్తిత్వేవైనంవిచ్ఛాదయంతివాప్రియమేవే
త్తేవభవత్యపిరోదితీవనాహమత్రభోగ్యంపశ్యామీత్యేవమేవైష మఘవన్నితి
హోవాచైతంత్వేవ తేభూయోఽమవ్యాఖ్యాస్యామివసాపరాణిద్వాత్రిగ్
శతంవర్షాణీతిసహాపరాణిద్వాత్రింశతంవర్షాణ్యువాసతస్మైహోవాచ॥ ౪

అథ ఏకాదశఃఖణ్డః.

తద్యత్రైతత్సుప్తస్సమస్తస్సంప్రసన్నస్స్వప్నంనవిజానాత్యేష ఆత్మే
తిహోవాచైతదమృతభయమేతద్బ్రహ్మేతిసహశాంతహృదయఃప్రవవ్రా
జసహా ప్రాప్యైవ దేవానేతద్భయం దదర్శనాహ ఖల్వయమేవగ్ సంప్ర
త్యాత్మానంజానాత్యయమహమస్మీతినో ఏవేమానిభూతాని వినాశమేవా
పీతోభవతినాహమత్రభోగ్యం పశ్యామీతి॥ ౨॥ ససమిత్పాణిః పునరేయాయ
తగ్ హప్రజాపతిరువాచమఘవన్యచ్ఛాంతహృదయః ప్రావ్రాజీఃకిమివేచ్ఛ
న్పునరాగమఇతిసహోవాచనాహఖల్వయంభగవఏవగ్ సంప్రత్యాత్మానం
జానాత్యయమహమస్మీతినో ఏవేమాని భూతాని వినాశమేవాపీతో భవతి
నాహమత్ర భోగ్యం పశ్యామీతి ॥ ౩ ॥ ఏవమేవైష మఘవన్నితిహోవాచ
ఏతన్త్వేవతే భూయోఽనువ్యాఖ్యాస్యామినో ఏవాన్యత్రైతస్మాద్వసాప
రాణిపఞ్చవర్షాణీతి సహాపరాణిపఞ్చవర్షాణ్యువాసతాన్యేక శతగ్ సం
పేదురేతత్తద్యదాహురేక శతగ్ హవై వర్షాణి మఘవాన్ప్రజాపతౌ బ్ర
హ్మచర్యమువాసతస్మైహోవాచ॥ ౪

అథద్వాదశఃఖణ్డః.

మఘవన్మర్త్యంవా ఇదగ్ శరీరమాత్తం మృత్యునాతదస్యామృతస్యాశ

రీరస్యాత్మనోఽధిష్ఠానమాత్తో వై సశరీరః ప్రియాప్రియాభ్యాం న హ వై సశరీరస్య సతః ప్రియాప్రియయోరపహతిరస్త్యశరీరంవావ సన్తంన ప్రియాప్రియే స్పృశతః॥ ౧ ॥ అశరీరో వాయురభ్రంవిద్యుత్ స్తనయిత్నురశరీరాణ్యేతానితద్యథైతాన్యముష్మాదాకాశాత్సముత్థాయ పరంజ్యోతిరుపసంపద్య స్వేనరూపేణాభినిష్పద్యన్తే ఏవమేవైష సంప్రసాదోఽస్మాచ్ఛరీరాత్సముత్థాయపరంజ్యోతిరుపసంపద్యస్వేన రూపేణాభినిష్పద్యతే॥ ౨॥ ■ సఉత్తమఃపురుషః సతత్రపర్యేతిజక్షత్క్రీడన్రమమాణః స్త్రీభిర్వాయానైర్వాజ్ఞాతిభిర్వానోపజనగ్ స్మరన్నిదగ్ శరీరగ్ సయథా ప్రయోగ్య ఆచరణేయుక్త ఏవమేవాయమస్మిఞ్ఛరీరే ప్రాణోయుక్తః॥ ౩॥ అథయత్రైతదాకాశమనువిషణ్ణంచక్షుస్సచాక్షుషఃపురుషో దర్శనాయచక్షు రథయో వేదేదంజిఘ్రాణీతిసఆత్మాగన్ధాయఘ్రాణమథ యో వేదేదమభివ్యాహరాణీతి సఆత్మాభివ్యాహారాయవాగథయో వేదేదగ్ శృణ్వానీతిసఆత్మాశ్రవణాయశ్రోత్రం॥ ౪ ॥ ▩ అథయో వేదేదంమన్వానీతిసఆత్మామనోఽస్యదైవంచక్షుఃసవాఏషఏతేన దైవేనచక్షుషామనసైతాన్కామాన్పశ్యన్రమతేయఏతేబ్రహ్మలోకే॥ ౫॥ తంవాఏతందేవాఆత్మానముపాసతే తస్మాత్తేషాగ్ సర్వేచలోకాఆత్తాస్సర్వేచకామాస్ససర్వాగ్ శ్చ లోకానాప్నోతిసర్వాగ్ శ్చ కామాన్యస్తమాత్మానమనువిద్యవిజానాతీతిహ ప్రజాపతిరువాచ ప్రజాపతిరువాచ॥ ౬

అథ త్రయోదశః ఖణ్డః.

శ్యామాచ్ఛబళంప్రపద్యే శబళాచ్ఛ్యామంప్రపద్యే అశ్వఇవరోమాణివిధూయపాపంచన్ద్రఇవరాహోర్ముఖాత్ప్రముచ్యధూత్వా శరీరమకృతంకృతాత్మాబ్రహ్మలోకమభిసంభవామీత్యభిసంభవామీతి॥ ... ౧

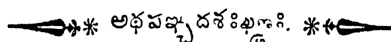
అథ చతుర్దశః ఖణ్డః.

ఆకాశో వై నామనామరూపయోర్నిర్వహితా తే యదన్తరాతద్బ్రహ్మతదమృతగ్ సఆత్మాప్రజాపతేస్సభాంవేశ్మప్రపద్యేయశోఽహంభవామి

■ సఉత్తమపురుష ఇతి శాఙ్కరః పాఠః.

▩ మనోఽస్యదివ్యంచక్షుస్సవాఏషఏతేనదివ్యేన చక్షుషేతి రఙ్గరామానుజీయః పాఠః.

బ్రాహ్మణానాంయశో రాజ్ఞాంయశో విశాంయశోహమను ప్రాపత్సిసహా
హంయశసాంయశః శ్వేతమదత్కమదత్కꣳ శ్వేతంలిన్దుమాభి గాంలిన్దు
మాభిగాం॥ ౧

అథపఞ్చదశఃఖణ్డః.

తద్ధైతద్బ్రహ్మాప్రజాపతయ ఉవాచ ప్రజాపతిర్మనవేమనుః ప్రజా
భ్యఃఆచార్యకులాద్వేదమధీత్య యథా విధానంగురోః కర్మాతిశేషేణాభిస
మావృత్యకుటుమ్బేశుచౌదేశే స్వాధ్యాయమధీయానో ధార్మికాన్విదధదా
త్మనిసర్వేన్ద్రియాణిసమ్ప్రతిష్ఠాప్యాహిꣳసన్సర్వభూతాన్యన్యత్ర తీర్థే
భ్యస్సఖల్వేవంవర్తయన్యావదాయుషం బ్రహ్మలోకమభి సమ్పద్యతేనచపున
రావర్తతేనచపునరావర్తతే ॥ ౧ ॥ ఆప్యాయన్తుమమాఙ్గాని వాక్ప్రా
ణశ్చక్షుశ్శ్రోత్ర మథోబల మిన్ద్రియాణిచ సర్వాణిసర్వం బ్రహ్మౌపని
షదంమాహంబ్రహ్మనిరాకుర్యాం మామాబ్రహ్మనిరాకరోదనిరాకరణ
మస్త్వనిరాకరణంమేఽస్తుతదాత్మనినిరతేయ ఉపనిషత్సుధర్మాస్తే మయి
సన్తుతే మయిసన్తు॥ ౨

ఇతిచ్ఛాన్దోగ్యోపనిషది అష్టమఃప్రపాఠకస్సమాప్తః.

ఛాన్దోగ్యోపనిషత్సమాప్తా.

హరిః ఓమ్ తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

ఐతరేయోపనిషత్-ప్రథమాధ్యాయః.

అథప్రథమఃఖణ్డః.

హరిఃఓమ్॥ ఆత్మావాఇదమేకఏవాగ్రఆసీత్ నాన్యత్కించనమిషత్ స
ఈక్షతలోకాన్నుసృజాఇతి ॥ ౧ ॥సఇమాంల్లోకానసృజతాఽమ్భోమరీచీర్మర
మాపోఽదోఽమ్భఃపరేణదివంద్యౌః ప్రతిష్ఠాఽన్తరిక్షంమరీచయఃపృథివీమ
రోయాఅధస్తాత్తాఆపః॥ ౨ ॥ సఈక్షతేమేను లోకాలోక పాలాన్నుసృ
జాఇతిసోఽద్భ్యఏవపురుషంసముద్ధృత్యామూర్ఛయత్ ॥ ౩ ॥ తమభ్యతప
త్తస్యాభితప్తస్యముఖంనిరభిద్యతయథాణ్డంముఖాద్వాగ్వాచోఽగ్నిర్నాసి
కేనిరభిద్యేతాంనాసికాభ్యాంప్రాణఃప్రాణాద్వాయురక్షిణీనిరభిద్యేతాం
అక్షిభ్యాంచక్షుశ్చక్షుష ఆదిత్యఃకర్ణౌనిరభిద్యేతాంకర్ణాభ్యాంశ్రోత్రంశ్రో
త్రాద్దిశస్త్వఙ్నిరభిద్యతత్వచోలోమానిలోమభ్యఓషధివనస్పతయోహృద
యంనిరభిద్యతహృదయాన్మనో మనసశ్చన్ద్రమానాభిర్నిరభిద్యత నాభ్యాఅ
పానోఽపానాన్మృత్యుఃశిశ్నంనిరభిద్యతశిశ్నాద్రేతోరేతసఆపః॥ ౪

అథద్వితీయఃఖణ్డః.

తాఏతాదేవతాస్సృష్టాఅస్మిన్మహత్యర్ణవేప్రాపతన్ తమశనాయా
పిపాసాభ్యామన్వవార్జత్ తాఏనమబ్రువన్నాయతనంనః ప్రజానీహియస్మి
న్ప్రతిష్ఠితాఅన్నమదామేతి॥ ౧ ॥తాభ్యోగామానయత్తాఅబ్రువన్నవైనో
ఽయమలమితితాభ్యోఽశ్వమానయత్తాఅబ్రువన్నవైనోఽయమలమితి॥ ౨॥
తాభ్యఃపురుషమానయత్తాః తా అబ్రువన్ సుకృతంబతేతిపురుషోవావసు
కృతన్తాఅబ్రవీద్యథాయతనంప్రవిశతేతి ॥ ౩ ॥ అగ్నిర్వాగ్భూత్వాముఖం
ప్రావిశద్వాయుఃప్రాణోభూత్వానాసికేప్రావిశదాదిత్యశ్చక్షుర్భూత్వా
ఽక్షిణీప్రావిశద్దిశశ్శ్రోత్రంభూత్వాకర్ణౌ ప్రావిశన్నోషధివనస్పతయో
లోమాని భూత్వాత్వచమ్ప్రావిశంశ్చన్ద్రమామనోభూత్వాహృదయం

ప్రావిశత్ మృత్యురపానో భూత్వా నాభిం ప్రావిశదాపో రేతో భూత్వా
శిశ్నం ప్రావిశన్ ॥ ౪ ॥ తమశనాయాపిపాసే అబ్రూతామావాభ్యా
మభిప్రజానీహీతి స తే అబ్రవీదేతాస్వేవ వాం దేవతాస్వాభజామ్యేతాసు
భాగిన్యౌ కరోమీతి తస్మాద్యస్యై కస్యై చ దేవతాయై హవిర్గృహ్యతే
భాగిన్యావేవాస్యామశనాయాపిపాసే భవతః ॥ ౫

అథ తృతీయః ఖణ్డః.

స ఈక్షతేమే ను లోకాశ్చ లోకపాలాశ్చాన్నమేభ్యః సృజా ఇతి ॥ ౧ ॥ సో
ఽపోఽభ్యతపత్తాభ్యోఽభితప్తాభ్యో మూర్తిరజాయత యా వై సా మూర్తి
రజాయతాన్నం వై తత్ ॥ ౨ ॥ తదేతదభిసృష్టం న తత్పరాఙ్త్యజిఘాంసత్త
ద్వాచాజిఘృక్షత్తన్నాశక్నోద్వాచా గ్రహీతుం స యద్ధైనద్వాచాఽగ్రహై
ష్యదభివ్యాహృత్య హైవాన్నమత్రప్స్యత్ ॥ ౩ ॥ తత్ప్రాణేనాజిఘృక్షత్త
న్నాశక్నోత్ప్రాణేన గ్రహీతుం స యద్ధైనత్ప్రాణేనాగ్రహైష్యదభిప్రాణ్య
హైవాన్నమత్రప్స్యత్ ॥ ౪ ॥ తచ్చక్షుషాఽజిఘృక్షత్తన్నాశక్నోచ్చక్షుషా గ్ర
హీతుం స యద్ధైనచ్చక్షుషాఽగ్రహైష్యద్దృష్ట్వా హైవాన్నమత్రప్స్యత్ ॥
౫ ॥ తచ్ఛ్రోత్రేణాజిఘృక్షత్తన్నాశక్నోచ్ఛ్రోత్రేణ గ్రహీతుం స యద్ధైన
చ్ఛ్రోత్రేణాగ్రహైష్యచ్ఛ్రుత్వా హైవాన్నమత్రప్స్యత్ ॥ ౬ ॥ తత్త్వ
చాఽజిఘృక్షత్తన్నాశక్నోత్త్వచా గ్రహీతుం స యద్ధైనత్త్వచాఽగ్రహైష్య
త్స్పృష్ట్వా హైవాన్నమత్రప్స్యత్ ॥ ౭ ॥ తన్మనసాఽజిఘృక్షత్తన్నాశక్నో
న్మనసా గ్రహీతుం స యద్ధైనన్మనసాఽగ్రహైష్యద్ధ్యాత్వా హైవాన్నమత్ర
ప్స్యత్ ॥ ౮ ॥ తచ్ఛిశ్నేనాజిఘృక్షత్తన్నాశక్నోచ్ఛిశ్నేన గ్రహీతుం స యద్ధై
నచ్ఛిశ్నేనాగ్రహైష్యద్విసృజ్య హైవాన్నమత్రప్స్యత్ ॥ ౯ ॥ తదపానేనా
జిఘృక్షత్తదావయత్స ఏషోఽన్నస్య గ్రహో యద్వాయురన్నాయుర్వా ఏష
యద్వాయుః ॥ ౧౦ ॥ స ఈక్షత కథం న్విదం మదృతే స్యాదితి స ఈక్షత కతరేణ
ప్రపద్యా ఇతి స ఈక్షత యది వాచాఽభివ్యాహృతం యది ప్రాణేనాభిప్రాణి
తం యది చక్షుషా దృష్టం యది శ్రోత్రేణ శ్రుతం యది త్వచా స్పృష్టం యది మన
సా ధ్యాతం యద్యపానేనాభ్యపానితం యది శిశ్నేన విసృష్టమథ కోఽహమితి ॥

౧౧ ॥ సమేతమేవసీమానంవిదార్యైతయాద్వారా ప్రాపద్యతసైషా విదృతిర్నామ ద్వాస్తదేతన్నాన్దనంతస్యత్రయ ఆవసథాఃత్రయస్స్వప్నా అయమావసథోఽయమావసథోఽయమావసథఇతి ॥ ౧౨ ॥ సజాతోభూతాన్యభివ్యైక్షత్ కిమిహాన్యంవావదిషదితిస ఏతమేవపురుషంబ్రహ్మతతమమపశ్యదిదమదర్శమితీ౩॥౧౩॥తస్మాదిదన్ద్రోనామేదన్ద్రోహవై నామతమిదన్ద్రంసన్తమిన్ద్రమిత్యాచక్షతే పరోక్షేణపరోక్షప్రియా ఇవహిదేవాః పరోక్షప్రియాఇవహిదేవాః॥ ౧౪

ఇత్యైతరేయేద్వితీయేఆరణ్యకేచతుర్థోఽధ్యాయః.

ఉపనిషత్ప్రథమోఽధ్యాయఃఓమ్‌తత్సత్.

ఐతరేయోపనిషత్-ద్వితీయాధ్యాయః.

అథప్రథమఃఖణ్డః.

పురుషేహవా అయమాదితోగర్భోభవతి యదేతద్రేతస్తదేతత్సర్వేభ్యోఽఙ్గేభ్యస్తేజస్సంభృతమాత్మన్యేవాత్మానంబిభర్తితద్యదాస్త్రియాంసిఞ్చత్యథైతజ్జనయతితదస్యప్రథమంజన్మ॥ ౧

అథద్వితీయఃఖణ్డః.

తత్స్త్రియాఆత్మభూయంగచ్ఛతియథాస్వమఙ్గంతథాతస్మాదేనాంనహినస్తిసాస్యైతమాత్మానమత్రగతంభావయతి॥ ౧ ॥సాభావయిత్రీభావయితవ్యాభవతితంస్త్రీగర్భంబిభర్తిసోఽగ్రఏవకుమారంజన్మనోఽగ్రేఽధిభావయతిసయత్కుమారంజన్మనోఽగ్రేఽధిభావయత్యాత్మానమేవతద్భావయత్యేషాం లోకానాం సన్తత్యాఏవం సన్తతాహీమేలోకాస్తదస్యద్వితీయంజన్మ॥ ౨

అథతృతీయఃఖణ్డః.

సోఽస్యాయమాత్మాపుణ్యేభ్యఃకర్మభ్యః ప్రతినిధీయతేఅథాస్యాయమితరఆత్మాకృతకృత్యోవయోగతఃప్రైతిసఇతః ప్రయన్నేవపునర్జాయతేతదస్యతృతీయంజన్మతదుక్తమృషిణా॥ ౧

అథచతుర్థఃఖణ్డః.

గర్భేనుసన్నన్వేషామవేదమహందేవానాంజనిమానివిశ్వాశతంమా
పురఆయసీరరక్షన్నధశ్శ్యేనోజవసానిరదీయమితిగర్భఏవైతచ్ఛయానోవా
మదేవఏవమువాచ॥౧॥సఏవంవిద్వానస్మాచ్ఛరీరభేదాదూర్ధ్వఉత్క్రమ్యా
ముష్మిన్స్వర్గేలోకేసర్వాన్కామానాప్త్వాఽమృతస్సమభవత్సమభవత్॥౨

ఇత్యైతరేయేద్వితీయేఆరణ్యకేపఞ్చమోఽధ్యాయః.

ఉపనిషత్సుద్వితీయోఽధ్యాయఃఓంతత్సత్.

ఐతరేయోపనిషత్-తృతీయాధ్యాయః.

అథప్రథమఃఖణ్డః.

కోఽయమాత్మేతివయముపాస్మహేకతరస్సఆత్మాయేనవారూపం
పశ్యతియేనవాశబ్దంశృణోతియేన వాగన్ధానాజిఘ్రతి యేనవావాచంవ్యాక
రోతియేనవాస్వాదుచాస్వాదుచవిజానాతి॥౧॥ యదేతద్ధృదయంమనశ్చై
తత్సఞ్జ్ఞానమాజ్ఞానంవిజ్ఞానం ప్రజ్ఞానంమేధాదృష్టిర్ధృతిర్మతిర్మనీషాజూతి
స్స్మృతిస్సఙ్కల్పః క్రతురసుఃకామోవశ ఇతిసర్వాణ్యేవైతాని ప్రజ్ఞానస్య
నామధేయానిభవన్తి॥౨॥ సఏషబ్రహ్మైష ఇన్ద్రఏషప్రజాపతిరేతేసర్వేదే
వాఇమానిచపఞ్చమహాభూతాని పృథివీవాయురాకాశ ఆపోజ్యోతీంషీత్యే
తానీమానిచక్షుద్రమిశ్రాణీవబీజానీతరాణిచేతరాణి చాణ్డజానిచజారుజా
నిచస్వేదజానిచోద్భిజ్జానిచాశ్వాగావఃపురుషాహస్తినోయత్కిఞ్చేదంప్రా
ణిజఙ్గమంచపతత్రిచయచ్చస్థావరంసర్వంతత్ప్రజ్ఞానేత్రం ప్రజ్ఞానేప్రతిష్ఠి
తంప్రజ్ఞానేత్రోలోకఃప్రజ్ఞాప్రతిష్ఠాప్రజ్ఞానంబ్రహ్మ॥ ౩॥ సఏతేనైవప్రజ్ఞే
నాత్మనాఽస్మాల్లోకాదుత్క్రమ్యాముష్మిన్ స్వర్గేలోకేసర్వాన్కామానా
ప్త్వాఽమృతస్సమభవత్సమభవదిత్యోమ్॥౪॥హరిఃఓమ్॥ ... ... *

ఇత్యైతరేయేద్వితీయే ఆరణ్యకేషష్ఠోఽధ్యాయః.

ఉపనిషత్సుతృతీయోఽధ్యాయఃఓమ్తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

బ్రహ్మసూత్రే.

ప్రథమాధ్యాయే - ప్రథమఃపాదః.

౧. జిజ్ఞాసాధికరణమ్.— ౧-ఓం అథాతో బ్రహ్మజిజ్ఞాసా॥ *

౨. జన్మాద్యధికరణమ్.— ౨॥ జన్మాద్యస్య యతః॥ *

౩. శాస్త్రయోనిత్వాధికరణమ్.— ౩॥ శాస్త్రయోనిత్వాత్॥ *

౪. సమన్వయాధికరణమ్.— ౪॥ తత్తు సమన్వయాత్॥ *

౫. ఈక్షత్యధికరణమ్.— ౫॥ ఈక్షతేర్నాశబ్దం॥ ౬॥ గౌణశ్చేన్నాత్మశబ్దాత్॥ ౭॥ తన్నిష్ఠస్య మోక్షోపదేశాత్॥ ౮॥ హేయత్వావచనాచ్చ॥ ౯॥ ప్రతిజ్ఞావిరోధాత్॥ ౧౦॥ స్వాప్యయాత్॥ ౧౧॥ గతిసామాన్యాత్॥ ౧౨॥ శ్రుతత్వాచ్చ॥ *

౬. ఆనన్దమయాధికరణమ్.— ౧౩॥ ఆనన్దమయోఽభ్యాసాత్॥ ౧౪॥ వికారశబ్దాన్నేతి చేన్న ప్రాచుర్యాత్॥ ౧౫॥ తద్ధేతువ్యపదేశాచ్చ॥ ౧౬॥ మాన్త్రవర్ణికమేవ చ గీయతే॥ ౧౭॥ నేతరోఽనుపపత్తేః॥ ౧౮॥ భేదవ్యపదేశాచ్చ॥ ౧౯॥ కామాచ్చ నానుమానాపేక్షా॥ ౨౦॥ అస్మిన్నస్య చ తద్యోగం శాస్తి॥ *

౭. అన్తరధికరణమ్.— ౨౧॥ అన్తస్తద్ధర్మోపదేశాత్॥ ౨౨॥ భేదవ్యపదేశాచ్చాన్యః॥ *

౮. ఆకాశాధికరణమ్.— ౨౩॥ ఆకాశస్తల్లిఙ్గాత్॥ *

౯. ప్రాణాధికరణమ్.— ౨౪॥ అత ఏవ ప్రాణః॥ *

౧౦. జ్యోతిరధికరణమ్.— ౨౫॥ జ్యోతిశ్చరణాభిధానాత్॥ ౨౬॥ ఛన్దోభిధానాన్నేతి చేన్న తథా చేతోఽర్పణనిగమాత్తథా హి దర్శనం॥ ౨౭॥ భూతాదిపాదవ్యపదేశోపపత్తేశ్చైవం॥ ౨౮॥ ఉపదేశభేదాన్నేతి చేన్నో

౧౧. ఇన్ద్రప్రాణాధికరణమ్.— ౨౯॥ ప్రాణస్తథానుగమాత్॥ ౩౦॥ న వక్తురాత్మోపదేశాదితి చేదధ్యాత్మసమ్బన్ధభూమా హ్యస్మిన్॥ ౩౧॥ శాస్త్ర

దృష్ట్యాతూపదేశోవామదేవవత్ ॥ ౩౨ ॥ జీవముఖ్యప్రాణలిఙ్గాన్నేతి చేన్నోపాసాత్రైవిధ్యాదాశ్రితత్వాదిహతద్యోగాత్॥ ❋

ఇతిశారీరకమీమాంసాయాం

ప్రథమస్యాధ్యాయస్య-ప్రథమఃపాదః.

ప్రథమాధ్యాయే - ద్వితీయఃపాదః.

౧. సర్వత్రప్రసిద్ధ్యధికరణమ్.— ౧ ॥ ఓంసర్వత్ర ప్రసిద్ధోప దేశాత్॥ ౨॥వివక్షితగుణోపపత్తేశ్చ॥౩॥అనుపపత్తేస్తునశారీరః॥౪॥కర్మకర్తృ వ్యపదేశాచ్చ॥ ౫॥ శబ్దవిశేషాత్ ॥ ౬॥ స్మృతేశ్చ॥ ౭॥ అర్భకౌకస్త్వా త్తద్వ్యపదేశాచ్చనేతిచెన్ననిచాయ్యత్వాదేవంవ్యోమవచ్చ॥ ౮॥ సంభోగప్రాప్తిరితిచెన్నవైశేష్యాత్॥ ❋

౨. అత్త్రధికరణమ్— ౯॥అత్తాచరాచరగ్రహణాత్॥౧౦॥ప్రకరణాచ్చ ౧౧॥గుహాంప్రవిష్టావాత్మానౌహితద్దర్శనాత్॥౧౨॥విశేషణాచ్చ॥ ❋

౩. అన్తరాధికరణమ్.— ౧౩ ॥ అన్తరఉపపత్తేః॥ ౧౪॥ స్థానాదివ్యపదేశాచ్చ॥౧౫॥సుఖవిశిష్టాభిధానాదేవచ॥౧౬॥అతఏవచసబ్రహ్మ॥ ౧౭॥ శ్రుతోపనిషత్కగత్యభిధానాచ్చ॥౧౮॥అనవస్థితేరసమ్భవాచ్చనేతరః॥

౪. అన్తర్యామ్యధికరణమ్.— ౧౯॥అన్తర్యామ్యధిదైవాధిలోకాదిషుతద్ధర్మవ్యపదేశాత్॥ ౨౦ ॥ నచస్మార్తమతద్ధర్మాభిలాపాచ్ఛారీరశ్చ॥౨౧॥ ఉభయేపిహిభేదేనైనమధీయతె॥ ❋

౫. అదృశ్యత్వాదిగుణకాధికరణమ్.— ౨౨॥ అదృశ్యత్వాదిగుణకోధర్మోక్తేః॥ ౨౩ ॥ విశేషణభేదవ్యపదేశాభ్యాంచనేతరౌ॥ ౨౪ ॥ రూపోపన్యాసాచ్చ॥ ❋

౬. వైశ్వానరాధికరణమ్.— ౨౫॥ వైశ్వానరస్సాధారణశబ్దవిశేషాత్॥ ౨౬॥స్మర్యమాణమనుమానంస్యాదితి॥౨౭॥శబ్దాదిభ్యోన్తఃప్రతిష్ఠానాచ్చనేతిచెన్నతథాదృష్ట్యుపదేశాద సమ్భవాత్పురుషమపి చైనమధీయతే॥ ౨౮॥ అతఏవనదేవతాభూతంచ ॥ ౨౯ ॥ సాక్షాదప్యవిరోధంజై

మినిః॥౩౦॥అభివ్యక్తేరిత్యాశ్మరథ్యః॥౩౧॥ అనుస్మృతేర్బాదరిః॥ ౩౨॥
సమ్పత్తేరితిజైమినిస్తథాహిదర్శయతి॥౩౩॥ ఆమనన్తిచైనమస్మిన్॥...*

ఇతిశారీరకమీమాంసాయాం

ప్రథమస్యాధ్యాయస్య-ద్వితీయపాదః.

*****

ప్రథమాధ్యాయే-తృతీయఃపాదః.

౧. ద్యుభ్వాద్యధికరణమ్.— ౧॥ ఓంద్యుభ్వాద్యాయతనంస్వశబ్దాత్॥౨॥ ముక్తోపసృప్యవ్యపదేశాచ్చ॥౩॥నానుమానమతచ్ఛబ్దాత్ప్రాణభృచ్చ॥ ౪॥భేదవ్యపదేశాత్॥౫॥ ప్రకరణాత్॥౬॥స్థిత్యదనాభ్యాంచ॥

౨. భూమాధికరణమ్.— ౭॥ భూమాసమ్ప్రసాదాదధ్యుపదేశాత్॥ ౮॥ ధర్మోపపత్తేశ్చ॥ *

౩. అక్షరాధికరణమ్.— ౯॥అక్షరమమ్బరాన్తధృతేః॥౧౦॥ సాచప్రశాసనాత్॥౧౧॥అన్యభావవ్యావృత్తేశ్చ॥ *

౪. ఈక్షతికర్మాధికరణమ్.— ౧౨॥ఈక్షతికర్మవ్యపదేశాత్సః॥ *

౫. దహరాధికరణమ్.— ౧౩॥ దహరఉత్తరేభ్యః॥ ౧౪॥ గతిశబ్దాభ్యాం తథాహిదృష్టంలిఙ్గంచ॥౧౫॥ధృతేశ్చమహిమ్నోఽస్యాస్మిన్నుపలబ్ధేః॥ ౧౬ ॥ ప్రసిద్ధేశ్చ॥ ౧౭ ॥ ఇతరపరామర్శాత్సఇతిచేన్నాసమ్భవాత్॥ ౧౮ ॥ ఉత్తరాచ్చేదావిర్భూతస్వరూపస్తు॥ ౧౯ ॥ అన్యార్థశ్చ పరామర్శః॥ ౨౦ ॥ అల్పశ్రుతేరితిచేత్తదుక్తం ॥ ౨౧ ॥ అనుకృతేస్తస్యచ॥ ౨౨॥అపిచస్మర్యతే॥ *

౬. ప్రమితాధికరణమ్.— ౨౩ ॥ శబ్దాదేవప్రమితః॥౨౪॥ హృద్యపేక్షయాతుమనుష్యాధికారత్వాత్॥ *

౭. దేవతాధికరణమ్.— ౨౫॥తదుపర్యపిబాదరాయణస్సమ్భవాత్॥౨౬॥ విరోధఃకర్మణీతిచేన్నానేకప్రతిపత్తేర్దర్శనాత్॥ ౨౭॥ శబ్దఇతిచేన్నాతఃప్రభవాత్ప్రత్యక్షానుమానాభ్యాం॥౨౮॥అతఏవచనిత్యత్వం॥౨౯॥ సమాననామరూపత్వాచ్చావృత్తావప్యవిరోధో దర్శనాత్స్మృతేశ్చ॥ *

౮. మధ్వధికరణమ్.— ౩౦॥ మధ్వాదిష్వసమ్భవాదనధికారం జైమినిః॥ ౩౧॥ జ్యోతిషి భావాచ్చ॥ ౩౨॥ భావంతు బాదరాయణో౽స్తిహి॥ *

౯. అపశూద్రాధికరణమ్.— ౩౩॥ శుగస్యతదనాదరశ్రవణాత్తదాద్రవణాత్సూచ్యతేహి॥ ౩౪॥ క్షత్రియత్వగతేశ్చ॥ ౩౫॥ ఉత్తరత్రచైత్రరథేనలిఙ్గాత్॥ ౩౬॥ సంస్కారపరామర్శాత్తదభావాభిలాపాచ్చ॥ ౩౭॥ తదభావనిర్ధారణేచ ప్రవృత్తేః॥ ౩౮॥ శ్రవణాధ్యయనార్థప్రతిషేధాత్॥ ౩౯॥ స్మృతేశ్చ॥ *

౯. ప్రమితాధికరణశేషః.— ౪౦॥ కమ్పనాత్॥ ౪౧॥ జ్యోతిర్దర్శనాత్॥

౧౦. అర్థాన్తరత్వాదివ్యపదేశాధికరణమ్.— ౪౨॥ ఆకాశో౽ర్థాన్తరత్వాదివ్యపదేశాత్॥ ౪౩॥ సుషుప్త్యుత్క్రాన్త్యోర్భేదేన॥ ౪౪॥ పత్యాదిశబ్దేభ్యః॥ *

ఇతిశారీరక మీమాంసాయాం
ప్రథమస్యాధ్యాయస్య-తృతీయః పాదః.

ప్రథమాధ్యాయే- చతుర్థః పాదః.

౧. ఆనుమానికాధికరణమ్.— ౧॥ ఓం ఆనుమానికమప్యేకేషామితిచేన్న శరీరరూపకవిన్యస్తగృహీతేర్దర్శయతిచ॥ ౨॥ సూక్ష్మంతుతదర్హత్వాత్॥ ౩॥ తదధీనత్వాదర్థవత్॥ ౪॥ జ్ఞేయత్వావచనాచ్చ॥ ౫॥ వదతీతిచేన్న ప్రాజ్ఞోహిప్రకరణాత్॥ ౬॥ త్రయాణామేవచైవ ముపన్యాసః ప్రశ్నశ్చ॥ ౭॥ మహద్వచ్చ॥ *

౨. చమసాధికరణమ్.— ౮॥ చమసవదవిశేషాత్॥ ౯॥ జ్యోతిరుపక్రమాతు తథాహ్యధీయతఏకే॥ ౧౦॥ కల్పనోపదేశాచ్చమధ్వాదివదవిరోధః॥

౩. సఙ్ఖ్యోపసఙ్గ్రహాధికరణమ్.— ౧౧॥ నసఙ్ఖ్యోపసఙ్గ్రహాదపినానాభావాదతిరేకాచ్చ॥ ౧౨॥ ప్రాణాదయోవాక్యశేషాత్॥ ౧౩॥ జ్యోతిషైకేషామసత్యన్నే॥ *

౪. కారణత్వాధికరణమ్.— ౧౪॥ కారణత్వేనచాకాశాదిషు యథావ్యపదిష్టోక్తేః॥ ౧౫॥ సమాకర్షాత్॥ *

౫. జగద్వాచిత్వాధికరణమ్.— ౧౬॥ జగద్వాచిత్వాత్॥ ౧౭॥ జీవముఖ్యప్రాణలిఙ్గాన్నేతిచేత్తద్వ్యాఖ్యాతం ॥ ౧౮ ॥ అన్యార్థంతుజైమినిః ప్రశ్నవ్యాఖ్యానాభ్యామపిచైవమేకే॥ *

౬. వాక్యాన్వయాధికరణమ్.— ౧౯॥వాక్యాన్వయాత్॥ ౨౦ ॥ ప్రతిజ్ఞాసిద్ధేర్లిఙ్గమాశ్మరథ్యః॥ ౨౧ ॥ ఉత్క్రమిష్యతఏవమ్భావాదిత్యౌడులోమిః॥ ౨౨॥అవస్థితేరితికాశకృత్స్నః॥ *

౭. ప్రకృత్యధికరణమ్.— ౨౩ ॥ ప్రకృతిశ్చ ప్రతిజ్ఞాదృష్టాన్తానుపరోధాత్॥ ౨౪ ॥ అభిధ్యోపదేశాచ్చ ॥ ౨౫ ॥ సాక్షాచ్చోభయామ్నానాత్॥ ౨౬॥ఆత్మకృతేః॥ ౨౭॥పరిణామాత్॥ ౨౮ ॥యోనిశ్చహిగీయతే॥

౮. సర్వవ్యాఖ్యానాధికరణమ్.— ౨౯॥ఏతేనసర్వేవ్యాఖ్యాతావ్యాఖ్యాతాః॥

ఇతిశారీరకమీమాంసాయాం

ప్రథమస్యాధ్యాయస్య - చతుర్థఃపాదః

అధ్యాయః-౧-పాదాః-౪-అధికరణాని-౩౫-సూత్రాణి-౧౩౮.

ప్రథమాధ్యాయస్సమాప్తః.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

బ్రహ్మసూత్రే,

ద్వితీయాధ్యాయే - ప్రథమఃపాదః

౧. స్మృత్యధికరణమ్.— ౧॥ఓమ్‌స్మృత్యనవకాశదోషప్రసఙ్గఇతిచేన్నాన్యస్మృత్యనవకాశదోషప్రసఙ్గాత్ ॥ ౨ ॥ ఇతరేషాంచానుపలబ్ధేః

౨. యోగప్రత్యుక్త్యధికరణమ్.— ౩ ॥ ఏతేనయోగఃప్రత్యుక్తః॥

౩. విలక్షణత్వాధికరణమ్.— ౪॥నవిలక్షణత్వాదస్యతథాత్వంచశబ్దాత్॥ ౫॥అభిమానివ్యపదేశస్తువిశేషానుగతిభ్యాం॥ ౬ ॥దృశ్యతేతు॥ ౭॥ అ

సదితిచేన్నప్రతిషేధమాత్రత్వాత్॥ ౮ ॥ అపీతౌతద్వత్ప్రసఙ్గాదసమఞ్జసం॥౯॥నతుదృష్టాన్తభావాత్॥౧౦॥స్వపక్షదోషాచ్చ॥౧౧॥తర్కాప్రతిష్ఠానాదప॥౧౨॥అన్యథానుమేయమితిచేదేవమప్యనిర్మోక్షప్రసఙ్గః॥

౪. శిష్టాపరిగ్రహాధికరణమ్.—౧౩॥ఏతేనశిష్టాపరిగ్రహాఅపివ్యాఖ్యాతాః॥

౫. భోక్త్రాపత్త్యధికరణమ్.— ౧౪ ॥ భోక్త్రాపత్తేరవిభాగశ్చేత్స్యాల్లోకవత్॥ *

౬. ఆరమ్భణాధికరణమ్.— ౧౫॥తదనన్యత్వమారమ్భణశబ్దాదిభ్యః॥౧౬ భావేచోపలబ్ధేః॥౧౭॥ సత్త్వాచ్చాపరస్య॥ ౧౮॥ అసద్వ్యపదేశాన్నేతిచెన్నధర్మాన్తరేణవాక్యశేషాద్యుక్తేశ్శబ్దాన్తరాచ్చ॥౧౯॥పటవచ్చ॥౨౦॥ యథాచప్రాణాదిః॥

౭. ఇతరవ్యపదేశాధికరణమ్.— ౨౧ ॥ ఇతరవ్యపదేశాద్ధితాకరణాదిదోషప్రసక్తిః ॥ ౨౨ ॥ అధికన్తుభేదనిర్దేశాత్॥ ౨౩ ॥ అశ్మాదివచ్చతదనుపపత్తిః॥ *

౮. ఉపసంహారదర్శనాధికరణమ్.— ౨౪ ॥ ఉపసంహారదర్శనాన్నేతిచెన్నక్షీరవద్ధి॥౨౫॥దేవాదివదపిలోకే॥ *

౯. కృత్స్నప్రసక్త్యధికరణమ్.— ౨౬ ॥ కృత్స్నప్రసక్తిర్నిరవయవత్వశబ్దకోపోవా॥౨౭॥శ్రుతేస్తుశబ్దమూలత్వాత్॥ ౨౮ ॥ ఆత్మనిచైవంవిచిత్రాశ్చహి॥౨౯॥స్వపక్షదోషాచ్చ॥౩౦॥సర్వోపేతాచతద్దర్శనాత్॥౩౧॥వికరణత్వాన్నేతిచేత్తదుక్తం॥ *

౧౦. ప్రయోజనవత్త్వాధికరణమ్.— ౩౨ ॥ నప్రయోజనవత్త్వాత్॥ ౩౩॥ లోకవత్తులీలాకైవల్యం॥ ౩౪ ॥వైషమ్యనైర్ఘృణ్యేనసాపేక్షత్వాత్తథాహిదర్శయతి॥ ౩౫ ॥నకర్మావిభాగాదితిచెన్నానాదిత్వాదుపపద్యతేచాప్యుపలభ్యతేచ॥ ౩౬॥సర్వధర్మోపపత్తేశ్చ॥ *

ఇతిశారీరకమీమాంసాయాం

ద్వితీయస్యాధ్యాయస్య - ప్రథమఃపాదః.

ద్వితీయాధ్యాయే-ద్వితీయఃపాదః.

౧. రచనానుపపత్త్యధికరణం.— ౧॥ఓమ్‌రచనానుపపత్తేశ్చనానుమానం ప్రవృత్తేశ్చ॥౨॥పయోమ్బువచ్చేత్తత్రాపి ॥ ౩ ॥ వ్యతిరేకానవస్థితేశ్చానపేక్షత్వాత్॥౪ ॥అన్యత్రాభావాచ్చనతృణాదివత్॥ ౫ ॥పురుషాశ్మవదితిచేత్తథాపి॥౬॥అఙ్గిత్వానుపపత్తేశ్చ ॥ ౭ ॥ అన్యథానుమితౌచజ్ఞశక్తివియోగాత్॥ ౮ ॥అభ్యుపగమేప్యర్థాభావాత్ ॥ ౯ ॥ విప్రతిషేధాచ్చాసమఞ్జసం॥ *

౨. మహద్దీర్ఘాధి కరణమ్.— ౧౦ ॥ మహద్దీర్ఘవద్వాహ్రస్వపరిమణ్డలాభ్యాం॥౧౧॥ ఉభయథాపినకర్మాతస్తదభావః ॥ ౧౨ ॥ సమవాయాభ్యుపగమాచ్చసామ్యాదనవస్థితేః॥ ౧౩ ॥ నిత్యమేవచభావాత్॥౧౪॥ రూపాదిమత్త్వాచ్చవిపర్యయోదర్శనాత్॥౧౫॥ఉభయథాచదోషాత్ ౧౬॥అపరిగ్రహాచ్చాత్యన్తమనపేక్షా॥ *

౩. సముదాయాధికరణమ్.— ౧౭ ॥ సముదాయఉభయహేతుకేపితదప్రాప్తిః॥ ౧౮ ॥ ఇతరేతరప్రత్యయత్వాదుపపన్నమితిచేన్నసఙ్ఘాతభావానిమిత్తత్వాత్॥ ౧౯ ॥ఉత్తరోత్పాదేచపూర్వనిరోధాత్॥౨౦॥ అసతిప్రతిజ్ఞోపరోధో యౌగపద్యమన్యథా ॥ ౨౧ ॥ ప్రతిసఙ్ఖ్యాప్రతిసఙ్ఖ్యానిరోధాప్రాప్తిరవిచ్ఛేదాత్॥ ౨౨ ॥ ఉభయథాచదోషాత్॥ ౨౩॥ ఆకాశేచావిశేషాత్॥ ౨౪ ॥అనుస్మృతేశ్చ॥ ౨౫ ॥నాసతోదృష్టత్వాత్॥౨౬॥ఉదాసీనానామపిచైవంసిద్ధిః॥ *

౪. ఉపలబ్ధ్యధికరణమ్.— ౨౭॥నాభావఉపలబ్ధేః॥ ౨౮॥ వైధర్మ్యాచ్చనస్వప్నాదివత్॥౨౯॥ భావోనుపలబ్ధేః॥ *

౫. సర్వథానుపపత్త్యధికరణమ్.— ౩౦॥ సర్వథానుపపత్తేశ్చ॥ *

౬. ఏకస్మిన్నసమ్భవాధికరణమ్,— ౩౧ ॥ నైకస్మిన్నసమ్భవాత్॥ ౩౨॥ ఏవంచాత్మాకార్త్స్న్యం॥ ౩౩ ॥ నచపర్యాయాదప్యవిరోధోవికారాదిభ్యః॥ ౩౪॥అన్త్యావస్థితేశ్చోభయనిత్యత్వాదవిశేషః॥ *

౭. పశుపత్యధికరణమ్.— ౩౫ ॥ పత్యురసామఞ్జస్యాత్ ॥ ౩౬ ॥ అధిష్ఠానానుపపత్తేశ్చ ॥ ౩౭ ॥ కరణవచ్చేన్న భోగాదిభ్యః ॥ ౩౮ ॥ అన్తవత్త్వమసర్వజ్ఞతా వా ॥ *

౮. ఉత్పత్త్యసమ్భవాధికరణమ్.— ౩౯ ॥ ఉత్పత్త్యసమ్భవాత్ ॥ ౪౦ ॥ నకచర్తుఃకరణం ॥ ౪౧ ॥ విజ్ఞానాదిభావే వా తదప్రతిషేధః ॥ ౪౨ ॥ విప్రతిషేధాచ్చ ॥ *

ఇతిశారీరకమీమాంసాయాం
ద్వితీయస్యాధ్యాయస్య-ద్వితీయఃపాదః.

ద్వితీయాధ్యాయే - తృతీయఃపాదః.

౧. వియదధికరణమ్.— ౧ ॥ ఓంనవియదశ్రుతేః ॥ ౨ ॥ అస్తితు ॥ ౩ ॥ గౌణ్యసమ్భవాచ్ఛబ్దాచ్చ ॥ ౪ ॥ స్యాచ్చైకస్యబ్రహ్మశబ్దవత్ ॥ ౫ ॥ ప్రతిజ్ఞాహానిరవ్యతిరేకాత్ ॥ ౬ ॥ శబ్దేభ్యః ॥ ౭ ॥ యావద్వికారంతువిభాగో లోకవత్ ॥ ౮ ॥ ఏతేనమాతరిశ్వావ్యాఖ్యాతః ॥ ౯ ॥ అసమ్భవస్తు సతోఽనుపపత్తేః ॥ *

౨. తేజోఽధికరణమ్.— ౧౦ ॥ తేజోఽతస్తథాహ్యాహ ॥ ౧౧ ॥ ఆపః ॥ ౧౨ ॥ పృథివీ ॥ ౧౩ ॥ అధికారరూపశబ్దాన్తరేభ్యః ॥ ౧౪ ॥ తదభిధ్యానాదేవతు తల్లిఙ్గాత్సః ॥ ౧౫ ॥ విపర్యయేణతుక్రమోఽతఉపపద్యతేచ ॥ ౧౬ ॥ అన్తరావిజ్ఞాన మనసీక్రమేణతల్లిఙ్గాదితిచేన్నావిశేషాత్ ॥ ౧౭ ॥ చరాచరవ్యపాశ్రయస్తుస్యాత్తద్వ్యపదేశోభాక్తస్తద్భావభావిత్వాత్ ॥ *

౩. ఆత్మాధికరణమ్.— ౧౮ ॥ నాత్మాఽశ్రుతేర్నిత్యత్వాచ్చతాభ్యః ॥ *

౪. జ్ఞాధికరణమ్.— ౧౯ ॥ జ్ఞోఽతఏవ ॥ ౨౦ ॥ ఉత్క్రాన్తిగత్యాగతీనాం ॥ ౨౧ ॥ స్వాత్మనాచోత్తరయోః ॥ ౨౨ ॥ నాణురతచ్ఛ్రుతేరితిచేన్నేతరాధికారాత్ ॥ ౨౩ ॥ స్వశబ్దోన్మానాభ్యాంచ ॥ ౨౪ ॥ అవిరోధశ్చన్దనవత్ ॥ ౨౫ ॥ అవస్థితివైశేష్యాదితిచేన్నాభ్యుపగమాద్ధృదిహి ॥ ౨౬ ॥ గుణాద్వాలోకవత్ ॥ ౨౭ ॥ వ్యతిరేకోగన్ధవత్తథాచదర్శయతి ॥ ౨౮ ॥ పృథగుపదేశాత్ ॥ ౨౯ ॥ తద్గుణసారత్వాత్తుతద్వ్యపదేశఃప్రాజ్ఞవత్ ॥

౩౦॥ యావదాత్మభావిత్వాచ్చ న దోషస్తద్దర్శనాత్॥ ౩౧॥ పుంస్త్వాదివత్త్వస్య సతోఽభివ్యక్తియోగాత్॥ ౩౨॥ నిత్యోపలబ్ధ్యనుపలబ్ధిప్రసఙ్గోఽన్యతరనియమో వాఽన్యథా॥ *

౫. కర్త్రధికరణమ్.— ౩౩॥ కర్తా శాస్త్రార్థవత్త్వాత్॥ ౩౪॥ ఉపాదానాద్విహారోపదేశాచ్చ॥ ౩౫॥ వ్యపదేశాచ్చ క్రియాయాం న చేన్నిర్దేశవిపర్యయః॥ ౩౬॥ ఉపలబ్ధివదనియమః॥ ౩౭॥ శక్తివిపర్యయాత్॥ ౩౮॥ సమాధ్యభావాచ్చ॥ ౩౯॥ యథా చ తక్షోభయథా॥ *

౬. పరాయత్తాధికరణమ్.— ౪౦॥ పరాత్తు తచ్ఛ్రుతేః॥ ౪౧॥ కృతప్రయత్నాపేక్షస్తు విహితప్రతిషిద్ధావైయర్థ్యాదిభ్యః॥ *

౭. అంశాధికరణమ్.— ౪౨॥ అంశో నానావ్యపదేశాదన్యథా చాపి దాశకితవాదిత్వమధీయత ఏకే॥ ౪౩॥ మన్త్రవర్ణాత్॥ ౪౪॥ అపి చ స్మర్యతే॥ ౪౫॥ ప్రకాశాదివత్తు నైవం పరః॥ ౪౬॥ స్మరన్తి చ॥ ౪౭॥ అనుజ్ఞాపరిహారౌ దేహసమ్బన్ధాజ్జ్యోతిరాదివత్॥ ౪౮॥ అసన్తతేశ్చావ్యతికరః॥ ౪౯॥ ఆభాస ఏవ చ॥ ౫౦॥ అదృష్టానియమాత్॥ ౫౧॥ అభిసన్ధ్యాదిష్వపి చైవం॥ ౫౨॥ ప్రదేశభేదాదితి చేన్నాన్తర్భావాత్॥ *

ఇతి శారీరకమీమాంసాయాం
ద్వితీయస్యాధ్యాయస్య-తృతీయపాదః.

ద్వితీయాధ్యాయే-చతుర్థః పాదః.

౧. ప్రాణోత్పత్త్యధికరణమ్.— ౧॥ ఓం తథా ప్రాణాః॥ ౨॥ గౌణ్యసమ్భవాత్తత్ప్రాక్ఛ్రుతేశ్చ॥ ౩॥ తత్పూర్వకత్వాద్వాచః॥ *

౨. సప్తగత్యధికరణమ్.— ౪॥ సప్తగతేర్విశేషితత్వాచ్చ॥ ౫॥ హస్తాదయస్తు స్థితేఽతో నైవం॥ *

౩. ప్రాణాణుత్వాధికరణమ్.— ౬॥ అణవశ్చ॥ ౭॥ శ్రేష్ఠశ్చ॥ *

౪. వాయుక్రియాధికరణమ్.— న వాయుక్రియే పృథగుపదేశాత్॥ ౯॥ చక్షురాదివత్తు తత్సహశిష్ట్యాదిభ్యః॥ ౧౦॥ అకరణత్వాచ్చ న దోషస్తథా హి దర్శయతి॥ ౧౧॥ పఞ్చవృత్తిర్మనోవద్వ్యపదిశ్యతే॥ *

౫. శ్రేష్ఠాణుత్వాధికరణమ్.— ౧౨ ॥ అణుశ్చ॥ *

౬. జ్యోతిరాద్యధిష్ఠానాధికరణం— ౧౩॥ జ్యోతిరాద్యధిష్ఠానంతు తదామననాత్ప్రాణవతాశబ్దాత్॥౧౪॥ తస్యచనిత్యత్వాత్॥ *

౭. ఇన్ద్రియాధికరణమ్.— ౧౫॥ తఇన్ద్రియాణి తద్వ్యపదేశాదన్యత్ర శ్రేష్ఠాత్॥౧౬॥ భేదశ్రుతేర్వైలక్షణ్యాచ్చ॥ *

౮. సంజ్ఞామూర్తిక్లృప్త్యధికరణమ్.— ౧౭॥ సంజ్ఞామూర్తిక్లృప్తిస్తుత్రివృత్కుర్వతఉపదేశాత్॥ ౧౮ ॥ మాంసాదిభౌమంయథాశబ్దమితరయోశ్చ॥౧౯॥ వైశేష్యాత్తుతద్వాదస్తద్వాదః॥ *

ఇతిశారీరకమీమాంసాయాం

ద్వితీయస్యాధ్యాయస్య - చతుర్థఃపాదః.

అధ్యాయః-౨-పాదాః-౪-అధికరణాని-౩౩-సూత్రాణి-౧౪౯.

ద్వితీయాధ్యాయస్సమాప్తః.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

బ్రహ్మసూత్రే.

తృతీయాధ్యాయే - ప్రథమఃపాదః

*****

౧. తదన్తరప్రతిపత్త్యధికరణమ్— ౧॥ ఓం తదన్తరప్రతిపత్తౌరంహతిసంపరిష్వక్తఃప్రశ్ననిరూపణాభ్యాం॥ ౨ ॥ త్ర్యాత్మకత్వాత్తుభూయస్త్వాత్॥ ౩॥ ప్రాణగతేశ్చ॥ ౪॥ అగ్న్యాదిగతిశ్రుతేరితిచేన్నభాక్తత్వాత్ ॥ ౫ ॥ ప్రథమేఽశ్రవణాదితిచేన్నతాఏవహ్యుపపత్తేః ॥ ౬ ॥ అశ్రుతత్వాదితిచేన్నేష్టాదికారిణాంప్రతీతేః॥ ౭ ॥ భాక్తంవానాత్మవిత్త్వాత్తథాహిదర్శయతి॥ *

౨. కృతాత్యయాధికరణమ్.— ౮॥ కృతాత్యయేనుశయవాన్ దృష్టస్మృతిభ్యాంయథేతమనేవంచ॥ ౯ ॥ చరణాదితిచేన్నతదుపలక్షణార్థేతికా

ర్ణాజినః॥౧౦॥ ఆనర్థక్యమితిచేన్న తదపేక్షత్వాత్ ॥ ౧౧ ॥ సుకృతదుష్కృతేఏవేతితుబాదరిః॥ *

౩. అనిష్టాదికార్యధికరణమ్.— ౧౨ ॥ అనిష్టాదికారిణామపిచ శ్రుతం॥ ౧౩ ॥ సంయమనేత్వనుభూయేతరేషామారోహావరోహౌతద్గతిదర్శనాత్ ॥౧౪॥ స్మరన్తిచ॥౧౫॥ అపిసప్త॥౧౬॥ తత్రాపితద్వ్యాపారాదవిరోధః॥ ౧౭ ॥ విద్యాకర్మణోరితితుప్రకృతత్వాత్ ॥ ౧౮ ॥ నతృతీయేతథోపలబ్ధేః॥౧౯॥ స్మర్యతేపిచలోకే॥౨౦॥దర్శనాచ్చ॥౨౧॥ తృతీయశబ్దావరోధస్సంశోకజస్య॥ *

౪. తత్స్వాభావ్యాపత్త్యధికరణమ్.— ౨౨ ॥ తత్స్వాభావ్యాపత్తిరుపపత్తేః॥ *

౫. నాతిచిరాధికరణమ్.— ౨౩॥నాతిచిరేణవిశేషాత్॥ *

౬. అన్యాధిష్ఠితాధికరణమ్.— ౨౪ ॥ అన్యాధిష్ఠితేపూర్వవదభిలాపాత్॥ ౨౫ ॥ అశుద్ధమితి చేన్న శబ్దాత్ ॥ ౨౬ ॥ రేతస్సిగ్యోగోథ॥ ౨౭ ॥ యోనేశ్శరీరం॥ *

ఇతిశారీరక మీమాంసాయాం

తృతీయస్యాధ్యాయస్య-ప్రథమఃపాదః

తృతీయాధ్యాయే-ద్వితీయఃపాదః.

౧. సన్ధ్యధికరణమ్.— ౧॥ఓంసన్ధ్యేసృష్టిరాహహి॥ ౨ ॥ నిర్మాతారంచైకేపుత్రాదయశ్చ॥ ౩ ॥ మాయామాత్రంతుకార్త్స్న్యేనానభివ్యక్తస్వరూపత్వాత్॥౪॥ పరాభిధ్యానాత్తుతిరోహితంతతోహ్యస్యబన్ధవిపర్యయౌ॥ ౫ ॥ దేహయోగాద్వాసోపి॥ ౬ ॥ సూచకశ్చహిశ్రుతేరాచక్షతేచతద్విదః॥ *

౨. తదభావాధికరణమ్.— ౭॥తదభావోనాడీషుతచ్ఛ్రుతేరాత్మనిచ॥౮॥ అతఃప్రబోధోస్మాత్॥ *

౩. కర్మానుస్మృతిశబ్దవిధ్యధికరణమ్.— ౯ ॥ సఏవతుకర్మానుస్మృతిశబ్దవిధిభ్యః॥ *

౪. ముగ్ధాధికరణమ్.— ౧౦॥ముగ్ధేఽర్ధసమ్పత్తిఃపరిశేషాత్॥ *

౫. ఉభయలిఙ్గాధికరణమ్.— ౧౧ ॥ నస్థానతోఽపిపరస్యోభయలిఙ్గంసర్వత్రహి॥ ౧౨॥ భేదాదితిచేన్నప్రత్యేకమతద్వచనాత్॥ ౧౩॥ అపిచైవమేకే॥ ౧౪ ॥ అరూపవదేవహితత్ప్రధానత్వాత్॥ ౧౫॥ ప్రకాశవచ్చావైయర్థ్యాత్॥ ౧౬॥ ఆహచతన్మాత్రమ్॥ ౧౭॥ దర్శయతిచాథో అపిస్మర్యతే॥ ౧౮ ॥ అతఏవచోపమాసూర్యకాదివత్ ॥ ౧౯॥ అమ్బువదగ్రహణాత్తునతథాత్వమ్॥౨౦॥ వృద్ధిహ్రాసభాక్త్వమన్తర్భావాదుభయసామఞ్జస్యాదేవందర్శనాచ్చ॥౨౧॥ ప్రకృతైతావత్త్వంహిప్రతిషేధతితతోబ్రవీతిచభూయః॥౨౨॥ తదవ్యక్తమాహహి॥ ౨౩॥ అపిసంరాధనేప్రత్యక్షానుమానాభ్యామ్॥౨౪॥ప్రకాశాదివచ్చావైశేష్యంప్రకాశశ్చ కర్మణ్యభ్యాసాత్ ॥ ౨౫ ॥ అతోఽనన్తేన తథాహిలిఙ్గమ్॥

౬. అహికుణ్డలాధికరణమ్.— ౨౬॥ఉభయవ్యపదేశాత్త్వహికుణ్డలవత్॥ ౨౭॥ ప్రకాశాశ్రయవద్వాతేజస్త్వాత్॥ ౨౮ ॥ పూర్వవద్వా॥౨౯॥ ప్రతిషేధాచ్చ॥ *

౭. పరాధికరణమ్.— ౩౦ ॥ పరమతస్సేతూన్మానసమ్బన్ధభేదవ్యపదేశేభ్యః॥ ౩౧ ॥సామాన్యాత్తు॥ ౩౨ ॥బుద్ధ్యర్థఃపాదవత్॥ ౩౩॥ స్థానవిశేషాత్ప్రకాశాదివత్॥ ౩౪॥ ఉపపత్తేశ్చ॥ ౩౫ ॥ తథాన్యప్రతిషేధాత్॥ ౩౬॥అనేనసర్వగతత్వమాయామశబ్దాదిభ్యః॥ *

౮. ఫలాధికరణమ్.— ౩౭ ॥ ఫలమతఉపపత్తేః ॥ ౩౮॥ శ్రుతత్వాచ్చ॥ ౩౯॥ ధర్మంజైమినిరతఏవ॥ ౪౦ ॥పూర్వంతుబాదరాయణోహేతువ్యపదేశాత్॥ *

ఇతిశారీరకమీమాంసాయాం

తృతీయస్యాధ్యాయస్య - ద్వితీయఃపాదః.

తృతీయాధ్యాయే - తృతీయః పాదః.

౧. సర్వవేందాన్తప్రత్యయాధికరణమ్.— ౧॥ఓమ్ సర్వవేదాన్తప్రత్యయం చోదనాద్యవిశేషాత్॥ ౨॥ భేదాన్నేతిచేదేకస్యామపి॥ ౩॥ స్వాధ్యాయస్యతథాత్వేహిసమాచారేధికారాచ్చసవవచ్చతన్నియమః॥ ౪॥ దర్శయతిచ॥ ౫॥ ఉపసంహారోర్థాభేదాద్విధిశేషవత్సమానేచ॥ *

౨. అన్యథాత్వాధికరణం.— ౬॥ అన్యథాత్వంశబ్దాదితిచేన్నావిశేషాత్॥ ౭॥ నవాప్రకరణభేదాత్పరోవరీయస్త్వాదివత్॥ ౮॥ సంజ్ఞాతశ్చేత్తదుక్తమస్తితుతదపి॥ ౯॥ వ్యాప్తేశ్చసమఞ్జసం॥ *

౩. సర్వాభేదాధికరణం.— ౧౦॥ సర్వాభేదాదన్యత్రేమే॥ *

౪. ఆనన్దాద్యధికరణమ్.— ౧౧॥ ఆనన్దాదయః ప్రధానస్య॥ ౧౨॥ ప్రియశిరస్త్వాద్యప్రాప్తిరుపచయాపచయాహిభేదే॥ ౧౩॥ ఇతరేత్వర్థసామాన్యాత్॥ ౧౪॥ ఆధ్యానాయప్రయోజనాభావాత్॥ ౧౫॥ ఆత్మశబ్దాచ్చ॥ ౧౬॥ ఆత్మగృహీతిరితరవదుత్తరాత్॥ ౧౭॥ అన్వయాదితిచేత్స్యాదవధారణాత్॥ *

౫. కార్యాఖ్యానాధికరణమ్.— ౧౮॥ కార్యాఖ్యానాదపూర్వం॥ *

౬. సమానాధికరణమ్.— ౧౯॥ సమానఏవంచాభేదాత్॥ *

౭. సమ్బన్ధాధికరణమ్.— ౨౦॥ సమ్బన్ధాదేవమన్యత్రాపి॥ ౨౧॥ నవావిశేషాత్॥ ౨౨॥ దర్శయతిచ॥ *

౮. సమ్భృత్యధికరణమ్.— ౨౩॥ సమ్భృతిద్యువ్యాప్త్యపిచాతః॥ *

౯. పురుషవిద్యాధికరణమ్.— ౨౪॥ పురుషవిద్యాయామపిచేతరేషామనామ్నానాత్॥ *

౧౦. వేధాద్యధికరణమ్.— ౨౫॥ వేధాద్యర్థభేదాత్॥ *

౧౧. హాన్యధికరణమ్.— ౨౬॥ హానౌతూపాయనశబ్దశేషత్వాత్కుశాచ్ఛన్దస్తుత్యుపగానవత్తదుక్తం॥ *

౧౨. సామ్పరాయాధికరణమ్.— ౨౭॥ సామ్పరాయేతర్తవ్యాభావాత్తథాహ్యన్యే॥ ౨౮॥ ఛన్దతఉభయావిరోధాత్॥ ౨౯॥ గతేరర్థవత్త్వము

భయథాన్యథాహివిరోధః ॥ ౩౦ ॥ ఉపపన్నస్తల్లక్షణార్థోపలబ్ధేర్లోకవత్ ॥ ౩౧ ॥ యావదధికారమవస్థితిరాధికారికాణాం॥ *

౧౩. అనియమాధికరణమ్.— ౩౨॥ అనియమస్సర్వేషామవిరోధశ్శబ్దానుమానాభ్యాం॥ *

౧౪. అక్షరధ్యధికరణమ్.— ౩౩ ॥ అక్షరధియాంత్వవరోధస్సామాన్యతద్భావాభ్యామౌపసదవత్తదుక్తం ॥ ౩౪ ॥ ఇయదామననాత్॥ *

౧౫. అన్తరత్వాధికరణమ్.— ౩౫ ॥ అన్తరాభూతగ్రామవత్స్వాత్మనోన్యథాభేదానుపపత్తిరితిచేన్నోపదేశవత్ ॥ ౩౬ ॥ వ్యతిహారో విశింషన్తి హీతరవత్ ॥ ౩౭ ॥ సైవహిసత్యాదయః॥ *

౧౬. కామాద్యధికరణమ్.— ౩౮ ॥ కామాదీతరత్రతత్రచాయతనాదిభ్యః॥ ౩౯ ॥ ఆదరాదలోపః॥ ౪౦ ॥ ఉపస్థితేతస్తద్వచనాత్॥ *

౧౭. తన్నిర్ధారణానియమాధికరణమ్— ౪౧ ॥ తన్నిర్ధారణానియమస్తద్దృష్టేః పృథగ్ఘ్యప్రతిబన్ధఃఫలం॥ *

౧౮. ప్రదానాధికరణమ్.— ౪౨ ॥ ప్రదానవదేవతదుక్తం॥ *

౧౯. లిఙ్గభూయస్త్వాధికరణమ్.— ౪౩ ॥ లిఙ్గభూయస్త్వాత్తద్ధిబలీయస్తదపి॥

౨౦. పూర్వవికల్పాధికరణమ్.— ౪౪ ॥ పూర్వవికల్పః ప్రకరణాత్స్యాత్క్రియామానసవత్ ॥ ౪౫ ॥ అతిదేశాచ్చ ॥ ౪౬ ॥ విద్యైవతునిర్ధారణాద్దర్శనాచ్చ॥ ౪౭ ॥ శ్రుత్యాదిబలీయస్త్వాచ్చనబాధః॥ ౪౮ అనుబన్ధాదిభ్యః ప్రజ్ఞాన్తరపృథక్త్వవద్దృష్టశ్చతదుక్తం॥ ౪౯ ॥ నసామాన్యాదప్యుపలబ్ధేర్మృత్యువన్నహిలోకాపత్తిః ॥ ౫౦ ॥ పరేణశబ్దస్యతాద్విధ్యంభూయస్త్వాత్త్వనుబన్ధః॥ *

౨౧. శరీరేభావాధికరణమ్.— ౫౧ ॥ ఏకఆత్మనశ్శరీరేభావాత్ ॥ ౫౨ ॥ వ్యతిరేకస్తద్భావభావిత్వాన్నతూపలబ్ధివత్॥ *

౨౨. అఙ్గావబద్ధాధికరణమ్— ౫౩ ॥ అఙ్గావబద్ధాస్తునశాఖాసుహిప్రతివేదం ॥ ౫౪ ॥ మన్త్రాదివద్వావిరోధః॥ *

౨౩, భూమజ్యాయస్త్వాధికరణమ్.— ౫౫ ॥ భూమ్నః క్రతువజ్జ్యాయస్త్వంతథాహిదర్శయతి॥ *

౨౪. శబ్దాదిభేదాధికరణమ్.— ౫౬॥ నానాశబ్దాదిభేదాత్॥ *

౨౫. వికల్పాధికరణమ్.— ౫౭॥ వికల్పోవిశిష్టఫలత్వాత్॥ ౫౮॥ కామ్యాస్తుయథాకామంసముచ్చీయేరన్నవాపూర్వహేత్వభావాత్॥ *

౨౬. యథాశ్రయభావాధికరణమ్.— ౫౯॥ అఙ్గేషుయథాశ్రయభావః॥ ౬౦॥ శిష్టేశ్చసమాహారాత్॥ ౬౨॥ గుణసాధారణ్యశ్రుతేశ్చ॥ ౬౩॥ నవాతత్సహభావాశ్రుతేః॥ ౬౪॥ దర్శనాచ్చ॥ *

ఇతిశారీరకమీమాంసాయాం

తృతీయస్యాధ్యాయస్య-తృతీయః పాదః.

తృతీయాధ్యాయే - చతుర్థఃపాదః.

౧. పురుషార్థాధికరణమ్.— ౧॥ ఓంపురుషార్థోతశ్శబ్దాదితిబాదరాయణః॥ ౨॥ శేషత్వాత్పురుషార్థవాదోయథాన్యేష్వితిజైమినిః॥ ౩॥ ఆచారదర్శనాత్॥ ౪॥ తచ్ఛ్రుతేః॥ ౫॥ సమన్వారమ్భణాత్॥ ౬॥ తద్వతోవిధానాత్॥ ౭॥ నియమాత్॥ ౮॥ అధికోపదేశాత్తుబాదరాయణస్యైవంతద్దర్శనాత్॥ ౯॥ తుల్యంతుదర్శనం॥ ౧౦॥ అసార్వత్రికీ॥ ౧౧॥ విభాగశ్శతవత్॥ ౧౨॥ అధ్యయనమాత్రవతః॥ ౧౩॥ నావిశేషాత్॥ ౧౪॥ స్తుతయేనుమతిర్వా॥ ౧౫॥ కామకారేణచైకే॥ ౧౬॥ ఉపమర్దంచ॥ ౧౭॥ ఊర్ధ్వరేతస్సుచశబ్దేహి॥ ౧౮॥ పరామర్శంజైమినిరచోదనాచ్చాపవదతిహి॥ ౧౯॥ అనుష్ఠేయంబాదరాయణస్సామ్యశ్రుతేః॥ ౨౦॥ విధిర్వాధారణవత్॥ *

౨. స్తుతిమాత్రాధికరణమ్.— ౨౧॥ స్తుతిమాత్రముపాదానాదితిచేన్నాపూర్వత్వాత్॥ ౨౨॥ భావశబ్దాచ్చ॥ *

౩. పారిప్లవార్థాధికరణమ్.— ౨౩॥ పరిప్లవార్థా ఇతిచేన్న విశేషితత్వాత్॥ ౨౪॥ తథాచైకవాక్యోపబన్ధాత్॥ *

౪. అగ్నీన్ధనాధికరణమ్.— ౨౫॥ అతఏవచాగ్నీన్ధనాద్యనపేక్షా॥ *

౫. సర్వాపేక్షాధికరణమ్.— ౨౬॥ సర్వాపేక్షాచయజ్ఞాదిశ్రుతేరశ్వవత్॥

౬. శమదమాద్యధికరణమ్.— ౨౭॥ శమదమాద్యుపేతస్స్యాత్తథాపితుతద్విధేస్తదఙ్గతయాతేషామవశ్యానుష్ఠేయత్వాత్॥ *

౭. సర్వాన్నానుమత్యధికరణమ్.— ౨౮॥ సర్వాన్నానుమతిశ్చప్రాణాత్యయేతద్దర్శనాత్॥ ౨౯॥అబాధాచ్చ॥౩౦॥అపిస్మర్యతే॥ ౩౧॥ శబ్దశ్చాతోకామకారే॥ *

౮. విహితత్వాధికరణమ్.— ౩౨॥ విహితత్వాచ్చాశ్రమకర్మాపి॥ ౩౩॥ సహకారిత్వేనచ॥ ౩౪॥ సర్వథాపితఏవోభయలిఙ్గాత్॥ ౩౫॥ అనభిభవంచ దర్శయతి॥ *

౯. విధురాధికరణమ్.— ౩౬॥అన్తరాచాపితుతద్దృష్టేః॥ ౩౭॥ అపిస్మర్యతే॥౩౮॥విశేషానుగ్రహశ్చ॥౩౯॥అతస్త్వితరజ్జ్యాయోలిఙ్గాచ్చ॥ *

౧౦. తద్భూతాధికరణమ్.— ౪౦॥తద్భూతస్యతునాతద్భావోజైమినేరపినియమాత్తద్రూపాభావేభ్యః ॥ ౪౧ ॥ నచాధికారికమపి పతనానుమానాత్తదయోగాత్॥ ౪౨॥ ఉపపూర్వమపిత్వేకేభావమశనవత్తదుక్తం॥౪౩॥బహిస్తూభయథాపిస్మృతేరాచారాచ్చ॥ *

౧౧. స్వామ్యధికరణమ్.— ౪౪॥ స్వామినఃఫలశ్రుతేరిత్యాత్రేయః॥ ౪౫॥ ఆర్త్విజ్యమిత్యౌడులోమిస్తస్మైహిపరిక్రీయతే॥ *

౧౨. సహకార్యన్తరవిధ్యధికరణమ్.— ౪౬ ॥ సహకార్యన్తరవిధిఃపక్షేణతృతీయంతద్వతోవిధ్యాదివత్॥౪౭॥ కృత్స్నభావాత్తుగృహిణోపసంహారః॥౪౮॥మౌనవదితరేషామప్యుపదేశాత్॥ *

౧౩. అనావిష్కారాధికరణం.— ౪౯॥అనావిష్కుర్వన్నన్వయాత్॥ *

౧౪. ఐహికాధికరణమ్.— ౫౦ ॥ ఐహికమప్రస్తుతప్రతిబన్ధేతద్దర్శనాత్॥

౧౫. ముక్తిఫలాధికరణమ్.— ౫౧॥ ఏవంముక్తిఫలానియమస్తదవస్థావధృతేస్తదవస్థావధృతేః॥ *

ఇతిశారీరకమీమాంసాయాం

తృతీయస్యాధ్యాయస్య - చతుర్థఃపాదః.

అధ్యాయః-౩-పాదాః-౪-అధికరణాని-౫౩-సూత్రాణి-౧౮౨.

తృతీయాధ్యాయస్సమాప్తః.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

బ్రహ్మసూత్రే.

చతుర్థాధ్యాయే - ప్రథమఃపాదః.

౧. ఆవృత్త్యధికరణమ్.— ౧॥ ఓం ఆవృత్తిరసకృదుపదేశాత్॥ ౨॥ లిఙ్గాచ్చ॥

౨. ఆత్మత్వోపాసనాధికరణమ్ — ౩॥ ఆత్మేతితూపగచ్ఛన్తి గ్రాహయన్తిచ॥

౩. ప్రతీకాధికరణమ్.— ౪॥ నప్రతీకేనహిసః॥ ౫॥ బ్రహ్మదృష్టిరుత్కర్షాత్॥

౪. ఆదిత్యాదిమత్యధికరణమ్.— ౬॥ ఆదిత్యాదిమతయశ్చాఙ్గఉపపత్తేః॥ *

౫. ఆసీనాధికరణమ్.— ౭॥ ఆసీనస్సమ్భవాత్॥ ౮॥ ధ్యానాచ్చ॥ ౯॥ అచలత్వం చాపేక్ష్య॥ ౧౦॥ స్మరన్తిచ॥ ౧౧॥ యత్రైకాగ్రతాతత్రావిశేషాత్॥ *

౬. ఆప్రయాణాధికరణమ్.— ౧౨॥ ఆప్రయాణాత్తత్రాపిహిదృష్టమ్॥ *

౭. తదధిగమాధికరణమ్.— ౧౩॥ తదధిగమఉత్తరపూర్వాఘయోరశ్లేషవినాశౌతద్వ్యపదేశాత్॥ *

౮. ఇతరాధికరణమ్.— ౧౪॥ ఇతరస్యాప్యేవమసంశ్లేషఃపాతేతు॥ *

౯. అనారబ్ధకార్యాధికరణమ్.— ౧౫॥ అనారబ్ధకార్యేఏవతుపూర్వేతదవధేః॥ *

౧౦. అగ్నిహోత్రాద్యధికరణమ్.— ౧౬॥ అగ్నిహోత్రాదితుతత్కార్యాయైవతద్దర్శనాత్॥ ౧౭॥ అతోన్యాపిహ్యేకేషాముభయోః॥ ౧౮॥ యదేవవిద్యయేతిహి॥ *

౧౧. ఇతరక్షపణాధికరణమ్.— ౧౯॥ భోగేనత్వితరేక్షపయిత్వాథసమ్పద్యతే॥ *

ఇతిశారీరకమీమాంసాయాం

చతుర్థస్యాధ్యాయస్య - ప్రథమఃపాదః.

చతుర్థాధ్యాయే-ద్వితీయఃపాదః.

౧.వాగధికరణమ్.౧॥ఓమ్వాఙ్మనసిదర్శనాచ్ఛబ్దాచ్చ॥౨॥అతఏవసర్వాణ్యను

౨. మనోధికరణమ్.— ౩ ॥ తన్మనఃప్రాణఉత్తరాత్॥ *

౩. అధ్యక్షాధికరణమ్.— ౪ ॥ సోధ్యక్షేతదుపగమాదిభ్యః॥ *

౪.భూతాధికరణమ్.—౫॥భూతేషుతచ్ఛ్రుతేః॥౬॥నైకస్మిన్దర్శయతోహి

౫. ఆసృత్యుపక్రమాధికరణమ్.— ౭॥ సమానాచాసృత్యుపక్రమాదమృతత్వంచానుపోష్య॥ ౮ ॥తదాపీతేస్సంసారవ్యపదేశాత్॥౯॥సూక్ష్మంప్రమాణతశ్చతథోపలబ్ధేః॥౧౦॥నోపమర్దేనాతః॥౧౧॥ ఆస్యైవచోపపత్తేరూష్మా॥ ౧౨ ॥ప్రతిషేధాదితిచేన్నశారీరాత్స్పష్టోహ్యేకేషాం॥ ౧౩॥స్మర్యతేచ॥ *

౬. పరసమ్పత్త్యధికరణమ్.— ౧౪॥తానిపరేతథాహ్యాహ॥ *

౭. అవిభాగాధికరణమ్.— ౧౫॥అవిభాగోవచనాత్॥ *

౮. తదోకోధికరణమ్.— ౧౬॥తదోకోగ్రజ్వలనంతత్ప్రకాశితద్వారోవిద్యాసామర్థ్యాత్తచ్ఛేషగత్యనుస్మృతియోగాచ్చహార్దానుగృహీతశ్శతాధికయా॥ *

౯. రశ్మ్యనుసారాధికరణమ్.— ౧౭॥రశ్మ్యనుసారీ॥ *

౧౦. నిశాధికరణమ్.— ౧౮ ॥ నిశినేతిచేన్నసమ్బన్ధస్య యావద్దేహభావిత్వాద్దర్శయతిచ॥ *

౧౧. దక్షిణాయనాధికరణమ్.— ౧౯॥అతశ్చాయనేపిదక్షిణే॥౨౦॥యోగినఃప్రతిస్మర్యతేస్మార్తేచైతే॥ *

ఇతిశారీరక మీమాంసాయాం

చతుర్థస్యాధ్యాయస్య-ద్వితీయఃపాదః

చతుర్థాధ్యాయే-తృతీయఃపాదః.

౧. అర్చిరాద్యధికరణమ్.— ౧॥ఓమ్అర్చిరాదినాతత్ప్రథితేః॥ *

౨. వాయ్వధికరణమ్.— ౨॥వాయుమబ్దాదవిశేషవిశేషాభ్యాం॥ *

౩. వరుణాధికరణమ్.— ౩॥తటితోధివరుణస్సమ్బన్ధాత్॥ *

౪. అతివాహికాధికరణమ్.— ౪॥అతివాహికాస్తల్లిఙ్గాత్॥౫॥వైద్యుతే
నైవతతస్తచ్ఛ్రుతేః॥ *

౫. కార్యాధికరణమ్.— ౬॥కార్యంబాదరిరస్యగత్యుపపత్తేః॥౭॥విశేషి
తత్వాచ్చ॥౮॥సామీప్యాత్తుతద్వ్యపదేశః॥౯॥కార్యాత్యయేతదధ్యక్షే
ణసహాతఃపరమభిధానాత్॥ ౧౦ ॥స్మృతేశ్చ॥౧౧ ॥పరంజైమినిర్ముఖ్య
త్వాత్॥౧౨॥దర్శనాచ్చ॥ ౧౩ ॥నచకార్యేప్రత్యభిసన్ధిః॥ ౧౪ ॥అప్రతీ
కాలమ్బనాన్నయతీతిబాదరాయణఉభయథాచదోషాత్తత్క్రతుశ్చ
౧౫॥విశేషంచదర్శయతి॥ *

ఇతిశారీరకమీమాంసాయాం
చతుర్థస్యాధ్యాయస్య-తృతీయపాదః.

చతుర్థాధ్యాయే-చతుర్థఃపాదః.

౧. సమ్పద్యావిర్భావాధికరణమ్.— ౧॥ ఓమ్సమ్పద్యావిర్భావస్స్వేనశ
బ్దాత్॥౨॥ముక్తఃప్రతిజ్ఞానాత్॥౩॥ఆత్మాప్రకరణాత్॥ *

౨. అవిభాగేనదృష్టత్వాధికరణమ్.— ౪॥అవిభాగేనదృష్టత్వాత్॥ *

౩. బ్రాహ్మ్యధికరణమ్.— ౫॥ బ్రాహ్మేణజైమినిరుపన్యాసాదిభ్యః॥౬॥
చితితన్మాత్రేణతదాత్మకత్వాదిత్యౌడులోమిః॥ ౭ ॥ఏవమప్యుపన్యాసా
త్పూర్వభావాదవిరోధంబాదరాయణః॥ *

౪. సఙ్కల్పాధికరణమ్.— ౮ ॥ సఙ్కల్పాదేవతచ్ఛ్రుతేః॥ ౯ ॥అతఏవ
చానన్యాధిపతిః॥ *

౫. అభావాధికరణమ్.— ౧౦॥అభావంబాదరిరాహహ్యేవం॥౧౧॥భా
వంజైమినిర్వికల్పామననాత్॥ ౧౨ ॥ద్వాదశాహవదుభయవిధంబాద

రాయణో౽తః॥౧౩ ॥తన్వభావేసన్ధ్యవదుపపత్తేః॥ ౧౪ ॥భావేజాగ్రద్వత్॥ ౧౫ ॥ప్రదీపవదావేశస్తథాహిదర్శయతి ॥ ౧౬ ॥ స్వాప్యయసమ్పత్త్యోరన్యతరాపేక్షమావిష్కృతంహి॥ *

౬. జగద్వ్యాపారవర్జాధికరణమ్.— ౧౭ ॥ జగద్వ్యాపారవర్జంప్రకరణాదసన్నిహితత్వాచ్చ॥ ౧౮ ॥ ప్రత్యక్షోపదేశాన్నేతిచేన్నాధికారికమణ్డలస్థోక్తేః॥౧౯॥వికారావర్తిచతథాహిస్థితిమాహ ॥ ౨౦ ॥దర్శయతశ్చైవంప్రత్యక్షానుమానే॥౨౧ ॥ భోగమాత్రసామ్యలిఙ్గాచ్చ॥

౨౨. అనావృత్తిశ్శబ్దాదనావృత్తిశ్శబ్దాత్॥ *

ఇతిశారీరకమీమాంసాయాం

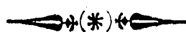
చతుర్థస్యాధ్యాయస్య - చతుర్థఃపాదః.

అధ్యాయః-౪-పాదః.౪-అధికరణాని-౩౩-సూత్రాణి-౭౬,

చతుర్థాధ్యాయస్సమాప్తః.

అధ్యాయాః-౪-పాదాః-౧౬-అధికరణాని.౧౫౬-సూత్రాణి-౫౪౫.

శ్రీమైనమః.

జయతిసమాయమానుషనటనోయస్త్వేకశతకయోజనదూరాంలంకాంవిహాయబహుశతయోజనగంమరుమమోఘశరలక్ష్యమధాత్॥ఉత్ప్రేక్షయఃకశ్చనకంచనార్థంక్వచిత్కదాచిన్ననుతేనవినం । తంకల్పకంమన్యమపేతగర్వంవ్యాసార్యసూక్తిర్వితనోతిసద్యః ॥ కింతువ్యాసార్యసూక్త్యేకదేశలేశానువాదకైః । గ్రన్థైరాధునికైః పూర్ణమన్యాఃకథికతాంయయుః॥శ్రద్ధాళవఃకేచిదిహాద్యసూత్రావధించతుస్సూత్ర్యావధింపరేతు । ఆచార్యపాదాదపరేనగృహ్ణాన్తింపరతస్కశ్చిదిహాస్తినోవా॥ *

శ్రీగురుభ్యోనమః.

గీతామహాత్మ్యం.

బ్రహ్మన్ యేనప్రకారేణసర్వపాపక్షయోభవేత్ । వినావేదేనతప
సావినాతీర్థైర్వినామఖైః॥౧॥వినాదానైర్వినాధ్యానైర్వినాచేన్ద్రియనిగ్ర
హైః। వినాశాస్త్రసమూహైశ్చకథంముక్తిరవాప్యతే॥ ౨ ॥ సర్వకామఫ
లావాప్తికథంవాసమవాప్యతే । కథముత్పద్యతేభక్తిః కేశవోపరిసర్వదా॥
౩॥నిశ్చలామునిశార్దూలపునర్జన్మనిజన్మని। స్మరణందేవదేవస్యకథమన్తేభవే
న్మనే॥ ౪ ॥ వేదశాస్త్రార్థకుశలసర్వదాభగవన్మమ । వేదానామితిహాసా
నాంసర్వార్థజ్ఞమహామునే॥ ౫ ॥ శ్రీవేదవ్యాసః॥కథయామిమునిశ్రేష్ఠయద్వి
శేషమశేషతః। ప్రసాదాద్దేవదేవస్యనాజ్ఞాతంమమవిద్యతే॥౬॥ధనంజయా
యయద్గీతందేవదేవేనచక్రిణా। సేనయోరుభయోర్మధ్యేకురుక్షేత్రేమహా
త్మనా॥ ౭ ॥ తచ్ఛ్రూయన్తాంమహాభాగాఃశ్రోత్రామృతమనుత్తమం । శ్ర
వణాన్ముచ్యతేజంతుర్జన్మసంసారబన్ధనాత్॥ ౮ ॥ హరిర్యథాచదేవానాంద్వి
పదాంబ్రాహ్మణోయథా । కపిలాసర్వధేనూనామోషధీనాంయథాయ
వాః॥౯॥ ఏకాదశీవ్రతానాన్తుఆశ్రమాణాంయథాయతిః । సర్వశాస్త్రా
గమానాన్తుతథాగీతాప్రకీర్తితా॥ ౧౦ ॥ గీతాసుగీతాకర్తవ్యాకిమన్యైశ్శా
స్త్రసంగ్రహైః । యాస్వయంపద్మనాభస్యముఖపద్మాద్వినిస్రుతా॥ ౧౧ ॥
తుష్ట్యర్థంవాసుదేవస్య దేవదేవస్యచక్రిణః । సర్వవేద మయీగీతాసర్వ
శాస్త్రమయోమనుః॥౧౨॥సర్వతీర్థమయీగఙ్గాసర్వదేవమయోహరిః । స
ర్వధర్మమయీయస్మాత్తస్మాద్గీతాంసమభ్యసేత్ ॥ ౧౩ ॥ గీతామభ్యసతో
నిత్యంవిష్ణోర్భక్తిరతస్యచ। ద్వాదశీంసేవమానస్యశాశ్వతం పదమవ్యయం॥
౧౪॥సాళగ్రామశిలాగ్రేతుగీతాధ్యాయంకరోతియః । జన్మాన్తరసహస్రా
ణివసతేబ్రహ్మణఃక్షయే ॥ ౧౫ ॥హత్వాపివాజగత్సర్వముషిత్వాసచరాచ
రం। పాపౌఘైర్నలిప్యతే నైవగీతాధ్యాయీకథంచన॥౧౬॥గీతాంధ్యాయన్తి

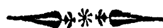
యేనిత్యం కపిలాశ్వద్ధసన్నిధౌ। ధాత్రీఛాయాం సమాశ్రిత్య సర్వాశ్రయఫలంలభేత్॥ ౧౭ ॥తేనేష్టంక్రతుభిస్సర్వైర్దత్తం తేనగవాయుతం । గీతామభ్యసతానిత్యం తేనాప్తంపదమవ్యయం॥ ౧౮ ॥నిత్యంభాగవతంశాస్త్రం యోధీతేహరితత్పరః । తస్యశ్రీర్విజయావాప్తిర్ముక్తిర్భవతిచావ్యయీ॥౧౯॥గీతాధ్యాయంపఠేద్యస్తుశ్లోకంశ్లోకార్థమేవచ । భవబన్ధాద్వినిర్ముక్తో యాతివిష్ణోఃపరంపదం॥౨౦॥ఆద్యన్తంచపఠేద్యస్తుయోవిష్ణోఃపురతస్థితః । గీతాశాస్త్రంహరేరిష్టంసర్వపాపైర్నలిప్యతే॥౨౧॥యోనిత్యంవిశ్వరూపాఖ్యమధ్యాయస్తుపఠేద్ద్విజః। విభూతిందేవదేవస్యపుణ్యంతస్యవదామ్యహం॥౨౨॥ వేదైరధీతైర్యత్పుణ్యమితిహాసైఃపురాతనైః। శ్లోకేనైకేనతత్పుణ్యంలభతేనాత్రసంశయః॥౨౩॥యఃపఠేద్విశ్వరూపాఖ్యంయతీనాంపురతస్థితః। ద్వాదశ్యాంజాగరేవిష్ణోస్తస్యపుణ్యంవదామ్యహం॥౨౪ ॥లుప్తపిండాశ్చయేకేచిత్పుత్రదారవివర్జితాః । సర్వేతేముక్తిమాయాన్తి కులేతస్యమృతాశ్చయే॥౨౫ ॥ ఆబ్రహ్మస్తమ్బపర్యన్తంజగత్తృప్తింకరోతియః । విశ్వరూపంతదాధ్యాయంవిభూతించపఠేన్నరః॥ ౨౬ ॥ గఙ్గాగీతాచగాయత్రీగోవిన్దోయస్యచేతసి। సగచ్ఛేత్పరమంస్థానం తేజోమూర్తిరనామయం॥ ౨౭ ॥యోధీతేసకలాంగీతాం మానవామునిసత్తమాః । ద్వాదశ్యాంజాగరేరాత్రౌపరంబ్రహ్మాధిగచ్ఛతి॥ ౨౮ ॥గీతాయాశ్లోకపాఠేనగోవిన్దేతిచకీర్తనాత్ । తేషాందర్శనమాత్రేణతీర్థకోటిఫలంలభేత్॥ ౨౯ ॥ అహన్యహనియోమర్త్యోగీతాధ్యాయీతథానరః। ద్వాత్రింతదపరార్థైస్తుఅహన్యహనిముచ్యతే॥ ౩౦॥ జాగరేపద్మనాభస్యమన్వాదిషుయుగాదిషు । గీతాశాస్త్రంతుయోధీతేశ్రుణుతేవిష్ణుతత్పరః। లిఖిత్వాధారయేద్యస్తునిత్యమర్చతిభక్తితః॥౩౧॥యోదదాతియతీనాంచపుణ్యంతస్యవదామ్యహం । సహస్రమశ్వమేధానాంసహస్రంకురుతేతుయః ॥ ౩౨ ॥ తత్ఫలంలభతేవిప్రో బ్రహ్మహత్యాయుతందహేత్ । గీతాయాశ్శ్రవణేయస్యమానసంపరివర్తతే॥ ౩౩ ॥తస్యైవస్వతోరాజాకురుతేలిపిమార్జనం। గీతాశ్లోకస్యవక్తాయోవైష్ణవానాంచసంసది॥

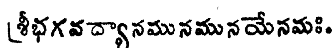
౩౪॥ ప్రత్యక్షస్తు లభేత్పుణ్యంకాపిలందశధేనుకం । చాంద్రాయణసహస్రా
ణాం పురాణానాం శతేనచ ॥ ౩౫ ॥ భగవచ్ఛాస్త్రపఠనాల్లభతేచతతో
ధికం॥ శ్రోత్రూణాంచాధికతమంఫలమేతన్న సంశయః॥ ౩౬ ॥ తస్మాత్సర్వ
ప్రయత్నేనమనోగీతాసుయోజయేత్ । యోహర్నిశంహరేర్భక్త్యా గీతా
మభ్యసతేనరః॥ ౩౭ ॥ సలిప్యతేమహాపాపైస్సర్వావస్థోభవేద్యది।లిఖిత్వా
వైష్ణవానాంతుగీతాశాస్త్రంప్రయచ్ఛతి॥ ౩౮ ॥ దినేదినేశ్వమేధేనయు
జ్యతేనాత్రసంశయః। యత్కించిత్కురుతేపుణ్యంగీతాధ్యాయీదినేదినే॥
౩౯॥ గీతాశాస్త్రప్రసాదేనభవేత్పుణ్యంహిపంచకం । చతుర్ణామపివేదా
నాంసారముద్ధృత్యవిష్ణునా॥ ౪౦॥ త్రైలోక్యస్యోపకారాయగీతాశాస్త్రం
ప్రకాశితం।గంగాగీతాతథాభిక్షుఃకపిలాశ్వద్ధసేవనం॥ ౪౧॥ వాసరంపద్మ
నాభస్యసప్తమానకలౌయుగే । విష్ణుశాస్త్రప్రవక్తాయోనాస్తివిష్ణుసమో
గురుః॥ ౪౨॥యస్యోపదేశదీపేనదృశ్యతేపరమంపదం। జన్మాంతరసహస్రే
షువిష్ణుభక్తోనలభ్యతే॥ ౪౩॥ యస్యసందర్శనాదేవభస్మీభవతిపాతకం।య
థోదితోరవిర్భాతిఘృతసిక్తోయథానలః॥ ౪౪॥ పితృమాతృరతఃపుత్రోగీతా
ధ్యాయీతథానరః।యథాభాగవతోలోకేయథానారీపతివ్రతా॥ ౪౫॥ భాతి
లోకేయథాగంగాభాతిగీతాతథాభువి। తావద్గర్జంతిశాస్త్రాణిసేతిహాసా
నిభోద్విజాః॥ ౪౬ ॥ యావన్నపఠ్యతేగీతావిష్ణువక్త్రాద్వినిస్సుతా।ధర్మమ
ర్థంచకామంచమోక్షంచాన్వేషతాంసతాం॥ ౪౭ ॥ శ్రోతవ్యాపఠనీయాచ
గీతాకృష్ణముఖోద్గతా। విహాయసర్వశాస్త్రాణిస్మరణీయత్నేనభూసురాః॥
౪౮॥పఠేద్గీతాంసదావిద్వాన్ మనఃకృష్ణేనివేద్యతు॥ ... *

ఇతిశ్రీస్కాందపురాణేప్రథమేంశేऽవంతికాఖండే
గీతామహాత్మ్యంనామ త్రయస్త్రింశతితమోధ్యాయః.

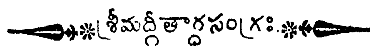

ఇతిగీతామాహాత్మ్యం సమాప్తమ్.

శ్రీభగవద్యామునమునయే నమః.

విగాహే యామునం తీర్థం సాధుబృన్దావనే స్థితం

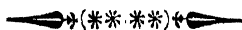
నిరస్తజిహ్మగస్పర్శే యత్ర కృష్ణః కృతాదరః ॥

శ్రీమద్గీతార్థసంగ్రహః.

స్వధర్మజ్ఞానవైరాగ్యసాధ్యభక్త్యేకగోచరః। నారాయణః పరం బ్రహ్మ గీతాశాస్త్రే సమీరితః॥ ౧॥ జ్ఞానకర్మాత్మికే నిష్ఠే యోగలక్ష్యే సుసంస్కృతే। ఆత్మానుభూతిసిద్ధ్యర్థే పూర్వషట్కేన చోదితే ॥ ౨ ॥ మధ్యమే భగవత్తత్త్వయాథాత్మ్యావాప్తిసిద్ధయే । జ్ఞానకర్మాభినిర్వర్త్యో భక్తియోగః ప్రకీర్తితః॥ ౩॥ ప్రధానపురుషవ్యక్తసర్వేశ్వరవివేచనం। కర్మ ధీర్భక్తిరిత్యాదిః పూర్వశేషోఽన్తిమోదితః ॥ ౪ ॥ అస్థానస్నేహకారుణ్యధర్మాధర్మధియాకులం। పార్థం ప్రపన్నముద్దిశ్య శాస్త్రావతరణం కృతం॥ ౫॥ నిత్యాత్మాసంగకర్మేహాగోచరా సాంఖ్యయోగధీః । ద్వితీయే స్థితధీలక్షా ప్రోక్తా తన్మోహశాంతయే॥ ౬ ॥ అసక్త్యా లోకరక్షాయై గుణేష్వారోప్య కర్తృతాం। సర్వేశ్వరే వా న్యస్యోక్తా తృతీయే కర్మకార్యతా॥ ౭॥ ప్రసంగాత్స్వస్వభావోక్తిః కర్మణోఽకర్మతాస్య చ। భేదాః జ్ఞానస్య మాహాత్మ్యం చతుర్థాధ్యాయ ఉచ్యతే॥ ౮॥ కర్మయోగస్య సౌకర్యం శైఘ్ర్యం కాశ్చన తద్విధాః। బ్రహ్మజ్ఞానప్రకారశ్చ పంచమాధ్యాయ ఉచ్యతే॥ ౯ ॥ యోగాభ్యాసవిధిర్యోగీ చతుర్ధా యోగసాధనం యోగసిద్ధిస్స్వయోగస్య పారమ్యం షష్ఠ ఉచ్యతే॥ ౧౦ ॥ స్వయాథాత్మ్యం ప్రకృత్యాస్య తిరోధిశ్శరణాగతిః। భక్తభేదః ప్రబుద్ధస్య శ్రైష్ఠ్యం సప్తమ ఉచ్యతే॥ ౧౧॥ ఐశ్వర్యాక్షరయాథాత్మ్యభగవచ్ఛరణార్థినాం। వేద్యోపాదేయభావానామష్టమే భేద ఉచ్యతే॥ ౧౨ ॥ స్వమాహాత్మ్యం మనుష్యత్వే పరత్వం చ మహాత్మనాం। విశేషో నవమే యోగో భక్తిరూపః ప్రకీర్తితః॥ ౧౩ ॥ స్వకల్యాణగుణానన్త్యకృత్స్నస్వాధీనతామతిః। భక్త్యుత్పత్తివివృద్ధ్యర్థా విస్తీర్ణా దశమోదితా॥ ౧౪ ॥ ఏకాదశే స్వయాథాత్మ్యసాక్షాత్కారావలోకనం। ద

త్తముక్తా విధిప్రాప్త్యై భక్త్యేకోపాయతా తథా ॥ ౧౫ ॥ భక్తిశైఘ్ర్యముపాయోక్తిరశక్తస్యాత్మనిష్ఠతా। తత్ప్రకారాస్త్వతిప్రీతిర్భక్తౌ ద్వాదశ ఉచ్యతే॥ ౧౬ ॥ దేహస్వరూపమాత్మాప్తిహేతురాత్మవిశోధనం। బంధహేతుర్వివేకశ్చ త్రయోదశ ఉదీర్యతే॥ ౧౭॥ గుణబంధవిధా తేషాం కర్తృత్వం తన్నివర్తనం। గతిత్రయస్వమూలత్వం చతుర్దశ ఉదీర్యతే॥ ౧౮॥ అచిన్మిశ్రాద్విశుద్ధాచ్చ చేతనాత్పురుషోత్తమః। వ్యాపనాద్భరణాత్స్వామ్యాదన్యః పంచదశోదితః॥ ౧౯ ॥ దేవాసురవిభాగోక్తిపూర్వికా శాస్త్రవశ్యతా। తత్త్వానుష్ఠానవిజ్ఞానస్థేమ్నే షోడశ ఉచ్యతే॥ ౨౦ ॥ అశాస్త్రమాసురం కృత్స్నం శాస్త్రీయం గుణతః పృథక్। లక్షణం శాస్త్రసిద్ధస్య త్రిధా సప్తదశోదితం॥ ౨౧ ॥ ఈశ్వరే కర్తృతాబుద్ధిస్సత్త్వోపాదేయతాంతిమే। స్వకర్మపరిణామశ్చ శాస్త్రసారార్థ ఉచ్యతే॥ ౨౨॥ కర్మయోగస్తపస్తీర్థదానయజ్ఞాదిసేవనం। జ్ఞానయోగో జితస్వాంతైః పరిశుద్ధాత్మని స్థితిః॥ ౨౩॥ భక్తియోగః పరైకాంత్యప్రీత్యా ధ్యానాదిషు స్థితిః। త్రయాణామపి యోగానాం త్రిభిరన్యోన్యసంగమః॥ ౨౪॥ నిత్యనైమిత్తికానాం చ పరారాధనరూపిణాం। ఆత్మదృష్టేస్త్రయోప్యేతే యోగద్వారేణ సాధకాః॥ ౨౫ ॥ నిరస్తనిఖిలాజ్ఞానో దృష్ట్వాత్మానం పరానుగం। ప్రతిలభ్య పరాం భక్తిం తయైవాప్నోతి తత్పదం॥ ౨౬ ॥ భక్తియోగస్తదర్థీ చేత్సమగ్రైశ్వర్యసాధనం। ఆత్మార్థీ చేత్త్రయోప్యేతే తత్కైవల్యస్య సాధకాః॥ ౨౭ ॥ ఐకాంత్యం భగవత్యేషాం సమానమధికారిణాం। యావత్ప్రాప్తి పరార్థీ చేత్తదేవాత్యంతమశ్నుతే॥ ౨౮ ॥ జ్ఞానీ తు పరమైకాంతీ తదాయత్తాత్మజీవనః। తత్సంశ్లేషవియోగైకసుఖదుఃఖస్తదేకధీః॥ ౨౯ ॥ భగవద్ధ్యానయోగోక్తివందనస్తుతికీర్తనైః। లబ్ధాత్మా తద్గతప్రాణమనోబుద్ధీంద్రియక్రియః॥ నిజకర్మాదిభక్త్యంతం కుర్యాత్ప్రీత్యైవ కారితః। ఉపాయతాం పరిత్యజ్య న్యసేద్దేవే తు తామభీః॥ ౩౧ ॥ ఐకాంతాత్యంతదాస్యైకరతిస్తత్పదమాప్నుయాత్। తత్ప్రధానమిదం శాస్త్రమితి గీతార్థసంగ్రహః॥ ౩౨

ఇతి శ్రీభగవద్యామునమునిప్రణీతః
శ్రీమద్గీతార్థసంగ్రహస్సంపూర్ణః.

స్వస్వసంప్రదాయానుసారేణగురుపరంపరానుసన్ధానపూర్వక మనుసంధేయశ్లోకాః.

సమ్యఙ్న్యాయకలాపేనమహతాభారతేనచ। ఉపబృంహితవేదాయనమోవ్యాసాయవిష్ణవే॥సారథ్యమర్జునస్యాదౌకుర్వన్ గీతామృతందదౌ। లోకత్రయోపకారాయతస్మైకృష్ణాత్మనేనమః ॥ ప్రపన్నపారిజాతాయవేత్రతోత్త్రైకపాణయే । జ్ఞానముద్రాయకృష్ణాయగీతామృతదుహేనమః॥ కరకమలనిదర్శితాత్మముద్రః పరికలితోన్నతబర్హిబర్హచూడః । ఇతరకరగృహీతవేత్రతోత్త్రోమమహృదిసన్నిధిమాతనోతుశౌరిః ॥ అగ్రేకృత్వాకమపి చరణంజానునైకేనతిష్ఠన్ పశ్చాత్పార్థం * ప్రణయరసజుషాచక్షుషావీక్షమాణః । సవ్యేతోత్త్రంకరసరసిజేదక్షిణే జ్ఞానముద్రామాబిభ్రాణోరథమధివసన్ పాతునస్సూతవేషః ॥ కృష్ణంకమలపత్రాక్షం పుణ్యశ్రవణకీర్తనం। వాసుదేవంజగద్యోనింనౌమినారాయణంహరిమ్ ॥ కృష్ణాయయాదవేంద్రాయజ్ఞానముద్రాయయోగినే। నాథాయరుక్మిణీశాయనమోవేదాన్తవేదినే॥

శ్రీభగవద్గీతామాహాత్మ్యమ్.

గీతాశాస్త్రమిదంపుణ్యంయఃపఠేత్ప్రయతఃపుమాన్ । విష్ణోఃపదమవాప్నోతిభయశోకాదివర్జితః ॥ గీతాధ్యయనశీలస్యప్రాణాయామపరస్యచ। నైవసంతిహిపాపానిపూర్వజన్మకృతానిచ॥మలనిర్మోచనం పుంసాం జలస్నానందినేదినే। సకృద్గీతాంభసిస్నానంసంసారమలనాశనం ॥ గీతాసుగీతాకర్తవ్యాకిమన్యైశ్శాస్త్రసంగ్రహైః। యాస్వయంపద్మనాభస్యముఖపద్మాద్వినిస్సృతా॥భారతామృతసర్వస్వంవిష్ణోర్వక్త్రాద్వినిస్సృతం। గీతాగంగోదకంపీత్వాపునర్జన్మనవిద్యతే ॥ సర్వోపనిషదోగావోదోగ్ధాగోపాలనందనః। పార్థోవత్సస్సుధీర్భోక్తాదుగ్ధంగీతామృతంమహత్॥ఏకంశాస్త్రందేవకీపుత్రగీతమేకోదేవో దేవకీపుత్రఏవ । ఏకోమంత్రస్తస్యనామానియానికర్మాప్యేకంతస్యదేవస్యసేవా॥ *

శ్రీ గురుభ్యోనమః.

శ్రీగీతోపనిషది - ప్రథమాధ్యాయే

అర్జునవిషాదయోగః.

ధృతరాష్ట్రఉవాచ॥ధర్మక్షేత్రేకురుక్షేత్రే సమవేతాయుయుత్స
వః। మామకాఃపాండవాశ్చైవకిమకుర్వతసంజయ॥ ౧

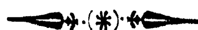
సంజయఉవాచ॥ దృష్ట్వాతుపాండవానీకంవ్యూఢందుర్యోధనస్తదా
ఆచార్యముపసంగమ్యరాజావచనమబ్రవీత్॥౨॥పశ్యైతాంపాండుపుత్రా
ణామాచార్యమహతీంచమూమ్। వ్యూఢాంద్రుపదపుత్రేణ తవశిష్యేణధీ
మతా॥ ౩॥ అత్రశూరామహేష్వాసాభీమార్జునసమాయుధి। యుయుధా
నోవిరాటశ్చద్రుపదశ్చమహారథః॥ ౪॥ ధృష్టకేతుశ్చేకితానఃకాశీరాజశ్చవీ
ర్యవాన్।పురుజిత్కుంతిభోజశ్చశైబ్యశ్చనరపుంగవః॥ ౫ ॥యుధామన్యుశ్చ
విక్రాంతఉత్తమౌజాశ్చ వీర్యవాన్। సౌభద్రో ద్రౌపదేయాశ్చ సర్వఏవ
మహారథాః॥ ౬ ॥అస్మాకంతువిశిష్టాయేతాన్నిబోధద్విజోత్తమ। నాయకా
మమసైన్యస్యసంజ్ఞార్థంతాన్బ్రవీమితే॥ ౭॥ భవాన్భీష్మశ్చకర్ణశ్చకృపశ్చస
మితింజయః।అశ్వత్థామావికర్ణశ్చసౌమదత్తిస్తథైవచ॥ ౮ ॥ అన్యేచబహవ
శ్శూరామదర్థేత్యక్తజీవితాః। నానాశస్త్రప్రహరణాస్సర్వేయుద్ధవిశార
దాః॥౯॥అపర్యాప్తంతదస్మాకంబలంభీష్మాభిరక్షితమ్। పర్యాప్తంత్విదమే
తేషాంబలంభీమాభిరక్షితమ్॥ ౧౦ ॥అయనేషుచసర్వేషుయథాభాగమవస్థి
తాః। భీష్మమేవాభిరక్షంతుభవంతస్సర్వఏవహి॥ ౧౧ ॥తస్యసంజనయన్హ
ర్షంకురువృద్ధఃపితామహః। సింహనాదంవినద్యోచ్చైశ్శంఖందధ్మౌప్రతాప
వాన్॥ ౧౨ ॥తతశ్శంఖాశ్చభేర్యశ్చపణవానకగోముఖాః। సహసైవాభ్య
హన్యంతసశబ్దస్తుములోభవత్॥౧౩॥తతశ్శ్వేతైర్హయైర్యుక్తేమహతిస్యం
దనేస్థితౌ॥మాధవఃపాండవశ్చైవదివ్యౌశంఖౌప్రదధ్మతుః॥ ౧౪ ॥పాంచజ

న్యంహృషీకేశోదేవదత్తంధనంజయః। పౌండ్రందధ్మౌమహాశంఖంభీమకర్మా
వృకోదరః॥ ౧౫॥ అనంతవిజయంరాజాకుంతీపుత్రోయుధిష్ఠిరః। నకులస్సహ
దేవశ్చసుఘోషమణిపుష్పకౌ॥ ౧౬ ॥ కాశ్యశ్చపరమేష్వాసశ్శిఖండీచమహా
రథః। ధృష్టద్యుమ్నోవిరాటశ్చసాత్యకిశ్చాపరాజితః॥ ౧౭ ॥ద్రుపదోద్రౌ
పదేయాశ్చసర్వశః పృథివీపతే। సౌభద్రశ్చమహాబాహుః శ్శంఖాన్దధ్ముః పృ
థక్పృథక్॥ ౧౮॥ సఘోషోధార్తరాష్ట్రాణాంహృదయానివ్యదారయత్।
నభశ్చపృథివీంచైవతుములోవ్యనునాదయన్॥౧౯॥అథవ్యవస్థితాన్దృష్ట్వా
ధార్తరాష్ట్రాన్కపిధ్వజః। ప్రవృత్తేశస్త్రసంపాతేధనురుద్యమ్యపాండవః॥
హృషీకేశంతదావాక్యమిదమాహమహీపతే॥అర్జునః॥ సేనయోరుభయోర్మ
ధ్యేరథంస్థాపయమేచ్యుత॥ ౨౧॥ యావదేతాన్ నిరీక్షేహం యోద్ధుకామా
నవస్థితాన్। కైర్మయాసహయోద్ధవ్యమస్మిన్రణసముద్యమే॥ ౨౨॥ యోత్స్య
మానానవేక్షేహంయఏతేత్రసమాగతాః। ధార్తరాష్ట్రస్యదుర్బుద్ధేర్యుద్ధే
ప్రియచికీర్షవః॥౨౩॥సంజయఉవాచ.— ఏవముక్తోహృషీకేశోగుడాకేశేన
భారత। సేనయోరుభయోర్మధ్యేస్థాపయిత్వారథోత్తమం॥౨౪॥భీష్మద్రోణ
ప్రముఖతస్సర్వేషాంచ మహీక్షితాం । ఉవాచపార్థపశ్యైతాన్ సమవే
తాన్కురూనితి॥౨౫॥ తత్రాపశ్యత్స్థితాన్పార్థః పితౄనథపితామహాన్
ఆచార్యాన్మాతులాన్భ్రాతౄన్పుత్రాన్పౌత్రాన్సఖీంస్తథా ॥ ౨౬ ॥
శ్వశురాన్సుహృదశ్చైవసేనయోరుభయోరపి। తాన్సమీక్ష్యసకౌంతేయ
స్సర్వాన్బంధూనవస్థితాన్॥ ౨౭॥ కృపయాపరయావిష్టోవిషీదన్నిదమబ్ర
వీత్॥ అర్జునఉవాచ.— దృష్ట్వేమంస్వజనంకృష్ణయుయుత్సుంసముపస్థితం॥
౨౮॥ సీదంతిమమగాత్రాణిముఖంచపరిశుష్యతి । వేపథుశ్చశరీరేమేరోమ
హర్షశ్చజాయతే ॥ ౨౯ ॥ గాండీవంస్రంసతేహస్తాత్త్వక్చైవపరిదహ్యా
తే। నచశక్నోమ్యవస్థాతుంభ్రమతీవచమేమనః॥ ౩౦॥ నిమిత్తానిచపశ్యామివి
పరీతానికేశవ । నచశ్రేయోనుపశ్యామిహత్వాస్వజనమాహవే ॥ ౩౧ ॥
నకాంక్షేవిజయంకృష్ణనచరాజ్యంసుఖానిచ । కింనోరాజ్యేనగోవిందకింభో
గైర్జీవితేనవా॥౩౨॥యేషామర్థేకాంక్షితంనోరాజ్యంభోగాస్సుఖానిచ।త

ఇమేవస్థితాయుద్ధేప్రాణాంస్త్యక్త్వాధనానిచ॥ ౩౩ ॥ ఆచార్యాఃపితరఃపు
త్రాస్తథైవచపితామహాః। మాతులాశ్శ్వశురాఃపౌత్రాస్స్యాలాసంబం
ధినస్తథా॥ ౩౪॥ ఏతాన్నహంతుమిచ్ఛామిఘ్నతోపిమధుసూదన। అపిత్రై
లోక్యరాజ్యస్యహేతోఃకిన్నుమహీకృతే॥ ౩౫॥ నిహత్యధార్తరాష్ట్రాన్నః
కాప్రీతిస్స్యాజ్జనార్దన। పాపమేవాశ్రయేదస్మాన్హత్వైతానాతతాయి
నః॥ ౩౬॥తస్మాన్నార్హావయంహంతుంధార్తరాష్ట్రాన్సబాంధవాన్। స్వ
జనంహికథంహత్వాసుఖినస్స్యామమాధవ॥ ౩౭ ॥ యద్యప్యేతేనపశ్యంతి
లోభోపహతచేతసః । కులక్షయకృతందోషం మిత్రద్రోహేచపాతకం॥
౩౮ ॥ కథంనజ్ఞేయమస్మాభిఃపాపాదస్మాన్నివర్తితుం। కులక్షయకృతందో
షంప్రపశ్యద్భిర్జనార్దన॥ ౩౯ ॥ కులక్షయేప్రణశ్యంతికులధర్మాస్సనాతనాః।
ధర్మేనష్టేకులంకృత్స్నమధర్మోభిభవత్యుత॥ ౪౦ ॥ అధర్మాభిభవాత్కృష్ణ
ప్రదుష్యంతికులస్త్రియః । స్త్రీషుదుష్టాసువార్ష్ణేయ జాయతేవర్ణసంకరః॥
౪౧॥సంకరోనరకాయైవకులఘ్నానాంకులస్యచ। పతంతిపితరోహ్యేషాం
లుప్తపిండోదకక్రియాః ॥ ౪౨ ॥ దోషైరేతైఃకులఘ్నానాంవర్ణసంకరకార
కైః।ఉత్సాద్యంతేజాతిధర్మాఃకులధర్మాశ్చశాశ్వతాః॥ ౪౩॥ ఉత్సన్నకులధ
ర్మాణాంమనుష్యాణాంజనార్దన। నరకేనియతంవాసోభవతీత్యనుశుశ్రుమః॥
౪౪॥ అహోబతమహత్పాపంకర్తుంవ్యవసితావయం। యద్రాజ్యసుఖలో
భేనహంతుంస్వజనముద్యతాః॥ ౪౫॥యదిమామప్రతీకారమశస్త్రంశస్త్ర
పాణయః। ధార్తరాష్ట్రారణేహన్యుస్తన్మేక్షేమతరంభవేత్॥ ౪౬

సంజయఉవాచ.— ఏవముక్త్వార్జునస్సంఖ్యేరథోపస్థఉపావిశత్। విసృ
జ్యసచరంచాపం శోకసంవిగ్నమానసః॥ ౪౭

హరిః ఓంతత్సదితి శ్రీమహాభారతే - శతసహస్రికాయాంసంహి
తాయాం. వైయాసిక్యాం. శ్రీభీష్మపర్వణి- భగవద్గీతాసూపనిష
త్సుబ్రహ్మవిద్యాయాం - యోగశాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జున సంవాదే-
అర్జునవిషాదయోగోనామ- ప్రథమోధ్యాయః॥ *

ద్వితీయోధ్యాయః.

సంజయఉవాచ.— తంతథాకృపయావిష్టమశ్రుపూర్ణాకులేక్షణం। విషీదంతమిదంవాక్యమువాచమధుసూదనః॥ ౧ ॥ శ్రీభగవానువాచ.— కుతస్త్వాకశ్మలమిదంవిషమే సముపస్థితం । అనార్యజుష్టమస్వర్గ్యమకీర్తికరమర్జున॥ ౨॥ క్లైబ్యంమాస్మగమః పార్థనైతత్త్వయ్యుపపద్యతే। క్షుద్రంహృదయదౌర్బల్యంత్యక్త్వోత్తిష్ఠపరంతప ॥ ౩ ॥ అర్జునఉవాచ.— కథంభీష్మమహంసంఖ్యేద్రోణంచ మధుసూదన । ఇషుభిఃప్రతియోత్స్యామి పూజార్హావరిసూదన॥ ౪ ॥ గురూనహత్వాహిమహానుభావాన్ శ్రేయోభోక్తుంభైక్షమపీహలోకే। హత్వార్థకామాంస్తుగురూనిహైవభుంజీయభోగాన్రుధిరప్రదిగ్ధాన్ ॥ ౫ ॥ నచైతద్విద్మఃకతరన్నోగరీయోయద్వాజయేమయదివానోజయేయుః।యానేవహత్వానజిజీవిషామస్తేనస్థితాఃప్రముఖే ధార్తరాష్ట్రాః॥ ౬॥కార్పణ్యదోషోపహతస్వభావఃపృచ్ఛామిత్వాంధర్మ సంమూఢచేతాః। యచ్ఛ్రేయస్స్యాన్నిశ్చితంబ్రూహితన్మేశిష్యస్తేహం శాధిమాంత్వాం ప్రపన్నం ॥ ౭ ॥ నహిప్రపశ్యామిమమాపనుద్యాద్యచ్ఛోకముచ్ఛోషణమింద్రియాణాం। అవాప్యభూమావసపత్నమృద్ధంరాజ్యంసురాణామపిచాధిపత్యం ॥ ౮ ॥ సంజయఉవాచ.— ఏవముక్త్వా హృషీకేశం గుడాకేశః పరంతపః । నయోత్స్యఇతిగోవిందముక్త్వాతూష్ణీంబభూవహ॥౯॥తమువాచహృషీకేశఃప్రహసన్నివభారత। సేనయోరుభయోర్మధ్యేవిషీదంతమిదంవచః ॥ ౧౦ ॥ శ్రీభగవానువాచ.— అశోచ్యా నన్వశోచస్త్వం ప్రజ్ఞావాదాంశ్చభాషసే।గతాసూనగతాసూంశ్చనానుశోచంతిపండితాః ॥ ౧౧॥ నత్వేవాహంజాతునాసం నత్వంనేమేజనాధిపాః । నచైవనభవిష్యామస్సర్వేవయమతఃపరం ॥ ౧౨ ॥ దేహినోస్మిన్యథాదేహే కౌమారంయౌవనంజరా । తథాదేహాంతరప్రాప్తిర్ధీరస్తత్రనముహ్యతి॥ ౧౩ ॥ మాత్రాస్పర్శాస్తుకౌంతేయశీతోష్ణసుఖదుఃఖదాః । ఆగమాపాయినోనిత్యాస్తాంస్తితిక్షస్వభారత॥ ౧౪ ॥ యంహినవ్యథయంత్యేతేపురుషంపురుషర్షభ।సమదుఃఖసుఖంధీరంసోమృతత్వాయకల్పతే ॥ ౧౫ ॥ నాసతోవిద్యతేభావో

నాభావోవిద్యతేసతః। ఉభయోరపిదృష్టోంతస్త్వనయోస్తత్త్వదర్శిభిః॥౧౬॥ అవినాశితుతద్విద్ధియేనసర్వమిదంతతం। వినాశమవ్యయస్యాస్యనకశ్చిత్కర్తుమర్హతి॥౧౭॥అంతవంతఇమేదేహానిత్యస్యోక్తాశ్శరీరిణః।అనాశినోఽప్రమేయస్యతస్మాద్యుధ్యస్వభారత॥౧౮॥యఏనంవేత్తిహంతారంయశ్చైనంమన్యతేహతం।ఉభౌతౌనవిజానీతోనాయంహంతినహన్యతే॥౧౯॥ నజాయతేమ్రియతేవాకదాచిన్నాయంభూత్వాభవితావానభూయః।అజోనిత్యశ్శాశ్వతోయంపురాణోనహన్యతేహన్యమానేశరీరే॥ ౨౦ ॥ వేదావినాశినంనిత్యంయఏనమజమవ్యయమ్। కథంసపురుషఃపార్థకంఘాతయతిహంతికమ్॥౨౧॥వాసాంసిజీర్ణానియథావిహాయనవానిగృహ్ణాతినరోపరాణి। తథాశరీరాణివిహాయజీర్ణాన్యన్యానిసంయాతినవానిదేహీ॥౨౨॥ నైనంఛిందంతిశస్త్రాణినైనందహతిపావకః। నచైనంక్లేదయంత్యాపోనశోషయతిమారుతః॥౨౩॥అచ్ఛేద్యోయమదాహ్యోయమక్లేద్యోశోష్యఏవచ। నిత్యస్సర్వగతఃస్థాణురచలోయంసనాతనః॥౨౪॥ అవ్యక్తోయమచింత్యోయమవికార్యోయముచ్యతే।తస్మాదేవంవిదిత్వైనంనానుశోచితుమర్హసి॥౨౫॥అథచైనంనిత్యజాతంనిత్యంవామన్యసేమృతమ్।తథాపిత్వంమహాబాహోనైవంశోచితుమర్హసి॥౨౬॥జాతస్యహిధ్రువోమృత్యుర్ధ్రువంజన్మమృతస్యచ।తస్మాదపరిహార్యేర్థేనత్వంశోచితుమర్హసి॥౨౭॥అవ్యక్తాదీనిభూతానివ్యక్తమధ్యానిభారత।అవ్యక్తనిధనాన్యేవతత్రకాపరిదేవనా॥౨౮॥ ఆశ్చర్యవత్పశ్యతికశ్చిదేనమాశ్చర్యవద్వదతితథైవచాన్యః। ఆశ్చర్యవచ్చైనమన్యశ్శృణోతిశ్రుత్వాప్యేనంవేదనచైవకశ్చిత్॥౨౯॥దేహీనిత్యమవధ్యోయందేహేసర్వస్యభారత।తస్మాత్సర్వాణిభూతానినత్వంశోచితుమర్హసి॥౩౦॥స్వధర్మమపిచావేక్ష్యనవికంపితుమర్హసిధర్మ్యాద్ధియుద్ధాచ్ఛ్రేయోన్యత్క్షత్రియస్యనవిద్యతే॥౩౧ యదృచ్ఛయాచోపపన్నంస్వర్గద్వారమపావృతం। సుఖినఃక్షత్రియాఃపార్థలభంతేయుద్ధమీదృశం॥౩౨॥ అథచేత్త్వమిమంధర్మ్యంసంగ్రామంనకరిష్యసి। తతస్స్వధర్మంకీర్తించహిత్వాపాపమవాప్స్యసి॥ ౩౩॥ అకీర్తించాపిభూతానికథయిష్యంతితేఽవ్యయాం।సంభావితస్యచాకీర్తిర్మరణాదతిరిచ్యతే॥౩౪॥ భయాద్రణాదుపరతంమంస్యంతేత్వాంమహారథాః। యేషాంచత్వంబహుమ

తోభూత్వాయాస్యసిలాఘవం॥ ౩౫॥అవాచ్యవాదాంశ్చబహూన్వదిష్యంతి
తవాహితాః। నిందంతస్తవసామర్థ్యంతతోదుఃఖతరంనుకిం॥ ౩౬॥ హతో
వాప్రాప్స్యసేస్వర్గంజిత్వావాభోక్ష్యసేమహీం। తస్మాదుత్తిష్ఠకౌంతేయ
యుద్ధాయకృతనిశ్చయః॥ ౩౭॥ సుఖదుఃఖేసమేకృత్వాలాభాలాభౌజయాజ
యౌ।తతోయుద్ధాయయుజ్యస్వనైవంపాపమవాప్స్యసి॥ ౩౮॥ఏషాతేఽభిహి
తాసాంఖ్యేబుద్ధిర్యోగేత్విమాంశృణు। బుద్ధ్యాయుక్తోయయాపార్థకర్మబం
ధంప్రహాస్యసి॥ ౩౯॥ నేహాభిక్రమనాశోస్తిప్రత్యవాయోనవిద్యతే। స్వల్పమ
ప్యస్యధర్మస్యత్రాయతేమహతోభయాత్॥ ౪౦॥వ్యవసాయాత్మికాబుద్ధిరేకే
హకురునందన। బహుశాఖాహ్యనంతాశ్చబుద్ధయోఽవ్యవసాయినాం॥యా
మిమాంపుష్పితాంవాచంప్రవదంత్యవిపశ్చితః। వేదవాదరతాఃపార్థనాన్య
దస్తీతివాదినః॥ ౪౨॥కామాత్మానస్స్వర్గపరాజన్మకర్మఫలప్రదాం। క్రియావి
శేషబహుళాంభోగైశ్వర్యగతింప్రతి॥ ౪౩॥భోగైశ్వర్యప్రసక్తానాంతయా
పహృతచేతసాం।వ్యవసాయాత్మికాబుద్ధిస్సమాధౌనవిధీయతే॥ ౪౪॥ త్రై
గుణ్యవిషయావేదానిస్త్రైగుణ్యోభవార్జున। నిర్ద్వంద్వోనిత్యసత్వస్థోనిర్యో
గక్షేమఆత్మవాన్॥ ౪౫॥యావానర్థఉదపానేసర్వతస్సంప్లుతోదకే। తావాన్
సర్వేషువేదేషుబ్రాహ్మణస్యవిజానతః॥ ౪౬॥ కర్మణ్యేవాధికారస్తేమాఫలే
షుకదాచన।మాకర్మఫలహేతుర్భూర్మాతేసంగోస్త్వకర్మణి॥ ౪౭॥ యోగ
స్థఃకురుకర్మాణిసంగంత్యక్త్వాధనంజయ।సిద్ధ్యసిద్ధ్యోస్సమోభూత్వాసమ
త్వంయోగఉచ్యతే॥ ౪౮॥ దూరేణహ్యవరంకర్మబుద్ధియోగాద్ధనంజయ। బు
ద్ధౌశరణమన్విచ్ఛకృపణాఃఫలహేతవః॥ ౪౯॥ బుద్ధియుక్తోజహాతీహఉభేసు
కృతదుష్కృతే। తస్మాద్యోగాయయుజ్యస్వయోగఃకర్మసుకౌశలం॥ ౫౦॥క
ర్మజంబుద్ధియుక్తాహిఫలంత్యక్త్వామనీషిణః। జన్మబంధవినిర్ముక్తాఃపదంగచ్ఛ
న్త్యనామయం॥ ౫౧॥యదాతేమోహకలిలంబుద్ధిర్వ్యతితరిష్యతి। తదాగం
తాసినిర్వేదంశ్రోతవ్యస్యశ్రుతస్యచ॥ ౫౨ ॥శ్రుతివిప్రతిపన్నాతేయదాస్థా
స్యతినిశ్చలా।సమాధావచలాబుద్ధిస్తదాయోగమవాప్స్యసి॥ ౫౩॥— అర్జున
ఉవాచ— స్థితప్రజ్ఞస్యకాభాషాసమాధిస్థస్యకేశవ।స్థితధీః కింప్రభాషేతకి
మాసీతవ్రజేతకిం॥ ౫౪ ॥ —*శ్రీభగవానువాచ.*— ప్రజహాతియదాకా

మాన్ సర్వాన్ పార్థమనోగతాన్। ఆత్మన్యేవాత్మనాతుష్టః స్థితప్రజ్ఞస్తదోచ్య
తే॥ ౫౫ ॥ దుఃఖేష్వనుద్విగ్నమనాస్సుఖేషువిగతస్పృహః। వీతరాగభయక్రో
ధః స్థితధీర్మునిరుచ్యతే॥ ౫౬ ॥ యస్సర్వత్రానభిస్నేహస్తత్తత్ప్రాప్యశుభా
శుభం। నాభినందతినద్వేష్టితస్యప్రజ్ఞాప్రతిష్ఠితా॥ ౫౭ ॥ యదాసంహరతేచా
యంకూర్మోఽంగానీవసర్వశః। ఇంద్రియాణీంద్రియార్థేభ్యస్తస్యప్రజ్ఞాప్రతి
ష్ఠితా॥ ౫౮ ॥ విషయావినివర్తంతేనిరాహారస్యదేహినః। రసవర్జంరసోప్యస్య
పరందృష్ట్వానివర్తతే॥ ౫౯ ॥ యతతోహ్యపికౌంతేయపురుషస్యవిపశ్చితః।
ఇంద్రియాణిప్రమాథీనిహరంతిప్రసభంమనః॥ ౬౦ ॥ తానిసర్వాణిసంయ
మ్యయుక్తఆసీతమత్పరః। వశేహియస్యేంద్రియాణితస్యప్రజ్ఞాప్రతిష్ఠితా॥
ధ్యాయతోవిషయాన్పుంసస్సంగస్తేషూపజాయతే। సంగాత్సంజాయతే
కామఃకామాత్క్రోధోభిజాయతే॥ ౬౨ ॥ క్రోధాద్భవతిసమ్మోహస్సంమో
హాత్స్మృతివిభ్రమః। స్మృతిభ్రంశాద్బుద్ధినాశోబుద్ధినాశాత్ప్రణశ్యతి॥ ౬౩ ॥
రాగద్వేషవియుక్తైస్తువిషయానింద్రియైశ్చరన్। ఆత్మవశ్యైర్విధేయాత్మా
ప్రసాదమధిగచ్ఛతి॥ ౬౪ ॥ ప్రసాదేసర్వదుఃఖానాంహానిరస్యోపజాయతే।
ప్రసన్నచేతసోహ్యాశుబుద్ధిఃపర్యవతిష్ఠతే॥ ౬౫ ॥ నాస్తిబుద్ధిరయుక్తస్యనచా
యుక్తస్యభావనా। నచాభావయతశ్శాంతిరశాంతస్యకుతస్సుఖం॥ ౬౬ ॥ ఇం
ద్రియాణాంహిచరతాంయన్మనోనువిధీయతే। తదస్యహరతిప్రజ్ఞాంవాయు
ర్నావమివాంభసి॥ ౬౭ ॥ తస్మాద్యస్యమహాబాహోనిగృహీతానిసర్వశః ఇం
ద్రియాణీంద్రియార్థేభ్యస్తస్యప్రజ్ఞాప్రతిష్ఠితా॥ ౬౮ ॥ యానిశాసర్వభూతా
నాంతస్యాంజాగర్తిసంయమీ। యస్యాంజాగ్రతిభూతానిసానిశాపశ్యతో
మునేః॥ ౬౯ ॥ ఆపూర్యమాణమచలప్రతిష్ఠంసముద్రమాపః ప్రవిశంతియద్వ
త్। తద్వత్కామాయంప్రవిశంతిసర్వేసశాంతిమాప్నోతినకామకామీ॥ ౭౦
విహాయకామాన్యస్సర్వాన్పుమాంశ్చరతినిస్పృహః। నిర్మమోనిరహం
కారస్సశాంతిమధిగచ్ఛతి॥ ౭౧ ॥ ఏషాబ్రాహ్మీస్థితిఃపార్థనైనాంప్రాప్యవి
ముహ్యతి। స్థిత్వాస్యామంతకాలేపిబ్రహ్మనిర్వాణమృచ్ఛతి॥ ౭౨

హరిః ఓమ్-తత్సదితిశ్రీమహాభారతే-శతసహస్రసంహితాయాం
వయ్యాసిక్యాంశ్రీభీష్మపర్వణి-భగవద్గీతాసూపనిషత్సుబ్రహ్మవి

ద్యాయాం-యోగశాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే-సాంఖ్యయోగో
నామ-ద్వితీయోధ్యాయః. ... ... *

తృతీయోధ్యాయః

అర్జునఉవాచ.— జ్యాయసీచేత్కర్మణస్తేమతాబుద్ధిర్జనార్దన।తత్కిం
కర్మణిఘోరేమాంనియోజయసికేశవ॥ ౧ ॥ వ్యామిశ్రేణేవవాక్యేనబుద్ధిం
మోహయసీవమే। తదేకంవదనిశ్చిత్యయేనశ్రేయోహమాప్నుయాం॥ ౨ ॥
శ్రీభగవానువాచ.— లోకేస్మిన్ద్వివిధానిష్ఠాపురాప్రోక్తామయానఘ। జ్ఞా
నయోగేనసాంఖ్యానాంకర్మయోగేనయోగినాం॥ ౩ ॥ నకర్మణామనారం
భాన్నైష్కర్మ్యంపురుషోశ్నుతే। నచసన్న్యసనాదేవసిద్ధింసమధిగచ్ఛతి॥
౪ ॥ నహికశ్చిత్క్షణమపిజాతుతిష్ఠత్యకర్మకృత్।కార్యతేహ్యవశఃకర్మసర్వ
ప్రకృతిజైర్గుణైః॥౫॥కర్మేంద్రియాణిసంయమ్యయఆస్తేమనసాస్మరన్।ఇంద్రి
యార్థాన్విమూఢాత్మామిథ్యాచారస్సఉచ్యతే॥౬॥ యస్త్వింద్రియాణిమ
నసానియమ్యారభతేర్జున।కర్మేంద్రియైఃకర్మయోగమసక్తస్సవిశిష్యతే॥ ౭॥
నియతంకురుకర్మత్వంకర్మజ్యాయోహ్యకర్మణః। శరీరయాత్రాపిచతేనప్ర
సిద్ధ్యేదకర్మణః॥౮॥యజ్ఞార్థాత్కర్మణోన్యత్రలోకోయంకర్మబంధనః।తద
ర్థంకర్మకౌంతేయముక్తసంగస్సమాచర॥ ౯ ॥సహయజ్ఞాఃప్రజాస్సృష్ట్వాపు
రోవాచప్రజాపతిః । అనేనప్రసవిష్యధ్వమేషవోస్త్విష్టకామధుక్॥౧౦॥
దేవాన్భావయతానేనతేదేవాభావయంతువః।పరస్పరంభావయంతశ్శ్రే
యఃపరమవాప్స్యథ॥౧౧॥ఇష్టాన్భోగాన్హివోదేవాదాస్యంతేయజ్ఞభా
వితాః।తైర్దత్తానప్రదాయైభ్యోయోభుంక్తేస్తేనఏవసః॥ ౧౨॥ యజ్ఞశిష్టాశి
నస్సంతోముచ్యంతేసర్వకిల్బిషైః। తేత్వఘంభుంజతేపాపాయేపచంత్యా
త్మకారణాత్॥౧౩॥అన్నాద్భవంతిభూతానిపర్జన్యాదన్నసంభవః।యజ్ఞాద్భ
వతిపర్జన్యోయజ్ఞఃకర్మసముద్భవః॥ ౧౪ ॥ కర్మబ్రహ్మోద్భవంవిద్ధిబ్రహ్మాక్ష
రసముద్భవం।తస్మాత్సర్వగతంబ్రహ్మనిత్యంయజ్ఞేప్రతిష్ఠితం॥౧౫॥ఏవంప్రవ
ర్తితంచక్రంనానువర్తయతీహయః।అఘాయురింద్రియారామోమోఘంపా
సజీవతి॥ ౧౬ ॥ యస్త్వాత్మరతిరేవస్యాదాత్మతృప్తశ్చమానవః। ఆత్మన్యేవ

చసంతుష్టస్తస్యకార్యంనవిద్యతే॥ ౧౭॥ నైవతస్యకృతేనార్థోనాకృతేనేహ
కశ్చన।నచాస్యసర్వభూతేషుకశ్చిదర్థవ్యపాశ్రయః॥ ౧౮॥ తస్మాదసక్తస్స
తతంకార్యంకర్మ సమాచర। అసక్తోహ్యాచరన్కర్మ పరమాప్నోతిపూరుషః॥
౧౯॥కర్మణైవహిసంసిద్ధిమాస్థితాజనకాదయః। లోకసంగ్రహమేవాపిసం
పశ్యన్కర్తుమర్హసి॥ ౨౦ ॥ యద్యదాచరతిశ్రేష్ఠస్తత్తదేవేతరోజనః।సయ
త్ప్రమాణంకురుతేలోకస్తదనువర్తతే॥ ౨౧॥ నమేపార్థాస్తికర్తవ్యంత్రిషు
లోకేషుకించన।నానవాప్తమవాప్తవ్యంవర్తఏవచకర్మణి॥ ౨౨॥ యదిహ్య
హంనవర్తేయంజాతుకర్మణ్యతంద్రితః।మమవర్త్మానువర్తంతేమనుష్యాఃపా
ర్థసర్వశః॥౨౩॥ఉత్సీదేయురిమేలోకానకుర్యాంకర్మ చేదహం। సంకరస్యచ
కర్తాస్యాముపహన్యామిమాఃప్రజాః॥౨౪॥సక్తాఃకర్మణ్యవిద్వాంసోయథా
కుర్వంతిభారత।కుర్యాద్విద్వాంస్తథాసక్తశ్చికీర్షుర్లోకసంగ్రహం ॥ ౨౫ ॥
నబుద్ధిభేదంజనయేదజ్ఞానాంకర్మ సంగినాం। జోషయేత్సర్వకర్మాణివిద్వాన్
యుక్తస్సమాచరన్॥ ౨౬॥ ప్రకృతేఃక్రియమాణానిగుణైఃకర్మాణిసర్వశః।
అహంకారవిమూఢాత్మా కర్తాహమితిమన్యతే॥ ౨౭ ॥ తత్త్వవిత్తుమహాబా
హోగుణకర్మవిభాగయోః। గుణాగుణేషువర్తంతఇతిమత్వానసజ్జతే॥౨౮॥
ప్రకృతేర్గుణసంమూఢాస్సజ్జంతేగుణకర్మసు । తానకృత్స్నవిదోమందాన్
కృత్స్నవిన్నవిచాలయేత్॥౨౯॥మయిసర్వాణికర్మాణిసన్న్యస్యాధ్యాత్మచే
తసా।నిరాశీర్నిర్మమోభూత్వాయుధ్యస్వవిగతజ్వరః॥౩౦॥యేమేమతమిదం
నిత్యమనుతిష్ఠంతిమానవాః । శ్రద్ధావంతోఽనసూయంతోముచ్యంతేతేపిక
ర్మభిః॥ ౩౧॥ ఏత్వేతదభ్యసూయంతోనానుతిష్ఠంతిమేమతం।సర్వజ్ఞానవిమూ
ఢాంస్తాన్విద్ధినష్టానచేతసః॥ ౩౨ ॥ సదృశంచేష్టతేస్వస్యాఃప్రకృతేర్జ్ఞాన
వానపిప్రకృతింయాంతిభూతానినిగ్రహఃకింకరిష్యతి॥ ౩౩ ॥ ఇంద్రియస్యే
న్ద్రియస్యార్థేరాగద్వేషౌవ్యవస్థితౌ। తయోర్నవశమాగచ్ఛేత్తౌహ్యస్యపరి
పంథినౌ॥ ౩౪॥ శ్రేయాన్స్వధర్మోవిగుణఃపరధర్మాత్స్వనుష్ఠితాత్। స్వధ
ర్మేనిధనంశ్రేయఃపరధర్మోభయావహః॥౩౫॥—*అర్జునఉవాచ.*—అథకే
నప్రయుక్తోయం పాపంచరతిపూరుషః । అనిచ్ఛన్నపివార్ష్ణేయ బలాదివ
నియోజితః॥ ౩౬ ॥—*శ్రీభగవానువాచ.*— కామఏషఃక్రోధఏషరజోగు

ణసముద్భవః।మహాశనోమహాపాప్మావిద్ధ్యేనమిహవైరిణం॥ ౩౭॥ధూమే
నావ్రియతేవహ్నిర్యథాదర్శోమలేనచ। యథోల్బేనావృతోగర్భస్తథాతే
నేదమావృతం॥ ౩౮॥ఆవృతంజ్ఞానమేతేనజ్ఞానినోనిత్యవైరిణా।కామరూపే
ణకౌంతేయదుష్పూరేణానలేనచ॥ ౩౯॥ఇంద్రియాణిమనోబుద్ధిరస్యాధిష్ఠా
నముచ్యతే। ఏతైర్విమోహయత్యేషజ్ఞానమావృత్యదేహినం॥ ౪౦॥తస్మాత్
త్వమింద్రియాణ్యాదౌనియమ్యభరతర్షభ । పాప్మానంప్రజహిహ్యేనంజ్ఞా
నవిజ్ఞాననాశనం॥ ౪౧॥ ఇంద్రియాణిపరాణ్యాహురింద్రియేభ్యఃపరంమనః।
మనసస్తుపరాబుద్ధిర్యోబుద్ధేఃపరతస్తుసః॥ ౪౨ ఏవంబుద్ధేఃపరంబుద్ధ్వాసంస్త
భ్యాత్మానమాత్మనా। జహిశత్రుంమహాబాహో కామరూపందురాసదం॥

హరిః ఓమ్ ॥ తత్సదితిశ్రీమహాభారతే- శతసహస్రికాయాం- సంహి
తాయాం- వయ్యాసిక్యాంశ్రీభీష్మపర్వణి - భగవద్గీతాసూపనిషత్సుబ్ర
హ్మవిద్యాయాం- యోగశాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే-కర్మయోగో
నామ-తృతీయోధ్యాయః. ✻

✻ చతుర్థోధ్యాయః ✻

—✻శ్రీభగవానువాచ.✻— ఇమంవివస్వతేయోగంప్రోక్తవానహమ
వ్యయం।వివస్వాన్మనవేప్రాహమనురిక్ష్వాకవేబ్రవీత్॥ ౧ ॥ ఏవంపరంప
రాప్రాప్తమిమంరాజర్షయోవిదుః। సకాలేనేహమహతాయోగోనష్టఃపరం
తప॥౨॥సఏవాయంమయాతేద్యయోగఃప్రోక్తఃపురాతనః। భక్తోసిమేసఖా
చేతిరహస్యంహ్యేతదుత్తమం॥ ౩ ॥—✻అర్జునఉవాచ.✻—అపరంభవతోజ
న్మపరంజన్మవివస్వతః। కథమేతద్విజానీయాంత్వమాదౌప్రోక్తవానితి॥ ౪ ॥
—✻శ్రీభగవానువాచ.✻—బహూనిమేవ్యతీతాని జన్మానితవచార్జున । తా
న్యహంవేదసర్వాణినత్వంవేత్థపరంతప॥ ౫ ॥ అజోపిసన్నవ్యయాత్మాభూ
తానామీశ్వరోపిసన్ప్రకృతింస్వామధిష్ఠాయసంభవామ్యాత్మమాయయా॥
౬॥యదాయదాహిధర్మస్యగ్లానిర్భవతిభారత। అభ్యుత్థానమధర్మస్యతదా
త్మానంసృజామ్యహం॥ ౭॥పరిత్రాణాయసాధూనాంవినాశాయచదుష్కృ
తాం।ధర్మసంస్థాపనార్థాయసంభవామియుగేయుగే॥ ౮ ॥ జన్మకర్మచమేది
వ్యమేవంయోవేత్తితత్త్వతః। త్యక్త్వాదేహంపునర్జన్మనైతిమామేతిసోర్జున॥

౯॥వీతరాగభయక్రోధా మన్మయా మాముపాశ్రితాః। బహవో జ్ఞానతపసా
పూతా మద్భావమాగతాః॥౧౦॥ యే యథా మాం ప్రపద్యంతే తాం స్తథైవ భ
జామ్యహం। మమ వర్త్మానువర్తంతే మనుష్యాః పార్థ సర్వశః॥౧౧॥ కాంక్షంతః
కర్మణాం సిద్ధిం యజంత ఇహ దేవతాః। క్షిప్రం హి మానుషే లోకే సిద్ధిర్భవతి
కర్మజా॥౧౨॥ చాతుర్వర్ణ్యం మయా సృష్టం గుణకర్మవిభాగశః। తస్య కర్తార
మపి మాం విద్ధ్యకర్తారమవ్యయం॥ ౧౩॥ న మాం కర్మాణి లింపంతి న మే కర్మఫ
లే స్పృహా। ఇతి మాం యోఽభిజానాతి కర్మభిర్న స బధ్యతే॥౧౪॥ ఏవం జ్ఞాత్వా కృ
తం కర్మ పూర్వైరపి ముముక్షుభిః। కురు కర్మైవ తస్మాత్త్వం పూర్వైః పూర్వ
తరం కృతం॥ ౧౫ ॥ కిం కర్మ కిమకర్మేతి కవయోఽప్యత్ర మోహితాః। తత్తే క
ర్మ ప్రవక్ష్యామి యజ్జ్ఞాత్వా మోక్ష్యసేఽశుభాత్ ॥ ౧౬ ॥ కర్మణో హ్యపి బోద్ధ
వ్యం బోద్ధవ్యం చ వికర్మణః। అకర్మణశ్చ బోద్ధవ్యం గహనా కర్మణో గతిః॥
౧౭ ॥ కర్మణ్యకర్మ యః పశ్యేదకర్మణి చ కర్మ యః। స బుద్ధిమాన్మను
ష్యేషు స యుక్తః కృత్స్నకర్మకృత్ ॥ ౧౮ ॥ యస్య సర్వే సమారంభాః కా
మసంకల్పవర్జితాః। జ్ఞానాగ్నిదగ్ధకర్మాణం తమాహుః పండితం బుధాః॥
౧౯॥ త్యక్త్వా కర్మఫలాసంగం నిత్యతృప్తో నిరాశ్రయః। కర్మణ్యభిప్రవృత్తోఽపి
నైవ కించిత్కరోతి సః॥౨౦॥ నిరాశీర్యతచిత్తాత్మా త్యక్తసర్వపరిగ్రహః। శా
రీరం కేవలం కర్మ కుర్వన్నాప్నోతి కిల్బిషం॥౨౧॥ యదృచ్ఛాలాభసంతుష్టో ద్వం
ద్వాతీతో విమత్సరః। సమః సిద్ధావసిద్ధౌ చ కృత్వాపి న నిబధ్యతే॥౨౨॥ గతసం
గస్య ముక్తస్య జ్ఞానావస్థితచేతసః। యజ్ఞాయాచరతః కర్మ సమగ్రం ప్రవిలీ
యతే॥౨౩॥ బ్రహ్మార్పణం బ్రహ్మ హవిర్బ్రహ్మాగ్నౌ బ్రహ్మణా హుతమ్। బ్ర
హ్మైవ తేన గంతవ్యం బ్రహ్మకర్మసమాధినా॥౨౪॥ దైవమేవాపరే యజ్ఞం యో
గినః పర్యుపాసతే। బ్రహ్మాగ్నావపరే యజ్ఞం యజ్ఞేనైవోపజుహ్వతి॥౨౫॥
శ్రోత్రాదీనీంద్రియాణ్యన్యే సంయమాగ్నిషు జుహ్వతి। శబ్దాదీన్విషయానన
న్యే ఇంద్రియాగ్నిషు జుహ్వతి॥ ౨౬ ॥ సర్వాణీంద్రియకర్మాణి ప్రాణకర్మాణి
చాపరే। ఆత్మసంయమయోగాగ్నౌ జుహ్వతి జ్ఞానదీపితే॥౨౭॥ ద్రవ్యయజ్ఞాస్త
పోయజ్ఞా యోగయజ్ఞాస్తథాపరే। స్వాధ్యాయజ్ఞానయజ్ఞాశ్చ యతయస్సం
శితవ్రతాః॥౨౮॥ అపానే జుహ్వతి ప్రాణం ప్రాణేఽపానం తథాపరే। ప్రా

ణాపానగతీరుద్ధ్వాప్రాణాయామపరాయణాః॥౨౯॥అపరేనియతాహారాః
ప్రాణాన్ప్రాణేషుజుహ్వతి। సర్వేప్యేతేయజ్ఞవిదోయజ్ఞక్షపితకల్మషాః॥
౩౦॥ యజ్ఞశిష్టామృతభుజోయాంతిబ్రహ్మసనాతనం । నాయంలోకోస్త్య
యజ్ఞస్యకుతోన్యఃకురుసత్తమ॥౩౧॥ఏవంబహువిధాయజ్ఞావితతాబ్రహ్మ
ణోముఖే। కర్మజాన్విద్ధితాన్సర్వానేవంజ్ఞాత్వావిమోక్ష్యసే॥ ౩౨ ॥ శ్రే
యాన్ద్రవ్యమయాద్యజ్ఞాత్ జ్ఞానయజ్ఞఃపరంతప। సర్వంకర్మాఖిలంపార్థజ్ఞా
నేపరిసమాప్యతే॥౩౩॥ తద్విద్ధిప్రణిపాతేనపరిప్రశ్నేనసేవయా । ఉపదే
క్ష్యంతితేజ్ఞానంజ్ఞానినస్తత్త్వదర్శినః॥ ౩౪॥ యజ్జ్ఞాత్వానపునర్మోహమేవం
యాస్యసిపాండవ। యేనభూతాన్యశేషేణద్రక్ష్యస్యాత్మన్యథోమయి॥౩౫
అపిచేదసిపాపేభ్యస్సర్వేభ్యఃపాపకృత్తమః। సర్వంజ్ఞానప్లవేనైవవృజినం
సన్తరిష్యసి॥ ౩౬॥ యథైధాంసిసమిద్ధోగ్నిర్భస్మసాత్కురుతేర్జున। జ్ఞానా
గ్నిస్సర్వకర్మాణిభస్మసాత్కురుతేతథా॥౩౭॥ నహిజ్ఞానేనసదృశంపవిత్ర
మిహవిద్యతే।తత్స్వయంయోగసంసిద్ధఃకాలేనాత్మనివిందతి ॥౩౮॥ శ్రద్ధా
వాన్లభతేజ్ఞానంతత్పరస్సంయతేంద్రియః । జ్ఞానంలబ్ధ్వాపరాంశాంతిమ
చిరేణాధిగచ్ఛతి॥ ౩౯ ॥ అజ్ఞశ్చాశ్రద్దధానశ్చసంశయాత్మావినశ్యతి । నా
యంలోకోస్తినపరోనసుఖంసంశయాత్మనః॥ ౪౦॥ యోగసన్న్యస్తకర్మా
ణంజ్ఞానసంఛిన్నసంశయం । ఆత్మవంతంన కర్మాణినిబధ్నంతిధనంజయ॥
౪౧॥తస్మాదజ్ఞానసంభూతంహృత్స్థంజ్ఞానాసినాత్మనః । ఛిత్త్వైనంసంశ
యంయోగమాతిష్ఠోత్తిష్ఠభారత॥ ౪౨॥

హరిః ఓమ్॥ తత్సదితిశ్రీమహాభారతే - శతసహస్రికాయాం-
సంహితాయాం - వయ్యాసిక్యాంశ్రీభీష్మపర్వణి- భగవద్గీతాసూ
పనిషత్సుబ్రహ్మవిద్యాయాం- యోగశాస్త్రేశ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే
జ్ఞానయోగోనామ - చతుర్థోధ్యాయః. *

పఞ్చమోధ్యాయః.

—*అర్జునఉవాచ.*—సన్న్యాసంకర్మణాంకృష్ణపునర్యోగంచశంససి।
యచ్ఛ్రేయఏతయోరేకంతన్మేబ్రూహిసునిశ్చితం॥౧॥*శ్రీభగవానువాచ*

సన్న్యాసః కర్మయోగశ్చ నిఃశ్రేయసకరావుభౌ। తయోస్తు కర్మసన్న్యాసాత్కర్మయోగో విశిష్యతే॥ ౨ ॥ జ్ఞేయస్స నిత్యసన్న్యాసీ యో న ద్వేష్టి న కాంక్షతి। నిర్ద్వంద్వో హి మహాబాహో సుఖం బంధాత్ప్రముచ్యతే॥ ౩ ॥ సాంఖ్యయోగౌ పృథగ్బాలాః ప్రవదంతి న పండితాః। ఏకమప్యాస్థితస్సమ్యగుభయోర్విందతే ఫలం॥ ౪ ॥ యత్సాంఖ్యైః ప్రాప్యతే స్థానం తద్యోగైరపి గమ్యతే। ఏకం సాంఖ్యంచ యోగంచ యః పశ్యతి స పశ్యతి॥ ౫ ॥ సన్న్యాసస్తు మహాబాహో దుఃఖమాప్తుమయోగతః। యోగయుక్తో మునిర్బ్రహ్మ నచిరేణాధిగచ్ఛతి॥ ౬ ॥ యోగయుక్తో విశుద్ధాత్మా విజితాత్మా జితేంద్రియః। సర్వభూతాత్మభూతాత్మా కుర్వన్నపి న లిప్యతే॥ ౭ ॥ నైవ కించిత్కరోమీతి యుక్తో మన్యేత తత్త్వవిత్। పశ్యఞ్ఛృణ్వన్స్పృశన్జిఘ్రన్నశ్నన్గచ్ఛన్స్వపంచ్ఛ్వసన్॥ ౮ ॥ ప్రలపన్విసృజన్గృహ్ణన్నున్మిషన్నిమిషన్నపి। ఇంద్రియాణీంద్రియార్థేషు వర్తంత ఇతి ధారయన్॥ ౯ ॥ బ్రహ్మణ్యాధాయ కర్మాణి సంగం త్యక్త్వా కరోతి యః। లిప్యతే న స పాపేన పద్మపత్రమివాంభసా॥ ౧౦ ॥ కాయేన మనసా బుద్ధ్యా కేవలైరింద్రియైరపి। యోగినః కర్మ కుర్వంతి సంగం త్యక్త్వాత్మశుద్ధయే॥ ౧౧ ॥ యుక్తః కర్మఫలం త్యక్త్వా శాంతిమాప్నోతి నైష్ఠికీం। అయుక్తః కామకారేణ ఫలే సక్తో నిబధ్యతే॥ ౧౨ ॥ సర్వకర్మాణి మనసా సన్న్యస్యాస్తే సుఖం వశీ। నవద్వారే పురే దేహే నైవ కుర్వన్న కారయన్॥ ౧౩ ॥ న కర్తృత్వం న కర్మాణి లోకస్య సృజతి ప్రభుః। న కర్మఫలసంయోగం స్వభావస్తు ప్రవర్తతే॥ ౧౪ ॥ నాదత్తే కస్యచిత్పాపం న చైవ సుకృతం విభుః। అజ్ఞానేనావృతం జ్ఞానం తేన ముహ్యంతి జంతవః॥ ౧౫ ॥ జ్ఞానేన తు తదజ్ఞానం యేషాం నాశితమాత్మనః। తేషామాదిత్యవజ్జ్ఞానం ప్రకాశయతి తత్పరం॥ ౧౬ ॥ తద్బుద్ధయస్తదాత్మానస్తన్నిష్ఠాస్తత్పరాయణాః। గచ్ఛంత్యపునరావృత్తిం జ్ఞాననిర్ధూతకల్మషాః॥ ౧౭ ॥ విద్యావినయసంపన్నే బ్రాహ్మణే గవి హస్తిని। శుని చైవ శ్వపాకే చ పండితాస్సమదర్శినః॥ ౧౮ ॥ ఇహైవ తైర్జితస్సర్గో యేషాం సామ్యే స్థితం మనః। నిర్దోషం హి సమం బ్రహ్మ తస్మాద్బ్రహ్మణి తే స్థితాః॥ ౧౯ ॥ న ప్రహృష్యేత్ప్రియం ప్రాప్య నోద్విజేత్ప్రాప్య చాప్రియం। స్థిరబుద్ధిరసమ్మూఢో బ్రహ్మవిద్బ్రహ్మణి స్థితః॥ ౨౦ ॥ బాహ్యస్పర్శేష్వసక్తాత్మా విందత్యాత్మని యత్సుఖం। స బ్రహ్మయో

గయుక్తాత్మా సుఖమక్షయమశ్నుతే॥౨౧॥ యేహి సంస్పర్శజా భోగా దుఃఖ
యోనయ ఏవ తే। ఆద్యంతవంతః కౌంతేయ న తేషు రమతే బుధః॥౨౨॥ శక్నో
తీహైవ యస్సోఢుం ప్రాక్శరీరవిమోక్షణాత్। కామక్రోధోద్భవం వేగం స
యుక్తస్స సుఖీ నరః॥౨౩॥ యోఽన్తస్సుఖోఽన్తరారామస్తథాన్తర్జ్యోతిరేవ
యః। స యోగీ బ్రహ్మనిర్వాణం బ్రహ్మభూతోఽధిగచ్ఛతి॥౨౪॥ లభంతే బ్రహ్మని
ర్వాణమృషయః క్షీణకల్మషాః। ఛిన్నద్వైధా యతాత్మానస్సర్వభూతహితే
రతాః॥౨౫॥ కామక్రోధవియుక్తానాం యతీనాం యతచేతసాం। అభితో బ్ర
హ్మనిర్వాణం వర్తతే విదితాత్మనాం॥౨౬॥ స్పర్శాన్కృత్వా బహిర్బాహ్యాంశ్చ
క్షుశ్చైవాంతరే భ్రువోః। ప్రాణాపానౌ సమౌ కృత్వా నాసాభ్యంతరచారి
ణౌ॥౨౭॥ యతేంద్రియమనోబుద్ధిర్మునిర్మోక్షపరాయణః। విగతేచ్ఛాభయ
క్రోధో యస్సదా ముక్త ఏవ సః॥౨౮॥ భోక్తారం యజ్ఞతపసాం సర్వలోకమ
హేశ్వరం। సుహృదం సర్వభూతానాం జ్ఞాత్వా మాం శాంతిమృచ్ఛతి॥౨౯॥

హరిః ఓం తత్సదితి శ్రీమహాభారతే - శతసాహస్రికాయాం సంహి
తాయాం- వైయాసిక్యాం- శ్రీభీష్మపర్వణి- భగవద్గీతాసూపనిష
త్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం - యోగశాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జున సంవాదే-
కర్మసన్న్యాసయోగో నామ - పఞ్చమోఽధ్యాయః॥ *

షష్ఠోఽధ్యాయః.

శ్రీభగవానువాచ.— అనాశ్రితః కర్మఫలం కార్యం కర్మ కరోతి యః।
స సన్న్యాసీ చ యోగీ చ న నిరగ్నిర్న చాక్రియః॥ ౧ ॥ యం సన్న్యాసమితి ప్రాహు
ర్యోగం తం విద్ధి పాండవ। న హ్యసన్న్యస్తసంకల్పో యోగీ భవతి కశ్చన॥ ౨॥ ఆరు
రుక్షోర్మునేర్యోగం కర్మ కారణముచ్యతే। యోగారూఢస్య తస్యైవ శమః
కారణముచ్యతే॥ ౩॥ యదా హి నేంద్రియార్థేషు న కర్మస్వనుషజ్జతే। సర్వ
సంకల్పసన్న్యాసీ యోగారూఢస్తదోచ్యతే॥ ౪॥ ఉద్ధరేదాత్మనాత్మానం నాత్మా
నమవసాదయేత్। ఆత్మైవ హ్యాత్మనో బంధురాత్మైవ రిపురాత్మనః॥ బంధురా
త్మాత్మనస్తస్య యేనాత్మైవాత్మనా జితః। అనాత్మనస్తు శత్రుత్వే వర్తేతాత్మైవ
శత్రువత్॥ ౬ ॥ జితాత్మనః ప్రశాంతస్య పరమాత్మా సమాహితః। శీతోష్ణసు

ఖదుఃఖేషుతథామానావమానయోః॥ ౭॥ జ్ఞానవిజ్ఞానతృప్తాత్మాకూటస్థోవి
జితేంద్రియః। యుక్తఇత్యుచ్యతేయోగీసమలోష్టాశ్మకాంచనః॥ ౮॥ సుహృ
న్మిత్రార్యుదాసీనమధ్యస్థద్వేష్యబంధుషు । సాధుష్వపిచ పాపేషు సమబుద్ధి
ర్విశిష్యతే॥౯॥యోగీయుంజీతసతతమాత్మానంరహసిస్థితః। ఏకాకీయతచి
త్తాత్మానిరాశీరపరిగ్రహః॥ ౧౦॥ శుచౌదేశేప్రతిష్ఠాప్యస్థిరమాసనమాత్మ
నః।నాత్యుచ్ఛ్రితంనాతినీచంచేలాజినకుశోత్తరం॥ ౧౧ ॥ తత్రైకాగ్రంమ
నఃకృత్వాయతచిత్తేంద్రియక్రియః । ఉపవిశ్యాసనేయుంజ్యాద్యోగమాత్మ
విశుద్ధయే॥౧౨॥ సమంకాయశిరోగ్రీవంధారయన్నచలంస్థిరః। సంప్రేక్ష్య
నాసికాగ్రంస్వందిశశ్చానవలోకయన్॥ ౧౩॥ ప్రశాంతాత్మావిగతభీర్బ్ర
హ్మచారివ్రతేస్థితః। మనస్సంయమ్యమచ్చిత్తోయుక్తఆసీతమత్పరః॥౧౪॥ ఏ
వంయుంజన్సదాత్మానంయోగీనియతమానసః। శాంతింనిర్వాణపరమాం
మత్సంస్థామధిగచ్ఛతి॥౧౫॥నాత్యశ్నతస్తుయోగోస్తినచైకాంతమనశ్నతః
నచాతిస్వప్నశీలస్యజాగ్రతోనైవచార్జున॥౧౬॥ యుక్తాహారవిహారస్యయు
క్తచేష్టస్యకర్మసు। యుక్తస్వప్నావబోధస్యయోగోభవతిదుఃఖహా॥౧౭॥య
దావినియతంచిత్తమాత్మన్యేవావతిష్ఠతే। నిస్పృహస్సర్వకామేభ్యోయుక్తఇ
త్యుచ్యతేతదా॥౧౮॥యథాదీపోనివాతస్థోనేంగతేసోపమాస్మృతా। యో
గినోయతచిత్తస్యయుంజతోయోగమాత్మనః॥౧౯॥యత్రోపరమతేచిత్తంని
రుద్ధంయోగసేవయా।యత్రచైవాత్మనాత్మానంపశ్యన్నాత్మనితుష్యతి॥౨౦॥
సుఖమాత్యంతికంయత్తద్బుద్ధిగ్రాహ్యమతీంద్రియం । వేత్తియత్రనచైవా
యంస్థితశ్చలతితత్త్వతః॥౨౧॥ యంలబ్ధ్వాచాపరంలాభంమన్యతేనాధికంత
తః।యస్మిన్స్థితోనదుఃఖేనగురుణాపివిచాల్యతే॥ ౨౨ ॥ తంవిద్యాద్దుఃఖసం
యోగవియోగంయోగసంజ్ఞితం।సనిశ్చయేనయోక్తవ్యోయోగోఽనిర్విణ్ణచే
తసా॥౨౩॥ సంకల్పప్రభవాన్కామాంస్త్యక్త్వాసర్వానశేషతః। మనసై
వేంద్రియగ్రామంవినియమ్యసమంతతః॥ ౨౪ ॥ శనైశ్శనైరుపరమేద్బుద్ధ్యా
ధృతిగృహీతయా।ఆత్మసంస్థంమనఃకృత్వానకించిదపిచింతయేత్॥౨౫ ॥ య
తోయతోనిశ్చరతిమనశ్చంచలమస్థిరం। తతస్తతోనియమ్యైతదాత్మన్యేవవ
శంనయేత్॥౨౬॥ప్రశాంతమనసంహ్యేనంయోగినంసుఖముత్తమం । ఉపై

తశాంతరజసంబ్రహ్మభూతమకల్మషం॥ ౨౭ ॥ యుంజన్నేవంసదాత్మానం
యోగీవిగతకల్మషః। సుఖేనబ్రహ్మసంస్పర్శమత్యంతంసుఖమశ్నుతే॥ ౨౮ ॥స
ర్వభూతస్థమాత్మానంసర్వభూతానిచాత్మని। ఈక్షతేయోగయుక్తాత్మాస
ర్వత్రసమదర్శనః॥ ౨౯ ॥యోమాంపశ్యతిసర్వత్రసర్వంచమయిపశ్యతి।తస్యా
హంనప్రణశ్యామిసచమేనప్రణశ్యతి॥ ౩౦ ॥ సర్వభూతస్థితంయోమాంభజ
త్యేకత్వమాస్థితః। సర్వథావర్తమానోఽపిసయోగీమయివర్తతే॥ ౩౧ ॥ ఆత్మౌ
పమ్యేనసర్వత్రసమంపశ్యతియోఽర్జున। సుఖంవాయదివాదుఃఖంసయోగీపర
మోమతః ॥ ౩౨ ॥ —*అర్జునఉవాచ.*— యోఽయంయోగస్త్వయాప్రోక్త
స్సామ్యేనమధుసూదన। ఏతస్యాహంనపశ్యామిచంచలత్వాత్స్థితింస్థిరామ్॥
౩౩ ॥ చంచలంహిమనఃకృష్ణప్రమాథిబలవద్దృఢం।తస్యాహంనిగ్రహం
మన్యేవాయోరివసుదుష్కరం॥ ౩౪ ॥—*శ్రీభగవానువాచ.*—అసంశయం
మహాబాహోమనోదుర్నిగ్రహంచలం। అభ్యాసేనతుకౌంతేయవైరాగ్యే
ణచగృహ్యతే॥ ౩౫॥ అసంయతాత్మనాయోగోదుష్ప్రాపఇతిమేమతిః। వ
శ్యాత్మనాతుయతతాశక్యోఽవాప్తుముపాయతః ॥ ౩౬ ॥ అర్జునఉవాచ.—
అయతిశ్శ్రద్ధయోపేతో యోగాచ్చలితమానసః। అప్రాప్య యోగసంసి
ద్ధింకాంగతింకృష్ణగచ్ఛతి॥ ౩౭॥ కచ్చిన్నోభయవిభ్రష్టశ్ఛిన్నాభ్రమివనశ్యతి।
అప్రతిష్ఠోమహాబాహోవిమూఢోబ్రహ్మణఃపథి॥ ౩౮ ॥ఏతన్మేసంశయంకృ
ష్ణఛేత్తుమర్హస్యశేషతః। త్వదన్యస్సంశయస్యాస్యఛేత్తానహ్యుపపద్యతే॥
౩౯ । —*శ్రీభగవానువాచ.*— పార్థనైవేహనాముత్రవినాశస్తస్యవిద్య
తే। నహి కల్యాణకృత్కశ్చిద్దుర్గతింతాతగచ్ఛతి ॥ ౪౦ ॥ ప్రాప్యపుణ్యకృ
తాంల్లోకానుషిత్వాశాశ్వతీస్సమాః। శుచీనాంశ్రీమతాంగేహేయోగభ్ర
ష్టోఽభిజాయతే॥ ౪౧ ॥అథవాయోగినామేవకులేభవతిధీమతాం।ఏతద్ధిదుర్లభత
రంలోకేజన్మయదీదృశం॥ ౪౨॥ తత్రతంబుద్ధిసంయోగంలభతేపౌర్వదేహి
కం।యతతేచతతోభూయస్సంసిద్ధౌకురునందన॥ ౪౩॥ పూర్వాభ్యాసేనతే
నైవహ్రియతేహ్యవశోఽపిసః। జిజ్ఞాసురపియోగస్యశబ్దబ్రహ్మాతివర్తతే॥
౪౪॥ ప్రయత్నాద్యతమానస్తుయోగీసంశుద్ధకిల్బిషః। అనేకజన్మసంసిద్ధస్త
తోయాతిపరాంగతిం॥ ౪౫ ॥ తపస్విభ్యోఽధికోయోగీజ్ఞానిభ్యోఽపిమతోఽధికః।

కర్మిభ్యశ్చాధికోయోగీతస్మాద్యోగీభవార్జున॥౪౬॥ యోగినామపిసర్వేషాం
మద్గతేనాంతరాత్మనా।శ్రద్ధావాన్భజతేయోమాంసమేయుక్తతమోమతః॥

హరిః ఓమ్- తత్సదితిశ్రీమహాభారతే- శతసాహస్రికాయాం- సం
హితాయాం- వైయ్యాసిక్యాం శ్రీభీష్మపర్వణి- భగవద్గీతాసూపని
షత్సుబ్రహ్మవిద్యాయాం - యోగశాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే-
ఆత్మసంయమయోగోనామ- షష్ఠోధ్యాయః. *

సప్తమోధ్యాయః.

—* శ్రీభగవానువాచ.*— మయ్యాసక్తమనాః పార్థయోగంయుంజన్
మదాశ్రయః।అసంశయంసమగ్రంమాంయథాజ్ఞాస్యసితచ్ఛృణు॥౧॥జ్ఞాన
న్తేహంసవిజ్ఞానమిదంవక్ష్యామ్యశేషతః। యత్జ్ఞాత్వానేహభూయోన్యత్
జ్ఞాతవ్యమవశిష్యతే॥౨॥ మనుష్యాణాంసహస్రేషుకశ్చిద్యతతిసిద్ధయే । య
తతామపిసిద్ధానాంకశ్చిన్మాంవేత్తితత్త్వతః॥ ౩ ॥ భూమిరాపోనలోవాయుః
ఖంమనోబుద్ధిరేవచ। అహంకారఇతీయంమేభిన్నాప్రకృతిరష్టధా॥ ౪॥ అప
రేయమితస్త్వన్యాంప్రకృతింవిద్ధిమేపరాం। జీవభూతాంమహాబాహోయ
యేదంధార్యతేజగత్ ॥ ౫ ॥ ఏతద్యోనీనిభూతానిసర్వాణీత్యుపధారయ।అ
హంకృత్స్నస్యజగతఃప్రభవఃప్రళయస్తథా॥౬॥ మత్తఃపరతరంనాన్యత్కిం
చిదస్తిధనంజయ। మయిసర్వమిదంప్రోతంసూత్రేమణిగణాఇవ॥ ౭॥ రసో
హమప్సుకౌంతేయ ప్రభాస్మిశశిసూర్యయోః । ప్రణవస్సర్వవేదేషుశబ్దఃఖే
పౌరుషంనృషు॥ ౮॥ పుణ్యోగంధఃపృథివ్యాంచతేజశ్చాస్మివిభావసౌ । జీవ
నంసర్వభూతేషుతపశ్చాస్మితపస్విషు॥ ౯ ॥ బీజంమాంసర్వభూతానాంవిద్ధి
పార్థసనాతనం।బుద్ధిర్బుద్ధిమతామస్మితేజస్తేజస్వినామహం॥౧౦॥ బలంబల
వతాంచాహంకామరాగవివర్జితం । ధర్మావిరుద్ధోభూతేషుకామోస్మిభర
తర్షభ॥౧౧॥యేచైవసాత్వికాభావారాజసాస్తామసాశ్చయే। మత్తఏవేతి
తాన్విద్ధినత్వహంతేషుతేమయి॥౧౨॥త్రిభిర్గుణమయైర్భావైరేభిస్సర్వమిదం
జగత్। మోహితంనాభిజానాతిమామేభ్యఃపరమవ్యయం॥ ౧౩॥ దైవీహ్యే
షాగుణమయీమమమాయాదురత్యయా। మామేవయేప్రపద్యంతేమాయా

మేతాంతరంతితే॥ ౧౪॥ నమాందుష్కృతినోమూఢాఃప్రపద్యంతేనరాధ
మాః। మాయయాపహృతజ్ఞానాఆసురంభావమాశ్రితాః॥౧౫॥ చతుర్విధా
భజంతేమాంజనాస్సుకృతినోర్జున।ఆర్తోజిజ్ఞాసురర్థార్థీజ్ఞానీచభరతర్షభ॥౧౬॥
తేషాంజ్ఞానీనిత్యయుక్తఏకభక్తిర్విశిష్యతే । ప్రియోహి జ్ఞానినోత్యర్థమహం
సచమమప్రియః॥౧౭॥ ఉదారాస్సర్వఏవైతే జ్ఞానీత్వాత్మైవమేమతం।ఆస్థిత
స్సహియుక్తాత్మామామేవానుత్తమాంగతిం॥ ౧౮॥ బహూనాంజన్మనామం
తేజ్ఞానవాన్మాంప్రపద్యతే । వాసుదేవస్సర్వమితి సమహాత్మాసుదుర్లభః॥
౧౯॥కామైస్తైస్తైర్హృతజ్ఞానాః ప్రపద్యంతేన్యదేవతాః । తంతంనియమ
మాస్థాయప్రకృత్యానియతాస్స్వయా॥౨౦॥యోయోయాంయాంతనుంభక్త
శ్శ్రద్ధయార్చితుమిచ్ఛతి ।తస్యతస్యాచలాంశ్రద్ధాంతామేవవిదధామ్యహం॥
౨౧ ॥ సతయాశ్రద్ధయాయుక్తస్తస్యారాధనమీహతే । లభతేచతతఃకా
మాన్మయైవవిహితాన్హితాన్॥౨౨॥ అంతవత్తుఫలంతేషాంతద్భవత్య
ల్పమేధసాం।దేవాన్దేవయజోయాంతిమద్భక్తాయాంతిమామపి॥ ౨౩॥ అ
వ్యక్తంవ్యక్తిమాపన్నంమన్యంతేమామబుద్ధయః । పరంభావమజానంతోమ
మావ్యయమనుత్తమం ॥ ౨౪॥ నాహంప్రకాశస్సర్వస్యయోగమాయాసమా
వృతః।మూఢోయంనాభిజానాతిలోకోమామజమవ్యయం॥౨౫॥ వేదాహం
సమతీతానివర్తమానానిచార్జున । భవిష్యాణిచభూతానిమాంతువేదనకశ్చ
న॥౨౬॥ఇచ్ఛాద్వేషసముత్థేనద్వంద్వమోహేనభారత । సర్వభూతానిసం
మోహంసర్గేయాంతిపరంతప॥౨౭॥ యేషాంత్వంతగతంపాపంజనానాం
పుణ్యకర్మణాం।తేద్వంద్వమోహనిర్ముక్తాభజంతే మాందృఢవ్రతాః॥౨౮॥
జరామరణ మోక్షాయ మామాశ్రిత్యయతంతియే । తేబ్రహ్మతద్విదుఃకృ
త్స్నమధ్యాత్మంకర్మచాఖిలం॥౨౯॥సాధిభూతాధిదైవంమాంసాధియజ్ఞం
చయేవిదుః।ప్రయాణకాలేపిచమాంతేవిదుర్యుక్తచేతసః॥ ౩౦

హరిఃఓమ్-తత్సదితిశ్రీమహాభారతే-శతసహస్రసంహితాయాం వయ్యాసిక్యాంశ్రీభీష్మపర్వణి-భగవద్గీతాసూపనిషత్సుబ్రహ్మవిద్యాయాం-యోగశాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే-విజ్ఞానయోగోనామ-సప్తమోధ్యాయః. ... ... *

—** అష్టమోఽధ్యాయః. **—

—*అర్జునఉవాచ.*—కింతద్బ్రహ్మకిమధ్యాత్మంకింకర్మపురుషోత్తమ।
అధిభూతంచకింప్రోక్తమధిదైవంకిముచ్యతే॥౧॥అధియజ్ఞఃకథంకోఽత్రదేహే
ఽస్మిన్మధుసూదన।ప్రయాణకాలేచకథంజ్ఞేయోసినియతాత్మభిః॥౨॥శ్రీభగవా
నువాచ—అక్షరంబ్రహ్మపరమంస్వభావోఽధ్యాత్మముచ్యతే।భూతభావోద్భ
వకరోవిసర్గఃకర్మసంజ్ఞితః॥అధిభూతంక్షరోభావఃపురుషశ్చాధిదైవతంఅధి
యజ్ఞోహమేవాత్రదేహేదేహభృతాంవర॥౪॥అంతకాలేచమామేవస్మరన్ము
క్త్వాకళేబరం। యఃప్రయాతిసమద్భావంయాతినాస్త్యత్రసంశయః॥౫॥
యంయంవాపిస్మరన్భావంత్యజత్యంతేకళేబరం। తంతమేవైతికౌంతేయ
సదాతద్భావభావితః॥ ౬॥ తస్మాత్సర్వేషుకాలేషుమామనుస్మరయుధ్యచ।
మయ్యర్పితమనోబుద్ధిర్మామేవైష్యస్యసంశయః॥ ౭॥ అభ్యాసయోగయుక్తేన
చేతసానాన్యగామినాపరమంపురుషందివ్యంయాతిపార్థానుచింతయన్॥౮
కవింపురాణమనుశాసితారమణోరణీయాంసమనుస్మరేద్యః। సర్వస్యధా
తారమచింత్యరూపమాదిత్యవర్ణంతమసఃపరస్తాత్॥ ౯॥ ప్రయాణకాలేమన
సాఽచలేనభక్త్యాయుక్తోయోగబలేనచైవ।భ్రువోర్మధ్యేప్రాణమావేశ్య
సమ్యక్సతంపరంపురుషముపైతిదివ్యం॥౧౦॥యదక్షరంవేదవిదోవదంతివి
శంతియద్యతయోవీతరాగాః। యదిచ్ఛంతోబ్రహ్మచర్యంచరంతితత్తేపదం
సంగ్రహేణప్రవక్ష్యే॥ ౧౧॥ సర్వద్వారాణిసంయమ్యమనోహృదినిరుధ్యచ
మూర్ధ్న్యాధాయాత్మనఃప్రాణమాస్థితోయోగధారణాం॥ ౧౨ ॥ ఓమి
త్యేకాక్షరం బ్రహ్మవ్యాహరన్మామనుస్మరన్ । యఃప్రయాతిత్యజన్దే
హంసయాతిపరమాంగతిం॥౧౩॥అనన్యచేతాస్సతతంయోమాంస్మరతినిత్య
శః।తస్యాహంసులభఃపార్థనిత్యయుక్తస్యయోగినః॥ ౧౪॥ మాముపేత్యపు
నర్జన్మదుఃఖాలయమశాశ్వతం। నాప్నువంతిమహాత్మానస్సంసిద్ధింపరమాం
గతాః॥ ౧౫ ॥ ఆబ్రహ్మభువనాల్లోకాఃపునరావర్తినోర్జున । మాముపేత్య
తుకౌంతేయపునర్జన్మనవిద్యతే॥ ౧౬ ॥ సహస్రయుగపర్యంతమహర్యద్బ్ర
హ్మణోవిదుః। రాత్రింయుగసహస్రాంతాంతేహోరాత్రవిదోజనాః॥౧౭
అవ్యక్తాద్వ్యక్తయస్సర్వాఃప్రభవంత్యహరాగమే।రాత్ర్యాగమేప్రలీయంతే

తత్రైవావ్యక్తసంజ్ఞకే॥౧౮॥భూతగ్రామస్స ఏవాయంభూత్వాభూత్వా
ప్రలీయతే। రాత్ర్యాగమేఽవశః పార్థ ప్రభవత్యహరాగమే॥౧౯॥పరస్తస్మా
త్తుభావోఽన్యోఽవ్యక్తోఽవ్యక్తాత్సనాతనః యస్సస్సర్వేషుభూతేషునశ్యత్సు
నవినశ్యతి॥౨౦॥అవ్యక్తోఽక్షరఇత్యుక్తస్తమాహుఃపరమాంగతిం। యంప్రా
ప్యననివర్తంతేతద్ధామపరమంమమ॥ ౨౧॥ పురుషస్సపరః పార్థభక్త్యాలభ్య
స్త్వనన్యయా। యస్యాంతస్స్థానిభూతానియేనసర్వమిదంతతం॥౨౨॥ య
త్రకాలేత్వనావృత్తిమావృత్తించైవయోగినః।ప్రయాతాయాంతితంకాలం
వక్ష్యామిభరతర్షభ॥ ౨౩॥ అగ్నిర్జ్యోతిరహశ్శుక్లష్షణ్మాసాఉత్తరాయణం।త
త్రప్రయాతాగచ్ఛంతిబ్రహ్మబ్రహ్మవిదోజనాః॥౨౪॥ ధూమోరాత్రిస్తథా
కృష్ణష్షణ్మాసాదక్షిణాయనం । తత్రచాంద్రమసం జ్యోతిర్యోగీప్రాప్యనివ
ర్తతే॥౨౫॥శుక్లకృష్ణేగతీహ్యేతేజగతశ్శాశ్వతేమతే । ఏకయాయాత్యనావృ
త్తిమన్యయావర్తతేపునః॥౨౬॥నైతేసృతీపార్థజానన్ యోగీముహ్యతికశ్చన
తస్మాత్సర్వేషుకాలేషుయోగయుక్తోభవార్జున॥౨౭॥వేదేషుయజ్ఞేషుతపస్సు
చైవదానేషుయత్పుణ్యఫలంప్రదిష్టం। అత్యేతితత్సర్వమిదంవిదిత్వాయోగీప
రంస్థానముపైతిచాద్యం॥ ౨౮

హరిః ఓమ్॥ తత్సదితిశ్రీమహాభారతే - శతసహస్రికాయాం-
సంహితాయాం - వైయాసిక్యాంశ్రీభీష్మపర్వణి- భగవద్గీతాసూ
పనిషత్సుబ్రహ్మవిద్యాయాం- యోగశాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే
అక్షరపరబ్రహ్మయోగోనామ - అష్టమోధ్యాయః. *

నవమోధ్యాయః.

శ్రీభగవానువాచ. ఇదంతుతే గుహ్యతమం ప్రవక్ష్యామ్యన
సూయవే। జ్ఞానంవిజ్ఞానసహితంయజ్జ్ఞాత్వామోక్ష్యసేఽశుభాత్॥౧॥ రాజ
విద్యారాజగుహ్యంపవిత్రమిదముత్తమమ్।ప్రత్యక్షావగమంధర్మ్యంసుసుఖం
కర్తుమవ్యయం॥ ౨॥ అశ్రద్దధానాఃపురుషాధర్మస్యాస్యపరంతప । అప్రా
ప్యమాంనివర్తంతేమృత్యుసంసారవర్త్మని॥ ౩ ॥ మయాతతమిదంసర్వంజగద
వ్యక్తమూర్తినా।మత్స్థానిసర్వభూతానినచాహంతేష్వవస్థితః॥౪॥నచమత్

స్థానిభూతానిపశ్యమేయోగమైశ్వరం। భూతభృన్నచభూతస్థోమమాత్మా
భూతభావనః॥ ౫ ॥ యథాకాశస్థితోనిత్యంవాయుస్సర్వత్రగోమహాన్। త
థాసర్వాణిభూతానిమత్స్థానీత్యుపధారయ॥౬॥సర్వభూతానికౌంతేయ
ప్రకృతింయాంతిమామికాం। కల్పక్షయేపునస్తానికల్పాదౌవిసృజామ్యహం॥
౭॥ప్రకృతింస్వామవష్టభ్యవిసృజామిపునఃపునః। భూతగ్రామమిమంకృత్స్న
మవశంప్రకృతేర్వశాత్॥ ౮ ॥ నచమాంతానికర్మాణినిబధ్నంతిధనంజయ।
ఉదాసీనవదాసీనమసక్తంతేషుకర్మసు॥౯॥ మయాధ్యక్షేణప్రకృతిస్సూయతే
సచరాచరం। హేతునానేనకౌంతేయజగద్విపరివర్తతే॥ ౧౦ ॥ అవజానంతి
మాంమూఢామానుషీంతనుమాశ్రితం। పరంభావమజానంతోమమభూతమ
హేశ్వరం॥౧౧॥ మోఘాశామోఘకర్మాణోమోఘజ్ఞానావిచేతసః। రాక్షసీ
మాసురీంచైవప్రకృతింమోహినీంశ్రితాః॥ ౧౨॥ మహాత్మానస్తుమాంపా
ర్థదైవీంప్రకృతిమాశ్రితాః । భజంత్యనన్యమనసో జ్ఞాత్వాభూతాదిమవ్య
యం॥ ౧౩ ॥ సతతంకీర్తయంతోమాంయతంతశ్చదృఢవ్రతాః। నమస్యంత
శ్చమాంభక్త్యానిత్యయుక్తాఉపాసతే॥౧౪॥జ్ఞానయజ్ఞేనచాప్యన్యేయజంతో
మాముపాసతే।ఏకత్వేనపృథక్త్వేనబహుధావిశ్వతోముఖం॥ ౧౫॥ అహం
క్రతురహంయజ్ఞఃస్వధాహమహమౌషధం।మంత్రోహమహమేవాజ్యమహ
మగ్నిరహంహుతం॥౧౬॥పితాహమస్యజగతోమాతాధాతాపితామహః।
వేద్యంపవిత్రమోంకారఋక్సామయజురేవచ॥౧౭॥ గతిర్భర్తాప్రభుస్సాక్షీ
నివాసశ్శరణంసుహృత్।ప్రభవఃప్రళయస్థానంనిధానంబీజమవ్యయం॥౧౮॥
తపామ్యహమహంవర్షంనిగృహ్ణామ్యుత్సృజామిచ। అమృతంచైవమృత్యుశ్చ
సదసచ్చాహమర్జున॥౧౯॥త్రైవిద్యామాంసోమపాః పూతపాపాయజ్ఞై
రిష్ట్వాస్స్వర్గతింప్రార్థయంతే। తేపుణ్యమాసాద్యసురేంద్రలోకమశ్నంతిది
వ్యాన్దివిదేవభోగాన్॥౨౦॥తేతంభుక్త్వాస్వర్గలోకంవిశాలంక్షీణేపుణ్యే
మర్త్యలోకంవిశంతి।ఏవంత్రయీధర్మమనుప్రపన్నాగతాగతంకామకామా
లభంతే॥౨౧॥ అనన్యాశ్చింతయంతోమాంయేజనాఃపర్యుపాసతే। తేషాం
నిత్యాభియుక్తానాంయోగక్షేమంవహామ్యహం॥౨౨॥ఏప్యన్యదేవతాభక్తా
యజంతేశ్రద్ధయాన్వితాః। తేపిమామేవకౌంతేయయజంత్యవిధిపూర్వకం॥

౨౩॥అహంహిసర్వయజ్ఞానాంభోక్తాచప్రభురేవచ। నతుమామభిజానంతి
తత్త్వేనాతశ్చ్యవంతితె॥౨౪॥యాంతిదేవవ్రతాదేవాన్పితౄన్యాంతిపితృ
వ్రతాః।భూతానియాంతిభూతేజ్యాయాంతిమద్యాజినోపిమాం॥౨౫॥పత్రం
పుష్పంఫలంతోయంయోమేభక్త్యాప్రయచ్ఛతితదహంభక్త్యుపహృతమశ్నా
మిప్రయతాత్మనః॥౨౬॥యత్కరోషియదశ్నాసియజ్జుహోషిదదాసియత్
యత్తపస్యసికౌంతేయతత్కురుష్వమదర్పణం॥౨౭॥ శుభాశుభఫలైరేవం
మోక్ష్యసేకర్మబంధనైః।సన్యాసయోగయుక్తాత్మా.విముక్తోమాముపైష్యసి॥
౨౮॥సమోహంసర్వభూతేషునమేద్వేష్యోస్తినప్రియః। యేభజంతితుమాంభ
క్త్యామయితేతేషుచాప్యహం॥౨౯॥అపిచేత్సుదురాచారోభజతెమామనన్య
భాక్।సాధురేవసమంతవ్యస్సమ్యగ్వ్యవసితోహిసః॥ ౩౦॥ క్షిప్రంభవతిధ
ర్మాత్మాశశ్వచ్ఛాంతింనిగచ్ఛతి।కౌంతెయప్రతిజానీహినమేభక్తఃప్రణశ్యతి॥
౩౧॥మాంహిపార్థవ్యపాశ్రిత్యయేపిస్యుఃపాపయోనయః।స్త్రియోవైశ్యా
స్తథాశూద్రాస్తేపియాంతిపరాంగతిం॥౩౨॥ కింపునర్బ్రాహ్మణాఃపుణ్యా
భక్తారాజర్షయస్తథా।అనిత్యమసుఖంలోకమిమంప్రాప్యభజస్వమాం॥౩౩
మన్మనాభవమద్భక్తోమద్యాజీమాంనమస్కురు। మామేవైష్యసియుక్త్వైవ
మాత్మానంమత్పరాయణః॥ ౩౪

హరిః ఓమ్ ॥ తత్సదితిశ్రీమహాభారతే- శతసహస్రికాయాం- సం
హితాయాం- వయ్యాసిక్యాంశ్రీభీష్మపర్వణి - భగవద్గీతాసూపని
షత్సుబ్రహ్మవిద్యాయాం- యోగశాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జున- సంవాదే
రాజవిద్యారాజగుహ్యయోగోనామ-నవమోధ్యాయః. ✱

✱ దశమోధ్యాయః ✱

—✱శ్రీభగవానువాచ.✱—భూయఏవ మహాబాహో శృణుమేపర
మంవచః। యత్తేహంప్రియమాణాయవక్ష్యామిహితకామ్యయా॥౧॥ నమే
విదుస్సురగణాః ప్రభవంనమహర్షయః । అహమాదిర్హిదేవానాంమహర్షీ
ణాంచసర్వశః॥౨ ॥ యోమామజమనాదించవేత్తిలోకమహేశ్వరం । అసం
మూఢస్సమర్త్యేషుసర్వపాపైఃప్రముచ్యతే॥౩॥బుద్ధిర్జ్ఞానమసంమోహఃక్ష

మాసత్యందమశ్శమః।సుఖందుఃఖంభవోభావోభయంచాభయమేవచ॥౪॥అ
హింసాసమతాతుష్టిస్తపోదానంయశో౽యశః।భవంతిభావాభూతానాం
మత్తఏవపృథగ్విధాః॥౫॥ మహర్షయస్సప్తపూర్వేచత్వారోమనవస్తథా।మ
ద్భావామానసాజాతాయేషాంలోకఇమాఃప్రజాః ॥ ౬ ॥ ఏతాంవిభూతిం
యోగంచమమయోవేత్తితత్త్వతః।సోవికంపేనయోగేనయుజ్యతేనాత్రసం
శయః॥౭॥అహంసర్వస్యప్రభవోమత్తస్సర్వంప్రవర్తతే।ఇతిమత్వాభజంతే
మాంబుధాభావసమన్వితాః॥౮॥ మచ్చిత్తామద్గతప్రాణాబోధయంతఃపర
స్పరం।కథయంతశ్చమాంనిత్యంతుష్యంతిచరమంతిచ॥ ౯॥ తేషాంసతతయు
క్తానాంభజతాంప్రీతిపూర్వకందదామిబుద్ధియోగంతంయేనమాముపయాం
తితే॥౧౦॥ తేషామేవానుకంపార్థమహమజ్ఞానజంతమః। నాశయామ్యాత్మ
భావస్థోజ్ఞానదీపేనభాస్వతా ॥ ౧౧ ॥ —*అర్జునఉవాచ.*— పరంబ్రహ్మ
పరంధామపవిత్రంపరమంభవాన్। పురుషంశాశ్వతందివ్యమాదిదేవమజం
విభుం॥౧౨॥ ఆహుస్త్వామృషయస్సర్వేదేవర్షిర్నారదస్తథా। అసితోదేవ
లోవ్యాసస్స్వయంచైవబ్రవీషిమే॥౧౩॥ సర్వమేతదృతంమన్యేయన్మాంవద
సికేశవ।నహితేభగవన్వ్యక్తింవిదుర్దేవానదానవాః॥౧౪॥ స్వయమేవాత్మ
నాత్మానంవేత్థత్వంపురుషోత్తమ ।భూతభావనభూతేశదేవదేవజగత్పతే॥
౧౫॥వక్తుమర్హస్యశేషేణదివ్యాహ్యాత్మవిభూతయః।యాభిర్విభూతిభిర్లోకా
నిమాంస్త్వంవ్యాప్యతిష్ఠసి॥౧౬ ॥ కథంవిద్యామహంయోగిత్వాంసదాపరి
చింతయన్। కేషుకేషుచభావేషుచింత్యోసిభగవన్మయా॥౧౭॥విస్తరేణాత్మ
నోయోగంవిభూతించజనార్దన।భూయఃకథయతృప్తిర్హిశృణ్వతోనాస్తిమేమృ
తం ॥ ౧౮ ॥ —* శ్రీభగవానువాచ.*— హంత తే కథయిష్యామి విభూ
తీరాత్మనశ్శుభాః । ప్రాధాన్యతః కురుశ్రేష్ఠనాస్త్యంతోవిస్తరస్యమే॥౧౯॥
అహమాత్మాగుడాకేశసర్వభూతాశయస్థితః। అహమాదిశ్చమధ్యంచభూ
తానామంతఏవచ॥ ౨౦॥ ఆదిత్యానామహంవిష్ణుర్జ్యోతిషాంరవిరంశుమాన్
మరీచిర్మరుతామస్మినక్షత్రాణామహంశశీ॥ ౨౧ ॥ వేదానాంసామవేదో
స్మిదేవానామస్మివాసవః । ఇంద్రియాణాంమనశ్చాస్మిభూతానామస్మిచేత
నా॥౨౨॥రుద్రాణాంశంకరశ్చాస్మివిత్తేశోయక్షరక్షసాం । వసూనాంపా

వకశ్చాస్మి మేరుశ్శిఖరిణామహం॥౨౩॥పురోధసాంచముఖ్యంమాంవిద్ధిపా
ర్థబృహస్పతిం। సేనానీనామహంస్కందస్సరసామస్మి సాగరః॥౨౪॥ మహర్షీ
ణాంభృగురహంగిరామస్మ్యేకమక్షరం । యజ్ఞానాంజపయజ్ఞోస్మి స్థావరా
ణాంహిమాలయః॥౨౫॥అశ్వత్థస్సర్వవృక్షాణాందేవర్షీణాంచ నారదః। గం
ధర్వాణాంచిత్రరథస్సిద్ధానాంకపిలోమునిః॥ ౨౬ ॥ ఉచ్చైశ్శ్రవసమశ్వా
నాంవిద్ధిమామమృతోద్భవం। ఐరావతంగజేంద్రాణాంనరాణాంచనరాధి
పం॥౨౭॥ఆయుధానామహంవజ్రంధేనూనామస్మికామధుక్। ప్రజనశ్చాస్మి
కందర్పస్సర్పాణామస్మివాసుకిః॥౨౮॥అనంతశ్చాస్మినాగానాంవరుణోయా
దసామహం। పితౄణామర్యమాచాస్మియమస్సంయమతామహం॥౨౯॥ప్ర
హ్లాదశ్చాస్మిదైత్యానాంకాలఃకలయతామహం। మృగాణాంచమృగేంద్రో
హంవైనతేయశ్చపక్షిణాం॥ ౩౦॥ పవనఃపవతామస్మి రామశ్శస్త్రభృతా
మహం।ఝషాణాంమకరశ్చాస్మిస్రోతసామస్మిజాహ్నవీ॥౩౧॥సర్గాణామా
దిరంతశ్చమధ్యంచైవాహమర్జున। అధ్యాత్మవిద్యావిద్యానాంవాదఃప్రవద
తామహం॥౩౨॥అక్షరాణామకారోస్మిద్వంద్వస్సామాసికస్యచ। అహమే
వాక్షయఃకాలోధాతాహంవిశ్వతోముఖః॥౩౩॥మృత్యుస్సర్వహరశ్చాహం
ముద్భవశ్చభవిష్యతాం । కీర్తిశ్శ్రీర్వాక్చనారీణాంస్మృతిర్మేధాధృతిఃక్షమా॥
౩౪॥బృహత్సామతథాసామ్నాంగాయత్రీఛందసామహం । మాసానాం
మార్గశీర్షోహమృతూనాంకుసుమాకరః॥ ౩౫ ॥ ద్యూతంఛలయతామస్మితేజ
స్తేజస్వినామహం। జయోస్మివ్యవసాయోస్మిసత్త్వంసత్త్వవతామహం॥౩౬॥
వృష్ణీనాంవాసుదేవోస్మిపాండవానాంధనంజయః।మునీనామప్యహంవ్యాసః
కవీనాముశనాకవిః॥౩౭॥దండోదమయతామస్మినీతిరస్మిజిగీషతాం।మౌనం
చైవాస్మిగుహ్యానాంజ్ఞానంజ్ఞానవతామహం॥ ౩౮ ॥ యచ్చాపిసర్వభూతా
నాంబీజంతదహమర్జున। నతదస్తివినాయత్స్యాన్మయాభూతంచరాచరం॥
౩౯॥నాంతోస్మిమమదివ్యానాంవిభూతీనాంపరంతప । ఏషతూద్దేశతఃప్రో
క్తోవిభూతేర్విస్తరోమయా ॥౪౦॥ యద్యద్విభూతిమత్సత్త్వంశ్రీమదూర్జిత
మేవవా। తత్తదేవావగచ్ఛత్వంమమతేజోంశసంభవం॥౪౧॥అథవాబహు
నైతేనకింజ్ఞాతేనతవార్జునవిష్టభ్యాహమిదంకృత్స్నమేకాంశేనస్థితోజగత్॥

హరిః ఓమ్ - తత్సదితి శ్రీమహాభారతే- శతసాహస్రికాయాం సంహితాయాం- వయ్యాసిక్యాం శ్రీభీష్మపర్వణి-భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం- యోగశాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే-విభూతివిస్తరయోగో నామ - దశమోఽధ్యాయః. *

ఏకాదశోఽధ్యాయః.

—* అర్జునఉవాచ.*— మదనుగ్రహాయ పరమంగుహ్య మధ్యాత్మ
సంజ్ఞితం । యత్త్వయోక్తంవచస్తేనమోహోఽయంవిగతోమమ॥ ౧ ॥భవా
ప్యయౌహిభూతానాంశ్రుతౌవిస్తరశోమయా । త్వత్తఃకమలపత్రాక్షమా
హాత్మ్యమపిచావ్యయం॥ ౨॥ ఏవమేతద్యథాత్థత్వమాత్మానంపరమేశ్వర।ద్ర
ష్టుమిచ్ఛామితేరూపమైశ్వరంపురుషోత్తమ॥ ౩ ॥ మన్యసేయదితచ్ఛక్యంమ
యాద్రష్టుమితిప్రభో। యోగేశ్వరతతోమేత్వందర్శయాత్మానమవ్యయమ్॥
౪ ॥ —*శ్రీభగవానువాచ. *— పశ్యమేపార్థరూపాణి శతశోథసహస్ర
శః। నానావిధానిదివ్యానినానావర్ణాకృతీనిచ॥ ౫ ॥ పశ్యాదిత్యాన్వసూన్
రుద్రానశ్వినౌమరుతస్తథా। బహూన్యదృష్టపూర్వాణిపశ్యాశ్చర్యాణిభా
రత॥ ౬॥ఇహైకస్థంజగత్కృత్స్నంపశ్యాద్యసచరాచరం।మమదేహేగుడా
కేశయచ్చాన్యద్ద్రష్టుమిచ్ఛసి॥ ౭॥ నతుమాంశక్యసేద్రష్టుమనేనైవస్వచక్షు
షా।దివ్యందదామితేచక్షుఃపశ్యమేయోగమైశ్వరం॥ ౮॥ సంజయఉవాచ.—
ఏవముక్త్వాతతోరాజన్మహాయోగేశ్వరోహరిః।దర్శయామాసపార్థాయ
పరమంరూపమైశ్వరం॥ ౯॥అనేకవక్త్రనయనమనేకాద్భుతదర్శనం। అనేక
దివ్యాభరణందివ్యానేకోద్యతాయుధం॥ ౧౦॥ దివ్యమాల్యాంబరధరందివ్య
గంధానులేపనం । సర్వాశ్చర్యమయందేవమనంతంవిశ్వతోముఖం॥౧౧॥ది
విసూర్యసహస్రస్యభవేద్యుగపదుత్థితా।యదిభాస్సదృశీసాస్యాద్భాసస్తస్య
మహాత్మనః॥౧౨॥తత్రైకస్థంజగత్కృత్స్నంప్రవిభక్తమనేకధా। అపశ్య
ద్దేవదేవస్యశరీరేపాండవస్తదా॥౧౩॥తతస్సవిస్మయావిష్టోహృష్టరోమాధ
నంజయః।ప్రణమ్యసిరసాదేవంకృతాంజలిరభాషత॥౧౪॥*అర్జునఉవాచ*
పశ్యామిదేవాంస్తవదేవదేహేసర్వాంస్తథాభూతవిశేషసంఘాన్।బ్రహ్మ

ణమీశంకమలాసనస్థమృషీంశ్చ సర్వానురగాంశ్చ దివ్యాన్ ॥ ౧౫ ॥ అనేకబా
హూదరవక్త్రనేత్రంపశ్యామి త్వాం సర్వతోఽనంతరూపం। నాంతంనమధ్యం
నపునస్తవాదింపశ్యామి విశ్వేశ్వర విశ్వరూప॥౧౬॥ కిరీటినంగదినంచక్రిణంచ
తేజోరాశింసర్వతోదీప్తిమంతం। పశ్యామి త్వాందుర్నిరీక్ష్యంసమంతాద్దీప్తా
నలార్కద్యుతిమప్రమేయం॥ ౧౭॥ త్వమక్షరంపరమంవేదితవ్యం త్వమస్యవి
శ్వస్యపరంనిధానం। త్వమవ్యయశ్శాశ్వతధర్మగోప్తాసనాతనస్త్వంపురుషో
మతో మే॥ ౧౮॥ అనాదిమధ్యాంతమనంతవీర్యమనంతబాహుంశశిసూర్యనే
త్రం।పశ్యామి త్వాందీప్తహుతాశవక్త్రం స్వతేజసావిశ్వమిదంతపంతం॥౧౯
ద్యావాపృథివ్యోరిదమంతరంహివ్యాప్తంత్వయైకేనదిశశ్చసర్వాః। దృష్ట్వా౽
ద్భుతంరూపముగ్రంతవేదంలోకత్రయంప్రవ్యథితంమహాత్మన్॥ ౨౦॥ అమీ
హిత్వాసురసంఘావిశంతి కేచిద్భీతాః ప్రాంజలయోగృణంతి। స్వస్తీత్యుక్త్వా
మహర్షిసిద్ధసంఘాః స్తువంతి త్వాం స్తుతిభిఃపుష్కలాభిః॥ ౨౧॥ రుద్రాదిత్యా
వసవో యేచ సాధ్యా విశ్వేఽశ్వినౌమరుతశ్చోష్మపాశ్చ।గంధర్వయక్షాసురసి
ద్ధసంఘావీక్షంతేత్వాం విస్మితాశ్చైవసర్వే॥ ౨౨॥ రూపంమహత్తేబహువ
క్త్రనేత్రంమహాబాహో బహుబాహూరుపాదం । బహూదరంబహుదం
ష్ట్రాకరాళందృష్ట్వాలోకాః ప్రవ్యథితాస్తథాహం॥ ౨౩॥ నభస్స్పృశందీప్త
మనేకవర్ణంవ్యాత్తాననందీప్తవిశాలనేత్రం। దృష్ట్వాహిత్వాం ప్రవ్యథితాం
తరాత్మాధృతింనవిందామిశమంచవిష్ణో॥ ౨౪॥ దంష్ట్రాకరాళానిచతేము
ఖానిదృష్ట్వైవకాలానలసన్నిభాని। దిశోనజానేనలభేచశర్మప్రసీదదేవేశజ
గన్నివాస॥ ౨౫॥ అమీచత్వాంధృతరాష్ట్రస్యపుత్రాస్సర్వే సహైవావనిపాల
సంఘైః।భీష్మోద్రోణస్సూతపుత్రస్తథాసౌసహాస్మదీయైరపియోధముఖ్యైః॥
౨౬॥ వక్త్రాణితేత్వరమాణావిశంతిదంష్ట్రాకరాళానిభయానకాని। కేచి
ద్విలగ్నా దశనాంతరేషుసందృశ్యంతేచూర్ణితైరుత్తమాంగైః॥ ౨౭॥ యథా
నదీనాంబహవోఽంబువేగాస్సముద్రమేవాభిముఖాద్రవంతి। తథాతవామీనర
లోకవీరావిశంతివక్త్రాణ్యభివిజ్వలంతి॥ ౨౮॥ యథాప్రదీప్తజ్వలనంపతంగా
విశంతినాశాయసమృద్ధవేగాః। తథైవనాశాయవిశంతిలోకాస్తవాపివక్త్రా
ణిసమృద్ధవేగాః॥ ౨౯॥ లేలిహ్యసేగ్రసమానస్సమంతాల్లోకాన్ సమగ్రాన్

వదనైర్జ్వలద్భిః । తేజోభిరాపూర్యజగత్సమగ్రంభాసస్తవోగ్రాః ప్రతపం
తివిష్ణో॥ ౩౦ ॥ ఆఖ్యాహిమేకోభవానుగ్రరూపోనమోస్తుతేదేవవరప్రసీద।
విజ్ఞాతుమిచ్ఛామి భవంతమాద్యంనహిప్రజానామితవప్రవృత్తిం ॥ ౩౧ ॥
శ్రీభగవానువాచ.— కాలోస్మిలోకక్షయకృత్ప్రవృద్ధోలోకాన్ సమాహ
ర్తుమిహప్రవృత్తః।ఋతేపిత్వాంనభవిష్యంతిసర్వేయేవస్థితాఃప్రత్యనీకేషు
యోధాః॥ ౩౨॥తస్మాత్త్వముత్తిష్ఠయశోలభస్వజిత్వాశత్రూన్ భుంక్ష్వరా
జ్యంసమృద్ధం। మయైవైతేనిహతాఃపూర్వమేవనిమిత్తమాత్రంభవసవ్యసా
చిన్॥ ౩౩॥ద్రోణంచభీష్మంచజయద్రథంచకర్ణంతథాన్యానపియోధవీరాన్।
మయాహతాంస్త్వంజహిమావ్యథిష్ఠాయుధ్యస్వజేతాసిరణేసపత్నాన్॥
౩౪॥సంజయఉవాచ.— ఏతచ్ఛ్రుత్వావచనంకేశవస్యకృతాంజలిర్వేపమా
నఃకిరీటీ। నమస్కృత్వాభూయఏవాహకృష్ణంసగద్గదంభీతభీతఃప్రణమ్య॥
౩౫॥స్థానేహృషీకేశతవప్రకీర్త్యాజగత్ప్రహృష్యత్యనురజ్యతేచ। రక్షాంసిభీ
తానిదిశోద్రవంతిసర్వేనమస్యంతిచసిద్ధసంఘాః॥ ౩౬॥కస్మాచ్చతేననమేరన్
మహాత్మన్గరీయసేబ్రహ్మణోప్యాదికర్త్రే।అనంతదేవేశజగన్నివాసత్వమ
క్షరంసదసత్తత్పరంయత్॥ ౩౭॥ త్వమాదిదేవఃపురుషఃపురాణస్త్వమస్యవి
శ్వస్యపరంనిధానం।వేత్తాసివేద్యంచపరంచధామత్వయాతతంవిశ్వమనంత
రూప॥ ౩౮॥ వాయుర్యమోగ్నిర్వరుణశ్శశాంకఃప్రజాపతిస్త్వంప్రపితామ
హశ్చ। నమోనమస్తేస్తుసహస్రకృత్వఃపునశ్చభూయోపినమోనమస్తే॥ ౩౯॥
నమఃపురస్తాదథపృష్ఠతస్తేనమోస్తుతేసర్వతఏవసర్వ।అనంతవీర్యామితవిక్ర
మస్త్వంసర్వంసమాప్నోషితతోసిసర్వః॥ ౪౦॥ సఖేతిమత్వాప్రసభంయదు
క్తంహేకృష్ణహేయాదవహేసఖేతి।అజానతామహిమానంతవేమంమయా
ప్రమాదాత్ప్రణయేనవాపి॥ ౪౧॥ యచ్చాపహాసార్థమసత్కృతోసివిహార
శయ్యాసనభోజనేషు। ఏకోథవాప్యచ్యుతతత్సమక్షంతత్క్షామయేత్వామహ
మప్రమేయం॥ ౪౨॥ పితాసిలోకస్యచరాచరస్యత్వమస్యపూజ్యశ్చగురుర్గరీ
యాన్। నత్వత్సమోస్త్యభ్యధికఃకుతోన్యోలోకత్రయేప్యప్రతిమప్రభావ॥
౪౩ ॥ తస్మాత్ప్రణమ్యప్రణిధాయకాయం ప్రసాదయేత్వామహమీశమీ
డ్యం।పితేవపుత్రస్యసఖేవసఖ్యుః।ప్రియఃప్రియాయార్హసిదేవసోఢుం॥ ౪౪॥

అదృష్టపూర్వంహృషితోస్మిదృష్ట్వాభయేనచప్రవ్యథితంమనోమే। తదేవమే
దర్శయదేవరూపంప్రసీదదేవేశజగన్నివాస॥ ౪౫॥ కిరీటినంగదినంచక్రహస్త
మిచ్ఛామిత్వాంద్రష్టుమహంతథైవ। తేనైవరూపేణచతుర్భుజేనసహస్రబా
హోభవవిశ్వమూర్తే॥ ౪౬॥ శ్రీభగవానువాచ.— మయాప్రసన్నేనతవార్జు
నేదంరూపంపరందర్శితమాత్మయోగాత్ । తేజోమయంవిశ్వమనంతమా
ద్యంయన్మేత్వదన్యేనదృష్టపూర్వం॥ ౪౭॥ నవేదయజ్ఞాధ్యయనైర్నదానై
ర్నచక్రియాభిర్నతపోభిరుగ్రైః। ఏవంరూపశ్శక్యఅహంనృలోకేద్రష్టుంత్వ
దన్యేనకురుప్రవీర॥ ౪౮॥ మాతేవ్యథామాచవిమూఢభావోదృష్ట్వారూపం
ఘోరమీదృఙ్మమేదం। వ్యపేతభీఃప్రీతమనాఃపునస్త్వంతదేవమేరూపమిదం
ప్రపశ్య॥ ౪౯॥ సంజయఉవాచ.— ఇత్యర్జునంవాసుదేవస్తథోక్త్వాస్వకంరూ
పందర్శయామాసభూయః। ఆశ్వాసయామాసచభీతమేనంభూత్వాపునస్సౌ
మ్యవపుర్మహాత్మా॥ ౫౦॥ అర్జునఉవాచ.— దృష్ట్వేదంమానుషంరూపంతవ
సౌమ్యంజనార్దన। ఇదానీమస్మిసంవృత్తస్సచేతాః ప్రకృతింగతః ॥ ౫౧ ॥
శ్రీభగవానువాచ.— సుదుర్దర్శమిదంరూపం దృష్టవానసియన్మమ । దేవా
అప్యస్యరూపస్యనిత్యందర్శనకాంక్షిణః ॥ ౫౨ ॥ నాహంవేదైర్నతపసాన
దానేనచేజ్యయా । శక్యఏవంవిధోద్రష్టుందృష్టవానసిమాంయథా॥ ౫౩ ॥
భక్త్యాత్వనన్యయాశక్యఅహమేవంవిధోర్జున। జ్ఞాతుంద్రష్టుంచతత్త్వేన ప్ర
వేష్టుంచపరంతప॥ ౫౪॥ మత్కర్మకృన్మత్పరమోమద్భక్తస్సంగవర్జితః। నిర్వై
రస్సర్వభూతేషుయస్సమామేతిపాండవ॥ ౫౫

హరిః॥ ఓం తత్సదితిశ్రీమహాభారతే-శతసహస్రికాయాం- సంహితాయాం- వయ్యాసిక్యాం - శ్రీభీష్మపర్వణి - భగవద్గీతాసూపనిషత్సు-బ్రహ్మవిద్యాయాం-యోగశాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే- విశ్వరూపసందర్శనయోగోనామ- ఏకాదశోధ్యాయః. *

ద్వాదశోధ్యాయః.

అర్జునఉవాచ.— ఏవంసతతయుక్తాయేభక్తాస్త్వాంపర్యుపాసతే। యే
చాప్యక్షరమవ్యక్తంతేషాంకేయోగవిత్తమాః ॥ ౧ ॥ శ్రీభగవానువాచ.—
మయ్యావేశ్యమనోయేమాంనిత్యయుక్తాఉపాసతే। శ్రద్ధయాపరయోపేతా

స్తేమేయుక్తతమామతాః॥౨॥యేత్వక్షరమనిర్దేశ్యమవ్యక్తంపర్యుపాసతేస
ర్వత్రగమచింత్యంచకూటస్థమచలంధ్రువం॥౩॥సన్నియమ్యేంద్రియగ్రామం
సర్వత్రసమబుద్ధయః। తేప్రాప్నువంతిమామేవసర్వభూతహితేరతాః॥౪॥
క్లేశోధికతరస్తేషామవ్యక్తాసక్తచేతసాం। అవ్యక్తాహిగతిర్దుఃఖందేహవద్భి
రవాప్యతే॥౫॥ యేతుసర్వాణికర్మాణిమయిసన్న్యస్యమత్పరాః।అనన్యేనైవ
యోగేనమాంధ్యాయంతఉపాసతే॥౬॥ తేషామహంసముద్ధర్తామృత్యుసం
సారసాగరాత్।భవామినచిరాత్పార్థమయ్యావేశితచేతసాం॥౭॥మయ్యేవ
మనఆధత్స్వమయిబుద్ధింనివేశయ। నివసిష్యసిమయ్యేవఅతఊర్ధ్వంనసంశ
యః॥౮॥అథచిత్తంసమాధాతుంనశక్నోషిమయిస్థిరం। అభ్యాసయోగేనత
తోమామిచ్ఛాప్తుంధనంజయ॥౯॥అభ్యాసేప్యసమర్థోసిమత్కర్మపరమోభవ।
మదర్థమపికర్మాణికుర్వన్సిద్ధిమవాప్స్యసి॥౧౦॥అథైతదప్యశక్తోసికర్తుంమ
ద్యోగమాశ్రితః।సర్వకర్మఫలత్యాగంతతఃకురుయతాత్మవాన్॥ ౧౧ ॥ శ్రే
యోహిజ్ఞానమభ్యాసాత్ జ్ఞానాద్ధ్యానంవిశిష్యతే।ధ్యానాత్కర్మఫలత్యాగ
స్త్యాగాచ్ఛాంతిరనంతరం॥౧౨॥ అద్వేష్టాసర్వభూతానాంమైత్రఃకరుణఏవ
చ। నిర్మమోనిరహంకారస్సమదుఃఖసుఖఃక్షమీ॥౧౩॥సంతుష్టస్సతతంయో
గీయతాత్మాదృఢనిశ్చయః। మయ్యర్పితమనోబుద్ధిర్యోమద్భక్తస్సమేప్రియః॥
౧౪॥ యస్మాన్నోద్విజతేలోకోలోకాన్నోద్విజతేచయః।హర్షామర్షభయో
ద్వేగైర్ముక్తోయస్సచమేప్రియః॥౧౫॥అనపేక్షశ్శుచిర్దక్షఉదాసీనోగతవ్య
థః। సర్వారంభపరిత్యాగీయోమద్భక్తస్సమేప్రియః ॥ ౧౬ ॥ యోనహృష్య
తినద్వేష్టినశోచతినకాంక్షతి।శుభాశుభపరిత్యాగీభక్తిమాన్యస్సమేప్రియః
౧౭॥సమశ్శత్రౌచమిత్రేచతథామానావమానయోః। శీతోష్ణసుఖదుఃఖేషు
సమస్సంగవివర్జితః॥౧౮ ॥ తుల్యనిందాస్తుతిర్మౌనీసంతుష్టోయేనకేనచిత్।అ
నికేతఃస్థిరమతిర్భక్తిమాన్మేప్రియోనరః॥౧౯॥ యేతుధర్మ్యామృతమిదం
యథోక్తంపర్యుపాసతే।శ్రద్దధానామత్పరమాభక్తాస్తేతీవమేప్రియాః॥౨౦

హరిః ఓంతత్సదితి శ్రీమహాభారతే - శతసహస్రికాయాంసంహి
తాయాం- వైయాసిక్యాం- శ్రీభీష్మపర్వణి- భగవద్గీతాసూపనిష

త్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం - యోగశాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జున సంవాదే-
భగవద్భక్తియోగోనామ - ద్వాదశోఽధ్యాయః॥ *

త్రయోదశోఽధ్యాయః.

అర్జున॥ప్రకృతింపురుషంచైవ క్షేత్రంక్షేత్రజ్ఞమేవచ। ఏతద్వేదితుమిచ్ఛామిజ్ఞానంజ్ఞేయంచ కేశవ॥శ్రీభగవా.*ఇదంశరీరంకౌంతేయ క్షేత్రమిత్యభిధీయతే। ఏతద్యోవేత్తితంప్రాహుః క్షేత్రజ్ఞఇతితద్విదః॥ క్షేత్రజ్ఞంచాపిమాంవిద్ధిసర్వక్షేత్రేషుభారత। క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయోర్జ్ఞానంయత్తజ్జ్ఞానంమతంమమ॥౨॥తత్క్షేత్రంయచ్చయాదృక్చయద్వికారియతశ్చయత్। సచయోయత్ప్రభావశ్చతత్సమాసేనమేశృణు॥౩॥ ఋషిభిర్బహుధాగీతంఛందోభిర్వివిధైఃపృథక్ బ్రహ్మసూత్రపదైశ్చైవహేతుమద్భిర్వినిశ్చితైః॥౪॥ మహాభూతాన్యహంకారోబుద్ధిరవ్యక్తమేవచ।ఇంద్రియాణిదశైకంచపంచచేంద్రియగోచరాః॥౫॥ఇచ్ఛాద్వేషస్సుఖందుఃఖంసంఘాతశ్చేతనాధృతిః।ఏతత్క్షేత్రంసమాసేనసవికారముదాహృతం॥౬॥ అమానిత్వమదంభిత్వమహింసాక్షాంతిరార్జవం। ఆచార్యోపాసనంశౌచంస్థైర్యమాత్మవినిగ్రహః॥౭॥ ఇంద్రియార్థేషువైరాగ్యమనహంకారఏవచ। జన్మమృత్యుజరావ్యాధిదుఃఖదోషానుదర్శనం॥౮॥ అసక్తిరనభిష్వంగఃపుత్రదారాగృహాదిషు।నిత్యంచసమచిత్తత్వమిష్టానిష్టోపపత్తిషు॥౯॥ మయిచానన్యయోగేనభక్తిరవ్యభిచారిణీ। వివిక్తదేశసేవిత్వమరతిర్జనసంసది॥ ౧౦ ॥ అధ్యాత్మజ్ఞాననిత్యత్వంతత్త్వజ్ఞానార్థచింతనం। ఏతజ్జ్ఞానమితిప్రోక్తమజ్ఞానంయదతోఽన్యథా॥౧౧॥ జ్ఞేయంయత్తత్ప్రవక్ష్యామియజ్జ్ఞాత్వామృతమశ్నుతే। అనాదిమత్పరంబ్రహ్మనసత్తన్నాసదుచ్యతే॥౧౨॥సర్వతఃపాణిపాదంతత్సర్వతోఽక్షిశిరోముఖం। సర్వతఃశ్రుతిమల్లోకేసర్వమావృత్యతిష్ఠతి॥౧౩॥ సర్వేంద్రియగుణాభాసంసర్వేంద్రియవివర్జితం। అసక్తంసర్వభృచ్చైవనిర్గుణంగుణభోక్తృచ॥౧౪॥ బహిరంతశ్చభూతానామచరంచరమేవచ। సూక్ష్మత్వాత్తదవిజ్ఞేయం దూరస్థంచాంతికేచతత్॥౧౫॥అవిభక్తంచభూతేషువిభక్తమివచస్థితం।భూతభర్తృచతజ్జ్ఞేయంగ్రసిష్ణుప్రభవిష్ణుచ॥౧౬॥ జ్యోతిషామపితజ్జ్యోతిస్తమసఃపరముచ్యతే। జ్ఞానం

జ్ఞేయంజ్ఞానగమ్యంహృదిసర్వస్యవిష్ఠితం॥౧౭॥ఇతిక్షేత్రంతథాజ్ఞానంజ్ఞేయం
చోక్తంసమాసతః। మద్భక్తఏతద్విజ్ఞాయమద్భావాయోపపద్యతే॥౧౮॥ప్ర
కృతింపురుషంచైవవిద్ధ్యనాదీఉభావపి।వికారాంశ్చగుణాంశ్చైవవిద్ధిప్రకృ
తిసంభవాన్॥౧౯॥కార్యకరణ కర్తృత్వేహేతుఃప్రకృతిరుచ్యతే। పురుష
స్సుఖదుఃఖానాంభోక్తృత్వేహేతురుచ్యతే॥ ౨౦ ॥ పురుషఃప్రకృతిస్థోహి
భుఙ్క్తేప్రకృతిజాన్‌గుణాన్।కారణంగుణసంగోస్యసదసద్యోనిజన్మసు॥౨౧॥
ఉపద్రష్టానుమంతాచభర్తాభోక్తామహేశ్వరః।పరమాత్మేతిచాప్యుక్తోదే
హేస్మిన్‌పురుషఃపరః॥౨౨॥యఏవంవేత్తిపురుషంప్రకృతించగుణైస్సహ।స
ర్వథావర్తమానోపినసభూయోభిజాయతే॥ ౨౩ ॥ ధ్యానేనాత్మనిపశ్యంతి
కేచిదాత్మానమాత్మనా।అన్యేసాంఖ్యేనయోగేనకర్మయోగేనచాపరే॥౨౪
అన్యేత్వేవమజానంతఃశ్రుత్వాన్యేభ్యఉపాసతే।తేపిచాతితరంత్యేవమృత్యుం
శ్రుతిపరాయణాః॥౨౫॥ యావత్సంజాయతేకించిత్సత్వంస్థావరజంగమం।
క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞసంయోగాత్తద్విద్ధిభరతర్షభ॥ ౨౬॥ సమంసర్వేషుభూతేషుతి
ష్ఠంతంపరమేశ్వరం।వినశ్యత్స్వవినశ్యంతంయఃపశ్యతిసపశ్యతి॥౨౭॥సమం
పశ్యన్‌హిసర్వత్రసమవస్థితమీశ్వరం।నహినస్త్యాత్మనాత్మానంతతోయాతి
పరాంగతిం॥౨౮ ॥ ప్రకృత్యైవచకర్మాణిక్రియమాణానిసర్వశః । యఃప
శ్యతితథాత్మానమకర్తారంసపశ్యతి॥౨౯॥ యదాభూతపృథగ్భావమేకస్థమ
నుపశ్యతి । తతఏవచవిస్తారంబ్రహ్మసంపద్యతేతదా॥ ౩౦॥ అనాదిత్వాన్ని
ర్గుణత్వాత్పరమాత్మాయమవ్యయః।శరీరస్థోపికౌంతేయనకరోతినలిప్యతే॥
౩౧॥యథాసర్వగతంసౌక్ష్మ్యాదాకాశంనోపలిప్యతే।సర్వత్రావస్థితోదే
హేతథాత్మానోపలిప్యతే॥ ౩౨॥యథాప్రకాశయత్యేకఃకృత్స్నంలోకమి
మంరవిః। క్షేత్రంక్షేత్రీతథాకృత్స్నంప్రకాశయతిభారత॥౩౩॥ క్షేత్రక్షే
త్రజ్ఞయోరేవమంతరంజ్ఞానచక్షుషా । భూతప్రకృతిమోక్షంచయేవిదు
ర్యాంతితేపరం॥ ౩౪॥

హరిః ఓమ్॥ తత్సదితిశ్రీమహాభారతే - శతసహస్రికాయాం-
సంహితాయాం - వైయాసిక్యాంశ్రీభీష్మపర్వణి- భగవద్గీతాసు

పనిషత్సుబ్రహ్మవిద్యాయాం-యోగశాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే
క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞవిభాగయోగోనామ-త్రయోదశోధ్యాయః॥ *

చతుర్దశోధ్యాయః.

—* శ్రీభగవానువాచ *— పరంభూయః ప్రవక్ష్యామి జ్ఞానానాం
జ్ఞానముత్తమంయద్జ్ఞాత్వామునయస్సర్వేపరాంసిద్ధిమితోగతాః॥ ౧॥ ఇదం
జ్ఞానముపాశ్రిత్యమమసాధర్మ్యమాగతాః। సర్గేపినోపజాయంతేప్రళయే
నవ్యథంతిచ॥ ౨॥మమయోనిర్మహద్బ్రహ్మతస్మిన్ గర్భందధామ్యహం। సం
భవస్సర్వభూతానాంతతోభవతిభారత॥ ౩॥ సర్వయోనిషుకౌంతేయమూ
ర్తయస్సంభవంతియాః। తాసాంబ్రహ్మమహద్యోనిరహంబీజప్రదఃపితా॥
౪॥సత్వంరజస్తమఇతిగుణాఃప్రకృతిసంభవాః। నిబధ్నంతిమహాబాహోదే
హేదేహినమవ్యయం॥ ౫॥ తత్రసత్వంనిర్మలత్వాత్ప్రకాశకమనామయం।
సుఖసంగేనబధ్నాతిజ్ఞానసంగేనచానఘ॥ ౬॥ రజోరాగాత్మకంవిద్ధితృష్ణాసం
గసముద్భవం। తన్నిబధ్నాతికౌంతేయకర్మసంగేనదేహినం॥ ౭॥తమస్త్వ
జ్ఞానజంవిద్ధిమోహనంసర్వదేహినాం। ప్రమాదాలస్యనిద్రాభిస్తన్నిబధ్నా
తిభారత॥ ౮॥సత్వంసుఖేసంజయతిరజఃకర్మణిభారత। జ్ఞానమావృత్యతుత
మఃప్రమాదేసంజయత్యుత॥ ౯॥రజస్తమశ్చాభిభూయసత్వంభవతిభారత। ర
జస్సత్త్వంతమశ్చైవతమస్సత్వంరజస్తథా॥ ౧౦॥సర్వద్వారేషుదేహేస్మిన్
ప్రకాశఉపజాయతే। జ్ఞానంయదాతదావిద్యాద్వివృద్ధంసత్వమిత్యుత॥ ౧౧॥
లోభఃప్రవృత్తిరారంభఃకర్మణామశమస్స్పృహా। రజస్యేతానిజాయంతేవి
వృద్ధేభరతర్షభ॥ ౧౨॥ అప్రకాశోప్రవృత్తిశ్చప్రమాదోమోహఏవచ। త
మస్యేతానిజాయంతేవివృద్ధేకురునందన॥ ౧౩॥ యదాసత్వేప్రవృద్ధేతుప్రళ
యంయాతిదేహభృత్।తదోత్తమవిదాంలోకానమలాన్ ప్రతిపద్యతే॥ ౧౪॥
రజసిప్రళయంగత్వాకర్మసంగిషుజాయతే। తథాప్రలీనస్తమసిమూఢయో
నిషుజాయతే॥ ౧౫॥ కర్మణస్సుకృతస్యాహుస్సాత్వికంనిర్మలంఫలం।రజసస్తు
ఫలందుఃఖమజ్ఞానంతమసఃఫలం॥ ౧౬॥సత్వాత్సంజాయతేజ్ఞానం.రజసోలో

భఏవచ।ప్రమాదమోహౌతమసోభవతోఽజ్ఞానమేవచ॥౧౭॥ఊర్ధ్వంగచ్ఛం
తిసత్త్వస్థామధ్యేతిష్ఠంతిరాజసాః। జఘన్యగుణవృత్తిస్థా అధోగచ్ఛంతితామ
సాః॥౧౮॥ నాన్యంగుణేభ్యఃకర్తారంయదాద్రష్టానుపశ్యతి। గుణేభ్యశ్చ
పరంవేత్తిమద్భావంసోఽధిగచ్ఛతి॥౧౯॥ గుణానేతానతీత్యత్రీన్ దేహీదేహ
సముద్భవాన్। జన్మమృత్యుజరాదుఃఖైర్విముక్తోఽమృతమశ్నుతే॥౨౦॥
—*అర్జునఉవాచ*— కైర్లింగైస్త్రీన్ గుణానేతానతీతోభవతిప్రభో।కిమా
చారఃకథంచైతాంస్త్రీన్ గుణానతివర్తతే॥౨౧॥*శ్రీభగవానువాచ*—
ప్రకాశంచప్రవృత్తించమోహమేవచపాండవ। నద్వేష్టిసంప్రవృత్తానినని
వృత్తానికాంక్షతి॥౨౨॥ ఉదాసీనవదాసీనోగుణైర్యోనవిచాల్యతే। గుణా
వర్తంతఇత్యేవయోఽవతిష్ఠతినేంగతే॥౨౩॥ సమదుఃఖసుఖఃస్వస్థస్సమలో
ష్టాశ్మకాంచనః। తుల్యప్రియాప్రియోధీరస్తుల్యనిందాత్మసంస్తుతిః॥౨౪॥
మానావమానయోస్తుల్యస్తుల్యోమిత్రారిపక్షయోః। సర్వారంభపరిత్యాగీ
గుణాతీతస్సఉచ్యతే॥౨౫॥మాంచయోఽవ్యభిచారేణభక్తియోగేనసేవతే।స
గుణాన్ సమతీత్యైతాన్ బ్రహ్మభూయాయకల్పతే॥౨౬॥బ్రహ్మణోహిప్రతి
ష్ఠాహమమృతస్యావ్యయస్యచ। శాశ్వతస్యచధర్మస్యసుఖస్యైకాంతికస్యచ॥

హరిఃఓమ్-తత్సదితిశ్రీమహాభారతే-శతసహస్రిసంహితాయాం
వయ్యాసిక్యాంశ్రీభీష్మపర్వణి-భగవద్గీతాసూపనిషత్సుబ్రహ్మవి
ద్యాయాం-యోగశాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే-గుణత్రయవిభా
గయోగోనామ-చతుర్దశోఽధ్యాయః. ... ... *

* పంచదశోఽధ్యాయః. *

శ్రీభగవానువాచ*—ఊర్ధ్వమూలమధశ్శాఖమశ్వత్థంప్రాహురవ్య
యం।ఛందాంసియస్యపర్ణానియస్తంవేదసవేదవిత్॥౧॥అధశ్చోర్ధ్వంచప్ర
సృతాస్తస్యశాఖాగుణప్రవృద్ధావిషయప్రవాళాః। అధశ్చమూలాన్యనుసం
తతానికర్మానుబంధీనిమనుష్యలోకే॥౨॥ నరూపమస్యేహతథోపలభ్యతే
నాంతోనచాదిర్నచసంప్రతిష్ఠా।అశ్వత్థమేనంసువిరూఢమూలమసంగశస్త్రే
ణదృఢేనఛిత్త్వా॥౩॥ తతఃపదంతత్పరిమార్గితవ్యంయస్మిన్ గతానివర్తంతి

భూయః। తమేవ చాద్యం పురుషం ప్రపద్యే యతః ప్రవృత్తిః ప్రసృతా పురాణీ॥
౪ ॥ నిర్మానమోహా జితసంగదోషా అధ్యాత్మనిత్యా వినివృత్తకామాః।
ద్వంద్వైర్విముక్తాస్సుఖదుఃఖసంజ్ఞైర్గచ్ఛంత్యమూఢాః పదమవ్యయం తత్॥
౫॥ న తద్భాసయతే సూర్యో న శశాంకో న పావకః। యద్గత్వా న నివర్తంతే త
ద్ధామ పరమం మమ॥౬॥ మమైవాంశో జీవలోకే జీవభూతస్సనాతనః। మనష్ష
ష్ఠానీంద్రియాణి ప్రకృతిస్థాని కర్షతి ॥ ౭ ॥ శరీరం యదవాప్నోతి యచ్చాప్యు
త్క్రామతీశ్వరః। గృహీత్వైతాని సంయాతి వాయుర్గంధానివాశయాత్॥
౮॥ శ్రోత్రం చక్షుః స్పర్శనం చ రసనం ఘ్రాణమేవ చ। అధిష్ఠాయ మనశ్చాయం
విషయానుపసేవతే॥౯॥ ఉత్క్రామంతం స్థితం వాపి భుంజానం వా గుణాన్వితం
విమూఢా నానుపశ్యంతి పశ్యంతి జ్ఞానచక్షుషః॥౧౦॥ యతంతో యోగినశ్చై
నం పశ్యంత్యాత్మన్యవస్థితం। యతంతోఽప్యకృతాత్మానో నైనం పశ్యంత్యచేత
సః॥౧౧॥ యదాదిత్యగతం తేజో జగద్భాసయతేఽఖిలం యచ్చంద్రమసి యచ్చా
గ్నౌ తత్తేజో విద్ధి మామకం॥ ౧౨ ॥ గామావిశ్య చ భూతాని ధారయామ్యహ
మోజసా। పుష్ణామి చౌషధీస్సర్వాస్సోమో భూత్వా రసాత్మకః॥౧౩॥ అహం
వైశ్వానరో భూత్వా ప్రాణినాం దేహమాశ్రితః। ప్రాణాపానసమాయు
క్తః పచామ్యన్నం చతుర్విధం ॥ ౧౪ ॥ సర్వస్య చాహం హృది సన్నివిష్టో మత్తః
స్మృతిర్జ్ఞానమపోహనంచ। వేదైశ్చ సర్వైరహమేవ వేద్యో వేదాంతకృద్వే
దవిదేవ చాహం॥౧౫॥ ద్వావిమౌ పురుషౌ లోకే క్షరశ్చాక్షర ఏవ చ । క్షరస్స
ర్వాణి భూతాని కూటస్థోఽక్షర ఉచ్యతే॥౧౬॥ ఉత్తమః పురుషస్త్వన్యః పరమా
త్మేత్యుదాహృతః। యో లోకత్రయమావిశ్య బిభర్త్యవ్యయ ఈశ్వరః॥౧౭॥
యస్మాత్క్షరమతీతోఽహమక్షరాదపి చోత్తమః। అతోఽస్మి లోకే వేదే చ ప్రథితః పు
రుషోత్తమః॥౧౮॥ యో మామేవమసమ్మూఢో జానాతి పురుషోత్తమం। స సర్వ
విద్భజతి మాం సర్వభావేన భారత॥౧౯॥ ఇతి గుహ్యతమం శాస్త్రమిదముక్తం
మయానఘ। ఏతద్బుద్ధ్వా బుద్ధిమాన్స్యాత్కృతకృత్యశ్చ భారత॥ ౨౦

హరిః ఓమ్- తత్సదితి శ్రీమహాభారతే- శతసాహస్రికాయాం- సం
హితాయాం- వయ్యాసిక్యాం శ్రీభీష్మపర్వణి- భగవద్గీతాసూపని
షత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం- యోగశాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే-
పురాణపురుషోత్తమయోగో నామ- పంచదశోఽధ్యాయః. ❋

షోడశోఽధ్యాయః.

శ్రీభగవానువాచ.— అభయంసత్త్వసంశుద్ధిర్జ్ఞానయోగవ్యవస్థితిః।
దానందమశ్చయజ్ఞశ్చస్వాధ్యాయస్తపఆర్జవం॥౧॥ అహింసాసత్యమక్రోధ
స్త్యాగశ్శాంతిరపైశునం। దయాభూతేష్వలోలత్వంమార్దవంహ్రీరచాప
లం॥౨॥ తేజఃక్షమాధృతిశ్శౌచమద్రోహోనాతిమానితా।భవంతిసంపదందై
వీమభిజాతస్యభారత॥౩॥దంభోదర్పోఽభిమానశ్చక్రోధఃపారుష్యమేవచ।అ
జ్ఞానంచాభిజాతస్యపార్థసంపదమాసురీం॥ ౪ ॥ దైవీసంపద్విమోక్షాయని
బంధాయాసురీమతా । మాశుచస్సంపదందైవీమభిజాతోఽసిపాండవ॥౫॥
ద్వౌభూతసర్గౌలోకేస్మిన్దైవఆసురఏవచ। దైవోవిస్తరశఃప్రోక్తఆసురం
పార్థమేశృణు॥౬॥ప్రవృత్తించనివృత్తించజనానవిదురాసురాః।నశౌచంనాపి
చాచారోనసత్యంతేషువిద్యతే॥ ౭ ॥అసత్యమప్రతిష్ఠంతేజగదాహురనీశ్వరం।
అపరస్పరసంభూతంకిమన్యత్కామహైతుకం॥౮ ॥ ఏతాందృష్టిమవష్టభ్యనష్టా
త్మానోఽల్పబుద్ధయః। ప్రభవంత్యుగ్రకర్మాణఃక్షయాయజగతోఽశుభాః॥౯॥
కామమాశ్రిత్యదుష్పూరందంభమానమదాన్వితాః । మోహాద్గృహీత్వాస
ద్గ్రాహాన్ప్రవర్తంతేఽశుచివ్రతాః॥౧౦॥ చింతామపరిమేయాంచప్రళయాం
తాముపాశ్రితాఃకామోపభోగపరమాఏతావదితినిశ్చితాః॥౧౧॥ఆశాపాశ
శతైర్బద్ధాఃకామక్రోధపరాయణాః।ఈహంతేకామభోగార్థమన్యాయేనా
ర్థసంచయాన్ ॥౧౨॥ఇదమద్యమయాలబ్ధమిమంప్రాప్స్యేమనోరథం।ఇదమస్తీ
దమపిమేభవిష్యతిపునర్ధనం॥౧౩॥అసౌమయాహతశ్శత్రుర్హనిష్యేచాపరాన
పిఈశ్వరోఽహమహంభోగీసిద్ధోఽహంబలవాన్సుఖీ॥౧౪॥ ఆఢ్యోఽభిజనవానస్మి
కోఽన్యోస్తిసదృశోమయా।యక్ష్యేదాస్యామిమోదిష్యఇత్యజ్ఞానవిమోహితాః
౧౫॥అనేకచిత్తవిభ్రాంతామోహజాలసమావృతాః।ప్రసక్తాఃకామభోగే
షుపతంతినరకేఽశుచౌ ॥ ఆత్మసంభావితాః స్తబ్ధాధనమానమదాన్వితాః।
యజంతేనామయజ్ఞైస్తేదంభేనావిధిపూర్వకం॥ ౧౭ ॥ అహంకారంబలంద
ర్పంకామంక్రోధంచసంశ్రితాః । మామాత్మపరదేహేషుప్రద్విషంతోఽభ్య
సూయకాః॥౧౮॥తానహంద్విషతఃక్రూరాన్సంసారేషునరాధమాన్।క్షి
పామ్యజస్రమశుభానాసురీష్వేవయోనిషు॥ ౧౯ ॥ ఆసురీంయోనిమాపన్నా

మూఢాజన్మనిజన్మని। మామప్రాప్యైవకౌంతేయతతోయాంత్యధమాంగ
తిం॥ ౨౦ ॥ త్రివిధంనరకస్యేదంద్వారంనాశనమాత్మనః। కామఃక్రోధ స్తథా
లోభ స్తస్మాదేతత్త్రయంత్యజ॥ ౨౧ ॥ ఏతైర్విముక్తఃకౌంతేయతమోద్వా
రైస్త్రిభిర్నరః। ఆచరత్యాత్మనఃశ్రేయ స్తతోయాతిపరాంగతిం॥ ౨౨॥ యః
శాస్త్రవిధిముత్సృజ్యవర్తతేకామకారతః। నససిద్ధిమవాప్నోతినసుఖంనప
రాంగతిం॥ ౨౩॥ తస్మాచ్ఛాస్త్రంప్రమాణంతేకార్యాకార్యవ్యవస్థితౌ। జ్ఞా
త్వాశాస్త్రవిధానోక్తంకర్మకర్తుమిహార్హసి॥ ౨౪

హరిః॥ ఓం తత్సదితి శ్రీమహాభారతే-శతసహస్రికాయాం- సంహి
తాయాం- వయ్యాసిక్యాం - శ్రీభీష్మపర్వణి - భగవద్గీతాసూప
నిషత్సు-బ్రహ్మవిద్యాయాం-యోగశాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే-
దైవాసురసంపద్విభాగయోగోనామ- షోడశోధ్యాయః. *

—****—

సప్తదశోధ్యాయః.

అర్జున ఉవాచ.— యేశాస్త్రవిధిముత్సృజ్య యజంతే శ్రద్ధయాన్వి
తాః। తేషాంనిష్ఠాతుకాకృష్ణసత్త్వమాహోరజస్తమః ॥ ౧ ॥ శ్రీభగవాను
వాచ.— త్రివిధాభవతిశ్రద్ధాదేహినాంసాస్వభావజా । సాత్త్వికీరాజసీచై
వతామసీచేతితాంశృణు॥ ౨॥ సత్త్వానురూపాసర్వస్యశ్రద్ధాభవతిభారత।
శ్రద్ధామయోయంపురుషోయోయచ్ఛ్రద్ధస్సఏవసః ॥ ౩ ॥ యజంతేసాత్త్వి
కాదేవాన్ యక్షరక్షాంసిరాజసాః । ప్రేతాన్భూతగణాంశ్చాన్యేయజం
తేతామసాజనాః॥౪॥ అశాస్త్రవిహితంఘోరంతప్యంతేయేతపోజనాః। దం
భాహంకారసంయుక్తాఃకామరాగబలాన్వితాః॥ ౫ ॥ కర్శయంతశ్శరీరస్థం
భూతగ్రామమచేతసః । మాంచైవాంతశ్శరీరస్థంతాన్ విద్ధ్యాసురనిశ్చ
యాన్॥౬॥ఆహారస్త్వపిసర్వస్యత్రివిధోభవతిప్రియః । యజ్ఞస్తప స్తథాదా
నంతేషాంభేదమిమంశృణు॥ ౭ ॥ ఆయుస్సత్త్వబలారోగ్యసుఖప్రీతివివర్ధనాః।
రస్యాస్స్నిగ్ధాస్థిరాహృద్యాఆహారాస్సాత్త్వికప్రియాః ॥౮ ॥ కట్వమ్లలవణా
త్యుష్ణతీక్ష్ణరూక్ష విదాహినః । ఆహారారాజసస్యేష్టాదుఃఖశోకామయప్ర
దాః॥౯॥ యాతయామంగతరసంపూతిపర్యుషితంచయత్ । ఉచ్ఛిష్టమపిచా

మేధ్యంభోజనంతామసప్రియం॥౧౦॥ అఫలాకాంక్షిభిర్యజ్ఞో విధిదృష్టోయ
ఇజ్యతే।యష్టవ్యమేవేతిమనస్సమాధాయససాత్త్వికః॥ ౧౧ ॥ అభిసంధాయ
తుఫలందంభార్థమపిచైవయత్। ఇజ్యతేభరతశ్రేష్ఠతంయజ్ఞం విద్ధిరాజసం॥
౧౨॥విధిహీనమసృష్టాన్నంమంత్రహీనమదక్షిణం। శ్రద్ధావిరహితంయజ్ఞం
తామసంపరిచక్షతే ॥ ౧౩ ॥ దేవద్విజగురుప్రాజ్ఞపూజనం శౌచమార్జవం
బ్రహ్మచర్యమహింసాచశారీరంతపఉచ్యతే॥౧౪ ॥ అనుద్వేగకరంవాక్యం
సత్యంప్రియహితంచయత్ । స్వాధ్యాయాభ్యసనంచైవవాఙ్మయంతపఉ
చ్యతే॥౧౫॥మనఃప్రసాదస్సౌమ్యత్వంమౌనమాత్మవినిగ్రహః । భావసంశు
ద్ధిరిత్యేతత్తపోమానసముచ్యతే॥ ౧౬ ॥ శ్రద్ధయాపరయాతప్తంతపస్తత్త్రి
విధంనరైః।అఫలాకాంక్షిభిర్యుక్తైస్సాత్త్వికంపరిచక్షతే ॥ ౧౭ ॥ సత్కార
మానపూజార్థంతపోదంభేనచైవయత్ । క్రియతేతదిహప్రోక్తంరాజసంచ
లమధ్రువం॥౧౮॥ మూఢగ్రాహేణాత్మనోయత్పీడయాక్రియతేతపః । పర
స్యోత్సాదనార్థంవాతత్తామసముదాహృతం॥౧౯॥ దాతవ్యమితియద్దానం
దీయతేనుపకారిణే। దేశేకాలేచపాత్రేచతద్దానంసాత్త్వికంస్మృతం॥౨౦॥
యత్తుప్రత్యుపకారార్థంఫలముద్దిశ్యవాపునః । దీయతేచపరిక్లిష్టంతద్రాజస
ముదాహృతం॥౨౧॥అదేశకాలేయద్దానమపాత్రేభ్యశ్చదీయతే। అసత్కృ
తమవజ్ఞాతంతత్తామసముదాహృతం ॥ ౨౨ ॥ ఓంతత్సదితినిర్దేశోబ్రహ్మణ
స్త్రివిధస్స్మృతం।బ్రాహ్మణాస్తేనవేదాశ్చయజ్ఞాశ్చవిహితాఃపురా॥౨౩॥
తస్మాదోమిత్యుదాహృత్యయజ్ఞదానతపఃక్రియాః । ప్రవర్తంతేవిధానోక్తా
స్సతతం బ్రహ్మవాదినాం ॥ ౨౪ ॥ తదిత్యనభిసంధాయఫలంయజ్ఞతపఃక్రి
యాః। దానక్రియాశ్చవివిధాఃక్రియంతేమోక్షకాంక్షిభిః॥ ౨౫ ॥ సద్భావే
సాధుభావేచ సదిత్యేతత్ప్రయుజ్యతే । ప్రశస్తేకర్మణితథాసచ్ఛబ్దఃపార్థ
యుజ్యతే॥౨౬ ॥ యజ్ఞేతపసిదానేచస్థితిస్సదితిచోచ్యతే । కర్మచైవతదర్థీ
యంసదిత్యేవాభిధీయతే॥౨౭ ॥ అశ్రద్ధయాహుతందత్తంతపస్తప్తంకృతం
చయత్।అసదిత్యుచ్యతేపార్థనచతత్ప్రేత్యనోఇహ॥ ❀ ౨౮॥

హరిఃఓమ్ - తత్సదితిశ్రీమహాభారతే- శతసహస్రికాయాంసంహి
తాయాం- వయ్యాసిక్యాంశ్రీభీష్మపర్వణి-భగవద్గీతాసూపనిషత్సు

బ్రహ్మవిద్యాయాం- యోగశాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే-శ్రద్ధా
త్రయవిభాగయోగోనామ - సప్తదశోఽధ్యాయః. *

అష్టాదశోఽధ్యాయః.

—*అర్జునఉవాచ.*—సన్న్యాసస్య మహాబాహో తత్త్వమిచ్ఛామి
వేదితుం। త్యాగస్యచహృషీకేశపృథక్కేశినిషూదన ॥ ౧ ॥ —*శ్రీభగవాను
వాచ.*—కామ్యానాంకర్మణాంన్యాసం సన్న్యాసం కవయోవిదుః।సర్వకర్మ
ఫలత్యాగంప్రాహుస్త్యాగంవిచక్షణాః॥ ౨॥ త్యాజ్యందోషవదిత్యేకేకర్మ
ప్రాహుర్మనీషిణః।యజ్ఞదానతపఃకర్మనత్యాజ్యమితిచాపరే॥ ౩ ॥ నిశ్చయం
శృణుమేతత్రత్యాగేభరతసత్తమ । త్యాగోహిపురుషవ్యాఘ్రత్రివిధస్సం
ప్రకీర్తితః॥ ౪॥ యజ్ఞదానతపఃకర్మనత్యాజ్యంకార్యమేవతత్ । యజ్ఞోదా
నంతపశ్చైవపావనానిమనీషిణామ్॥ ౫ ॥ఏతాన్యపితుకర్మాణిసంగంత్యక్త్వా
ఫలానిచ । కర్తవ్యానీతిమేపార్థనిశ్చితంమతముత్తమం॥ ౬ ॥నియతస్యతుసన్న్యా
సః కర్మణోనోపపద్యతే । మోహాత్తస్యపరిత్యాగ స్తామసః పరికీర్తితః॥ ౭
దుఃఖమిత్యేవయత్కర్మకాయక్లేశభయాత్త్యజేత్ । సకృత్వారాజసంత్యా
గంనైవత్యాగఫలంలభేత్॥ ౮ ॥ కార్యమిత్యేవయత్కర్మనియతంక్రియతేఽర్జు
న। సంగంత్యక్త్వాఫలంచైవసత్యాగస్సాత్త్వికోమతః॥ ౯ ॥ నద్వేష్ట్యకుశలం
కర్మకుశలేనానుషజ్జతే। త్యాగీసత్త్వసమావిష్టోమేధావీఛిన్నసంశయః॥౧౦
నహిదేహభృతాశక్యంత్యక్తుంకర్మాణ్యశేషతః।యస్తుకర్మఫలత్యాగీసత్యా
గీత్యభిధీయతే॥౧౧ ॥ అనిష్టమిష్టంమిశ్రంచత్రివిధంకర్మణఃఫలమ్ । భవత్య
త్యాగినాంప్రేత్యనతుసన్న్యాసినాంక్వచిత్ ॥౧౨॥ పంచైతానిమహాబాహో
కారణానినిబోధమే।సాంఖ్యేకృతాంతేప్రోక్తానిసిద్ధయేసర్వకర్మణాం॥౧౩
అధిష్ఠానంతథాకర్తాకరణంచపృథగ్విధం। వివిధాశ్చపృథక్చేష్టాదైవంచై
వాత్రపంచమం॥౧౪॥శరీరవాఙ్మనోభిర్యత్కర్మప్రారభతేనరః । న్యాయ్యం
వావిపరీతంవాపంచైతేతస్యహేతవః ॥ ౧౫ ॥ తత్రైవంసతికర్తారమ
త్మానంకేవలంతుయః । పశ్యత్యకృతబుద్ధిత్వాన్నసపశ్యతిదుర్మతిః॥౧౬॥య
స్యనాహంకృతోభావోబుద్ధిర్యస్యనలిప్యతే । హత్వాపిసఇమాంల్లోకాన్

హంతిననిబధ్యతే॥౧౭॥జ్ఞానంజ్ఞేయంపరిజ్ఞాతా త్రివిధాకర్మచోదనా । కర
ణంకర్మకర్తేతి త్రివిధఃకర్మసంగ్రహః॥ ౧౮॥ జ్ఞానంకర్మచకర్తాచ త్రిధైవగు
ణభేదతః । ప్రోచ్యతేగుణసంఖ్యానేయథావచ్ఛృణుతాన్యపి॥౧౯ ॥ సర్వ
భూతేషుయేనైకంభావమవ్యయమీక్షతే। అవిభక్తంవిభక్తేషుతజ్జ్ఞానంవిద్ధి
సాత్త్వికం॥౨౦॥ పృథక్త్వేనతుయజ్జ్ఞానంనానాభావాన్పృథగ్విధాన్ । వే
త్తిసర్వేషుభూతేషుతజ్జ్ఞానంవిద్ధిరాజసం॥ ౨౧॥ యత్తుకృత్స్నవదేకస్మిన్
కార్యేసక్తమహైతుకం।అతత్త్వార్థవదల్పంచతత్తామసముదాహృతం॥౨౨॥
నియతంసంగరహితమరాగద్వేషతఃకృతం। అఫలప్రేప్సునాకర్మయత్తత్సా
త్త్వికముచ్యతే॥౨౩॥యత్తుకామేప్సునాకర్మసాహంకారేణవాపునః। క్రియ
తేబహులాయాసం తద్రాజసముదాహృతం॥౨౪॥అనుబంధంక్షయంహిం
సామనపేక్ష్యచపౌరుషం। మోహాదారభ్యతేకర్మతత్తామ సముదాహృతం॥
౨౫ ॥ ముక్తసంగోనహంవాదీధృత్యుత్సాహసమన్వితః। సిద్ధ్యసిద్ధ్యోర్ని
ర్వికారఃకర్తాసాత్త్వికఉచ్యతే॥ ౨౬॥ రాగీకర్మఫలప్రేప్సుర్లుబ్ధోహింసాత్మ
కోఽశుచిః।హర్షశోకాన్వితఃకర్తారాజసఃపరికీర్తితః॥ ౨౭॥ అయుక్తఃప్రా
కృతఃస్తబ్ధశ్శఠోనైష్కృతికోఽలసః। విషాదీదీర్ఘసూత్రీచకర్తాతామసఉచ్యతే॥
౨౮॥బుద్ధేర్భేదంధృతేశ్చైవగుణతస్త్రివిధంశృణు। ప్రోచ్యమానమశేషేణ
పృథక్త్వేనధనంజయ॥౨౯॥ ప్రవృత్తించనివృత్తించకార్యాకార్యేభయాభ
యే।బంధంమోక్షంచయావేత్తిబుద్ధిస్సాపార్థసాత్త్వికీ॥ ౩౦॥ యయాధర్మమ
ధర్మంచకార్యంచాకార్యమేవచ । అయథావత్ప్రజానాతిబుద్ధిస్సాపార్థరా
జసీ॥౩౧॥అధర్మంధర్మమితియామన్యతేతమసావృతా । సర్వార్థాన్విపరీ
తాంశ్చబుద్ధిస్సాపార్థతామసీ॥ ౩౨ ॥ ధృత్యాయయాధారయతేమనఃప్రా
ణేంద్రియక్రియాః।యోగేనావ్యభిచారిణ్యాధృతిస్సాపార్థసాత్త్వికీ॥౩౩॥ య
యాతుధర్మకామార్థాన్ ధృత్యాధారయతేర్జున । ప్రసంగేనఫలాకాంక్షీ
ధృతిస్సాపార్థరాజసీ॥౩౪॥ యయాస్వప్నంభయంశోకంవిషాదంమదమేవ
చ।నవిముంచతిదుర్మేధాధృతిస్సాపార్థతామసీ॥ ౩౫ ॥ సుఖంత్విదానీంత్రివి
ధంశృణుమేభరతర్షభ । అభ్యాసాద్రమతేయత్ర దుఃఖాంతంచ నిగచ్ఛతి॥

౩౬॥ యత్తదగ్రేవిషమివపరిణామేఽమృతోపమం । తత్సుఖంసాత్త్వికంప్రో
క్తమాత్మబుద్ధిప్రసాదజం॥ ౩౭॥ విషయేంద్రియసంయోగాద్యత్తదగ్రేఽమృ
తోపమం। పరిణామేవిషమివతత్సుఖంరాజసంస్మృతం॥ ౩౮॥ యదగ్రేచాను
బంధేచసుఖంమోహనమాత్మనః । నిద్రాలస్యప్రమాదోత్థంతత్తామసము
దాహృతం॥ ౩౯॥ నతదస్తిపృథివ్యాంవాదివిదేవేషువాపునః। సత్త్వంప్రకృతి
జైర్ముక్తంయదేభిస్స్యాత్త్రిభిర్గుణైః॥ ౪౦॥ బ్రాహ్మణక్షత్రియవిశాంశూ
ద్రాణాంచపరంతప। కర్మాణిప్రవిభక్తానిస్వభావప్రభవైర్గుణైః ॥ ౪౧ ॥
శమోదమస్తపశ్శౌచంక్షాంతిరార్జవమేవచ । జ్ఞానంవిజ్ఞానమాస్తిక్యంబ్రా
హ్మంకర్మస్వభావజం॥ ౪౨ ॥ శౌర్యంతేజోధృతిర్దాక్ష్యంయుద్ధేచాప్యపలా
యనం। దానమీశ్వరభావశ్చక్షాత్రంకర్మస్వభావజం ॥ ౪౩ ॥ కృషిగౌరక్ష
వాణిజ్యంవైశ్యంకర్మస్వభావజం। పరిచర్యాత్మకంకర్మశూద్రస్యాపిస్వభా
వజం॥ ౪౪ ॥ స్వేస్వేకర్మణ్యభిరతస్సంసిద్ధింలభతేనరః । స్వకర్మనిరతస్సిద్ధిం
యథావిందతితచ్ఛృణు॥ ౪౫॥ యతఃప్రవృత్తిర్భూతానాంయేనసర్వమిదం
తతం। స్వకర్మణాతమభ్యర్చ్యసిద్ధింవిందతిమానవః ॥ ౪౬ ॥ శ్రేయాన్స్వ
ధర్మోవిగుణఃపరధర్మాత్స్వనుష్ఠితాత్। స్వభావనియతంకర్మకుర్వన్నాప్నో
తికిల్బిషం ॥ ౪౭ ॥ సహజంకర్మకౌంతేయసదోషమపినత్యజేత్। సర్వారం
భాహిదోషేణధూమేనాగ్నిరివావృతాః॥ ౪౮ ॥ అసక్తబుద్ధిస్సర్వత్రజిత
త్మావిగతస్పృహః। నైష్కర్మ్యసిద్ధింపరమాంసన్న్యాసేనాధిగచ్ఛతి ॥ ౪౯
సిద్ధింప్రాప్తోయథాబ్రహ్మతథాప్నోతినిబోధమే।సమాసేనైవకౌంతేయ
నిష్ఠాజ్ఞానస్యయాపరా॥ ౫౦ ॥ బుద్ధ్యావిశుద్ధయాయుక్తోధృత్యాత్మానంని
యమ్యచ।శబ్దాదీన్విషయాంస్త్యక్త్వారాగద్వేషౌవ్యుదస్యచ॥ ౫౧॥ వివిక్త
సేవీలఘ్వాశీయతవాక్కాయమానసః। ధ్యానయోగపరోనిత్యంవైరాగ్యం
సముపాశ్రితః॥ ౫౨॥ అహంకారంబలందర్పంకామంక్రోధంపరిగ్రహం। విః
ముచ్యనిర్మమశ్శాంతోబ్రహ్మభూయాయకల్పతే॥ ౫౩॥ బ్రహ్మభూతఃప్రసన
త్మానశోచతినకాంక్షతి । సమస్సర్వేషుభూతేషు మద్భక్తింలభతే పరాం
౫౪॥ భక్త్యామామభిజానాతియావాన్యశ్చాస్మితత్త్వతః। తతోమాంత
త్త్వతోజ్ఞాత్వావిశతేతదనంతరం॥ ౫౫॥ సర్వకర్మాణ్యపిసదాకుర్వాణోమద్వ్య

పాశ్రయః।మత్ప్రసాదాదవాప్నోతిశాశ్వతంపదమవ్యయం॥౫౬॥ చేతసా
సర్వకర్మాణిమయిసన్న్యస్యమత్పరః। బుద్ధియోగముపాశ్రిత్యమచ్చిత్తస్సతతం
భవ ॥౫౭॥ మచ్చిత్తస్సర్వదుర్గాణిమత్ప్రసాదాత్తరిష్యసి। అథచేత్త్వమ
హంకారాన్నశ్రోష్యసివినంక్ష్యసి ॥౫౮॥ యదహంకారమాశ్రిత్యనయో
త్స్యఇతిమన్యసే। మిథ్యైషవ్యవసాయస్తేప్రకృతిస్త్వాంనియోక్ష్యతి॥౫౯॥
స్వభావజేనకౌంతేయనిబద్ధస్స్వేనకర్మణా। కర్తుంనేచ్ఛసియన్మోహాత్కరి
ష్యస్యవశోపితత్॥౬౦॥ ఈశ్వరస్సర్వభూతానాంహృద్దేశేర్జునతిష్ఠతి।భ్రా
మయన్సర్వభూతానియంత్రారూఢానిమాయయా॥౬౧॥ తమేవశరణం
గచ్ఛసర్వభావేనభారత। తత్ప్రసాదాత్పరాంశాంతింస్థానంప్రాప్స్యసి
శాశ్వతం॥౬౨॥ ఇతితేజ్ఞానమాఖ్యాతంగుహ్యాద్గుహ్యతరంమయా। విమ
శ్యైతదశేషేణయథేచ్ఛసితథాకురు॥౬౩॥ సర్వగుహ్యతమంభూయశ్శృ
ణుమేపరమంవచః। ఇష్టోసిమేదృఢమితితతోవక్ష్యామితేహితం॥౬౪॥ మ
న్మనాభవమద్భక్తోమద్యాజీమాంనమస్కురు। మామేవైష్యసిసత్యంతేప్రతి
జానేప్రియోసిమే॥౬౫॥ సర్వధర్మాన్పరిత్యజ్యమామేకంశరణంవ్రజ। అ
హంత్వాసర్వపాపేభ్యోమోక్షయిష్యామిమాశుచః॥౬౬॥ ఇదంతేనాతప
స్కాయనాభక్తాయకదాచన। నచాశుశ్రూషవేవాచ్యంనచమాంయోభ్య
సూయతి॥౬౭॥ యఇదంపరమంగుహ్యంమద్భక్తేష్వభిధాస్యతి। భక్తింమయి
పరాంకృత్వామామేవైష్యత్యసంశయః॥౬౮॥ నచతస్మాన్మనుష్యేషుకశ్చి
న్మేప్రియకృత్తమః। భవితానచమేతస్మాదన్యఃప్రియతరోభువి ॥౬౯॥ అ
ధ్యేష్యతేచయఇమంధర్మ్యంసంవాదమావయోః। జ్ఞానయజ్ఞేనతేనాహమి
ష్టస్స్యామితిమేమతిః॥౭౦॥ శ్రద్ధావాననసూయశ్చశృణుయాదపియోనరః
సోపిముక్తశ్శుభాన్లోకాన్ప్రాప్నుయాత్పుణ్యకర్మణాం॥౭౧॥ కచ్చిదే
తచ్ఛ్రుతంపార్థత్వయైకాగ్రేణచేతసా। కచ్చిదజ్ఞానసంమోహఃప్రణష్టస్తే
ధనంజయ॥౭౨॥ —*అర్జునఉవాచ*— నష్టోమోహస్స్మృతిర్లబ్ధాత్వత్ప్ర
సాదాన్మయాచ్యుత। స్థితోస్మిగతసందేహఃకరిష్యేవచనంతవ॥౭౩॥సంజయ
ఉవాచ*—ఇత్యహంవాసుదేవస్యపార్థస్యచమహాత్మనః। సంవాదమిమమ

శ్రౌషమద్భుతంరోమహర్షణం॥ ౭౪॥ వ్యాసప్రసాదాచ్ఛ్రుతవానేతద్గుహ
మహంపరం। యోగంయోగేశ్వరాత్కృష్ణాత్సాక్షాత్కథయతస్స్వయం
౭౫ ॥ రాజన్సంస్మృత్యసంస్మృత్యసంవాదమిమమద్భుతం । కేశవార్జు
నయోఃపుణ్యంహృష్యామిచముహుర్ముహుః॥ ౭౬ ॥ తచ్చసంస్మృత్యసంస్మృ
త్యరూపమత్యద్భుతంహరేః। విస్మయోమేమహాన్రాజన్హృష్యామిచపునః
౭౭ ॥ యత్రయోగేశ్వరఃకృష్ణోయత్రపార్థోధనుర్ధరః । తత్రశ్రీర్విజయో
భూతిర్ధ్రువానీతిర్మతిర్మమ॥ ౭౮

హరిః ఓమ్॥ తత్సదితి శ్రీమహాభారతే- శతసహస్రికాయాం- సం
హితాయాం- వైయ్యాసిక్యాం శ్రీభీష్మపర్వణి - భగవద్గీతాసూపని
షత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం- యోగశాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జున-సంవాదే-స
ర్వోపనిషదర్థప్రతిపాదక మోక్షయోగో నామ అష్టాదశోఽధ్యాయః.

శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

శ్రీ భ గ వ ద్గీ తా స మా ప్తా .

